[illegible]

vide [illegible]

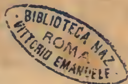
Et in catal. [illegible] [illegible]

[illegible]

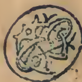
PETRI VICTO-RII

*

Explicationes suarum in Ciceronem Castigationum.

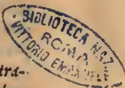

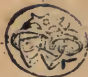
APVD SEB. GRYPHIVM
LVGDVNI,
1552.

PETRVS VICTORIVS BARTHOLOMAEO CAVALCANTI SVO SAL.

VERAM semper putaui nobilißimi tragici sententiam illam, πόνος πόνῳ πόνον φέρει, nunc uerò etiam expertus sum. Postquam enim negare non potui rogantibus satis multis, ut quædam, quæ ex antiquißimis exemplaribus syncerè (ut arbitror) restitueram in epistolis Ciceronis, diuulgarem: cupiens omni ratione, qua poteram, uoluntati illorum morem gerere, & eruditis hominibus studium meum probare, in magnam turbam incidi molestiarum: nam & dum ea colligerem, non parum laboraui, & cùm mihi uisus essem nonnihil utilitatis libris illis adtulisse, me quasi teneri arbitratus sum, eos etiam, quibus idem autor philosophiam explicauit, & quibus oratorum præcepta elegantißimè persecutus est, si possem, meliores reddere. Quare multis priscis exemplaribus comparatis, id opus, magnum sanè & arduum, adgressus sum, & quàm accuratißimè potui absolui, atque ad exitum perduxi. Sed cùm postea animaduerterem multa esse loca, maximè in epistolis, quæ nisi aperirentur, obscura futura essent, cùm aut historia illarum rerum à multis ignoratur, aut uersus reconditi aliquorum poëtarum citantur, nonnulla etiam parum certa, & in uarijs libris uariè scripta, quædam suspecta, alia autem prorsus mendosa, quæ omnino oporteret indicare, necesse esse duxi quasdam adnotationes conficere, quæ obscura illustrarent, incerta & suspecta ostenderent, deprauata & manca, ne

quempiam nulla utilitate exerceant, denotarent. Verùm in prioribus adhuc negotijs implicatus, aliud commodius tempus expectare cogitabam, cum statim quibusdam impressorum impedimentis hoc opere intermisso, satis idoneum tempus nactus sum, ut quæcunq; mihi declaratione aliqua indigere uiderentur, colligerem, & breuiter explicata in paruum hoc uolumen conferrem. Ea autem sine fucis (ut natura mea fert) exposui: nec enim meum consilium unquam fuit, hac occasione doctrinam aliquam (quæ in me nulla est) aut multarum rerum scientiam ostentare: tantùm conatus sum, quæ in his libris maioris alicuius momenti immutaui, tueri: rationes, quibus ductus id fecerim, adferendo, & testimonia priscorum codicũ adducendo. Suspitiones etiam multas, quæ mihi occurrerunt, & aliquantulum uisæ sunt posse studiosos adiuuare, liberè protuli: nec in ulla re ueritus sum simplicitatem mei ingenij aperire, dum quæcunque mihi in mentem ueniunt, narro: tanta cupiditate exarsi clarißimum hunc scriptorem fœdißimus maculis inquinatum purgandi. Quantum autem in hoc profecerim, alij iudicabunt: studium quidem certè & egregia quædam uoluntas non defuit. Sed quia fieri potest, imò potius neceße est, ut in quibusdam decepti simus (cognoscimus enim ingenij nostri infirmitatem, & lubricam periculosamq; harum rerum tractationem) petimus ab eruditis, ut errores nostros, si quos animaduertent, non paucorum locorum non ineleganter illustratorum meritis compensent, nec me arrogantiæ condemnent, quòd hoc onus minime mearum uirium in me receperim: nec enim id unquam expetiui, sed potius ab alijs mihi impositum, ualde cupiens, subterfugere non potui, ut siquid in hoc à me peccatum sit, facilitate potius quadam, & naturæ bonitate peccatum sit, quòd ea quæ iustè repudiare

diare poteram, onera subierim. nam (ut suprà à me expositum est) paulatim, & non uno consilio hoc munus susce- pi: à primo enim ex occasione quadam tibi nota cœpi summo studio epistolas ad Atticum scriptas ad meum & amicorum usum mendis purgare. Quum enim domi tuæ antiquum illud ab Angelo Politiano laudatum illarum epistolarum exemplar uidissem (quod dispärem sortem ab ea quam ille ei tributam dicit, multos sanè annos expertum fuerat: eripueras enim tu illud è manibus ignobilis Grammatici, apud quem diu latuerat) à te sumpsi illud, & summa cura, quæ in eo à uulgari lectione discrepabant, notaui: ex quo tempore cùm eam iam, quæ à me capi poterat, utilitatem ab eo accepissem, & nonnihil quoque illud suæ dignitatis ac nominis per me recepisset, citò pristinam fortunam recuperauit: in manus enim clarißimorum & doctißimorum uirorum, postquam à me exijt, peruenit. Cum igitur à te ortum sit huius mei laboris initium, non uacare omnino culpa mihi uisus essem, nisi paruo hoc munere tibi grati animi memoriam ostendissem: quare semper cogitaui ad te hunc libellum, quemadmodum nunc facio, mittere: quamuis (ut uerum fatear) maiora fuerint ea quæ me ad hoc impulerunt. Cum enim à teneris (ut aiunt) unguiculis, ætatibus nostris non multum differentibus iocundissima familiaritate coniuncti inter nos fuerimus, nec unquam nostræ beneuolentiæ iter interruptum sit, sed cotidie potius aliquid accesserit ad amorem, nunquamq́; ego excellens ingenium tuum, incredibilem doctrinam, suauißimos mores, singularem probitatem admirari & amare destiterim, cur non debui primos tibi ingenij mei fructus largiri? simulq́;, cùm nostra amicitia ciuibus nostris notissima, & (ut spero) probatißima sit, quantum per me fieri,

 potest

poteſt eniti ut externis etiam gentibus non incognita eſſet? Quòd ſi multi opibus potentiaq; illuſtres perſonas quærunt, quibus labores ſuos commendent, rectius ego eſſe putaui, eum cum quo familiariſsime uiuo, cunctis animi & ingenij muneribus clarum non præterire, & cui fortuna potius defuiſſe uideatur, ad præclaras & honeſtas res gerendas, quàm aut ea quæ ipſi ſibi ſummo ſtudio & diligentia homines ad laudem & gloriam nati parare ſolent, aut illis à natura, ut ampliſsimi uiri euadant, tribui. Accipies igitur hoc, qualecunq; eſt, læto animo munuſculum, & quæ à te ingenij tui monumenta expectantur, ne patiare diutius ea ingenuis artibus deditos deſyderare.

Vale.

PETRI VICTORII EXPLICATIONES SVARVM IN CICERONEM CASTIGATIONVM.

XPONENDA *primùm à nobis causa est, cur titulum* XVI. *primorum librorum mutauerimus, qui uulgò ab omnibus* Familiarium *epistolarum appellabantur: ne forte aliquis nos id temere fecisse suspicetur: ob idq; malit usitatum, & receptum iam errorem sequi, quàm uetus & legitimum nomen harum epistolarum comprobare.* Nam *cum nihil sit in his libris immutatum, cuius non possimus si non ueram, probabilem tamen aliquam causam reddere: uidemur quoque nobis huius rei argumenta & rationes non contemnendas posse adducere, quæ falso nomine has diu appellatas esse ostendant, & consilium nostrum non reprehendi sinant, qui id induxerimus: non autem id nouandi cupiditate capti fecimus, sed potius sinceræ, & incorruptæ uetustatis desyderio moti, quàm cotidie magis à nouis quibusdam inquinari, & ludibrio haberi pati non possumus.* Existimo *autem hos, ut hæc uolumina ab alijs* Ciceronis*, & maximè ab his, quæ ad* Atticum *scripta sunt, distinguerent, nomen illud excogitauisse: quod quàm sapienter fecerint, alij maioris autoritatis uiri iudicabunt.* Scimus *sanè quoddam epistolarum genus familiare rectè appellari & dici, cuius etiam generis nonnullæ hoc uolumine epistolæ continentur:*

non tamen ob id omnes ita appellandæ, cùm plurimæ sint de grauibus & magnis rebus summo artificio scriptæ. Quòd si ullis epistolarũ uoluminibus hic titulus conueniret, uerius hoc nomine appellari possent illæ, quæ ad Atticum familiariter scriptæ sunt: quæ licet & ipsæ sæpe de publicis rebus agant, remissiore tamen & solutiore genere dicendi utuntur, & minore arte & studio scriptæ sunt, quomodo familiares inter se homines scribere consueuerunt. Hoc autem ab alijs disertis & elegantibus uiris animaduersum esse (quibus merito semper hoc nomen suspectum fuit) compertum habemus. Mouit autem nos maximè ut id repudiaremus, quòd in nullis manu scriptis paulo antiquioribus codicibus illud inuenimus, ut omnino nouum esse & nuper ortum cõfiteri necesse sit. Nam in egregiæ & probatæ uetustatis exemplari, quod merito semper summæ autoritatis apud nos fuit, nullum est huius uocis uestigium. Animaduertimus etiã, quod rem penitus confirmare uidetur, à nullo unquam ueterum autorum, & non ignobilium Grammaticorum, qui crebro testimonium harum epistolarum adducunt, illas familiares appellari, sed eo quem nos restituimus titulo & nomine. Hi sunt A. Gellius, Nonius Marcellus, Priscianus, qui non has solum, uerùm etiam multos alios libros epistolarum à M. Tullio scriptarum citant, qui ab eo semper ad quem missæ sunt, cognomen accipiunt. Hoc autem tam notum unicuiq; esse potest, & tam facilè ab illis qui non obseruarint, potest perspici, ut exemplis adducendis, id comprobari necesse esse non putem. Vnum tamen notandũ fuit, cum liber ab eo ad quem primæ epistolæ scriptæ sunt, appelletur, cõtineatq; ferè semper ad alios etiam missas literas, quomodo illæ posteriores citandæ sint: quod etiam ab illis diligenter obseruatũ est. quod maxime eo loco declaratur, qui à Nonio

Mar.

Mar. adducitur è libro qui antè nonus appellabatur, Sed cura ut ualeas, ne ego te iacente bona tua comedi. sic enim, inquit Nonius, *Cicero ad* Varronem *epistola* Pæti: *sunt enim hæc uerba in epistola* Pæti, *id est quæ ad* Pætum *missa est. epistolæ autem ad* Pætum *missæ continentur in uolumine ad* Varronem, *sic appellato, quia primæ eius libri epistolæ ad* M. Varronem *scriptæ sunt: ut hoc præcipuè loco, & multis etiam alijs (quæ nunc ne longiores nulla necessitate simus, omittemus) scrupulum hunc quemadmodum ueteres uitare soliti essent, appareat, & legitimum hunc esse titulum horum librorum amplius dubitari non debeat, cùm ab optimis autoribus ita citentur. nec debent nomine, in quo omnes comprehenduntur, sublato, numeri notari librorum: tunc enim necessarij sunt, cum ad eundem plures libri mittuntur, ut in multis ex his qui uetustate amißi sunt, accidit. nam non pauci fuere ad quos multa epistolarum uolumina scripserit, ut ad* Cn. Pompeium, Cæsarem Dictatorem, Cæsarem Iuniorem: *siquidem ex lib.* IX. *epistolarum ad* A. Hirtium *à* Nonio Marcello *Ciceronis testimonium adducitur, & ex his qui restant,* III. *ad* Q. *fratrem,* XVI. *ad* T. Pomponium Atticum. *in hoc etiam fidem priscorum codicum nobiscum habemus.* Iis *igitur ego & rationibus, & autoritatibus motus, inueteratum & receptum iam errorem tollere non dubitaui.*

E LIBRO AD P. LENTVLVM. I.

Quod commode facere poßis:) Sic olim in prima ad Lentulum *epistola locus hic legebatur: emendarunt postea nonnulli,* COMMODO REIP. *non omnino ineptè aut longè à uetere lectione, nec tamen penitus cum ea concordant* Pagina. 10. nostræ editionis.

cordantes: partem enim uetustæ lectionis receperunt, partem reprobarunt. siquidem, QVOD COMMODO REM FACERE POSSIS, *uetustiores habent. Quòd si (commodo) aptè & opportunè significaret, nos hanc ualdè probaremus, ut diceret, ideo quosdam ipsi Lentulo decernere ut regem deduceret, quòd id ille maxime propter loci uicinitatem & opportunitatem commodè & aptè facere posset. nam Lentulus in ijs locis erat, ut ipsi propè in conspectu Aegyptus esset. Arbitramur enim in hac re spectasse potius quosdam, ut id negotium alicui committeretur qui id commodè conficere posset, quàm ullum reipublicæ commodum aut utilitatem. Non tamen negauerimus, posse etiam locum esse restitutæ ab alijs lectioni, quamuis ueterem magis ueram existimemus, si modo paruo illo mendo purgetur. Nam* COMMODE *potius quàm* COMMODO *scribendum esse puto. Paulo etiam post initium huius epistolæ,* QVI, *pro* QVONIAM *scriptum est in cunctis ueteribus exemplaribus, quod à nobis præteritum (quamuis tenuis animaduersio sit) hîc tamen adnotare uisum est. Qui tritas habent aures notandis huius autoris uerbis, dijudicare poterunt utra sincerior sit, & magis huius loci propria lectio.*

Epistola prima, numero 3.

19 *Septima ad Lentulum epistola, reddenda à nobis ratio est cur locum, qui antea in omnibus impreßis codicibus nulla mendi suspicione legebatur, ut mutilum notauerimus, duabus subtractis dictionibus. Nostrum consilium fuit optime lector (quod omnibus probari cupio) ut quantum per nos fieri poßit, sinceram Ciceronis scripturam restitueremus. quòd sicubi in locos mancos incidimus, tutius nobis uisum est, eos ut in antiquis, & probatis exemplarib*

pluribus inuenimus, scribere, quàm ut à quibusdam (mea quidem sententia, parum in alienis scriptis modestis) suppleti sunt, qui operam dabant ut nullus locus esset è quo non aliquis sensus eliceretur: putabantq; hoc esse officium correctoris, nihil iacere pati. à quorum opinione, iam pridem à doctis uiris damnata, & eiecta, nos longè dissentimus, diuersumq; penitus institutum secuti sumus: omnes enim locos, qui contra ueterum codicum fidem à recentioribus grammaticis suppleti sunt, quos nos ueteribus uestigijs hærentes corrigere non potuimus, in antiquam lectionem retraximus, nequis uerba illa pro legitimis Ciceronis *accipiens fallatur, & ut industria studiosorum habeat in quo se exerceat, quærant urq; antiquiora & integriora exemplaria, si ulla fortasse adhuc latent, quæ ueram lectionem retineant.* Hic *autem locus de quo nunc loquimur, ut uides, legitur in melioribus codicibus: desyderetur'ne aliud præter uerbum, quo superiores dictiones necti debent, doctiores diligentius animaduertent. scimus autem nonnullos pro* PRAEFVISTI, *legere* FAVISTI: *quæ res auget etiam suspitionem, uel potius me in hac opinione confirmat, ut ea quæ nos deleuimus uerba, noua sint, & ab aliquo suppleta. cum enim non satis bene firma scriptura est, aliquid ferè semper uitij subest.*

Eadem epistola, Te *uerò moneo cum beneficijs tuis:)* 19
Nos *receptam lectionem hoc loco conseruauimus: ueterem autem (quamuis eam non probemus) uolumus tamen testatam relinquere: in antiquioribus enim & melioribus libris, beneficentijs pro beneficijs legimus.* Est *autem apud hunc autorem hoc nomen: uerum* Beneficentia *potius illi est (nisi fallimur) animi uirtus & quædam bonitas naturæ, quæ opibus suis alios iuuare, & beneficia in homines*

nes conferre delectatur. Beneficentias ab eo beneficia collata appellari, non memini me legisse.

23 Epistola nona, *Qui tibi ex me fructus debentur, eos uberiores & præstantiores præsens capere potuisses.*) Veteres *codices (præsentiores) habent, ut nos scripsimus.* Mirum est *quàm multis locis hãc uocem* PRAESENTEM *in (præstantem) mutauerint: credo non putantes* Latinè *hoc significatu dici: sed (ut opinio mea est) peccarunt: sæpe enim eam apud hunc legimus, ut in episto. ad* Catonem, 4.13. *Vir cum beneuolentia, & fide erga populum* Ro. *singulari, tum præsenti magnitudine & animi & consilij. etsi in eum etiam locum idem error inuaserat quem nos sustulimus: uulgati enim codices (præstanti) habebant. In proœmio quoq;* Oratoris, Et *in præsentibus rebus magna sunt ea quæ sunt optimis proxima. etsi ibi etiam uulgati, & communes codices præstantibus.* Videtur *præterea non parum elegantiæ retinere geminatio illa eiusdem dictionis, alio, & alio significatu positæ.*

28 *Quo in discrimine cum mirifica Senatus, incredibilis Italiæ totius, singularis bonorum omnium consensus:)* Verba *illa,* MIRIFICA, *&* CONSENSVS *non cohærent inter se, ut patet: omnes tamen uetusti codices hanc lectionem retinent, quam etiam in inpreßis quibusdam inuenias: etsi in alijs qui facilitatem, & claritatem, secuti sunt,* CONSENSIO *reposuerunt, pro consensus: proculdubio planam, & apertam lectionem, nisi uetustorum codicum autoritas repugnet.* Videant *igitur eruditi uiri quomodo hunc locum tueantur.* Scimus *nos quandoque ueteres grammaticos in libris* Ciceronis *quosdam locos notasse, in quibus solœcismus inesse uideretur: in orationis enim cursu ea quandoque uox erit, quæ parum respondet superiori*

structu

structuræ. an huiusmodi sit hic locus, accuratè animaduertendum est.

Si ij pro me stante, pugna non destitissent:) Emendauimus 28
ex uetustis codicibus, Si ijs pro me stante, pugnare licuisset. Quo loco Mediceus *codex, ille inquam omnium probatissimus, & integerrimus (liquisset) per q scribit, sæpe enim inuenias in antiquis exemplaribus has literas inter se commutari, & uicißim alteram pro altera capi, ut in hoc ad* Memmium *epist.* Q. Valerij *sic locus ille legitur,* Quare Cuspianorum *omnium commendationis causam hac tibi epistola exponendam putaui: relicuis epistolis tantum faciam, & cætera.* Et *eodem libro, in epistola ad* Seruium, Quod *relicum est, uelim augeas tua in eum beneficia, & cætera.* Est *autem hæc omnino commodior, & uerior lectio: non enim pugnarunt, quamuis parati essent, & uellent pugnare pro salute* Ciceronis: *duces enim defuerunt.* Vtitur *etiam hac eadem locutione in* Libro *ad* Senatū, *epistola ad* Catonē, *cum eandem ferè sententiā exponeret,* Mitto *quòd inuidiam, quòd pericula, quòd omnes meas tempestates & subieris, & multo etiā magis, si per me licuisset, subire paratißimus fueris.*

Recreatis *enim bonis uiris, &c.)* Nos *quia horum codi-* 29
cum probitatem multis modis perspectam habemus, nihil ferè in illis inuenimus quod penitus contemnamus. Quæ *tamen non tutò nisi sumus posse recipere, & tamen digna putauimus ut de his lectorem admoneremus, conseruata priore scriptura, huc conferemus, quemadmodum hunc locum: sic enim in antiquis legitur,* RECREATI ENIM BONI VIRI CONSVLATV TVO, ET CONSTANTISSIMIS, ATQVE OPTIMIS ACTIONIBVS TVIS EXCITATI, *&c. ut poßint alij maioris ingenij & eruditionis uiri*

uiri rem diligenter consyderare. Quod si negligentiæ librariorum tribuendum sit, mirum profectò est accuratum alioquin hominem, qualis fuit qui librum Mediceum *scripsit (ut alios taceam) quater in eodem tractu peccasse, & cum semper septimo casu quatuor nomina scribere debuisset, ne semel quidem recte reddidisse.*

29 Primum *illa furta muliebrium* religionum:) Nos *furia legimus: non tamen in hac parte ab antiquis codicibus adiuti sumus: est enim in illo etiam probatissimo idem error. sed cum sit unius tantum literæ facienda parua immutatio, sententiaq; huius loci ualde illustretur, cum antè nullus commodus sensus eliceretur, sperauimus, si peruersionem illam correxissemus, in reprehensionem non casuros. cùm enim hîc manifesto de* Clodio *agatur, quem sæpe furiam appellat, digno illius flagitijs nomine, cur non hîc quoque ita appellet?* In *epistola ad* Q. *fratrem de* Clodio *agens sic inquit, Aut ullum ad illam furiam uerbum rescriberet. Quòd autem dicit furia religionum; ut generandi casum hæc uox furia sustineat, idem facit in oratione in* L. Pisonem, *cum illum furiam sociorum appellat.* Nam *quod sequitur,* IMPVNITATEM SCELERVM EORVM SENTENTIIS, *uetusti codices habent,* IMPVNITATEM'ST ILLORVM SENTENTIIS, *pro* IMPVNITATEM EST: *quæ scriptura semper est in* Medicco, *ut in melioribus* Plauti, *&* Terentij *codicibus suppressa* E *litera: quod cum nõnulli fortasse nõ intellexissent, ex illis uerbis* STILLORVM *(scelerum) fecerunt, de suoq;* EORVM *addiderũt, & alia quædam quæ mirifice hunc locum perturbarunt. quibus sublatis, locoq; omnibus maculis diligẽter purgato, sententia eius, quanuis occultior, ignota esse non poterit studiosis,*

sis, & his præcipuè qui adcuratè historiam illorum temporum & earum maximè rerum quæ ad se pertinebant, à Cicerone sæpius scriptis suis explicatam didicerint.

Scripsi etiam carmina quædam, nam, &c.) *Hæc duo uerba,* CARMINA QVAEDAM, *in nullis reperiuntur antiquis exemplaribus: in illoq; probatißimo alia noua manu à recentiori aliquo, & audaci (ut puto) reposita sunt: qui cum longum hunc sententiæ tractum non perciperet, putauit ea uerba deesse, & parum consyderatè inculcauit. Est autem locus* κατὰ παρένθεσιν *legendus ab illa dictione* ETIAM, *usq; ad* SCRIPSI, *post quam uocem, quod sequitur* ETIAM, *in* IGITVR *commutandum est: sicq; nihil discrepabit locus ab optimis codicibus: elegantemq; admodum sententiam præ se feret. Similis huic locutio est in ultimo libro ad Atticum, Tu uerò sapienter (nunc demum enim rescribo his literis quas mihi misisti conuento Antonio Tyburti) sapienter igitur, quod manus dedisti. Possem huius structuræ plura exēpla adferre, præcipueq; apud Aristotelem, quæ sæpe adeo conturbant nostros expositores, qui hæc nec diligenter curant, nec possunt, etiam si uelint, cum sint in barbaris illis interpretationibus corrupta & confusa, ut dolendum sit tam bona ingenia in tam deprauatis libris esse uersata, quæ tamen Græci enarratores diligenter notant. Fortasse etiam eum qui hunc cōtaminare ausus est, fefellit uox ea* MVSAS, *cum non crederet ille nisi de poëmatibus dici: quod adeo falsum est, ut id longius confutare non oporteat. sed quia semper Cicero in uersibus faciendis se libenter exercuit, infrà narrat quid eo tempore numeris scripserit: dicit enim se* III. *libros scripsisse de temporibus suis. nam illud* CARMINA QVAEDAM *tam otiose dictum non dignum uidebatur elegantia*

Ciceron

Ciceronis, nec tam accurata suarum rerum expositione, qua in epistola utitur.

36 *Si Curiata lex non esset, e paraturum cum collega:) Cum hic nonnihil mendi appareret, alij alijs modis corrigere adgreßi sunt. Quidam pro* SEPARATVRVM, PARTITVRVM *legunt. nam sæpe apud Liuium dicuntur Consules inter se prouincias partiri. Alij* SEPACTVRVM, *longius adhuc à uetere scriptura & audacius.* Nos *cum in priscis omnibus exemplaribus* SEPARATVRVM *inuenerimus, diligentius re considerata,* SEPATVRVM *legi debere iudicauimus: nulla alia re antiquam lectionem uariātes, nisi quòd ex una duas dictiones fecimus, primā syllabam quæ male sequenti hæserat, & per se stare debebat, ab illa abscindentes. Quàm frequens sit apud Liuium hic modus dicendi, cum de diuisione prouinciarum agitur, seu de alia re quam Senatus arbitrio consulum permittit, nihil necesse est dicere, cum facile sit cuilibet plurima exempla inuenire. Vt tamen qui hoc non animaduertit, hoc onere leuetur, ex multis quædam hic adponemus. lib.* XXIIII. *Quo die magistratum inierunt Coß. senatus in Capitolio est habitus: decretumq; omnium primum, ut Coß. sortirentur, compararentq; inter se, ut Claudius cōmitia perficeret.* Lib. XXVI. *Inter se compararent Claudius, Fuluiusq;, utri obsidenda Capua, utri ad prohibendam obsidione patriam, Romā ueniendū esset. In initio lib.* XXX. *Cn. Seruilius Cœpio & Cn. Seruilius Geminus Coß. (sextusdecimus is annus belli Punici erat) quum de Rep. belloq; & prouincijs ad Senatum retulissent, censuerunt patres ut Coß. inter se compararent, sortirentur'ue uter Brutios aduersus Annibalem, uter Etruriam ac Liguriam prouinciam haberet. In eodem libro iuxta finem, Patres igitur*

iurati

iurati (ita conuenerat) censuerunt, uti Coss. prouincias inter se compararent, sortirentur'ue uter Italiam, uter classem nauium L. haberet. Mandabat igitur Senatus ut prouincias Coss. uel in sortem conijcerent, uel inter illos conueniret, & sua uoluntate ipsi constituerent uter utram haberet: utiq; illos solitos hoc uerbo in ea re, infinitis autoritatibus certum est. Quin etiam in antiquis quibusdam libris ita locus hic Sallustij in Iugurt. legitur, Post A. fœdus exercitusq; nostri fugam fœdam Metellus & Silanus Coss. declarati prouincias inter se parauerant: Metelloq; Numidia euenerat. ut omnino SE PARATVRVM *ueram legitimamq; esse huius loci lectionem putem. Quamuis autem in superioribus Liuij exemplis (comparare) sit, Cicero uerò hîc (parare) dixerit, non tamen dubitandum est quin eandem rem ambo intelligant. quam enim præpositionem Liuius cum uerbo coniunxit, Cicero nomini attribuit. Infert enim cum collega: ut idem profectò significet, parum uariato sermone dicere, Consules inter se comparare, & Consulem parare cum collega.*

Ad tuam summam amplitudinem, dignitatem, liberalitatem, quā te scio libentissime frui solere:) Vetusti codices LIBERTATEM *habent melius omnino meo iudicio. Puto autem hîc libertatem significare, uacare molestijs prouincialibus, posseq; pro suo arbitrio quicquid cōmodum fuerit agere: quod facere nequeunt qui in oculis tot populorum uiuunt. quòd si uoluisset retinere prouinciam, nec successori tradere, opus ei fuisset multis inseruire, ad multaq; descendere, quæ seruitutis nonnihil illi attulissent. Præterea ob hoc etiā uulgata lectio mihi displicet, quia frui liberalitate mihi is uidetur in quem liberalitas confertur, non qui ea studiose utitur. Vt non satis aptè dicere potuerit Lentulum liberali* 36

tate libentiſsimè frui ſolere, cum antea liberalitatem in eo eſſe dixiſſet: nam qui ea præditus eſt, eam in alios exercet.

37 Facilitate quidem quid uellem:) Hic locus nonnihil mendi continet. Quidam ſic caſtigarunt, FACILITATE AVTEM QVOD VELLEM, &c. *hac ſententia, ut puto, Potuiſſes conſequi facilitate tua (quod uellem. ſ. feciſſes) ne eius ordinis, quem ſemper ornaſti, rem aut uoluntatem offenderes. id eſt, ſi facilis in publicanos fuiſſes, eorumq́; commodis indulſiſſes, profectò non ordinem illum à te alienaſſes.* Nos antiquam *ſcripturam ſecuti ſumus, cuius elegantior eſt etiam (ut puto) ſententia: eſt autem hæc,* Dolet *ſanè* Lentulum *aliquid aduerſus commoda publicanorum egiſſe, ſed quaſi eum excuſat. quod enim fecerat contra illos, quaſi coactum feciſſe oſtendit, cum ſemper antè (ut ait) ordinem eum ornare conſueſſet: caſus autem fecit, ut illorum uoluntatem offenderet, quem uitare non potuit: docet enim ipſum iure feciſſe quod in illos decreuerat, cum laudet æquitatem eius: uoluiſſet autem* Cicero *felicitate aliqua* Lentulus *conſequi potuiſſet, ne accidiſſet ut illorum uoluntas offendenda eſſet.* Hæc *eſt noſtra huius loci opinio, & omnium meliorum codicum lectio: id ſequatur quod ſibi rectum uidebitur unuſquiſq́;.*

37 *Cur enim tibi hoc non gratificer neſcio.*) Cogitandum *eſt accuratius, an huius paruæ epiſtolæ principium deſit: nam uidetur omnino, ſi diligenter prima uerba examines, aliquid deſyderari: arguunt enim quædã dicta eſſe, quibus illa reſpondeant: per ſe autem parum apta ſunt initio literarum. quod ſi nonnullis coniecturis quæ ex paucorum horum uerſuũ ſententijs, & aliunde etiam non importune duci poſſunt, fides habẽda eſt, iudices maiorem partem eius amiſſam eſſe, et eam quæ conſeruata eſt, magis extremo*

quàm

quàm principio literarum propinquam fuisse.Non me tamen latet multos credere nihil desyderari, à uerboq; IVRISCONSVLTO,*quod in epistolæ inscriptione est, regi sensum & structuram consequentium uerborum,ut familiariter cum eo iocetur,faceteq; hominem irrideat,qui se iurisconsultum haberi & appellari uellet,cum non esset fortasse ualde iurisconsultus.quia tamen hoc mihi parum satisfacit, nolui quin meam de hac re sententiam notam facerem, prætermittere.est enim opinio illa commentitia & nulla autoritate, aut testimonio confirmata:& prima illa uerba, in quibus iocus inesse debebat,nullam in se lepôris rationem, aut speciem habere uidentur.*

AD CVRIONEM. II.

Etenim quis est tam in scribendo impiger, quàm ego? à te uerò bis,ter'ue ad summum:) Veteres codices *ambas has dictiones* SCRIBENDO & SVMMVM *sine præpositionibus habent,ut etiam ad* Appium,Committere ut *negligens scribendo fuisse uidear.(Summum)sæpe inuenias aduerbialiter sine præpositione,ut in epistola ad* Mescinium *in bonis codicibus,*Excepto uno,*aut summum altero.* Ad Atticum *lib.* XII.*etiam in uulgatis rectè, Scies igitur fortasse cras,summum perendiæ.Item lib.* XIII. Expectabam *hodie,aut summum cras ab eo tabellarios.* 38

Nempe *studium non defuit:)*Sic *ferè in omnibus excusis libris: Alij peius adhuc,* STVDIVM MEVM *legunt.* Quomodo *enim potest studium suum in eo negotio non defuisse dicere,cum id sibi non placuisse ostendat, seq; cum alijs autorem fuisse ne fieret?* Erat *hic certe locus ualde obscurus:ego tamen mihi uideor in antiquo* Mediceo *codice ueram lectionem reperisse.* Deleta *erat in eo prima* 39

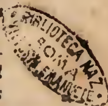
b 2 *huius*

huius epistolæ dictio, ut nullum omnino uestigium eius superesset, aliaq; manu repositum NEMPE. *Sed quia in ueteribus codicibus ante singulos libros notata sunt initia omnia epistolarum, quæ eo uolumine continentur, cum titulis etiam & eorum qui scribunt, & ad quos missæ sunt, ut facilius, credo, lector inuenire posset quas uellet, indicem illum aspexi, in quo sic est,* M. CICERO SAL. DICIT CVRIONI. RVPAE STVDIVM: *Quam puto esse synceram, & incorruptam lectionem.* Rupa *enim nomē esse arbitror liberti ipsius Curionis, quem ille cum mandatis* Romam *miserat: quorū unum fuerat, ut declararet munera suo nomine: quod cum ab eo factum non fuisset, excusat illum nunc* Cicero, *docetq; per* Rupam *non stetisse quo minus quod imperatum erat, faceret: summum enim in illo studium fuisse, ut id negotium conficeretur, se tamen, aliosq; suos consulto impediuisse, ut postea accuratè exponit.*

42 In quo omnia mea studia posita esse decreui:) *Nos dictionem illam* STVDIA *ex uetustis codicibus, & re ipsa, uacare iudicauimus, ideoq; deleuimus.* Dicit *autem omnia sua se in* Milone *decreuisse posita esse, id est, omnes suas fortunas, & omnem uitæ suæ statum ita uoluisse in illo posita esse, ut ex illo penderent, quemadmodum in* Tusculanarum *lib.v.* Quî *autem potest esse celsius & erectus, & ea quæ homini accidere possunt, omnia parua ducens (qualem sapientem esse uolumus) nisi omnia sibi in se posita esse censebit?* Eadem *ratio est uocis illius* BENEFICIA, *quam paucis suprà uersibus non necessario in oratione sitam (intelligebatur enim) omisimus: sed nec ea etiam in ueteribus libris erat: uerum multa his similia, quæ per se patebunt, siquis acutè attendere uolet, transibimus, ne uideamur ex minutis omnibus animaduersionibus ambitiose laudē uelle aucupari,*

pari, & lectorum ingenijs penitus diffidere, quorum speramus maiorem partem, indicata tantum antiqua, & incorrupta lectione, reliqua per se cognituram, ambarum saltem lectionum conlatione facta.

Ego uoluptatem homini nimiam.) *Hic locus uariè legitur: alij enim pro* HOMINI, HABVI *legunt: alij etiam alijs modis, quos non necesse est omnes enumerare.* In *antiquis exemplaribus sanè* HOMINI *est: (animi) tamen legendum puto. est autem uersiculus non totus* Trabeæ *poëtæ comici.* 46
In Tuscul. *ferè integer est, sententia certè eius non desyderatur,* Vt *ille, qui uoluptatem animi nimiam summum errorem esse arbitratur. Item lib.* II. *de finibus,* Nam & *ille apud* Trabeam *uoluptatem animi nimiam lætitiam dicit: eandem quam ille Cæcilianus, qui omnibus lætitijs lætum esse se narrat.* Existimo *autem hoc loco uersiculum Cæcilij intelligere, quem* Cicero *in hac ipsa epistola integrum ponit, hunc scilicet:* Repente *uerò incessi omnibus lætitijs.* Hæc *autem tota penè uersibus epistola contexta est: nam illa etiam uerba,* Non *ædepol quantam egeris rem, neque quantum facinus feceris, arbitror esse ex aliquo poëta: sed quia confusa citantur, non facile numeros in illis inuenias: uerba tamen ipsa diuersa à pedestri sermone uidentur.*

Vide quàm timide, quàm ad me literæ non perferantur:) Quidam *emendarunt,* Tu *uide quàm temere, cum ad me literæ non perferantur: secus prorsus quàm in antiquis exemplaribus est.* Cum *autem lectionem illam uulgatam contemnerent, aliam commenti sunt, ut sibi uidebantur, commodiorem.* Nos *nihil ab optimis libris declinauimus: est autem in illis,* Tu *uide quàm ad me literæ non perferantur. quam lectionem censeo sequendam esse.* Vide *quam non perferantur literæ, negligentia scilicet tabellariorum, aut aliquo*

casu.non enim persuaderi se posse dicit nullas à Cœlio literas datas,postquam ædilis declaratus est: docetq; interim tempus quod sine eius literis egit. Miratur igitur *non mediocriter cur hoc accidat, quasiq; attentiorem & diligentiorem uult facere Cœlium in dandis literis, cum nullæ ad eum perferantur.*

47 *Quia quod sperabam de nihilo:*) Hic *locus ualde mihi semper obscurus uisus est:quare fieri etiam potest ut mendo non uacet:id ego neq; negare neq; affirmare ausim.cum tamen omnes ferè impressos codices,cunctos certe manu scriptos eandem lectionem retinere uideam,nolui aliquid contra tot librorum consensum statuere : alijsq; eruditioribus de hoc decernendum relinquere satius esse duxi.* Qui *nuper* Venetijs *has epistolas ediderunt,de* Hillo, *emendarunt, hanc secuti rationem & coniecturam, ut puto, ut de* Hirri *repulsa agat,qui cum* Ciceronis *quondam competitor fuisset,graues cum illo postea inimicitias gessit, de quo est in epistolis* Cœlij,*ut magnam lætitiam* Cicero *ceperit, illum etiam à* Cœlio *uictum,& ædilitate deiectum esse, appelletq; nunc eum* Hillum *more balborum, qui linguæ uitio* R *literam exprimere nequeunt,& pro illa,* L *proferunt,quemadmodum apud* Aristophanem Alcibiades *inducitur , qui naturæ uitio in hoc peccabat : adiungit enim statim* Cicero, Balbus *sum, quod non putabam .* Lepidum *sanè commentum,nec ineptè excogitatum.quibus placuerit,poterunt ita intelligere & emendare.* Nobis *magis acutè quàm ucrè expositum uidetur:fit enim nimis multarum literarum immutatione, uel potius totius uocis peruersione .* Quod *si liceret tantum sibi in corrigendis libris permittere, nihil tam deprauatum esset quod non ita posset concinnari,ut ex eo aliquid commodæ sententiæ eliceretur . sed id parum*

tutum

tutum est, sæpiusq; in malum uertit. Nonnullas quoq; con-
iecturas, quæ hanc emendationem, ut uiolentam, ita etiam non ueram esse arguerent, adferre possem: quas tamen omittam, ne uidear aliorum industriam uelle insectari, cum nihil ego quod magis sensum huius loci illustret, maculasq;, si quæ sunt, abluat, adferam.

Ita tumultuosæ conciones, ita molestæ quinquatrijs ad- 49
ferebantur) Vetusti codices quinquatrus, generandi casu: si enim QVINQVATRIIS esset, significaret (ut puto) diem quo adlatæ essent ad se, non quo gestæ illæ res. Intelligere autem eum diem quo conciones illæ tumultuosæ habitæ sunt, declarat uox illa CITERIORA: dicit enim se nondum audisse quæ post eum diem in urbe gesta sunt. Præterea potius apud bonos autores quinquatrus inuenias, quàm quinquatria: sic enim semper apud Sex. Pompeium, & Nonium Marcellum, qui hanc uocem diligenter interpretantur, scriptum est. Nonius etiam de forma uocabuli accuratè disputat. Nam quod apud Tacitũ lib. XIIII. Miro tamen certamine procerum decernuntur supplicationes apud omnia puluinaria, utq; Quinquatria, quibus apertæ insidiæ essent, ludis annuis celebrarẽtur: mendum est: nam in uetusto codice, qui in Diui Marci bibliotheca est, Quinquatrus est, nõ Quinquatria. Idem quoq; non multò antè etiam in uulgatis libris, Placuit solertia tẽpore etiã adiuta, quando Quinquatruum festos dies apud Baias frequentabant.

Vrbem mi Rufe cole:) In antiquis exemplaribus repetita 49
uox illa VRBEM, eleganter profectò, maiore eorũ uerborum ui. quam figuram, cum multis locis ea Cicero usus sit, imperitia librariorum sæpe sustulit: alteram enim earum dictionum uacare arbitrantes, errorem'q; priorum (ut putabam) corrigere studentes, grauiter ipsi peccarunt.

30 Quoniam κωμικὸς μάρτυς, ut opinor, accidit Phania.) Erasmus uir doctissimus nostris temporibus, & πολυγραφώτατος, locum hunc corruptum esse censet, corrigitque οἰκικὸς μάρτυς, uel οἴκοθεν μάρτυς, id est domesticus testis, cum nullibi apud Græcos autores (ut uidetur) hoc prouerbium legisset. Nos in antiquis exemplaribus Græcas has uoces nulla uarietate scriptas animaduertimus, sed recte admodum & integerrimè, quod raro accidit in Latinis uetustis codicibus: uix enim poterant, qui linguæ illius rudes essent, ut erant illarum ætatum librarij, tam accuratè characteras illos effingere, ut non aliquid peccarent: prouerbiumque hoc apud Suidam reperimus in dictione ἔμφασις. cum enim locum ex historia Polybij adduceret, hæc uerba ipsius ponit: καὶ προσκατέψευσαι τ' ἀνδρὸς κωμικόν τινα μάρτυρα προσεπισπάσαμενος ἀνώνυμον. Nihil igitur amplius de horum uerborum integritate dubitandum est, cum apud Græcos etiam autores hoc prouerbium inueniatur: potius quærenda est sententia, & uis ipsius: etsi ex uerbis Polybij, quæ à Suida accepimus (nec enim integram historiam preclarissimi illius uiri habemus) uidetur de his proferri solitum, qui aliquod mendacium ficto aliquo teste confirmare uolebant. Nam quòd alij comicum testem opportunum intelligunt, & in tempore aduenientem: alij autem aliter exponunt, cum nullo hæc autore dicant, mirari non debent, si paucos admodum suæ sententiæ comites habent.

Cæsari honestissimè cupio:) Vetusti codices CAESA-
32 REM HONESTVM ESSE CVPIO, ut nos emendauimus, eadem sententia & significatione, qua Brutus, & Cassius de Antonio in epistola ad eum missa dicunt: Nos in hac sententia sumus, ut te cupiamus in libera Reip. magnum & honestum esse.

At

At quæstorem, at nobilem adolescentem, at omnium ferè 52
exemplum:) Emendauimus EXEMPLO, *ut est in anti-
quis codicibus.* Ad Atti.*lib.* VII. *de hac eadem re agens sic
inquit:* Hoc melius, & *huius rei plura exempla.* Item *in ea-
dem hac epistola:* Postremo *non tam mea sponte quàm po-
tentissimorum duorum exemplo.* Intelligit *autẽ* Pompeium
& *Cæsarem, ut ex epistola ad* Atticum *suprà citata decla-
ratur:* Pompeius *eo robore uir, his radicibus* Q. *Cassium
sine sorte delegit, Cæsar* Antonium. Quod *autem hîc* AT
QVAESTOREM, &c. *in uetusto codice* Ad *quæsto-
rem, ad nobilem, ad omnium, &c. legitur secundum ueterem
scripturam propter affinitatem harũ literarum: sic enim in
hoc exẽplari pluribus locis reperias, ut contrà* AT pro AD
in epistola ad Sallustium, *in hoc eodẽ uolumine,* A*t quẽ intel
ligebat eius belli periculum spectare. & alijs infinitis locis.*

De matrimonio:) Vetusti *codices omnes, de* Matrinio, 52
*quam lectionem magis probo: præter enim uetustorum co-
dicum autoritatem, quomodo potest cõiugium inter res ge-
stas numerari?* Quòd *si de nuptijs illius ageret, nõ tam fri-
gide hanc rem tetigisset: nam & clarius totam rem narras-
set, & quod moris erat, ei gratulatus fuisset.* Innuit *autem
(ut puto) negotium ipsius quoddam: de quo, etsi tunc aliquis
sermo fuit, postea tamẽ cito obscuratum est, cũ dignum non
esset quod in historijs traderetur.* De C. Matrinio *quodam
equite* Ro.*meminit* Cicero *in oratione* VII. *in* Verrem.

Equitibus *auxiliarijs egere se inquit:)* In *nullis uidi an-* 57
tiquis codicibus duas has dictiones EGERE SE, *quæ in
excusis omnibus uisuntur: & sane puto additas esse teme-
re ab aliquo, qui non intelligeret uerba esse ex epistola* Bi-
buli ad Senatum: *eæ autem totum hunc locum peruertunt,
si accuratè, attenteq; legas.* Hæc *enim sunt illa uerba, qui-*

bus quod suum erat cum Cicerone *ille communicauerat, de quo nunc* Cicero *queritur. cum scripsisset enim* Bibulus POSTVLAREMVS, *indicabat se in eo desyderio non solum fuisse: uox autem illa,* INQVIT, *declarat esse quæ circà sunt uerba,* Bibuli: *quæ maioribus literis scripsimus, ut distincta à sermone* Ciceronis *facilius intelligerentur, nec amplius quenquam fallerent.*

59 *A me ornamenta in te proficiscentur, elaborabo ut omnes:*) Nos *à ueteribus codicibus nostram accepimus scripturam, quam castiorem putamus sine* ELABORABO, *ut si intellexeris quæcunq;, id est, omnia, nullus scrupulus restet: pollicetur enim* Cicero *uniuersa se in illum effusurum esse ornamenta, sic enim postulare & illius, & maiorum suorum dignitatem.*

EX LIBRO AD APPIVM PVLCHRVM. III.

62 Verum, *quod uidi, etiam curiosus*) Nos *ex uetustis codicibus,* VERVMETIAM (QVOD IVVET) CVRIOSVS, *legimus: sæpe enim malum ingenium indicat curiositas: non igitur sic curiosum* Phaniam *uult accipi, sed ea curiositate præditum quæ delectet, & ametur.* Puto *autem huius erroris quasi ansam dedisse antiquã scripturam: hic enim & ferè omnibus locis hoc uerbum per unum tantum* V *scriptum est in ueteribus his codicibus: quod cum* Librarij *non intelligerent, mendum inesse suspicantes, locum hunc inquinarunt: legitur autẽ in epistola ad* Mescinium *in* Mediceo *codice sic etiã locus ille:* Iuitq; *me tibi cũ summam humanitatem, tum etiam tuas literas profuisse.* Item *ad* A. Torquatum, Nec *eos quos adiuisti. sicq; infinitis alijs locis.* Ne *longior sim, rationem huius orthographiæ nunc nõ est*

operæ

operæpretium perquirere, & fortasse totum hoc culpæ librariorum aßignandum est: tantum admonere placuit, ne ea quenquam amplius falleret, in erroremq́; induceret, qui hoc non animaduertisset. Sed quodnam huius loci fatum est: nunc enim uidimus in nostro etiam, uitio librariorum corruptam dictionem esse quam restituimus, & VIVET *eius loco temere positum. Quis igitur posset amplius perditam horum negligentiam ferre?*

Pro nostra constantißima uoluntate erga te:) Diuersam 62
ab hac lectionem habent ueteri codices: quam scilicet in nostris libris uides elegantiorem profecto, & ueriorem: nescio enim quomodo constantißimam meam uoluntatem erga Appium dicere poßit, quæ magnis simultatibus interrupta sit. Nam consociatas eorum inter se uoluntates post reconciliatam gratiam recte potest appellare. Quidam totum hunc locum immutarunt, rati fortasse parum Latinam uocem esse CONSOCIATAS: *qui quantum decepti sint, nihil attinet dicere.*

Vtriusq; nostrum magni interest, prius uti te conueniam 63
quàm decedas:) Locus in antiquis omnibus, quos uidi codicibus mancus est: sic enim in illis legitur, MAGNI IN TE QVAM DECEDAS. *nos tamen, quia satis commode restitutus est (etsi fortasse non uerè) nihil à uulgatis permutauimus: officio tamen nostro conuenire putauimus rem silentio non præterire. suspiciones quibus ducti non esse hanc legitimam huius loci lectionem putauimus (præter antiquorum exemplariorum fidem, & autoritatem) quia minutæ sunt, silebimus: unusquisq; in hoc suum iudicium sequatur.*

Legati Appiani mihi uolumen, &c.) Magna semper ua- 63
rietate scriptus est hic locus, cum nonnulli Apameani pro Appiani legerent: sed falsò, ut puto: nam & Appiani ubique habent

habent ueteres codices: & hos populos esse prouinciæ cui Cicero præerat, docet Plinius lib. v. cap. XXIX. his uerbis: Alter conuentus à Synnada accipit nomen: conueniunt Lycaones, Appiani, Cercopeni, Dorylæi, Midæi, Iulienses, & reliqui ignobiles populi XV. Cum igitur uetustißimorum codicum lectio ratione, & optimorum autorum testimonio confirmetur, non uideo cur temere mutanda sit.

69 A Pausania Lentuli liberto, ac Cæsonio audiui) Nos scripsimus ACCENSO MEO: non tamen sic penitus est in antiquis: nonnihil enim mendi hunc locũ occupauit: ibi enim A PAVSANIA LENTVLI LIBERTO ACCESSO MEO scriptum est: uulgata lectio omnino deprauata est, AC CAESONIO. de uno enim tantum loquitur, ut ex sequentibus uerbis manifestò colligitur. uolui antiquam scripturam omnibus proponere, ut siquis nostram non probaret, comminiscatur aliam, si potest, meliorem: nullius enim industriæ inuidemus: pollicemurq; semper notum facturos si quando ab antiqua scriptura discesserimus: cupio enim si minus ingenium, at fidem, & ingenuitatem nostram commendari. Alij, in accessu meo legunt: quod minus placet. nisi enim Pausanias aliquo Ciceroni ministerio coniunctus esset, uix mihi uerisimile uidetur Appium cum eo tam libere quæstum esse de Ciceronis iniurijs: sed quia hæ tenues coniecturæ sunt, totam hanc rem eruditiori iudicio relinquemus. Quod autem Accensi, Consules, & Prætores sequi soliti essent in castra, & cur sic appellati, quia ab antiquis grammaticis docte & diligenter declaratum est, nihil atti net repetere.

69 Vt mihi nihil, neq; ad honorem, neq; ad gloriam acquirendam deesse putarem:) Nostram lectionem magis probatũ iri puto eandem cũ antiqua: NIHIL ESSE ADQVIRENDVM,

RENDVM,*id est,me omnia iam adeptũ esse,& consecutũ, ut nihil amplius ad honorem, & gloriam acquirere debeã. Illis enim aliquid ad honorẽ,& gloriã adhuc acquirẽdũ est, qui nondũ plenè & honorẽ, & gloriã adepti sunt, quamuis multũ in eis processerint.* Cõmunis lectio durior,& cõfusior.

Si paulò diligentius,& quid sit ἐξοχὴ, quid sit εὐγένεια 70
intelligas,&c.) Nos nostram lectionem à ueteribus libris accepimus,ne parua quidẽ immutatione facta: existimamus autem hanc esse non paulo meliorem:certè locus planus est, & clarus,cum antè obscurißimus plurimis mendis esset. Vocis illius Græcæ ἐξοχὴ nullum uestigium est in antiquis codicibus.usurpat eam sanè Cicero ad Atticũ lib. IIII. *ἐξοχὴ in nullo est:pecunia omnium dignitatem exæquat.* Non tamẽ nobilitatem intelligit,dicit enim candidatos ita inter se pares, ut nulla re alij alios excedant:si enim ulla erat generis inæqualitas,eam pecunia adæquabat. Credebat Appius nobilitatem esse non posse,ubi non esset εὐγένεια, qui familiæ suæ antiquitatem,& splendorem iactaret in contemptum Ciceronis nouitatis. Aliter sentit Cicero,qui sibi licet obscuris parentibus orto,postquam honorificè adeptus esset & gessisset summa imperia,nihil neq; ad honorem, neq; ad gloriam deesse putabat,ut nobilißimis hominibus par esset dignitate: de qua re si ille aliter existimet,rectè facturum illum dicit,si paulo diligentius animaduerterit quid Athenodorus Stoicus de his rebus iudicet. potest enim aliquis εὐγένειαν habere,nec tamen nobilis esse,cum plerique ex bonis & illustribus parẽtibus nati,inertißimi, flagitiosißimiq; reperiantur,quos uerè nemo nobiles appellare posset. Qui enim rectè intelligunt,& non uulgi opinionibus ducuntur, uirtutem esse,quæ ueram nobilitatẽ faciat,& non claros natales putant:multitudo autẽ decipitur,quæ credat omnes ex

clarißimis

clarißimis familijs ortos debere nobiles dici, cum potius ἀγεννεῖς appellandi sint: nobiles autem solum illos esse existimandum est, qui egregijs suis factis dignitatem, gloriamq; sibi parauissent, etiam si eorũ maiores ignoti fuissent. Meminit autem Athenodori Sandonis Plutarchus in uita Publicolæ his uerbis: τοῦτον δὲ ἄνδρα μούκιον ὁμοῦ τι πάντων σκαιόλαν ἀθηνόδωρος ὁ σάνδων ἐν τῷ πρὸς ὀκταβίαν τὴν καίσαρος ἀδελφὴν καὶ ὀψίγονον ὠνομᾶσθαι φησί, quẽ puto eundẽ esse cum hoc, de quo hic Cicero. Præterea Strabo lib. XIIII. qui Athenodoros duos Tarsenses fuisse tradit in Stoicorum disciplina claros, quorum unus Cordylion appellatus sit; qui cum M. Catone uixit, domiq; eius obijt, alter uerò Sandonis, quem etiam Cananitam uocatum esse docet à pago quodam: Hunc autem Cæsarem Augustum erudiuisse, magnosq; honores apud eum consecutum esse: uixit autem ad extremam usq; senectutem. Plura autem de hoc narrat, quæ cum ad hunc locum nihil faciant, omittemus.

74 Limitauit aliquid posterior annus:) Alij elimabit. Vetusti hic codices nõnihil mẽdi continẽt: quod tamẽ, ut puto, facile tolli potest: sic enim in illis legitur, LIMAVIT ABIT &c. Sũt autẽ (ni fallor) quatuor ultimæ literæ bis repetitæ: cum fortasse librarius eandem dictionem ut diuersam imperite bis scripsisset: credo enim in aliquo exemplari LIMABIT scriptum fuisse: olim autem (nam sæpe B pro V ponebant, ut ex uetustis lapidibus colligitur) quẽpiam fortasse, ne id aliquẽ falleret, putaretq; esse futuri tẽporis supra extremam partẽ illius dictionis LIMABIT, AVIT scripsisse: quod librarius qui inde descripsit, ut restitutum, & necessariũ uerbũ accepit, prioremq; dictionẽ integrã scripsit: ita nimia, & curiosa diligẽtia nõ parũ peccati admisit. Limitauit autem omnino puto mẽdosum esse. Limitare enim esse existimo

stimo limites & terminos collocare: limauit autē hic minuit μεταφορικῶς omnes inutiles sumptus quasi cōterendo.

In agro Mosbestiæ) *Græci hanc urbem* μόψου ἑστίαν 74 *appellant: hanc intelligit Cicero libro primo de Diuinatione, Amphilochus & Mopsus Argiuorum Reges fuerunt, sed ijdem augures: ijq; urbes in ora maritima Ciliciæ Græcas condiderunt. Appianus in Syriacis* ἑστίαν μόψου *appellat,* ἀλλὰ καὶ τόνδε σέλευκος ὁ ἀντιόχου τοῦ γρυποῦ παῖς ἐπιστρατεύσας ὅτι προθείῳ παρείλετο τὴν ἀρχήν. βίαιος δὲ καὶ τυραννικώτατος ὢν ἐν ἑστίᾳ μόψου τῆς κιλικίας κατεπρήσθη κατὰ τὸ γυμνάσιον. *nos quia scimus sæpe Romanos Græca nomina locorū aliquantulum diuerse à Græca uoce appellasse, & cum sic in antiquis codicibus inuenerimus: ne tantulum quidem ab illis deflectere uoluimus.*

Ego enim planè uideo fore neruis opus, sapiētiaq; tua:) 77 *Nostra lectio accepta est ex uetustis codicibus, quam nos longe meliorem putamus: id enim uulgata uerba mihi uidentur significare, quod non esse satis accommodatum sensui arbitror, Video tibi opus fore neruis sapientiaq; tua: id est, iudico te omne studium tuum, & laborem ponere debere, ut inimici tui doleant se tibi molestos fuisse. quasi dicat, nisi enim omnibus uiribus conarere, non eos pœniteret, id est, non posses illos ulcisci: quod nullo modo mihi placet. Nos sic hunc locum intelligimus: Ego planè & perspicuè uideo fore ut uehemēter doleant inimici tui, se in re tam petulantes fuisse: atq; id quidem existimo fretus potentia, copijs & sapientia tua: eos enim in te neruos & opes uideo, ut possis dignitatem tuam tueri, & illos, quòd tibi molesti fuerint, facile ad pœnitentiam reducere. Nam quod paulò pòst est:* CONTESTANS DEOS OMNES, *è uetustis pariter exemplaribus eruimus, meliore profectò sententia.*

Metap

metaphora à litibus sumpta, quæ cõtestatæ dicebantur, cum uerba illa pronunciata essent: TESTES ESTOTE, *contestans citansq́; testes cunctos deos: nec enim deos orare, sed potius in testimonium uocare oportebat.*

79 *Ad me adire quosdã memini(* NIMIRVM EX EPICTETO, *qui dicerent:) Tres hæ dictiones, quas nos reposuimus, in omnibus sunt antiquis exemplaribus, etsi eas nonnulli conati sunt delere linea circunducta, tanquam uacent: quod semper nonnulli facere consueuerunt, ut omnia à se non intellecta improbent, & expungant, homines parua eruditione, & nullo iudicio præditi. Verba omnino hæc incorrupta sunt, & sententiam etiam Ciceronis non parum adiuuant. cum enim totam rẽ diligentius explicet, & locum etiam ipsum, unde ad se uenerant, narret: maiorẽ fidem uerbis suis comparat: & cum tam longe domo uenisse ostendit, arguit rem, de qua questũ uenerant, non paruum ipsis detrimentum adtulisse, quæ coëgerit eos tam longe à suis finibus ad proconsulem adire. Est autẽ epictetus Phrygia minor, quasi posterius iusto & antiquo regno adnexa. Strabo lib.* XII. φρυγίας τε γὰρ ἡ μὲν καλεῖται μεγάλη ἧς ὁ μίδας ἐβασίλευσε, ἧς μέρος οἱ γαλάται κατέσχον, ἡ δὲ μικρὰ ἡ ἐφ' ἑλλησπόντῳ καὶ ἡ περὶ ὄλυμπον ἡ καὶ ἐπίκτητος καλουμένη. *quo nomine alibi etiã idẽ autor, eandẽ prouinciã appellat: sed certã rẽ nõ oportet pluribus testibus confirmare.*

81 *Atq́; hæc agimus:) Ante hæc uerba* MVLTA DESVNT *scripsimus: quis enim non uideat hunc locum esse mutilum, & decurtatum: desiderariq́; explicationem eorum omnium beneficiorum quæ Cicero in Appium contulerit, queq́; conferre instituisset? Non erimus in hoc longiores, satis enim rem signasse fuit: siquis nobis felicior locum hunc ex antiquiore, & minus lacero exemplari*

plari restituere potuerit, is à me, & studiosis omnibus magnam gratiam inierit.

E LIBRO AD SER. SVLPITIVM. IIII.

In tantis tenebris, & quasi perpetuis Reip.) Nos emendauimus PARIETINIS: *sunt autem parietinæ, parietum ruinæ, muri semiconsumpti, ut in epistola ad* C. Memmium, *Peteremq; ut nescio quid illud* Epicuri *parietinarum sibi concederes. In tertio lib.Tusc.* Magisq; me mouerant Corinthi *subito aspectæ parietinæ, quàm ipsos* Corinthios. *Etsi eo quoq; loco mendosi sunt uulgati codices: habent enim parietum ruinæ, pro parietinæ: manu tamẽ scripti antiquiores ueram lectionem retinent.* Nonius Marcellus *Sisennæ hunc locum adducit ex hist. libro tertio, Post uillarum macerias, ac parietinas quinq; cohortes in insidijs reliquit. Appellat autem parietinas* Cicero Reip. μεταφορικῶς *quasi ruinas, & reliquias. quæ ne uideretur dura, & parum uerecunda translatio, particula illa* QVASI *mitigat. uerecundior est certè ea ipsa, quam protulit* Seruius, *qui dixit cadauera oppidûm. Est autem in antiquo illo, quem omnium optimum inuenimus* PARTETINIS: *ut si* T *in* I *permutes, nihil desideretur: quia rarior est uox, ideo tam facilem lapsum, & tam paruum erratum nulli hactenus animaduerterunt. Quidam autem* PARRICIDIIS *reponere ausi sunt: quàm rectè, iudicent doctiores.* 90

93 *In epistola priore Sulpitij, Etsi genus hoc consolationis minimum, atq; acerbũ est:*) Nos, MISERVM *scripsimus, nonnihil à uetusto codice adiuti: sed tamen in illo hæc uox luxata est:* MIRVM *enim legitur: nos mediam syllabam à librarijs relictam putamus. Hanc etiam lectionem*

aut inuenerunt in antiquo exemplari, aut certe excogitauerunt Germani: habent enim eam illorum codices Basileæ anno M.D.XXVIII.*impreßi.ut enim apparet ex multis lectionibus quas in margine libri collocauerunt, unum quoddam egregium omnium expistolarum exemplar uidentur illi habuiße, quodq; plurimis locis cum nostro concordet: & ut rem ut est exponamus, à nullo ferè alio formis excuso, eo excepto, ullam opem accepimus. Cùm autem eius sæpe castigationes cũ nostra antiqua lectione congruere animaduertimus, fidentius ita emendare ausi sumus: eo autem studio & diligentia illi optimis libris perquirendis se multos annos dediderunt, ut è tenebris non paucos eruerint.eáq; liberalitate eruditos & ingeniosos uiros, quorum opera in corrigendis libris uterentur, prosecuti sunt, ut magnam utilitatem Latinæ linguæ attulerint, & si uerum fateri uolunt humanorum studiorum amatores, non aliunde tantum auxilij ipsorũ studijs suppeditatum est.quicquid enim ferè his temporibus aut emendatum exijt, aut reconditum latensq; in lucem prodijt, inde profectum est. Alij* DVRVM *emendarunt: quod quia tam longe ab antiquis exemplaribus discedit, negligimus. Nostra lectio ualde sententiæ cõgruit, Est enim miserũ sanè, cum ipse consolatione egeas, pariq; in luctu uerseris, officio quasi cogi, aliorum lacrymas abstergere. Quod autem nos emendaueramus,* CONFIERI, *librariorum incuria in* CONFITERI *turpiter cõmutauit: sed hic, & huiuscemodi errores, quæso ne nobis uitio dentur: nec enim præsentes impreßioni adfuimus, & tanta est horũ operariorum negligentia, ut nulla sedulitas satis eße poßit ad eorum peccata corrigenda.*

Hem nos homunculi indignamur:) Non pigebit rem parui momenti notare: unusquisq; ut uult, accipiat. Scias optime

optime lector in illo Mediceo codice, quem omnium probatißimum iudicamus esse, HOMVNICVLI: *quod fortasse erratum librarij putaremus, nisi in alijs antiquißimis exemplaribus uocem hanc legi accepissemus. uidimus nos* Terentianum *codicem* Angeli Politiani, *illum inquam quem ipse olim* Venetijs *cum* Petri Bembi *codice contulit, suaq; manu accuratißimè emendauit, qui locum hunc in* Eunucho *sic legit,* Ego *homunicio non facerem? exemplar sanè ipsum non uidi, fidem tamen habeo diligentiæ* Politiani. *manu enim sua summa cura, & studio se id opus peregisse narrat.* Mirificè *autem laudat antiquitatem eius codicis* Politianus, *literisq; similimis earum, quibus quondam* Pisanæ, *nunc uerò* Florentinæ Pandectæ *scriptæ sunt, exaratum dicit: iam tumq; optimæ* Bembi *indoli blanditur, & fauet, quem etiam sibi diligenter operam suam in ea collatione, quamuis pene puerum præstitisse dicit: eaq; de illo auguratur, quæ postea uberrime præstitit. est enim uir is qui propter egregias suas, & admirabiles ingenij, & animi dotes, & ab omnibus laudatur, & citra ullam assentationis suspitionem laudari potest: sed non capiunt hæ contractiores paginæ debitas tanto uiro laudes.* Si *igitur sic etiam optimus ille codex habet, diligentius res animaduertenda est: à grammaticis enim etiam hæ res considerate in corruptis codicibus non inueniuntur, ut his duobus locis deleta erat hæc uox, nisi ex uetustis exemplaribus eruta esset.* Sunt *autem nonnulla in hac epistola aliquanto antiquiora, ut* CONFIERI, *etsi* Vergilius *etiam ea uoce usus est, &* OPPIDVM *pro oppidorum, quod item ab antiquo codice acceptum est: & infrà* APISCI *pro adipisci, quam uocem sæpe &* Lucretius, *&* Tacitus *usurpant.*

97 *Iis temporibus fuerunt, ut eos tum ipsorum dignitas consolaretur:)* Nos emendauimus, EORVM LVCTVM. nec tamen hæc integra est lectio in antiquo exemplari, etsi eius non parua uestigia sint. sic enim ibi scriptum reperias, VT EORVMLVM, IPSORVM DIGNITAS CONSOLARETVR, omnino corruptè, nisi eam aliquantulum adiuues. Nos hanc ueram esse huius loci lectionem arbitrati sumus. quia tamen parua quadam licentia usi sumus, rectum nobis uisum est lectorem admonere, ut si hanc nostram opinionem non probauerit, possit ipse meliorem excogitare. Nos raró admodum tantum nobis tribuimus, ut aliquid quod non in uetustis codicibus inueneri-mus, receperimus: siquando tamen id accidet, ut aliquantulum, non longè tamen à uetustis uestigijs discesserimus, semper ingenue fatebimur: sæpe autem in optimis etiam, & uetustißimis exemplaribus, dictiones nonnullæ luxatæ, & debilitatæ reperiuntur, ut infrà etiam in hac ipsa epistola locus hic, quem nos non tamen soli sic legimus, Maior mihi leuatio adferri nulla potest. prior syllaba dictionis illius LEVATIO defecerat, ut VATIO tantum esset in bonis codicibus: hincq; fortasse natus erat error, ut ferè in omnibus impreßis codicibus RATIO legeretur. sed quia hæc clara existimauimus, rationemq; omnem nostram, qua usi sumus, exposuimus, non crimus longiores.

97 *Nunc autem hoc tam graui uulnere etiam illa quæ consenuisse uidebantur, recrudescunt:)* Nos scripsimus cum antiquis exemplaribus CONSANVISSE, quæ omnino elegantior est locutio, ut maneat in translatione uulnerum, quod facit etiam in uerbo recrudescunt.

99 *Se uictos esse crediderunt:)* Nos legimus VICTORI

SESE CREDIDERVNT,*alio uerbi illius significatu,& à grammaticis notato,& ab optimis autoribus usurpato.Est enim,inquiunt,credere,fidei se committere: credunt enim se alicui,qui in illius potestatem se tradunt, & in ea loca deueniunt,ut in eorum arbitrio sint:sicut ij, qui aut in Italiam redierant, aut in ijs locis manserant, quæ Cæsaris præsidijs tenerentur.Simili,uel eadem potius sententia usus est ad Marium scribens:quamuis ibi committere, non credere dixerit,Certè nihil fuit præterea, si te uictori nolles,aut non auderes committere.*Nam *eundem ferè significatum esse utriusq; uerbi hoc præcipuè* Terentij *loco in* Eun:*declaratur:*Cum *enim* Pythias *dixisset de uirgine uitiata,Quid facerem?ita ut iussi,soli credita est:respõdet* Thais, *Scelesta,ouem lupo commisisti.Est autem hoc loco unius tantum literæ peccatum in antiquis codicibus:* VICTORE *enim,cum* VICTORI *legi debeat,in illis est. sæpe autem hæ uocales immutatæ in antiquis exemplaribus inueniuntur,ut nos alibi accuratius notabimus.*

Illud tamen multum me monuisse:)Ego non longe ab antiquis codicibus,pro MVLTVM*(uel tu)scripsi: non enim est,ne in illis quidem integra, & incorrupta hæc lectio : in una enim litera lapsus est librarius : duo'q; monosyllaba in unam dictionem coniunxit,* VVLTV *enim scripsit, cum* VEL TV *foret scribendum. sed hæc minuta, quæ tamen restituta,in tanto scriptore non ingrata fore arbitror.* 100

*An qui in bello cum omnium nostrum coniunctum esset periculum suo:)Nonnulli emendarunt,*CONIVNCTVM ESSE PERICVLVM SVO CERNERET. *Nos quamuis hanc lectionem secuti simus, fatemur tamen, etsi quædam eius uestigia sint in antiquissimo, & probatissimo illo codice, non tamen sic omnino ibi* 101

legi. Vt autem eruditi poßint, huic'ne, an uulgatæ magis credendum sit, statuere: hic cum fide antiquã exponemus. Sciant igitur è duabus dictionibus quæ immutatæ sunt, priorem ESSE *inquam, ita in antiquis legi: posteriorem autẽ,* CERNERET *non integram in illis esse, sed eius tantum postremam syllabam, scilicet* ET. *debeat'ne igitur ex hac syllaba diuinari totam illam dictionem deesse, an hanc particulam abundare existimandum sit suum unusquisq; iudicium consulat.* Nos, *etsi hanc magis probauerimus (nec enim illam recepissemus, nisi meliorem credidissemus) non tamẽ eam pertinaciter defendimus: in rebus enim incertis, nihil pro certo afferimus, quod autem in antiquis* ESSE *legitur, non* ESSET, *adiuuat hanc recentem lectionem.*

104 *Inscriptio posterioris epistolæ Sulpitij hæc est in prisco illo codice,* SERVIVS CICERONI SALVTEM PLVRIBVS VERBIS:) *Considerent eruditi, & ingeniosi uiri, uacent'ne hec uerba, quæ ipsi non accepimus, & ut parui omnino momenti, & ut suspecta, quia in nullis alijs epistolis huiuscemodi aliquid uidimus: adnotauimus tamen, ut si quis ea probarit, poßit in suum codicem restituere. Quod autem statim legitur in initio epistolæ,* QVONIAM CASVS ET NATVRA *(quæ se rectè habent uerba, & ferè in omnibus impreßis eodem modo leguntur) quia nonnulli labefactare & peruertere ausi sunt, non potuimus dißimulare: hi enim pro* NATVRA *(fortuna) reposuerunt, & contra ueterum codicum fidem facientes, & nulla neceßitate receptam lectionem immutantes. loquitur enim ex opinione illorum, qui naturam non alicuius gratia, & certo proposito sibi fine, neque quòd meliùs ita sit, sed temerè, & fortuitò agere putabant: quam Aristoteles lib. II. naturalis auscultationis*

tionis diligenter oppugnat. Qui fuerint huius opinionis autores, & defensores, Simplicius eo loco his uerbis docet, ταύτης ἧ δοκοῦσι δὲ δόξης τῶν μὲν ἀρχαίων φυσικῶν ὅσοι τὴν ὑλικὴν ἀνάγκην αἰτίαν εἶναι τοῦ γινομένου φασὶν καὶ τῶν ὑστέρων οἱ ἐπικούρειοι. *Sic etiã loquitur autor* Rhetoricorum *ad* Herenniũ, *quisquis fuerit, libro tertio,* In *uituperatione si erunt hæc corporis commoda, malè his usum dicemus, quæ casu, & natura tanquã quilibet gladiator habuerit. etsi illinc quoq; eam dictionem delere conati sunt, & in eius locum* FORTVNA *ponere: ueruntamen in antiquis, & in* Aldinis *etiam codicibus* NATVRA *legas.*

Supra Maias Italiam *uersus:) Locus hic semper cor-* 104
ruptus est habitus, multiq; multis modis eum corrigere adgressi sunt: nos tantopere in hac re dubij sumus, ut nihil asserere audeamus, faciliusq; quid nobis non placeat, quàm quid probemus, pronuntiare possumus: in tanta autem obscuritate, & ueri ignoratione, uulgatam lectionem retinere, tutius nobis uisum est, quàm nouam aliquam, & eam parum firmam reponere. In *omnibus enim manu scriptis nulla uarietate (supra Maias) scriptum esse animaduertimus: quod quamuis non probemus (quid enim significent ea uerba, non intelligimus) tamen nisi ueriorem scripturam restitueremus, cur mutaremus causa non fuit.* Nonnulli *nuper ita castigationem illam peruulgatam* SVPRA MALEAS *amauerunt, ut ita scribere in libris, quos formis excuderunt, non dubitarint: nec eos sanè reprehendimus, quamuis imitati non simus, audimus enim doctis uiris hanc emendationem ualde probari: in causa autem fuit, quòd singulari potius numero animaduertimus locum illum appellari, promontoriumq; Maleæ dici, & à Græcis, & à Latinis autoribus.* Nauigationem *au-*

tem fuisse quampiam ualde celebrem quam ὑπὲρ μαλέας *appellabant, plures autores tradunt: sic autem (nisi fallor) eam uocabant, quia si è Piræeo, exempli causa, in Italiam nauigandum erat, duo erant cursus, unius quem* ὑπὲρ μαλέας *dicebant, quia necesse esset id promontorium nauibus superare, qui erat sanè breuior, sed pericula quædam continebat propter angustias illas. Tunc enim dicitur quis supra promontorium transmittere, quum non longinquum ab eo cursum tenet, sed prope illud nauigat: Alter autem, cum per pelagus aliquis nauigat, & longè se remouet à terra. Sunt autem insulæ quædam è regione Maleæ promontorij non ualde ab eo distantes, inter quas & promontorium qui transibant,* ὑπὲρ μαλέας *nauigare dicebantur: quem cursum fortasse Marcellus tenere in sua nauigatione constituerat. Plut. in Arato ualde hanc rem aperit:* ἀνήχθη μὲν οὖν ἀπὸ μεθώνης ὑπὲρ μαλέας ὡς τῷ διὰ τοῦ πόρου δρόμῳ χρησόμενος πρὸς δὲ μέγα πνεῦμα καὶ πολλὴν θάλασσαν ἐκ πελάγους κατιοῦσαν ἐνδόντος τοῦ κυβερνήτου παρεισφερόμενος μόλις ἥψατο τῆς ἀδρίας πολεμίας οὔσης. *Præterea Plinius iunior in epistola ad Traianum sic de ea nauigatione loquitur, Nuntio tibi me Ephesum cum omnibus meis* ὑπὲρ μαλέας *nauigasse, quamuis contrarijs uentis retentus. Auunculus item eius in historiæ naturalis lib.* IIII. *cap.* XII. *hanc candem rem uidetur innuere de insula Cythera loquens, Hæc sita est à Maleæ promontorio, v. mil. pas. ancipiti propter angustias ibi nauium ambitu. Cum autem Latini etiam homines Græcis uerbis hanc nauigationem appellare sint soliti, quod testimonio Plinij in epistolis probatur, suspicari posset aliquis etiam Sulpitium* ὑπὲρ μαλέας *scripsisse, sed imperitos postea librarios locum deprauasse, cum in aliquo*

fortasse exemplari præpositionem illam Latina uoce quam significat, declaratam legissent, unde postea creditum sit MALEAS *numero multitudinis accusandi casu, ut præpositio illa requirit, dictum: & sic locum tantopere paulatim contaminatum esse, ut nihil inquinatius fuerit. Hæc autem leuis quædam est coniectura. negari non potest locum ualde perturbatum fuisse, ideoq; nihil statuere de eo tutum existimauimus. Strabo tamen numero multitudinis* MALEAS *appellat, sed nescio an potius urbem aliquam in ea regione eodem nomine appellatam intelligat. hæc eius è libro* VIII. *uerba sunt*, εἶτα ὄνου γνάθος λιμένα ἔχουσα· εἶτα βοῖαι πόλις, εἶτα μαλεαί· στάδιοι δ' εἰς αὐτὰς ἀπὸ τῆς ὄνου γνάθου πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν· ἐπὶ δὲ καὶ ἄσωπος πόλις ἐν τῇ λακωνικῇ. *Præpositionem autem* IN *ante uocem illam* ITALIAM *reposuimus, quia eam in uetustioribus codicibus inuenimus, & ita etiam locutum Hirtium obseruauimus de bello ciuili cum scripsit* Ad Cordubam *uersus: quare non mirandum est etiam Sulpitium* In Italiam *uersus dixisse.*

Et *rogaret uti cogerem medicos: coëgi, &c.) Mediceus & quiq; optimi codices* COGEREM *non habent: quare cum hanc uocem retinuerim, uisum est mihi nunc antiquam lectionem notam facere, si fortè ea melior esset, ut uerbum illud potius intelligi bis debeat, quàm scribi. Animaduerti enim alijs locis, cum idem uerbum repetitur, quemadmodum hic (coëgi) semel tantum poni: & quamuis prior sententia sine uerbo imperfecta uideatur, tamen absolutam esse: intelligi enim idem uerbum quod sequitur eo tempore & persona conformatum, quod conueniat superiorum nominum structuræ. Huius sermonis elegantis, ut arbitror, & familiaris plura exempla suppete-* 104

rent, nisi ut deminutus, mancusq; à recentioribus improbatus esset, & addito quod desiderari credebant, suppletus atq; corruptus: nisi tamen ueteres libri & hic & alijs non paucis locis deprauati sunt, integer est sermo & usitatus. nam si ipsis fides habenda est, sic locus ille libri X V I. *epist. ad* Atticum *dictus fuit*, De *duobus primis præclarè disseruit, de tertio pollicetur se deinceps, sed nihil scripsit.* Necnon *ille etiam in lib.* X I I I. *Varroni scribis te simulac uenerit: dati igitur iam sunt. & non ut uulgò leguntur in excusis: prior enim ita suppletus est*, De *tertio pollicetur se deinceps scripturum, sed nihil scripsit. alter uerò sic, Simulac uenerit ei daturum: dati igitur iam sunt.* Qui *hunc modum dicendi probarint, poterunt otiosam illam uocem delere, & ad fidem ueterum codicum hunc etiam locum reuocare: qui recepta lectione contenti sunt, eam etiam in nostro codice inuenient.*

106 *Tamen nihilominus eis conficior curis:*) *Dictio illa* NIHILOMINVS *in antiquis diminuta est: pro* NIHILOMINVS EIS, *ibi* NIHILEIS *scriptum. unde ridiculè nonnulli* ACHILEIS *legi debere putarunt.* Nos *communem, & receptam lectionem secuti sumus, quia meliorẽ ipsi ex illis uerbis excogitare nõ potuimus: rem tamen notare placuit, ut siquis uelit, laboret in ueritate requirenda, nec miretur quare hic locus diuersis modis legatur.*

108 Vt *te horter & obsecrem:*) Nos *emendauimus* OREM ET OBSECREM: *sic enim ferè est in antiquis exemplaribus, & est hæc* Ciceronis *familiaris locutio.*

AD Q. METELLVM. V.

112 Immutata *est:*) Nos IMMINVTA EST: *uetustus enim codex* Imminuta'st: *& hic enim, & multis locis prima*

prima litera huius monosyllabi E S T, *uocali praecedente eliditur, ut in hac ipsa epistola infrà, Si humanitas appellan da'st in aceruißima iniuria. Vbi etiam* V *pro* B *scriptum est, quod ex multis antiquorum monimētis colligitur saepe priscos usurpasse. & paulò pòst, Nulla'st à me unquā sententia.*

In annuo magistratu:) Nonnulli I N A L I Q V O M A G I S T R A T V *legunt. Nos cum meliores codices hoc loco corruptos inuenerimus, uulgatam lectionem immutare, etsi nobis parum probatam, noluimus. Quid enim prodest, si non sinceriorem, & clariorem reponas, receptam quamuis parum firmam repudiare? Vetus ille codex, quem omnium longè optimū cognouimus,* I N A N I M O *habet, quam scripturam uolui hic notare, etsi proculdubio deprauatam, ut poßint ex his uestigijs studiosi ueram lectionem indagare, & suo loco inuentam reponere. Vnusquisque igitur nunc in ueritate peruestiganda se exerceat. In eodem etiam codice, & altero pari ferè bonitate paulò ante hunc locum, dictio illa* C R E D O *uariata est, & fortasse corrupta: illic enim* Q V O D T E A V D I S S E C E R T O *legitur. Quare nisi desit* S C I O *aut alia uox, quae sensum eius loci perficiat, proculdubio peccatum fuisse librarij dicendum est: etsi ille quomodocunque negligens fuit, aut aliquam dictionem omittendo, aut* C E R T O *pro* C R E D O *scribendo.* 113

Emi eam ipsam domum millibus nummûm X X X V.) 117
Nos antiquam scripturam reposuimus, sed suspicamur hunc locum non uacare mendo: nec enim est hoc pretium domus illius quae inuidiam Ciceroni faciebat. In codice qui est in Diui Marci bibliotheca, aliquantum spatij inane relictum est, ubi uulgares codices M I L L I B V S N V M M V M *habent, ille Mediceus contractius spatium habet, & an*

& angustius. Sed etiam dubitari potest, quia DOMVM est extrema dictio lineæ, etsi non tam producta sit linea illa, ut æqualis sit alijs, an fortasse relictum sit à librario, non quia desit, sed quia numerum illum integrum locus ille non caperet: quem cùm ipse interrumpere & frangere nollet, citius ad initium alterius lineæ properarit. Cupio hunc locum diligentius animaduerti à peritioribus: nos ut in antiquo præcipuè illo scriptum inuenimus, sic & ipsi locum descripsimus, & quæcunque suspitiones ortæ sunt significamus: existimamus enim aliquam notam deesse, & eam aut antè, aut suprà collocatam numerum hunc augendi uim habuisse: nam etiam uulgata lectio non idoneum pretium illius domus significat. Budæus etiam, cuius iudicium in his rebus magni apud omnes esse debet (is enim hæc acutè, & perdiligenter tractauit) numerum hunc inquinatum esse censet, legiq; debere arbitratur Tricies quinque sestertiûm. Eius opinionem confirmant nostri uetustiores codices, qui duabus illis dictionibus uacant, in quibus maximè uitium esse putat, ut aliqua fortasse (ut diximus) nota desideretur, quæ his numeris apposita pecuniam eam redderet: aut per hos numeros (quod uix uerisimile est) summa illa ingens pecuniæ significetur. Ipse quid sentiat de hoc loco, lib. I I I. De asse & part. exposuit.

117 Homini semissis magna copia est:) Et hic locus diligenter etiam considerandus est. alij legunt OMNINO SEMISSIVM. Vetusti codices, OMNI SEMISSIBVS. Nos lectionem eam secuti sumus quæ parum à priscis exemplaribus discederet, & sententiam eandem retineret. in SEMISSIBVS enim clari sunt & certi uetusti codices: Vox illa OMNINO quam restituimus, non integra in illis legitur, ut nonnihil scrupuli etiam restet

Ment

Mentionem facit huius loci Hermolaus in II. editione Pli-
nianarum castigationum lib. XIIII. cap. IIII. qui eam-
dem ferè, quam nos, emendationem probat. Quæ sit in ue-
teribus exemplaribus scriptura, uoluimus nos notum face-
re, cum uideamus adhuc hunc locum titubare.

Qui tot ingenuas matresfamilias:) Vetus omnino codex 122
elegantiorem & sinceriorem lectionem habet, quam nos ac
cepimus. Non enim ingenuas matresfamilias appellat. Ma-
tres enim familias & probatas mulieres, & nobiles intelli-
gimus, sed INGENVOS, MATRESFAMILIAS,
separatim de diuersis generibus: ut Ora. VI. in Verrem:
Mitto adhibitam uim ingenuis, matresfamilias uiolatas. Pue-
ros enim ingenuos & honesto loco natos nefas erat & illis
stuprare. nam in mancipijs, & libertinis quasi impune libi-
dinem suam exercebant. Quòd autem addit ciues Roma-
nos, tribusq; urbis tria hæc nefaria scelera exaggerat, ora-
toriè est & grauissimè dictum. cuius tam elegãtis locutionis
nullum in uulgatis codicibus uestigium inerat.

Simul uerò semissis homo:) Longe alia est in antiquis co- 122
dicibus lectio, quam libenter arripuimus, SIMIVS NON
SEMISSIS: Simiolum etiam Cicero quem irridet appel
lat, & qui suis inimicitijs propter humilitatem eius & sor-
des indignus esset. Græci quoq; quos contemnunt ita uocant,
ut Aristophanes in Ranis ὁ δ' ὁ πίθηκος οὗτος γ' ὁ νῦν
ἐνοχλῶν κλειγένης ὁ μικρὸς: ut duobus hic modis Catilium
ignominiosè appellet, & uocando ipsum simium, & ne uilis-
simo quidem pretio illum dignum esse dicendo.

A qua te affici non magis potuisse demonstras:) Quidam 125
pro AFFICI, ALLICI legunt: quæ uarietates oriun-
tur ex ambigua, & corrupta antiqua lectione: in melio-
ribus enim codicibus AFFECTI scriptum est: quam
uocem

uocem nos etiam diligenter considerauimus,censuimusq; tutius legi posse FLECTI,non omnino nimis longè à priscorum exẽplariorum uestigijs,& fortasse sententia nõ inepta. Existimamus enim,ut fermè colligitur ex uerbis Ciceronis, Lucceium de gratia in quodam proœmio suarum historiarum scripsisse,ut se diceret libere,& uere historiam explicaturum:nec unquam potuisse tantum alicuius in se gratiã, ut à ueritate,& fide rerum gestarum discederet. quamuis enim sæpe gratia hortata esset ut amicorum rationem haberet in rebus exponendis,adseq; uocasset, se ut dixerit non magis potuisse flecti,& de uia recta deduci,quàm Hercules à uoluptatis illecebris sibi ostensis,& propositis flecti & arripi potuerit.Sicui nostra lectio minus placebit,ipse meliorem excogitet:ideo antiquæ lectionis omnibus copiam fecimus,ut quiuis iudicet,an nos cõiectura fefellerit,& si queat ipse meliorem inde eliciat.

126 Themistoclis fuga:)Vetera exemplaria THEMISTOCLI, ratione ueteris declinationis, qua dandi casum in huiuscemodi nominibus pro generãdi ponebant,ut Vlyßi pro Vlyßis,Achilli pro Achillis:sic etiam in nostro probatiore codice epist.ad Att.lib.XIII.Non uides ipsum illum Aristoteli discipulum,pro Aristotelis.Item ad Atticum lib. IX. Et Luccei consilia,ac Theophani persequamur.Et eodem libro etiam in uulgatis,Ariarathes Ariobarzani filius,pro Ariobarzanis.Hanc rem prisci,& recentiores grammatici adnotarũt,plurimis ex Vergilio,& ex oratoribus etiam,& historicis exemplis adductis.

130 Quia postea non fuisti quàm à me discesseras:) Sic omnes uulgati codices nulla mendi suspitione. Ipsi antiquam lectionem secuti sumus,quam & genuinam, & probam putamus, ut intelligat, postquam Roma discesserat, Cæsar scilicet,

ſcilicet, quanquam nomen Cæſaris non ponit. Nihil autem *mirũ uideri debet: de magnis enim & principibus uiris ſic loquimur.* Dicit igitur Lucceius Ciceronem Roma exiſſe, *cum Cæſar diſceſſit, nec poſtea rediſſe, dum Cæſar abeſſet.* Poſſemus infinita exempla ex epiſtolis ad Atticum citare, quæ nunc prætermittemus. Speramus tamen rem claram ſine tot exemplorum coaceruatione fore. In epiſtolis ad Varronem, *Eſt igitur aduentus in expectatione.* Sic enim olim locum illum ſolitum eſſe legi eo loco docebimus. Aliqui autem dum rem clariorem facere ſtudent, conſuetum dicendi modum corrumpunt: cum enim hanc loquendi rationem non alibi in ueteribus autoribus adnotaſſent, & noſtris etiam temporibus communem eſſe non cogitarent, locum Ciceronis deprauarunt. In eandemq; culpam inciderunt eodem errore decepti, qui nuper has epiſtolas Venetijs ediderunt. cum enim ante in uulgatis omnibus libris recte hic locus legeretur in epiſtolis ad Pætum, *Cum eſſem otioſus in Tuſculano, propterea quòd diſcipulos obuiam miſeram, ut ij me quàm maxime conciliarent familiari ſuo* (ſermo enim proculdubio eſt de Cæſare: nec tamen nominatur, ſicq; legitur in cunctis & antiquis, & ante hunc impreſſis codicibus) hi, hîc etiam CAESARI repoſuerunt. Nos cunctis his locis antiquam, & meliorem lectionem conſeruauimus.

Vetuſtus eſt amor conſuetudo, ſtudia paria:) In antiquis exemplaribus (uetuſtas, amor) ut nos etiam ſcripſimus. Hæc enim eſt uera huius loci lectio, & ſic ipſe etiam alibi loquitur, ut in epiſt. ad D. Brutum de L. Lamia loquens, *Magna uetuſtas, magna conſuetudo intercedit.* 131

Nam quod allatura eſt ipſa diuturnitas, quæ maximos luctus uetuſtate tollit, id nos præripere conſilio, prudentiaq; 133

tiaq; debemus) Quiddam in his uerbis est, quod cum mutari iussissemus, in nostros etiam codices incuria librariorum irrepsit. PRAECIPERE enim, non PRAERIPERE legendum est, ex autoritate, & fide priscorum exemplariorum, & ratione ipsa id confirmante. Praecipere enim antecapere: ut nos infinita exempla praetereamus huius ipsius autoris. pulcherrimum est in elegantissima illa M. Antonij epistola, quam Cicero in Philippicis exagitat, Sin autem aliud me fatum manet, praecipio gaudia suppliciorum uestrorum, &c.

137 In posteriore epistola ad Rufum, SI AD ME VENISSES:) Quis non uideat, si diligenter consideret, legendum esse cum antiquis codicibus SI AD ME MISISSES? id est, si mihi notum fecisses, si misisses qui mihi id nuntiarent. Ad D. Brutum, Mitte ad Lupum nostrum, ut is eas centurias conficiat. Et huius significationis huius uerbi plurima sunt apud Ciceronem exempla, quae nunc in re clara non proferemus. Terentius in Eun. Misit porrò orare, ut uenirē seriò. Si enim Rufus ad Ciceronem uenisset, morem gessisset ei Cicero nullo suo incommodo. Dicit autem se antè laturū fuisse illius uoluntatem suo commodo. quare penitus conuicta uulgata lectio explodatur.

138 Non habui cui potius id negotij darem, quàm Tullio Scribae:) Sic omnes uulgati, & impressi: antiqui uerò cuncti codices hoc loco corrupti, & diminuti aliqua dictione sunt. Nos autem & hic, & alijs multis locis rectius esse putauimus mutila, & imperfecta multa relinquere, ut in antiquis exemplaribus inueniuntur, quàm ut à nonnullis suppleta & restituta sunt, legere: pauca autem admodum, & fortasse nomen Tullij tantum desideratur.

138 Confectas & cōsolidatas:) Nos ut in antiquis CONSO-

LVTAS leginus. Quòd autem paulò pòst ad Volusium transferri nomen: ueteres codices TRAFERRI. Qua ratione ad Atticum lib. XVI. TRALATVM, Hunc tu tralatum in Macrocolum: nec tamen sic in nostro scripsimus, ne omnia uelle immutare uideremur. tantum rem notasse antiquitatis causa placuit. Ille etiã locus in III. epistola ad Lentulum in ueteribus codicibus ita scriptus est, Causam enim frequenti Senatu non magna uarietate, magnaq; inuidia eorum qui à te causam regiam aliò traferebant, obtinebamus. Quod etiam alijs non paucis locis obseruauimus. Nam TRALATIO pro TRANSLATIO boni codices semper habent in libris oratorijs. Donatus etiam accuratissimus Terentij interpres sic ueteres dixisse testatur, cum locum hunc in prologo Phormionis exponeret, ET TRANSDERE HOMINEM IN OTIVM. Sic enim inquit, Transdere Veteres sonantius, quod nos lenius dicimus Tradere, ut Tralatum, quod nos translatum è contrario. Consuetudinem autem ita pronunciandi ad ætatem usq; M. Tullij productam esse uerisimile est: cum in uetustioribus cunctis eius libris ita ferè semper scriptum sit. Nam Ciceronem inter ueteres à Donato poni non mirum uideri debet qui tot sæculis post eum fuit. Retinuisse etiam quædam libenter Ciceronem ab antiquioribus usurpata notissimum est. ut postquam ita ferè ubique in integrioribus exemplaribus scriptum inuenitur, ita legendũ omnino censeam: si autoribus sermo qui eorum ætate uigebat, conseruandus est, & non ad posteriorum normam & consuetudinem conformandus.

Non insipienter actam, ne cogitatam quidem putes:) Lacera aliquantulum sunt in his uerbis antiqua exemplaria. 139
Quare uulgatam receptamq; lectionem secutus sum. Hic ta-

men uisum est diligentius hanc rem considerare, uidereq́; an ex uetere scriptura quamuis mutila & decurtata legitima lectio coniectura elici possit: maximè cum alij etiam, qui Manutiorum nomine has epistolas nuper Venetijs castigarunt, id facere tentauerint. Eam igitur primo cum fide proponam. Sic autem in melioribus cunctis legitur, CVM REM À ME NON INSIPIENTER EXCOGITATAM QVIDEM PVTES: manifesto defectu. Quod si licet liberè sententiam suam proferre, sic ego hunc locum restituendum putarim, CVM REM À ME NON INSIPIENTER EXCOGITATAM, NE COGITATAM QVIDEM PVTES. Vt similitudine duarum illarum penè earundem uocum deceptus librarius, incuria alteram cum monosyllabo, quod eam praecedebat omiserit, qui lapsus frequens est & quandoq; totius clausulae damno stetit. Sensus, si ita legas, meo iudicio optimus erit, ut queratur Cicero, mireturq́; Rufum illam rem, quae non solum à se cogitata sit, sed etiam acutè & sapienter excogitata, in mentem sibi non uenisse, neq; à se cogitatam esse credidisse. Excogitare autem esse cogitando quod quaerebatur inuenire, notissimum est. Sic autem castigarunt Veneti: CVM REM À ME NE INSIPIENTER QVIDEM COGITATAM PVTES. antiqua scriptura in duobus uerbis contaminata, & frigidiore sanè sensu, nisi intelligas uoluisse Ciceronem ostendere rem illam à se non tantum cogitatam, sed perspectam & animaduersam fuisse. Quare magis iudicium Rufi reprehendit, qui ab ipso illam ne cogitatam quidem esse existimauerit. Ostendit autem infrà suo consilio gesta esse omnia, & à se initam rationem esse quomodo ea rectè fieri posset. Quam etiam sententiam recepta lectio continet,

net, quamuis à uetere scriptura recedat, & (ut puto) ab aliquo suppleta sit, qui ex suo arbitrio locum hunc restituere uoluerit.

Cum populum suum seruaret:) *Alij emendarunt* POPVLIS. *Nos ut in antiquis libris inuenimus, & ut ratio ipsa docet,* POPVLVS: *hac sententia, Putaui esse boni uiri cum possem, nullo populi damno, commodare ciuibus, & eorum fortunas sustentare.* 139

Nam de Luccio) *Locus non nimium certus, & sanè tota epistola obscurior, & fortasse mendosior: parum enim constans est scriptura etiam in melioribus exemplaribus. Nos, ut in antiquo illo probatiore codice inuenimus, scripsimus. Luccei autem nomen in illo semper per duo* c, *scriptum est: hoc loco alij* LYCEO *reposuerunt, nescio quàm rectè. Locus autem qui infrà est,* QVVM DE LOGEIO PARVM GRATIOSVM EST, *uidendum an huic respondeat. Fortasse enim* λογεῖον *appellat locum ubi rationes deponuntur. Quod si ita sit, dubito an hic etiam* DE LOGEIO *scribendum sit: nihil tamen in dubia re certi asserimus: suspiciones nostras proponimus, quæ nobis ex parum firma scriptura oriuntur, quas cupimus eadem animi sinceritate, qua proferimus, accipi, & examinari: totamq; rem accuratius à peritioribus perpendi, & iudicari. Nam quod in posteriore loco quidam legunt (de Lucceio) parum prouisum est.* LOGEIO *habent omnes præter hunc nuper Venetijs impressum excusi codices: & uulgata lectio in uoce illa* PROVISVM, *quam ipsi restituerunt, magis mihi placet, etsi in ea etiā dictione titubat antiquus codex. Totus enim locus sic est in illo melioris notæ, ne amplius lectorem suspensum teneam, & is nostræ hæsitationi ueniam det, cum uideat quot difficultatibus pre-* 139

d 2 *mamur*

mur QVOM DE LOGAEO PARVM GRAVISVM EST. *sed & antiqua scriptura, & sententia etiam magis conuenire mihi uidetur communi, & uulgatæ lectioni, quàm huic nouæ, & ab aliquo pro suo ingenio excogitatæ.* Nos *nihil quod in medium afferamus, certius habemus.*

139 *Quam tamen deposuerat Sextius:*) *In ueteribus codicibus sic ferè ut nos quoque scripsimus, locus hic legitur, Qua pecunia* Pompeius *est usus, ut tua, quam tu deposueras ex tuis.* Etsi *nostri librarij pro* TV, TVM, *peruersè, ut est negligens hominum genus, scripserunt. Sextius sanè pro* EX TVIS *habet uetus ille codex, sed puto eandem literam, ultimam scilicet antecedentis dictionis, & primam huius, ut sæpe accidit, bis inutiliter esse repetitam.* Nam *Sestius nomē uix unquam per* x. *scriptum inuenies in antiquis exemplaribus, de quo paulò pòst. Sed tamen etsi nos antiquæ uiciniorem, & nostro iudicio meliorem lectionem secuti sumus, non adeo certa hæc esse iudicamus, ut non uelimus totam rem in arbitrio eruditorum relinquere.*

140 *Smyrna literas esse allatas:*) Vetusti *codices omnes* Myrina, *quod nos rectum iudicamus: est autem* Myrina Vrbs *in insula* Lemno, Stephano, Ptolemæo, & *Strabone lib.* XIII. *autoribus.* Plinius *etiam lib.* IIII. *in descriptione* Lemni, Oppida, *inquit, habet* Ephestiam, & Myrinam, *in cuius forum solstitio* Athos *iaculatur umbras.*

AD A. TORQVATVM. VI.

Si enim bene sentire, recteq́; facere satis est ad bene, beateq́; uiuendum, non uereor ne eum qui se optimorum consiliorum conscientia sustentare posit, miserum esse nefas sit dicere:) *Negatiuam particulam ante* VEREOR, *uetus ille codex*

codex non habet. Quæ tamen si non sit, sententiam non corrumpit. potest enim cum interrogatione locus legi, quasi dixerit, uereri debeo? &c. Nos *nihil immutauimus: siquis uetere lectione magis delectatur, eam reponat.*

Si arma ualebunt, nec eos à quibus recesseris uereri debes, nec eos quos adiuuisti:) E*tsi hic uulgatam lectionem conseruauerimus, magis tamen antiquam probamus quæ nescio quomodo tunc nos subterfugit, pro* RECESSERIS *enim, (reciperis) legendum est, ut intelligat nunc Cæsarianas partes.* S*i enim* RECESSERIS *legas,* P*ompeianas intelligas oportet: ab illis enim discesserat post aduersam eorum pugnam, quod sententiæ nullo modo quadrabit.* E*ædem autem erant quas adiuuerat, & à quibus recesserat, cum hic de ambabus loquatur. Aut enim armis inquit urgebitur resp. sempiternis, quo casu nulla tua præcipua calamitas erit, sed ut in malis res tuæ in tuto sunt: nec enim* C*æsarianos timere debes, à quibus reciperis (præsenti autem tempore utitur, quia nondum res confecta erat: nam ut suprà inquit, in magna uarietate eius causa uersata est, de qua tamen bene sperare licebat, propter animum* C*æsaris mitigatum) nec eos quos adiuuisti: hi autem erant* Pompeiani. *Durante igitur bello, inquit, malum à neutra parte expectare debes.* I*lli enim quibus fauisti, & cum quibus in rebus gerendis fuisti, propter pristinam societatem te incolumen uolent: hi autem te recipiunt, & suum iam numerāt.* S*æpe autem ueteres codices propter uariam, & aliquantulum inquinatam scripturam primo ita perturbant, ut non mirum sit, siquæ quandoque prætereunt. nec enim facile est si quid boni lateat perspicere.* N*am parua quæque illusio, & labes optimam lectionem occulere potest.* RECEPERIS *autem in illis scriptum est, cum* RECI- 146

PERIS *esse deberet. quod si ita scriptum fuisset, non alij fortasse, dum uerbum illud corrigere uellent, mendosum esse arbitrantes, nec satis sententiam huius loci intelligentes, deterius multo fecissent. Est autem pro* I *sæpe positum* E *in priscis exemplaribus, & I pro* E. *Quin etiam hoc ipsum uerbum eadem ratione in ijsdem codicibus scriptum est in epistola ad* Brutum, Non recepi à Lepido Antonium, *pro* recipi. *Præterea quod in his uerbis est* ADIVVISTI, Mediceus codex ADIVISTI, *facili in aliam uocem lapsu, nisi obseruatum esset hoc uerbum per unum tantum* V *in eo exemplari semper legi, & alijs etiam quos uidi uetustis codicibus.*

148 *Aut eorum qui discesserint) Quia uno membro diminuti hic sunt omnes non solum ueteres, sed etiam recentiores manu scripti codices, ipse meum esse arbitratus sum rem notam facere, lectoresq; admonere notha esse hæc uerba (nisi fallor) & supposititia. Sic enim in melioribus cunctis nulla uarietate legitur,* AVT EORVM QVI DISCESSERINT ALTERI DIMICANT. *Puto autem librarium in particula* AVT *deceptum esse, totumq; superius membrum reliquisse.* Ego *uulgatam lectionem remouere nolui, siquis illa delectetur. mihi non dubium est quin ab aliquo suppleta sit eorum qui semper quæ desiderari credunt pro suo arbitrio reponunt: quantum dissentiam ab his, alibi dixi. Est autem & in sequenti epistola alter locus, quem pariter mancum cum inuenerim, eodem iudicio ductus, eadem nota signaui. Sic autem ille proculdubio lacer, & decurtatus in antiquis codicibus legitur,* Equidem *cum hæc scriberebam, aliquid iam actum putabam: non quo, sed quòd difficilis erat coniectura. Quot autem uerbis additis restitutus sit & quàm*

aptis, quiuis nunc uidet. itaq; suam sententiam sequatur: nos in his plane diuulsis, & fractis locis nihil habemus quod melius afferamus.

Ad pugnandum:) *Veteres codices depugnandum, quos secuti sumus. Est autem Depugnare, una pugna unoq; prælio de tota re, & toto bello decernere. Ad Atticum lib. VII. Nec adhuc fere inueni, qui non cōcedendum putaret Cæsari quod postularet, potius quàm depugnandum. In eodem libro, Depugnes oportet nisi concedis. Sæpe & alibi Cic. ne longiores simus in re aperta, hac utitur uoce.* 148

Nec ex tripudijs solistimis, aut somnijs:) *Ipse priscam quam restitui uocem ex priscis erui exemplaribus. Posse autem fieri arbitror, ut in Augurali disciplina quædam tripudia soniuia appellata sint: sed hæc tam obsoleta sunt propter uetustatem, & diuersos ritus, ut penitus incognita sint. Vocem certè hanc Sex. Pompeius exponit, SONIVIO inquiens sonanti. Nam uulgata lectio proculdubio falsa, & inepta est: nec enim hic de diuinatione per somnia agit, quæ etsi sit (de ea enim Artemidorus Græcè copiose scripsit) non tamen de hac intelligit: loquitur enim de Augurali disciplina, & ut ipse augur, & ut ad Etruscum hominem, & Etruscæ disciplinæ peritum scribens. Ego alibi hanc uocem non inueni: nec mirum est rerum tam priscarum ac ne unquam quidem ulgatarum, & communium uocabula penitus ignorari. Quod si etiam apud alios autores hoc nomen fuit, fortasse quia non intellectum, ut deprauatum, deletum est: nonnullæ enim huiusmodi uoces nisi è ueteribus, & non contaminatis exemplaribus restituantur, obliteratæ sunt, & è finibus Latinæ linguæ eiectæ, & expulsæ. Videndum tamen accuratius, an huius uocis certior ulla ratio, & significatio haberi posit. nam quod paulo suprà nos* 153

scripsimus IN VOLATV *pro* VOLATV *antiquo etiam codice accepimus.*

159 *Quod tardius quàm est æquum,& quàm ego uellem receperis furtunam & dignitatem tuam:)* Nos RECVPERAS. *uetus codex* RECIPERAS *per* I, *quod fortasse fecit ut(receperis)iam scriberetur.Est sané & hic & sequenti epistola hoc uerbum in Mediceo codice per* I, *scriptũ, Quid reciperaris cogitare: & sæpe eodem modo. Quandoq; tamen, quod etiam in* Pandectis Florentinis *animaduertas, recuperare legas, quod hodie in usu est, sed tamen multo rarius quàm reciperare.*

167 *Simulac accepi:)* In *antiquis exemplaribus* SIMVL *sine* AC. *quod alibi apud Ciceronem legimus, si uetustis codicibus fides habeatur.* Ad Atticum *lib.* VIII. *Simul aliquid audiero scribam ad te. non, ut uulgati, simulatq;.* Item *lib.* IX. *in epistola* Balbi, *&* Oppÿ *ad Ciceronem,* Vt *simul* Romam *uenerit, agat de reconciliatione gratiæ suæ,&* Pompeij. *Quamuis hic etiam impreßi omnes* SIMVLAC. Videnda *res diligentius: cum enim tot probati libri sæpe eandem diuersis locis locutionem habeant, non facile existimandum est corruptos esse.* Rem *fortasse aliquorum iudicio parui momenti non neglexim us. nihil enim in hoc autore non accuraté quod ad ornatum sermonis faciat, considerandum est.* Nam *quod hac ipsa epistola paulò inferius,* De Hispanis *noui nihil, error fuit librariorum:* DE HISPANIIS *enim legendum est, & sic habet uetus codex.*

168 *Aedificia mea me delectant:)* Nos *ut in antiquis* DELECTABANT *scripsimus, longe diuerso sensu, quàm si præsenti tempore legas: Adfert enim rationem cur non sit tam peregrinator, quàm antea. ob id (inquit) peregrina-*

bar

bar libenter, quia ædificia mea me delectabant, & otium. magnificas enim uillas & sumptuosè ædificatas habebat, quas ipse ocellos Italiæ ad Atticum scribens appellat. Nunc ea quæ quærebam in uillis, domi habeo. infert enim, Domus est quæ nulli mearum uillarum cedat, otium omni desertißima regione maius. Quòd non quatuor integros Hesiodi uersus, sed primi partem scripsimus, in hoc etiam antiquorum codicum autoritatem secuti sumus. Scimus præterea semper in his allegationibus Ciceronem breuem & concisum admodum esse, ut trium etiam dictionum prouerbium non integrum quandoq; adducat, nedum quatuor totos uersus celebres, & uulgatißimos recitaret.

Sed tamen aliquid uidebimus, in quo sit spes:) Nos cum 169
antiquis exemplaribus SPECIES *legimus, id est dignitas, & honestas aliqua: ut ad Lentulum, Hic meæ uitæ cursus offendit eos fortasse qui splendorem, & speciem huius uitæ intuentur, &c. Huius uocis hoc significatu plurima exempla adiungerem, nisi tam obuia essent, ut quiuis per se facile inuenire posset. Potius conabor historiam huius epistolæ ex nonnullis locis ad Atticum collectam explanare. Instabant hoc tempore Ludi Romani, qui magnificè semper edi soliti erant. Iamq; Cæsar è bello contra liberos Cn. Pompij gesto reuertebatur, scripseratq; ad Lamiam se ante diem ludorum Romæ futurum, nonnihilq; se properaturum, ut ludis ipsis interesset: mandaratq; ut ad ludos omnia pararent. Desiderabat igitur Lepta sibi horum ludorum aliquam curationem tradi: cum Oppioq; & Balbo de ea re Ciceronem agere uolebat: iamq; domum ad Balbum propter hoc negotium eum perduxerat. Rem totam sibi displicere Cicero hac epistola ad Leptam scribit, nec laborandum esse in ea re docet: se tamen, quoniam tam*

ualde ille cuperet, ei non defuturum pollicetur, operamq́ daturum ut si aliquid in ea curatione, quod aliquem splendorem habeat inueniri poßit, ab illis impetret ut Leptæ committatur. Quod autem hic de Hospitio loquitur: *cogitabat obuiam ire Cæsari, & hospitia sibi parabat. nam etiam lib.* XIII. *ad Atticum, dicit se ad Murenam de hospitio scripsisse, sed tunc Romæ erat: nunc fortasse iam exierat: dicit enim se arbitrari Asturæ sibi diutius commorandum esse quoad ille quandoque ueniat. ille autem Cæsar,* κατ' ἐξοχὴν: *sic enim de magnis, & claris uiris loqui mos est, ut nos suprà adnotauimus: (ille) enim & (ipse) pro nominibus proprijs sumuntur, ut etiam Aristophanis interpres docet in Nubibus, eo loco* ἀλλ' εἰωθι ἵνα μὴ κεῖνος ἡμῖν ἐπιτύχῃ. *sic etiam loquitur Thetis apud Homerum.* τίπτε μ' ἐκεῖνος ἄνωγε μέγας θεός: *& apud Pythagoricos* αὐτὸς ἔφη, *id est Pythagoras, dicebatur.*

169 *Ne illud quidem negligendum quamuis:)* NEGLIGENDVM *in antiquis codicibus non est, sed eius loco negatiua est particula* NON. *Ipsi legimus, non quantiuis, hoc sensu: Præter pericula & molestias quæ uitaris, commodum illud non paruum habendum est, sed tale ut magnificiendum sit, subito cum certi aliquid audieris te isthinc posse proficisci.*

169 *Istinc posse proficisci:) Hic ueteres codices & in fine huius epistolæ iterum pro istinc* ISTIM *habent, neque hac epistola solum, sed multis etiam alijs locis, etsi nos nunquam ita scripsimus, ne antiquitatis nimus cupidi, & affectatores uideremur, rem tamen quin adnotaremus facere non potuimus. Sic etiam est in hoc codice locus ille ad Plancum, Ita erant omnia, quæ istim adferebantur, incerta. Et ille ad Tironem, Iis enim uentis istim nauigatur. Et alibi*

etiam

etiam.idem aduerbium multis locis est in illo codice Epistolarum ad Atticum, quem nos omnium optimum, atq; integerrimum uidimus, ut ille locus in V I I. De malis nostris tu prius audis quàm ego : istim enim emanant. Item ille, Quæ mihi istim adferuntur? quæ hic uideo? Item ille in I I. Valde ego te istim excitarem. Nam secundo Aeneidos : Illi mea tristitia facta : illi pro ibi aduerbium esse uult Donatus Terentij interpres. Et etiam alibi, Patet isti ianua læto, pro istic quidam intelligunt : nam Petrus Bembus in suo illo disertißimo & elegantißimo de Terentianis fabulis dialogo, sic hunc uersum legit in Pharmione, Interea dum sedemus illi, interuenit. & illum item in Hecyra, Itaque ineptus hodie dum illi sedeo, ut quisque uenerat. Hæc igitur quæ rara admodum, & absurda uidentur, uidemus ab optimis autoribus crebro esse usurpata, & frequentius etiam inueniremus, nisi à iunioribus quibusdam castigatoribus tanquam menda, & errata librariorum ex omnibus ferè libris sublata essent.

Cum Milone nostro:) Nos Chilone, ut sit liberti nomen, 169 Milo enim iam perierat. Vetus sanè codex Cilone sine aspiratione, ut etiam in epistola Sulpitij, A P. Magio Cilone. Videndum igitur an sic legi debeat ut est in antiquo codice. Cilo enim sine aspiratione autore Sex. Pompeio appellabatur, cui frons esset eminentior, ac dextra, sinistraq; uelut recisa uideretur : siue Chilo, qui à magnitudine labiorum sic nominabatur. Alibi etiam nomina quædā quæ aspirationem exigunt, sine ea in illo scribuntur, ut in epistola ad Lucceium Herculem Zenopontium. & ad Pætum, Pileros tabellarius: pro, Zenophontium, & Phileros.

AD M. MARIVM. VII.

Stabianum perforasti, & patefecisti Seianum :) Quidam 172 legunt

legunt Scianum: nos nihil immutauimus, etsi ueteres codices SENVM: *puto autem nomina esse locorum. Nam Stabiæ collis celebris in agro Campano, laudatus etiam à Galeno in Therapeutica propter casei bonitatem. Stabias autem oppidum fuisse dicit Plinius, posteaq; deletum in uillas abijsse. Columella etiam de eo agit in hortulo, Stabiæq; uetustæ.*

173 *Græcos uerò ita ames:) Sic omnes uulgati, quasi ironicè dictum sit, sed elegantius in antiquis,* ITA NON AMES. *id est tam infenso odio persequare: tam longe sis, ut* φιλέλλην *iure dicaris. qua & alibi locutione utitur, ut in* II. *de Finibus, Atqui reperiemus asotos, primum ita non religiosos, ut edant de patella: deinde mortem ita non timentes, ut illud in ore habeant, &c. Tantum, inquit, longe es ut Græcos ames, ut omnia quæ eius gentis nomine appellantur, ferre non possis, adeo ut ne ad uillam quidem tuam Græca uia ire uelis.*

173 *Sed quæ potest homini esse politico delectatio?) Vetusti omnes codices, ut nos scripsimus* HOMINI ESSE POLITO *Latina uoce habent. frequens autem est apud hunc autorem hæc elegantes homines significans elegans dictio, ut etiam apud Lucretium candidissimum, & facundissimum Romanæ linguæ scriptorem: quamuis doctrina politos Constituat pariter quosdam, tamen &c.*

178 *M. Furium, quem mihi commendas:) Ego castigaui* M. ORFIVM. *Vetus codex in hoc nomine nonnihil mendi continet: potius enim* VRFIVIVM, *ibi legas. Nos & ex his uestigijs, & ex loco in epistola ad Q. Fratrem Orfium legendum esse censuimus: nam hunc esse apparet, quem cum literis ad Fratrem misit, & quem illi commendat, & Tribunum militum esse dicit in Cæsaris exercitu. Verba autem*

tem hæc Cæsaris ita leguntur in omnibus antiquis exemplaribus, ut nos maioribus literis (ut facilius distinguantur) scripsimus.

Quod familiaritatem inducit:) Sic omnes uulgati codices, omnino male. Ego ueterem lectionem restitui, FAMILIAM DVCIT. *Dicitur enim familia iurisconsultorum, familia gladiatorum, familia philosophorum, id est secta.* Ad Atti. lib. II. *Puto enim me Dicearcho affatim satisfecisse: respicio nunc ad hanc familiam, quæ mihi non modo ut requiescam permittit, sed reprehendit quia non semper quieuerim.* Ille autem *familiam ducere dicitur, quem cæteri eiusdem generis sequuntur ut autorem & ducem, ut in v.* Philippica, *L. quidem frater eius, ut peregre depugnauerit familiam ducit.* In IIII. *de* Finibus *dicit sententiam ducere familiam, quæ maiorem uim habet & maioris est ponderis & quasi caput aliarum. Sed primum illud uide grauissimam illam uestram sententiam, quæ familiam ducit,* Honestum *quod sit, id esse solum bonum, honesteq; uiuere bonorum finem: communem fore uobis cum omnibus &c.* Non paruæ igitur autoritatis esse dicit Trebatium *in iure ciuili, habereq; suos sectatores.* Nam *quod paulo suprà erat,* PRVDENTIOREM ESSE NEMINEM: *ego* PVDENTIOREM, *ut in melioribus libris inueniri, scripsi: loquitur autem & in secunda post hanc epistola de pudore* Trebatij. Nam *& in alia sic ait, Sæpe autem etiam, quod à te alienissimum est, subimpudens uidebare.* 179

Sed ad eum propter eius occupationes nihil sum ausus scribere:) Ipse *huic loco mendi notam adposui, quod fortasse multi mirati sunt, cum sententia loci satis plana, & aperta sit: reprehenderent etiam, nisi quid me hoc ut facerem* 181

rem impulerit, explicassem. Primo scire debent omnes me uocem illam OCCVPATIONES *in nullis paulo antiquioribus libris nedum uetustissimis legisse, quod mihi originem attulit suspicionis. Deinde cum accuratissime considerassem, non mihi uisa est satis digna causa esse, quæ retraheret Ciceronem à scribendo, occupationes Cæsaris. nam sæpe ad eum Cicero scribebat, cum ille mirifice Ciceronis literis delectaretur, & ipsas omni ratione eliceret: nec ea tempestate ullo maiore negotio impediebatur, ut cauere deberet ne ob id illi molestus esset. nec tamen tantum temporis in legendis amicorum literis collocatur ut non quiuis occupatissimus se ab illis de omnibus rebus certiorem fieri uelit. Maius igitur quiddam esse putaui quod Ciceronem ab instituto suo deduceret: & ut liberè omnem meam suspicionem proferam, si aliquando coniectari datum est, putarim* PROPTER EIVS LVCTVM *legendum esse. Constat enim hoc tempore Cæsaris filiam mortuam esse, quæ* Pōpeio *nupta erat,* Iuliam *scilicet: quod etsi ualde notum sit, tamen uerba* Dionis *historici de hac re ponemus:* ἐν δὲ τῷ αὐτῷ τούτῳ χρόνῳ καὶ ἡ τοῦ πομπηίου γυνὴ θυγάτηρόντι τεκοῦσα ἀπέθανε καὶ αὐτὴν εἴτε διαπραξαμένων τῶν τε ἐκείνου καὶ τῶν τοῦ καίσαρος φίλων ἢ καὶ ἄλλως πῶς χαρίσασθαί τινες ἐθελήσαντες σιωήρπασαν ἐπειδὴ τάχιστα τὴν ἐν τῇ ἀγορᾷ ἔπαινον ἔτυχε. καὶ ἐν τῷ ἀρέῳ πεδίῳ ἔθαψαν καὶ τοι δομιτίου ἀντισταμένου καὶ λέγοντος ἀλλά τε καὶ ὅτι οὐχ ὁσίως ἐν τῷ ἱερῷ τόπῳ ἄνευ τινος ψηφίσματος θάπτοιτο. Dicit etiam lib. III. ad Quintum, *se ad Cæsarem non rescripsisse propter eius luctum: de obitu filiæ intelligens,* Ex Britannia Cæsar ad me Cal. Septemb. dedit literas, quas ego accepi IIII. Cal. Octob. *satis commodas de Britannicis rebus, quibus ne admirer,*
quòd

quòd à te nullas acceperim, scribit, se sine te fuisse, cum ad mare accessERit. Ad eas ego ei literas nihil rescripsi, ne gratulandi quidem causa, propter eius luctum. De hac eadem re intelligit etiam illo loco ad Quintum, de uirtute, & grauitate Caesaris, quam in summo dolore adhibuisset, *Magnam ex epistola tua accepi uoluptatem.* Nam & ipse Cicero ad Dolabellam scribens de morte Tulliae, nondum satis confirmatum se dicit ad scribendum, impedit enim officia moeror, & prouidi omnes homines, eos qui in dolore, & luctu sunt propter charissimarum personarum interitum nolunt afflictos, & perturbatos, amplius perturbare, & in ulla re illis molesti esse. Haec est causa cur stellulam posuerim, ut lector scilicet locum illum attentius, accuratiusq; examinet: nec tamen coniecturis fretus receptam lectionem delere uolui, etsi eam nullo modo probo. si enim ulla reponenda est uox, ut defectum illum suppleat, nostram potiorem iudico. Sed tamen iudicio eruditorum stare uolo.

Cn. Octauius est tuus familiaris.) Haec uerba addidimus ex uetustis codicibus, AN CN. CORNELIVS QVIDEM: quae ab Angelo olim Politiano dum hunc locum citaret, etiam restituta fuerant cap. VIII. suorũ Miscellaneorum: habuimus enim & nos perueterem illum codicẽ, quem Philelphi fuisse dicit, qui etiam nunc in bibliotheca Medicea cum multis, nobilissimisq; librorum uoluminibus custoditur: & illum item non adeo ueterem, qui in Diui Marci bibliotheca adhuc manet. Quorum ille maxime auxilio nonnulla corrigit: & quibus nos quaecunq; ferè in his castigauimus, accepta referimus. Non sunt autem otiosa haec uerba: ostendunt enim illum sibi adeo ignotum esse, ut ne nomen quidem hominis recordetur, ut si uellet eum proprio nomine appellare, nesciret utro, cum diuersa inter se sint, nominaret. 181

Quem antea ne andabatam quidem.) Nos hic commu- 182

nem, uulgatamq; lectionem secuti sumus, nulla re ab antiqua diuersam. alij NE ANABATA QVIDEM *legendum putant, permutato uocabulo, & casu. Nos tutius affirmare possumus de integritate huius uerbi, quàm de significatu respondere. Nonius certe sæpe Varronem Andabatis citat. Erasmus putat hîc Andabatam uim prouerbij habere, quo etiam sæpe Diuus Hieronymus usus sit, quos locos diligenter ille colligit, ut cum nihil amplius uiderim, malim ea ab eo peti quàm hîc nulla neceßitate describere. Nec tamen uir ille eruditißimus potuit originem huius prouerbij aperire. fuerint enim populi Anabatæ clausis oculis pugnare soliti, an gladiatores quidam, qui sic in aduersarium tenderent, seu potius lusus genus, se non compertum habere ingenue fatetur, etsi in ultimam sententiam potius inclinat.*

184 *Non ex iure manu consertum &c.*) *Non totos duos hoc Ennij uersus scripsimus, reliquum enim posterioris in nullis antiquis legitur. quidam minime necessariam partem reposuerunt, eaq; uerba omiserunt quæ & in antiquis leguntur, & sententiam integriorem, & concinniorem reddunt, cum statim illum interroget an & ipse ad uim faciendam adhiberi soleat. qui autem hæc uiderant, ij quoque parum castigata scripserunt,* NON *enim incommode importuneq; de suo addiderunt. Nollem tamen ea cum Ennij uerbis coniuncta esse, quod uitio librariorum factum est in nostris codicibus: separentur igitur ab illis, cum uerbisq; Ciceronis coniungantur. Quod etiam sequitur,* QVOD TV PRIOR VI HOMINIBVS ARMATIS NON VENERIS: *de quo tot diuersæ sententiæ, concertationesq; fuerunt: scripsimus ut in Mediceo est. nam lectionem eius libri sinceram, & integram esse credimus*

dimus: ut qui immutare aliquid uelint, potius corrumpant, quàm corrigant: nam uerba esse interdicti patet. inueniuntur ea in oratione pro Cecina multis locis, & in pandectis sæpius. Hunc autem eorum sensum esse existimamus, ut dicat Cicero non esse Trebatio pertimescendam exceptionem illam qua utuntur illi ad Prætorem, qui cum confessi sint se deiecisse, clamant tamen se non interdicto teneri, nec debere restituere, nam se prius ab aduersarijs ui hominibus armatis deiectos esse. subiungit enim, Scio te non esse procacem in lacessendo, ut iniuriarum origo à te orta esse possit. nam ut timidum, & parui animi hominem taxat, & qui libenter pugnas, turbasq́; fugeret, & bello minime esset aptus: quibus enim ualebat armis, in prælio uti non poterat: quum autem cum iurisconsulto sermo sit, uerbis iuris frequenter utitur Cicero, ioci causa.

Tu tamen mi uetule:) Hæc & uulgata, & antiqua huius 186
loci lectio est: nos nihil mutauimus etsi nonnullos scimus pro uetule βάκηλε emendare conatos, cuius tamen Græcæ uocis nullo in antiquo exemplari uestigium ullum uidimus. scimus & nos βακήλους antiquo prouerbio appellatos esse languidos, & dissoluto corpore homines, & potius mulieres, quàm uiros. non tamen recte facere existimamus qui tam facile ueterem scripturam tollunt. appellat autem hunc uarijs sæpe cognominibus, ut testam etiam. quorum rationem si uelis conerisq́;, fortasse non facilè explicare possis.

Non minus Philoctetem &c.) Magna est eruditorum Ibidem
hominum dissensio in huius loci declaratione, & scriptura: nos tamen opinionem nostram inter tantos autores liberè proferemus, & fortasse in quo illi decepti sint, demonstrabimus. Et primo lectionem, quam Politianus restituit, uno tantum parum mutato uerbo, comprobamus: eadeam enim

e exemp

exemplaria sequimur, quibus ille adiutus commodiorem hunc locum fecit, MINVS *tantum in* NIMIS, *facili & frequenti admodum lapsu permutato.* Nonnihil *etiam ab eo de intellectu horum uerborum dissentimus: ni fallor enim, non parum peccat ille in huius rei historia. putat enim* Trebatium *in insulam* Britanniam *accessisse, quod falsum est ex uerbis his* Ciceronis, Qui *neq; in oceano natare uolueris, nec spectare essedarios.* Item *ex hoc loco confirmatur,* Sin *æstiuorum timor te debilitat, aliquid excogita, ut fecisti de* Britannia. Quæ *declarant scire iam* Ciceronem *eum in* Britanniam *non profectum, cum dicat illi, ut aliquam causam quærat, ne faciat quod non sibi commodum sit, ut fecerat de* Britannia, *quò ire noluerit excusatione quapiam usus. nam primo crediderat* Cicero *illum eò cũ* Cæsare *isse.* Verba *autẽ hæc* IN BRITANNIA &c. *quæ (ut nos putamus)* Politianum *in errorem induxerunt, persuaseruntq; illi ut crederet eò profectum* Trebatium, *illicq; ualde* Philotheorum *fuisse, non eam habent sententiam quam ille existimauit: sed* IN BRITANNIA, *sic intelligo, in expeditione, & negotio* Britanniæ*: quantum ad* Britanniam, *in nauigatione illa quæ in* Britanniam *facta est. quo modo dicendi tam sæpe utitur hic autor, ut non millies obseruasse pudor sit illis, qui aliquando ipsum uiderint: nam credere* Trebatium *etiam si in* Britanniam *accessisset, in theatris uersatum, spectationibusq; operam dedisse fugitantem prælium, otioq; se asserentem, ut ille exponit: nimis ineptum mihi uidetur, indignũq; acerrimo hominis iudicio. paucis enim diebus, quibus in maximus periculis in insula manserunt, non locus erat ludis, delitijsq;.* Nos *hic* φιλοθέωρον *intelligimus* φιλοθεάμονα, φιλοθεωρητὴν. Sic *enim* Græci *appellant illum,* qui

qui nouas terras, nouaq; loca semper uisere uult, studioq; peregrinationis mirificè tenetur, ut situm orbis terrarum spectet, moresq; diuersarum gentium, & instituta perdiscat, quemadmodum Plut. *in libello* περὶ τῶν ἐκλελοιπότων χρηστηρίων *dicit fuisse* Cleombrotum *quendam* Lacedæmonium *his uerbis:* κλεόμβροτος ὁ λακεδαιμόνιος, πολλὰ μὲν ἐν αἰγύπτῳ καὶ περὶ τὴν τρωγλοδυτικὴν γῆν πεπλανημένος πόῤῥω τῆς ἐρυθρᾶς θαλάσσης ἀναπεπλευκὼς οὐ κατ' ἐμπορίαν ἀλλ' ἀνὴρ φιλοθεάμων καὶ φιλοφανὴς οὐσίαν δὲ ἔχων ἱκανὴν καὶ πλείονα τῶν ἱκανῶν ἔχειν οὐκ ἄξιον πολλοῦ, ποιούμενος ἐχρῆτο τῇ σχολῇ πρὸς τὰ τοιαῦτα. *Et hanc denique sententiam esse horum uerborum putamus, ut Cicero dicat se laudare consilium* Trebatij, *quòd non fuerit ex hoc hominum genere, qui omnia uisere cupiunt: multos enim illuc studio uidendæ insulæ, quæ tunc tanquam nouus orbis* Romanis *aperta erat, libenter accessisse uerisimile est, cum nauigatio illa multorum periculorum & incommodorum plena esset, ut sapientius fecisse uiderentur, qui neglecta gloria, contemptaq; etiam loci spectatione, aliquam causam inuenerunt quare illuc non iverint: quod fecisse* Trebatium *lætatur: simulq; ut parum militarem uirum, nec bellicæ laudis auidum, clàm taxat, quod etiam alijs locis ioci gratia libenter facit. Restat nunc ut* Crinito, *qui aliter hunc locum intellexit, respondeamus. ipse enim contra* Politiani *emendationem* Philoctetem *tuetur, multumq; sibi in ea expositione placet, cum dicat etiam* Politianum *cum de hac re sermonem cum eo haberet, errorem suum agnouisse, libenterq; in suam sententiam uenisse; quod miror uirum pertinacem in tam bona causa tam facile manus dedisse, & non animaduertisse alium intellectum habere uerba illa* Ciceronis, *quibus*

nititur aduersarius, & longe diuersum ab eo quem ille credidit: nec enim puto hoc Crinitum commentum esse. sunt autem haec uerba quae Crinitus putauit pro se facere ad Q. Fratrem lib. I I. De rep. Nimium te laborare doleo, & meliorem ciuem esse, quàm Philoctetam, qui accepta iniuria, ea spectacula quaerebat quae tibi acerba esse uideo. Hanc autem illorum sententiam esse puto, Querebatur Quintus rempu. eo tempore in magnis malis uersari: ualdeq; de eius miserijs animo cruciabatur: reprehendit hominem Marcus quòd tantum ei publica damna dolerent, & meliorem ciuem eum esse dicit, quàm Philoctetam, qui accepta iniuria à Graecis, in illas eos calamitates cecidisse gaudebat, quas Quintus in sua rep. esse molestè ferebat. Desyderabat Philoctetes damna & infortunia Graecis, quia se in insula destitutum meminerat: Quintus uerò etsi cum fratre graues aerumnas ob rempub. perpessus erat, tamen cum sciret eam multis malis conflictari, ut bonus ciuis, qui iniurias patriae obliuisci debet, iniquo animo ferebat. Damnat igitur eius consilium Cicero, nec debere illum ob id se nimis macerare ostendit, cum post tot accepta beneficia nimis in ipsos ingrata Resp. fuisset, ut facile ferre debeant eius naufragia. quam sententiam persequitur ad Atticum scribens lib. I I I I. in epistola cuius est initium OCCVPATIONVM MEARVM. Tam graues enim fuerant in Ciceronem inimicorum iniuriae, & tam acerba exilij memoria: ut cum se à rep. destitutum fuisse recordaretur, non posset aliquando in eam satis placato animo esse. quaerebat autem spectacula: intelligimus laetitiam capiebat cum uidebat rem eò deductam, ut qui sibi damnum intulissent, poenas darent suae petulantiae, ut loquitur lib. X. ad Atti. de Dionysio: Et homini non amico nostra incommoda, tanta praesertim, spectaculo esse nollem.

Id est,

Id est, præbere illi uoluptatem. Libenter enim qui se male tractatos iudicant, uident in aduersa fortuna constitutos, quos sibi mali causam fuisse arbitrantur, eamq; delectationem capiunt ex illorum infortunijs & miserijs, quam ex aliquo spectaculo capere homines consueuerunt. Nihil igitur facit ad locum hunc in epistola Trebatij, locus ille ad Q. Fratrem. Nos autem utrunque quemadmodum intelligi debere credimus, pluribus uerbis exposuimus: sed res de qua tanta controuersia extiterat, non potuit breuius explicari.

Ego enim renouabo commendationem, sed tempore:) 188
Nos quin hæc lectio, & integra, & incorrupta sit, non dubitamus: uolumus tamen antiquam quandam scripturam à nobis animaduersam notare, quæ fortasse aliquem, qui eam non obseruasset perturbaret, molestiamq; ei non paruam exhiberet: ut uideant omnes non posse quemlibet uetera exemplaria tractare. Hoc loco uetustißimus ille Mediceus codex, & alter etiam non malus, non æquè tamen antiquus, pro (tempore) habent TAM, fractam omnino, & parum commodam hoc loco uocem. ipsi unius literæ mendum ibi esse existimamus, deceptumq; librarium TAM. pro TEM. scripsisse. Non semel autem in priscis exemplaribus, sic concisam hanc uocem reperies: ut prima ad Atticum epistola in uetere illo nostro codice sic locus hic scriptus est, Nos initium prensandi facere cogitaramus eo ipso tem. quo tuum puerum, &c. pro tempore, ubi uulgati codices DIE habebant, ab illis, ut putamus, repositum qui hanc scribendi rationem non animaduerterant, & quid intelligi deberet suo ingenio fermè perspexerāt. Item ille lib. X. Quòd me mones. de uultu, & oratione, at tem. accommodanda, pro, ad tēpus: qui locus etiā corrupte legebatur AD

REM.cum enim intelligerent posteriores librarij, nimis temere,& indocte TEM. in REM conuerterent. Harum minutarum,pusillarumq; rerum inscitia maximas peruersiones,labesq; gignit in antiquis uoluminibus describendis: nos tam tenuem notationem aspernatos non esse neminem mirari uolumus: ducti enim studio iuuandi pro imbecillis nostris uiribus hunc præclarißimum autorem, ad omnia, dum desyderium nostrum expleamus,descendimus. cupimus autem hanc nostram diligentiam in bonam partem accipi: illos certe qui quandoque in hoc negotio laborarunt, sedulitatem nostram non contempturos credimus,& speramus. Eo autem loco,qui paulò pòst sequitur, QVANDO VESTRAE CAVTIONES. antiqui codices etiam illi probatiores & antiquiores, CAVSATIONES pro cautiones habent.nos hoc erratum librarij putamus,sed tamen non dißimulauimus, peritiores rem subtilius considerabunt.

189 Doctorem tamen,lumenq; desyderant:) Nos cum fide in antiquis cunctis exemplaribus inuentam lectionem restituimus,VNVM'QVE DESYDERANT.nec enim uulgata lectio nobis ualde satisfaciebat,& hanc non ineptum sensum habere iudicauimus. Ipsi quoque hunc modum dicendi uulgo ferè habemus,cum aliquid uno indigere dicimus, qui regat,& instituat:ut hoc in loco qui lucem afferat rebus obscuris. quamuis enim libri iurisconsultorum,qui ius ciuile continent,tot sint,tamq; explicati,non tamen sine doctore,& uno aliquo,qui aliquantum in illorum lectione exercitatus sit, & quem rudes eius disciplinæ sequantur,intelligi possunt,quasi quiuis dum nõ omnino rudis sit poßit hoc munus sustinere.

189 Quanquam illa quidem habet locum:) Nos antiquos codices

codices in hoc etiam secuti sumus, quos incorruptos esse censemus. De lotorum nobilitate, & quàm iucunda earum opacitas esset, quantiq; olim in domibus æstimarentur. Plinius docet in libri XVII. procemio. Polybius à se uisam in Attica describit lib. XII. histori. quem locum, quia nondum integer uulgatus est Polybius, leges apud Athenæum δειπνοσοφιστῶν lib. XII. qui totam uerbis ipsius huius arboris descriptionem persequitur. nam qui LVCVM emendarunt, deceptos esse putamus: impium enim Ciceronis cõsilium fuisset. cum enim sacri essent luci, non sine ingenti piaculo, & scelere incidi poterant: domusq; priuata non luci erat capax, cum loti deliciarum causa summa arte in domibus colerentur, aduenæ autem raram arborem uisebant, & eius iocundo aspectu tenebantur: propter quam rem iocans (ut arbitror) iubet ipsum lotum illam excindere, quia sibi esset sumptus causa, cum sæpe hospitum domus plena esset. Nam in uerbo illo (prospexeris) ambiguum sensum esse puto. uidetur enim dicere, Si lotum excideris, maius cœli spatium aspicies, illa enim sua opacitate prospectum impedit, & luminibus obstruit: cum dicat, Rebus tuis consules, minores enim sumptus facies, non enim causa erit aduenis, cur domum tuam frequentent. & omnia hæc facete, & cum ioco, ut consueuit. fere enim semper cum eo iocatur. Aduersatur solum antiquæ lectioni quòd lotum fœminino genere alij autores appellarunt, cum ipse masculino usurpet: quare accuratè considerandum est, uitium'ne ea parte uetus habeat, siue eo genere contra plurimorum morem, quod uix uerisimile est, Cicero appellare lotum uoluerit.

Tantum ex Arpinati ueneram:) Nos ex ueteribus 191
exemplaribus TANTVM QVOD restituimus. Quod

primo multos miraturos credimus, & fortasse non nimium probaturos: aliquos etiam (qui recepta lectione non solum magis delectentur, uerumetiam hanc etsi non nouam (non enim nunc primum in impressos codices migrauit) tamen ut sæpius explosam & eiectam, nec satis primo aspectu elegantem abhorreant) fore qui nostro iudicio damnato, hanc iterum sua sede indigne deijcere conentur. Quod ne accidat, conabimur antiquorum exemplariorum fidem autoritatemq; tueri, ostendentes alibi etiam Ciceronem sic locutum esse, ut lib. x v. epistolarum ad Atti. epist. 527. quod etiam in uulgatis libris inuiolatum permansit: Hæc cum scriberem tantum quod existimabam ad te orationem esse perlatam: hui quàm timeo quid existimes. Existimamus autem nos (tantum quod) idem ferè significare quod (commodum) quo frequenter utitur Cicero: ut lib. x i i i. ad Atticum, Commodum discesserat Hilarus librarius i i i i. Calend. cui dederam literas ad te, cum uenit tabellarius cum tuis literis pridie datis. & alijs infinitis locis, quod manifestum fit, si duo hæc loca diligenter consyderes. Sed habeo aliud etiam non paruum testimonium. Est apud me Terentius ille quem olim Angelus Politianus cum uenerandæ uetustatis codice (ut sunt eius uerba) Petri Bembi contulit, suaq; manu non tantum quæcunq; in eo à uulgatis discrepabant, uerum etiam doctas quasdam interpretationes, quæ in eius libri marginibus adscriptæ erant, accuratè perscripsit, quæ & multæ sunt & eruditi prorsus uiri: iudicio etiam optimi & doctissimi uiri Petri Bembi, qui libri illius dominus sermonem elegantissimum de ipsius laudibus confecit, in quo declarationes etiā has & probat & amplexatur. Is igitur liber in Phormione, eo loco, Tun' dixeras huic? facinus indignum

Chreme

Chreme, sic circuiri. Dem.id cum hoc agebam commodum: supra dictionem illam COMMODVM scriptum habet TANTVM QVOD, nota iuxta apposita qua Politianus significabat ex antiquo exemplari se accepisse: ut nunc neq; de integritate horum uerborum, neq; de sententia dubitari amplius debeat. Credimus si uetera exemplaria haberemus omnium librorum M. Tullij, frequentius huius etiam aduerbij exempla reperturos nos fuisse: quod nunc tam raro inuenimus, quia uulgati codices contaminati sunt: quodq; hoc loco ausus quispiam est, ut probam lectionem peruerteret, existimare possumus, alijs etiam plurimis accidisse. Donatus etiam Terentij interpres COMMODVM semper per Tantum quod, declarat.

Vereor ne in Catonium Cato nos.) Locus ualde obscurus, nec uno modo in omnibus exemplaribus scriptus. 193
Mediceus & quiq; optimi libri pro CATO NOS, CATONINOS habent: quod non improbaui. Mendi autem notam hic apposui, quia in priore quoq; uoce diuersos antiquos codices inueni: nec apud me constituere potui, quæ sincerior lectio habenda esset. quamuis autem certam ex tam dubio & contaminato loco sententiam uix elici posse putem, tamen non ueritus sum quid sentiam exponere. Per MAGISTRVM arbitror eum intelligere Cæsarem dictatorem. MANVM autem DE TABVLA, prouerbium esse existimo sumptum à pueris pictorum, qui absente magistro, sumpto penicillo aliquid & ipsi furtim in tabula pingere conantur. Quo repente superueniente, admonentur à cæteris ut cito manum de tabula remoueant, ne in illos magister animaduertat. Monet igitur Cicero Fabium, ut appropinquante Cæsare, manum & ipse de tabula cito auferat: scribebat enim Catonem,

quæ ſcriptio parum Cæſari grata & iucunda eſſe poterat, & quæ inimiciſsimum illi hominem ſummis laudibus ornaret. Cum autem ſe quoque cogitaret, quia & ipſe etiam Catonem ſcripſerat, apud eum offendiſſe, ſubiungit, Vereor ne in Catonium Catoninos, *id eſt, timeo ne Cæſar commotus ira ad inferos dimittat Catoni deditos, & Catonem amantes, id eſt, meipſum & te, qui Catonis laudes ſcripſimus.* CATONINOS *autem pro* CATONIANOS *dictum uidetur, quemadmodum ſæpe ueteres locutos paulò pòſt oſtendam.* Nam & Aulus Gellius *uidetur oſtendere Catonium pro inferis ſumi quandoque ſolitum. ſic enim lib.* XVIII. Noctium Atticarum, *cap.* VII. *quod contra* Laberium *ſcriptum eſt, inquit, poſtquam oſtendit illum multa uerba licenter nouaſſe, neque non obſoleta quoq; & maculantia ex ſordidiore uulgi uſu ponit, quale eſt in* Staminarijs, Tollet bona fide uos orcus in Catonium. *Vbi unum adnotandum eſt, quòd uidi priſcum eius ſcriptoris & ualde probatum exemplar, quod* CATONVM *non* CATONIVM *in eo uerſu habet, quemadmodum in hac epiſtola in melioribus exemplaribus ſcriptum eſt: & hæc cauſa fuit quòd è regione eius uocis aſteriſcum appoſui. quis enim dijudicare poſſit impreſsiſne codicibus, an potius priſcis exemplaribus maior fides habenda ſit in dictione iam pridem obſoleta, & cuius certam rationem nemo aſsignare poſſit? niſi illa à Græco aduerbio* κάτω *originem ducat, quod & ipſum inferiora & ſubterranea loca ſignificat.*

194 *Terra nata, quæ lege excepta ſunt:*) Etſi nihil mendi ſit in his uerbis, uolui tamen ut melius hic locus intelligatur, uerba ex Athenæo legis Fanniæ ſumptuariæ adponere, quæ & ipſa omnia, quæ oriuntur è terra excipiebat. cum

enim alijs cibis, & dapibus modum quẽdam statueret, olera, leguminaq́;, & cuncta quæ terra fert cõcedebat. sunt autem lib. VI. Δειπνοσοφιστῶν: ἐκέλευε δ' ὁ νόμος τριῶν μὲν πλείονας τῶν ἔξω τῆς οἰκίας μὴ ὑποδέχεσθαι. κατὰ ἀγορὰν δὲ τῶν πέντε, τοῦτο δὲ τρὶς τοῦ μηνὸς ἐγένετο, ὀψωνεῖν δὲ πλείονος τῶν διοῖν δραγμῶν καὶ ἡμίσους, οὐκ ἐπέτρεπε, κρέως δὲ καπνιστοῦ δέκα πέντε τάλαντα δαπανᾶν εἰς τὸν ἐνιαυτὸν ἐπεχώρει καὶ ὅσα γῆ φέρει λάχανα καὶ ὀσπρίων ἑψήματα. Quod autẽ Stoicos dicit male accipere solitos Epicurum, quòd fateretur sibi uesicæ & torminum morbos ualde molestos esse: narrat hoc ipse de se in epistola ad Idomeneũ autore Laertio: quamuis Cicero ad Hermachum missam dicat lib. II. de finibus: ibi enim elegantißimè illam interpretatur. Græcam inuenies apud Laertium in uita Epicuri, quam non inutile erit cum Latina conferre: Erant autem infensißimi Epicuro Stoici, & iniquo animo rationem & uitam illius exagitabant: nam parcißimi illum uictus fuisse apud optimos autores legimus. Modestius se gerit Plutarchus, qui ne dum ob hoc Epicurum maledictis incessat, excusat potius tueturq́; exemplo temperantium sanctorumq́; uirorum Pherecidis et Heracliti, qui summa abstinentia corporis, uictusq́; moderatione, molestißimis tamen ægritudinibus impliciti & conflictati sunt: atq; hoc in libello facit, quem contra illius decreta scripsit, cui titulus est, NON POSSE IOCVNDE VIVI SECVNDVM EPICVRVM.

Miror cur me accuses:)Initium huius epistolæ ualde 195
mihi dubium est, & sanè maior eius pars breuitate sua obscurior: nam mordacibus est amarisq́; dictis referta, quæ quanto magis concise argutéq́; pronunciantur, tanto magis pungunt, perturbantq́; eum in quem dicta sunt. Suspicor uerba illa EGO ENIM TE IN CONSVL

SVLATV OBSERVARAM, *non esse Ciceronis, sed repetita ab eo ex epistola Galli: quibus Gallus ipse suam in Ciceronem obseruantiam illi exprobraret, cum quereretur se tunc ingratè ab eo destitutum esse, cum ipse semper in illum fuerit officiosißimus: solemus enim in ira, ea quæ acerbè in nos dicta sunt, & animo nostro ualde hæserunt, cum stomacho sæpius pronunciare, & etiam ea quæ perspicue falsa sunt, & leuiter possumus repellere, cum risu repetere, quemadmodum hic (ut opinor) facit. Suspicor autem ea potius Galli esse: nam nec Gallus Cos. fuerat, ut ea de illo à Cicerone dici poßint: nec uerisimile est dicere Ciceronem se dum Consul esset, Gallum obseruasse. nec enim rectum est, nec decet ita loqui eum qui in tanta dignitate fuerit, priuatum se hominem obseruasse, nisi pro (obseruaram) (conseruaram) legas. tunc enim pulchre conueniret, & possent omnia credi esse Ciceronis uerba. illius enim personæ optime congruūt, ut ipse Cicero potius queratur de ingrato animo Galli: quod tamen præterquam quòd in cunctis manuscriptis* OBSERVARAM *est, parum etiam procedit. nam ex inferioribus uerbis perspicitur potius repetere Ciceronem quæ Fabius dixisset, eaq; falsa ostendere, quàm ipse querelam instituere. Colligitur autem manifesto pluribus modis initium fecisse expostulandi Fabium: & ex fine epistolæ intelligimus, si diligenter uerba illa attendimus, Ciceronem huius opera usum in patefacienda coniuratione. Quare possumus credere uere Fabium dixisse se illum in Consulatu obseruasse: nobis satis uisum est (nec tamen non necessariò id factum uidetur in tanta ueri ignoratione) suspiciones nostras indicasse: rem ut inuenimus, ita incertam reliquimus. Paruum omnino est in quo Mediceus codex ab impreßis discrepat:*

PLE

PLEBEI *enim paulò pòst non* PLEBIS *habet, quod tamen nos hic aduotare uoluimus.* Nam *meminimus Priscianum dicere sic inueniri à recto plebes genitiuum casum, qui adducit etiam locum hunc Sallustij in primo historiarum,* Plebei *tribuniciam potestatem. quare potuit etiam Cicero usurpasse.*

Quæ non solum suis erga me, sed etiam) In *cunctis quos uidimus manu scriptis paulo antiquioribus codicibus locus hic, mancus, decurtatusq; est.* Nos *tamen cum uulgata lectio commoda sit, eam loco non mouimus, sic autem legitur in illis :* QVAE NON SOLVM SED ETIAM A MEIS ERGA SE BENEFICIIS, *&c. proculdubio cum desyderio nonnullarum dictionum.* 196

Inter *nos senes emptionales:*) Ipsi, Inter *senes coemptionalis, ut pene est in antiquo scripsimus: scimus autem uariè hunc locum legi, sed tamen confutare omnia non necesse est, neque etiam tantopere otio abundamus ut quæcunque cuiuis in mentem uenerint referre poßimus.* Vetus *sanè codex* COMPTIONALIS, *unius tantùm defectu literæ. cum enim duæ uocales coniunguntur, sæpe in hoc codice altera perit, ut* RELIQVIS *pro* RELIQVIIS, *& sic multis alijs locis.* Quæ *autem sint coemptiones, & qui coemptionales senes, uerba propria iuris, nunc penè obsoleta minutè pertractare animus non est: Ciceronis tantùm locum in oratione pro Murena ponemus, Sacra interire illi noluerunt: horum ingenio senes ad coemptiones facien das interimendorum sacrorum causa reperti sunt.* Nostrum *potius consilium est maculas, quas poßumus delere, quàm uocabula (nisi necesse fuerit) interpretari: cum autem opus fuerit, dabimus operam, ut illa etiam pro infirmitate nostri ingenij declaremus.* 196

Maximo

197 *Maximo meo beneficio affectus est:)Sic omnes uulgati codices habebant:in antiquioribus dictio illa* AFFECTVS, *non est,quare eam deleuimus: repositam autem ab aliquo arbitramur,qui sine ea sententiam horum uerborum non perciperet,quam esse hanc existimamus, ut* Maximo meo *beneficio est,par sit huic,*Maximo meo *beneficio uiuit, id est,*Quod *sit,& uiuat,mihi debet.qui enim bis erat iudicio capitis defensus,uitam conseruatori suo debebat.*Non *negamus* Latine *dici posse,affici beneficijs:scimus enim ab antiquis grammaticis obseruatum esse dici hoc uerbum de bonis,& malis:huiusq; locutionis plura extare exempla; sed illam lectionem concinniorem, ueriorem'q; iudicamus: nam & maiorem uim habet: qui enim salutem ab aliquo accepit, potius dicetur esse, & uiuere beneficio illius qui salutem dedit, quàm affectus esse beneficio illius. hoc enim nomen de minoribus commodis dici solet.* Eandem *quasi uim habet(ut arbitramur) hoc uerbum in epistola ad* Q. Fratrem *lib.*II. *cum inquit,* Cicero *tuus, nosterq; summo studio est* Pæonij *sui* Rhetoris *hominis opinor ualde exercitati,& boni.*

200 *Ne pluribus legerem tuas literas:)*Hæc *erat omnium impressorum,& antiquorum codicum lectio,parum tamen sincera,ni fallor.*Quidam *ausi sunt pro pluribus,* PERINVITVS *legere:quos non reprehendimus; quippe quos imitati simus:uulgata lectione offensi,& nulla meliore excogitata,aut inuenta.*

EX LIBRO M. COELII AD CICERONEM. VIII.

Epistolas M. *Cælij existimamus nos studiosos animaduertisse quàm in uulgatis codicibus mendosæ, & corru-*

ptæ

ptæ essent: cum autem non eiusdem integritatis in his uetustum codicem inuenerimus, quam in Ciceronis epistolis illum retinere uidimus, etsi multis partibus melior illis sit: deserti ea ope non potuimus ea sanare uulnera quæ apparent. Quicquid tamen boni potuimus, fecimus, multa quæ trunca, & mutila credimus, nulla nota adposita reliquimus: nec enim unum, aut alterum locum signare uoluimus, reliquos nobis suspectos transire, ne uideremur illos nostro iudicio confirmasse, & probasse. Quod si cunctis, quibus parum confidimus, locis signum adponere uoluissemus, infinitum fuisset, & quædam fortasse propter huius duriorem, & asperiorem stylum immerito à nobis damnata essent, quæ recte se haberent. Fatemur igitur noluisse nos hoc periculum subire: eruditis suum in hoc iudicium relinquimus. nostrum in re tam dubia & incerta non interponimus. Qui à melioribus codicibus adiuti maiorem operam hic nauare potuerint, magno nos sibi beneficio obligabunt: ipsi de quibusdam, & ijs quidem maioris momenti eorum quæ immutauimus, rationem, qua ducti id fecimus, adferemus.

Q. *Pompeium Baulis Schenobaticam facere.*) *Hunc* 202 *locum alij aliter castigarunt: suum autem quisq; iudicium secutus est, suoq; arbitrio in hoc usus, quod diuersitas lectionum arguit. Quid enim adfine habet uox* EPIBATICAM *cum uulgata, & recepta? nos ne una quidem litera à ueteribus exemplaribus mutata, Baulis embæneticam facere scripsimus, quam ueram esse lectionem cupimus & ab eruditis probari, & corroborari: eam autē potiorem duximus, quæ hic starct propter uetustorum codicum autoritatē, in quibus passim inuenitur, & quia fortasse non incommodior sensus ex hac elicitur, quàm ex illis quas iuniores*

suo

suo ingenio excogitarunt. cum tamen rarior sit, & Græcum uerbum, nisi prius recipi à peritioribus audierimus, non firmiter id tenebimus, cum & alia significet ἐμβαίνειν, non est dubium quin significet etiam in nauim conscendere, ut contra ἐκβαίνειν, de naui exire. ut apud Aristophanem in Ranis, ἔμβαινε ταχέως. Et paulò pòst, ἔμβαινε ἢ in eadem comœdia, cum iubet de naui exire, ἔκβαινε ἀπόδος τὸ ναῦλον. Appellari igitur potuit ars embænetica eorum qui nauicularism facerent, cum esset ipsorum hoc frequens, & familiare uerbum, dum crebro hortarentur in nauim ascendere, iuberentq; festinare, qui aliquò uehi uolebāt: quod sordidum erat & uile ministerium. unde dicit se misereri eius esuriei, qui eò descenderit, ut tam turpem quæstum sequeretur. Bauli *autem, locus in littore* Neapolitano, *de quo* Tacitus XIIII. *Debinc obuius in littora (nam* Antio *aduentabat) excepit manu, & amplexu, ducitq;* Baulos, *id uillæ nomen est, quæ promontorium Misenum inter, &* Baianum *lacum flexo mari alluitur. Aliqui fortasse hanc sua diligentia lectionem iuuabunt, aut meliorem inuenient. nos tantam illi fidem habuimus quia integram, & incorruptam in cunctis melioribus codicibus reperimus, quorum consensum magnifaciendum semper existimauimus,*

203 *Ego incidi in competitorē nobilē & ignobilē egentem.)* Nos *ueterem, & sincerior ē, ut putamus, lectionem restituimus: is enim nobilē agit, qui cum non sit, uideri uult nobilis.* Agere *enim aliquē, est personam illā imitari, & effingere.*

204 *Lentuli Suræ repulsi uultum non uidisse:)* Sic *omnes impreßi codices.* Antiqui *quos uidimus,* CRVRIS. Puto *cum Cœlius sciret* Lentulum *illum, qui* Catilinæ *coniurationis socius supplicio affectus est,* Suram *esse uocatum. cuius cognominis originem, & causam* Plutarch. *in* Ciceronis

ronis uita explicat, Lentulum alium ut ad huius cognomen alluderet, iocose Crurem appellasse, quem irridere uellet, ut omnes eius familiæ ab ea corporis parte cognomen acciperent. sed hæc cōiectura est: uox certe illa CRVRIS cum in antiquis exemplaribus sit, non debuit à nobis relinqui, & negligi. de re tam parua cum alibi nulla mentio fiat, relinquitur unicuiq; liberum suum iudicium. Quòd autem nonnulli SPINTERIS legunt, nouum est, & ut omnes nunc uident, longe ab antiquorum codicum fide. quare melius operam poni credimus in uetere lectione confirmanda.

Senatus dicto audientes esse:) Antiqua exemplaria Senatui dandi casu habent, quemadmodum etiam illum locum in huius item epistola, Vtrum C. Cæsar senatui dicto audiens futurus non esset, an pararet, qui Senatum decernere non paterentur. M. item Varro sic loquitur de re rustica, Facilius enim his quàm minoribus natu, dicto sunt audientes. Cicero in VII. Philippica, Scilicet legatos ad eum misimus, non ut pareret, & dicto audiens esset huic ordini, sed ut conditiones ferret. 206

Sanè tanquam ui quadam in Cilicia omnia adhæserunt:) Nos hunc locum ualde corruptum inuenimus in antiquis exemplaribus: uulgati etiam codices diuersas inter se, & parum firmas lectiones habent: eam igitur sumus secuti, quam probabiliorē duximus, etsi nulli satis confidimus. cum tamen necesse esset unā aliquam ex illis omnino capere (nec enim meliorē ipsi aut inuenimus, aut excogitauimus) minus deprauatam (ni fallor) elegimus. Sic autem habent antiquiores codices, SANE TANQVAM IN QVODAM IN CILICIA OMNIA ADHESERVNT. Quæ profecto uerba non parū peruersa, & inquinata sunt. 207

f Nos

Nos ea hic posuimus, ut omnes hunc locum suspectum habeant, & ut ingeniosiores uideant attente, possint'ue meliorem ex his uestigijs lectionem elicere, aut comminisci.

208 Et Hercules confecta omnia fœda, & inhonesta sunt:) *Nos hunc locum in melioribus etiam exemplaribus miserabiliter lacerum inuenimus. Quia tamen uarijs modis legitur, quod ferè semper accidit cum ueritas ex uetustißimis libris accipi non potest, cui omnes libenter acquiescant: nos hic antiquam scripturam apponemus, etsi peruersam & corruptam, ut poßit, qui uoluerit experiri an commodiorem ullam lectionem ex ea exprimere queat, simulq; uidere quæ circunferuntur diuersæ huius loci lectiones quàm pudenter, quamq; fideliter ex antiquis ferè uetustate deletis uestigijs deductæ sint. est autem hæc,* ET HERCVLES CONSAEPTA OMNIA FODERA ET INHONESTA SVNT. *Quidam legunt* CONSCRIPTA OMNIA FOEDERA, *alij* CONSILIA OMNIA, *ut nihil incertius sit.*

209 Metus aliqui perturbent:) *Vetus codex perturbet singulari numero: frequenter autem in uetustis codicibus* ALIQVI *pro aliquis inuenitur, ut fine huius ipsius epistolæ, Cum qua sit aliqui deprehensus. Et in principio epistolæ ad Marium, Si te dolor aliqui corporis.*

209 C. Sempronium Rufum, &c.) *In melioribus codicibus repetitum est nomen illud* RVFVM *omnino eleganter, non librariorum uitio, ut putarunt, qui bis uocem illam describere neglexerunt.*

210 Siquid iniurijs suis esset quo Nestorius teneretur:) *Possum & hic uetustam scripturam proferre, siquid ex ea commodi elici poßit. Locus certe uarijs & inter se diuersis modis legitur: quas tam incertas lectiones quiuis uidere*

poterit

poterit,& etiam alias excogitare.nos in tantis tenebris, cũ nihil lucis adferre queamus,uetere scriptura proposita, ad alia transibimus. SIQVOD INIVRIIS SVIS ESSET,VT VESTORIVS TENERET.

Et ad extremum ut solent,&c.) Sic omnes antiqui & 210
noui codices,uno excepto nuper Venetijs impresso, habet enim ille VT SOLET AIT REFERAM: etsi postea ijdem, qui librum ipsum excudere inter uarietates exemplarium,quas ad finẽ libri adposuerunt,negatiua particula addita NON REFERAM corrigunt:de qua lectione quid statuendum sit,alij uiderint.Ego sane parum illi confido:nam cum tantopere ab antiquis uestigijs recedat, existimo quempiam coniectura ductum sic perturbatum & deminutum locum supplere uoluisse.

De ui reus à quodam suo emissario est factus:)Est certe 211
miserum uidere quot uulneribus confectus sit hic M. Cœlij liber,cum præsertim ea sint quæ uix,aut ne uix quidem sanari queant:nos quod tutius remedium uisum est,ubi nullam meliorem opem adferre possumus,ueterem plagam nudamus:feliciorię; medico tam desperatum ægrotum libenter tradimus.Vetusti igitur codices A QVODAM SVO RVSTETIO FACTVS.significat autem nota quædam in illis huic loco adposita deprauatum eum esse.quidam ex his reliquijs legunt,A QVODAM SVO EMISSARIO TVTIO EST FACTVS. Nos nec damnamus,nec probamus:unusquisq; rem ante oculos sibi positam attente, accurateq; animaduertat, & secum quid agendum sit deliberet,si modo rem dignam in quam tantus labor insumatur,iudicarit.

Agit causam liberaliter:) Vetusti codices LIBERALIS pro liberaliter. Si igitur liberalis accusandi casu in- 214

telligas, causas legere oportebit, ut numeros copules, uel contra facere. non est autem contemnenda hæc lectio: quæ essent causæ liberales notißimum est. Cic. etiam pro Flacco, Atque huic eidem nuper tres equites R. honesti, & graues cum in causa liberali eum qui asserebatur, cognatum suum esse diceret, non crediderunt.

215 *Agros quos fructuarios habent ciuitates:) In uetustis codicibus legitur* HABET, *quod suspitionem mihi auget: nam de mendo ob alias etiam causas ualde timeo. Quidam legunt* CYBIRATE. *quod diligentius considerandum est. Est autem in* VI. *ad Att. locus huic ualde similis & affinis, de quo non minus male existimo, Nam Cœlius libertum ad me misit & literas accurate scriptas, & de pantheris: sed à ciuitatibus rescripsi, &c. Videtur enim & illic nonnihil inesse mendi. tota res accuratius animaduertenda: nihil adhuc certi habeo quod afferam.*

217 *Sed cum de hostibus ageretur, & posset rem impedire:)* Nos, DE HOSTIIS *scripsimus cum uetustis codicibus. Quamuis autem ratio ipsa, & priscorum exemplariorum autoritas sic legendum esse persuadeant, non tamen (ut uerum fateamur) morem hunc numerandi hostias penitus cognitum habemus, nec tamen ob id sinceram (ut putamus) lectionem contempsimus: nam quandoq; speramus inueniri posse hanc consuetudinem numerandi hostias: apud Græcos maxime Romanarum historiarum autores, qui cum externis gentibus scriberent, quæ Romanos ritus ignorabant, diligentius, minutiusq; hæc pertractarunt, quæ Latini scriptores ut paßim, uulgoq; nota præteribant. Est autem idem error, cum de eadem re ageret, in epistola ad Q. Fratrem, Interim ipso decimo die, quo ipsum oportebat hostiarum numerum, & militum renunciare, &c.*

Sic

Sic enim etiam eo loco habent antiquiores codices, non (hostium). Quomodo enim poterat hostium numerũ qui triumphum postulabat, renunciare, qui aut dißipati & deleti essent, aut si manerent, ferè in remotißimis regionibus uersarentur? Quòd si de cæsis intelligas, oportebat enim definitum quendam numerum uno prælio cecidisse: cũ multò ante interfecti essent, quomodo tunc poterant numerari? aut quis rem quæ nõ præsens sit, & adsit, numerat? Multa sunt, ne omnia recenseamus, quæ lectionem illam uulgatam coarguunt: est enim omnino inepta, & noua: sed potius operam demus ut morem hunc, & ritum hostiarum numerum renunciandi in postulatione triumphi inuestigemus: tunc enim nihil scrupuli restabit. Non rectè autem facere mihi uidentur, qui ea quæ non assequuntur suo ingenio, statim delent: existimare enim debent esse alios peritiores, & diligentiores: multaq; præterea, quæ abdita adhuc sunt, cum noui cotidie Græci maxime autores è tenebris eruãtur, in lucẽ propediem esse preditura.

Vix hoc erat prælocutus) Antiquißimus ille Mediceus 219
codex POLAE LOCVTVS *habet: nos nihil addimus, ueterem scripturam tantum signasse uoluimus. Quare deliberent alij quomodo legendum sit. Paulo autem suprà idem codex* SCANDVIT *habet pro* EXCANDVIT. *quod si compositum uerbum in usu est, non est mirandum quandoque simplex, etsi rarius inueniatur à Cœlio præsertim, usurpatum fuisse.*

Lomentum, aut uitrum:) Veteres codices omnino melius 222
NITRVM: *nec enim uitrum res est uilis, & nullius pretij, ut ferè nitrum, quo nonnullæ gentes pro sale utebantur in condiendis, conseruandisq; obsonijs, uiriditatem etiam brassicæ nitro reddebant. Mart. Ne tibi pallentes moueant*

fastidia caules, Nitrata uiridis braßica fiet aqua.

223 *Vellem quidem uerna propugnaturus:) Sic in omnibus uulgatis. Antiquiores codices multò melius, etsi ne illi quidem penitus purgati: sic enim habent,* VENEREM PROPUGNATUS. *Nos emendauimus* VENERE PROGNATUS, *ut Cæsarem intelligat, quem suæ stirpis originem à Venere duxisse omnibus notum est, ut ipse etiam in laudatione amitæ apud Suetonium docet. Amitæ meæ Iuliæ maternum genus à Regibus ortum, paternum cum dijs immortalibus coniunctum est: nam ab Anco Martio sunt Martij Reges, quo nomine fuit Mater, à Venere Iulij, cuius generis familia est nostra.* Appianus *lib.* VII. τῶν ἐμφυλίων θυόμενός τε νυκτὸς μέσης τὸν ἄρη κατεκάλει, καὶ τὴν ἑαυτοῦ πρόγονον ἀφροδίτην, ἐκ γὰρ ἀινέιου καὶ ἴουλου τοῦ ἀινέιου τὸ τῶν ἰουλίων γένος παρενεχθέντος τοῦ ὀνόματος ἡγεῖτο νεών τε αὐτῇ νικηφόρῳ χαριστήριον ἐν ῥώμῃ ποιήσειν εὔχετο κατορθώσας. Dion etiã *lib.* XLIIII. *historiarum,* ταύτην τε οὖν καὶ τὸν νεὼν τὸν τῆς ἀφροδίτης ὡς καὶ ἀρχηγέτιδος τοῦ γένους αὐτοῦ οὔσης ποιήσας καθιέρωσεν εὐθὺς τότε καὶ πολλοὺς ἐπ' αὐτοῖς καὶ παντοδαποὺς ἀγῶνας ἔθηκε. *Hanc autem sententiam esse puto & uim horum omnium uerborum, Postquam, inquit, tam ubicunq; molesti sunt Domitij, uellem Cæsar fortius se in uestrum Domitium geßisset, nec dubitasset facere diuina stirpe oriundus, quod Bellienus uerna ausus est facere in suo Domitio: acerbißimas autem gerebat inimicitias M. Cœlius cum L. Domitio, quem Corfinij captum Cæsar dimiserat (ne mirum alicui uideatur eum aduersus Domitium tam male animatum fuisse) quod prius quarta ab hac epistola docuit, Cum L. Domitio (ut nunc est) mihi inimicißimo homine. Quare offensus est clementia Cæsaris: quantum*

pot

poteſt autem, oſtendit rectius & honeſtius Cæſarem potuiſſe facere, quod uerna commiſerat, illius ſtirpem extollendo, huius contrà eleuando, dum catenatum uernam (quæ peßima eſt ſeruorum conditio) appellat: Cæſarem autem Venere prognatum.

Iratus Senatui exilit:) *Sic uulgati codices, & antiqui etiam.* Nos *tamen ſcripſimus* EXIIT. *Hæc enim ipſa Cœlij epiſtola eſt etiam lib.* x. *ad* Atticum*: quo loco, etſi impreßi* EXISTIT *habent,* EXIIT *tamen retinet noſter ille probatior, & recte quidem, ut nos putamus.loquitur enim de Cæſare, qui* Roma *exijt* Senatui *iratus, quòd ea quæ uolebat, ab eo impetrare non potuerit: proficiſcebatur autem in* Hiſpaniam. Exire *& alibi poſitum eſt abſoluté,ut* x. *ad* Atticũ, Exeamus *modo.de ſe loquitur* Cicero, *id eſt,ex* Italia *diſcedamus. Eſt autem in omnibus codicibus quibuſdam locis aliquantulum ſuſpecta hæc epiſtola.* Nam *quod infrà in uulgatis legitur* PARVM OPTIMATEM ESSE,*in antiquis eſt* PARVM ADOPTATIM ESSE. Quod *etſi non probo (peruerſum enim & inquinatum omnino eſt) nonnihil ſcrupuli tamen relinquit, non eſſe quam habemus genuinam lectionem, & fortaſſe aliter legendum locum illum eſſe.* 223

Ac ſimulatq; hanc mihi dixit:) Nos *antiquam lectionem reſtituimus* HAVE. Hunc *autem ſenſum huius loci credimus eſſe,* Simulatq; Cæſar *me ſalutauit, primis ſtatim uerbis mihi narrauit quæ de te audiſſet. audierat autem* Cæſar Ciceronem *parare fugam,uelleq; omnino ex* Italia *diſcedere.* Quòd *ſi* HANC *legas,nullum inde commodum ſenſum elicere poteris.Siquis autẽ* HAVE, *quia aſpirate ſcriptum eſt,ſuſpectum habet,is omnino infrequens eſt in antiquorum librorum, & lapidum obſeruatione, in quibus paßim ſic* 224

scribitur. Est pulcherrimis literis ita scriptus lapis Pisis: PARTHENI HAVE. BENE BALEAS QVI ME SALVTAS CVM SOSSIA FILIA MEA. *Item plurimi Romæ sic leguntur: raro autem admodum aliter. Harum autem inscriptionum cum exempla quædam ab eo petijssem, quo possem hanc scripturam nunc abolitam confirmare, magnam copiam mihi Roma misit Marcellus Ceruinus iuuenis omni laude dignus propter summam omnium ingenuarum artium eruditionem, & candidißimorum morum integritatem. Nonnulla igitur ex ijs, quæ illi debeo, exemplis adferam,* MACEDO HAVE. BENE VALEAS QVISQVIS ES. FECER. C. MODESTIVS MACEDO PATRI PIISSIMO ET FORTVNATA CONIVX. CVRANTE RVFINO COLLIBERTO. *Item,* IPHIGENIA SVAVIS HAVE. VIX. MENSIB. OCTO. *Item,* HAVE HYGIA ANIMA DVLCISSIMA EIDIAE SECVRISSIMAE QVAE VIX. ANN. XVI. SIT TIBI TERRA LEVIS. *Item Hostiæ hanc inscriptionẽ esse idẽ mihi affirmauit,* IVLIAE SP. F. THAIDI: HAVE THAIS: DII TIBI BENE FACIANT. *& aliam etiam ibidem, quam, ne in re tot iam testimonijs clara, longiores simus, præteribimus: nec non Arimini plures eandem orthographiam seruantes. Nihil igitur dubitandum quin hæc uera sit lectio. Cum autẽ in pluribus perueteribus codicibus hanc epistolam legerimus (quippe quæ sit etiam inter ad Atticum) omnes concordes sunt in hac lectione.*

225 *Iracundia timore ablatam:)* Nos IRACVNDIA, ET AMORE, *ut est in antiquis, legimus: etsi non ignoramus eloquentißimum iuuenem Christo. Longolium (tumore*

more ablatam) hinc, ut opinor, acceptum in suas elegantißimas epistolas transtulisse. Queritur Cœlius se parum fœlicem in hac re fuisse: partes enim Pompeij *fugisse, ne cum inimicißimo esse cogeretur* (illic enim erat Appius) *Cæsarisq; secutum, illectum amicitia* Curionis. Iracundia igitur, *& inimicitiæ cum* Appio *à* Pompeij *castris* Cœlium *rat*r*axerunt, amor & familiaritas* Curionis *in Cæsaris amicitiam deduxerunt.* Nos quod potuimus *præstitimus in his* Cœlij *epistolis: multa præterijsse fatemur.* Qui meliorem *codicem nacti fuerint, quæ restant non pauca uulnera sanare facilius poterunt. Alius mihi uisus est in hoc libro, quàm in cæteris* Mediceus *codex: nos ab eo destituti, quantum cupiebamus facere non potuimus: non enim diuinare nostrum consilium est.* Illa *autem uerba in fine huius epistolæ* INRITAVI IN ME CATONEM *aliter leguntur in illis, sed adeo confuse, & inquinate, ut pigeat meminisse. nam quòd nõnulli* INRITAVI IN ME CRABRONES, *uel* IN ME CAESAREM *legunt, sunt longè à ueteribus uestigijs: & uereor ne quanto magis corrigere uolunt, tanto magis contaminent. iaceant igitur hi loci, donec ex melioribus codicibus uera lectio elucescat.*

AD M. VARRONEM. IX.

Quas Atticus *à te missas mihi legit) Quidam pro* A TE, AD SE *legunt.* Antiquus codex AD TE *corrupte: & ex quo utraq; lectio, si aliquantulum eam adiuues, confirmari potest.* Ego non *aspernor* AD SE. *Quin enim* Varronis *essent literæ, ex ijs quæ subiungit dubium esse non potest: consuetudo autem est dicere ad quem literæ missæ sint.* Extrema quoq; *dictio huius epistolæ in impreßis etiam anceps est, &* VIDEATVR *enim &* DIIV- 225

DICETVR legitur, quod ortum est ab incerta uetere scriptura in antiquissimis enim DIVIDETVR eo loco legitur, Quæ uox cum aliquantum peruersa sit, quidam duabus literis interiectis (dijudicetur) restituunt. Sepe enim aliqua syllaba truncatæ, & diminutæ aliquæ dictiones reperiuntur incuria librariorum. Alij melius legi credunt VIDEATVR. Nos priorem opinionem secuti sumus, quia non nimis ab antiqua lectione discedit.

226 Adire te placebit:) Alij emendarunt ADESSE TIBI PLACEBIT, locum explanare cupientes: nos ueterem scripturam (ut arbitror) sinceram & incontaminatam reposuimus AD TE, id est, apud te, & in tua uilla. habuit enim & M. Varro uillam in Cumano, quod ex prooemio Academicorum ad ipsum missorum colligitur.

226 Caninius idem tuus, & idem noster.) Nulli antiqui codices habent TVVS: quare nos quoq; prætermisimus, elegantius sine ea uoce locum & legi, & intelligi putantes. Nam quod paulò pòst, pro NVPER VESPERI, PERVESPERI scripsimus, uetustorum id quoq; exemplarium autoritati tribuimus. Auget autem PER, ut sero admodum dicat eum uenisse, & cum se mane postridie dixisset proficisci uelle, docet se uix tempus habuisse ad scribendam epistolam.

227 A quibus antea delectationem, modo solatium petebamus &c.) Sic antè in cunctis uulgatis legebatur. Miror olim qui ab antiquis codicibus descripserunt, apertum, elegantemq; admodum locum non intellexisse, & maluisse nonnullis additis dictionibus sententiam totam contaminare & labefactare, quàm planam & genuinam sequi. Nostram lectionem tam lucidam esse arbitramur, ut nihil eam opus sit amplius confirmare. Illi tres uoces inculcauerant,

uerant, puncta suo loco mouerant, & ubi minime conueniebat, collocarant, ordinem duarum dictionum mutauerant, adeoq; totum hunc locum corruperant, ut ægrè ferendum sit, tantam esse imperitorum audaciam quæ omnia perturbet & euertat. nam quàm frigida sit sententia quam ex illis uerbis eliciebant, uix dici potest: optima eruditorum ingenia facile cognoscent. Nos *hic nullum alium laborem sustinuimus, nisi dum accurate unius tantum literæ peruersio in antiquo codice cogitamus quo modo corrigenda sit: insederat autem quicquid erat uitij in hoc uocabulo* POTIVS, PATIVS *enim in Mediceo, & in melioribus legebatur: atque hoc eo libentius admonere placuit, ut uideant eruditi lectores tam parua peruersio in antiquis codicibus quàm magnos errores pariat.* Nacti *enim eam occasionem sinistri quidam correctores, dum paruam maculam delere uolunt, totas sententias lacerant, & diuellunt.* Per *ea autem uerba*, ET POTIVS LIBRNTER ACCVRRERE, *quasi reprehendit seipsum, & quasi castigat segnitiem uerborum superiorum* NON DEESSE SIQVIS, *& cætera. dicit enim non esse expectandum dum uocentur, immo si paruam aliquam inclinationem Cæsaris ad meliorem ciuitatis statum constituendum uiderint, debere ultro se offerre, & libenter accurrere.* Qui *autem uulgatam lectionem sequebantur, illud* MODO *pro (nunc) positum credebant, ut illi aduerbio* ANTE *responderet: nos pro (tantummodo) intelligimus.* Est *autem eadem sententia ijsdem penè uerbis pronuntiata in extrema epistola ad Ampium, Sed est unum perfugium doctrina, ac literæ quibus semper usi sumus, quæ secundis rebus delectationem modo habere uidebantur, nunc uerò etiam salutem.* Sed *ut hæc certa, & firma putamus, sic locum paulo*

infra

infra illum NAVARE REIP. corruptum esse arbitramur: antiqui certe libri mendosi sunt ea parte, nullo enim sensu habent, GRAVARE REMP. uerbo autem illi GRAVARE qui locus hic esse potest? Nos nihil cui acquiescamus, excogitare potuimus: ingeniosiores uidebunt attentius, an ex his uestigijs poßint sinceram lectionem indagare. Nos communem lectionem suspectam habemus, melioremq; omnino quaerendam existimamus. Postquàm haec adnotaui, scripsit ad me Marcellus Ceruinus, de cuius eruditione & amore in me paulò antè locutus sum, se uidisse librum manu scriptum Bernardini Maphaei nobilißimi, & studiosi iuuenis, qui IVVARET REMPVBLICAM scriptum haberet, quam lectionem non contemno, nec ualde probo: quomodo enim potest aliquis in literis & libris prodesse reip.? agendum profectò est aliquid ab eo, qui uelit reip. afflictae ac perditae utilitatem & opem adferre. Postquam ut constitueram silere non potui, ecce quomodo hunc locum legi non ineptè posse putem: coniecturam autem ex antiquis uestigijs duco, AT IN LITERIS ET LIBRIS (VT DOCTISSIMI VETERES FECERVNT) GVBERNARE REMP. Cum inquit curia & foro excludemur, ut nullo pacto poßimus aliquid in rep. agere, & eius quemadmodum consueueramus, clauum tenere, poterimus in literis & libris remp. gerere, eam scilicet quam nos fingemus, & ingenio nostro ad optimum statum confirmabimus.

228 Περὶ δυνατῶν, &c.) Cum ad Varronem uirum eruditißimum scribat, quaestionem illam obscuram tangit, quam περὶ δυνατῶν appellant: de qua magna erat inter philosophos contentio, praecipuè inter Diodorum dialecticum, & Chrisippum Stoicum. Quàm autem uariè haec illi acciperent,

perent, ostendit Cicero in libro de Fato *cum inquit: At hoc Chrysippe minime uis, maximeq́; tibi de hoc ipso cum* Diodoro *certamen est: ille enim id solum fieri posse dicit quod aut sit uerum, aut uerum futurum sit: & quicquid futurum sit, id dicit fieri necesse esse, & quicquid non sit futurum, id negat fieri posse.* Tu *& quæ non sint futura, posse fieri dicis, ut frangi hanc gemmam, etiam si id nunquam futurum sit.* De *eadem hac re alibi etiam in paucis illis, quæ remanserunt eius libri paginis loquitur.* Rationem Diodori *diligenter* Alexander Aphrodisiensis *explicat in commentarijs in primum* τῶν προτέρων ἀναλυτικῶν *his uerbis:* δύναται λέγειν καὶ περὶ τῶν δυνατῶν τοῦτε ὃ Διοδώρῳ λέγεται, ἤγουν ὃ ἔστιν ἢ ἔσται, τὸ γὰρ ἢ ὂν ἢ ἐσόμενον πάντως δυνατὸν μόνον ἐκεῖνος ἐτίθετο, τὸ γὰρ ἐμὲ ἐν κορίνθῳ γένεσθαι, δυνατὸν κατ' αὐτὸν εἰ ἦν ἐν κορίνθῳ ἢ πάντος μέλλοιμι ἔσεσθαι, εἰ δὲ μὴ γενοίμην, οὐδὲ δυνατὸν ἦν καὶ τὸ παιδίον γένεσθαι γραμματικὸν δυνατὸν εἰ ἔσοιτο. *&,* Chrysippi *uero,* Plutarchus *in libro quem aduersus* Stoicos *edidit inscriptum* στωικῶν ἐναντιωμάτων. Vbi *etiã idem de* Diodoro *confirmat: ea nos, ne longiores simus omittemus.* Iocatur *hic* Cicero *cum docto & graui uiro, docte & grauiter: nec enim unquam possunt ab artificio suo recedere, qui literis & ingenuis disciplinis delectantur.* Cognitis *diuersis eorum sententijs de hac re quid* Cicero *nunc dicat manifestum est.* A *recepta lectione discrepat* Mediceus *codex eo loco* CHRYSIPPEA NE AN HAEC QVAM NOSTER, *&c. sic enim habet,* CHRYSIPPIAS HAEC QVAM NOSTER, *&c.* Et *uereor ne ex maiori parte hoc non sine culpa librarij acciderit. eruditiores hoc censebunt.* Quæ *certe suprà dixit, ex opinione* Diodori *dixit,* Chrysippi *rationem non expo*

exponit. In eo quod consequitur nomine integrior est idem codex: DIODOTVS *enim recte habet, cum omnes ante nostram mendose* DIODORVS *haberent: nec enim de* Diodoro, *de quo suprà sermo nunc est, nec eum intelligere potest, sed de* DIODOTO *philosopho, qui domi Ciceronis multos annos uixit: ob id enim suum illum dicit. de quo cum multis locis agat (ut manifesto percipiatur alium esse à* Diodoro *dialectico) ferè semper id nomen in impressis codicibus inquinatum est, & in* Diodorum *imperite immutatum. nescio an semel tantum illud recte in excussis libris scriptum inuenerim, cum antiqua exemplaria contrà semper incontaminatum conseruarint.* Is *est in secundo libro epistolarum ad* Atticum, Diodotus *mortuus est, reliquit nobis* HS *fortasse centies.* De *eodem lib.* v. *Tusculanarum longius agit.*

229 *Est igitur aduentus* Cæsaris *in expectatione:)* Nos *arbitratisumus hanc dictionem* CAESARIS *uacare, propter modum illum dicendi concisum & compendiosum, quo sæpe utitur, & quem nos antea notauimus.* Manifestius *autem supernacaneam esse docent uetustiores codices, in quibus est* SCILICET CAESARIS, *ut plane perspiciatur fuisse olim expositionem, declarationemq; uerbi illius* ADVENTVS *superne positam, postea q; temere à librarijs in ordinem uerborum* Ciceronis *collatam.* Sic *etiam ad* Att. *loquitur pluribus locis, ut lib.* x. *Cum quid scriberem, plane nihil haberem: hæc autem reliqua essent quæ scire cuperem, profectus'ne esset, quo in statu urbem reliquisset.* Loquitur *enim de* Cæsare *proficiscente in* Hispanias, *nec tamen nominat: notissimum enim erat quem intelligeret. ita autem de* Principibus *uiris,* Regibusq; *loqui mos est.*

In

In Pomptinum uideri commodius eum exire posse:) 229
Nos (Ostiæ) ut in antiquis inuenimus, scripsimus, etsi satis negligenter nostri librarij hunc locum impresserunt. Punctis enim à superioridus hoc uerbum distinguere dedebant, maioreq; prima litera scribere, ut oppidi nomen. sed nos petimus à studiosis ueniam horum errorum: cum enim adesse impreßioni nobis non licuerit, hæc illorum uitio commissa peccata corrigere nequiuimus. Dicitur autem Exire sæpe nulla mentione habita loci unde discedditur: sed illius tantum in quem uenimus aut ubi consistimus: ut Exire in prouinciam & in epistola ad Cæsarem: C. Trebatium cogitaram quocunque exirem &c. Est hic Exire, de naui descendere, ut ad Att. lib. v I. in Pireæa cum exissem. Et in I. I. Rhetoricorum Ciceronis de nautis qui tempestate in alto iactati fuissent, Imprudentes legis cum exissent, uitulum immolauerunt. Quanquam exemplum ad Atticum, quod protulimus, ad locum est: dixit enim IN PIREAEA. Hic autem in loco hoc uerbum positum esse uidetur, & hanc significationem habere, quia locum tantum consideret ubi terminus erat nauigationis, & ubi de naui exeundum erat, nec spectet unde discedebatur, nec quò peruenire oportebat. Roma enim ultimum eius itineris erat, cuius non fit mentio. nam (exire) etiam sic dici posse, posteriore exemplo declaratum est, quamuis hic adiungat Hostiæ in loco, ut res (ni fallor) exigebat: nam ut dictum est, notare tantum uoluit ubi finis nauigationis fieri debebat. Sermo enim est de Cæsare nauibus ex Hispania redeunte, & uariæ sententiæ erant ubi ille commodius posset finem imponere nauigationi. sic arbitror antiquam & omnium ferè manu scriptorum codicum lectionem defendi & constitui posse.

Tibi

232 *Tibi dedi partes Antiochianas:*) Nos ueterem scripturam secuti sumus ANTIOCHINAS: *nec enim erratum librarij putamuius, quod in multis huiuscemodi nominibus animaduertimus, ut in primo ad Atticū, Nosti enim Marinas pro Marianas. Et* XIIII. *De hæresi Vestoriana, pro Vestoriana. Item in cunctis uetustioribus codicibus, & maximè in Mediceo. In epistola Pollionis, Hirtino prælio. Et in literis Caßij spectra Catina, pro Catiana, & Hirtiano. Hoc idem uidetur obseruasse Priscianus non indiligens grammaticus, cuius lib.* II. *hæc sunt uerba, Inueniuntur tamen autoritate ueterum, uel Euphoniæ causa, & maxime in proprijs quædam non seruantia supradictas regulas, ut Ligus Liguris Ligurinus, non Ligurianus, Censor Censoris Censorinus, non Censorianus.*

234 *Et ingentium culinarum cum Sophia septimæ:*) *Nos hunc locum ualde suspectum habemus. quidam corrigunt* COCLEARVM. *nos nihil immutare uoluimus cum nihil certi haberemus: nec tamen locum silentio præterire rectum putauimus, præsertim cum antiquus codex hac parte luxatus sit, non sine nota illa in margine quam mendosis locis apponit. Est autem in illo, ut nihil prætermittamus,* INGENTIVM CVLARVM, *ut appareat unde uerbum illud, quod nunc omnes impreßi habent,* CVLINARVM *deductum sit.*

235 *Ego cætera qui animo æquo fero:*) *Hæc erat uulgaris lectio, quæ nihil à uetusta discrepabat: nec tamen eam ueriti sumus damnare & explodere: existimamus enim aliquantum mendi illam occupasse, legiq; debere,* EGO CETEROQVI ANIMO AEQVO FERO. *Est enim dura admodum structura, si illo modo legas: nec uidetur de ullis alijs rebus loqui uoluisse, ut uerbum illud*

CETERA *locum hic habere poßit: tantum de morte Syllæ iocose (ut opinor) narrauit: hoc autem aduerbio duobus locis usus est in epistolis ad* Atticum, *quemadmodum in optimis exemplaribus inuenimus, ut lib.* XII. *Ne uiuam mi* Attice, *si mihi non modo* Tusculanum, *ubi ceteroqui sum libenter, sed* μακάρων νῆσοι *tanti sint ut sine te sim totos dies.* Et *lib.* XIIII. O *loca ceteroqui ualde expetenda, interpellantium autem multitudine penè fugienda. Sed & in* Oratore *etiam in uulgatis codicibus,* Illam *autem concinnitatem quæ uerborum collocationem illuminat his luminibus, quæ* Græci *(quasi aliquos gestus orationis)* σχήματα *appellant, quod idem uerbum ab ijs etiam in sententiarum ornamenta transfertur. Adhibet quidem hic subtilis, quem nisi quod solum, ceteroqui rectè quidam uocant* Atticum, *sed paulo parcius.* Et *in epistola etiam posteriore ad* Leptam, *Si modo tecti satis est ad comitatum nostrum recipiendum, cæteroqui is mihi locus non displicet. Credimus autem formatum esse hoc aduerbium quemadmodum (alioqui) quod magis in usu est, & eundem penè significatum habet, ut hic ostendat se mortem* Syllæ *non molestè laturum fuisse, nisi uereretur unum incommodum tantum quod ex eius obitu consequi uidebatur, id autem erat, ne hasta* Cæsaris *refrixisset: ut taxet illum tanquam sectorem & emptorem bonorum ciuium quæ à* Cæsare *uendebantur. Est autem facete dictum. Eundem etiam iocum mouet ijsdem penè uerbis in eadem persona in epistola ad* Cassium, Nos *hic* D.Syllam *patrem mortuum habebamus, alij à latronibus, alij cruditate dicebant: populus non curabat, combustum enim esse constabat: hoc tu pro sapientia tua feres æquo animo, quanquam* πρόσωπον πόλεως *amisimus.* Cæsarem *putabant molestè laturum, uerentem*

ne hasta refrixisset: ut accuratius uidendum sit, cum de eodem agi ambobus his locis manifestum sit, cum priore P. *appelletur, posteriore uerò* D. *in utro mendum sit.* V*ulgata sanè lectio frigida erat & inepta meo iudicio: unius autem literæ correctione arbitror illam ualde illustratam esse. nec mirum est in uoce parum frequenti antiquiores etiam librarios deceptos esse.*

236 *Munusculum mittere uolui leuidense crasso filo*) Nos *uerbum illud* V O L V I *in nullis antiquioribus codicibus inuenimus, nec tamen delere uoluimus, cum aliquid omnino, si non sit illud, desideretur, ut perfecta sit sententia: nisi fortasse (quod suspicor) uerba illa sint ex aliquo poëta: quæ si tota haberemus, locum hunc per se illustrem, & planum facerent: nunc ignorata non paruas tenebras eidem offundunt.* Nos *ut in re incerta nihil quod certi proferamus habemus.*

239 *Pergratum tibi esse sententiam meam:*) Nos *maluimus hunc locum ut in uetustioribus reperimus tradere mendosum, & lacerum, quàm ut à quibusdam (ut opinor) suppletus erat.* Q*uod si attentius uerba illa odoraberis, senties profecto supposita esse: tam male inter se cohærent, & tam parum reliquis conueniunt. Si nostrum consilium probabitur, gaudebimus: scimus autem eruditorum multorum consensum in repudiandis, expungendisq́; dictionibus sententijsq́; omnibus quæ temere intra bonorum autorum fines irruperant.*

239 *Non perinde ut est re absens literis, &c.*) Veteres *codices*, V T E S T R E A P S E E X L I T E R I S. *Sic enim non solum pro re ipsa prisci illi dicebant, ut* Pacu*uius,* S*i non est ingratum reapse quod feci. sed posteriores, & politiores etiam ut* C*icero, cuius in* v. *de finibus hæc sunt*

ſunt uerba, Quamobrem ordiamur ab eo quod modo poſui, quod idem reapſe primum eſt. Nonnulli autem ſunt qui omnia in quæ non paßim incidunt, ut obſoleta, & rudia faſtidiant.

Omnes mihi Graccos, omnes Lucilios) Veteres omnes codices GRANIOS habent, quæ uera eſt huius loci lectio. fuit enim Granius quidam ualde facetus, ſed amaris quandoq; ſalibus dicax. Lucilius item ſatyras ſuas multis ſalibus, iocisq; reſperſit. De Granio meminit Cicero lib. II. de Oratore, *Qui igitur diſtinguemus à Craſſo, à Catulo, à cæteris, familiarem noſtrum Granium, aut Vargulam amicum meum, non mehercule in mentem mihi quidem uenit: ſunt enim dicaces. Granio quidem nemo dicacior.* Alijs etiam locis de Granio meminit ut faceto. Nam Granium, Luciliumq; & dicaciores, & humilioris fortunæ homines coniungit: Craſſum autem, & Lælium, qui & nobiliores, urbanioresq; erant, ab illis ſeparat. 240

Aut facetè dictorum offenſionem fama ingenij, &c.) Nulli ueteres codices OFFENSIONEM habent: quidam eius loco alio atramento repoſitum habent OPINIONEM. Nos FAMAM maluimus ſcribere: hac coniectura ducti, quòd ſæpe cum duo ſint eadem ferè uocabula, librarij alterum uacare arbitrantes, relinquant. Sententia autem egregia ex hac lectione colligitur. Querebatur Cicero quòd ſæpe nonnulla acutè, & facetè dicta ad Cæſarem adferebantur, quæ fortaſſe illum reip. ſtatum taxarent, aut aliqua ratione Cæſarem læderent: quorum cum autor ignoraretur, omnes aiebant à Cicerone eſſe pronunciata, quod illi creare periculum poſſet. Dolet ſe nulla ratione poſſe id incommodum uitare. unam tantum uiam ſibi dicit eſſe, ut effugiat famam acutè, & facetè dictorum (famam au- 242

tem, quia uno ore omnes omnia salse, & urbane dicta illi tribuebant) & hanc esse famam ingenij abijcere, id est ex hominum mentibus firmam opinionem delere, quam de suo ingenio habebant. Si enim quod fieri non poterat, famam quæ erat de suo ingenio extinxisset, non amplius hominum consensus omnia acute dicta in illum contulisset. Nos in re incerta, & in qua alij etiam sibi non parum permiserint, exposita nostri iudicij ratione, nonnihil nobis indulsimus: rationem tamen nostram patefacere uoluimus, ut si cui, quod fieri potest, nostrum iudicium displicuerit, poßit uulgatam, communemq; lectionem sequi. nos nihil repugnabimus. Videat tamen accurate cum una omnino dictio supplenda sit, an nostra commodior, aptiorq; sit: nam quòd facilius hanc librarius negligens omittere potuerit, multo uerisimilius est.

243 *Quem denarium narras:) Multi locum hunc mendosum esse existimauerunt, uarijsq; modis corrigere adgreßi sunt, ut postremò Veneti,* QVEM OENOMAVM NARRAS, *scribere ausi sint, cum illi dictioni nullus hic locus (nisi fallimur) esse poßit: quamuis suprà de Oenomao Accij sermo sit. erat enim Oenomaus tragœdiæ nomen, ut putamus, ab Accio scriptæ. Nam & Nonius Accium Oenomao sæpe citat. Qui aliquid hic mutandum censuerunt, omnes uidentur coniecturas aliquas non satis firmas secuti esse: nos nullius industriam insectamur, nec tamen fuit cur eos imitaremur: animaduertimus enim in cunctis manu scriptis* DENARIVM *legi. Quare contra tot librorum consensum aliquid decernere nimis audax, & periculosum uisum est. Quamuis autem huius lectionis certam aliquam rationem reddere nequeamus, noluimus tamen eam reijcere: multa enim esse scimus, uel infinita*

finita potius, quæ à nobis ignorãtur, & multis etiam quamuis eruditis obscura sunt, non tamen ob id deprauata sunt existimanda, & explodenda ut putamus. Eandem hanc uocem inuenies in tertia ab hac epistola, quo loco edulium quoddam significare uidetur, quod magni apud me momenti fuit, nequid hic temere mutaremus, Neque ollam, inquit, denariorum implere. Nam quamuis thesaurus in ollis à senibus maxime condi soleat, unde argumentum & titulum suæ comœdiæ Plautus accepit: arbitror tamen argutiorem quempiam esse sensum horum uerborum, uoluisseq; Ciceronem hoc loco ludere, & materiam ioci ex ambiguitate illius dictionis traxisse: quod tamen non affirmo: nec enim ullo testimonio aliorum autorum confirmare possum. Id autem quod suspicati sumus non ineptè ut puto, consideratis diligenter ambobus his locis, notum facere uoluimus. Quod si recipitur, probaturq; edulium illic significare, non uideo cur hic quoque idem significare non possit, neque cur hinc uocem hanc delere tentent, cum illic eam manere sinant: eandem enim eius utroque loco rationem esse puto. eruditiores hoc diligentius considerare poterunt, quorum ego iudicio semper libenter acquiescam. Satis hic nobis fuit consilij nostri rationem ostendere, quòd non ut cuncti ferè alij fecerunt, dictionem hanc delere uoluimus.

Illos apud me declamitare, me apud eos cenitare:) Locus hic quoq; in omnibus antiquioribus, & in multis etiam, quos uidi manu scriptis parentum nostrorum ætate, luxatus est & mancus, multa enim uerba desunt Librariorum incuria in describendo omissa. Nos nihil immutauimus, etsi locum suppletum existimemus, quia non incommoda omnino uerba restituta sunt: sententiam autem hanc ipsam prorsus 244 in princ.

sus desiderari arbitramur: consilij tamen nostri memores rem silentio præterire non potuimus. Sic autem quos uidimus manu scripti codices omnes habent, PVTO ENIM TE AVDISSE (SI FORTE AD VOS OMNIA PERFERVNTVR) ILLOS CENITARE, *&c.*

Ibidem. *Tum enim cum rem habebas quæstiunculis te faciebam attentiorem:)Peruetus ille codex Mediceus solus rectam lectionem seruat: nam qui ab eo descriptus uidetur, quem aiunt Francisci Petrarcæ manu exaratum, ut fit, ab illa integritate degenerat. Sic omnia fatis in peius ruere, ut inquit prudentißimus poëta,* QVAESTIVNCVLIS *enim legit, é quo uulgatam lectionem perfluxisse arbitramur. Ille incorruptior* QVAESTICVLIS *adhuc retinet, quæ uox huic sententiæ mirè quadrat: olim enim cum rem habebat, dicit consueuisse se illum attentiorem paruis quibusdam lucris facere. Vtitur autem hac ipsa huius uerbi diminutione Cicero lib.* II. *de Diuinatione, Aut fissum iecoris cum lucello meo, aut meis quæsticulus cum cœlo terra, rerumq; natura.*

244 *Solebam enim antea delectari oleis, & lucanicis tuis) Petrarca, seu quis fuit qui de Mediceo descripsit, hic etiam deceptus est: cum enim peruetus ille* DELIBITARI *haberet, scripsit ipse* DEBILITARI. *Quæ cum uana esset lectio, & nihil significans, alij* DELECTARI, *quod nunc in uulgatis omnibus, sententiam sequentes, suppleuerunt: non tamen antiqua lectio uno nobis quod sciam adhuc codice immobiliter manens amplius negligenda est.*

245 *Tamen quando ego uir fortis, idemq; philosophus:) Antiqua lectio meo iudicio melior, ingeniosiorq;:* QVVM EGO VIR FORTIS, IDEM QVOD PHILOSO

LOSOPHUS. *iocatur enim ferè ſemper in his epiſtolis. Si non contigerit, inquit, ut poßim agros conſeruare, quòd eos militibus diuidere uelit Cæſar, licet hoc magnum fortunis meis detrimentum adferat, non tamen poſſum Cæſarem non amare, à quo uitam ſalutemq; impetraui, quum ego uir fortis tantopere uiuere pulcherrimum duxerim, quod non debebam poſt tot patriæ calamitates. Eratq; honeſtius philoſopho, quàm mihi: quod enim uiro forti turpe eſt, id nullam philoſopho reprehenſionem adfert.* Feci *igitur, dicit uir fortis (ſibi enim uir fortis uidebatur Cicero propter res à ſe fortiter in conſulatu geſtas) quod philoſophus agere debebat.* Vir *enim fortis amiſſa ſua dignitate amplius in uita manere uelle non debet:* Philoſo*phus autem humanas omnes res, fortunæq; iniurias, & iniuſtos patriæ dominatus adeo contemnit, ut Socrates etiam, cum Athenis* XXX. *Tyranni eſſent, pedem porta non extulerit.*

Cum mecum ſumptus habebas:) Nos *ueterem ſcripturam etſi parum planam, & fortaſſe mendoſam repoſuimus: quod enim aliud faceremus in tantis tenebris non habuimus. Quod ſi illam non ſatis integram eſſe eruditiores iudicabunt, nos tamen confidimus, ut minus inquinatam, uiciniorem eſſe ueræ lectioni. hanc rem in arbitrio optimorum ingeniorum relinquimus. Eſt ſanè & alijs locis (ni fallimur) in antiquis codicibus negligenter ſcripta hæc epiſtola,* GASSATRA *enim pro Caſtra illi habent, quod corruptum arbitror: & infrà* ARTOLAGYNI *pro* ARTOLAGANI, *quæ uox etiam apud Athenæum eſt lib.* III. *ubi etiam eius confecturam docet his uerbis,* εἰς δὲ τὸ καλούμενον ἀρτολάγανον ἐμβάλλεται οἰνάριον ὀλίγον καὶ πέπερι γάλατε καὶ ἔλαιον ὀλίγον ἢ *249 in fine.*

glag.Præterea locus ille, NEC TAMEN AD HANC INSOLENTIAM, *parum mihi certus uidetur, quem tamen quia sic inuenimus in cunctis melioribus, non mutauimus: etsi sciamus nonnullos coniectura ductos legere* INDOLENTIAM: *quod parum nobis probatum est, quamuis meliorem uocem reponere nesciamus. atq; omnia hæc in medium proposuisse non inutile existimamus: & ut omnes uideant quantis in tenebris uersemur circa bonorum autorum integritatem, & ut posit unusquisq; in tam dubia & incerta re iudicium suum sequi.*

248 in princ. Ex *arcis tantum habemus:*) *Vetustiores codices* ARTIS *loco* AREIS *habent, sed tamen* EX *præpositionem retinent. Alij alijs modis locum restituerunt, ut quidam etiam ausi sint* EX ARTE COCI *legere, contra ueterum exemplariorum autoritatem. Ego institutum meum ab antiqua scriptura modice declinandi tenens,* ET ARTIS *legi: alibi enim in antiquis codicibus, nec semel* EX *pro* ET *scriptum obseruaui: sententia autem, & uerborum structura egregie respondent. nam & paulò antè dixit se iam aliquid intelligere, & quamuis serò, tamen aliquid didicisse: nunc autem explicat quantum in ea arte progressus sit.* Quod *si quis ueterem scripturam tueri uelit, uideat an* EX ARTIS *dictum esse posit, quemadmodum in epistolis ad Atticum, ex* Apollodori, *ut intelligatur, ratione aut præceptis: sitq; hæc una earum locutionum quæ concisæ sunt, & ad imitationem Græci sermonis prolatæ, ut* Ad Opis, *per* Locustæ *&* Varronis *ducere, magna est in Scapulæ celebritas: de quibus longius accuratiusq; alibi loquar.*

248 *Bona tua comedam:*) *Antiquiores codices priscam & obsoletam hac ætate uocem retinent,* COMEDIM *enim*

& Med

& Mediceus,& Petrarcæ liber pro comedā habent. Quam lectionem agnoscit & Nonius Marcellus de proprietate sermonis. postquam enim Plautum in Bacchidibus usum esse hac uoce docuit, addit, Cicero ad Varronem epistola Petisset, Cura si me amas,&c. Vbi animaduertendum est locū esse corruptum, legiq́; debere pro PETISSET PAETI, SET CVRA,*&c. facili,& frequenti errore eandem literam inutiliter repetendi, & duas dictiones coagmentandi, & coniungendi. Et hoc maxime loco confirmatur, quomodo has epistolas, quæ familiares falsò, & inepte nostris temporibus appellatæ sint, uocare,& citare debeamus: concordat enim cum uetere ipsarum inscriptione uerba Marcelli. totus enim liber ad Varronem inscribitur & ceteros. Cum igitur dixit, Cicero ad Varronem: librum hunc designauit, in quo etiam sunt epistolæ ad Pætum. cum autem epistola Pæti, id est ad Pætum missa, certius declarauit ubi hæc sint uerba. nam quin ita locus ille legi debeat, neminem arbitror dubitaturum nunc re aperta & indicata. Quid enim uox illa* PETISSET *eo loco faciat? nam Periocha illa Ciceronis à uoce hac* SED *non à* CVRA *incipit: quam si attente locum leges, uidebis Marcellū nullo modo omittere debuisse. Peccarunt autem in describendo codice Nonij, etsi plurimis ille mendis scatet, quia legitimum titulum harum epistolarum ignorabant, pariterq́; rationem hanc non tenebant qua utebantur antiqui in citandis locis harum epistolarum, quibus diligenter obseruatis non amplius de harum epistolarum inscriptione dubitandum est. Et locus Nonij antea corruptus, & multa offusa caligine obscuratus omni modo purgatus luci claritatiq́; suæ restitutus est.*

Sed prius meum ἀπόφθεγμα) Nos ut in uetere illo Mediceo inuenimus ἀπότεγμα scripsimus. Mirum autem est 248

quàm composité, & recté in eo exemplari Græcæ dictiones perscriptæ sint: ut raro admodum in illis aliquid desideretur. est autē hæc uox & alibi à Cicerone usurpata in epistolis ad Atticum lib. XIII. Vbi enim ἐπίτευγμα magnum nullum fieri poßit: ἀπότευγμα uel non magnum molestum futurum sit. Quid opus est παρακινδυνεύειν? cum enim Latinam uocem non habet quæ poßit rem quam uult exacté exprimere, Græca utitur ad familiares scribens. Quod enim suprà dixerat, si consequi non posses, nunc breuius una uoce exponit. Tūc autem ἀπότευγμα facit aliquis cum rem quam adgressus est, non consequitur & nanciscitur. Quod igitur conatus erat Pætus, stylum Ciceronis imitari, nec ei ex animi sententia successerat, dixerat fortasse prius ipse se ἀπότευμα fecisse. quod autem esset ἀπότευγμα, à Trabea uix nunc sciri potest tam minuta res post tot secula.

249 Amo uerecundiam:) Quæstio quæ hac epistola lepidé simul & erudité explicatur, ab alijs etiam agitata est. Docet enim, cum de pulchritudine & turpitudine nominū lib. III. Rhetorices Aristoteles disſereret, rationem hanc quam postea, ut patet, Stoici arripuerunt (quòd turpitudo scilicet non esset in uerbis) sophisticam esse, eiusq; fallaciæ autorem Brysonem fuisse, & quemadmodum ea solui debeat, accurate subtiliterq; his uerbis disputat. Est enim (inquit) aliud alio magis proprium nomen & magis simile rei, magisq; aptum & accommodatum ad constituendam rem ante oculos. Præterea non eodem pacto se habens significat hanc rem & illam: quapropter ob hoc etiam aliud alio turpius aut honestius iudicandum est: ambo enim sané & honestum & turpe significant, non tamen quatenus honestum aut turpe: an hæc quidem? uerum magis aut minus. Expositis autem Cicero diligenter Stoicorum argumentis,

quamu

quamuis ad ea non respondeat, se tamen Platonis uerecundiam sequi malle ostendit, qui obscœnas res tectis uerbis solitus est significare. Hoc igitur à doctore suo Aristoteles accepit: sed non solum ipse ut pudorem seruaret ab ea sententia quæ tunc (ut uidetur) ualde celebris erat, alienus fuit, sed rationes quasdam & argumenta excogitauit, quæ eam inanem & falsam esse docerent. Nunc postquã quod propositum fuit hac epistola Ciceroni declaratum est, ad quasdam eius partes purgandas, quæ fœdis maculis inquinatæ sunt, ueniamus: facilius enim iudicari & statui poterit de probitate & prauitate illarum, tota totius epistolæ sententia percepta & cognita. explicat etiam Cicero hanc eandem disputationem contra uerecundiam lib. primo officiorum, sed breuius.

Vt ille in Trinummo uirgo modo:) Antiqua cũcta exem- 250
plaria, quæ uidimus, etiam margines Germani libri, ubi illi in prin.
quasdam diuersas à uulgatis lectiones ex antiquo ut testati sunt, & mihi sanè persuadent, codice posuerunt, habent VT ILLE IN DEMIVRGO MODO: intelligit autem Turpilium comicum, qui fabulam docuit hoc titulo. Non. Marcellus Turpilium citat in Demiurgo in dictione QVAESTI, item in dictione PORTI, item alibi hunc Turpilij uersum adducit in Demiurgo, Apertæ furæ, brachia autem errorem mihi corde exsuscitabant. Nam uox illa MODO significat hanc comœdiam paulò antè recitatam fuisse. Quod uerba etiam illa NOSTI CANTICVM, MEMINISTI ROSCIVM, confirmant. locum autem hunc in Trinummo apud Plautum non inueniri, omne dubium tollit, coarguitq; uulgatam lectionem falsam, & deprauatam esse.

Sed iam multis factum est tam obscœnũ:) Nos antiquam 250
lectio

lectionem in nostro libro reposuimus sinceram, ut arbitror, & incorruptam, planam certe, & claram. Quod tu in epistola suo nomine appellas, Piso ille frugi tectius, & minus aperto uocabulo appellabat penem. sed quia multi, post eum scilicet, sic appellauerunt, ut ipse antea appellarat, cum amplius non tectum esset, & obscurum, factum est tam obscoenum quam id uerbum quo usus est Paetus. postquam enim non latuit, nec clam fuit quid ea uoce significaretur, statim factum est turpe, & obscoenum: non enim intelligi ab omnibus quid ea denotaretur, ipsam uerecundiorem faciebat. ideoq; in initiis pene nominibus apud Graecos, nec paucis etiam apud Romanos hae hominis partes, quae honeste nominari non possunt indicantur: unusquisque reconditam uocem sectatur: uulgatam, & nimis apertam propter turpitudinem fugit, & aspernatur.

251 *Battuit inquit impudenter:) Est & hoc uerbum ex illis quae turpem rem significabant, cum alium etiam haberent non obscoenum significatum: nam pro uerberare frequenter accipiebatur. Habemus & nos huic simile uerbum & nomine & significatu, id est quod ab hoc deductum uidetur, & ipsum quoque uerberare & flagello caedere significat, quod flagitiosam & nefandam rem alio significatu innuit, & eandem (ut puto) quam apud Romanos Battuere. Quamuis enim Cicero impudentius adhuc esse tradat Depsere quam Battuere: dicit hoc fortasse, quia tunc non tantopere detestabantur eas libidines quae priore uerbo significantur, quam nos nunc merito facimus: sed licenter illis amoribus utebantur. sed non nostrum est, neque ad hoc institutum pertinet, quod grauius aut leuius peccatum scelus'ue sit, minute perquirere: illo certe quod uerbo Depsere innuitur, nihil spurcius foediusq; fieri potest. ueniam mihi*

mihi datum iri spero: qui ut huius epistolæ sensum aperirem declaremq́;, breuiter & tecte de obscœnis rebus aliquantulum disputaui.

Depreßit multo impudentius:) Vetusti codices, DEMPSIT, ibidem
Nos literam M uacare putauimus, ac DEPSIT scripsimus. Non. Marcellus Varronem Mysterijs hac uoce usum esse docet hoc uersu, *Sed tibi fortasse alius molit, & depsit.* A Græco autem (ut eius uerba sunt) magis significantiam & originem trahit. quod autem uersus Homeri in Odyssea, quem Nonius citarat, nullum uestigium ibi est, ut inane illud spatium repleatur, uidendum est an reponi hic debeat κηρὸν δεψήσας μελιηδέα μήτις ἀκούσῃ. qui est in XII. lib. cũ sermo esset de Vlysse, qui mollita cera aures sociorum obturabat, ne cantus illi sirenarũ audirent. quid uerò δέψεσθαι apud Græcos sit, notißimum est. Tanta erat priscorum comicorum licentia, ut nedum puduerit Aristophanem obscœno nomine in comœdia uti, totam hanc rem scurriliter designet, & pingat: quod mirum est, ea tempora tantam uerborum obscœnitatem ferre in theatro potuisse, & tantopere risu, iocisq́; insanire homines illos solitos, ut paterentur sinistre facetos poëtas, tam turpiter, scelesteq́; bonis moribus inludere.

Supplere flagitium est:) Nos parua admodum immuta- 251
tione ab antiquis exemplaribus, SVPPEDIT legimus: nam sic etiam suprà BATTVIT, DEPSIT, tertia persona singularis numeri. Res autem clara est, *Non solum inquit uerba, quæ rem significant, sed res ipsa etiam quæ uerbis illis declaratur, pro loci ratione modo turpis est, & culpatur, modo si non honesta, tamen concessa, & non reprehensa. Quod enim in balneis uitio nulli datur, id alibi committere flagitium est.* manifestum est autem quid intelligat.

ligat.

253 *Hoc tempore fieri poſſe)* Vetuſti codices FERRI: *nam quod alij pro* TEMPORE, TEPORE *legunt, in nullo inueni antiquo codice. Idem dicimus de uoce illa* SERVITVTEM, *quam alij in* SEVERITATEM *commutarunt. Nos enim omnibus uetuſtis exemplaribus concordes uulgatos codices nunquam damnare auſi ſumus, ideoq; & hic & alijs locis hæc argutè ab alijs excogitata non recepimus.*

255 *Sed tamen Ariſtippus quidem ille Socraticus non erubuit:)* Nulli ueteres habent particulam illam negatiuã, quare nos cum Germanico codice NE ARISTIPPVS QVIDEM ILLE SOCRATICVS ERVBVIT, *ſcripſimus: ferè autem ſemper* QVIDEM *ante ſe habet* NE. *Græca autẽ uerba Ariſtippi quæ melius uiſa ſunt Ciceroni dictum illud exprimere, nos adferemus, ut poßint ſtudioſi facile cum interpretatione Ciceronis conferre, ſunt autem apud Athenæum* δειπνοσοφιςῶν *lib.* XII. ὁ δὲ ἀρίσιππος ἐπὶ τῆ λαΐδος ἔφη, ἔχω καὶ οὐκ ἔχομαι.

255 *Ibi loquor aliquid, quid in ſolum, ut dicitur, &c.)* Locus obſcurus, & multis ſuſpectus: uetuſtioribus omnibus exemplaribus cum uulgata lectione conuenit: uerbum tantum* ALIQVID *non habent antiqua, quare neque nos recepimus, Vt ſit, alij alijs modis dum corrigere uolunt, locum hunc magis deprauarunt. Quidam pro* SOLVM, SOLATIVM *reponunt, coniectura ducti, & ea inani, & falſa: utinam autem tam certa eſſet ſententia, quàm uerba ſunt incorrupta: prouerbium enim eſt, ſed rarum admodum, qua de cauſa parum perſpicitur unde ductum ſit: à Cicerone tamen lib. I. de Natura deorum iterum uſurpatum eſt, Abuteris ad omnia atomorum regno, & licentia.*

centia. Hinc quodcunque in solum uenit (ut dicitur) effingis atque efficis. Nos nihil aliud possumus: tantum non temerè euertendam esse hanc receptam cum antiqua consentientem lectionem, admonemus, locumq; alium indicauimus, quo Cicero hoc eodem prouerbio usus est. Quod autem ijdem GENIVM, pro GEMITVM emendare uoluerunt, à fide etiam in hoc antiquorum codicum discessêre.

A' me dixeris:) Mediceus ille peruetus codex A MANE 255 unà cum Petrarcæ libro: quare nos quoque eos secuti ita legimus. Sic etiam loquitur Plautus in Amphitryone, Hæc illis pugnata est pugna usque à mane ad uesperum. Sic itidem Lucilius apud Firmianum lib. x. Nunc uerò à mane ad noctem, festo atque profesto totus idem pariterq; dies populusq; patresq; iactare, &c. Nec mihi difficile est credere, sic etiam Ciceronem referentem familiarem Pæti sermonem dixisse.

Ille uerò:) Nos ILLE BARO ut in ijsdem proba- 255 tißimis codicibus inuenimus: quæ si rara est uox, non ideo repudienda, & delenda. Quantum autem de hac re iudicare possumus, ille fatuus significat, & stultus. sic enim & alibi hanc uocem acceptam uidimus, etsi ferè ab omnibus sua sede mota, & indigne deiecta est. Lib. II. de Diuinatione ante Venetam editionem ita in cunctis impreßis locus hic legebatur, Huic equidem Antichobaro inquit uictum te esse non uides? mendosè proculdubio. sic etiam in multis manu scriptis, & nonnullis antiquioribus uidimus. Illi quam gratiam in prima uoce corrigenda à studiosis omnibus meritò inire debebant, amiserunt, dum parum considerate posteriorem, quæ integra erat, corrumpunt. nam quòd pro ANTICHO, ANTIPHO scri-

pſerunt, laudem meruerunt. Fuit enim Antipho *Athenienſis, quem nunc intelligit, coniector ſomniorum, & ut Græci dicunt* ὀνειροκρίτης. *ſcripſit autem quomodo debeant iudicari ſomnia, de quo etiam* Artemidorus *lib.* II. ὀνειροκριτικῶν *ca. de Sæpia loquitur:* μέμνηται τοῦ ὀνείρου τούτου καὶ ἀντιφῶν ὁ ἀθηναῖος. *Quod autem pro* BARO, TV VERO *repoſuerunt, culpam deprecari non poſſunt. Eſt autem ualde ſimilis locus in* Diuinatione*, de quo nunc locuti ſumus, huic quem in manibus habemus.* Hanc eandē uocem *(ut opinor) in cūctis manu ſcriptis codicibus inuenies lib.* II. *de finibus hoc loco, Hæc cum loqueris, nos barones ſtupemus, tu uidelicet tecum ipſe rides. etſi in impreßis* VARRONES *malè, & mendosè. Stolidos autem quoſdam uidetur & hic innuere.* Nam quòd *in epiſtolis ad* Atticum *incontaminata manet hæc uox, locum illum ſatis celebrem citare non neceſſe iudicauimus: tot autem locis inuentam, etſi raram, & obſoletam uocem errare amplius ſua regione pulſam paßi non ſumus. Doctiores conabuntur eam certius explicare: nos quod opera noſtra potuimus, non indiligenter fecimus.*

AD L. PLANCVM. X.

256 *Hominis impudentißimi:)* Antiqua *omnia exemplaria* IMPOTENTISSIMI. Impotens *autem ſæpe, ut à ueteribus etiam grammaticis notatum eſt, dicitur ualde potens: plerunque tamen in malam partem: ut* Impotens Sylla. *Cicero* Tuſculanarum *lib.* V. *Qui nihil metuant, nihil agant, nihil concupiſcant, nulla impotentia efferantur.* Eadem *ratione appellauit elegantißimus poëta,* Freta *impotentia. Cicero in epiſtola ad* Lepidum, *Sin iſta pax perditum hominem in poſſeßionem impotentißimi dominatus*

restitutura, hoc animo scito omnes sanos, ut mortem seruituti anteponant.

V*ictoriam pateremur:) Sic omnes impreßi, nos (parti-* 264
remur) cum uetustis ferè exemplaribus. illi enim unius literæ defectu, PATIREMVR. *Partiri autem causas habes apud hunc autorem. nam quod Germani in suo codice emendarunt* PARAREMVS, *minus mihi satisfacit ea lectio. parare enim nobis potius dicimus rem cupitam, & optatam. Nulli præterea codices antiquiores uocem eam habent: partiri autem cum paucioribus recte dictum est. Malui, inquit, plures socios habere, indeq; minorem laudem adipisci eius uictoriæ, quàm cum paucis, ut maiorem gloriam, si recte res cesßisset, consequerer, partiri & diuidere uictoriam. iacturam enim potius æquo animo laudis facere uolui (defendendæ Reipub. socios quærens, cum pluribusq; uictoriam communicans) quàm cum paucioribus periculose nimis, & temerarie eam diuidere. etsi enim eam adeptus cum paucioribus maiorem gloriam acquirerem: nimis magno tamen Reip. damno id fecissem. funesta enim uictoria fuisset.*

Et tuarum literarum ad me promissa meminissem:) Sic 268
omnes ueteres, & noui codices, quos uidi, habent. Cælius tamen quidam Rhodiginus, homo multæ lectionis, PRAEMISSA *corrigit ex antiquis (ut ipse ait) exemplaribus, intelligitq;* PRAEMISSA *primitias quasdam. Sic etiam legit locum Plinij contra Hermolai emendationem, Oleiq;, ac uini præmissa remeans secum tulisset. quod non reprehendo: nimis tamen mihi durum uidetur, & epistolarum claritate alienum hic (præmissa) legere. esset enim obscurior, & non parum uiolenta translatio. Nam quantum ad antiquorum codicum fidem, ha-*

buimus nos miræ uetustatis Mediceum. Vellem autem eos *qui antiquis exemplaribus nituntur, ubi sint hæc egregia uetustatis monimenta notum facere.* Quamuis enim nullius *eruditi uiri fidem condemnemus, nihil tamen nobis non suspectum esse debet, cum homines plerunq; omnia tentent, ut suis opinionibus fidem acquirant. promissa autem intelligit ea, quæ in suis literis* Plancus *facturum se esse promiserat.*

269 *Breuia, fugacia, & caduca existima:*) Antiquiores codices, *Mediceus inquam, & qui Petrarcæ fuit, hac parte luxati sunt, & manci: sic enim habent,* BREVIA FVGATO CADVCA EXISTIMA: *quam rem propter librariorum dignitatem, & probitatem nullo modo silentio præterire potui, quanquam receptam lectionem rectam & ueram esse iudico: nec uideo quomodo ueterem tueri si uelim possim: credendum igitur est hoc erratum fuisse librarij. cum raro autem accidere soleat ut peccet, non alienum mihi uisum est, hoc etiam testari. præter deformatam illam dictionem* FVGACIA, *coniunctio non est in antiquioribus.*

273 *Quàm me tueri posset in castris*) Nos IVVARE ex *antiquo codice, quod etiam* Germani *adnotarunt. decepit hoc loco (ut opinor) eos, qui ab antiquis descripserunt, quòd hoc uerbum per unum tantum* V *in illis est, aliter ac nunc scribimus. Nam si* IVVARE *legissent, nunquam commisissent, ut eius loco (tueri) scriberent.*

273 *Quo obside fide illius, & societate in* Rep. *administranda uterer:*) Nonnulli *genitiuo casu recte (fidei illius, & societatis) emendarunt: uno tamen dissentiunt ab antiquis codicibus, quòd in illis (fide) est, non (fidei) ut fortasse eadem ratione dictum sit, qua* Verg. *Libra die, somniq; dixit.*

& in

& in Rosis, Ad primi radios interitura die. Quam lectionem confirmat, quòd in uulgatis omnibus FIDE *etiam legebatur, etsi illi ablatiuo casu intelligebant, ideoq; pro* SOCIETATIS, *societate emendarant, improbe omnino, & imperite, quia sinceram lectionem non intellexerunt.*

Quid in animo habuerim cum Leernus:) Quidam le- 273
gunt LERNVS, *uel* LERINVS. *nos uetustam scripturam reposuimus* LAEVVS: *eundemq; credimus esse hunc & illum, de quo sic non multò pòst,* Laeuo *Cispio dabo perferenda.*

Vel cum salute recipere me possem:) Aliquantum mendi 279
hoc loco habent antiquiores codices, SALVTARI *enim legunt pro salutariter, ni fallimur: est autem* Planco *familiare aduerbium. sequenti enim epistola in uulgatis etiam nedum ueteribus, & melioribus libris,* Nihil *enim me non salutariter cogitare scio. & nos igitur (salutariter) scripsimus. usurpauit etiam Cicero hoc aduerbium.*

Aut ab illis furentibus latronibus:) Mediceus *codex &* 279 *in fine.*
Petrarcae *liber, Germanicus item impressus, qui saepe antiquam lectionem in margine adpositam habet, omnes conueniunt: & pro* FVRENTIBVS, FERVENTIBVS *legunt.* Nos *igitur hunc consensum probatissimorum codicum asperuari non potuimus: nam quod paulò suprà hac ipsa epistola* Lepido OFFENSVS, *cum antea* INFENSVS *legeretur, scripsimus, ueterum in hoc etiam codicum autoritatem secuti sumus.*

Quibus subito impetui, ac latrocinio paricidarum resi- 281 *in fine.*
stat:) Nos *ut in ueterrimo* Mediceo *codice inuenimus* IMPETV *scripsimus, ut etiam in epistola ad* P. Seruilium, Vt *intelligat hanc commendationem sibi magno usu atque adiumento fuisse. Saepe autem sic protulisse huiuscemodi*

nomina tertio casu Vergilium, notißimum est: ut in IIII. Georgicorum, Quod nec concubitu indulgent. & Teq; aspectu ne subtrahe nostro, & alijs locis. quod diligentißimus uir Ioannes Pierius in suis Vergilianis castigationibus adnotat. Nam quòd hunc locum ut Ciceronis citat, cum sit ex epistola L. Plancij, μνημονικὸν ἁμάρτημα: uel potius sequitur nonnullorum morem qui cunctas epistolas quæ his uoluminibus continentur, quia non ualde stilo inter se diuersæ sunt, ut si Ciceronis essent, adducunt, ne minimum probi & eruditi hominis erratum cum maxima eiusdem laude coniungam: docetq; ille Cæsarem tantum tam minutarum rerum autorem in huiuscemodi nominibus I, literam censuisse abijciendam: dominatuq;, & ornatu, & reliqua huiusmodi & scribendum, & proferendum esse.

288 Vt amplius passus centum ultra aciem, &c.) Nos passuum numerum in nullis manu scriptis inuenimus: notam igitur mendi apposuimus, quæ significet numerum desiderari.

291 in fine. Gladiatoribus autem:) Sic omnes uulgati, uno excepto, qui nuper Venetijs impressus est, Gladiatorijs enim habet, proculdubio male. Nec enim (ut puto) inuenies dici ludis gladiatorijs. (gladiatoribus) autem in usu erat, id est die illo, quo munera gladiatorum dabantur: ut Ludis etiam dicebatur, quo die ludi committebantur. Cicero ad Atticum multis locis hoc ostendit, maxime lib. II. de Clodio loquens, Quinetiam cum candidatum deducerem, is quærit ex me, num consuessem Siculis locum gladiatoribus dare. Id est eo die quo pugnarent gladiatores. In IX. etiam Philippica circa finem, Circumq; eam statuam locum Gladiatoribus, ludisq; liberos, posterosq; eius, quaque uersus pedes V. habere. Item pro P. Sestio: Etenim tribus locis significari maxime Populi Romani iudicium, ac uoluntas potest, concione, comit

comitijs, ludorum, gladiatorumq; consessu. Quod autem paulò pòst AVCTORARI SESE NOLEBAT, *legunt ijdem, repudiantes receptam & eandem ueterem lectioné, quæ est* AVCTORE SESE NOLEBAT: *in hoc quóque iudicium eorum non probo. ægre enim tulit* Balbus, *quòd cùm ante bis ille gratis pugnasset, postea autore sese noluit, ideoq; eum multis modis excruciatum necauit. Quod si dictio illa* DEPRESSVS *mutanda sit,* DEPREHENSVS *malim quàm aliter: uetusti tamen codices uulgatam lectionem retinent.*

Coniecti enim lapides sunt in eum:) Antiquiores *nonnulli* COLLECTI. *Quod tamen erratum puto librarij, communemq; lectionem potiorem esse iudico: nam & ad* Atticum *lib.* IIII. Q. *Fratris domus primo fracta coniectu lapidum ex area mea. Nisi aliquis intelligere uelit multitudinem lapides collegisse, ut in illum conijceret, non tamen coniecisse.* 292. in prin.

Vllum finem:) VLLAM *ueteres codices: est enim & poëtis, & ijs qui prosa oratione scripserunt, incerti generis hæc uox.* Lucretius *lib.* II. Et *latere ex utroque superq;, infraq; per omne* Nulla *est finis.* Cicero *in principio statim libri ad* Caßium *in melioribus codicibus,* Finem *nullam facio mihi crede* Caßi *de te, & de* Bruto *nostro, id est de tota rep. cogitandi.* 292

Simularem planè necesse erat:) Miror *nullos hunc locũ, ut mendosum animaduertisse, atque notasse. præter enim antiquam scripturam, quæ omnino diuersißima est. unde si ita legas, dictio illa,* SCRIBENTI *pendet, quomodo autem altera* CONCIONIBVS *regitur?* Vti*nam tam facilè possemus locum suæ integritati restituere,* 294 circa finem.

quàm facilè possumus plurimis argumentis corruptum eum esse conuincere. Quamuis autem non confidamus locum nos planè inlustraturos, non pœnitebit tamen, neque ingratum fortasse erit studiosis uiris, receptam lectionem inanem præsertim, & nouè suppletam coarguisse, & dānasse: alij fortasse, quod nobis non licuit, præstabunt: aperta enim purgataq; plaga, facilius potest medicus artem suam explicare, & remedia adhibere. Non *paruam huic claritatem adfert locus in prima* Pollionis *epistola, eandem rem tractans. quare qui eum cum hoc contulerit, non paruum habebit aditum ad huius loci restitutionem. est autem hic,* Vnas *enim post* Idus Martias *demum à* Pansa *literas accepi, in quibus hortatur me ut senatui scribam, me & exercitum in potestate eius futurum. Quod cum* Lepidus *concionaretur, atque omnibus scriberet se consentire cum* Antonio, *contrarium fuit. Nam quibus commeatibus, &c.* Purgat *se quòd non* Pansæ *literis paruerit, senatuiq; scripserit: consilium enim eius non sapiens esse uult, reip.'que inutile, & maxime contrarium rationibus eius, qui se quæ polliceretur senatui, posse præstare, & ad exitum perducere uellet. cum enim resp. suo exercitu in* Italia *indigeret,* Lepidusq; *cum* Antonio *consentiret, si ipse* Pollio *tam aperte senatui scripsisset se in eius fore potestate, autoritatemq́; eius uelle defendere, non potuisset suas copias in* Italiam *per* Lepidi *prouinciam traicere: nec enim commeatus suppeditasset* Lepidus *ei, qui contrarijs partibus palàm auxilio ueniret. Cum igitur quod* Pansa *suadebat, contrarium esse uelit, docet se rectè texisse consilium suum, bonaq; mente semper* Lepido *ostendisse, se* Antonij *salutis rationem habiturum, ut remp. iuuare posset, & ut* Lepidum *falleret. His argumentis, &*

testimonijs

testimonijs ueterum codicum ductus uulgatam lectionem improbaui & eieci, ueteremq; quamuis inquinatam restitui. Quod autem postea mihi in mentem uenit, & tantopere mihi se ex omni parte probauit, ut nisi iam liber excusus esset, sic ut scriberent mandaturus fuerim, nunc exponam. Suspicor pro PALMARER, *in quo tantum uerbo mendosi sunt prisci codices,* PALPARER *legi debere: parua omnino licētia opus est, unius enim tantum literæ immutatione totus locus inlustratur. Quod autem* Palpare, & Palpari *indifferenter pro adulari, & subblandiri* μεταφορικῶς *dicatur, planum est, & à diligentißimis grammaticis animaduersum, & notatum, tertioq; casui* SCRIBENTI *pulchre respondet. Sic enim et* Horatius *lib.* II. *sermonum, Satyra prima de Cæsare Augusto loquens, hoc ipso uerbo utitur, Cui male si palpere, recalcitrat undiq; tutus.* Et Plautus *in Amphitryone,* Obseruatote *quàm blande mulieri palpabitur.* Nam *quin* SIMILIS *legendum sit, nullus (nisi fallor) reuocabit in dubium.* Dicit *autem literas simileis, & consentientes concionibus, quas habebat, ut loco suprà citato inquit: cum* Lepidus *cōcionaretur, atq; omnibus scriberet se consentire cum* Antonio. *nec enim aliud* Pollioni Lepidus *scribebat, aliud in concionibus loquebatur, sed semper in eadem mente se esse ostendebat, sibi conuenire, societatemq; esse cum* Antonio. *Quo magis cum tam aperte id omnibus & scriberet, & loqueretur, dicit sibi opus fuisse* Pollio, *ut posset* Reip. *opitulari, se à* Lepido *non alienum esse ostendere: sed illi subblandiri, & adulari, ut posset ad finem optimas suas cogitationes perducere.*

Pontium Aquilam:) *Hic unus est ex interfectoribus Cæsaris: quem* D. Bruti *legatum hoc prælio cecidisse his uerbis narrat* Dion *historiarum* Romanorum *lib.* XLVI. 294

ὡς δ' οὖν ταῦτ' ἐγένετο, καὶ Πόντιος ἀκύλας ἕκτε τῶν σφαγέων ὢν καὶ τῶν δοκίμων ὑποστρατηγῶν. τίτον μουνάτιον πλάγκον ἀντιπολεμοῦντα αὐτῷ μάχαις ἐνίκησε, &c. pauloq; infrà de decretis propter hanc uictoriam Romæ loquens inquit: καὶ τὸν ἀκύλαν ἀποθανόντα, ἐν τῇ μάχῃ εἰκόνι ἐτίμησαν. τά τε χρήματα ἃ ἐς τὴν παρασκευὴν τῶν τοῦ δεκίμου στρατιωτῶν οἴκοθεν ἀναλώκει τοῖς κληρονόμοις αὐτοῦ ἀπέδωκαν.

Ibidem. *Sed habere equitatum:)* Antiqua exemplaria, EQVITVM: *deest autem nota numeri equitum:nam* EQVITATVM *omnino male in excusis legitur. recenset enim hic numerum copiarum: quem cum in nullo ueteri exemplari inuenerimus,notam quæ deesse significet,adposuimus.*

Ibidem. *Et Pupili Bagienni unam:)* Nos emendauimus P. Bagienni: *etsi ueteres etiam codices pupilli habent. Sed mirum est quàm sint fœdè corrupti omnes, quos uidimus in his compendij notis: ut locus ille in* II. *epistola ad* Lentulum CVI LVPVS TR. PL. QVOD IPSE DE POMPEIO RETVLISSET, &c. *in Mediceo etiam cæteris probatiore, legatur,* CVI ⁊ VPVS TIRANNVS PVBLIO LENTVLO QVOD IPSE, &c. *Et sic quotiescunq; imperitus ille, & audax quisquis fuerit notas illas compendij interpretari uoluit: quemadmodum sæpe* C. *Consul interpretatur, ut eo loco ad* Appium, Ego C. Pomptinum *legatum meum* Brundisij *expectabam. habent enim antiqui,* Ego Consul. Pomptinum. *& sic in* Medicco *titulus epistolarum ad* C. Curionem *est,* INCIPIT EIVSDEM AD CONSVLEM CVRIONEM. *item in ultima epistola eiusdem libri* C. Cœlio *scripta locus ille,* Quod item C. Virgini *propinquus tuus &c. sic in eodem legitur,* Quod item Consul Virginius, &c. Quod *tamen*

mendum

mendum turpiter omnes ferè uulgatos codices occupauerat. quis enim ea tempestate Consul hoc nomine extitit? Sed quantum ad Pupillum, *alibi etiam in eo codice pro* P. *pupillus deprauatè legitur, ut in epistola qua commendat* Bruto L. Titium *Strabonem his uerbis, Huic in tua prouincia pecuniā debet pupillus Cornelius. cum tamen uulgati omnes eo loco* P. *Cornelius habeant: quare nos tuto uisi sumus receptum licet errorem reijcere, & aspernari. rem autem pluribus uerbis explicauimus, ut intelligant studiosi unde hæc in prænominibus errata, quæ sæpe mirificè lectorem perturbant, orta sint.*

Lepidus imp.item pont.) Nos *antiquam scripturam in* Mediceo *uix conseruatā restituimus:erat enim etiā in illo prima litera eius dictionis* ITER *cōtaminata in omnibus his* Lepidi *titulis, sed rubrica tantū circunducta, ut prior lectio euidenter appareret.* Petrarca *uerò, siue quis alius, qui ab eo exemplari librum qui est in* Diui Marci *bibliotheca descripsit, maiorē quàm debuit importunæ illi castigationi fidem habuit,* TER *enim semper habet:nos uetustiorem illam recepimus, & sincerā putamus.*(Iter)*autem ut in antiquis omnibus monumentis pro (iterum) scriptū esse credimus:coniungitur autē cum priore dictione* Imperator. *Nam quoties felici aliquo prælio facto* Imperatores *ab exercitu appellati essent, toties in memorijs, titulisq; notabāt. Quod ex nomismatibus, & lapidibus antiquis tam clarum & testatum est, ut nō necesse sit id magis confirmare. nam ad sequentem dignitatē nullo modo pertinet:non enim acceptum semel id sacerdotium aliquis nisi morte amittebat. Quod in* Lepido *hoc manifestū est:cum enim eū prouincia, exercitu, omniq; dignitate spoliasset* Augustus, *nunquā ausus est pontificatum ei eripere, quem illo mortuo sibi statim assumpsit.* 295

296 Sed inermium:) INERMORVM habent omnes uetusti codices, ut etiam in Ciceronis epistola ad D. Brutum eo loco, Cum paucis inermis, perterritis metu, fracto animo fugisse Antonium: etsi eo etiam loco uulgati codices INERMIBVS habeant contra omnium ueterum fidem.

Ibidem Vt sint amplius equitum triginta millia:) In nullis manu scriptis paulò antiquioribus hunc numerum, aut alium equitum Antonij inuenire potui. Quapropter notam quæ illum significaret, à librarijs negligenter omissam, arbitratus sum: eam autem ego, quæ defectum indicaret, adposui, quam etiam Mediceus codex omnibus his locis, quibus numerus desideratur, etsi non similem nostræ, suam tamen quandam, & semper eandem habet.

297 in fine In ciuibus conseruandis:) Nos quam in cunctis reperimus antiquioribus exemplaribus dictionem non neglegimus. non enim temere omnes uno consensu OBSERVANDIS legunt: nec semper oportet cunctas rariores & infrequentiores uoces condemnare & explodere: nimis enim angustè latos Latinæ linguæ terminos contraheremus, quos maiores, nostri eruditiores, & meliore iudicio præditi, semper summo studio proferebant.

AD M. BRVTVM. XI.

300 in fine. Progressus sum ad transalpinos:) Veteres omnes codices, præterea Germanicus IN ALPINOS: nos etiam longe meliorem hanc lectionem putantes INALPINOS leginus: non enim alpes transijt Brutus, ut cum gentibus trans alpes sitis bellum gereret, sed cum feris populis alpes colentibus pugnauit, eorumq; castella expugnauit. In uetustis etiam codicibus sic scriptus est hic locus Suetonij in Augusto, Item Rhetiam, & Vindelicos, ac

Salassos gentes inalpinas coercuit. Nec desunt qui ita quoque uersum hunc Tibulli legant, Testis inalpinis Epas per natus in armis: quamuis in impreßis codicibus longe aliter legatur.

Cum adhibuisset domi meæ Lupus me:) Omnes hic uulgati codices cum ueteribus concordant, quare locum silentio præterijssem, nisi quidam attentare ausi essent, & puram lectionem inquinare, ADIISSET legendo, pro ADHIBVISSET, ut nostra fert opinio, male. hic enim Adhibere significat quod alibi plenius in consilium adhibere. Coegerat autem familiaris D. Bruti Lupus Ciceronis domi consilium amicorum Decimi, ut illorum sententias de re Bruti exquireret, in quod etiam Ciceronem adhibuerat. id est admiserat, & receperat. sic ad Atticum lib. 11. De muro imperaui Philotimo, ne impediret quominus id fieret quod tibi uideretur, ut censeo tamen adhibeas Vectium. Id est, in consilium uoces, rem cum ipso deliberes: erat enim Vectius Cyri architecti libertus, ut quicquid de ædificando statuendum esset, optime respondere posset. In prima epistola ad A. Torquatum plenius, De te autem ipso Torquate tuum est sic agitare animo, ut non adhibeas in consilium cogitationum tuarum desperationem, aut timorem. 303

Eo tempore Polla *tua misit ad me, ut ad te, &c.*) Nulli ueteres codices AD ME habent, quare nos eorum autoritatem secuti eam partem neglexìmus. Sæpe autē (misit) notum fecit, certiorem reddidit, significat. Cicero ad Tironem, Curio misi, ut medico honos haberetur. Ad Atticum lib. XIII. Misi equidem ei nunciari te quoad potuisses expectasse eius aduentum. etsi hoc eodem libro inquit, Mitte ad Lupum nostrum, ut is nobis eas centurias 304

rias conficiat. Et ad Att. lib. IIII. Id cuiusmodi sit, aut nūc si scies, aut cum is Romam uenerit ad me mittas uelim.

305 Si autem hoc tempore ab his uideatur dici causa simulationis, &c.) Nos hunc locum mendosum existimamus: sed tamen quia in ueteribus nonnihil scrupuli erat, receptam lectionem non deleuimus: adposita tamen nota quasi damnauimus, & non sine praeiudicio quodam huc ad causam dicendam reiecimus. Semel iam auditis utriusque rationibus, in alteram partem magis propensi sumus: impressa lectio omnibus exposita, & aperta est: uetus ut est, huc transferetur: SIT AN HOC TEMPORE IS VIDEANTVR DICI CAVSA MALLE ME, &c. Nos, si paulùm eam adiuues, sinceriorem ueterem iudicamus: arbitramur autem ex duabus illis dictionibus, TEMPORE IS, unam faciendam secundo casu ab hoc recto, tempus, antiqua nec in frequenti scriptura in hoc codice, ut ad Tironem, Dei bonei quanto mihi illud erit amabilius. Et ad Plancum, Qui aut armis positeis pacem petere debent. retinet enim Mediceus codex ueterem scripturam: ut hac etiã epistola, quod in infinitis marmoribus notatum est, LIBORE, pro LIVORE, positum est. Hoc autem concesso, uel ut (haec) pro (hoc) legas, uel contrà singulariter quod est in antiquo numero multitudinis VIDEANTVR, omnem hunc locum (ut arbitror) non incõmodè restitueris. Dictiones autem quaedam in uulgatis suppletae, nisi fallor abundãt. Quod si diriusculus est huius loci sensus, concisiorq; uerborum structura, huius uiri scriptioni attribues, qui imitabatur λακωνισμόν.

305 Iniiciat nouitas:) Omnes ueteres codices VACVITAS, omnino melius, id est spoliatam esse remp. Consulibus: nondum enim noui creati erant.

Susti

Sustinere sumptum:) Veteres omnes (*subsistere sumptui*) 306
habent. Quam lectionem & recepimus, & probauimus: intelligimus enim, Subsistere sumptui, pares esse sumptui, posse in sumptibus qui fiunt manere, & perdurare: ita quasi me fortem præbere his sumptibus, ut eos regam, nec eorum pressu corruam.

Dertona:) Plinius sanè lib. III. cap. V. Dertonam colo- Ibidem.
niam his locis memorat, cuius eadem & una est (ut putamus) quæ Decimi Derthoma. *nam quantum ad eius uerum nomen* Dertonam'ne, an Derthoma *fuerit, maluimus nos hac parte antiquorum codicum fidem sequi, quos admirandæ uetustatis habuimus, quàm uulgatos* Plinij *codices.* Quòd *si* Strabonis *orthographiæ fidē habeamus, rectè uetera exemplaria aspirationem retinent: melius tamen impreßi codices* DERTONA, *non* Dertomam *habēt: ab eo enim* Derthon *appellatur,* ἔστι δὲ ὁ Δέρθων πόλις ἀξιόλογος κειμένη κατὰ μέσην τὴν ὁδὸν τὴν ἀπὸ Γενούας εἰς Πλακεντίαν ἑκατέρας διέχουσα σταδίους υ. Nam quod nonnulli DE RHOTONIA, *rem claram confundunt.*

Meæq; illæ uehementes conciones:) Nos, CONTEN- 309
TIONES *scripsimus, ut inuenimus in duobus illis maximè mihi probatis codicibus, quorum ope olim* Politianus *hac ipsa in epistola Græcas uoces abolitas restituit: eosdem enim habuimus, accuratéq; summo otio pertractauimus.* Loca *autem ab* Angelo *restituta ab omnibus nunc recepta, nos quoque mirabiliter probamus.*

A Gabinio Consule *relegatus est:)* Hanc *rem tangit histo* 311
riarum Romanarum *lib.* XXVIII. Dion, *non tamen* Lamiam *nominat. sunt autem hæc eius uerba:* ἀλλ' ἦν τὰ τῶν ἀντιστασιωτῶν δυνατώτερα οὔτε ὁ Κλώδιος χρηματίζεσθαι τι ὑπὲρ αὐτοῦ τῷ Νεννίῳ ἐπέτρεψε οὔτε Γαβίνιος τὴν πρόσοδον

πρόοδον τοῖς ἱππεῦσιν ἐς τὴν βουλὴν ἔδωκε, ἀλλὰ καὶ ἕνα τινα αὐτῶν ὅς πολὺς ἐνέκειτο ἐκ τῆς πολιτείας ἐξήλατο.

313 prope finem. *Te perterrefacto:)* Vetera omnia exemplaria PERTIMEFACTO: *quæ uox, quia rara est, cum eam fortaſſe pro Latina non haberent, non hinc tantum indigniſsimè deiecta est, ſed alijs etiam ſuis ſedibus deturbata.* Inuenimus *nos in multis manu ſcriptis* Lucretij *codicibus in procæmio ſecundi libri hanc uocem iterum eandem pœnam immerito paſſam: eo ſcilicet uerſu,* His tibi cum rebus timefactæ religiones. *eius enim loco in uulgatis* TVMEFACTO *repoſitum est, priore dictione importunè deleta, cuius criminis culpam putamus nos Marullum* Byzantium *ſuſtinere: uidimus enim eius librum, qui cum* TIMEFACTAE *antè ſcriptum habuiſſet, in* TVMEFACTO *eam dictionem conuerſam habebat.* Fuit *autem Marullus admirabilis ingenij uir, & elegantiſsimus poëta,* Lucretijq́; *in primis ita ſtudioſus, & admirator, ut ferè nunquam è manibus dimitteret: magnam præterea operam in eo cum fœdiſsimis mendis ſcateret, purgando collocauit, multaq́; feliciter reſtituit.* Quandoque *tamen cum nimis ingenio ſuo indulgeret, nonnulla quæ corrigere uoluit, deprauauit: parum enim manu ſcriptos codices, cum tam corruptos paßim inueniret, ſequebatur: quæq́; ſuo iudicio probaſſet, ea recta iudicans, multis locis deceptus est. quæ longius percurri, ægreferens tam bonum poëtam tot uulneribus conciſum iacere: cumq́; ab omnibus ametur, & colatur, nullum tamen ei tam miſerè temporum iniuria manco, & detrunco opem ferre, remedium'ue ullum adhibere.* Quàm *rectius autem ibi (timefactæ) legatur, planum credo futurum omnibus, qui accuratè totum locum conſiderarint. cum enim ſuprà docuerit, opes, nobilitatem, regna, non poſſe morbos è*

corpore

corpore tollere,neq; perturbationes ex animo posse demere,uult: tollit tamen omnem, qua aduersarius uti potuisset rationem, nisi forte inquiens metus mortis, superstitionesq́;, quæ animi morbi sunt, perterritæ aspectu armorum militumq́; in umbratilibus pugnis concursu fugiunt, animumq́; cura, solicitudinibusq́; uacuum relinquunt. Si enim hoc accideret, tum magnum adferrent adiumentum diuitiæ,& imperia. uerum hoc credere ridiculum, & stultum est: nam metus mortis, aliæq́; animi perturbationes non metuunt uim militum, contemnuntq́; maiestatem regum,& imperatorum,audacterq́; inter eos uersantur, nec speciosas uestes reuerentur, id est nulla res est quæ illis timorem incutiat. Quæ omnia lectionem illam TIMEFACTAE *confirmant.nam* TIBI *quam uim hic habeat,puto manifestum esse, eandem scilicet quam habet eo Ciceronis loco ad Atticum: At ille tibi* πολλὰ χαίρειν τῷ καλῷ *dicens pergit* Brundusium *: & alijs multis locis,ne longiores simus in re clara exempla adducendo.*

Aiunt enim patriam amicitiæ præponendam esse:) Nos 321 *uetrem lectionem,quæ multos primo aspectu falleret, ob* in fine *idq́; fortasse repudiata quondam est, sua sede reposuimus* PATRIAE AMICITIAM. *cum enim possumus antiquorum exemplariorum dignitatem, autoritatemq́; tueri,libenter facimus: sæpius enim qui ea paruifecerunt, deceptos uidimus: hancq́; eorum uerborum sententiam credimus esse, Aiunt enim patriæ amicitiam proponendam esse, scilicet amicitiæ necessariorum. duo enim sunt quæ quiuis amare summo ardore debet, patria, & necessarij. fatetur hic se dissentire ab illis,qui præponendum esse amorem patriæ dicebant, amori necessariorum, & familiarium: cum enim nemo sit qui non patriam diligat, & amicos saluos uelit,*

uelit, potius uter amor præponendus sit disputandum est.

AD C. CASSIVM. XII.

324 *Pecuniæ maximæ distribuuntur:*) Nos, *ut in ueteribus libris inuenimus, contrario sensu* DESCRIBVNTVR *legimus: est autem describere pecunias, frequens apud* M. *Tullium, id est hanc huic, hanc illi pecuniæ summam, quam soluere debeat, definire.* In oratione pro L. Flacco, *Descripsit autem pecuniam ad* Pompeij *rationem, quæ fuit accommodata* L. *Syllæ descriptioni.* Item *in epistola magna ad* Q. *Fratrem,* Nomen *autem publicani aspernari non possunt qui pendere ipsi uectigal sine publicano non potuerint, quod ijs inæqualiter Sylla descripserat.*

326 *Qui siue ad me referrent, siue non mea tibi tamen, &c.*) *Nos contra hæc uerba menti notam collocauimus, quæ huc reiecto lectore diligentius hunc locum animaduertendum esse admoneret. est enim in antiquioribus codicibus diminutus, luxatusq́;, ut quemadmodum nunc in uulgatis legitur, à recentioribus suppletum putem: alij de hoc suo unusquisq; arbitrio iudicabunt: nos antiquam scripturam in medium proponemus,* QVI SIVE AD ME REFERENT, MEA TIBITAMEN IN BENEVOLENTIA, FIDESQ́VE PRAESTABITVR, *ut membrum alterum defecisse existimandum sit. quem fortasse defectum in suis etiam codicibus cum haberent Germani, nec aliquid desiderari putarent, uerbis his aliquantum immutatis, sic peruersionem hanc se posse corrigere opinati sunt,* SI-QVAE AD ME DEFERVNT, MEA TIBI, *&c. ut in impreßis. Omnino est locus corruptus.*

329 *Sin, quòd dij omen auertant, oppreßus ibi erit:*) *Tria ultima uerba in antiquis exemplaribus non leguntur, nec*

(*ut*

(ut opinor) legi debent, est enim figura ἀποσιώπησις: intelliguntur enim ea, quæ restituta erant uerba, aut quæpiam alia quæ parem uim habeant. frequens autem est hæc figura apud hunc autorem, sed multis locis contaminata: in epistola tamen ad Terentiam incorrupta est: Si perficitis (inquit) quod agitis, me ad uos uenire oportet: sin autem: sed nihil, &c.

Vt si hæc ex sententia confecta essent, consilio, atq; autoritate tua roborarcmur:) In nullis paulò antiquioribus libris ROBORAREMVR legi: & sanè uacat, omnis enim periodi sensus ab extremo eius uerbo bis repetito pendet, & regitur. Vt si hæc, inquit, ex sententia confecta essent, consilio, atq; autoritate tua niteremur: sin quid forte titubatum (ut fit in bello) exercitu tuo niteremur. ipse sententiam, structuramq; uerborum sine ea uoce pulcherrimè posse stare existimo. Quod autem inculcauerant uerbum, etsi non malum est, non est fortasse hic ualde aptum, certe non necessarium. Alij postea castigarunt ROBORARENTVR, de rebus intelligentes, quæ quamuis ex sententia confectæ essent, eius consilio & autoritate indigere uidebantur, ut firmius constituerentur. ego in eadem sententia permaneo, ut melior elegantiorq; sit uetus lectio: nam hæc posterior meo iudicio durior, cum à rebus ad homines, & à tertia persona ad primam importune transeat. 332

Vt hæc nouissima nostra facta non subita, nec inconuenientia:) Omnes antiqui codices, etiã Mediceus, CONVENIENTIA habent: quã uocem nõ recepi: nec tamẽ uisum est propter librorum uetustatem, dignitatemq; committere, ut, si forte hæc melior esset lectio, amplius in tenebris, squaloreq; iaceret. nec enim esse debet nostra alicuius rei 335

inscientia damno huic scriptori: quod enim ignoramus, alios optime callere posse intelligimus, & credimus. Nescio enim (ut nihil taceam eorum quæ in mentem ueniunt) an hic conuenientia, casu orta, & ut Græci dicunt, συμβεβηκότα significare poßit: nam & hinc etymon τῶν συμβεβηκότων uidetur afferre Simplicius in commentario primi libri Aristotelis de anima, quòd cum alio eant, & unà uadant. Hæc autem sunt eius uerba: κατὰ συμβεβηκὸς δὲ ἴδια τὰ ἀποδεικνύμενα λέγεται κἂν οὐσιώδη ᾖ ὅτι ὡς ἄλλο ἄλλου κατηγορεῖται πᾶν δεικνύμενον, καὶ διὰ τοῦτο μὲν συμβεβηκὸς ὡς σὺν ἄλλῳ βεβηκός. nec tamen memoria tenemus, alibi hanc uocem hoc significatu legisse. Peritiores totam hanc rem diligentius animaduertent: nos eorum iudicio libenter stabimus, petimusq; ne studium iuuandi omni ratione qua poßumus Latinam linguam, in nobis culpetur. Quid enim hæc diligentia nocere potest? Dictionem autem hanc, cum sine ullo autore probare non poßemus, reliquimus, nec tamen adeo spernendam censuimus ut hic saltem de ea mentionem fecisse nobis concedi non debeat. Cupidus autem laudis, & gloriæ C. hic Caßius acutè, & prudenter uideri uolebat, quæ tunc honestè gesserat, similia esse illis suis cogitationibus quarum testis erat Cicero: illi enim cogitationes suas aperuerat, & huius rei ab eo fidem omnibus fieri desiderabat, ne nouißima sua facta sine consilio, & electione facta esse ab hominibus existimarentur. Maximum autem argumentum est, si ostendere uelis ea quæ rectè feceris, à iudicio, & uirtute profecta, & non à fortuna & casu (tunc enim non multum laudis adipiscerere) proferre quæ sæpe antea similia feceris, uel saltem cogitaris, si perficere non potueris. Docet hoc Aristoteles lib. primo Rhetoric. qui uult ea quoque,

que, quæ casu euenerint, posse probare auidos laudis cum consilio se fecisse, si multa illis similia antea se gessisse planũ fecerint. Eius uerba quæ hæc declarant, & suspicionem nostram non parum augent, nõ importunũ uisum est adponere, ἐπεὶ δ' ἐκ τῶν πράξεων ὁ ἔπαινος, ἴδιον δὲ τοῦ σπουδαίου τὸ κατὰ προαίρεσιν, πειρατέον δεικνύναι πράττοντα κατὰ προαίρεσιν χρήσιμον δὲ τὸ πολλάκις φαίνεσθαι πεπραχότα διὸ καὶ τὰ συμπτώματα καὶ τὰ ἀπὸ τύχης ὡς ἐν προαιρέσει ληπτέον ἂν καὶ πολλὰ καὶ ὅμοια προφέρηται σημεῖον ἀρετῆς εἶναι δόξει καὶ προαιρέσεως.

Castra habet posita cum uallo:) Hæc sunt tam inepta uer- 336
ba, ut nullus labor sit inquinata ea ostendere. quæ enim castra uere appellari possunt sine uallo? cum autem Castra dixisset, nihil attinebat addere (cum uallo.) Veteres codices, Castra habet posita ΠΑΛΤΩι, *quæ lectio sincera nostro iudicio est. Est enim Paltos teste Strabone libro XVI.* τῶν γεωγραφουμένων, *Syriæ oppidum, Laodiceæ uicinum. hæc autem eius uerba,* τῇ γὰρ λαοδικείᾳ πλησιάζει πολίχνια τό,τε ποσείδιον καὶ τὸ ἡράκλειον καὶ τὰ γάβαλα εἶτα ἤδη ἡ τῶν ἀραδίων παλαιὰ πάλτος καὶ βαλαναία. καὶ κάρανος τὸ ἐπίνειον τῆς ἀράδου. *Plin. etiam lib. v. cap. XX. sic de ea meminit, Hic rursus Syria desinente Phœnice: oppida, Carne, Balanea, Paltos, Gabale. Palto autem aduerbialiter, ut in epistola ad Senatum, Pacorem Orodi Regis Parthorum filium cum permagno equitatu Parthico transisse Euphratem, & castra posuisse Tybæ, ut omnia iam conueniãt. Quomodo autem* πάλτῳ *hic tertio casu dixerit, considerandum est. nam si Latinam consuetudinem secutus esset, Palti secundum formam genitiui dixisset: an quia Græce id nomen posuit, Latinorum usum non seruauit? quamuis Græci quoque aliam quandam rationem habere uidentur.*

Quòd uerò Laodiceæ obsessus Dolabella perierit magno urbis illius detrimento, docet Strabo lib. XVI. de Laodicea loquens: ἐλύπησε δ' οὐ μετρίως δολοβέλλας καταφυγὼν εἰς αὐτὴν καὶ ἐμπολιορκηθεὶς ὑπὸ κασσίου μέχρι θανάτου συνδιαφθείρας ἑαυτῷ καὶ τῆς πόλεως πολλὰ μέρη,

136 Ita pro nostra parte celeriter iter nobis expediri posse confidere:) Sic omnes, quos uidimus, & uulgati, & antiqui codices habent. Quis tamen non uideat abundare uocem eam ITER, inutiliterq́; à librarijs quatuor literas antecedentis dictionis repetitas esse? agitur enim de expedienda rep. & de uictoria paranda, non de itineris expeditione, quod ridiculum est. iubet bonam spem habere Ciceronem, confidereq́; etiam ipsos posse bene rem gerere, qui in Asia reip. partes defendebant, ut illi in Italia gesserant. Videndum potius (quod puto) an in illis uerbis, ET VOLO BENE SPERARE, pro ET TE legi debeat. nam quod antè ET VOS, legebatur, nos antiquis codicidus autoribus deleuimus.

Ibidem. Data Id. Iun. Acromani Iacride:) Sic omnes uulgati codices habent, meo quidem iudicio, mendose, & nullo intellectu: Alij CYPRO ACROMANIA CLIDE emendarunt, interpretanturq́; his uerbis castigationem suam, quasi dixerit apud summam Clidem ex Ptolemæo, Plinio, & alijs: nos credere non possumus si summam Clidem intelligere uoluisset, Acromaniam dicturum fuisse: quæ (nisi fallimur) uox neq; Græcis, neque Latinis id habere potest significati. Clides autem duæ paruæ insulæ sunt ex aduerso Syriæ. Cum autem literas datas Cypro dicat, ut certiorem locum declararet ubi essent (est enim satis magna insula Cypros) locum quempiam in ea insula narrare debuit, non extra: si enim extra (ut sunt Clides) non Cypro datæ literæ

literæ essent. Nos ex uetustis nostris codicibus, in quibus pene incorruptus his locus est (legitur enim ACROMAMYV ACRIDE, *una tantum abundante litera) legimus* ACROMMYV ACRIDE. *Est autē Cypri promontorium* κρομμύου ἄκρα, *contra Anemurium promontorium Ciliciæ: de quo Strabo in fine* XIIII. *libri* τῶν γεωγραφουμένων: ἔφαμεν δὲ πρὸς τούτοις τὸ ἀνεμούριον ἄκραν τῆς τραχείας κιλικίας ἀντικεῖσθαι τὸ τῶν κυπρίων ἀκρωτήριον τὴν κρομμύου ἄκραν ἐν τριακοσίοις καὶ πεντήκοντα σταδίοις *Nec multò pòst iterum,* ὑπέρκειται δὲ ἐν μεσογαίᾳ λιμενία πόλις εἶθ' ἡ κρομμύου ἄκρα. *Quòd autem in Ptolemæi Latinis codicibus* CROMMION EXTREMA, *appellatum est hoc promontorium, pudendus est error interpretis, qui Geographum uertere agressus sit, cum nesciret Græcis* ἄκραν, *promontorium significare. nam quod ab hoc* κρομμύου ἀκρίς *uocatum est, diminutiua forma uoluisse appellare credimus, ut* νησίδας *etiam paruas insulas eadem ratione nominant. si quis nostram opinionem nō recipit, ipse meliorem inueniat: nobis sane satis certa hæc lectio uidetur, & antiquæ scripturæ (quod maximum est) similis, uel potius eadem quæ illa.*

Duum milium amphorarum:) Nos ut habent prisca exēplaria AMPHORVM *scripsimus. Græco autē more à recto* ἀμφορεὺς, *secūdo multitudinis casu amphorûm ĩclinauit.* 340

Ἀσχημονέστερος:) *Cūcti ueteres libri* ἀθυρημονέστερος, 344
à uerbo, quo ad Pætūm scribens utitur, ἀθυρήμον: *secunda collatione, id est aliquantulū in uerbis liberior, & rē ipsam nulla circunscriptione quasi rectis uerbis describens. quod cum licentiam quandam primo præ se ferat, nōnullis reprehendendum uidetur, etsi Stoicorum erat præceptum, ut eorū sapiens sic loqueretur.* ἀσχημονέστερος *enim, id est deformior*

 mior

mior, & turpior, fœdam potius corporis effigiem declarat.

351 Vt Minerua nostra custos urbis:) *Nullus est (ut existimo) qui nesciat Ciceronem antequam Roma exiret expulsus à Clodio, simulacrum Mineruæ, quod domi suæ longo tempore religiosissimè coluerat, in Capitoliũ detulisse, ibiq; dedicasse, cum in basi inscripsisset,* MINERVAE CVSTODI VRBIS. *Non tamen uisum est silendũ, quòd Dion lib.* XLV. *rem quam nunc Cicero tangit, prodigij loco notat, neceniq; ipsi præsignificasse confirmat. magnam autem uim uentorum extitisse docet, multaq; loca urbis ea tempestate deformata,* καὶ πνεῦμα μέγα ἐπιγενόμενον τάς τε στήλας περὶ τὸ κρόνιον καὶ περὶ τὸν τῆς πίστεως νεὼν προσπεπηγήας ἐπέρρηξε καὶ διεσκέδασε. καὶ τὸ ἄγαλμα τὸ τῆς ἀθηνᾶς τῆς φυλακίδος ὃ πρὸ τῆς φυγῆς ὁ κικέρων ἐς τὸ καπιτώλιον ἀνετίθει, κατέβαλε καὶ κατέθραυσε καὶ τοῦτο μὲν καὶ αὐτῷ τῷ κικέρωνι τὸν ὄλεθρον προεδήλωσεν, τοὺς δὲ ἄλλους ἐκεῖνα τε ἐτάραττε καὶ σεισμὸς μέγας γενόμενος.

Ibidem. Summo gaudio, & approbatione minotauri, id est clauis, & tauri:) *Sic omnes recepti, & uulgati codices: quam etiam lectionem in cunctis uetustioribus inuenimus. Quia tamen locus obscurus est, nihil certi de eo proferre possum: Germani pro* CLAVIS ET TAVRI, CALVISII TAVRI *emendarunt: nos nec probamus, nec damnamus. Veruntamen quia sæpe cognouimus illos antiquos codices sequi, eorum lectionem non spreuimus: nec tamen illi ualde confidimus, res enim penitus nobis incerta est. Quòd si eam sequare donec uel meliorem inuenias, uel hæc comprobetur: melius fortasse, ut unũ hominẽ tantũ intelligat & describat, cõiũctio illa è medio duorũ illorũ nominũ tolleretur. quãuis nullibi legimus quempiam Caluisium Taurum appellatum.*

Quoddam

Quoddam Græcũ tempus seruitutis:) Sic omnes impreßi 151 *codices: sed nec uetusti meliorem, aut diuersam saltem lectionem habẽt. Germani* CAECVM TEMPVS *legunt, ut nos arbitramur coniectura ducti in hãc lectionem: alij,* GRAVE TEMPVS. *Nos in tot diuersis sentẽtijs quid sentiremus, tacere, & occulere noluimus.* EGREGIVM *igitur reposuimus, non nimis omnino longè à uetustis uestigijs, & sententia ualde congruente: illis tamen quæ nullius antiqui codicis autoritate freti castigamus, non firmiter nitimur. Quod si hanc nostram emendationem displicere senserimus, nos quoq; facile illam deseremus: si tamen meliorem quispiam uel inuenerit, uel excogitarit. uerum antiquorum codicũ auxilio destituti, quod industria nostra huic loco opis adferre potuimus, libenter fecimus.*

Senatus sæpius pro dignitate tua appellaretur si, &c.) 353 *Nos communem lectionem secuti sumus: nec tamen tacere uoluimus in ueteribus* APPELLARET *legi: ut Senatum fortasse intelligat commotũ gloria rerum à Cornificio gestarum, & studio in omnibus rebus illi commodandi appellaturum fuisse, & per se à nullo etiam excitatum de rebus Cornificij acturum si cogeretur: sed cum absentibus consulibus raro, aut nunquam nisi ad rem nouam cogatur, non potest quæ sentit de eius dignitate conficere.*

AD C. MEMMIVM. XIII.

Cum Patrone Epicureio omnia mihi communia sunt:) 357 *Nos* COMMVNIA, *deleuimus, uocem à nobis in nullis antiquis inuentam. Scimus autem hanc esse familiarem Ciceronis locutionem, ut omnia cum aliquo sibi esse dicat, cum inter eos omnia intercedunt officia. In epist. ad C. Marcellum, Si mihi tecum minus esset, quàm est cum tuis omnibus,*

allegarem ad te illos, à quibus intelligis me præcipuè diligi. Et ad Att.lib. XIIII. *Bruto certè meo nullo loco deero: idq́; etiamsi mihi cum illo nihil fuisset, facerem propter eius singularem, incredibilemq́; uirtutem.*

359 *Orcæ:) Titulum epistolarum ad Q. Valerium, nos ex antiquis codicibus accepimus, ne parua quidē re ab illis discrepantes: quod præcipue notauimus, quia alij dixerunt ueterem codicē semper* ORTAE *habere, nos autē in cunctis* ORCAE *legimus uno modo, & Mediceo & reliquis.*

365 *Cuius ex familia natus est L. Sestius:) Sic ferè omnes impreßi, & antiqui codices proculdubio corruptè:* EX FILIA *enim legendum est. C. autē hic Albinius senator socer fuit P. Sestij, ut in oratione pro P. Sestio traditur. Eo (inquit) autore duxit honestißimi, & spectatißimi uiri C. Albinij filiā, ex qua hic est puer, et nupta iam filia, &c. Cum autem quatuor locis in hac epistola nomen eius ponat, semel tantum Albinium Mediceus codex nominat, cum primum de eo mentionem facit, De re C. Albinij senatoris. postea semper* ALBANIVM, *mutato* I *in* A, *& una syllaba aucto nomine, nisi Albini etiam pro Albinij antiqua orthographiæ ratione scriptum sit, ut puto: in orationibus tamen etiam alijs casibus hoc nomen trisyllabum.*

370 *En hic est ille, &c.) Mediceus codex & alij ueteres* EM *sine aspiratione, Vt Politiani Terentius in Adelphis, Em tibi resciuit omnem rem: id nunc clamat.*

Ibidem. Ὡς νεφέλη ἐκάλυψε μέλαινα:) *Hemistichiū hoc Homeri in ueteribus cunctis exēplaribus post alterū eiusdē poëtæ uersum collocatū est: hoc inquā ordine:* ὣς νεφέλη ἐκάλυψε μέλαινα, *Sed tamen idē me consolatur, &c. ut primo uersu narret nunquā sibi probasse Præciliū consilium suum, nec sibi persuasisse ut se cum Cæsare cōiungeret: postea addat*

dat

dat rationē, cur optimum illius cōsilium neglexerit, Audiebam enim, inquit, nostros proceres clanitātis ἄλκιμος ἔασ' ἵνα τις σε καὶ ὀψιγόνων εὖ εἴπῃ. *Nunc cur accidere potuerit, ut præclarū Præcilij consilium repudiarit, ostendit, curq; nō animo suo ille fidē fecerit. Quoniā, inquit, atra nubes ita occulebat, ut ad eū nulla ratione penetrare potuerit.*

Ἀλλ' ἄγε πῶς μέμονας) *Sic omnes uulgati codices deprauatē. Nostri ueteres hac etiā parte incorrupti manent:* ibidem *sunt autē Homeri uersus* λ. χ. *ab Hectore pronūciati. Eosdē etiam in prima epist. 1 x. libri ad Att. ponit Cicero. Generosa autē & clarißimo uiro digna sentētia his uersibus continetur, & quæ ignauū etiam hominē ad gloriā excitaret, & incenderet. Horum uersuū sententiā uult Polybius Cleomenem illum fortißimū, & gloriosißimū Spartæ regem secutum fuisse: cum omni spe destitutus, ne aliquid se indignum sustineret, postremū illud auxilium tentauit, nō tam spe conatum illum ad finē perducendi: quàm pulchram mortem obeundi. Est autē locus egregie ab eo singulari autore pertractatus: ideoq; non inepte puto me facturum si hic eius uerba, quibus totū negotium exponit, posuero:* Εἰς ἃ βλέπων ὁ κλεομένης καὶ μοχθηρὰς ἐλπίδας ἔχων ὑπὲρ τοῦ μέλλοντος παντὸς πράγματος ἐκεῖνε πεῖραν λαμβάνειν· οὐχ οὕτω πεπεισμένος κατακρατήσειν διὰ προθέσεως (οὐδὲν γὰρ εἶχεν τῶν εὐλόγων πρὸς τὴν ἐπιβολὴν) τόδε πλέον ἀθανατῆσαι σπουδάζων καὶ μηδὲν ἀνάξιον ὑπομεῖναι διὰ περὶ αὐτοὺς προγεγενημένης τόλμης. ἅμα καὶ λαμβάνων ἐν νῷ τὸ τοιοῦτον ὡς ἐμοὶ δοκεῖ. καὶ προστιθέμενος ὅπερ εἴωθε συμβαίνειν πρὸς τοὺς μεγαλόφρονας τῶν ἀνδρῶν, μὴ μὰν ἀσπουδεί γε καὶ ἀκλειῶς ἀπολοίμην ἀλλὰ μέγα ῥέξας καὶ ἐσομένοισι πυθέσθαι.

Nam domi meæ cum Diodoro Stoico, &c.) *Nos & hic* 371 in fine

& alijs multis locis emendauimus DIODOTVM: *ſæpe enim de hoc mentionem facit, ut in epiſtola ad Varronem cuius initium* περὶ δυνατῶν, *eo loco, Quam noſter Diodotus non concoquebat. etſi eo etiam loco impreßi omnes, Diodorus mendoſe habebant. duobus autem his locis noſtri ueteres inuiolatam ſcripturam retinent: nec tantum horum autoritate Diodotus ſemper ſcripſimus, ſed nullos unquam uidimus Ciceronis libros manu ſcriptos, qui nõ hoc nomen rectè ſcriptum haberent, quemadmodum contrà, nullos formis excuſos qui non contaminatum. Item in proœmio primi libri de Natura deorum, Quod & orationes declarant refertæ philoſophorum ſententijs, & doctißimorum hominum familiaritates, quibus ſemper domus noſtra floruit. & principes illi Diodotus, Philo, Antiochus, Poſidonius, à quibus inſtituti ſumus. Diodorus autem dialecticus, de quo loquitur ſuprà citata epiſtola ad Varronem, & in libello de Fato, alius ab hoc eſt, & tempore antiquior.*

378 *Magnum tamen eſſe ſperauit apud te meas literas pondus habituras:*) *Hic tantum admonere uiſum eſt, nos hunc locum ex antiquioribus codicibus, ut in noſtro legitur, emendaſſe. Quam enim cultior ſit, & elegantior à nobis reſtitutus ſenſus, & modus dicendi, nullum puto dubitaturum. Cur autem non anteponam integram, & genuinam lectionem nouæ & contaminatæ?*

378 prope fin. *Heli negotiatus eſt.*) *Nõnullis uiſum eſt rectius hic* ELIDE *legi, quàm* ELI: *adeo ut in poſteriorum editionum codicibus ita ferè ſcriptum ſit: quod miror, cum frequenter huius uerbis nomen in obliquis caſibus parem ſyllabarum numerum cum recto habeat. Plinius lib.* XVI. *Sunt qui fœminam Ilicem uocent, atq; ubi non naſcitur ilex, pro ea ſubere utuntur, ut in carpentarijs præcipuè fabricis, ut circa Elin,*

Elin, & Lacedæmonem. Sed nec multò pòst iterum. Eadem ignorantia aliqui fortaſſe decepti ita emendarunt hunc locum in I I I. *de* Natura deorum, Venus *prima* Cœlo, & Die *nata, cuius* Elide *delubrum uidimus: cum in ueteribus exemplaribus ibi etiam* ELI *legatur.*

Illud quod ſupraſcripſi, id in me recipio:) Sic *uulgati omnes nulla defectus ſuſpitione.* Nos *ex uetuſtis exēplaribus cognouimus uerbum aliquod deſiderari: nec tamen id auſi ſumus (quod non difficile fuiſſet) reſtituere: maluimus locum qua conſueuimus nota ſignare, & ita uidemur officio noſtro ſatisfeciſſe. Qui locum mancum eſſe, ferre non poteſt, is* PROMITTO, IN ME'QVE RECIPIO *legat, ut ipſe in epiſtola, qua* M. Varronem Bruto *commendat, loquitur: uel* SPONDEO, IN ME'QVE RECIPIO: *ut in ea qua* Sulpicio Curium: *uel ut alij locum hunc ſuppleuerunt,* CONFIRMO, IN ME'QVE RECIPIO. *Nos in re tam parua fidem fallere noluimus, quam dedimus ſtudioſis omnibus nunquam de noſtro aliquid, niſi certiſsimis argumentis ductos repoſituros: atque id quidem raro admodum, nec ſine teſtificatione licentiæ, qua uſi erimus.* 181

Hippiam Philoxeni F. *Calatinum:)* Veteres *noſtri codices ſemper* CALACTINVM *habent. uidetur etiam* Priſcianus *lib.* I I. *oſtendere diuerſa oppida fuiſſe* Calate & Calacte, *à quibus* Calatinus & Calactinus, *ut nihil peccari poſſit ſi hic* CALACTINVM *legatur. In fine tamen epiſtolarū ad* Terentiā *mēſis* Quintilis *per* C. *ſemper ſcriptus eſt: multæ enim eo mēſe ſunt datæ literæ ad* Terētiā, *quod uidetur potius culpa librarij cōmiſſū eſſe, quā ullā rationē habere.* 387

L. Luceius *meus familiariſsimus:)* Nos *ultimam dictionem in nullis antiquis exemplaribus inuentam, & ſanè abundantem* 388 in fine

tem neglexinus: satis fuit enim MEVS *dixisse, maioremq́; omnino uim habet meus per se, quàm meus familiarißimus, Quemadmodum elegantißimus poëta Catullus, meus Caluus dixit. Nam quòd hoc nomē semper per duo* c c *scripsimus, dedimus hoc antiquorum exemplariorum fidei, quæ cū multis locis hoc nomē habeant, nullibi non sic scriptum habent.*

392 *Sumpsi hoc mihi:) Aucto uolunt scriptam fuisse hāc epistolam ueteres libri, nō Aristo: sic enim est in illis eius inscriptio,* CIC. S. D. AVCTO PROCOS. *Nos nihil hic à uulgatis discessimus, rem tamen licet paruam & minutam silentio præterire noluimus, cum paruo nostro labore nostræ & antiquorum librorū fidei rationē habere poßimus.*

393 *Quot ei Patriana ciuitas decreuit:) Nos* PARIANA *scripsimus cum antiquis codicibus. Parion autem ciuitas in Hellesponto, Stephano, Straboni, reliquis. Parianam coloniam his locis nominat Plinius. Miror hoc mendum tanto tempore non sublatum esse. cum enim negotia quæ in Hellesponto contraxerat commendet, quid hoc ad Patras Achaiæ urbem pertinet? si ulla ratione à Patris Patrianus deduci posset.*

394 *Quod in longa apparitione:) Omnes, quos uidimus ueteres codices, Mediceus etiam,* APPARATIONE *habent. Vt etiam lib. primo ad Q. Fratrem locum illū antiqui itidē codices, Quos uerò aut ex domesticis coniunctionibus, aut ex necessarijs apparationibus tecum esse uoluisti, &c. apparitores tamen semper recepti codices habent.*

395 *Milasij & Alabandenses:) Nos autoritate uetustorum codicum Mylaseis, & Alabandeis scripsimus. Sunt autem Græca declinatione à singulari recto μυλασεὺς & ἀλαβανδεὺς deducti.*

400 *in fine* *In hominem tantū, & talem:) Sic omnes uulgati & antiqui*

qui codices. Quia tamen audiui nonnullos eruditos uiros aliter hunc locum legisse, quemadmodum illi subtiliter magis quàm uerè (ni fallor) corrigebant, exponã. Legebant, inquã, illi TAM TVVM, ET TAM CALAMITOSVM, *maximè (ut opinor) in hoc consilium impulsi, quòd suprà dicit ipsum proprium clientem ipsorum familiæ. nos receptam & in cunctis ueteribus, nouisq; eandem lectionem nunquam reijceremus.* TANTVM *autem eum appellare credimus, quoniam fuit uerè summus uir, & maxima ingenij fama:* TALEM *autẽ, ut ingenuos & probatos mores intelligat. Laudatur autem mirifice cunctis locis à Cicerone. Seneca quantopere eum admiretur, & celebret, omnibus notum esse arbitror. Sic etiam* Balbus *locutus est in epistola ad Ciceronem, Atque hoc non solum in te tali, & tanto uiro satis habebit, sed etiam mihi ipse sua concessit bonitate, &c.*

Vt intelligeres me non uulgariter, nec ambitiose:) *Omnia uetera exemplaria,* VVLGARE, *non uulgariter. Quod licet non receperimus (nec enim alibi hoc aduerbiũ legimus) tamen hic adnotare rectum putauimus. Nam alijs etiam nominibus pro aduerbijs usos esse antiquos compertum est, ut sublime pro sublimiter, & recens pro recenter. Quare nõ mirum esset, si hic quoque (uulgare) pro (uulgariter) sumptum esset.* 402 ad finem.

Cum Tito Appio Balbo:) *Nos* AMPIO *scripsimus & hic, & paulò pòst, sed alijs etiam multis locis, eorundem codicum incontaminatam fidem secuti.* 403

Cærelliæ necessariæ meæ:) Hæc est Cerellia illa cum qua familiaritatem habuit senex Cicero, ut non cessarint aduersarij hunc amorem, lasciuasq; epistolas ad illam scriptas ei exprobare, maximeq; Q. Fusius Calenus perpetuus Ciceronis hostis, ea oratione quã apud Dionem *lib.* XLVI. *habet* 404

bet, dum Antonium defenderet, criminaq́; in illum à Cicerone conlata dilueret: cuius uerba non importune hic ponam, cum uideantur nonnihil lucis rebus Ciceronis adferre. Eadem autem acerbitate petulanter in Ciceronem inuectus est Calenus, qua Cicero antè Antonij peßima consilia, & atrocia scelera senatui exposuit. Sunt autem hæc uerba Caleni uel Dionis potius ex libris quos Antonius contra Philippicas orationes edidit (ut puto) collecta, Τὶς δ᾽ οὐκ οἶδεν ὅτι τὴν γυναῖκα τὴν προτέραν τὴν τεκοῦσαν σοι δύο τέκνα ἐξέβαλεν, ἑτέραν δὲ ἐπεισηγάγου παρθένον ὑπέργηρως ὢν ἵν᾽ ἐκ τῆς οὐσίας αὐτῆς τὰ δανείσματα ἀποτίσις καὶ οὐδὲ ἐκείνην μέν τοι κατέσχες ἵνα Κορελλίαν ἐπ᾽ ἀδείας ἔχῃς ἣν τοσούτῳ πρεσβυτέραν σαυτοῦ οὖσαν ἐμοίχευσας ὅσῳ νεωτέραν τὴν κόρην ἔγημας πρὸς ἣν καὶ αὐτὴν τοιαύτας ἐπιστολὰς γράφεις οἵας ἂν γράφειεν ἀνὴρ σκωπτόλης ἀθυρόγλωσσος πρὸς γυναῖκα ἑβδομηκοντοῦτιν πληκτιζόμενος. *Nam quòd epistolas Cicero Cerelliæ scripserit, etiam Quintilianus lib.* VI. *narrat his uerbis etiam illud quod Cicero Cerelliæ scripserit, reddens rationem cur illa C. Cæsaris tempora tam patienter toleraret. Hæc aut animo Catonis ferenda sunt, aut Ciceronis stomacho.*

AD TERENTIAM VXOREM. XIIII.

410 *Quò neque Hypso ueniret, nec milites:)* Nos uulgatorum codicum lectionem non mutauimus, *quia nihilò meliorem in uetustis inuenimus. est autem nobis obscurum quis hic Hypso fuerit, quem fugiebat. Mediceus, & Petrarcæ codex* IPSO *habent pro* HYPS O: *eruditiores hunc locum diligentius uidebunt.*

415 *Sallustius officio uincet omnes spes. Cennius, &c.)* Nos ex

ex duabus dictionibus unum nomen confecimus, scilicet Pescennius, magis receptæ lectionis uitio offensi, quàm à ueteribus exemplaribus adiuti. Cum enim de officio, quod erga se in tam aduersa fortuna præstabant amici, familiaresq;, loqueretur, dicit (ni fallor) se ita animatum uidere Sallustium, ut speret illum officio superaturum esse reliquos amicos. Quid enim hic SPES *significet? nisi satis ineptam meo iudicio sententiam ex his uerbis elicias, ut dicat nunquam de Sallustio se tantum spei habuisse, quantum ille ostendit nunc re ipsa, & assiduis officijs. Magis autem priore sensu delector horum uerborum, ut facta comparatione officiorum cæterorum domesticorum & Sallustij, pronunciet illum reliquos officio uicturum. Germanus etiam codex in margine ita emendat.*

Quòd nostra tibi gratias agit:) Videndus accuratius lo- 416
cus obscurus: nihil sanè à recepta discrepat antiqua lectio, ut mendum difficilius inesse credi posit. Quam tamen intelligat NOSTRAM, *non planè perspicio, nisi Tulliam significet, quod puto. De rebus autẽ domesticis, cum uxore, suisq; loquens nõ mirum est rem tantũ indicasse, quod etiam suprà fecit, cum dicit, quomodo satisfiat ei: nec tamen nomen ponit cui satisfieri cupiebat. Nam, quòd* VIDEATIS & SCITIS *scripsimus, quod uulgati libri unitatis numero habebant, antiquos codices secuti sumus, qui etiã hanc lectionem confirmãt titulo epistolæ. sic enim est in illis huius epistolæ inscriptio,* SVIS S.D. *Vt penè peccasse mihi uidear, quòd ab illis etiã hac parte discesserim. nã dubijs tẽporibus scripta epistola uidetur uoluisse, si in alienas manus incidisset, à nullo cuius, & ad quos scripta esset, quibusq; de rebus ageret intelligi posse, ideoq; non apertè, ut solet, scribit. Cum tamẽ ad suos scribat, qui & manum eius agnoscerent,*

& res quas innueret, optimè callerent, non necesse fuit apertius scribi.

417 Χολὴν ἄκρατον) Alciphron etiam χολὴν ἄκρατον appellat in epistola Callipidis ad Cnemonem his uerbis, ἔσαι δέ σοι ὁ αὐτὸς οὗτος θεὸς καὶ παιὼν καὶ ἀπολόσει σε διὰ ἀκράτου χολῆς οἴνῳ σβέσας τὸ τοῦ θυμοῦ ὑπέκκαυμα. hortatur autem ut tristitiã, acerbitatẽq; animi deponat, quod pulchrè faciet, si ludos Bacchi celebrans, dei illius muneribus usus merã bilem discusserit. fuit autẽ Cnemon nõ minus, quàm Timõ ille Atheniensis, humani generis osor, ut ambo appellati sint μισάνθρωποι. Aristoteles etiã III. Meteororũ Irim ἄκρατον appellat: quã tamen cur appellarit ἄκρατον, dubitat interpres ille, qui nunc Alexander Aphrodisius fuisse creditur. sunt autẽ hæc eius uerba, σημεῖον παρατίθεται ὅταν ἡ νέφος μέλαν σφόδρα τό τε μάλιστα ἄκρατον γίνεσθαι εἶναι τουτέστι μὴ παρεμφαίνουσαν ἄλλο τι χρῶμα ἀλλ' αὐτὰ τὰ τριῶν μένουσαν. Et paulò pòst δύναται δὲ ἄκρατον εἶναι λέγειν τὴν μάλιστα ἔχουσαν ξανὰ καὶ διηκριβωμένα τὰ προειρημένα χρώματα. quæ tamẽ diuersæ expositiones in unam redeunt. necesse est enim ut quæ nullis alijs coloribus permixta sit, sed suos tantũ & proprios, meros, purosq; habet, clariores eos, apertioresq; habeat, & magis expressos. sed hoc quidẽ notauimus, ut uideãt omnes quàm propriè & eleganter Græco sermone utatur Cicero.

421 De Venusio:) Mediceus codex, DE VENSINO, nos de Venusino scripsimus, unius literæ defectum illum habere arbitrati. Petrarcæ sane liber (De Venusino) habet: nam (de Venusio) nullo pacto probamus. Venusia enim hæc urbs appellatur, non Venusium neutro genere. præterea non adposuisset præpositionem ciuitati, ut suprà, Dat. pr. Non. Nouemb. Brundusio: & alijs infinitis locis.

Quod

Quòd autem in hac ipsa paruula epistola bis deleuimus F A C, *tribuimus id & antiquorum codicum autoritati, & familiaris sermonis consuetudini. sæpe enim huiusmodi uoces elegantius desiderantur: nam & facile intelligi possunt, & breuitatem sermonis adiuuant. quàm autem sæpe sic* Cicero, *& comici maxime loquantur: quia crebra sunt exempla, non longior ero id ostendendo.*

AD SENATVM. XV.

Literæ redditæ sunt à Tarçondimoto:) Dion Tarcondo-
motum hunc regulum appellat: nam apud alios autores ali- 425
quantulum hoc nomen librariorum uitio (ut puto) uariatum reperias. De clementia Cæsaris *loquens* Dion lib. XLI. *sic argumentatur*, τεκμήριον δὲ ὅτι σανδάλου μὲν τοῦ θρᾳκὸς καὶ δηιοτάρου τοῦ γαλάτου καίτοι καὶ ἐν τῇ μάχῃ γενομένων ταρκονδομότου τε ἐν μέρει μέν τινι τῆς κιλικίας δυναστεύοντος πλεῖστον δ' αὐτῷ πρὸς τὰ ναυτικὰ βοηθήσαντος ἐφείσατο.

Amicosq; in patris eius fide, atq; iudicio probatos &c.) 426 ad finē.
Hoc loco ueteres codices manci sunt ad unum omnes, ut suspicer hunc locum, ut multos alios restitutum esse, suppletumq; ab aliquo arbitrio suo potius, & coniectura, quàm ueterum, & integrorum codicum auxilio. Nos tamen nulla re uulgatam, & receptam lectionem permutauimus, suspectum tamen mirum in modum habemus: nec enim ualde sincerus sermo nobis uidetur IN PATRIS EIVS FIDE ATQVE IVDICIO PROBATOS. *Quid enim facit ibi præpositio illa* IN? *nobis sanè omnem sensum (si legitima alia uerba sint) perturbare uidetur:* PATRIS IVDICIO PROBATOS, *optima nobis locutio uidetur:* FIDE *non ita, uideant quæso hunc locum accuratius doctiores, elegantioresq; uiri: nisi fallor, parum hunc*

sermonem probabunt: ἄκυρος enim profecto est, & male cohærens. nos tamen nihil aliud quàm suspicionē adferimus: cum fide tantum antiquam multorum codicum scripturam proponemus: quæ fortasse si diligentius animaduersa fuerit, magno erit adiumento ad ueram lectionem inuestigandam. est autem hæc, AMICOSQVE IN PATRIS EIVS, ATQVE IVDICIO PROBATO HORTATVS SVM, &c.

430 *Et toto ijs, qui nouari aliquid uolebant:) Hæc erat uulgatorum omnium, necnon antiquorum corrupta profecto lectio: alij alijs modis emēdarunt, nonnulli* ET PECVNIA PARATVS ET SOCIIS *legunt. Quidam,* ET PECVNIA PARATVS, ET ANIMO. *Nos etiam pro uiribus conati sumus hoc mēdum corrigere, & in re tā incerta, & in qua omnes laborarint, sibiq; indulserint, nonnihil nobis permisimus: abundare enim censuimus ex priore monosyllabo acceptam priorem literam sequentis dictionis, & eandem literam inter duas uocales sitam, ex* I, *importune* T, *factam. nam paruam illam lineam quæ elementum id commutat, existimauimus supra tres illas uocales adponi debuisse, sic,* OIO, *ut nota esset quæ compendiosam illam dictionem perficeret, ut* OMNINO *significaret. nos hac coniectura ducti, ausi sumus ita locum restituere. nam quin sententia egregia sit si ita legas, nullam puto contradicturum: minus etiam à priscis uestigijs declinauimus, ut quiuis existimare potest.*

431 *Interclusi reliqui, Fugeranam autem, &c.) Nos hoc loco Mediceum codicem, ut probiorem, integrioremq;, secuti sumus: nullum enim meliorem, minusue corruptum inuenimus. Quare cum hic nostrum librum legis, puta te miræ uetustatis exemplar ante oculos habere. Confugio autē hic ad*

uetusta

uetustatem, fidemq; antiqui codicis. sunt enim hæc tam minuta castella, ut uix alibi reperias nomina eorum, ut posit aliorum scriptorum testimonio confirmari ueræ lectionis integritas. Vox illa RELIQVI, *in nullis est antiquis, & profecto abundat: dicit enim se plerosq; nec opinantes oppressisse, qui occisi, captiq; sunt interclusi fuga. Quos enim fuga subito aduentu intercluserunt, hi occisi, captiq; sunt. docet autem quomodo capi, occidiq; potuerint. non enim illis fuga patuit in castella, obstructis à militibus uijs.* Intercludi *fuga, ut* Intercludi *commeatibus, dictum est.* Eranam *autem uicum, seu urbem (ut uult Cicero, ut se magnas res gesisse ostēderet) nullibi memini me legisse.*

Etsi non modo unus, uerum etiam multi &c.) Nos *autoritate ueterum codicum, & ratione ducti*, NON MODO OMNES *emendauimus. Si inquit, omnes essent Catones in ciuitate nostra, plus me putarem assecutum esse, postquam à te laudatus sum, quàm si mihi triumphus decretus fuisset. sed quid dico omnes? si multi essent Catones (minus autem est multi, quàm omnes) eiusdem sententiæ essem, ut currum, laureamq; præ tua laudatione cōtemnerem. Cum autem nedū omnes, aut multi sint Catones, sed uix unus fuerit, oportet etiam me reliquorum rationem habere, qui non rectè, incorruptèq; res iudicant: nam eorum quoque existimationem de me magnificere debeo, cum uelim famam & dignitatem meam Clodianis temporibus perculsam & labefactatam instaurare: apud quos si uiderint me à senatu ornatum, triumphoq; decoratum, rursus ut solebam, florebo: sin autem eo honore indignus existimabor, nunquam maculam illam delere potero.* In longa *autem ad ipsum epistola causam exponit quare uelit uel cupiat potius triumphare: ad sanandum uulnus iniuriæ scilicet aptisimum triumphum esse sibi* 436

iudicans: quam etiam causam ad Att. adfert libro v i. his uerbis, Amicorum literæ me ad triumphum uocant, rem à nobis (ut ego arbitror) propter hanc παλιγγενεσίαν nostram non negligendam. uidebatur enim sibi post integrè administratam prouinciam quasi exoriri, iterumq; nasci: nec enim censebat aliter posse se acceptas iniurias delere ex animis hominum nisi summis postea honoribus ornatus esset, antiquasq; laudes ob conseruatam patriam sibi meritò tributas renouasset. Si autem omnes, aut multi saltem (gratius omnino, meliusq; fuisset si omnes) eo indicio quo Cato essent, non opus sibi esse Cicero existimasset nouis Senatus, populiq; de sua laude iudicijs. sciret enim in animis eorum nunquam suam laudem imminutam esse, casumq; illum suum ab ipsis reip. calamitatem ærumnamq; potius, quàm suam habitum esse.

444 *Cum hæc tertia iam epistola ante te oppreßit:)Nos cum antiquis codicibus* ANTE OPERIS SIT *scripsimus, eleganti (ni fallimur) sensu: etsi nos intelligimus eruditos uiros, ut in alijs quibusdam, receptam lectionem secutos, eodem modo dicendi usos esse, ut qui antiquam scripturam non uidissent: illam enim, ut opinor, magis probassent. Puto te suppudere, inquit, cum hæc tertia iam epistola sit operis, id est opus, uolumenq; penè conficere poßit, quam tu schidam, aut literam. Hæc enim infrà posita non respondent numero epistolarum, sed magnitudini suarum iam trium: illius se mirari dicit ne schidulam quidem habere, aut literam. Scidulam autem ut in antiquis libris semper inuenimus, scripsimus sine aspiratione, licet à uerbo σχίζω uideatur deductum esse nomen. alia autem sunt nomina à Græcis deriuata aspiratam literam habentibus, ipsa tamen non retinent. Sic autem & in epistolis ad Atticum hoc nomen scriptum inuenimus libro primo*

primo, Enitere per amicos, clientes, hospites, libertos deniq; ac seruos tuos, ut scida nequa deperceat. Et in Plinianis uetustis codicibus. Alij autem (scedam) scribunt, ut hic omnes uulgati codices habebant, quod non tam probo.

Κατ' ἔδη ἢ φαντασίας:) Antiqui codices aliter, nec tamen, 444
ut putamus, incorrupte, sed lōge minore errato, κατ' εἴδλων φαντασίας. *Nos duas literas in medio defecisse arbitrati pro* εἴδλων, εἰδώλων *scripsimus.* Putabāt enim Epicuræi, *ut infrà copiose disputat, nō aliter nos de aliquo absente cogitare, nisi simulacrorum, spectrorum'ue phātasijs impulsi. Quod cum apertius hac epistola disseratur, planumq; omnibus mediocriter doctis sit, à nobis longius non tractabitur.*

Catius insuper Epicuræius:) Sic omnes *uetusti, & impres-* Ibidem pro-
si codices. Quidam nuper INSVBER *emendarunt, quam* pe finem
nec damnamus, nec sequimur adhuc lectionem: nusquam enim patriam eius, regionem'ue, in qua ortus esset, inuenimus. Est autem Catius ille, de quo Horatius in Satyris: *nam per* Gargettiū Epicurus *intelligitur à loco ubi natus.* Laërtius *in principio eius uitæ,* ἐπίκουρος νεοκλέους καὶ χαιρεστράτης ἀθηναῖος τὸν δῆμον γαργήττιος, γένους τοῦ τῶν φιλλίδων. Statius *etiam eūdem, senem Gargettium appellat.*

Quod uelis ipsa currunt:) *Quis non uideat hunc locum* Ibidem.
deprauatum esse? & tamen omnes codices sic habent. Germanicus tantum pro CVRRVNT, OCCVRVNT *habet. Nos uocem illam* VELIS *in duas diuisimus dictiones, ut à principio fuisse credimus, uitioq; postea librariorū compactas, ut sit,* VEL IIS. *sæpe autem, cum duæ hærent uocales, in antiquo codice una tantùm scribitur, ut alibi adnotauimus. Adfert autem rationem, quare difficilius credat nos de aliquo cogitare occursu simulacrorum, quàm eorundem incursu uidere quippiam (uidere autem nos* διὰ

τῇ τῶν εἰδώλων ἐμπτώσεως censebant Democritus & Epicurus: quod in epistola ad Atticum etiam ostendit Cicero, in qua disputat de fenestrarum angustijs) Quod si inquit his spectris oculos feriri posse concesserim (uix autem hoc concedit, ut spectra cum sint tam ἀπαθῆ oculos ferire possint) sed si concesserim inquit, uidebor aliqua ratione facere, quòd saltem oculis spectra occurrunt, ut possint τῇ ἐμπτώσει & occursu uisionem conficere, & excitare. Quomodo autem animus & διάνοια feriri possint, non uideo. non enim spectra animo, ut oculis occurrunt: qua enim ratione corpus penetrare possent? frangerentur enim ἐμπαθῆ ὄντα. Lib. autem primo de finibus hanc eandem rem tangit, Imagines quæ εἴδωλα nominant, quorum incursione non solum uideamus, sed etiam cogitemus. Etsi antè uulgati deprauatè INCVRSIONEM legebant. Sun autem uerba Ciceronis contra L. Torquatum, qui Epicuri disciplinam sectabatur disputantis. ubi etiam minus uerisimile esse putat nos incursione & ἐμπτώσει simulacrorum cogitare quàm uidere. De occursu autem simulacrorum hac ipsa epistola paulò pòst: ut prorsus hanc ueram esse credam huius loci lectionem, deprauatam autem ab aliquo, qui has Epicuri rationes (quòd nunc amißis eius disciplinæ libris, obscuræ sunt) ne gustasset quidem. Qui tamen ut Ciceronis infinita loca intelligat, atq; Lucretium cãdidißimum poëtam legere poßit, non penitus rudis eius disciplinæ esse uult, Epicuri uitam à Laërtio perscriptam legat, ubi fere omnes illius sententias, decretaq; ipsius uerbis explicata colligit. Liber autem primus de finibus, & non parua pars secundi, ex uerbis penè Epicuri contexti sunt, à Cicerone summa fide, & elegantia conuersis.

445 Alteras habebis, has breues:) Nos putamus punctis malè distin

distinctas esse has dictiones: ut longè diuersum sensum præ se ferant à uero, nisi fallimur: non enim Alteras habebis, intelligimus, quòd alias longiores, plenioresq; nunc polliceatur, ideoq; æquiore animo uelit ferre illum harum breuitatem: nam id paulò pòst largè promittit uerbis illis, Sed expecta πάντα περὶ πάντων. sed ignosci sibi uult, quòd hæ non solum breues sint, sed alias etiam antè breues acceperit, ut hæ sint iam secundæ literæ ad eum scriptæ breues. Quo magis postea liberalius spondet, se copiose omnia perscripturum: uidebatur enim sibi nonnihil culpæ admisisse, qui iterum iam breues misisset: ut si Alteras has habebis breues, dixisset, nullus scrupulus fuerit. interposita autem uox illa HABEBIS, locum obscuriorem facit, sed est elegantißimus modus dicendi, à Cicerone crebro usurpatus, ut lib. x. ad Att. tres dictiones in medium inculcauerit. Alteram tibi eodem die hanc epistolam dictaui. Lib. autem XIII. ordine permutato, Has alteras hodie literas, dixit: ut etiam lib. IIII. Nam ut ueni Romam, iterum nunc sum certior factus esse cui darem literas: itaq; has alteras dedi, prioribus tibi declaraui, &c. Vt nihil scrupuli restet quin hic per has alteras, secundas significet.

Tamen ad te scribam aliquid, Nos hic D. Syllam patrem, &c.) Omnino elegantius in antiquis codicibus, quemadmodum nos scripsimus, legitur hic locus: ut uerba illa TAMEN AD TE SCRIBAM ALIQVID, sint post duas illas dictiones, NOS HIC. Cum enim suprà dixisset non opus sibi esse excusatione cum Caßio, nec debere se illi purgare, cum inanes ab eo ueniant tabellarij, ad eumq; cum epistolis reuertantur, quasi hoc loco finem epistolæ facere uoluisset: imprudenter tamen addit, NOS HIC, principium narrationis. ideoq; statim 445

cognito errore infert. Tamen ad te scribam aliquid. se castigans quòd propositum mutauerit: quasi dicat, Non tamen potui, ut decreueram, me continere quin aliquid ad te scriberem. Nos profectò hanc lectionem argutiorem politioremq; putauimus: inuentamq; in priscis exemplaribus nullo pacto prætermittere debuimus. Speramus etiam eruditos ingeniososq; multo hanc magis uulgata probaturos esse.

446 *Si ἀχρεῖος πῖλος fueris:) Nos deletis his ineptißimis uerbis, cum antiquis codicibus ἀκενόσπουδος scripsimus, una tantum parum peruersa litera, In illis clara hæc erat scriptura, ut mirer unde Græcas illas uoces eruerint: quæ in uulgatis nihil prorsus quod hic quadraret significantes, legebantur. Cicero ad Att. prima noni libri epistola, nimiã suam diligentiam in rebus inanibus, & nullius momenti inuestigandis taxans, Sed hæc fortasse κενόσπουδα, dixit, ut non debeat maius studium in illis inquirendis poni. κενόσπουδος autem Suidæ est, qui in rebus inanibus leuibusq; studium ponit: ut quid hic κενόσπουδος significet, dubium non sit, elegans prorsus uerbum, & quod solum declaret sententiam, quæ nisi pluribus uerbis Latine exprimi non posset.*

446 *Si φαῦδρὸν aliquẽ habuisset:) Antiqua exemplaria φλύαρον rectè. φλύαρος enim φλήναφος καὶ λῆρος ut docet Suidas, quod pulchre respõdet sequẽti Græcæ dictioni. Longior inquit epistola fuisset, si nugas fabulasq; habuisset aliquas, quas iocosè scribendo pleniorem epistolam fecissem: de rebus enim serijs uix sine periculo agere possumus, quod temporum iniquitate accidebat. opponitur autem σπουδάζειν iocis, risui, nugis, ut exprimit Aristophanes σκώπτειν πειρᾶ καὶ κωμῳδεῖν τοῦ σπουδάζειν ἀμελήσας: ut nihil de loci huius integritate dubitari poßit. Quod autem paulò*

post

pòst in eadem epistola legitur: ET QVIDEM IN CVLINA MEA MOLESTA EST: uerba alicuius poetæ uidentur: nullibi tamen ea me legere memini: nos autem nihil mutauimus: inuenimus enim hoc loco antiquos codices cum uulgatis conuenire: quare tantum librorum consensum condemnare temerarium uisum esset. Scimus alios alijs modis emendasse: cum autem docuerint quo consilio, autoritateq; hoc fecerint, nos sententiæ illorum subscribemus: uerum dum nihil certius adferunt, non peccare nobis uidemur (ut in malis) qui antiquorum codicum fidem sequamur.

Ἡδονὴν uerò & διαξίαν:) Sic omnes habebant uulgati 447
codices, prorsus mendose. Germani uidentur exemplar habuisse, quod minus incorruptum hunc locum conseruarit: credimus enim illos, ut testati sunt, ex uetusto codice collegisse, quas in marginibus collocarunt, lectionum uarietates: ἀταξίαν enim legunt. Quod si in medio syllabam unam reponas, errore librariorum (ut puto) omissam, rectissime hic locus restitutus erit. nec mirum uideri debet in Latinis libris antiquitus exaratis Græcas uoces aliquantum peruersas esse, & inquinatas: cum enim sermonem illum ignorarent, uix poterant ab erroribus cauere: uidemus enim illos quasi descripsisse, pinxisseq; Græcos characteres non negligenter, si consideres eos eorum quæ scribebant sententiam non percepisse. Quod si quandoque aliqua desunt, aut abundant, uenia digni sunt: ego potius miror quomodo potuerint tam integras Græcas uoces effingere eius linguæ rudes: sed de hoc nimis. ἀταραξίαν inquam facies, quam genuinam esse hic uocem puto, & antiquis uestigijs propinquam, & sententiæ ipsi optimè quadrantē. Nam diuiserat Epicurus uoluptates, ut quædam illarum in mo-

tu, quædam in statu essent: sed hæc uerbis ipsius Epicuri, *quæ apud* Laërtium *sunt, melius declarabuntur. sic enim* Laërtius *dicit:* ὁ δὲ ἐπίκουρος ἐν τῷ περὶ αἱρέσεως οὕτω λέγει, ἡ μὲν γὰρ ἀταραξία καὶ ἀπονία καταστηματικαί εἰσιν ἡδοναί, ἡ δὲ χαρὰ καὶ εὐφροσύνη κατὰ κίνησιν ἐνεργείᾳ βλέπονται. *quam etiam diuisionem percurrit* Cicero *lib. 1. de finibus his uerbis,* Non *enim hanc solam sequimur, quæ suauitate aliqua naturam ipsam mouet, & cum iocunditate quadam percipitur sensibus, sed maximam illam uoluptatem habemus quæ percipitur omni dolore detracto, &c. Sæpe autē est* ἀταραξία *in scriptis* Epicuri: *nam hoc præcipuè nomine tranquillū illum statum hominis declarat, quo uacuus omni perturbatione degit. ut qui antè nos* ἀναλγησίαν *emendarant, cum locum corruptum esse in uulgatis animaduertissent, nihil laborantes circa antiqua uestigia, sententiamq; tantum secuti, non penitus aberrarint: nostra tamen lectio uerior, ut quæ ex antiquis exemplaribus eruta sit: & nomen illud habeat quo præcipuè uteretur ipse* Epicurus: *nam qui* λείαν κίνησιν *emendarunt, multo audacius & improbius fecerunt: lenis enim motus, interpretatio est uoluptatis, ut idem sit* ἡδονὴ *&* λεία κίνησις. *uoluit autem* Caßius *utranque uoluptatem declarare: per* ἡδονὴν *enim hic uoluptatem in motu intelligit. necesse igitur est uocem, quæ sequitur, uoluptatem eam quæ detractis perturbationibus percipitur significare.* Q*ui autem* εὐεξίαν *reposuerunt, conati sunt ex corruptis illis characteribus, qui uulgò legebantur, uicinam, & similem uocem elicere: sed nimis se rudes rationis* Epicuri *ostenderunt: & nedum* Epicuri *rationem expresserint, uix idoneam sententiam effinxerunt. cum enim* εὐεξία *sit bona corporis habitudo: quomodo ullus unquam proferret eam uirtute, iustitia, dignitate parari: cum*

uolup

uoluptas, securitasq́; ex his uirtutibus in animis hominum gignatur?

Catij & Amasinij:) Vetusti codices, AMAFINII: 447
etsi noster aliter operarum uitio habet: scilicet AMAFANII. *C.enim Amafinius* Epicuri *disciplinam sectatus edidit libros qui eam rationem explicarent. nam de Catio ex* Horatio *præcipuè notum est: etsi hi uidentur fuisse ex illis quos legitimi* Epicurei σοφιςὰς *(ut ait* Laërtius*) soliti essent appellare: degenerabant enim nonnihil ab* Epicucuri *decretis, & ut inquit Caßius, mali erant* Epicuri *uerborum interpretes. Amafinij multis alijs locis Cicero mentionem fecit, etsi ferè semper hoc nomen corruptum aliquantulum est. In proœmio lib.* IIII. *Tusculanarum quæstionum bis Amafanium appellat: ubi tamen manu scripti codices Amafinium habent, Cum interim illis silentibus C.Amafinius extitit dicens. Et paulò pòst, iterum. Nos cum tot antiqui & probati codices concurrant,* AMAFINIVM *legi debere existimamus. sed cum hoc loco* AMASINII *antè in cunctis libris scriptum esset, alijs uerò multis locis in Cicerone Amafinius: quis unquam putasset eundem intelligi debere? Non parum igitur hæc menda, quæ alioqui minuta uidentur, sæpe tenebrarum offundunt, ut omnia animaduertere non inutile, nec ineptum negotium esse uideatur.*

AD TIRONEM. XVI.

Cura te mi Tiro:) *Nos auxilio uetustorum codicum* 454
bis CVRA *scripsimus, nota figura, & quæ ostendat maiore quodam affectu pronunciata esse hæc uerba. Quod uerisimile est cum tantum de salute Tironis solicitus esset.* Aristoph. *in* Ranis *non semel sic locutus est,* πρᾶγμα πρᾶγμα

γὰρ

γὰρ κεκίνηται μέγα ἐν τοῖς νεκροῖς, καὶ στάσις πολλὴ πάνυ. item ἄρν' ἄρνα μέλαιναν παῖδες ἐξενέγκατε. Sed tam frequens est apud poëtas & oratores hæc figura, ut omnes sciant, uim quam habet, eiusq; elegantia capiantur. sæpe tamen (quod incommode accidit) uitio librariorum deleta est: qui cum in exemplari eandem uocem repetitam uiderent, mendum esse putantes, semel tantum scribebant.

455 in fin. Magnæ nobis est solicitudini, &c.) Nos secuti antiquorũ codicum fidem, qui in hoc omnes conueniebant, hanc epistolam Q. Ciceroni restituimus. nam etsi quasdam coniecturas quæ id confirmarent adferre possemus, satis esse putauimus librorum uetustatem, & testimonium, ut suum unicuiq; reddatur. Quod autem in cunctis impressis ante legebatur: Q. FRATER TIBI SAL. DIC. nos cum iisdem codicibus scripsimus Q. F. TIBI SAL. DIC. F. autem, filium significare non fratrem, nemo est qui nesciat.

Ibidem. Ad Cassodē:) Vetusta exēplaria CASSIODEM. Nos erratũ unius literæ in illis esse existimauimus, & CASSIOPEM restituimus: de quo portu Strabo lib. I. ἐν τούτῳ δ' ἐστὶ τῷ διαστήματι πάνορμός τε λιμὴν καὶ μέγας ἐν μέσοις τοῖς κεραυνίοις ὄρεσι καὶ μετὰ ταῦτα ὄρχιμος ἄλλος, καθ' ὃν τὰ δυσμικὰ ἄκρα τῆς κερκυραίας ἀντίκειται καὶ πάλιν ἄλλος κασσιόπη ἀφ' οὗ ἐπὶ βρεντέσιον χίλιοι ἑπτακόσιοι στάδιοι, οἱ δ' ἴσοι ἐπὶ τάραντα ἀπὸ ἄλλου ἀκρωτηρίου νοτιωτέρου τῆς κασσιόπης ὃ καλοῦσι φαλακρόν. Plinius etiam lib. IIII. cap. XII. Insulæ autem ex aduerso Thesprotiæ à Buthroto XII. ∞ pass. eadem ab Acroceraunijs L. ∞. cum urbe eiusdem nominis Corcyra liberæ ciuitatis & oppido Cassiope temploq; Casij Iouis pass. LXXXXVII. in longitudine patens. Sed & A. Gellius in initio lib. XXI. Nauigabamus à Cassiope Brundisium.

Sed

Sed mirus inuaserat furor non solum improbos.) Nos hic 458 uulgatam, receptamq; lectionem non mutauimus, prisca tamen exemplaria ab ea dissentiunt: quorum lectionem à recentioribus Grammaticis repudiatam fuisse, ob idq; hinc deletam existimo. Non sum autem illam ego contra hos restituere ausus: nec tamen committere uolui ut huius locutionis exemplum è Latina lingua extinguatur, si forte doctioribus probaretur. Quare rectum me facere putaui, si hic eam adnotassem. Scias igitur optime lector IMPROBIS tertio multitudinis casu in illis legi. Quod quia non facile credas librariorum negligentia accidisse: quod sequitur, eadem ratione in illis legitur: SED ETIAM HIS, non HOS accusandi casu, ut in reliquis libris. Vix autem uerisimile est imperitos librarios temerè in ambobus locis lapsos. Nos tam nouam, & nostris auribus inauditam structuram uerborum recipere, & probare ausi non sumus: nec tamen culpam mereri nobis uidemur, quòd hanc rem, quantulacunque est, admonere non piguit. Quicquid de hoc statuent elegantiores, & eruditiores uiri, nos libenter sequemur.

Itaque habui noctem plenam timoribus, ac miserijs:) 460 Sic omnes uulgati libri tam magno consensu, ut noster etiam in fine. communem culpam sustineat. ut uerum enim fateamur, parum in hoc ipso uidimus. Quod tamen tunc peccati cum alijs admisimus, nunc omnino reiecimus, autoresq; unicuique sumus, ut noster etiam liber castigetur, cum antiquisq; concordare cogatur, qui rectam lectionem retinent: sic enim legunt, Itaque habui noctem plenam timoris: ac miserius, tuis literis nihilo sum factus certior &c. Vt meo iudicio sic prorsus legi, & intelligi debeat, duo accidisse quæ maximè Ciceronem cruciarint, unum Andri-

cum

cum postridie uenisse, quàm expectarat, ut solicitus de ualetudine Tironis, multaq; quæ nollet cogitans, noctem quæ intercesßit inter diem illum quo expectabat & illum quo uenit, plenam timoris habuerit. Alterum quod (miserius) appellat, in literis Tironis, quas Andricus attulit, non scriptum fuisse quomodo se haberet, se tamen recreatum dicit. Cognouit enim & aduentu Andrici, & ipsius literis illum uiuere: quare maiorem illum metum depulit quem mora Andrici attulerat de morte ipsius: magnum tamen ei dolorem adportauit post solicitudinem quam ea nocte habuerat, non esse se accuratè à Tirone certiorem factum quomodo se haberet. Quod ipse miseriam quandam suam, & infelicitatem putat. Nolumus hic amplius cōmunem lectionem damnare, ne nostrum iudicium unà condemnemus, qui primo tam contaminatam & fœdam scripturā non animaduertimus: ueræ tantum & incorruptæ collatio, quam beneficio priscorum codicum nunc promulgamus, satis ualet ad illam conuincendam in hac ipsa epistola. Iidem codices Vmmium habent, ubi uulgati Mummium: quod nomen nostri librarij corruperūt, quare corrigatur. Ne autem hoc nomen quia rarum est, amplius ut nouum repudietur, adscribemus epitaphium quod Pisis in antiquo lapide uidimus: in quo ualde simile huic & quasi ab eo deriuatum nomen legitur.

D. M.
VMMIDIAE CALE
FELICIO PATER
CALE MATER
MYRTILVS TATA
ET EROSCONIVX
FECER.
VIX. A. XVI. M. VIII. DIEB. VIII.

Tibi

Tibi διαφόρησιν *gaudeo profuisse:)* *Hæc est uetus & sincera lectio:* TIBI διαφόρησιν *&c. Quid sit* διαφόρησις, *docet Galenus lib.* XIII. *Therapeutices, cap. de Iecoris inflammatione, his uerbis,* τηνικαῦτα γὰρ ἡ μὲν ἀπὸ τῆς φλεγμονῆς ἔνδειξις τῶν ποιητέων ἐστὶ μία, καλοῦσι δὲ αὐτὴν διαφόρησιν ἐκκενοῦσαν λόγῳ θεωρητοῖς πόροις τὸν ἐν τῷ φλεγμαίνοντι μορίῳ χυμόν. *Latini digestionem aut euaporationem dixerunt. huiuscemodi res non meum est hic longius declarare: sunt enim medicorum uocabula, & ad eorum artem pertinet ea accuratius explicare. satis mihi fuit priscam lectionem notam facere, & quàm ea huic loco conueniat, ostendere.* 462

Ἀλυπίαν:) *Nos emendauimus* ἀκοπίαν, *adiuti ab antiquis exemplaribus: quid enim* ἀλυπία *potest ad bonam ualetudinem? quæ uacuitas est doloris. nam quòd sanitatem adiuuat lætitia animi delectatioq;, paulò pòst addit,* τέρψιν *dicendo.* ἀκοπία *autem, idest uitatio immodicarum defatigationum, necessaria est ei qui sanitatem tueri uult.* κόποι *enim, id est nimiæ defatigationes, febrim gignunt: ut rectè* ἀκοπίαν *posuerit inter ea quæ bonam ualetudinem conseruant. Simp. in Commentarijs in Physica Aristotelis:* τῷ γὰρ ἰσχύος χάριν γυμνασαμένῳ πλέω καὶ διὰ κόπον πυρέξαντι ἀπροαίρετον μὲν τὸ πυρέξαι οὐκ ἀπὸ τύχης μέν τοι εἴωθε γὰρ ὑπὸ τῶν πλειόνων τῶν ἀσυμμέτρων γυμνασίων κόπος ἐπιγίνεσθαι, ὑπὸ δὲ τούτου πυρετός: *sed tam frequens est hoc uerbum apud medicos & alios etiam bonos autores, ut nihil notius sit. Remedia etiam quædam medici quæ defatigationes has ex nimijs laboribus ortas leuent,* ἄκοπα *appellant.* Ibidem

Helluo nequissimus sestertia ducenta dabat &c.) *Vetusti libri sic habent,* HELICO NEQVISSIMVS HS *dabat* Ibidem

∞ dabat. Noster tamen hic pro nota qua ueteres mille significabant, M. habet, cum nondum typi illi qui à nobis renouati sunt, fabricati essent: alijs autem locis semper ubi M. habebant uulgati codices, ∞ in cunctis priscis exemplaribus à nobis inuentam notam reposuimus: neque solum in his uidimus epistolarum antiquis libris hoc semper seruatum esse, sed etiam in Liuianis quibusdam uetustissimis exemplaribus quæ in Diui Marci bibliotheca seruantur: quod idem & M. Varronis in eadem bibliotheca miræ antiquitatis codex retinet, & Columellæ non negligenter scriptus à Nicolao Nicolo liber, quem olim Politianus uiderat & laudat. Sed quid opus est hæc tam accuratè uel ambitiosè potius testimonia colligere? nullos unquam uidi antiquiores codices, qui non semper loco millenarij numeri hanc notam retinerent. Non debuimus igitur licet omissam & obsoletam rem contemnere: cum nostrum totum studium fuerit ad priscam & genuinam scripturam hos libros reducere. nec enim castigare, aut emendare receptos Ciceronis codices uoluimus: sed ope priscorum exēplariorum importunas, & ineptas quorundam audaciorum castigationes eicere, & delere: secuti consilium Timonis Phliasij, qui Diogene Laërtio autore, ab Arato interrogatus quomodo sincerum, & integrum Homeri poëma sibi parare posset, respondisse fertur, si antiqua eius exemplaria sibi proposuisset, non quæ ab aliquo castigata iam essent. Censuit ille optimi iudicij uir, quo magis tractati essent, & castigati antiqui autores, eo magis contaminatos, inquinatosq; esse. iam tum enim uigebat hæc pestis, quæ nostris temporibus adeo peruagata est, ut omnes meliores libros fœdis maculis deturpatos habeamus. Eandem igitur notam renouauimus, ut

quam

quantum à nobis fieri potuit, uetustatem illam, & integritatem, quam summo nostro labore deprehendimus, exprimeremus. Quomodo autem hæc nota conflata fuit, quia scimus eruditos quosdam uiros in hoc multum laborasse, nec tamen rem, ut erat, inuenire potuisse, ex Prisciano *docebimus, qui in libello de ponderibus & mensuris id aperit, his uerbis,* Mille *secundum* Atticos *per* χ *literam, sed ut sit differentia, ad* X *circunscriptis lateribus*(X), *quod infra etiam tangit. Quàm simile autem haberent Latini suum* X (*qua litera decem significant*) χ Græcæ *literæ, declaratur maximè, quia id quod* Græci χιάζειν, *ab hac litera formato uerbo appellant, id ipsi à sua itidem litera* Descussare *dicunt.* Licet *igitur hac ætate omnes mille numerum prima eius nominis litera describant, cum tamen antiquos potius hac nota usos & antiqua omnia exēplaria, & non contemnendus* Grammaticus *doceant: non debuimus eorum libros aliter, quàm ipsis uisum sit describere: nam qui in suis libris morem usumq; nostri temporis potius sequetur, nunquam à nobis reprehendetur. quemadmodum nos culpa digni non sumus, si antiquos autores antiqua consuetudine, & quæ usq; ad hæc ferè tempora durauit, scribimus. nam in multis etiam non ita antiquis iisdem notis hi numeri designati sunt. modestiores enim librarij tunc erant, & non omnia, quæ aliquem scrupulum habebant reiciebant, quod posteriores nimis audacter fecerunt. Quòd autem olim hanc notam non perciperent, intemperanter temereq; aliquis pro ipsa, ducenta scripsit: quod erratum in omnes codices inuasit.*

De *quadrimo Catone:*) *Sic omnes & antiqui & impreßi codices habent. Aliquos tamen scimus* DE QVA PRIMO CATONE *emendasse: parua omnino licentia,* 466

unius scilicet tantum literæ conuersione, ut cum superiore sermone coniunctum sit hoc membrum: de qua omnino interpositione primo Catone diximus seu aliquid tale intelligentes. sed quia nunquam scimus illum sic appellasse librum de senectute, sed semper Catonem maiorem: ideo receptam lectionem commouere ausi non sumus. Quia tamen res non omnino contemnenda uisa est, noluimus præterire quin lectorem admoneremus, præsertim cum sit locus obscurißimus, & nostro etiam iudicio non uacuus mendo.

467 Vtrique ad aquas semas:) *Sic omnes habebant uulgati codices. Nos his neglectis, ut in ueteribus libris inuenimus, scripsimus. Ad aquas autem intelligit* Baianas, *quemadmodum in epistolis ad Atticum lib.* XIIII. *Haud amo uel hos designatos, qui etiam declamare me coëgerunt, ut ne apud aquas quidem acquiescere liceret. Id est,* Baijs: *nam quod in cunctis in fine epistolæ* APPIAM *legebatur, nos ijsdem antiquis codicibus autoribus* PAPIAM *scripsimus.*

EX LIBRO EPISTOLARVM AD M. BRVTVM.

519 INDICI *illi quidem:*) *Veteres codices,* VINDICI QVIDEM ALIENAE DOMINATIONIS *&c. Quia tamen hunc locum suspectum habemus: consuetam notam adposuimus. Alij ut planior sententia esset,* SVPPLICA, *de suo addiderunt, leguntque* SVPPLICA ILLI QVIDEM.

An

An hoc ipsum ea re facit:) Manu scripti libri, CARE FACIT: *etsi nouum uerbum, non tamen contemnendum. Quia uisus est nobis ualde consyderandus, & huic etiam loco notam adposuimus: & quam habent meliores libri uarietatem proposuimus.* Non *multò suprà in hac ipsa epistola locus est non minus obscurus, & in antiquis codicibus ualde perturbatus, & mancus, quorum nos lectionem in mediũ proponemus, ut iudicium faciant doctiores, sit'ne habendus & ipse inter deprauatos.* Est *autem hic, Imo triumphus, & stipendium, & omnibus decretis hortationis: pudeat concupiscere fortunam, cuius nomen susceperit consularis ut Ciceronis est.* Nos *tantopere peruersione horum uerborum, & defectu etiã conturbati sumus, ut quid dicamus nõ succurrat.* 524

AD Q. FRATREM

LIBRO PRIMO.

Aut ex domesticis coniunctionibus:) Diligenter *consyderandum an potius* CONVICTIONIBVS *legendum sit: quo nomine utitur* M. *Cicero filius in epistola ad* Tironem, *Tum etiam iucundissima conuictio, etsi eo etiam loco in pluribus codicibus deprauatè (coniunctio) legebatur. Quod autem hic paulò pòst legimus,* APPARITIONIBVS, *uetus ille codex,* APPARATIONIBVS, *habet, quemad modum in epistola qua* Q. Thermo *commendat* M. Marcilium, *scriptum habet* Mediceus *codex,* Ego *cum antea studiosè commẽdabam* Marcilium: *tum multò nunc studiosius, quòd in longa apparatione singularem, &c.* Quam *tamen orthographiam neutro loco nos secuti sumus.* 532

Ἀλλ᾽ ἀεί τινα φῶτα μέγαν:) *Hemistichium est* Homeri *ex lib.x. Odysseæ, pronunciatum à* Polyphemo, *cum, uerò* 546

nomine Vlyßis audito, recordatus est sibi olim à Thelemo uate hanc calamitatem præsignificatam esse: quòd tamen eum decepit, insidijsq; expositum reddidit, fuisse dicit, quòd nunquam putasset illum Vlyssem esse tam paruo corpore, & tam nullis uiribus præditum: sed semper se existimasse magnum quempiam uirum, & formosum illuc uenturum, à quo sibi timendum esset, quod Stathio pulchre conuenit. cum enim Romæ multis sermo fuisset Stathium quendam esse, qui tantum apud Quintum posset, ut eius uoluntate omnia in prouincia gereret: existimassentq; omnes hunc prudentem quempiam uirum esse, & magni consilij: cum postea speciosum puerum uidissent, eumq; esse cognouissent Stathium illum, cuius nutum cuncta prouincia obseruabat, se tantæ stultitiæ damnantes in sententiam uerborum Polyphemi cadebant, pariter ut ille, decepti: quas omnes uoces Quinto absente emissas esse, omniaq; ea confecta ante aduentum eius lætatur Cicero: magis enim timendas fuisse maleuolorum linguas si unà secum illum duxisset: nec antea Romæ puer ille uisus esset: quicquid enim dici poterat, quod Q. pudorem adferret, iam exhaustum erat. Scimus Erasmum aliter de hoc loco sensisse in prouerbijs: nec tamen ueriti sumus nostram sententiam liberè contra tanti uiri iudicium exponere, quia ueriorem eam putamus: tam autem ueritatis amici sumus, quàm qui maxime.

550 *Ορθὰν τὴν ναῦν:) Videtur alludere ad sententiam illam uulgatam εὖ ἴσθι ποσειδᾶν ὅτι ὀρθὰν τὰν ναῦν καταδύσω quam Seneca lib. XII. epistolarum Latine pronunciat in illo loco, Gubernator tibi non felicitatem promisit, sed fidelem operam, & nauis regendæ scientiam: hæc eo magis apparet, quo illi magis aliqua fortuita uis obstitit,*

obstitit, qui hoc potuit dicere, Neptune nunquam hanc nauem nisi rectam: arti satisfecit, &c. Ad eandem puto spectare Quintilianum, cum dicit, Nam & gubernator uult salua naue in portum peruenire. si tamen tempestate fuerit abreptus, non ideo minus erit gubernator: dicet notum illud, Dum clauum rectum teneam.

LIBRO SECVNDO AD Q. FRATREM.

Diem dicendo eximere cœpit:) Nos ut in manu scriptis libris inuenimus, DICENDI *scripsimus, quod etiam Germani adnotarunt in marginibus sui codicis. Diem autem dicendi, id est tempus: ad Atti. lib.* IIII. *Metellus calumnia dicendi tempus exemit.* 559

Idem mihi aiebat se uelle nobis placere:) Omnes manu scripti FACIEBAT *pro* AIEBAT *habent. Quare nos existimauimus unius literæ defectu locum hunc esse peruersum. pro* IDEM *igitur* FIDEM *scripsimus, nisi fallimur longe meliore sententia. Cum enim Longilium redemptorem cohortatus esset: dicit illum ita respondisse, ut fidem sibi fecerit, se uelle nobis placere: quod in sermone suo cupere se ipse maximè ostenderat.* 565

Non. Aprilibus S. C. *Pompeio pecunia decreta in rem frumentariam ad HS* MCCCC:) *Nos notam hanc* M *deleuimus, nunquam à nobis in antiquis libris neque hic neque alibi inuentam. Habent tamen hoc loco antiqua exemplaria supra numerum illum lineam, quæ augmentum Millenarij numeri significat: quam nollem librarios nostros omisisse.* 569

Μουσοπάταγος:) Nos rectius ut in aliquo libro uidimus 570

μουσοπάταγος legi putauimus, id est à musis percussus & uulneratus: πάταγος enim sonus est qui ex percußione resultat. hanc etiam uocem uidentur Germani in suo antiquo inuenisse.

571 Lucretij poëmata (ut scribis) lita sunt multis, &c.) *Non ueriti sumus hanc licet satis receptam lectionem delere. In manu enim scriptis libris non inuenimus, & nullo modo rectam esse iudicamus. Nam quæ infrà posita sunt uerba* MVLTAE TAMEN ARTIS: *necesse ut antecedenti sententiæ repugnent. Cum igitur artem in illis laudet, uerisimile est aliquid prius improbatum fuisse. Quod sicui mirum uidetur iudicatum esse quandoque Lucretium elegantißimum, & ornatißimum poëtam, non satis multis ingenij luminibus sua pœmata scripsisse, is iudicium Quinti reprehendat. nam suspicari possumus, cum quo modo potest eum tueatur, & ornet M. Cicero, non ualde (etsi uideatur illud confirmare) fratris iudicio de hac re stetisse: noluisse tamen iracundo homini aduersari: qui fortasse quòd ipse quoque uersus scribebat, inuidia motus uerum non uidebat: potuit tamen sic iudicare, quòd Lucretius poëma suum non contexuit ut ingenium eius elucescat, sed rationem ab Epicuro traditam summa industria & artificio explicauit.*

573 Secutus ille capitalis:) *Nos* SICVLVS ILLE, *auxilio meliorum librorum restituimus. cum enim de Callisthene, & Philisto suprà locutus esset, iudiciumq́; suum de Calisthene iam protulisset, nunc de Philisto quid sentiat exponit: quem Siculum quasi uafrum, & callidum appellat. sic enim de Epicharmo quoque loquitur libro primo ad Atti. Ille Siculus insusurret Epicharmus. Fuit enim Syracusius Dionysij tyranni cognatus, pro quo contra*

ciues

ciues suos pugnans, ab illis captus, & interfectus est.

Cum equis, tum uiris, quoniam scribis poëma nostrum ab eo probari quadrigis poëticis:) Omnes excusi codices, & manu etiam scripti unam, eandemq; hanc lectionem habent: sed tamen nos eam peruersam, & deprauatam esse putamus. Erasmus pro VIRIS, VELIS legit, quod non improbamus: ut sit prouerbium Equis, uelisq; sequi, aut fugere: cum omni conatu, & totis uiribus significare uolumus. Nos tamen pro VIRIS, VERO scripsimus aliquantulum, quod necesse erat, à uestigijs illis corruptis declinantes: ut totum illud (quoniam scribis poëma nostrum ab eo probari) κατὰ παρῴδησιν dictum sit, maneatq; in translatione cursus tum equorum, tum quadrigarum. cum enim fortasse uelis inferre uellet: aptius uisum est, quadrigis poëticis dicere, cum recordatus esset poëma suum ab eo probari. nam si aliter legas, uerba illa (quadrigis poëticis) quasi abundare uidebuntur, & cum à nullo pendeant, otiosa nimis esse, & inania. 575

Τοιαῦτα ἐξεργάζεται:) Nos hunc senariolũ dissolutum, 576
& fractũ in suos numeros restituimus, quos in nostro etiam uetere codice conseruarat. Est autẽ Euripidis uersus in Icetidibus à Theseo pronunciatus cũ Adrasto loquente. cũ enim ille aduersam suam fortunam lamentaretur, narrans cædem fortium uirorum, ducumq; in Thebana clade, dixissetq;, ἐνταῦθ᾽ ἀπώλεσ᾽ ἄνδρας ἀργείων ἄκρους, subiungit Theseus, τοιαῦθ᾽ ὁ τλήμων πόλεμος ἐξεργάζεται.

Ambitus redit immanis, nunquam fuit par: Quintanus. &c.) Locus hic in uulgatis codicibus ualde corruptus, & mancus legebatur, in nostro multò minus deprauatus est, etsi aliquid adhuc desyderetur. Nos enim quæ tutò potuimus castigauimus. Quæ enim in antiquis libris 577

ſententiæ optimè quadrantia inuenimus, ſi recipimus, non uidemur nobis in culpam incidere poſſe: quæ autem in illis quoq; deprauata deprehendimus, ut ab illis accepimus alijs damus. Videtur hic eandem rem exponere, quam ad Atti. ſcripſit libro quarto his uerbis, Ardet ambitus, σῆμα δὲ τοι ὄρέω. fœnus ex triente Id. Quintilibus factũ erat beſsibus. ut fortaſſe notæ hæ, quas nos, ut potuimus, ex antiquo noſtro libro depinximus, trientem, & beſſem ſignificent hoc ſenſu Idib. Quint. fœnus fuit beſsibus ex triente. Hanc tamen ſuſpicionem, & coniecturam quandam eſſe fatemur, & ita accipi uolumus. Notis autem quibuſdam ſolitos eſſe maiores illos ſignificare partes, & nomina libræ, nemini dubium eſſe debet. nam etiam Voluſius Metianus libellum de illis compoſuit, qui extat: nec omnino his diſsimiles quaſdam habet, quibus hæc nomina ſignificari docet. etſi ueriſimile eſt, notas has uetuſtate, & incuria librariorum corruptas, deformatas eſſe. In uerbis etiam, quæ ſtatim poſt has ſunt, nonnihil mendi ineſt, ut propter hoc nos ſtellulam appoſuerimus. Quod autem pro MESSALA FLERET, ſcripſimus MESSALA FLACCET, uetuſto codici tribuimus, & concordat cum illo in epiſtola ſuprà citata, Meſſala languet.

577 HS, quæ in ſingulos apud M. Catonem depoſitis:) Nos pro QVAE, QVINGENIS ſcripſimus. uerbaq; hæc omnia κατὰ παρένθεσιν dicta intelligimus, & ita notauimus: QVAE, autem pro Q. errore librariorum ſcriptum fuiſſe putauimus, per quam literam eum numerum quandoq; ſignificabant cum prima eius nominis eſſet: pro Q. etiam, cum nomen ſignificat, ſæpe in antiquis libris QVAE legitur: hic autem in noſtro ſanè antiquiore Q. rectè eſt. Eandem rem IIII. libro ad Atticum his uerbis explicat,

explicat, Tribunicij candidati iurarunt ſe arbitrio Catonis petituros, apud eum HS Quingena depoſuerunt, ut qui à Catone damnatus eſſet id perderet, & competitoribus tribueretur. Quam rem & Plinius in procemio ſuorum librorum tangit: & Plut. in uita Catonis diligentißime narrat. qui depoſuiſſe dicit δραχμῶν ἕκαστον ἀργυροῦς δέκα δύο ἥμυσι μυριάδας.

EX LIBRO TERTIO AD Q. FRATREM.

Vel honeſtate teſtudinis, uel ualde boni.) Hic locus præcipuè debuit mendi nota ſignari. eſt enim corruptißimus. Noſtri meliores codices nihil à uulgatis hic diſcrepant. nonnulli pro BONI, BONVM *legunt, nulla utilitate uetera ueſtigia licet corrupta, magis contaminantes, & peruertentes. etenim nihilominus uera ſententia latet.* 579 prope finem.

De Fuſidio HS C C C C *emeramus.) Sic uulgati codices. Noſter antiquus HS* C C C I Ɔ Ɔ Ɔ ∞ *emeramus: quæ notæ centummilia ſignificant, ut ait Priſcianus non ſpernendus grammaticus in libello de ponderibus, & menſuris, ſeu quis magis alius uerus eius libelli autor eſt: nam à doctißimis uiris Priſciani eſſe non creditur. Noſtri librarij pro* C I *in medio* E T *ſcripſerunt peruersè. Quare locus emendandus eſt. ſunt autem pluribus locis hæ notæ in libris Ciceronis, quas nos ex antiquis exemplaribus reſtituimus: ſæpe tamen eadem negligentia uſi noſtri librarij, uirgulam illam uel lineam, quæ cum his apoſtrophis* Ɔ. *ponitur, per* L. *litteram expreſſerunt, omnino malè, & contra ueterum codicum autoritatem, in quibus* I *ſemper ſcriptum eſt.* 580

Seſe autem menſum pedibus aiebat C C C C M.*) Longe di* 580

*uersus numerus est pedum in nostro antiquo exemplari. Sic enim in illo legitur:*Passiuum I I I. *bus.ut passuum* I I I. *milibus putem legi debere.*Quod *autem paulò suprà* RESINERE, *in excusis libris legebatur, nos* RETINERE *una tantum mutata litera,castigauimus.* Quod *uerbum, si diligenter locus considerabitur, optimè quadrare,ni fallor, iudicabitur.* Germani *improbius, & deteriore significatu* RESCINDERE *emendarant.*

584 Honestè uergit in tectum inferioris porticus:) *Manu scripti* VERTIT *habent: quam uocem hic non improbo.* Paulò *pòst, Sed his iudicijs nihil audeo confidere:ijdem libri,* INDICIIS *habent.* Nos *receptam lectionem secuti sumus, nec tamen ueterem supprimere uoluimus: possunt nunc studiosi, si has magis probauerint, ipsi suo arbitrio restituere.*

585 Ego *uerò nullas* δευτέρας φροντίδας, *& cetera.*) Etsi *nos hic nihil mutauimus, non ingratum tamen fore putamus, si sententiam horum uerborum aperuerimus.* Prouerbium *est,* δεύτεραι φροντίδες σοφώτεραι: *quod pronunciare solent qui se quòd sententiam mutarint excusant. re enim à se melius, & accuratius consyderata, se cognouisse errorem, perseuerareq; in illo noluisse ostendunt.* Euripides *in* Hippolyto Coronato *ex persona nutricis, quæ cum* Phædræ *amorem grauiter increpuisset, postea re diligentius, meliusq; cogitata, & animaduersa, cum ipsam intempestiuæ seueritatis pœniteret, se consilium mutasse dicit his uerbis:* νῦν δ' ἐγνοῦμαι φαῦλος οὖσα κἂν σοφοῖς αἱ δεύτεραι πῶς φροντίδες σοφώτεραι,*operamq; illi suam in eo amore conficiendo pollicetur.* Athenæus *etiam libro* XIII. *sex uersus* Euripidis *ex* Creßis, (*quæ tragœdia perijt*) *citat, quorum primus est idem qui in* Hippoly

polyto, αἱ δεύτεραι πῶς φροντίδες σοφώτεραι. Quin etiam Cicero in XII.*Philippica hoc prouerbium interpretatur, Posteriores enim cogitationes (ut aiunt) sapientiores solent esse. Quare cognoscere possumus, nihil aliud hic Ciceronem per hæc uerba significare uoluisse, nisi se, quod semel consilium ceperit de Cæsaris rebus, id perpetuo uelle retinere, etiam si non nimis sapienter fecisset, in integrumq́; restituere posset: nec enim ullas se habere in illis posteriores cogitationes, quamuis uulgato prouerbio sapientiores haberi soleant.*

De epistolis illis, quas in Tusculano eius, &c.) Omnes *quos uidi manu scripti codices hic* EPVLIS *retinēt, quos nos secuti sumus: nec tamen ita damnamus receptam lectionem, ut prorsus eam deleamus, repudiemusq́;.* 586

In re hæsit summa in frequētia.) Germani INREPSIT *castigarunt, quam lectionem non contemno. Quia tamen in nullis inueni manu scriptis, eam reponere non sum ausus. satis admonere lectorem uisum est. Quod autem paulò pòst legebatur:* HOMO VNDIQVE A TVIS, *nullo sensu, castigauimus* HOMO VNDIQVE ACTVS. *Quam lectionem uerba quæ sequuntur non parum confirmant: Cum omnes hominem (inquit) agerent, & truderent, & cum ego eum maxime uulnerarem, sustinere non potuit. quia grauioribus & acerbioribus uerbis, quàm ceteri in illum usus erat dicit se illum uulnerasse, cum illi tantum proturbarent, & de recto gradu deijcerent.* 588

Ille enim & Appium Consulem secum habebit.) Magno *fuit auxilio* Appius Pomptino *in hoc suo negotio: seq́; ab eo magnum beneficium accepisse* Pomptinus *semper præ se tulit, gratoq́; animo operam illi suam postea præstitit, cum legatus Ciceronis in Cilicia illum à* Dolabella *reum factum* 592

audis

audisset. Quod Cicero ad Appium *his uerbis scripsit,* Pomptinus *qui à te tractatus est præstanti, ac singulari fide, cuius tui beneficij sum ego testis, præstat tibi memoriam, beneuolentiamq; quam debet.* Non *tamen parum negotij habuit* Pomptinus, *ut putabat* Cicero. Valde *enim ipsi* Tribu*ni plebis molesti fuerunt, ut sine magnis concertationibus, & cædibus illi triumphum ducere non licuerit.* Cur *autem tantopere illi infensi essent, narrat* Dion *historiarum lib.* XXXIX. *quem locum diligenter ab ipso explicatum, quo melius tota hæc res intelligatur, hic scribemus,* κἂν τούτῳ καὶ ὁ πομπτῖνος ὁ γάϊος τὰ ἐπινίκια τῶν γαλατῶν ἔπεμψεν, ἐς γὰρ ἐκεῖνο τοῦ χρόνου μηδενός οἱ διδόντος αὐτὰ ἔξω τοῦ πομηρίου διέτριβε καὶ τότε δ' ἂν αὐτῶν ἥμαρτεν εἰ μὴ ὁ γάλβας ὁ σέρουιος συστρατευσάμενος αὐτῷ κρύφα καὶ ὑπὸ τὴν ἕω στρατηγῶν τὴν ψῆφον τισὶν καί περ οὐκ ἐξὸν ἐκ τῶν νόμων πρὶν πρώτην ὥραν γενέσθαι ἐν ᾧ τι χρηματισθῆναι ἔδωκε καὶ διὰ τοῦτο τῶν δημάρχων τινὲς ἀπολειφθέντες τῆς ἐκκλησίας. ἐν γοῦν τῇ πομπῇ πράγματα αὐτῷ παρέσχον ὥστε καὶ σφαγὰς συμβῆναι.

593 Ἄμπωτις *ad ea uerò, &c.)* Verbum Græcum, *qualecunque est, coniungi debet cum sequenti clausula, simulq; ordo trium primarum uocum restituendus, qui peruersus erat: quod etiam cum nostro concordantes adnotarunt* Germani *in margine sui codicis.* Restat *nunc de characteribus illis* Græcis *diuinare, qui non mediocriter corrupti sunt. nos* ὑποθέσεις *scripsimus, uidentes ex uerborum structura accusandi casu esse omnino debere dictionem illam, in nostroq; antiquo libro formas eas literarum huic uerbo uiciniores, & similiores inuenientes, itaq; desinentes ut casum illum multitudinis numero præ se ferant.* Vtitur *autem sæpe hac Græca uoce* Cicero, *eaq; huic loco rectè conuenire*

uidetur:

uidetur: uel enim ὑποθέσεις appellat argumenta, ex quibus poëtæ sua poëmata conficiunt, uel quas intelligit, de oratione quapiam Bruti cum Attico loquens. Ego tamen, si illam causam habuissem, scripsissem ardentius ὑποθέσεις. Ego quod potui præstiti: siquis, qui nostram hanc opinionem non probarit, meliorem ipse certioremq; inuenerit, me quoq; habebit suæ sententiæ comitem, & defensorem.

Et κλῆρος *quæris.) Est etiam nobis hæc dictio Græca non parum suspecta: non enim ex antiquo codice manifesto comprehenditur quomodo legenda sit. Alij alijs modis castigauerunt:* Nonnulli χρῆος *legunt.* Germani, πλέον. *nobis immutare non tutum uisum est: magis enim adhuc uulgatas lectiones improbare possumus, quàm ueram esse ullam ex ipsis confirmare, aut ipsi certiorem in medium adferre. huiuscemodi sunt uestigia in manu scriptis libris ut qui* πάθος *legerent, non longè ab illis discederent (primum enim eius dictionis elementum, potius* π *Græco simile est quàm* κ *literæ.* Λ *autem, &* Α *tam similes sunt, ut altera pro altera passim sumatur) sed quæ idonea sententia elice-retur?* Nos *rem incertam relinquimus, cupimusq; integriorem aliquem codicem in lucem uenire, qui hanc litem dirimat. nam etiam minutæ quædam peruersiones tantam caliginem offundunt, ut uix, aut ne uix quidem ueritas posit pulsis tenebris apparere.* 595

Sed & istam, & Erigonam:) *Germani putantes de duabus tragœdijs suprà sermonem habitum esse (istas) corrigunt.* Nos *ut in cunctis & excusis, & manu scriptis inuenimus,* ISTAM *retinuimus.* Potius *suspicamur suprà uitium esse in illis uerbis,* Electram, & Troada: *nec enim* Troas *proprium nomen unde appellata sit tragœdia: &* Ibid.

in nostro antiquiore non legimus TROADA, sed CRODA, omnino deprauatè, & deformiter, non nego: sed tamen ut suspicionem nostram augeat, de una tantum tragœdia intelligere, uocemq; hanc cum antecedente copula coniunctam, Electræ fortasse cognomen quoddam debere significare. nunc tamen nihil habemus quod certius proferamus. scripturam quam inuenimus, eam conseruauimus. Quod tamen iudicij habuerim de hac re, non potui silentio præterire: quod studio iuuandi hos libros ea qua possumus ingenuitate facimus, petimus ne in nobis culpetur. Confidimus autem eos qui hunc locum accuratius consyderarint, non penitus hanc nostram suspicionem coniecturamq; contempturos.

595 Cadit enim in absolutionem Garrini.) Sic iam excusi codices habebant. Nos cum de Gabinio manifesto agatur, Gabini emendauimus: & tamen noster melior codex GARIRNI retinet, seu fuerit hoc librarij uitium, quod puto: seu aliquod illius obscurum cognomen: post quod nomẽ duos Homeri uersus restituimus, qui à Germanis quoq; inuenti, & suo loco repositi fuerãt, qui superiores duos consequuntur, quibus iudicium facit, quid immodici illi imbres portendant: sunt autem omnes ἐν ᾧδ π.λ.

595 Cum esses sanæ mẽtis.) Nos (cum esses) Sami restituimus (ni fallimur) recte, ab antiquo nostro codice ferè nihil, aut nihil potius discedentes: tantum aliquantulum uox illa SAMI diuulsa erat. sed tamen ut nullum eius membrum deesset, extrema solum pars eius importune sequenti dictioni implicita erat, ut possit integra iterum componi. intelligit autem, ut putamus, tempus, quo Asiam regebat.

598 Qui Ludos HS CCC) Vereor ne hi numeri, qui sumptum, quem Milo in ludis faciebat, indicant, corrupti sint.

nam

uam cum suprà in alia (ut arbitror) epistola, quæ tamen in omnibus impreßis cum hac cohæsit, dixerit, Ludos *apparat magnificentißimos, sic inquam, ut nemo sumptuosiores: & cætera. non mihi uidetur hæc summa pecuniæ talis esse, quæ profusa rem posset eius familiarem euertere, & quæ omnes impensas quæ unquam in ludis factæ essent, superaret: multo enim maiores sumptus erant, qui paßim in huiuscemodi rebus ab eis fiebant, unde sæpe multi fortunarum suarum naufragia faciebant.* Tradit *autem* Plinius *tot milia æris alieni* Milonem *debuisse, ut ad illam summam hæc nõ magna pecuniæ portio sit.* Quod *autem mihi suspicionem auget, & rem (ut arbitror) manifestiorem facit, est quòd in ueteribus exemplaribus post tres illos* c c c *est alius quidam character, qui fortasse summam eam maiorem reddit. cuius ego certam rationem adferre non possum, est enim deformatus & non parum contaminatus, ut puto.* Non *est autem uirgula illa, quæ solet figuras has rectas ab apostrophis distinguere, sed potius apostrophus* ↄ*: sed neque hæc etiam composita, & bene formata: nec tamen frustra ibi eam descriptam esse existimandum est. non est mirum harum notarum imperitos librarios omnia confudisse & commaculasse: nullam certiorem de hac re coniecturam & scientiam adferre possum: rem totam doctiores cognoscent, & quicquid eis uisum fuerit statuent.*

Cuius in hoc uno consyderantiam.) Ego *hunc locum corruptum puto: uerbum enim hoc barbarum est: quod si* Latinum *sit, & elegans, sententiæ tamen admodum repugnat & contrarium est: erat enim temeritas, & insania potius quædam rem suam familiarem effundere in ludorum apparatione.* Ostendit *autem uerbis* Homeri *nunc il-* *Ibidem*

lum

lum tantopere insanire, ut non amplius sustineri posit: ut quod de illo Plinius lib. XXXVI. *cap.* XV. *tradit, cum hoc loco conueniat: itaq; & ipsum* Milonem HS *septuaginta milia æris alieni debuisse inter prodigia humani animi iudico. Nos contra hoc uerbum stellulam adponi uolebamus:* Librarij *uerò è regione Græcorum uerborum importunè statuerunt, quæ & integra sunt, & plana. huiusmodi tamen errata præstare nō debemus: nec enim præsentes eorum negligentiam corrigere potuimus, quæ sanè tanta est, ut à nullo regi, & refrænari queat.*

598 in fine *Quod ego nactus.) Locus corruptus, & lacer: Germani sic in margine sui codicis scripserunt,* NE ACCIPIAT QVOD ERIGONAE TVAE QVOD SOLI CAESARE *&c.* Vt *si coniecturis locus sit, putem legi non incommode posse,* SED QVAERO LOCVPLETEM TABELLARIVM, NE ACCIDAT QVOD ERIGONAE TVAE, CVI SOLI CAESARE IMPERATORE ITER EX GALLIA TVTVM NON FVIT: *ut intelligamus* Q. Ciceronem M. Fratri *ex* Gallia Erigonam *tragœdiam misisse: quæ tamen in itinere amissa sit: uel aliquem casum passa, ut salua non uenerit.* Timens *igitur ne idem suo accidat poëmati* M. Cicero*, se locupletem tabellarium quærere dicit, qui illud ad* Cæsarem *portet.* Parua *nobis omnino licentia uidetur posse satis aptè locus hic deprauatissimus restitui, si testimonio* Germanorum *fides habeatur: qui omnia se è uetere codice, quæ in marginibus adnotarunt, accepisse testati sunt.* Quod *si noster antiquus liber cum* Germanico *penitus concordasset, non ueriti fortasse essemus aliquantulum nobis indulgentes locum, ut suprà scripsimus, restituere: sed paulò ille uulgatis*

hoc loco melior est: ERGO tantum habet, ubi excusi, EGO, ut tamen & ipse (Erigonae) uestigium aliquod retineat; sed tamen cum statim tam abrupte in sermonem de aedificijs ueniat, necessariò cogimur locum hunc mancum, & decurtatum esse credere.

Imagines enim istae & palaestra: & piscina, & in his.) 599
Nos ex melioribus libris, ET NILVS, scripsimus. Quis enim non uidisset antè IN HIS corruptè legi? nec tamen sine antiquorum librorum ope poterat locus restitui. Vox enim haec rara admodum est: & ex illis maximè, quae, quia raro inueniebantur, ferè è Latinae linguae finibus eiectae sunt. Cicero lib. II. de Legibus, Ductus uero aquarum, quos isti Nilos & Euripos uocant, quis non cum haec uideat inriserit? Ex quo loco integritas huius uocis ostenditur, & significatus aperitur, etsi illinc etiam penè deiecta est: plures enim excusi codices, & hi etiam qui meliores putantur, TVBOS habent, cum tamen omnes manu scripti Nilos retineant. Videndum quoq; est accuratius an è loco etiam quodam Plinij, qui est lib. XXXII. cap. II. eadem uox indignißime deturbata sit. Sic enim in omnibus impreßis scriptum est, E manu uescuntur pisces in pluribus quidem Caesaris uillis. Cum (ut opinor) Caesaris Nilis scribendum sit. nam & antiqua exemplaria NILLIS habent: & uulgaris illa lectio parum apta & propria mihi uidetur. Quis enim qui propriè loqui uellet, unquam diceret pisces in uillis uiuere, & non potius in stagnis, piscinis, & aquis omnino, ubi illi aluntur, & extra quas degere non possunt? non enim uillae semper piscinas habere intelliguntur. sed non tam facile huius lectionis inconcinnitas & rusticitas refelli potest, quàm uerae sinceritas & probitas ab unoquoque cognosci. Non

ignotum fuit hoc nomen erudito & diligenti uiro (ut tempora illa ferebant) Blondo Foroliuiensi. Sic enim lib. IX. Romæ triumphantis cum de Pegaso loqueretur (quod instrumentum quoddam in domibus uult fuisse à Pegaso equo, quem poëtæ fingunt, denominatum, super quo uestes suspenderentur) inquit, De qua duriore forsan translatione minus mirabitur, qui infrà uidebit Euripos, Nilos, à similitudine dicta fuisse parua in domibus aquarum canalia. Adducit autem non multò pòst, cum iterum de hoc ageret, locum Ciceronis è II. de legibus emendatum: nondum enim ea quæ postea per omnes libros diu impune grassata est tempestas inuaserat, è quo significatum eius ut puto elicuit. Idem fatum fuit etiam Latinæ, & elegantißimæ uocis, eandemq; penè rem significantis SILANVS: ut cum paucis admodum locis inueniretur, illinc ferè semper ab his qui se corrigere libros putant, cum uerius inquinent, & corrumpant, sublata sit: ut ex libro VI. Lucretij, ubi atrocem illam pestilentiam describit, quæ Athenas uastauit, uel potius ex II. libro Thucididis interpretatur, à quo accuratißimè narrata est, Multa siti prostrata uiam per proq; uoluta Corpora Silanos ad aquarum strata iacebant, Interclusa anima nimia dulcedine aquai. quod Thucidides his uerbis expresserat, καὶ περὶ τὰς κρήνας ἀπάσας ἠμιθνῆτες τῇ τοῦ ὕδατος ἐπιθυμίᾳ. Quem locum in cunctis ante se & excusis & manu scriptis codicibus integrum Marullus Byzantius uitiauit, SIC AMNIS pro SILANOS emendando. Quod etiam nuper candidißimo autori Cornelio Celso accidit, cum enim dixisset lib. II. Confert etiam aliquid ad somnum Silanus iuxta cadens. quidam contra ueterum codicum autoritatem, Solenios Græcam uocem reponere pro illa ausi sunt. Silani
autem

autem nonunantur etiam à Sexto Pompeio in dictione Tullij. Tullios aly dixere esse Silanos, alij riuos, &c.

Quædam in epistola ad Octauium ex ueteribus exemplaribus castigauimus: quæ quia satis firma sunt, & per se plana, omittemus, properantes ad epistolas ad Atticum, in quibus multus se nobis offert labor: quem tamen non fugiemus, ut fidem nostram soluamus: argumenta, & rationes adferentes, quibus ducti maioris momenti locos (nam omnia quæ mutauimus, infinitum esset retractare) restituerimus. Hanc autem epistolam non pauci docti, & ingeniosi uiri minimè Ciceronis esse arbitrantur, falsoq; illi attributam esse iudicant: scriptam autem ab aliquo, qui non solum personam illius, & consilia exprimere uellet, sed stylum etiam imitari. Quod sanè si ita est, ut hi opinantur, egregie quicunque ille fuit, quod uoluit consecutus est. nam quin sententiæ ipsius conueniat, & stomacho, quem extremis illis temporibus cõtra Octauianum habuit, cum se ab eo delusum sensit, & remp. (scelerata regni societate ab eo cum Antonio & Lepido inita) deletam, dubitari non potest: cum cogitasse etiam eum tradat Plutarchus audita nefaria illa proscriptione domum Cæsaris iunioris clàm ingredi, ibiq; se in penetralibus domus iugulare, manesq; suos iratos qui eum semper excogitarent, ita in illum, domumq; eius immittere, ut facile credi possit uoluisse quoque Ciceronem hac acerbissima epistola dolorem animi sui effundere, Octauianoq;, cum aliter non posset, his conuicijs, & maledictis dolorem adferre. Nobis igitur nec uerbis nec sententijs uidetur ualde ab illo discrepare. Nunc suum quisque iudicium consulat, & quod ei rectum uidetur id sequatur. 599

E PRIMO AD ATTICVM.

Pag.3.prope finem. *Meridie non lucere:*) *Nos* (*non liquere*) *emendauimus. dedit autem huius erroris occasionem quòd in antiquis libris hoc uerbum hoc loco per* C, *non per* Q, *scriptum est. Quod tamen & frequens est, & sæpe obseruatum, ut in codice* Medicco *in epistola ad* Lentulum *sic locus ille legitur,* Esse *& tuæ & nostri imperij dignitatis* Ptolemaide *aut alico propinquo loco.* De *iudicijs autem quæ exercebantur meridie,* Cicero *ad* Q. Fratrem *meminit,* Ego *eodem die post meridiem* Vatinium *aderam defensurus.* Et *autor* Rhetoricorum *ad* Heren.*lib.primo,* Rem *ubi pagunt, oratione pagunt in comitio, aut in foro ante meridiem causam coniicito.* Quando *autem iudices non liquere pronunciarent, & quæ uis esset horum uerborum, & quòd hoc tempore* Catilina *reus esset, omnia ab* Asconio Pædiano *diligenter tradita, si uoles, accipies.*

4 *Quoniam uidetur in suffragijs multum posse* Galba:) *Nos ex uetustis codicibus* GALLIA *emendauimus. Quis enim nescit multos* Galliæ Cisalpinæ *populos ius ferendorum suffragiorum habuisse: quò se* Cicero *excurrere uelle dicit, ut illorum animos sibi conciliaret, cum* Romæ *à iudicijs forum refrixerit? multos enim defensionum sibi beneficio obligabat, ut nollet* (*dum posset forensi labore, & industria amicos sibi, fautoresq; parare*) *eam occasionem amittere.* Libro II. *ad* Quintum, Sed *magna manus ex* Piceno, *&* Gallia *expectatur.* Hirtius *in* Comment. *ulti. de bello* Gallico, T. Labienum Togatæ Galliæ *præfecit, quo maiore commendatione conciliaretur ad* Consulatus *petitionem.* Cic. *etiam in* II. Philippica, Ex

omnium

omnium omnibus flagitijs nullum turpius uidi, nullum audiui, quàm quòd, qui magister equitum fuisse tibi uiderere, in proximum annum consulatum peteres, uel potius rogares: is per municipia, coloniasq; Galliæ, à qua, cum consulatus noster petebatur, non rogabatur: petere consulatum solebamus: cum gallicis, ac lacerna cucurristi.

Negant me ei iratum fore, &c.) NEGA habent ueteres 4
libri: quam lectionem recepi: nam & ueriorem & elegantiorem esse iudicaui. Hanc autem ex toto hoc loco sententiam elicio, ut cum paulò suprà inquit, Illam manum tu mihi cura ut præstes: intellexerit manum Pompeij, id est non paruam hominum multitudinem, in quibus Pompeius ità regnabat, ut eos posset, quibus uoluisset conciliare. Hoc autem autoritate uir ille amplißimus & egregijs suis meritis consecutus erat: sed cum Pompeius tam longè abesset (gerebat enim hoc tempore bellum aduersus Mithridatem, & Asiæ reges) Atticus autem quamuis & ipse quoque abesset, quia tamen propius Roma aberat quàm Pompeius, petit ab eo ut summa diligentia, tanquam familiarißimus Pompeij totam illam illius manum sibi conciliet. Postea autem iocatur cum Attico familiariter: uult enim ipsum Pompeio significare, Ciceronem non ei iratum fore si ad sua comitia non uenerit: nec uelle se ullo pacto Pompeium nunc relictis omnibus rebus Romam properare, ut tempori suo seruiat, seq; illi hoc officium remittere. uerba autem illa (quoniam propius abes) per παρένθεσιν dicta sunt. Abesse autem propius ab aliquo loco, frequens est Ciceronis locutio, ut libro primo Tuscul. Et primum omnium antiquitate, quæ quo propius aberat ab ortu & diuina progenie, hoc melius ea fortasse quæ erant infrà cernebat. Et in libello de senectute, Equidem

non uideo cur quid ipse sentiam de morte, non audeam uobis dicere, quòd eam melius cernere mihi uidear, quòd ab ea propius absum. Posterior tamen hic locus in uulgaribus libris antea mendosè legebatur. Quia autem propius aberat, ideo poterat hoc commodius uel literis uel aduentu suo præstare Atticus. *Nam etiam sequenti epistola rogat eum accuratè ut* Romam *ueniat, illiusq; aduentu docet sibi opus esse maturo ad uoluntatem nobilium conciliandam, quos audiuerat honori suo aduersarios fore.* Ex *pristina lectione nullus neq; urbanus neq; satis commodus sensus meo iudicio elici poterat: quare meliore (ut arbitror) inuenta, illam repudiaui.*

5 Θεῖον γὰρ ἀγαθὸν ἡ τιμή.) *Sic quondam legebant deprauatè. Cum enim literas Græcas, quæ in manu scriptis exemplaribus aliquantum confusæ, & deformatæ essent, non intelligerent, eam reposuerunt sententiam quæ illorum iudicio huic loco quadrare uidebatur: sed mirum est quantò magis illustrent uerba* Homeri, *quæ* Germani *etiam restituerant, & nos magno nostro labore ex antiquo nostro libro erueramus: ea sunt in* χ. λ. *cum de Achille loquitur, qui Hectorem fugientem sequebatur effuso cursu. Quem locum* Virgilius Aeneidos *lib.* XII. *accuratè expressit, ut sic horum uerborum sententiam reddiderit, neque enim leuia, aut ludicra petuntur Præmia. Celeriter (inquit) & magna festinatione currebant: neque enim eorum cursus erat pro adipiscendis præmijs quæ cursoribus proponi solent: uerum de uita, & morte Hectoris. Cum autem* Homeri *locum ostenderimus, satis officio nostro fecisse putamus: non erimus in uerbis illis explicandis longiores, quæ & aperta sunt, & nunc passim (magna seculi huius felicitate cum Græca lingua tantopere perdiscitur,*

& tanta

& tanta Graecorum librorum copia in lucem uenit) omnibus nota, & exposita. Quòd siquis nimis obstinate uulgatam illam lectionem adhuc amplexaretur, consyderet uerba Ciceronis, quae sequuntur: VIDES ENIM IN QVO CVRSV SVMVS. quae omnem scrupulum tollunt: suum enim honorum cursum, ut illorum uerum cursum, non esse de leui re docet, sed pro adipiscendo consulatu. Talem autem esse, & tam iustam illam ambitionem, ut etiam si illa occecatus in aliqua re lapsus fuerit, sibi ignoscendum sit.

Vt totum Gymnasium ἐρμαθῆνα esse uideatur.) Nos in nostro antiquo ἡλίε ἀνάθημα inuenimus, quod etiam Germani in suo codice modica omnino peruersione se reperisse testati sunt. Quare non passi sumus amplius ueram lectionem (ut putamus) iacere. Quis enim consensum tam bonorum, & ueterum exemplariorum audeat repudiare? Ibidem

De meis ad te rationibus.) Non mutauimus hic receptam lectionem: Admonemus tamen lectorem, meliorem nostrum codicem DE MEIS DETRACTIONIBVS habere. siquis hanc magis probat, is eam suo arbitrio sequatur. Vulgata lectio & defendi potest, & ueriorem fortasse sententiam retinet. Nos epistolam, in qua haec uerba sunt, à superiore seiunximus. nam importune illi adhaeserat: quod multis argumentis (quae unusquisq; qui diligenter attenderit, uidebit) cognosci potest. Ibidem

Si qua ornamenta gymnasio reperire poteris.) Antiquus noster liber: GYMNASIO DEREPERIRE POTERIS. Nos syllabam illã DE arbitrati sumus coniungi debere cum antecedente dictione: quemadmodum eo etiam loco, quod retinet idem codex, Quę gymnasiode maxime sunt: cum uulgati ibi etiam deprauati sint: γυμνασιώδη 8

quæ in ambobus locis scripsimus, ea intelligentes ornamenta γυμνασιώδη, *quæ gymnasij sint illiq; loco præcipuè conueniant: quod etiam inquit in epistola ad Fabium Gallum, Ea enim signa ego emere soleo, quæ ad similitudinem gymnasiorum exornent mihi in palæstra locum.*

Ευμολπιδῶν πατρίδα:) πάτρια *ferè omnes excusi, quemadmodum est in antiquis, habent, ut intelligat ritus patrios, & institutiones illius sacræ familiæ, & augusta mysteria, ut inquit Cicero* I I. *de legibus. Cupiebat igitur Chilius sibi mitti ab Attico Eumolpidarum sacra, fortasse ut poëmatibus suis includeret. erat enim poëta, ut ex illo loco colligitur, Epigrammatis tuis, quæ in Amalthea posuisti, contenti erimus, præsertim cum & Chilius nos reliquerit, & Archias nihil de me scripserit. nihil tamen illius ad nos peruenit, ut Archiæ cuius quædã legimus: epigramma sanè illud de quatuor Græciæ certaminibus ipsum autorem habet.* πάτρια σύρων *appellat Athenæus lib.* V I I I. δειπνοσοφιστῶν, *leges & ritus quosdã Syrorum:* καὶ τοσαῦτα μὲν ἔφη ὁ Δημόκριτος· καὶ αὐτὸς ἡμῖν προσφωνήσειν οὐκ ὀψοφαγήσων παρῆλθον διὰ τὸ πάντα ἄριστον οὐλπιανὸν ὃς διὰ τὰ σύρων πάτρια καὶ ἡμᾶς τῶν ἰχθύων ἀπεστέρησεν ἐτ' ἐξόρεξίας παρεισφέρων.

Et si quid aliud ὤνιον *eius loci &c.) Præter antiqui codicis fidem, quædam etiam argumenta habuimus, quæ fecerunt ut* οἰκεῖον *scriberemus: non paruum illud, quod animaduertimus, nunquàm ferè Ciceronem Græca uoce uti cum Latinam habet, quæ egregiè quod uult exprimat. tam autem plenè significat* VENALE *Latinis, & tam receptum est, quàm Græcis* ὤνιον. *quod non accidit de alia uoce quam restituimus: nec enim Latini ullum habent uerbum, quo plenè* οἰκεῖον *dicant. Itaq; Cicero in Lucullo*

Græcam

Græcam dictionem ponit, cuius antea uim complexus fuerat, ut manifestius faceret, quid superioribus uerbis intelligere uoluisset. Nam quomodo non potest animal ullum non appetere id quod accommodatum ad naturam appareat, Græci id οἰκεῖον appellant, &c. Vt quod illi uno nomine dicunt, uix ipse duobus exprimat. Et in eodem libro, Idq; initium esse naturæ accommodatum. pro οἰκεῖον dixit: ut hic etiam οἰκεῖον eius loci, id est, illi maxime aptum & accommodatum, significet, quod suprà dixit Ornamentum academiæ proprium meæ, & tamen nunc expreßius dicit οἰκεῖον, id est, suum & ualde adpositum. Paulò autem antè HERMERACLAS scripsimus ex antiquo illo codice, ubi HERMEROTAS prius erat ex Mercurij & Herculis formis compactis statuis.

Typos tibi mando.) Scimus Hermolaum in sui Corollarij libro primo, cap. XXXIIII. Rhypos potius legere, quàm emendare, sic enim dicit, Sed & apud Ciceronem in epistolis ad Atticum Rhypos scriptum est, pro ceris siue formis unde sigilla fingebantur, fortasse a situ uetustatis appellatas, &c. Quod tamen in nullo unquam uidimus neq; excuso neq; manu scripto. Noster sanè antiquior LYPOS habet. Nos adhuc magis receptam lectionem secuti sumus, & magis antiquæ uicinam: cum certius aliquid ipsi inuenerimus, aut ab alijs docti erimus, tunc hanc delebimus, ac meliorem reponemus. Ibidem in fine 6.5.

Plutealia sigilla.) Sic aiunt olim emendasse Beroaldum: quod in quosdam etiam propter uiri autoritatem excusos libros manauit: nobis non tanti ea fuit, ut non magis ueteribus libris crederemus, quorum mirificam concordiam in hoc perspeximus: nec tamen iudicium illius contemnimus: lectio certe ab eo conformata plana & expedita est. Ibidem

poterit unusquisq;, seruata antiqua suo loco scriptura, quod magis probabit eligere. Scyphos sigillatos nominat Cicero in Verrinis, Accurrit Venerius, iubet me scyphos sigillatos ad prætorem statim adferre.

11. *Sin autem eum & offendes.*) *Quamuis hic notam, quæ mendum indicet, non adposuerimus, tamen locum deprauatum esse existimamus: cùm autem ab antiquo codice adiuti non simus, uulgatam lectionem magis quàm est, contaminare noluimus.*

12. *Teucris illa:*) *Nos ante hæc uerba,* MVLTA DESVNT *scripsimus, plurimis argumentis in hanc opinionem ducti. Cùm enim paulò suprà adhuc se candidatum esse fateatur, quæ ex hoc loco traduntur post peractum consulatum gesta sunt. paulò enim infrà de prodromis Pompeianis agit, & de uoluntate Pompeij (qui iam ex sua expeditione reuertebatur) qui aperte agere cogitabat Antonio succedi oportere. is autem post peractum consulatum (collega enim fuit Ciceronis) in Macedoniam cum imperio profectus erat. Manifesto etiam colligitur ex pluribus locis Pomponium Atticum Romam uenisse, ut ex illo sequentis epistolæ, Sunt autem post discessum à me tuum, &c. Vt nullo modo cohærere potuerint, quæ post spatium saltem duorum annorum scripta sint. Deesse autem quædam hic præcipuè iudicauimus: non enim* TEVCRIS ILLA *idoneum epistolæ principium uidetur: nam intermißionem etiam scribendi factam, cum Romæ manserit Pomponius, nemo potest inficiari. Pluribus autē locis infrà de Teucride hac loquitur, cum supra nunquàm de hoc negotio mentionem fecerit. Hæc autem sufficiant. Qui uerò attentius considerarint, plures etiam coniecturas uidebunt, quas nos scientes omisimus: nemo autem miretur nos interdum*

mancos,

mancos, & decurtatos esse hos libros credere, apud optimos enim autores inuenimus citatos esse locos ex epistolis ad Atticum, qui nusquam in his reperiuntur, ut Suetonium, cuius in Cæsare hæc sunt uerba, De hac significare uidetur & Cicero in quadam ad Atticum epistola, referens Cæsarem in consulatu confirmasse regnum, de quo ædilis cogitarat. Possemus & alia non infirmiora testimonia proferre, quæ nunc omittemus.

Teucri Syllani:) Nos moti autoritate uetusti codicis ita emendauimus, Teucris illa lentum, &c. qui semper sic scriptum habet: infrà enim de hoc negotio bis agit: cum autem obscurè scripserit, & δι' αἰνιγμάτων, uix possumus quid intelligere uoluerit diuinare. In extremo secundæ ab hac epistolæ ferè hoc nomen in uulgatis etiam rectè scriptum erat, cum dixit, τεῦκρις promissa patrauit. quia autem ignotis hominibus has literas dabat, parum in illis liberè loquebatur. nam sequenti epistola cùm dicit, Tuus autem ille amicus, &c. credimus nos eum Pompeium intelligere: quod ex [illegible]ima huius uoluminis epistola manifestius colligitur: ijsdem enim penè uerbis idem de illo iudicium facit: suppresso tamen nomine, sed ita certis indicijs, ut dubitari non posit. Ibidem.

Nihil ego illa impudentius, nihil astutius, nihil lentius uidi:) Sic nos emendauimus ex uetusto codice. (illa) autem, Teucride intelligimus (lentius) uerò quia semper hoc eius negotium lentum esse dicit. Ad hunc autem locum, NAM A CAECILIO PROPINQUI, &c. alludit Seneca epistolarum lib. XXI. his uerbis, Quàm durus sit fœnerator Cæcilius, à quo minoris centesimis propinquis numus moueri non posit. in quibus nonnihil mendi inest, ut siquis cum hoc loco concordare uelit, Ibidem.

præpo

præpositione tantum addita facilè poßit, A PROPINQVIS *legendo.nam Propinquis moueri, pro à propinquis intelligere, nimis durum uidetur: aliter quomodo locus ille intelligi debeat, non uideo.*

Ibidem. Tito mandaui σκέψεις.)Hoc Græcum nomen *in nostro antiquo Latinis literis* SCEPSIS *scriptum est, ut Græcum quondam* σκῆψις *fuisse existimem. Sunt autem* σκῆψις *excusationes & προκαλύμματα quæ excogitamus & fingimus, cum alicui negotio adesse nolumus. Sophocles,* ἀλλ' εἰσόρα μὴ σκῆψιν οὐκ οὖσαν τίθῃς. *Aristophanes etiam* πλούτῳ *sycophantem, cùm interrogatus esset an mercaturæ operam daret, respondentem inducit,* ναὶ, σκήπτομαι ὅταν τύχω, *id est, cum mihi commodum est, fingo me mercatorem esse, ut fugiam officia ac munera quibus illi soluti sunt: utor hac excusatione, & prætextu quodam, ut uacationibus illorum fruar. Denique Cicero lib.* XVI. *harum epistolarum, cum crebris eum literis Octauianus rogaret ut in causam suam descenderet, inquit, Ille urget, ego autem* σκήπτωμαι, *non confido ætati, &c. id est, simulo aliquid impedimenti mihi ortum esse, & prætextum aliquem inuenio quare id facere non poßim.* ἀναβολὴ *autem procrastinatio, & in alium diem dilatio. Mandarat igitur Cicero Tito ut se excusaret, & negotium illud in aliud tempus reijceret.*

Ibidem. *Sed nescio an* ταὐτόματον.) *Sic quõdam in excusis etiam legebatur, postea* ταὐτομάτων ἡμῶν *scribere cœperunt. Antiquior etiam noster* TAVTOMATON *habebat:* ἄλλων *autem alia manu postea repositum fuit, ex quo nonnulli (ut puto)* ἡμῶν *fecerunt. Nos uulgatam nunc lectionem (etsi non probemus) secuti sumus. sed quia locus obscurus est, cum nihil certi adferre poßemus, eum intactum*

reliqui

reliquimus: potius tamen suspicamur, ταὐτόματον legendum esse, hac sententia, ut dicat se professò T. mandasse σκήψεις atque ἀναβολὰς, quæ tamen fortasse non necessariæ erunt. res enim ταὐτόματον, id est sponte sua quem opto exitum habebit. Postea addit rationem quare non opus fore excusationibus & dilatione putet, Nam (inquit) mihi Pompeiani prodromi nuntiarunt, &c. Nos in re dubia suspicionem etiam quam habemus reticere noluimus, simulq; innuere quam ueriorem, & castiorem lectionem esse putemus: doctiorum tamen iudicio uirorum de hac re stare uolumus.

Per manus seruulæ seruatum, & eductum.) Sic etiam 15
nos scripsimus, cum tamen Germani ex antiquo codice, SEPRVLLAE in margine sui codicis pro SERVVLAE scribant: & nos in nostro etiam meliore, & antiquiore SEPRVLAE scriptum inuenerimus: noluimus rem silentio præterire quin nostrum iudicium de ea proferremus, & antiquam lectionem testatam relinqueremus, siquid fortasse lateret quod nos ignoraremus. Cicero tamen in oratione de Aruspicum responsis receptam lectionem confirmat, cùm inquit de Clodio loquens, Nisi ex eo loco, quò eum adire fas non fuerat, ancillarum beneficio emissus esset. Et Plutarchus in uita Ciceronis eidem adstipulatur.

Quomodo ἐνεπερπερευσάμην:) Sic ferè omnes uulgati codi- 17
ces deprauatißimè: quod etiam ita negligenter interpretati sunt, ut nullam rationem habuisse uideantur neq; huius loci sententiæ, neque Græcæ etiam scripturæ. Nos ἐνεπερπερευσάμην legimus ex nostro meliore libro, id est, me ostentaui, & quasi iuueniliter iactaui, omnibus adhibitis fucis & ornamentis orationi meæ tanquam exultaui, & placere illi studui. Hinc autem colligere possumus quàm perfecte Græcum sermonem calleret Cicero, qui tam propriè, [illegible]

& aptè

& aptè abstrusioribus etiam uerbis eius linguæ utatur. Originem & rationem huius uocis ex Suida accipies, & alijs quorum studium est hæc minute explicare: eā autem nō una est: cum tamen omnes in significatu consentiant. Nouum autem auditorem Pompeium appellat, quia tunc ab illa felicissima expeditione contra Asiæ reges redierat.

Ibidem. *Si unquam mihi ἐπιχειρήματα suppeditauerunt.) Nos ex uetere nostro libro nostram lectionem accepimus: quam etiam Germani ex uetusto codice adnotarant: ut consentientibus tam remotis testibus, fides omnino illis haberi debeat. est autem hæc lectio uehementior, & illo animi ardore, quo hæc pronunciabat Cicero dignior, multas uno spiritu argumentorum species, & orationis ornamenta nominare. Quid autem καρποὶ hoc loco sint, fatemur, nos non compertum habere, in quo etiam dubitarunt Germani: cum multa apud Græcos hoc nomen significare sciamus, nunquam inuenimus hoc significatu quo hic uidetur Cicero ponere: nisi mendum fortasse sit eo loco in his ueteribus codicibus, quod tamen alijs iudicandum relinquimus. Reprehendit Aristoteles lib. III. Rhetorices inane studium eorum qui nimis curiose nomina quibuscunque rebus imponerent: & maxime Lycimnium quendam rhetorem qui multa huiusce modi uocabula finxerat, taxat: ἐπέρεισιν, ἀποπλάνησιν, ὄζους, ut fortasse ab eodem quoque hæc uox καρποὶ excogitata fuerit. Si enim quasdam orationis partes ille μεταφορικῶς ramos appellauit, cur non credi potest eundem nonnullas alias ab eadem re translato nomine fructus appellasse? Verum hæc leuis coniectura est; quam tamen non spreuimus, si forte nostro iudicio poßit aliquando certior quædā ratio huius nominis aßignari.*

19 *Fusius circumceßit.) Hic locus uarijs modis legitur: cum enim*

enim omnes corruptum eſſe exiſtimarint, quiſq; pro ſuo ingenio ſuppleuit. Germani corrigunt FVSIVS TERT. CONSVL CESSIT: *quod inane, & falſum puto. Noſter antiquior* FVSIVS TERTIVM CONCESSIT: *quod nos recepimus. in tantis enim tenebris quid potius faceremus non habuimus, quàm ut libri illius, quem infinitis locis fidelem experti ſumus, non certam etiam lectionem ſequeremur. Eſt autem hic* Qu. Fufius *Calenus perpetuus inimicorum Ciceronis defenſor, qui cauſam Clodianam acerrimè defendebat. ſi autem noſtram lectionem probes, intelligere potes, cùm antè bis conceſſiſſet, tertiùm nunc conſenſu optimatium uictum, coactum eſſe concedere.*

Tribuni non tam ærarij, quàm ut appellantur ærati.) 21
Contrà in noſtro antiquiore libro TRIBVNI NON TAM AERATI, QVAM VT APPELLANTVR AERARII. *Appellabantur ſanè ærarij tribuni à tribuendo ære, autore* Feſto. *unusquiſq;, quæ commodior lectio uiſa fuerit, eam ſequatur.*

Ἔσπετε νῦν μοι μοῦσαι ὀλύμπια δώματ' ἔχοντες:) *Germani uidentur in ſuo antiquo codice non parua ueſtigia ueræ lectionis inueniſſe: nec tamen plenè locum reſtituerunt. Eadem nos, & paulò fortaſſe integriora in noſtro probatiore habemus: quamuis neſcio cuius culpa cum Germanico exemplari noſtrum etiam impreſſum aliquantum inquinatum ſit: nunc tamen omne uitium eius detrahemus. Eſt ſæpe apud Homerū (ut omnes ſciunt) uerſus ille, qui totus antè in cunctis impreſſis legebatur,* ἔσπετε νῦν μοι μοῦσαι ὀλύμπια δώματ' ἔχουσαι: *quando auxilium muſarum implorat, aliquam nouam narrationem exordiens. In* XVI. *autem Iliadis cum in naues Græcorum Troiani faces inijcere* 22

cœpiſſent, ut claſſem incenderent, nouum nouæ rei principium faciens, eundem uerſum repetit, ſtatimq; infert ὅπως δὴ πρῶτον πῦρ ἔμπεσε νηυσὶν ἀχαιῶν. Quare Cicero hic rem admirabilẽ exponere uolens, loco illo Homeri eleganter, & accõmodate utitur, poſtremã partẽ prioris uerſus ut non neceſſariam omittens, & tantũ poſterioris adſumens, quantũ ſibi ad declarandũ quod uolebat, utile erat. & ſane recte in antiquo totũ id ſcriptum eſt: quia tamen aliqua ſemper dictio aliquantulum peruerſa eſt, fit ut non parum perturbationis adferant Græci hi loci, niſi intelligas cuius autoris ſint, & literas illas cũ integris, & incorruptis uerbis ſcriptoris illius conferas: tunc omnia quæ prius diuulſa erant uerborum mẽbra componuntur. nã elemẽta ipſa nunquam ferè deſunt, etſi deformata aliqua parte ſint. Quare ne longiores ſimus, ſic ex uetere ſcriptura, & ratione ipſa locus hic legendus eſt, ἔσπετε νῦν μοι μοῦσαι, ὅπως δὴ πρῶτον πῦρ ἔμπεσε: ut nõ tantùm opem muſarũ inuocet, ſed exponat etiã in qua re narrãda uelit illas ſibi auxilio eſſe. Plato etiã VIII. lib. Polit. hoc eodẽ Homeri principio utitur, cum tradere uellet quibus motibus ſua ciuitas perturbari poſſet, quæq; ſeditiones oriri inter ſocios & eos qui Remp. regerent. Cùm autẽ ſermo Platoni futurus eſſet de ſeditionibus, & diſcordijs ubi Homerus ignis, ille ſeditio excitata eſt, inquit. Hæc illius uerba ſunt, πῶς οὖν δὴ ἔπον ὦ γλαύκων ἡ πόλις ἡμῶν κινηθήσεται. καὶ πῆ στασιάσουσιν οἱ ἐπίκουροι καὶ οἱ ἄρχοντες πρὸς ἀλλήλους, καὶ πρὸς αὑτοὺς ἢ βούλει ὥσπερ Ὅμηρος εὐχώμεθα ταῖς μούσαις εἰπεῖν ἡμῖν ὅπως δὴ πρῶτον στάσις ἔμπεσε καὶ φῶμεν αὐτὰς τραγικῶς ὡς πρὸς παῖδας ἡμᾶς παιζούσας καὶ ἐρεσχελούσας ὡς δὴ σπουδὴ λεγούσας ὑψηλολογουμένας λέγειν. quæ eo libentius poſui, ut uiderent omnes quomodo grauiſſimi ſcriptores iiſdem

Homeri locis unusquisq; pro suo commodo uterentur.

Ne aut ignorando stultißimi iudicaremur.) Nos hic mendi 24.in princ.
notam adposuimus: manifestò enim deest quiddam: cum enim duas proposuisset, uni tantùm parti respondet. nonnulli (ut puto) coniectura ducti sic locum suppleuerunt: NE AVT IGNORANDO STVLTISSIMI, AVT METVENDO IGNAVISSIMI IVDICAREMVR. qui integriorem codicem nactus erit, hic tutò poterit omnes hos uerborum defectus restituere: nostrum semper consilium fuit hæc mutila, & decurtata loca, ut in ueteribus libris inuenimus potius dare, quàm aut nos supplere, aut ut ab alijs supppleta sunt, tradere.

Comesatores.) Nos (commissatores) scripsimus, ut hic 25
noster uetus codex habet: & in epistolis ad P. Lentulum, i.
Mediceus: ubi uersus Terentij citat, Phædriam intromittamus commissatum. In nostro sanè Terentio, quem olim Politianus cum uetustißimo illo Petri Bembi accuratißimè cõtulit, semper ita in illo quidem uetere, hoc uerbum scriptum esse Politiani manu adnotatum est.

Itaque & ludentes Glodiatoribus:) Nos ex nostro an- Ibidem
tiquiore exemplari ET LVDIS ET GLADIATORIBVS scripsimus: quam esse legitimam, & ueram huius loci lectionem non dubitamus: sed ne hic iterum eadem repetamus, uidenda ea quæ adnotauimus supra locum illum in epistola Asinij: GLADIATORIBVS AVTEM FADIVM QVENDAM, &c. ἐπισημασίας autem hic intelligit; quas lib. primo ad Qu. Fratrem significationes appellat, eo loco de Asia loquens, ut theatro μεταφορικῶς, Natura autem ita resonans, ut usq; Romam significationes, uocesq; referantur. Item Liuius, Deinde ex dignitate magis uisum scribere cum de quibus uidere-

tur, quàm præsentem aut referendis suis in ciuitatem beneficijs erubescere, aut significationibus, acclamationibusq́; multitudinis assentatione immodica pudorem onerātis, &c. Polybius etiam lib. III. *πάντων δὲ ἐπισημηναμένων ὡς δίκαια λέγοντος τοῦ σκίπωνος, &c. id est, plausu, & clamore signum suæ mentis, uoluntatisq́; dantibus.* In his etiam epistolis lib. XIII. *Tu siquid pragmaticon habes, scribes: si minus, populi ἐπισημασίαν, & mimorum dicta perscribito. Non enim hic dicit se abstulisse mirandas ἐπισημασίας gladiatoribus, esset enim ineptum: sed populo ludorum gladiatorumq́; consessu: tunc enim propter multitudinem quæ simul coit, populi R. iudicium, ac uoluntas significatur.*

Ibidem In comitiorum causa.) *Hæc postrema dictio in nostro antiquo non est, ut fortasse dictum sit quemadmodum lib.* XII. *Maxima est in Scapulæ celebritas, propinquitas.* Et lib. XIII. *Eum uideo in Libonis pretorem. ut enim suprà (hortis) sic hìc (annalibus) intelligendum est. uidentur enim hæ locutiones similes illi esse qua usus est Cicero ad Qu. Fratrem de aquæductu scribens, Præsertim cum tu neque per Locustæ, neque per Varronis uelles ducere. De qua doctissimus uir Budeus eruditè disseruit: qui alias quoq; huic consimiles apud Ciceronem esse docet, & omnes à Græco sermone originem ducere: illis autem receptis & probatis, cur non huic quoq; pari locus esse potest? sed omnia ut puto imperiti librarij contaminarunt.*

25 Vt quoad uiuat singulis tribubus HS. CCCCXXXV. debeat.) *Nos numerum HS. quem in antiquo codice iisdem etiam notis perscriptum inuenimus, reposuimus. Quid autem per notas illas significetur, iam declaratum est.* Germani *pro* TRIBVBVS, TRIBVLIBVS *legunt.*

gunt. Nos tamen receptam lectionem, quam etiam in cunctis manu scriptis uidimus, retinuimus, etsi illam non improbemus.

Fabam mimum:) *Adeo perturbatus est & obscurus hic locus, ut quid de eo statuendum sit, mihi non constet. quicunq; manu scripti meliores sunt,* FABA MINIMVM *primo habebant; ex quibus tam deprauatis uocibus factum postea fuerat* FABAM MIMVM *ab iisdem qui libros illos scripserant. Eam igitur castigationem recepi: non quòd illi ualde confiderem, sed quia meliorem, & certiorem non habui. quid enim in tantis tenebris aliud facerem, quàm à priscis exemplaribus ut optimis ducibus ne tantulum quidem declinare? Qui integriores codices nactus erit, is poterit ex hoc loco hanc quasi fuliginem abstergere, aut eruditiores fortasse aliqui ueterem ueram & ingenuam esse lectionem probabunt, nec meliorem quærendam esse ostendent. Alij* FABAM NVMVM *legunt, non minus dubia & incerta mihi lectione. Sententia huius loci perspicua est: queritur Cicero cõsulatum illum suum quem antea optimus & clarißimus uir summis laudibus in cœlum tollere solitus erat, si indignißimæ personæ honorem illum adipiscentur (quod accidet si* L. *Afranius* Cos. *factus erit) omnem dignitatem amissurum, & rem uilem & abiectam euasurum. quare laudat consilium* Attici, *qui se literis & sapientiæ studijs dediderit, & honores omnes, magistratusq; neglexerit.* *25. prope finem.*

Non'ne ἐλαφητέορ:) *Antiquior noster, & omnes manu scripti,* FLOCIFACTEON *prima tantum litera aliquatenus peruersa, sed errore satis frequenti: multis enim locis (quod sæpe magnas peruersiones produxit)* E *pro* F *scriptũ est: credo similitudine, quam inter se in antiqua illa scriptura* *Ibidem*

hæ literæ habebant, quæ maioribus literis constabat: ut ex lapidibus & multis etiam peruetëribus libris deprehenditur. Latinum autem uerbum Græcorum more inflexit: alludit enim ad uocem illam φιλοσοφιτέον, quam paulò antè posuit. nam ut alibi formauit Sullaturit. Lentulitates, & Appietates, sic (ut opinor) in hoc loco Floccifacteon dixit: non quòd eadem omnino sit ratio huius & illarum formationum, sed quia consimilem quandam habent licentiam discedentis aliquo modo ab usu, & consuetudine Latini sermonis, ut aptius quod uolebat, effingeret, & uno uerbo exprimeret: & istos consulatus non floccifacteon, id est, non debemus facere flocci, & dignos existimare, in quibus assequendis tantum studij, & loboris ponamus.

31. in fine. *Vt anniuersaria sacra iuuentuti non committerentur:)* Meliores codices rectam lectionem retinent, IVVENTVTIS. non enim dicit sacra anniuersaria non esse commissa iuuentuti, ut iuuentus illis exclusa intelligatur: sed sacra iuuentutis, quæ scilicet pro iuuenibus sunt instituta autore Festo (singulis autem annis redibant) non esse commissa dicit eodem significatu, quo committere ludos, & commissionem ludorum dicit.

32. in princ. *Memmius suis sacris uitiauit:)* Nos in cunctis manu scriptis INITIAVIT legimus: Germani quoque in margine sui codicis sic scribunt. Credimus omnino intelligere Ciceronem Luculli uxorem à Memmio uitiatam & stupratam esse: sed cum suis sacris id flagitium commiserit, cum ioco (initiauit) dixisse: mos est enim in sacris mulieres initiare, & non stuprare. Vt rem igitur turpem honesto nomine proferret, simulq; sinistrum morem initiandi, quo Memmius usus erat, taxaret, pro uitiauit (initiauit) dixisse. Quæ autem sacra Memmij intelligat, considerandum. Multa argentea

*gentea nomiſmata uiſuntur, quæ in auerſa fronte Cereris
imaginem habeant cum hac inſcriptione,* MEMMIVS
AED. CVRV. CERIALIA PREIMVS FE-
CIT.*Quam rem etiam Politianus animaduerterat,& tra-
dit Miſcellaneorum capite* LXXXV.*fortaſſe igitur Ceria-
libus intelligit: cum enim ea primus fecerit,rectè eius ſacra
appellari poſſunt: uel quibuſdam ſuæ genti,& familiæ pro-
prijs ſacris.*

Auet filius:) *Nos in manu ſcriptis* AVLI AVTEM 32
FILIVS *legimus. Vt* L.*Afranium intelligat* Metelli *col-
legam in conſulatu.cùm enim ſuprà* De Metello, *quid ei ui-
deatur expoſuerit: nunc iudicium ſuum de altero conſule
profert: ſic enim ſuprà etiam* Afranium *appellat, Omnibus
inuitis trudit noſter* Magnus Auli *filium.*

Νῦφε καὶ μέμνησο:)*Hæc uerba Græca corruptè antea le-* 35.*in fine.*
gebantur:nam & pro ἄρθρα, ἀνέρα *ſcriptum erat:& alijs
mendis fœda erãt.Nos ex noſtro codice illa reſtituimus.Sui-
das etiã in dictione* πρόχειρος *locum Polybij adducit,ubi di-
ctũ hoc Epicharmi celebratur:*ἀλλ' ἔςιν αἴτιον τοῦ μὴ πρό-
χειρον ὑπάρχειν, τὸ παρ' ἐπιχάρμῳ καλῶς εἰρημένον νῦφε
καὶ μέμνησο ἀπιςεῖν, ἄρθρα ταῦτα φρενῶν:*quam rectã eſſe
lectionem confirmat* Qu.Cicero, *qui in libello de petitione
cõſulatus ſic ea interpretatur,Quamobrẽ* ἐπιχάρμειον *illud
teneto:neruos, atq; artus eſſe ſapientiæ non temerè credere.*

Barbara quædam, & obſoleta:) *Meliores codices, quos* 36
nos ſecuti ſumus σόλοικα *habent,tam certè & huic loco ac-
commodatè, ut nullo opus ſit argumento ad hanc lectionem
confirmandam.*

Nam ut ait Rhinton.) *Poëta hic Comicus fuit,patria Ta-* 38
rentinus. Athenæus *lib.* III. δειπνοσοφιςῶν *ipſum citat in
comœdia* Amphitryone. *Ad hunc* Rhintonis *ſenariolum*

uice prouerbij iactatum puto M. Varronem *lib.* III. *de re rustica alludere cùm inquit,* Quis contra nunc Rhinton non dicit sua nihil interesse, utrum his piscibus stagnum habeat plenum, an ranis? Nostri librarij secundam uocem huius uersus deprauarunt: pro μὲν enim, μετὰ scripserunt, turpi, sed manifesto errato.

EX LIB. II. AD ATTIC.

40 Vt σεμνότερός τις & πολιτικώτερος uideretur.) Quamuis hic receptam lectionem conseruauerim, & antiquam contempserim, fortasse non sine culpa: uolo nunc ipsam mea opera in lucem prodire: nec enim eam ita prauam iudico, ut penitus repudiari debeat. Ne σεμνότερός τις, &c. habent prisca exemplaria, quod prima specie ualde absonum uidetur, cum NE, pro, ut non, poni soleat: perspicuum autem sit Philippicas orationes scripsisse Demosthenem, & se à iudiciali genere abiunxisse, ut ea res sibi honorem dignitatemq́; adferret, & ut grauior grandiorq́; orator haberetur: id enim est σεμνότερος: quod ex Cicerone colligitur, qui in Oratore sic uerba hæc Aristotelis in tertio Rhetorices interpretatur, ὁ μὲν ἡρῷος σεμνὸς καὶ λεκτικὸς καὶ ἁρμονίας δεόμενος, ὁ δ' ἴαμβος αὐτή ἐστιν ἡ λέξις ἡ τῶν πολλῶν: διὸ μάλιστα πάντων τῶν μέτρων ἰαμβεῖα φθέγγονται λέγοντες: δεῖ δὲ σεμνοτέραν γενέσθαι καὶ ἐκστῆσαι. Quod longè Aristoteli uidetur secus, qui iudicat heroum numerum grandiorem quàm desideret soluta oratio. Iambum autem nimis è uulgari esse sermone: itaque neque humilem nec abiectam orationem, nec nimis altam & exaggeratam probat: plenam tamen eam uult esse grauitatis, ut eos qui audient, ad maiorem admirationem poßit traducere. Alibi σεμνὸς diuinus à Cicerone dicitur, ut opinor.

nam

nam cùm dixit in procemio ſecundi libri de oratore, Sed hæc tragica atque diuina: puto illum hoc uerbum exprimere uoluiſſe. nam Ariſtotel.lib.1 I. Meteororum *cum ferè eandem ſententiam proferre uellet, ita locutus eſt,* τραγικώτερον γὰρ οὗτοι καὶ σεμνότερον ὑπέλαβον ἴσως εἶναι τὸ λεγόμενον. *Quamuis autem huius uerbi ſignificatus notiſſimus eſſet, non malum tamen fuiſſe puto hæc è tam claris autoribus diſſeruiſſe.* Si igitur N E, *ſemper* V T N O N *ſignificet, uidetur omnino ſententiæ repugnare, & nullo modo antiqua lectio probari poſſe: ſed alibi mihi legiſſe uideor (niſi fallor)* N E *pro* V T, *affirmatiuè poſitum eſſe, ut in* Oratore, Tantumq; *abeſt ne (quod ij qui hoc aut magiſtrorum inopia, aut ingenij tarditate, aut laboris fuga non ſunt aſſecuti, ſolent dicere) eneruetur oratio compoſitione uerborum, ut aliter in ea nec impetus ullus, nec uis eſſe poſſit.* Sunt autem omnes, *qui illo uolumine continentur* Ciceronis *libri (meo iudicio) minus quàm cæteri contaminati. nam hæc cum in ea incidunt, conſueuerunt iuniores quidam ſine ulla dubitatione peruertere: quod fortaſſe etiam fecerunt hoc loco, quem in manibus habemus: quo fit ut huius locutionis pauciora exempla adferre poſſimus.* Nihil autem *nunc aliud mihi occurrit quo poſſim antiquam lectionem magis confirmare: eruditiores hoc diligentius conſyderabunt: & ſi uidebitur, ipſi priſcam hic uocem quamuis rariorem reſtituent.* Contrà autem V T *pro* N E, *ab optimis autoribus frequenter uſurpatum eſt, & à doctis uiris accuratè animaduerſum. nos etiam id pluribus locis temeritate quorundam ſiniſtrorum correctorum ſublatum in ſuam ſedem reſtituimus.*

.Cùm in Sicilia *ædilitatem ſæpe dictitaſſet:)* Quia *hic lo-* 41
cus obſcurus eſt, non uerebor antiquam lectionem (etſi

corruptam, & ineptam) proponere. nam quum tam uariè in melioribus legatur, auget mihi suspicionem, locum non carere mendo. Elegantiores homines, sinceræq; M. Tullij locutionis amatores diligentius hunc locum considerabunt: mihi enim difficilis admodum uidetur. Quod si commentitijs fabulis contenti esse uolumus, omnia erũt plana, & aperta: sed illas nec aures eruditorum delectare arbitror, nec animum alere: sic scriptum est in antiquioribus, CVM IN SICILIA HAEREDITATEM SAEPE HAEREDITASSET, NEQVE MAGNOPERE, *&c. Hæc uideant studiosi: quid enim nocere possunt hic notata? Saltem ut considerent quantum etiam antiqua exemplaria aliquibus locis deprauata sunt.*

42. in princ. *Sed soror, quæ tantum habeat consularis loci.) Munera Gladiatorum in foro dabantur. Consules autem, & alij magistratus gerentes, pro magistratus dignitate spatium habebant ubi spectare possent, siue amicis, familiaribusq; ad spectandum dare. Virgines item Vestales suum locum gladiatorium habebant, & consulum uxores. Qui magistratus petebant, soliti erant à propinquis, & necessarijs uel precario, uel mercede magnam uim horum locorum impetrare, & hac liberalitate candidati multorum animos sibi conciliabant: cum nonnulli etiam nobiles uiri in circo totas tabernas tribulium causa compararent. Decreto autem M. Tullij, liberi, posteriq; Seruij Sulpitij circum eam statuam, quæ illi, quòd ob remp. mortem obijsset, in rostris erecta est, locum Gladiatoribus, ludisq; habebant quaq; uersus pedes quinque. Cùm igitur Clodius candidatus esset, petierat à sorore Clodia Metello Celeri nupta, quæ multum haberet loci consularis, ut sibi aliquantum concederet: illa autem parum liberaliter ei uisa est respon*

respondere, cum unum tantum pedem promisisset: de quo cum Cicerone questus responsum tulit iniuria illum de sororis uno pede queri: posse enim, cum ei commodum esset, etiam alterum pedem tollere, acerbo, sed lasciuo nimis dicto & parum grauitate, dignitateq; Ciceronis digno. putabatur enim Clodius tres sorores stuprasse. Tollere autem pedem figuram quandam Veneris designat, de qua Martialis intellexit, cum dixit, Sustulit ille pedes, sustulit hic tunicam. Sed & lib. XI. Tolluntur q; pedes, ô medicina grauis. locus igitur Ciceronis iam planus est. sed cur primam uocem posterioris epigrammatis Martialis, quod adduxi, meo iudicio deprauatam, non corrigam? præsertim cum, si recte cogites, omnem uim illius & elegantiam perturbet? nec enim HICTERICAM legi debet. Quis enim unquam audiuit Hictericos eo modo curari? falsum hoc profecto est, & à nullo unquam traditum, sed HYSTERICAM. Sic enim appellantur mulieres quæ uuluæ suffocationibus laborant, quas Venere curari notißimum est. Galenus lib. VI. de locis affectis, ἐγὼ δὲ θεασάμενος πολλὰς γυναῖκας ὑστερικὰς ὥς αὐταί τε σφᾶς αὐτὰς ὀνομάζουσι, αἵτ' ἰατρῖναι πρότεραι παρ' ὧν εἰκός ἐστιν κἀκείνας ἀκηκοέναι τοὔνομα, &c. narrat autem in hoc epigrammate malitiam Ledæ, quæ finxit se hystericam esse, ut non modo lubente, sed etiam iubente marito posset libidinem suam explere, exclamatq; in tam facilem & suauem medicinam. Si autem hictericam legas, cum regius morbus nullo modo ea curatione indigeat, falsa & inepta totius epigrammantis sententia erit. nec enim ea ratione potuisset Leda uetulo marito imponere, & quod uolebat, hoc artificio astute ab illo extorquere.

Neq; te in Decurionibus habebam.) Sic uulgati habebant: 44

manu scripti TOCVLIONIBVS, quemmadmodum & nos etiam scripsimus, deprauatè omnino (ut puto) sed tamen tali rectæ, & sinceræ lectionis uestigio, ut nunc poßit uel intelligi obscura, & inaudita uox, uel industria studiosorum restitui: nos sanè nihil de illa compertum habemus. quiddam de usuris præ se ferre uidetur, quas Græci τόκους appellant. putamus tamen quæ nobis ignota sunt ea doctioribus hominibus, & qui plura legerint, percepta esse: quare noluimus committere, ut nostra huius rei ignoratio alijs noceret: miramur tamen non esse contra ipsam adpositum asteriscum: statueramus enim donec alicuius eruditioris opera & ingenio magis declararetur, notam illi hanc adpositam esse ut suspectæ & inquinatæ. Vulgatam lectionem existimamus nos falsam esse & ab aliquo suppletam eorum qui omnes obscuriores uoces tanquam scopulum fugiunt: dumq; omnia Ciceronis uulnera occulere student, faciunt ut nequeant ea remedia adhiberi, quibus acri iudicio uiri possent has quandoq; Ciceronis plagas sanare. nobis certum est hos nullo pacto imitari. Decuriones, tenuißimus in Italiæ municipijs, magistratus erat. Quid igitur hoc ad Atticum? uidetur potius, ut suspiciones omnes nostras ingenuè proferamus, tale eius negotium innuere, quod parum honestum & ingenuum esset: sed de tota hac re alijs doctioribus statuendum relinquimus.

45 Gyrus agebatur niridiorum αἱ διαφάσεις &c.) Sic locus hic antea corruptißimè legebatur. Nos auxilio nostri antiqui codicis illum emendasse nobis uidemur, CYRVS AIEBAT RADIORVM διαφάσεις, hoc sensu, Cum idem mihi quoq; quod tibi uideretur, rem cum Cyro contuli: ille autem affirmabat radiorum διαφάσεις latis luminibus non tam esse suaues. Qua de causa non possunt reprehendi

bendi fenestrarum angustiæ. Erat autem Cyrus architectus, quod etiam ex epistola ad Trebatium manifestò colligitur: ait enim, Chrysippus Vettius Cyri architecti libertus fecit ut te non immemorem putarem mei. Ratione igitur ductus Cyrus angustas fenestras fecerat: cum enim uidere nostrum fieri κατ' ἀκτίνων ἔκχυσιν καὶ πρόπτωσιν crederet, iudicabat radiorum ipsorum exitus, & transparentias (ut uulgo appellant) per angustas fenestras magis suauis esse: in quo non fallebatur. siquidem cum semper se radij magis aperirent, & in laxius spatium ex angustis meatibus effunderentur, tanquam recreabantur, & ita iocundiorem aspectum efficiebant. Lumina autem appellat fenestras, & omnia foramina, per quæ lux domum ingreditur. Atticus autem qui putabat διὰ τῆς τῶν εἰδώλων ἐμπτώσεως, uisionem nostram effici (delectabatur enim ratione, & sententijs Epicuri) rectè putabat erratum esse in fenestrarum angustijs: uidebat enim simulacra quæ à rebus à nobis uisis discedunt, ad oculosq; nostros perueniunt, si per angusta lumina transirent, necessario laboratura in angustijs illis, idq; nobis insuauiorem illarum rerum aspectum efficere debere, ideoq; illas improbabat. Laudandus igitur esset an uituperandus Cyrus, ex eo pendebat, utra uerior esset ratio, & opinio de origine, ac causa nostræ uisionis. nam si Democriti & Epicuri sententia recta esset, non poterat ille culpam effugere. Si autem Academicorum opinio, nihil peccauerat. Cicero autem quasi opinionem Democriti confutauerit, inquit, Nunc fit lepide illa ἔκχυσις radiorum. Sic autem & Aristoteles loquitur, postquam opinionem aliquam alicuius falsam esse docuit. nam, quasi sensui illam repugnare ostendere uolens, infert & ipse NVNC: quasi manifestum iam sit rem illo modo se habere non posse, & absurdam

esse, & conuictam opinionem illam lib. III. de anima, διὸ οὐδὲ μεμῖχθαι εὔλογον αὐτὸν τῷ σώματι, ποιός γὰρ ἄν τις γίγνοιτο θερμὸς ἢ ψυχρὸς κἂν ὄργανόν τι εἴη ὥσπερ τῷ αἰσθητικῷ νῦν δ' οὐδέν ἐστιν Et lib. primo περὶ οὐρανοῦ, ἀλλὰ μὴν οὐδ' ὑπ' ἄλλου φέρεται αὐτῶν τὸ μὲν ἄνω, τὸ δὲ κάτω οὐδὲ βίᾳ ὥσπερ τινές φασιν τῇ ἐκθλίψει βραδύτερον γὰρ ἂν ἐκινεῖτο τὸ πλεῖον πῦρ ἄνω καὶ ἡ πλείων γῆ κάτω νῦν δὲ τοὐναντίον. Eodem dicendi modo utitur persæpe Lucretius, ut lib. I. cum incommoda ostendisset quæ sequerentur, si res è nihilo orirentur: subiecit, At nunc seminibus quia certis quæque creantur, &c. Et eodem lib. At nunc per maria ac terras sublimaq; cœli, &c.

45 In qua σωκρατικῶς εἰς ἑκάτερον) Cum Græca uox hic desideraretur post aduerbium illud σωκρατικῶς, excusi omnes ne spatium quidem habebant quo ipsa recipi posset: stulto omnino consilio illorum, qui id commuserant. dum enim se omnes maculas deleuisse ambitiosè ostendere uolunt, omniaq; manca loca suppleſſe, membra, illa quæ uitiata sunt, occulunt, aut resecant: cum melius meo iudicio facerent, si quæ ipsi uulnera sanare nequeunt, non tangerent, at peritiores medicos in consilium adhiberent. Magis prudenter, & ingenuè se in hoc Germani gesserunt, qui antiquam scripturam maioribus quidem illam conscriptam literis depinxerunt, ut in priscis exemplaribus inuenerant, quibus characteribus nos ualde similes, uel potius æquales in nostro antiquiore libro inuenimus: ijs autem diligenter, sæpiusq; consideratis putauimus nihil aliud posse significare quàm εἰς ἑκάτερον. uel aliquis ea accuratius uestigia examinet. Nos eo animo sumus, ut meliori semper iudicio acquiescamus. hanc autem esse existimo huius loci sententiam: in qua πολιτεία nostra more

Socra

Socraticorum in utranque partem copiosè disserui: deinde ad extremum τῶν ἀρέσκουσαν, id est sententiam quam magis probabam, confirmaui scilicet, & secutus sum. Sic etiam fecit Cicero cum sententiæ in Lentulum, & reliquos coniuratos dicerentur: post enim sententiam à C.Cæsare dictam, inquit Plutarchus Ciceronem multa uerba fecisse, partim sententiam D.Syllani reliquorumq; qui eum secuti fuerant, confirmans, partim ultimam C.Cæsaris. quo etiam loco sic loquitur Plutarchus, ut nos hic emendauimus, ut idem locus exemplum nobis sit morem hunc habuisse Ciceronem etiam in Senatu in utranque partem disserendi, & modi illius dicendi: cum etiam illo Græci, cum hoc exprimere uolunt, utantur. Est autem hic: οὔσης δὲ τῆς γνώμης ἐπιεικοῦς καὶ τοῦ λέγοντος εἰπεῖν δυνατωτάτου ῥοπὴν ὁ Κικέρων προσέθηκεν οὐ μικρὰν αὐτός τε γὰρ ἀναστὰς ἐνεχείρησεν εἰς ἑκάτερον, τὰ μὲν τῇ προτέρᾳ τὰ δὲ τῇ γνώμῃ Καίσαρος συνειπών.

Θεοφράστου περὶ φιλομαθίας *affer mihi de libris Qu. Fratris.) Titulus libri Theophrasti in antiquo nostro codice deminutus est. Sic enim in eo legitur,* ΠΕΡΙΦΙΛΟΤΕΙΑΣ, *ut alij alijs modis emendauerint. ut cuiq; enim uidere licet, parua permutatione uarijs modis restitui potest, sed omnino diuinare aliquantulum oportet. Nos* περὶ φιλοτιμίας *scripsimus: scimus enim ex ipsius uita illum hoc titulo librum edidisse: nec tamen id affirmamus, sed in malis, quod magis uerisimile uisum est, id secuti sumus.* 46

Velim Syrpiæ conditione:) Olim excusi libri sic scriptum habebant: alij SCIRB CONDITIONES *castigarunt, nescio quàm bene. Nos* SYRPIAE CONDITIONE*: quod & in cunctis manu scriptis inuenimus, & Germani etiam adnotarunt. Cum tamen locum corruptum* 46

esse arbitrer (mihi certè ignotus est) ideo contra eum notam, qua deprauatos locos indicamus, adponi uolebamus, quæ uitio librariorum duobus uersibus ante posita est. doctiores hunc locum accuratius uidebunt: quia antiquiorem scripturam minus inquinatam esse putauimus, faciliusq; ea duce in sinceram lectionem perueniri posse confidimus, ideo eam retinuimus.

46 *Et iste sacerdos bonæ deæ cuiusmodi futurus sit, sciri possit:*) Longè diuersam habet lectionem antiquus noster codex: duæ enim postremæ uoces in eo non legũtur. sed melius omnino est antiquam scripturam qualis qualis est hic describere, ut poßint doctiores uidere an hic locus rectè suppletus sit, uel ipsi his uestigijs ducti fidelius illum restituere. est autem hæc, ET ISTE SACERDOS BENE DE TE CVIVSMODI FVTVRVS SCIVS SIT: INTEREA QVIDEM, &c. Etsi hæc ualde mendosa appareat, cum tamen à uulgata tam diuersa sit, non peccasse nos arbitror, qui hanc antequam penitus intereat, testatam relinquere uoluerimus: receptam tamen in nostro libro nulla uarietate scripsimus, quanquam ea nobis non parum suspecta est.

47 *Cato ille noster.*) Nos ante hæc uerba uersum Homeri restituimus, quem inuenimus in antiquis exemplaribus: est autem λ. χ. pronuntiatus ab Hectore, cum secum cogitaret ignominiam quam subiret, si pugnam cum Achille detrectasset. maximè enim uerctur ille Polydamantem hunc fratrem suum sapientißimum, & optimum uirum, qui, ut rediret cum exercitu intra urbem, consilium ei dederat: cui cum non paruisset, reprehensionem illius se sustinere non posse iudicat, nisi forti animo cum Achille pugnarit. Hunc etiam uersum adducit Aristoteles in libris de moribus, cum de hac

de hac fortitudine loquitur quæ oritur ex infamiæ metu: δοκοῦσι γὰρ ὑπομένειν κινδύνους οἱ πολῖται διὰ τὰ ἐκ τῶν νόμων ἐπιτίμια καὶ τὰ ὀνείδη καὶ διὰ τὰς τιμὰς καὶ διὰ τοῦτο ἀνδρειότεροι δοκοῦσιν εἶναι παρ' οἷς οἱ δειλοὶ ἄτιμοι οἱ δὲ ἀνδρεῖοι ἔντιμοι, τοιούτους δὲ καὶ Ὅμηρος ποιεῖ οἷον διομήδη καὶ τὸν ἕκτορα πουλυδάμας μοι πρῶτος ἐλεγχείην ἀναθήσει, *&c. Esse autem sibi dicit Catonem, quod Hectori Polydamantem.*

Κἂν ὑπὸ στέγῃ: *&c.) Locus hic antè deprauatißimè le-* 50
gebatur: in nostro antiquo penè integer est, ita tamen scriptus, ut uix intelligi queat: paruæ enim etiam peruersiones adeo lectorem turbant antè quàm uerum inuenerit, ut uix posse uideatur ex tam contaminatis uestigijs uera lectio indagari. Laborauit ualde Erasmus doctißimus, & studiosißimus senex, ut hunc locum restitueret, nec tamen consequi potuit quod omni conatu tentauit. Quod autem quosdam codices ψάκαλος *habere dicit, seq; tamen quid id sit ignorare fatetur: noster antiquus liber minus deprauatam eam uocem habet: est enim in illo,* ΨΑΚΑΔΟΣ, *ut si secundam literam ex* Α, *in* Ε, *cõmutes,* ψεκάδος *facias, quod tunc rectè se habebit secundo casu à recto* ψεκὰς *quæ gutta, & imber est: nec est uersus trochaicus catalecticus, ut credidit ille, sed penè dimidius, & integer senarius. Deest tamen in uulgatis, & excusis libris tota dictio* πυκνᾶς, *quæ ex illa* ψεκάδος *pendet: nec eum acris iudicij uirum siuit numeros inuestigare, ut sic totus legi debeat,* καὶ ὑπὸ στέγῃ πυκνᾶς ἀκοῦσαι ψεκάδος εὑδούσῃ φρενί: *inuenimus primũ integrum, cuius hic extrema pars adducta est, & qui illum etiam ordine præcedebat, apud Ioannem Stobæum,* περὶ ναυτιλίας καὶ ναυαγίων λόγῳ νζ. *nomine etiam Sophoclis, ut sententia tota plana sit, & pulcherrimus sensus elegantißimi*

tißimi poëtæ totus intelligatur, diciq; non poßit quàm egregiè hic quadret. miram enim securitatem declarat τὶ τοῦ τὸ χάρμα μεῖζον ἢν λάβης ποτὲ τῷ γῆς ἐπιψαύσαντα καὶ ὑπὸ στέγῃ πυκνῆς ἀκοῦσαι ψεκάδος εὑδούσῃ φρενί. *Cumq; suprà se aliorum naufragia è terra Cicero intueri cupere dixisset, his nunc Sophoclis uerbis maiorem animi tranquillitatem exprimit, cum affirmet, se maximè desiderare domi suæ, quietum securos, & profundos somnos capere: ut ostēdat se penitus à gerendis rebus abhorrere, quærereq; omnia quæ in uita otiosa grata esse solent. Imber autem, & densæ guttæ somnos suauiores conciliant: quod etiam Tibullus candidißimus poëta tangit, Aut gelidas hybernus aquas cum fuderit auster, Securum somnos imbre iuuante sequi.* RECEPTIS AVTEM GVBERNACVLIS *scripsimus, autoribus melioribus libris, non* EREPTIS, *ut uulgati habebant. nam etsi coactus erat exire de naui, non tamen abiecerat gubernacula, sed receperat, ut posset postquam aliorum naufragia uidisset, ipse accurrere, & nauem conseruare: artem enim bene regendæ nauis secum exportauerat. Numeros quoq; qui infrà sunt, antea corruptos, ex antiquo nostro codice restituimus.*

51 *Qui quenquam ex uigintiuiris unum esse saluum uelit:) Et hoc etiam loco noster antiquus ualde deformatus est: eodem tamen consilio quo paulò antè usi sumus, nos hic etiam antiquam scripturam studiosis omnibus proponemus: ut diligentius animaduertant an poßit ex ea aliquid boni erui, ut ille faciebat qui se ex stercore Ennij aurum colligere dicebat: sic enim est in illo,* QVI QVENQVAM EX VIGINTIVIRIS VIVVM EST SAEGIVM VELIT, *ut fortasse (uiuum, & saluum uelit) legere oporteat. sed opus est rem totam diligentius considerare.*

Pisau

Pisaurensis nebuloni Vatinio reseruatur:) Antiquus noster codex: PISAVRENSI A NEPTILONI VATINIO RESERVATVR. *Nonnulli etiam excusi sic pene habebant. Nos hunc locum non uno hoc tantum nomine peruersum arbitramur, sed alijs etiam: neq; eum nostro labore, & industria illustrare potuimus. quare quod supererat, illum ut corruptum signauimus. Qui meliorem codicem nactus erit, is poterit has facile maculas delere: aliter uix posse puto tam deprauatum locum restitui.* 52

Deniq; etiam Vatinij strumam sacerdotij διβάφῳ *uestiant.) Credo his uerbis significari rem, quam copiose explicat in Oratione contra Vatinium: in Augurum enim collegium se sperauit Vatinius posse cooptari Cæsare consule, nonnullisq; alijs enixe adiuuantibus: quod quidem cogitasse illum, prodigij simile Ciceroni uidebatur, qui non cessauit de hoc etiam ipsum in ea oratione acerbißimis uerbis interrogare: totamq; hanc eius cupiditatem inridere & exagitare. quàm autem id indignum ei uideatur, his etiam uerbis breuiter innuit. Dibaphon autem purpuram esse bis tinctam nemini iam ignotum est ex Plinio, Tibullo, & alijs autoribus, ut putem idem etiam intelligi loco illo ex epistola quadam ad Cœlium, cum inquit, Sed tamen togam prætextam texi Appio, puto te audisse: nam Curtius noster dibaphum cogitat. quòd ipse etiam Curtius uoluerit fieri augur: atq; id ab insigni hoc eius sacerdotij Cicero indicet: quòd qui eo honore fungerentur, purpura hac uterentur. Sed cur locum Plinij posquam in purpuræ sermonem incidi, non corrigam, qui turpiter deprauatus est? præsertim cũ omnes omni studio & industria egregium illum scriptorem conentur purgare, & meliorem facere, qui tam ualde olim mendosus erat, ut nõ minore auxilio ei opus* 52 in fine

fuerit in suis uulneribus curandis, quàm quod præbitum est omnium studiosorum conspiratione in eo fouendo, & sanando. is est lib. IX. *cap.* XXVIII. *cum de purpuris agens inquit, Capi eas post canis ortum, aut ante uernum tempus utilissimum: quoniam cum fœtificauere, fluxos habent sucos, &c. Quomodo enim* FOETIFICAVERE, *rectè scriptum esse potest, cum constet purpuras è purpuris non gigni, sed autore etiam Aristotele cum ipsas, tum reliqua testis inclusa è limo, & è materia putrescente oriri? Legendum igitur quemadmodum est in ueteribus libris* CERIFICAVERE, *pro fœtificauere. Finxit enim (ut arbitror) hoc nomen Plinius, ut Græcum uerbum quo Aristoteles pluribus locis, dum historiam earū tradit, utitur, exprimeret: id est* κηριάζειν. *Nam & sententiam etiam ipsam ab Aristotele accepit, qui inquit,* ὅταν ᾖ κηριάζωσιν αἱ πορφύραι τότε χείριστον ἔχουσιν ἄνθος. *Et non multò antea:* ἁλίσκονται δὲ τοῦ ἔαρος ὅταν κηριάζωσιν, ὑπὸ κύνα δὲ οὐχ ἁλίσκονται. *nec fortasse necesse erat Theodoro aliud uerbum formare, si integros Plinianos codices nactus esset. cur enim autoritatem Plinij in nominibus fingendis non sequeretur? ille autem fauificare dixit. nisi fortasse cum uitium in uerbo (fœtificauere) esse animaduertisset, putauit erratum hoc fuisse librarij, & pro fœtificauere, fauificauere à Plinio scriptum fuisse. in quo iudicium hominis non ualde reprehendendum esset, qui labem illam & maculam perspexisset: & coniectura duce non incommodè locum restituisset: quamuis dum uariare orationem uult, ut copiam, & elegantiam ostendat, idem nomen quandoq; etiam duobus uerbis interpretatur, ut ordiri fauos, & extruere fauos. Plinius autem cap.* XXVI. *eandem rem his uerbis uidetur exposuisse, Congregātur uerno tempore,*

tempore, mutuoq; attritu lentorem cuiusdam ceræ saliuăt. Sic enim uidetur uerba hæc Aristotelis reddere uoluisse, ἀφιᾶσι δὲ ἀρχόμεναι κηριάζειν γλισχρότητα μυξώδη, ἐξ ὧν τὰ λεπυριώδη συνίσανται. *Quid autem* κηριάζειν *esset, ipse Aristoteles lib. v. de historia animalium, unde etiam superiora exempla accepimus, diligenter narrat his uerbis,* αἱ μὲν οὖν πορφύραι τοῦ ἔαρος συναγροιζόμεναι εἰς ταυτὸ ποιοῦσι τὴν καλουμένην μελίκηραν. τοῦτο δ' ἐστιν οἷον κηρίον πλὴν οὐχ οὕτω γλαφυρὸν ἀλλ' ὥσπερ ἂν εἰ ἐκ λεπυρίων τῶν ἐρεβίνθων λευκῶν πολλὰ συμπλακεῖεν, οὐκ ἔχει δὲ ἀνεῳγμένον πόρον οὐδὲν τούτων, οὐδὲ γίνονται ἐκ τούτων αἱ πορφύραι, ἀλλὰ φύονται καὶ αὗται καὶ τὰ ἄλλα ἐκ τῆς σύψεως καὶ τῆς ἰλύος ὀστρακόδερμα: τοῦτο δὲ συμβαίνει ὥσπερ ἀποκάθερμα καὶ ταύταις καὶ ταῖς κήρυξι, κηριάζουσι γὰρ καὶ οἱ κήρυκες. *quæ qui Latina habere uult, is laudatam illam Theodori interpretationem adeat: ibi enim omnia accuratè & eleganter expressa leget. Quamuis autem* κηρίον *unde* κηριάζειν *deductum est, fauum potius, quàm ceram significet (*κηρὸς *enim cera dicitur, non* κηρίον*) nemo tamen miretur Plinium cerificare dixisse. nam & Latini fauos ipsos ceras appellarunt: ut Virgilius, & Columella multis locis: & Græcum nomen quo fauos illi nominant, à cera deriuatum est: & hos præcipuè purpurarum fauos ceras adpellare non alienum fuit, qui figuram tantum fauorum habent, melle uacui sunt. quare omnino hanc esse duco genuinam Plinij lectionem: nec quenquam elegantius puto, aptiusq; potuisse Græcum uerbum exprimere quàm Plinius fecerit.*

Conuiuijs tuis ἀσιάγους:) *Nos scripsimus*, CONVIVII ISTIVS ἀσελγοῦς *ex nostro codice, quemadmodum etiam Germani in margine adnotarant: quæ profecto* 54. in fine.

uera est huius loci lectio. Quid enim hic Astyages Rex? nam si fabulas audire uolumus, nihil tam absurdum est quod non possit aliquo figmento concinnari. Eandem hanc rem in principio secundæ ab hac epistolæ indicat, Quantam etiam (scilicet expectationem) moues de illo delicato conuiuio. ut nihil de sinceritate horum uerborum dubitari amplius possit.

55 Terentia affectata est tuis literis:) Sic olim omnes excusi habebant. Germani ea dictione (ut puto) offensi, AFFECTA EST emendarunt: quos nonnulli postea secuti sunt: ita enim locum legunt, citantq́;. Nos DELECTATA scripsimus: quam ingenuam esse lectionem existimamus: ea enim sunt eius uestigia in nostro codice, ut si ex F facias E, nihilq́; amplius addas, omnes maculas quæ hanc uocem foedauerant, ablueris: eamq́; purgatam, & nitidam reddideris. Est autem, ut antè etiam testati sumus, frequens in eo libro harum literarum inter se permutatio: sed hac tantum indicata lectione sine alijs argumentis speramus nos, omnes eius integritatem cogituros.

57 In Formiano te præstoler:) Nos autoritatem secuti nostri antiqui codicis, TIBI PRAESTOLER scripsimus: in quo nequis nos reprehendat (quòd hodie cum accusandi casu construatur hoc uerbum) uerba Aelij Donati adducemus, qui miratur Terentium in Eunucho, Quem præstolare, dixisse. sunt autem hæc: Nouè, non Cui præstolare, sed Quem dixit. aliter Tullius, Qui tibi ad forum Aurelium præstolaretur. Præstolari, est præsto esse, & parere, hoc est obsequi. Non malè igitur fecimus, quòd ueteri exemplari fidem habentes, consuetam Ciceroni locutionem restituimus. Quòd autem paulò infrà PVBLICANIS PENDIS, omnes quos uidimus, manu scripti,

PVBLI

PVBLICANOS habent: quod etiam Germani adnotarunt. Nos quanquam receptam lectionem secuti sumus, ueterem tamen testatam relinquere uoluimus.

Velim ex Theophane respicere.) Noster antiquus EXSPICERE: *quam etiam lectionem in margine sui libri Germani adnotarunt. Nos suspicati sumus unius literæ in antiqua scriptura defectum esse, uel potius literam illam non deesse, sed non suo loco positam fuisse librariorum incuria: ac Expiscere scripsimus, id est diligenter quæras, & perscruteris. Arabarchem autem intelligo hic Cn. Pompeium, quem nominibus appellat Regulorum dynastarumq; illorũ, quos aut deuicerat, aut socios habuerat contra Mithridatem. ut interim rationem adferamus cur semper Sampsiceramum, non ut ante legebatur, scripserimus: tribuimus id quidem maxime antiquo exemplari: sed etiam hoc nomen apud Strabonem inuenimus lib. XVI. Geographiæ: ait enim,* ἀεὶ δὲ οἱ πλησιαίτεροι τοῖς σύροις ἡμερώτεροι καὶ ἧττον ἄραβες καὶ σκηνῖται ἡγεμονίας ἔχοντες συντεταγμένας μᾶλλον καθάπερ ἡ σαμψικεράμου ἀρέθουσα καὶ ἡ γαμβάρου. *nam quin per Sampsiceramum Pompeium intelligat, uix dubitari potest ex illo maxime loco, Nunc uerò Sampsicerame quid dices, Vectigal te nobis in monte Antilibano constituisse, agri Campani ademisse? Theophanem autem hunc familiarissimum Põpeij extitisse, magnæq; apud ipsum autoritatis, plures autores tradũt. Tacitus autem his & ipse uerbis manifestum facit, Datum erat crimini quòd Theophanem Mytilenæum proauum eorum Cn. Magnus inter intimos habuisset, quodq; defuncto Theophani cœlestis honores, Græca adulatio tribuerat. ut cum Theophanes maxime Pompeij consilia cognita haberet, per ipsum uellet indagare M. Cicero, quo ille erga se animo esset.* 60

61 Nec meum imperium, ac mitto imperium, &c.) Verba hæc sunt Terentij ex Phormione, cum queritur Demipho filium se absente, & inscio duxisse uxorem, Ita'ne tandem uxorem duxit Antipho iniussu meo? Nec meum imperium: ac mitto imperium, non simultatem meam Reuereri saltem, non pudere? Quod ideo hic adnotaui, quia nostri librarij notulis (quibus mos est) ut constitueram, signare hunc locum neglexerunt.

70 Sed res est (ut spero) non tam exitu molesta, quàm auditu:) Nos ADITV scripsimus, ut respondeat uerbo illi EXITV. rem illam, & periculum, quod intendebatur, non tam exitum difficilem habere confidebat, quàm molestum aditum, ut μεταφορικῶς Aditū principium appellet: quemadmodum exitum, finem, & extremum.

70 Et C. Cæpio hic Brutus.) Sic quondam omnes excusi libri habebant. Alij, dum corrigere uolunt, uerius deprauarunt, importune inculcata copula, quæ Cæpionem à Bruto distingueret, qui unus, & idem est: quod pluribus testimonijs ostendemus. Cicero in Philippica x. cum de M. Bruti literis ad Senatum loquitur, S.'que C. quibus uerbis fieri uelit complectitur: sic inquit, Quòd Pansa Cōsul uerba fecit de literis, quæ à Qu. Cæpione Bruto Proconsule allatæ, & huic ordini recitatæ sunt: ea de re ita censeo: cum Qu. Cæpionis Bruti Proconsulis opera, consilio, &c. In quo S.C. pluribus locis sic illum appellat. Appianus etiam lib. ἐμφυλίων. Μάρκος τε βροῦτος ὁ καπίων ἐπίκλησιν βροῦτος τε τοῦ κατὰ σύλλαν ἀνῃρημένου παῖς, αὐτός τε καίσαρι προσφυγὼν ἐκ τοῦ κατὰ φάρσαλον ἀτυχήματος, &c. Dion etiam in fine XLI. lib. ἀμέλει καὶ τὰ γράμματα ἀπόθετα ἐν τοῖς τοῦ πομπηίου κιβωτίοις εὑρεθέντα ὅσα τινῶν τινὰ δὲ πρὸς ἐκεῖνον εὔνοιαν καὶ τὴν πρὸς ἑαυτὸν δύσνοιαν ἤλεγχεν οὔτ᾽ ἀνέγνω οὔτε

ἐξεγρά

ἐξεγράφατο, ἀλλ' εὐθὺς κατέφλεξεν ὅπως μηδὲν ἀπ' αὐτῶν δεινὸν ἀναγκασθῇ δρᾶσαι ὥστε τινα καὶ διὰ ταῦτα τοὺς ἐπιβουλεύοντας αὐτῷ μισῆσαι, τόσῳ δ' οὐκ ἄλλως εἶπον ἀλλ' ὅτι καὶ ὁ καπίων ὁ βροῦτος ὁ μάρκος ὁ μετὰ τοῦτο αὐτὸν ἀποκτείνας καὶ ἑάλω ὑπ' αὐτοῦ καὶ ἐσώθη.

Τὰς τῶν κρατούντων:) *Initium uersus Euripidis ualde* 72
celebris: integer est, τὰς τῶν κρατούντων ἀμαθίας φέρειν χρεών. *est autem in* Phœnissis *pronunciatus à* Polynice, *cum miserias, calamitatesq́;, quas sustinent qui in exilio uiuunt, matri exponeret: inter alia enim mala hoc esse narrat, quòd illi coguntur* Regum *dementias, ac sinistra consilia ferre, & sequi: quorum ope sperant se quandoque in patriam posse redire.* Hanc *sententiam, cum ad ea in suo poëmate alluderet, mortis causam ciui* R. *fuisse ab immiti principe,* Dion *tradit.* Quem *ego locum ita interpretatus sum:* M. *autem* Aemilius Scaurus, *qui nullam prouinciam imperio rexerat, neq́; repetundarum accusatus erat, condemnatus est propter tragœdiam: in acerbioremq́; casum incidit, quàm ille erat quem scripserat.* Atreus *erat poëma, suadebatq́; cuipiam eorum, quibus imperabat secundum* Euripidem *ut regum stultitiam æquo animo ferret. cum hoc audisset* Tiberius, *in se uersum illum pronunciatum esse dixit, existimans se* Atreum, *quia multos crudeliter necasset, esse appellatum. subiungensq́;,* Ego *uerò ipsum* Aiacem *faciam: necessitatem illi attulit, ut se ipse suis manibus conficeret. non tamen hoc nomine in iudicium uocatus est, sed quòd cum* Liuilla *adulterium commisisset.*

E LIB. III. AD ATTIC.

Nam Phætolibeum *non uidi:)* Nos, PHAETO LIB. 77
EVM NON VIDIT. *Nulla autem nostra in hoc in-*

dustria fuit, nisi tres uoces importunè compactas seiungere, & distinguere. Miserat autem hunc cum literis ad Qu. Fratrem: quod etiam inuenies in ultima primi libri epistola ad Qu. Fratrem: inquit enim, Sed de hoc scripsi ad te in ea epistola, quam Phaëthonti dedi.

77 *Thryphonem Cæcilium non uidi.*) *Cum nostri manu scripti eandem, quã excusi lectionem habeant, nihil immutauimus. Germani tamẽ (quod unde hauserint nescio)* THRYPHONEM CAECILIVM NON VISENDVM VIDI, *scripserunt.*

78 *Quod optimo tempore facere non licuit:*) *Nos receptam lectionem retinuimus. Noster tamen antiquus, quod etiam Germani adnotarunt,* OPTIMO GENERE *habet: sed etiam codices harum epistolarum, qui primis illis temporibus excusi sunt: ut non negligendus sit tot librorum consensus. Inuenimus etiam in antiquis exemplaribus libro primo officiorum sic scriptum locum hunc, Quid ad hanc mansuetudinem addi potest, eum quicum bella geras, tam molli genere appellare? ubi uulgati (tam molli nomine) habent: res tota diligenter consideranda.*

84 *Quod unus tu facere maxime potuisti uictores, &c.*) *Omnes quos uidimus manu scripti libri ante dictionem illam (uictores)* AVT, *habent: quare suspicari possemus mancum esse locum, alterumq́; membrum uitio librariorum defecisse: cum tamen in margine eius libri, quẽ nos omnium optimum habuimus, repositum sit* AVT OCCVBVISSE HONESTE: *nos quoque ita locum suppleuimus, nihil de nostro addentes: putamus enim accidere potuisse, ut ea uerba (ut fit) errore librarij, dum librum exararet, relicta: cum postea erratum agnosceret uel ipse, uel alius, ubi nunc sunt, posita fuerint. Quod siquis illa suspecta*

ſpecta habet, ſciat ſaltem aliqua deſiderari, quæ ſententiam perficiant.

Hic mihi primum non modo conſilium defuit, ſed etiam obfuit.) Nos pro (non modo) MEVM ſcripſimus, antiquo exemplari fidem habentes, quod & hic, & alijs multis locis SED ETIAM habet, cum antè NON MODO in eo ſcriptum non ſit: confirmat enim & auget rem antedictam. Omnibus tamen locis hunc modum dicendi in uulgatis excuſisq́; libris corruptum inuenimus: quod ab illis commiſſum eſt qui omnia temerè, quæ ipſi non intelligunt, improbant, atq; peruertunt. Ad Atti. lib. IIII. Amiſimus mi Pomponi omnem ſuccum, ac ſanguinem, ſed etiam faciem priſtinam ciuitatis. quem tamen locum omnes uulgati eadem peruerſione deprauatum habent: Item lib. X. Tu quoniam quartana cares, & nouum morbum remouiſti, ſed etiam grauedinem. ubi excuſi pro, NOVVM, NEDVM habebant. Autor etiam Rhetorices ad Herennium, Traductio eſt, quæ facit ut cum idem uerbum crebrius ponatur, non offendat animum, ſed etiam concinniorem orationem reddat. ſic enim habent antiquiores codices: nam uulgati idem mendum retinent. In XIII. Philippica etiam manu ſcripti purgati, incorruptiq́; ſunt, cum excuſi pariter omnes inquinati ſint, Brundiſij in ſinu auariſſimæ, ſed etiam crudeliſſimæ uxoris delectos Martiæ legionis centuriones trucidauit. Eſt autem modus dicendi à Græcis ſumptus. Ariſtoteles lib. III. Phyſicorum, εἶτα ἄτοπον τὸ, δύο κινήσεις ἅμα κινεῖσθαι τινὲς γὰρ ἔσονται ἀλλοιώσεις δύο τοῦ ἑνὸς καὶ εἰς ἓν δύο ἀλλ' ἀδύνατον. cum enim, ut ex Simplicij commentarijs accepimus, Alexander hunc locū uarijs modis exponeret: una erat declaratio talis ut oporteret illud, ἀλλὰ, pro ſed etiam accipi: cum tamen

84. in fine & in prin. ſeq. paginæ.

in uerbis Aristotelis antè non esset οὐ μόνον: quod ipse dum sensum magis planum, apertumque facere uellet, in explanatione illius loci posuit. Videtur autem Alexandro hæc ipsa Aristotelis clara & facilis locutio: nam modum dicendi hunc, ut communem consuetumque Græcis autoribus non adnotat. sunt autem hæc eius uerba à Simplicio repetita, Δυνατὸν δέ φασι καὶ ὑποβιβάσαντας σαφεστέραν τὴν λέξιν ποιῆσαι οὕτως, εἶτα ἄτοπον τὸ δύο κινήσεις ἅμα κινεῖσθαι καὶ εἰς ἓν εἶδος, καὶ οὐ μόνον ἄτοπον ἀλλὰ καὶ ἀδύνατον τοῦτο, εἴ τα ἰδίοις τούτοις τό, τίνες γὰρ ἔσονται ἀλλοιώσεις τοῦ ἑνός, &c. Budæus etiã eruditissimus, & accuratissimus uir hunc modũ dicendi in Græco sermone notat, cùm propter librorũ peruersiones (ut puto) apud Latinos autores eius exẽpla non adferat: inquit enim in suis commentarijs: ἀλλὰ δὴ pro, atque etiã, & quinimo ponitur, citatque hunc locũ Libanij οὗτοι διὰ τὴν οἰκείαν τέχνην ἄδειαν εἶχον ἀπιέναι ὅποι ἂν βούλονται, ἀλλὰ δὴ καὶ πρὸς πολεμίους. Fuimus in hoc longiores: cùm enim in omnibus excusis libris aliter legantur cuncti hi loci, uerebamur nequis nos hoc finxisse putaret; qui uerò libros manu scriptos uiderint, cognoscent nos summa fide usos. rem autem tam inauditam multorũ auribus, primo, quod necesse est, nouitate sua suspectã, oportuit grauioribus testibus cõfirmare: Animaduertimus postea lib. II. de Oratore hunc modũ dicẽdi in uulgaribus etiã libris inueniri: illi enim minus quàm cæteri cõtaminati sunt: sic enim loquitur: Inuident autẽ hoĩes maxime paribus aut inferioribus, cũ se relictos sentiunt: illos autem dolent euolasse: sed etiã superioribus inuidetur. Quare firmiores habendæ sunt superiores nostræ castigationes.

85 Vtinam modo agatur aliquid.) Post hæc uerba, sic scriptum erat in excusis: IN QVOD IPSA IVBEAT: quod

quod neglex imus:in nostro enim antiquo eius loco tantum erat QVO IPSA, *atque id quidem deletum,& eiectū: quare nos quoque mancam,uel potius inanem,& uacantem clausulam repudiauimus.*

In me ipso satis esse consilij,decreueras:)Nos DECRERAS. κατὰ συγκοπὴν *scripsimus:quemadmodum lib.* IIII. *Cùm pōtifices decressent ita.pro decreuissent.*Item ad Atti. *lib.* VI. *Decreram enim cum eo ualde familiariter uiuere. ferè autem semper in bonis codicibus sic scriptum reperies hoc uerbum.* 85

Eo *autem die* Leiuinus M. Reguli *libertus:) Sic habet nosier liber,cùm antè ualde hic locus peruersus esset.* Germani *qui & ipsi hanc ex antiquo exemplari lectionem in margine posuerunt,*M. *nomen reliquerunt:quod noster antiquus retinet.*Cicero *in epistola ad* C.Numatium,*qua hunc ipsum ei commendat*, L. Reguli, *non*, M. *hunc libertum fuisse dicit: quare uidendum an nomen illud in nostro antiquo uacet:existimo autem eundem esse illum & hunc de quo hic loquitur (etsi ibi* L.Liuineius *appellatur) quia in ea epistola testatur summa eius erga se officia extitisse his calamitosissimis temporibus:quod hoc loco uerum esse confirmatur.*In *antiquioribus autem libris,quod etiam* Germani *ostendunt, pro* LIBERTVS, L. *tantummodo hic scriptum est.* 86

Et eo magis,quòd Appij quæstio est.) Noster antiquior liber APPI SPECTIO *habet: quam nos ueram esse & sinceram huius loci lectionem putamus. Est autem* Spectio *uerbum augurum disciplinæ proprium: fuisse autem* Augurem Appium *hunc* Claudium *notissimum est , cuius spectionem,ut inimici,*Cicero *iure formidabat*, Intercessisse *quoque inimicitias inter hunc &* Ciceronem,*perspicuum est* 87

est ex epistolis Ciceronis ad illum scriptis. M. *Varro lib.* VI. *de lingua* Latina, *ut prisci codices habent (nam qui nunc primus est, in illis est quintus)* Spectare *(inquit) dictum ab antiquo, quo etiam* Ennius *usus,* Vos epulo *postquam spexit.* Et *quod in auspicijs distributum est,* Qui *habent spectionem, qui non habeant.* Et *quod in augurijs etiam nunc augures dicunt, auem specere, consuetudo communis quæ cum prouerbijs coniuncta fuerunt, etiam nunc seruat, ut aspicio, conspicio, &c.* Quid *autem* Spectio *in auspicijs esset, cum ea disciplina ita perierit, ut nullum eius uestigium reliquum sit, uix nunc puto sciri posse.* Eandem *rem uidetur tangere* Cicero *in* II. Philipp. *quanquam illic (inspectio) scriptum est, sed librariorum fortasse culpa,* Istuc *quod te sacerdotij iure facere posse dixisti, si augur non esses, & Consul esses, minus facere potuisses, uide etiam ne facilius: nos enim nuntiationem solum habemus,* Consules *& reliqui magistratus etiam inspectionem.*

88. in fine. Qu. *Cæcilio* Qu. F. *Pomponiano* Attico,) *Antequam testamento adoptatus esset à* Qu. *Cæcilio auunculo suo* T. Pomponius *uocabatur: postea* Qu. *Cæcilius appellatus est, ut* Varro *de re rustica lib.* II. *docet.* Oportebat *autē qui adoptabatur reliquam appellationem ab eo sumere qui adoptasset, unum tantum nomen ex prioribus, atque id etiam ratione quadam confirmatum conseruare: ut à* Pomponius *quod uetus erat nomen* Pomponianus, *ab* Octauius Octauianus: *quod declarat* Dion *historicus de* Octauiano, *qui postea* Augustus *appellatus est, loquens, cum* Iulij *Cæsaris hæreditatem adijt:* καὶ οὕτως δὴ ὁκεῖνος γάϊος ἰούλιος καῖσαρ ὀκταβιανὸς ἐπεκλήθη: νενόμισται γὰρ ἄν τις ἐισποιηθῇ. τὴν μὲν ἄλλην αὐτὸν πρόσρησιν ἀπὸ τοῦ ποιησαμένου λαμβάνειν ἓν δέ τι τῶν προτέρων ὀνομάτων σχηματισθέν πως τηρεῖν.

Melio

Meliores autem hic libri Pomponianus rectè, quemadmodum etiam nos scripsimus.

Quomodo sunt scribas.) *Nos hic emendauimus,* CVICVIMODI SVNT: *quod in manu scriptis exemplaribus inuenimus, quoq; Priscianus usum esse Ciceronem pro* CVIVS CVIVSMODI *docet: qui locum etiam ex Oratione pro Sext. Roscio hunc citat, Vereor enim cuicuimodi est Rosci, ne ita hunc uidear seruare, ut tibi non pepercerim. Alibi etiam hanc uocem apud Ciceronem inuenimus in antiquis codicibus: nam excusi omnes uarijs peruersionibus ubicunque ea esse debebat contaminati sunt: nonnulli enim (ut puto) cùm corruptam esse existimarent, semper ipsi deprauarunt. In fine* III. *libri Tuscul. quæst. Superest enim nobis hoc cuicuimodi est otium. Item in extrema parte* V. *libri, Vbi enim melius uti possumus hoc cuicuimodi est, otio? In libro etiam secundo de legibus, Nam neque medicorum præcepta dici uere possent, si quæ inscij, imperitiq; pro salutaribus mortifera conscripserint: neque in populo lex cuicuimodi fuerit illa, etiamsi perniciosum aliquid populus acceperit. Qui locus in his etiam, qui meliores habentur, fœde inquinatus est.* 91

Aut nimium, aut cæteros fugerit inuestiges uelim:) *Quis non uideat hunc locum corruptum esse, uocemq; illam* NIMIVM *nomen proprium esse debere? Germani* NVMIVM *castigarunt, nec tamen rectè.* NINNIVM *enim, quemadmodum nos scripsimus, legendum est. Intelligit autem L. Ninnium Quadratum: qui tunc Tr. pleb. fuit, enixeq; causam Ciceronis adiuuit contra Clodij furorem: qui tamen ab illo, quemadmodum & Cicero, delusus est. Dion sæpe hunc nominat, ut eo loco, καὶ ἐπειδὴ* 92

δὴ ἐκεῖνος συνιεὶς τὸ λεγόμενον λούκιον νίννιον κουάδρατον δημαρχοῦντα ἐναντιωθῆναι πᾶσι σφίσι ἀντιπαρασκευὴν ἔδεισε μὴ καὶ θόρυβος ἐκ τούτου καὶ διατριβή τις γένοιτο. καὶ ὑπῆλθεν αὐτὸν ἀπατήσας, προδιομολογισάμενος γὰρ αὐτῷ μηδ᾽ ὁτιοῦν, ἂν μηδὲν τῶν νομοθετουμένων ἐμποδίσῃ κατ᾽ αὐτοῦ γράψειν ἔπειτα τὴν ἡσυχίαν καὶ ἐκείνου καὶ τοῦ νιννίου ἄγοντος διενομοθέτησεν αὐτὰ καὶ μετὰ τοῦτο καὶ τῷ κικέρωνι ἐπεχείρησεν. libro etiam decimo harum epistolarum de eodẽ meminit Cicero, *Hæc mecum Ninnius noster, uelle eos mihi se, & oppidum tradere.*

E LIB. IIII. AD ATTIC.

96 *Et Brundusinæ coloniæ & tuæ uicinæ salutis)* *Alij pro salutis* SEDIS *leguntialij alijs modis corrigunt. Nos communem lectionem, etsi nobis non parum suspectam retinuimus: eadem enim in nostro uetere exemplari, & omnibus manu scriptis à nobis inuenta est. cum autem nihil certi haberemus, quid opus fuit ueterem scripturam delere? quæ si non recta est, & integra, necesse est, quo minus contaminata est, magis propinqua sit ueræ, & sinceræ lectioni.*

97 *Præter Messalam, & Cerannium:)* *Noster antiquior liber* AERANIVM *habet. Quod si* E *literam in* F *commutes, in qua sæpe hic librarius peccauit, pro* F, *illam ponendo, ut iam testati sumus: omne mendum sustuleris.* L. *autem Afranium cum Qu. Metello Consulem fuisse, ex primo libro harum epistolarum colligitur. Idem erratum erat in penultima huius libri epistola in illo loco, Monumentum illud, quod tu tollere laudibus solebas, ut forum laxaremus, & usque ad atrium* Libertatis *explicaremus, &c. nam & in antiquis, & in excusis libris pro* FORVM, EORVM *scriptum erat.*

Itaque

Itaq; oratio iubet, ut in nostræ fortunæ casu quod debere, &c.) Considera quæso optime lector, quot maculis respersus, fœdatusq; fuerat hic locus. Quòd enim nonnulli non intellexerant hanc siue scripturam, siue locutionem: multis additis parum aptis dictionibus adeo hunc locum peruerterant, ut sine bonorum librorum auxilio nullo modo emendari potuisset. Nec tamen negamus esse etiam in illis aliquantulum importunè dissolutum fractumq; hanc uocem IVVENTVTI: sic enim est in antiquis, ITAQVE ORATIO IVBENT VTI NOSTRAE DEBERE NON POTEST. Quod si uerbum illud stulte disse ctum iterum componas, nullus scrupulus restabit. quàm enim paßim B pro V capi solitum esset, omnibus iam notum est. non debere autem orationem iuuentuti intelligit: quia tam perfectam illam esse sciebat, ut iuuentus nihil aliud desiderare posset. Quæ enim scribebat, iuuentutis studio incensus scribebat, ut ipse alibi inquit. Qui autem, quod à se expectatur postulaturq;, exacte præstat, is non amplius debet. Quod si DEBERI NON POTEST, scriberes, hic esset sensus longe melior meo iudicio, Ciceroniq; magis familiari, & consueta locutione, Oratio non potest deberi iuuentuti, id est, nos cogimur orationem ipsam edere, iuuentutiq; nostræ, ut sit unde discat, describendam dare. Cicero in extremo libro Tusculanarum quæstiorum, Sed tibi hoc uideo non posse deberi. Item lib. III. de Oratore, An me tam impudentem esse existimatis ut nobis hoc præsertim munus putem diutius posse debere? Et de legibus libro II. Præclare exigis Quinte, at ego effugisse arbitrabar, & tibi horum nihil deberi potest. 98

Propè omnium fanorum ac sacrorum locorum) Hic locus 160. in fine

cus imminutus decurtatusq́; est in manu scriptis codicibus, quem tamen ut in uulgatis est conseruauimus. in illis autem sic scriptum est, PROPE OMNIVM FANORVM LOCORVM.

102 *Cùm sacra uia descenderem.*)*Hæc est omnium antiquorum excusorumq́; codicum lectio,* Aldino *excepto,qui* DISCEDEREM *habet. Fuit ille quidem in huius uoluminis editione sui dißimilis.* Domus Ciceronis *in* Palatio *fuit: descendebat igitur,cum in forum sacra uia iret,quod etiam* Horatius *in* Epodo *tangit,* Intactus *aut* Britannus,*ut descenderet sacra cathenatus uia.* Asconius *item hoc ostēdit pro* M. Scauro, Demonstrasse *uobis memini me hanc domum in ea parte* Palatij *esse, quæ cum ab sacra uia descenderis, & per proximū,&c.* Plutarchus *etiam in uita* Ciceronis: προσελθὼν δ' ὁ κικέρων ἐκάλει τὴν σύγκλητον εἰς τὸ στησίου διὸς ἱερὸν ὃν στάτορα ῥωμαῖοι καλοῦσι ἱδρυμένον ἐν ἀρχῇ τῆς ἱερᾶς ὁδλοῦσι πρὸς τὸ παλάτιον ἀνιόντων. Templum *igitur* Iouis Statoris *in principio sacræ uiæ positum esse docet illis qui ad palatium ascendunt.*

Ibidem *Trudi uideret*) Nos *quamuis uariatum, uel potius deprauatum hunc locum in cunctis manu scriptis inuenerimus,tamen nihil permutauimus.* Verum *quia non sine causa tot melioris notæ codices à uulgatis dissentire existimandum est,prætermittere noluimus quin ueterem scripturam, etsi deformatam,notam,testatamq́; relinqueremus.* Acrioris *iudicij uiri diligenter considerabunt,an genuina sit uulgata lectio, simulq́; an uerior, & sincerior ex hac uetere scriptura elici poßit, quæ hic interim notata nemini molesta erit. est autem hæc,* SED AD SVPPLICIVM PRAESENS VIDERI VIDERET.

102 *Sed ille se in interiorem partem ædium abdidit. Sulla in Senatu*)

Senatu.) Et hunc locum mancum inuenimus, diminutumq́; in antiquis exemplaribus, qui multis postea additis uerbis suppletus fuit: nobis rectius uisum est, sublatis quæcunque adcreuerant, legitimas tantum Ciceronis uoces relinquere. Sic enim facilius puto posse ueram lectionem inuestigari.

Verißimæ literæ Sestij fuere) Manu *scripti codices*, SESTIVS FVRERE: *ut sit furere pro furebat, quod frequens est. debebant tamen à superiori periodo hæc duo uerba punctis distingui, Non poterat ullo pacto, inquit, hæc ferre Sestius, ideoq́; fremebat. nec tamen huius lectionis aliud testimonium habemus, quàm ueterum codicum autoritatem: quare qui uulgatam sequi mauult, suo arbitrio, me non repugnante faciat.* Ibidem

Pauci paunosi sine laterna) Ne*scio an hic locus corruptus sit, non parum certè timeo.* Vetus *noster codex sic habet*, PAVCIS PANNOSI SINE ALANTERNA: *ut nihil relinquamus eorum quæ in illo diuersa sunt, maximeq́; ubi mendi suspicio est: ut aliorum industria, quum nobis non licuit, aliquando poßit præclarus hic autor hac etiam parte iuuari, & purgari.* 103

Publium reum, &c. Nos *(nisi fallimur) autoritate meliorum codicum moti melius hunc locum restituimus: transpositæ erant dictiones: puncta perperam collocata: quædam etiam uox temere inculcata.* Non *enim primo dicit,* Nisi *ante occisus erit à* Milone: *sed*, Reum Publium *fore à* Milone *puto.* ἐν τῷ παρφθεγμ *autem* Nisi *antè occisus erit.* Reum *autem à* Milone, *id est*, Milone *accusatore. non autem primo pronunciat à quo occidi debeat, sed indefinite (nisi antè occisus erit) inquit. à pluribus enim periculum mortis Clodio impendebat: siquidem tam seditio-* Ibidem

se se gerebat, ut singulis diebus mors ei instaret: quod etiam suprà hac epistola dixit: Ipse occidi potuit. M. *etiam Antonius* Clodium *interficere uoluit, cum gladio stricto eum insecutus est, negotiumq́; transegisset (ut inquit* Cicero *in* II. Philipp*ica) nisi ille se sub scalas tabernæ librariæ coniecisset, ijsq́; oppilatis impetum* Antonij *compresśisset.* Ario*latur autem à* Milone *occisum iri, si se interim ei obuiam obtulerit, id est, antequam in iudicium ab eo uocatus sit.* Est *autem aliquantum peruersionis in hac altera parte: unde nonnulli ex re gesta* ITVRO LANVVIVM *restituerunt.* Nos *parcius. (uetere scriptura diligenter considerata)* SI SE INTERIM OBVIAM OBTVLERIT *scripsimus.* Quia *tamen falsa nostra coniectura esse potest: ueterem scripturam hic omnibus discutiendam proponimus: ut sicui nostrum indicium displicuerit, ipse habeat ubi ingenium suum exercere posit. est autem hæc,* SI SENTITVR VEIAM OBTVLERIT.

104. *in fine.* *Au tu me existimas)* Vetus *codex habet, quod nos recepimus,* AIN' TV? AN EXISTIMAS, *cum interrogatione pronunciatum, quasi familiariter, & amicè corrigat quod id suspicatus sit. lib.* XII. Venio *ad* Tiranniо*nem. ain' tu? Verum hoc fuit? sine me, &c.* Lenis *est autem iocundaq́; reprehensio, quasi dicat,* Ita'ne *facere oportet?* Sæpe *etiam, ain' tandem? pari significatu dicit, ut lib.* VI. *Ain' tandem* Attice *laudator integritatis, & elegantiæ nostræ? Item in epistola ad* Pæti, *Ain' tandem? insanire tibi uideris, quòd imitere meorum uerborum (ut scribis) fulmina.*

105 Et *ij subrogentur)* Nos *ex cunctis melioribus libris* SVBRINGENTVR, *scripsimus.* Ringi *autem irasci, & stomachari.* Horatius *lib.* II. *epistolarum, Quàm sapere*

ſapere, & ringi. Eſt autem notiſſimum, & elegantiſſimũ uerbum, licet de eius etymologia pugnent inter ſe Grammatici.

Aſt num geram manum fuiſſet) Nos, quod etiam in Ger- 105
manici libri margine adnotatum eſt, GERMANUM *ſcripſimus, id eſt, priſtinis noſtris actionibus congruens & conſentaneum. Græci* ἀδελφὸν *dicunt. Iſocrates in* Pane*gyrico.* καλὰ μὲν οὖν ταῦτα καὶ πρέποντα τοῖς περὶ ἡγεμονίας ἀμφισβητοῦσιν, ἀδελφὰ δὲ τῶν εἰρημένων. Plato *lib.* III. *de legibus:* ἐν παθήμασιν ἀδελφοῖς ὧν τοῖς γενομένοις Θησεῖ πρὸς τὸν δυστυχῶς τελευτήσαντα ἱππόλυτον. *Sed & Græcæ & Latinæ uocis plura exempla adfert Gulielmus* Budeus *in ſuis doctiſſimis commentarijs: ut qui utrunq; nomen exacte intelligere uelit, illuc eum reijciamus. unde enim hæc melius diſci poſſunt, quàm ab illo, qui utriuſq; linguæ theſaurum ita uno libro complexus eſt, ut alijs facultatem quicquam in tali genere ſcribendi eripuerit? quamuis locum hunc in oratione contra* L. *Piſonem non oportere puto, quemadmodum ille iubet, corrigi,* Illud *uerum geminum conſilijs* Catilinæ *&* Lentuli, *quòd me domo mea expuliſti. nam (geminum) eandem uim & ſignificatum quam (germanum) habere duco: & in cunctis exemplaribus nulla uarietate ita legitur. Præterea in partitionibus* GEMINA, *non* GERMANA, *ut ipſe legit, omnes codices habent: ut eo exemplo recepta potius* Ciceronis *in* Pi*ſonem lectio, quàm illius caſtigatio probari, & corroborari uideatur.*

Bibliothecam *mihi tui pinxerunt cõſtructione, & ſi ſcri-* Ibidem.
bis.) Noſter *antiquior codex,* ET SIT TYBISEOS *habet: ſupra quas uoces, alia noua manu uulgata lectio perſcripta fuerat: unde in excuſos omnes codices (ut puto) fluxit.* Nullum *mendum eſt in antiqua ſcriptura, niſi quòd*

librarij uitio, una dictio diuulsa fuit, cuius fractæ partes cum uicinis dictionibus cohæserunt: ut si eas iterum coniungas, nihil scrupuli restet. Sic igitur legendum est, CONSTRVCTIONE ET SITTYBIS. sunt autem Hesychio σιττύβαι, διφθεράτιναι στολάι, μικρὰ ἱμαντάρια: ut fortasse hic Sittybas appellet, quas antecedente epistola membranulas uocat, siue potius lora & corigias librorum. Quàm falsa autem, & inepta esset uulgata lectio, unusquisq; iam facile perspicere potest.

106 Ergo erimus ὁπλῖται, qui togati esse uolumus) Noster melior liber, & integrior, ERGO ERIMVS OΠΛΟΙ QVI TAΓOI ESSE NOLVIMVS, Nos ita scripsimus, Ergo erimus ὀπαδοὶ, &c. defectum unius literæ in antiqua scriptura esse arbitrati. Queritur Cicero sibi non licere in otio uiuere: sed cogi in bellum, & in castra alios sequi, cum semper ciuilia bella detestatus sit, & fugerit: atque hoc etiam id indignius putat, quòd nunc si ad arma ueniendum erit, ipse alios cogetur duces habere, & illorum consilio, & quasi iussu res gerere: cum olim si pugnare uoluisset, ipse dux esse potuerit, & alijs imperare, & quid faciendum fuerit mandare: nec tamen uoluit. Significat autem tempus, quo magnas copias paratas habuit pro se pugnare contra uim, & furorem Clodij, ut eum in ciuitate retinerent: quando ipse, quia à cæde ciuium abhorrebat, potius cedere uoluit, & illis sua studia, & ardores animi remisit. hanc sententiam præ se ferre Græca uerba notißimum est: quare non erimus in illis declarandis longiores. Amazonas appellatas esse ὀπαδοὺς Martis propter robur, & animi præstantiam in rebus bellicis tradit Proclus in commentarijs in Politiã Platonis his uerbis: ἀμαζόνας λέγω τὰς διὰ τὴν ῥώμην καὶ ἄρεως εἶναι ῥηθείσας

ὀπα

ἐπαδὺς καὶ τιμηθείσας μετὰ τὴν ἧτ]αν.

Quibus melius Lentulo esse scriptum erat) Scripsimus 106 nos ex antiquiore nostro codice (*meliusculè.*) Quo diminuto aduerbio utitur etiam in prima epistola ad Tironem, *Volebam ad te Marionem remittere, quem cum meliusculè tibi esset, ad me mitteres.* Errorem autem fortasse fecerat, quòd in ea uoce Qu. pro C. scriptum est. alibi autem ostendimus quàm sæpe has literas nullo discrimine permutarent.

Nos uerò ferrei) Emendauimus SERVI, non parum Ibidem. adiuti ab antiquo exemplari: etsi ne in illo quidem integra est hæc dictio: nam in una litera aliquantulum peccati est: sed maximè ratione ducti: iterum enim superiorum uerborum sententiam (ut ipse etiam testatur) breui persequitur. Suprà autem bene cum Lentulo actum putat, quòd morte, illorum temporum iniquitatem fugerit. se & Atticum, qui uiuunt, potius miseros appellandos: præcipuè tamen se, nam nullam habere Atticum propriam seruitutem, communi tantum nomine seruum esse. cùm enim omnes sint, neque ipse excipitur: sed aliorum fortunæ comes esse intelligitur. explicat autem multis uerbis quare ipse præter alios seruus sit: ex quibus omnibus manifesto comprehenditur, hic SERVI, non FERREI legendum esse. Nam locum etiam illum emendauimus, qui corruptißimè pro SERVITVTEM, VIRTVTEM, antè habebat.

Ηκε σὺν φθιμένοισιν) Vetus codex οὐχ ὁσίη φθιμένοισιν, 107 quæ uera est, & casta lectio huius loci. est autem hemistichium Homeri, οὐχ ὁσίη φθιμένοισιν ἐπ' ἀνδράσιν εὐχετάασθαι. raro autem Cicero integra prouerbia citat: prima tantum uerba ponit, Satis enim illi est loca indicasse: quoniam erant tunc in ore ferè omnium. Non fas autem esse dicit aduer-

ſus mortuos ſe iactare: de mortuo autem loquitur, ut ipſius uerbis declaratur. ſimile eſt hoc prouerbium illi, Cum mortuis non niſi laruas luctari.

107 ὁ δὲ ὀκ ἐςι μῦθος) Nos ſcripſimus ὁ δ᾽ οὐκ ἐμπάζετο μύθων, *quæ ſunt itidem uerba* Homeri, *hoc ſenſu,* Hic uerò *nihil curabat de ſermonibus, & fabulis illis. Eſt autem hæc epiſtola obſcurior ſua breuitate: tantum enim res indicat, & non longiore ſermone, ut ei mos eſt explicat: ut uideatur ſtudio, & induſtria cùm de rebus domeſticis agat, uoluiſſe eſſe obſcurior.* Videndum *autem, an pro* PRAESIDIA, PRAEDIA, *in hac ipſa epiſtola legendum ſit: quòd ego ſanè puto: prædia enim locantur, non præſidia.* Quid *autem nunc de præſidijs agat? & ſanè frequenter inuenies in hoc peccaſſe etiam antiquos librarios, cum alteram pro altera ponerent harum uocum: quemadmodum in* Aldinis *etiam codicibus in libello de ſenectute, prædio, pro præſidio ſcriptum eſt:* Vetatq; Pythagoras *iniuſſu imperatoris, id eſt,* Dei, *de prædio & ſtatione uitæ decedere. cum præſidio proculdubio legendum ſit. qui opinionem noſtram probarit,* PRAEDIA LOCABIS *leget: nos tamen in antiquis, & excuſis ſimul libris inuentam uocem ueriti ſumus noſtra autoritate delere.*

Ibidem. *Sed nihil magis quàm patina Cyrotari: cenam, &c.*) *Hic locus flagitioſè corruptus eſt: nam* Beroaldus, *qui corrigere uoluit, magis deprauauit: nos ſinceram lectionem reſtituimus ex uetuſtis codicibus: quos ſi diligenter ſtudioſi inſpicerent, non tantis uulneribus optimi autores confecti eſſent.* Nulla *prorſus erat in noſtro meliore libro niſi unius literæ peruerſio,* PE *enim pro* DE *ſcriptum erat eo loco,* Nam de Rauduſculo. *qui errores æquiore animo ferri poſſunt, & ſine impudentiæ crimine tolli.* De Tyrotaricho

tiricho autem in epistolis ad Pætum, Tu uerò (uolo enim abstergere animi tui metum) ad Tyrotarichum antiquum redi. In eadem autem epistola, Quem denarium narras, quam Tyrotarichi patinam? Quid autē per Rauduſculum intelligat, non planè mihi notum est lib. XIIII. Nec mehercule me Rauduſculum mouet, sed homines beniuolos, qualescunq; sunt graue est insequi contumelia. Sic enim in nostris exemplaribus legimus, non Rauduſculus. De porta Rauduſcula meminit M. Varro de lingua Latina, sic appellata quòd ærata fuit ab ære raudo. Et Valerius Maximus lib. v. cap. v. de pietate, Nam Sex. Pompeius, Rodus, uel Raudus significare rem rudem, uel imperfectam tradit.

Μήπω μέγα εἴπης, &c.) Nos hunc Sophoclis senarium Ibidem
reposuimus tam integra, & tam certa uetere scriptura, ut nihil fermè in ea desideretur. sed hæc postea cum in ueram lectionem incideris, cognosci possunt: antè enim unius literulæ peruersio uel defectus, tantam gignit obscuritatem, ut nihil molestius sit, quàm ex his ita scriptis characteribus uelle ueram lectionem elicere. Inuenimus hunc uersiculum apud Ioannē Stobæum λόγῳ. ργ. ὅτι ἀβέβαιος ἡ εὐπραξία, sub nomine Sophoclis, μήπω μέγαρ εἴπης πρὶρ τελευτήσαντ' ἴδης. explicat autem ferè Solonis sententiam, qui neminem beatum antè quàm obijsset, dici uolebat.

Nihil alsius, nihil amœnius) Post hæc uerba inuenimus 107. in fine,
in nostro antiquo exemplari quasdam Græcas uoces, & in princ.
quas non potuimus intelligere omni diligentia adhibita. seq. pag.
Quod restabat, conati sumus, characteres illos imitari & effingere, ut aliorum labore & industria aliquando hic locus restituatur. sententia ualde conuenit (& extrema etiam uerba non parum similia sunt) cum loco illo in XV. lib. Hæc loca uenusta sunt, abdita certe, & siquid scri-

bere uelis, ab arbitris libera: sed nescio quomodo, οἶκος φίλος: multum tamen discrepant priores partes. quare melius & certius quiddam quærendum est: sunt autem uerba illa Græca ex fabula Aesopi de testudine.

108 De Domitio ἐσδὲιν οὕτω ὁμοιοῦται ταῦ εἴδωλον) *Nos (nisi fallimur) hunc etiã locũ restituimus, à nullo alio quàm ab antiquo codice adiuti, qui incorruptam seruat adhuc (ut nos putamus) scripturam: est sane integer senarius, & dimidius: cuius autẽ, dicere non possumus: nusquã enim alibi hæc uerba legimus: credimus comici alicuius esse. de ficorum autem inter se similitudine prouerbium hoc Græci habebant* σύκου ὁμοιότερος. *Plutarchus etiã in commentario de communibus notionibus aduersos Stoicos,* εἰ μήτε φάττα φάττης, μήτε μελίττη μελίττα, μήτε πυρὸς πυρῷ, ἢ σύκῳ τὸ τοῦ λόγου σῦκον ἐν τῷ παντὶ χρόνῳ γέγονεν ἀπαράλλακτον.

109 Et in eo γραμμὴν *teneam*) *Vetus codex, &* τὴν ἕω γραμμὴν *teneam. quamuis autẽ falsam hanc lectionem putem, & sane repudiauerim, uolui tamen eam hic proponere. Quid enim quod hic quadret* ἡ ἕω γραμμὴ, *id est, matutina linea, significare potest? Si enim* τὴν ἄνω γραμμὴν *habuisset, supremam lineam significasset, quod fortasse potuisset defendi. Dixit enim etiã Euripides summam lineam malorum, cùm extremum terminum miseriarum intelligere uellet. Hæc eius uerba:* ἐπ' ἄκραν ἥκομεν γραμμὴν τῶν κακῶν. *hic autem tenere lineam arbitror significare, in eo negotio ita se gerere, ut à recto & tuto tramite ne digitum quidem recedatur. ideo autem non penitus eam contempsi: quia miratus sum rudem Græcarum literarum librarium cùm rectam scripturam conseruare non potuisset, ita peccasse, ut aliquem tamen sensum illæ literæ retinerent.*

Ibidem *In nos uerò suauissime hercule & effusi:*) Nos SVA-

VIS MEHERCVLE, ET EFFVSVS *scripsimus. Quam lectionem ueriorem, & elegantiorem uisum iri putamus. Locum autem illum,* ET VOLVPTATIBVS PROPTER REMP. *&c. ualde suspectum habemus: nam in manu scriptis* VOLVPTATVM *legimus, non* VOLVPTATIBVS: *& monosyllabum illud* SIC, *non intelligimus cui parti respondeat. Eruditiores accuratius hæc considerabunt, utinam nostra suspicio inanis sit & curiosa.*

Nostram ambulationem, & Laconicum, eaq; quæ circa sint) Nos *ueterem scripturam restituimus. cum enim de ædificijs agat, Cyrea intelligimus, ea quæ à Cyro architecto, quo in suis ædificationibus plurimum utebatur, fabricata sint. magni autem hic nominis ea tempestate fuit. Meminit illius Cicero pluribus locis, ut sæpe in oratione pro Milone, semel autem his uerbis: Sed subito ei esse nuntiatum Cyrum architectum esse mortuum: itaq; Romam repente constituisse proficisci.* 110

Nec metuo tamen ne mihi sermo sit abs te, quo magnopere delector) Sic *quondam legebatur: sed aut nulla, aut admodum frigida erat (nisi fallor) sententia eorum uerborum.* Alij *postea reliquis eius partibus conseruatis pro* SIT, DESIT *scripserunt: quemadmodum est in antiquis libris.* Quod *si facili quadam & plana lectione contentus esse uis, & ueterem scripturam non curas, hanc potes eligere & tenere: apertus enim sensus eius est. antiqua autem ualde diuersa est, habetq; non parum difficultatis & obscuritatis: quam tamen in medium proposui, ut accuratius à disertis uiris considerari possit. nec enim arbitror sine causa antiquos omnes libros ab impressis tantopere dissentire, existimoq; nonnullos eius obscuritate offensos* 110. in fine

illam repudiasse, & duabus interiectis dictionibus apertiorem & clariorem lectionem facere uoluisse. quod si uerum esset, non me pœniteret ueterem potius quamuis suspectam & duram restituisse, quàm ab illis concinnatam & factam: nunquam enim ratio illa corrigendi libros mihi placuit. Aduerbium *illud (opere) non aliàs, ut puto, ab hoc autore simplex usurpatum est, nisi fuerit illinc etiam sublatum ubi esse debebat: quemadmodum hic ei fortasse acciderat, cum alia uoce, nec una tantum, complicatum frequens est, ut magnopere, summopere, & alijs: significaret autem hic (ualde) si proba, & fidelis hæc lectio est.* Liuius *tamen non semel eo usus est, etsi (opere) apud eum aliud uidetur significare libro primo:* Quæ *longo effata carmine non opere est referre.* Et v. *etiam,* Postquam *audiuit aruspicem esse haud intacti religione animi, causatus de priuati portenti procuratione, si opere illi esset, consulere uelle, ad colloquium uatem elicit.* Id *est, si commodum ei esset, & nulla maiore negotio impediretur.* Vtuntur *& alij non incelebres autores hoc aduerbio.* De *sinceritate loci Ciceronis quid iudicandum sit, eruditi & ingeniosi uiri statuent. Cum autem in hac epistola de duobus* Demetrijs *agat, qui fuerit ille, de quo sermo est in extrema eius parte, dubium non est: ipse enim aperit. de quo autem* Demetrio *loquatur, cum in prima parte epistolæ dixit,* Potes à Demetrio: *non tam perspicuum est.* Puto *autem intelligi* Demetrium *quendam libertum* Cn. Pompeij, *qui magnam apud eum autoritatem habuit, & omnium ipsius consiliorum particeps fuit. unde* Cicero *cupiens scire uim & sensum sermonis* Pompeij *quem habuerat cum* Crasso, *hortatur* Atticum *ut inde quærat: facile enim ex eo omnem rem intelligi posse.* Plin. *lib.* xxxv. *cap.*

XVIII. cum numeraret eos quos è seruili conditione fortuna in altum euexisset, quia eos patroni ualde dilexerant, non prætermisit hunc. sic enim inquit, Sed quid hos refero aliquo literarum honore commendatos? talem in catasta uidere Chrysogonum Syllæ, Ampionem Qu. Catuli, Heronem L. Luculli, Demetrium Pompeij. Tradit etiam Dion, cum de Theatro Pompeij in historia sua loqueretur, se audiuisse illud non Pompeium ædificasse, sed Demetriũ quendam eius libertum è pecunia quam sibi parauerat in cunctis expeditionibus cum patrono uersatus. Qua de causa merito ei operis illius cognomen attribuit, ne Pompeius ipse malè audiret, quòd eius libertus tam multam pecuniam coegisset, ut huiusmodi sumptus facere posset. Mira etiam quædam de huius potentia & opibus Plutarchus narrat, qui hortos etiam illos magnificos eum ædificasse tradit, qui horti Demetrij sunt postea appellati.

Macroni uix uideor præsto esse. Idibus enim auctionem Larini, &c.) Diuersam inuenimus lectionem in manu scriptis exemplaribus, nec tamen receptam, & communem reiecimus: hîc igitur illam testatam relinquemus. nos sanè in antiqua nonnihil uitij putamus esse: quinetiam uulgatam mendo uacare non arbitramur. Quid igitur in tantis tenebris aliud gerere potuimus, aut quod tutius consilium capere, quàm doctiorum iudicium expectare copia illis antiquæ lectionis facta? Sic ergo melioris notæ liber habet, MACRONI VIX VIDEOR PRAESTO ESSE ENIM AVCTIONEM LARINI VIDEO ET IDVVM PRAETEREA. III

Ergo etsi rata fuisse me in altercationibus, &c.) Locus manifestò corruptus. Nos conati sumus, dum melior lectio III

ctio indagetur, ita locum castigare, ut probabilis aliqua sententia eliciatur, nec tamen ualde illi confidimus. Veterem autem scripturam hic constituemus, ut poßint ingeniosiores uidere, an suo labore, & industria maculæ labesq; ex hoc loco tolli queant : est autem hæc cum fide huc translata, ERGO ET SI IRATA FVISSE ME, *&c.*

Ibidem. Hunc ὄχλον:) *Nos* σκυλμὸν, *ut in antiquo exemplari inuenimus, scripsimus. id est perturbationem, & tempestatem ciuitatis:* σκυλμὸς *enim* ταραχὴ καὶ σάλος. *Artemidorus Onirocriticων lib.* II. ἀγωνιῶμεν ἢ παιδονομεῖν ἢ γυναικονομεῖν φροντίδας καὶ σκυλμοὺς ἐπιτίθησιν ὡς ἰδόντι διὰ δημόσια ἢ διὰ παιδία καὶ διὰ γυναῖκας. *Paulò post,* συστημάτων ἢ ἡ οἰκίας ἄρχειν καὶ ἐπιγεροπονεῖν πᾶσι σκυλμοὺς καὶ ἀηδίας βιωτικὰς περιτίθησιν. *intelligit autem altercationes quas in Senatu factas audierat.*

112 *Soles enim tu hæc festinè odorari:*) Videant eruditi *an rectius quod manu scripti adhuc retinent libri, &* Germani *in margine sui codicis adnotarunt (festiue) legatur: id est eleganter, & suauibus quibusdam blanditijs.*

112 *in fine* Deditus Græcis literis, ac pituanijs) *Nos cum locum hunc peruersum esse liquido credamus, ueterem scripturam, qualis qualis est, reposuimus: putantes omnino illam minus deprauatam, & contaminatam esse: notam autem quæ mendum indicaret, propè eam adposuimus. Præterea uidendum est, an pro,* PRAETOR CLODIVS, P. *Clodius legi debeat. Nam sæpe inuenimus, quod antè testati sumus, ueteres etiam libros, & alijs partibus probatißimos, in his prænominibus turpiter deformatos. Quod accidit librariorum imperitia. Cum enim per notas prænomina scribere moris esset, hi autem interpretari uellent, sæpe uoces*

risu

risu dignas scribebant, quod fortasse etiam hic accidit.

Dedi ac multis quidem de rebus ἡμερολογεῖον *perscripta omnia*) *Noster antiquus, & Germanicus etiam codex* ἡμεδρόλεγδον,, *ut sit aduerbium, id est prout singulis diebus gesta sunt. Hanc uocem suo loco apud Suidam reperies, etsi illam non exponit, ut puto, quia satis nota, & uulgata erat. Paulo pòst ubi* QVONIAM NON MIHI VIDERIS *scriptum antè erat, scripsimus* QVONIAM MIHI VERO *ex uetusto nostro exemplari. Coiectatur Cicero Attico non redditas esse literas, quia diutius mansit in Epiro, quàm dixerat. cum autem propter iter Asiaticum, quod ab illo susceptum erat, existimaret Cicero Atticum iam in uia esse, in alia loca epistolam illam, quò uenturum ipsum putabat, miserat. cum igitur uideat illum diu in Epiro moratum, conijcit literas eas non redditas.* 113

Procilius condemnatus) *Noster antiquus liber* COMMENDATVR. *Non tamen receptam lectionem repudiauimus.* Ibidem.

Eratini me ad sua tempora) *Castigauimus ex uetere codice,* REATINI ME AD SVA ΠΕΜΠΗ *Habet autem idem codex,* CONTRA INAMNATIS: *non,* INTER AMNATIS: *una syllaba suppressa: nam apud Strabonem etiam Interamna appellatur. Sic autem hunc locum legi debere confirmant etiam uerba illa Varronis lib.* III. *de agricultura. Axius Appio subridens, Recipe nos, inquit, in tuum Ornithona, ubi sedes inter aues. Ille, Ego uerò, inquit, te præsertim cuius aues hospitales etiam nunc ructor: quas apposuisti paucis ante diebus in uilla Reatina ad lacum Velini eunti de controuersijs Interamnatium, & Reatinorum cognituro. Dionysius* 113

Alicar

Alicarnassæus libro primo ῥωμαϊκῆς ἀρχαιολογίας,*cum lo queretur de urbibus in quibus primo* Aborigines *habitarũt (erant autem hæ in* Reatina *regione)mentionem fecit etiã seu oppidi,seu pagi* Septem-*aquæ appellati. paucas autem admodum illarum sua tempestate manere dicit,plurimas uerò bello & alijs iniurijs dirutas, & euersas, habitatoribus uacuas relictas esse.*

Ibidem. *Defluit in Cumanum*) Loco *horum uerborum*, ROSIAE VIXI CVM AXIO *habent manu scripti codices:rectè profectò, & uerè.* Rosia *autem seu uilla, seu ager in his locis.* M.*Varro de Agricultura*, *Cæsar* Vopi*scus* Aedilicius *causam cum ageret apud censores, campos* Rosiæ *Italiæ dixit esse sumen,in quo relicta pertica postridie non appareret propter herbam*. Virgilius Rosea *rura* Velini *appellat.* Axium *autem hunc esse credo,de quo meminit* M.*Varro in superiore à nobis citato loco,qui agros ea regione poßidebat.* Viuere *autem cum aliquo, frequens est sermo* Ciceronis: *lib.*XIIII.*Cum* Pansa *uixi in* Pompeia*no.& alijs plurimis locis.*

Ibidẽ in fine. *In Andromacha tamen maior fuit, quàm Astyanacte*) *Emendauimus, quàm Astyanax : ut sint ambo histrionum nomina. Vetus codex sic habet*, QVAM ASTIANAM IN CETERIS. Nos *particulam illam* NAM *coniungendam esse putauimus cum precedente dictione, ultimamq; eius literam,in* x, *esse uertendam*. Qua *coniectura etiam paulò antè ubi erat* OPERAM MISERAT, *castigauimus*, DEINDE ANTIPHONTI OPERAM, IS ERAT ANTE,&c. Vt *importune litera illa* M, *bis repetita esset,ex duabusq; uocibus una facta : ut cum* Antiphontem *suprà ualde contempserit, in Andromacha tamen illum dicat maiorem fuisse, quàm*

Astya

Astyanax,qui & ipse tragœdus erat. multi decepti sunt qui Astyanactem tragœdiæ nomen esse crediderunt.

Non quo animus desit, aut amicis careat) Vetus noster codex extremam hanc dictionem non habet: quare existimaui ultimam antecedentis literam, cum ea quæ sequitur ab eadem litera qua illa desinit, incipiat, uacare, & AMICI legi debere: ut sit, NON QVO AVT ANIMVS DESIT, AVT AMICI, scilicet desint. hanc autem ita certam, & ingenuam castigationem putaui, ut sic in meo libro scripserim. 114

Ex comitiatis puto fore ut ducantur Tribunitij) Hæc est uulgata lectio: pro COMITIATIS, manu scripti omnes COMICIA. Nam uerbum illud Tribunitij, cum sequenti periodo coniungi debet: ut ex secundo etiam lib. epistolarum ad Qu. Fratrem colligitur: ubi eandem hanc rem ijsdem pene uerbis narrat. Debuit autem explicare qui candidati: fuere enim tribunicij candidati, & non consulares, qui pecunia apud Catonem deposita compromiserunt se illius arbitrio petituros. Ducere autem comitia, differre significat. Restat tantum accuratius cogitare quomodo uox illa EX prorsus mendosa corrigi debeat. Nos SED COMITIA scripsimus. Qui uerius hunc locum aut meliores codices nacti, aut feliciore coniectura usi restituere poterunt, hi nobis rem gratam facient: quia tamen in superioribus uerbis nonnihil discrepant ab excusis manu scripti codices, hic ueterem lectionem cum fide, & diligentia describemus, SED COICIO CONSVLIS POMPEIVS APSVNT EX COMICIA PVTO FORE VT DVCANTVR. 114

Nam cum Cæsari legarat Appius) Noster antiquus LEGERAT habet, non LEGARAT: quod etiam 114

Germa

Germani adnotarunt in margine sui libri. In illo etiam loco *libro* x. *ubi alij habebant* LEGARER, *nostri codices* LEGERER *retinent*, *Me legatum iri non arbitror: cuius adhuc (ut optaui) mentio facta nulla sit, eo minus habeo necesse scribere, aut etiam cogitare quid sim facturus, si acciderit, ut legerer.* Quod *si recipiatur, ut nos fecimus, illum etiam locum in oratione pro Sestio corrigere oportebit*, Nec *isti quidem quos legatos non modo nullo* S. C. *sed etiam repugnante senatu tibi tute legasti.* In *nullis autem uidimus manu scriptis libris eam orationem. excusi autem omnes contaminati sunt: credimus autem* Legi *legatum, quemadmodum* Legi *iudicem, dici. nam quin Senatus officium esset legatos legere, dubium esse non debet.* Colligitur *hoc optimè ex oratione in* Vatinium, *ubi idem erratum esse, quod alijs locis, credendum est.* Sed *boc etiam planius confirmatur, quia infrà* Deligere *dixit cum eandem rem magis explanaret, ut crimen* Vatinij *augeret, qui contra morem maiorum, quos sibi uisum erat, ipse legerat. ibi autem non tam facile potuit ut primo loco peccare librarius, quia uerbum præpositionem habebat.* Verba Ciceronis *hæc sunt*, Ne *hæc quidem senatui relinquebas, quæ nemo unquam ademit, ut legati ex eius ordinis autoritate legarentur.* Adeóne *tibi sordidum consilium publicum uisum est, adeo afflictus* Senatus, *adeo misera, & prostrata* Respub. *ut non nuntios pacis, ac belli, non curatores, non intepretes, non bellici consilij autores, non ministros muneris prouincialis,* Senatus *more maiorum deligere posset?*

116 Huic *ioculatoriæ disputationi senem illum*) Hic *locus antè corruptißimus erat.* Nos *ueram ex antiquis codicibus lectionem restituimus.* Reddit *rationem cur in sermone*

de Ora

de Oratore, tribus libris ad Q. Fratrem mißis, expoſito, Scæuolæ perſonam ex poſterioribus duobus dimouerit, exemploq; Platonis oſtendit ſe non temere feciſſe: curq; in primo libro loquentem inducat docet. Nam primi libri (inquit) ſermo non alienus erat à Scæuolæ ſtudijs: reliqui libri τεχνολογίαν *habent id eſt rationem & præcepta artis rhetoricæ: cui ſermoni, & diſputationi, graui ſcilicet & ſeriæ ioculatorem ſenem illum intereſſe rectum mihi uiſum non eſt. Nec enim tam curioſam, & ſubtilem diſputationem ille ferre potuiſſet. Primo autem libro latè de arte locuti ſunt: in quo ſermone ſæpe de legibus (quod ſtudium proprium erat Scæuolæ) loqui accidit. Quare non incommode, nec grauate in primo illo ſermone uerſatus eſt.*

Etſi uberior liberalitatis huiuſce ratio:) Nos auxilio antiquorum librorum hūc locum fœde inquinatum purgauimus ut in noſtro ſcriptum eſt. dicit autē, Quamuis Scauri liberalitas uberior ſit: gratiorem tamen uideri liberalitatem illorum qui occuparant, id eſt qui præuenerant hunc: & animos, beneuolentiamq; multitudinis ſibi præconciliarant. intelligit autem Meſſalam, & Domitium. Suprà in hac ipſa epiſtola, Meſſala noſter, & eius Domitius competitor liberalis in populo ualde fuit: nihil gratius: certi erant COSS. *Qui locus & ipſe non parum antè mendoſus erat.* 117

Iam enim tibi luciſci loqueretur:) Commutata ſeries duarum dictionum pulcherrimum ſenſum diu latere fecit: in noſtro enim antiquiore poſt illam dictionem LVCISCI, *eſt* TIBI, *non ante, ut in uulgatis. Quòd ſi primam huius* TIBI, *literam cum antecedente dictione coniungas, Luciſcit, feceris. incipit autem iam genuina lectio apparere: reliqua ut nos in noſtro libro ſcripſimus ex uetuſtioribus* 117

exemplaribus colliguntur. animaduertant igitur studiosi tam parua peruersio quantas tenebras offundat: quamq; elegantes sensus perturbet. Luciscit autem per i, non Lucescit semper in antiquis libris scriptum obseruauimus: quod etiam in Terentio illo Politianus adnotat, de quo alibi diximus: nec non omni laude & honore dignus Petrus Bembus in suo dialogo de fabulis Terentij in illo loco, Luciscit: hoc iam cur cesso pultare ostium? tam pusillam, & tam tenuem θεωρίαν tam magnus & tam grauis uir non est aspernatus. Nos etiam in codice Mediceo animaduertimus ita locum illum in epistola ad Catonem scriptum esse, Expedito exercitu ita noctu iter feci ut ad III Idus Octobr. cum lucisceret in Amanum ascenderem. Dicit autem hic Cicero, Iam enim luciscit: quia cum ante lucem epistolam scriberet, supraq; dixisset se haec pridie Cal. scripsisse, cum iam lux appropinquaret, oporteretq; diem notare quo senatus fuerat futurus, (hodie) scribit. Ne autem (quia suprà prid. Cal. se scripsisse dixerat) deciperetur Atticus, apertius diem exponit, Hodie dicens, id est Cal. Octob. ne tamen contrarium esset illi quod paulò ante scripserat, docet, quia iam luciscit, se posse Cal. Octob. iam uere dicere. IBI autem, in Senatu intelligimus.

Ibidem Non fecisse uidentur:) Sic modestiae gratia sententias iudices pronunciabant, nihil temere affirmantes. Cicero Oratione VII. in Verrem, Comprehendi iussit. quis non pertimescat? causam dicere dominos. quid seruis tam formidolosum? fecisse uideri pronunciauit. Item in Lucullo, Quaeq; iurati iudices cognouissent, ut ea non esse facta, sed ut uideri pronunciarentur.

Ibidem Quo studio laudas:) QVOS TV DILAVDAS emendauimus. Quo uerbo alibi utitur, ut libro sexto, Et

ego

ego audebo legere unquam, aut attingere eos libros, quos tu dilaudas, si tale quid fecero? Qui locus in excusis etiam integer est. Item *sequenti epistola in eodem libro,* Digna *ijs libris, quos tu dilaudas.* Vbi *tamen uulgati codices contaminati sunt.* Dilaudas *autem ualde laudas: ut* Diuendere *in prima oratione contra* Rullum *de lege* Agraria, Vt *in qua uelint solitudine, bona populi* Ro. *poßint diuendere.* Et Dilargiri, *eßusè largiri, & dißipare, in eadem oratione,* Nec L.Sylla. *qui omnia sine ulla religione, quibus uoluit, est dilargitus, agrum Campanum attingere ausus est.*

Omnino accusatorum, &c.) Inter *has dictiones quosdam* Græcos *characteres à nobis non intellectos, ut in antiquo codice inuenimus, constituimus: ijdem autem sunt, nedum similes illis quos antè eodem consilio usi Germani ex uetusto codice descripserunt.* Idem *accidit nobis in altero etiam loco in eadem hac epistola, quem etiam pari diligentia effinximus. poterunt doctiores uiri, quod nobis non licuit, his accuratè literis consideratis hos fortasse locos restituere, ob idq; nos ueteres has literas hic collocauimus: cui hoc contigerit, ille non parum hanc epistolam illustrabit.* 118 in prin.

Concaluit ut digerat multa cruda facilius:) Omnia *hæc corrupta: nam* CONCALLVIT *pro* CONCALVIT *legendum est, autore etiam* Nonio Marcello, *qui & hic, & lib.* III *de* Nat. *deorum* Concalluit *legit. quæ autem sequuntur uerba, credimus nos interpretationem esse illius uocis* CONCALVIT, *cum enim non uiderent quid aliud ibi (calor) facere posset, putarunt ob id concaluisse stomachũ sibi Ciceronem dicere, ut facilius concoqueret: quod postea temerè ab imperitis librarijs in ordinē* 118

uerborum Ciceronis traductum est. In nullis autem antiquis inueniuntur, & sanè sunt uerba Cicerone indigna, si diligenter attenderis. Stomachum autem iram hic intelligimus, & iustam indignationem. Si autem Concalluit legas, & uerbum ipsum elegans erit, & sententia egregia, & plana. Alter autem locus citatus à Nonio de Natura deorum est, quem hic posuimus, quia propter sententiæ similitudinem nonnihil hanc lectionem confirmare uidetur, Quorum tanquam manus opere, sic animus usu concalluit. Infrà autem rectè INDICIA CALENT, *quod in excusis, uulgatisq; exemplaribus* CALLENT: *adeo omnia peruersa sunt, & inquinata; eodem significatu quo dixit ad Trebatium, Quanquam uos istic satis calere audio.* INDICIA *autem, non* IVDICIA *ex antiquis libris legimus: ab indicibus, qui aliquod occultum crimen detegunt, & eius autorem in iudicium uocant.*

119 *Solidis petitoribus:*) *Nos quia hunc locum ualde obscurum esse cognouimus, & fortasse mendosum, ueterem scripturam nulla parte immutatam hic posuimus. quare pro* PETITORIBVS, *ut in antiquis libris inuenimus, scripsimus* PICTORIBVS, *& pro* LAESAE MAIESTATIS, LEGE MAIESTATIS, *quod si uerba illa Græca intelligeremus, nisi spe fallimur, etiam aliquid certius de his uarietatibus dicere possemus, & omnis fortasse hic locus illustraretur. quare danda opera est, ut ex uestigijs quæ nos ostendimus, studiosis omnibus uera lectio, quæ latet, indagetur.*

119. *in fine.* Recordans *superioris tuæ transmißionis:*) *Videbatur sanè ponere debuisse Cicero locum, unde tunc Atticus transmiserat, quare* ΔΕΡΡΙΣ *inuentam à me uocem in antiquis exemplaribus non neglexi: non certa tamen mihi eius ratio*

est, nec uideo quomodo sic loqui potuerit. Derra urbs est de qua sic Plin. lib. III. cap. x. In Thermaico sinu oppida Dicæa, Pydna, Derra, Scione. Derris eadem appellatur à Ptolemæo. Est etiam Derris promontorium. Dicemus igitur ueterem codicem uestigia potius quædam, ac ea quidem ualde perturbata ueræ lectionis, quàm eam integram nobis conseruasse.

Nisi tres augures dedissent:) Cum omnes antiqui, & impressi codices NISI *habeant, miror non parum, ullos tam temere contrario sensu* SI *castigasse, uel potius deprauasse, Nos receptam lectionem ueram esse, & ingenuam non dubitamus, hoc sensu: quòd candidati pactionem fecerint cum consulibus, ut consulum opibus, & gratia uterentur in suffragijs: quod si Consules declarati essent, ipsi pro merito, & pro accepto beneficio Consulibus spoponderunt se inuenturos, & daturos tris augures, qui se adfuisse dicerent cum lex Curiata ferretur, & duos Consulares qui se dicerent in ornandis prouincijs consularibus scribendo adfuisse: quod si postea præstare non potuissent, tunc ipsi darent Consulibus HS quadragena pro pœna, quòd promissa non perfecissent. quemadmodum autem candidati ualde cupiebant consulatum adipisci, sic etiam Consules legem Curiatam ferri, & Consulares prouincias ornari non minore desiderio flagrabant: ideo suorum omnes commodorum gratia tam turpem pactionem fecerant. Quin autem infrà* DIREMPTA COITIONE INVITO CALVINO, *legendum sit, non* CONCIONE, *nemini dubium esse debet. Coitiones candidatorum quæ sint, nunc omnibus notum: inuito autem Caluino, quia suo consilio contra Domitij uoluntatem eam pactionem in senatu recitarat.* 122

122 *Et eo magis nunc concitare dictaturam, fauere iustitio, &c.)* Hic antiquus codex ualde diuersus est: sed tamen mirum in modum inquinatus, & lacer; ut nulla ferè ex parte nos iuuerit: tantum fecit nobis uulgatam lectionem per se parum probatam magis suspectam: nec enim temere putamus illum tantopere ab excusis dissentire. Nec nobis compertum est an CONCITARE DICTATURAM eo sensu quem hic præ se fert, satis eleganter dictum esse poßit. receptam lectionem suspicamur ab aliquo pro suo arbitrio restitutam esse illorum qui hoc negotium olim habebant, ut nihil relinquerent in autoribus quos sibi emendare uidebantur, è quo non aliquis sensus cuicuimodi esset, eliceretur. est autem hæc antiqua scriptura, ET EO MAGIS NVNC COCIACE DICTARVM. FLVERE IVSTITIO ET OMNIVM RERVM LICENTIA. Quam quæso studiosiores accuratè uideant, ut sua opera, & industria locus hic maculis quandoq; purgetur.

122 *Et contemptionem Seleucianæ prouinciæ:)* Nihil differunt ab excusis omnes quos uidimus manu scripti codices. Germani tamen in margine sui codicis SELICIANAE VNCIAE scripserunt. Nos nec probamus, nec damnamus. Alij doctiores hoc iudibabunt, nobis hic omnia caliginis plena sunt.

Ibidem. *Si me amas:)* Nos ex ueteribus exemplaribus VT reposuimus: ut intelligatur FAC, uel aliquod huiusmodi uerbum, quod sæpe in huiuscemodi familiari sermone desideratur. Sic bis locutus est in parua quadam epistola ad Terentiam uxorem: quod etiam ibi adnotauimus, Ibi ut sint omnia parata. Item, Labrum si in balineo non est, ut sit. intelligitur enim (fac) aut (uidebis).

EX LIBRO V. AD ATTICVM.

Et maximè quod C C C *aperuisti:*) Nos numerum auximus: ut cum alijs locis in hoc libro concordet, ubi de hoc nomine agitur: & sanè D C C C habet noster antiquior codex. Verbum tamen, ut erat, conseruauimus. Quamuis Germani pro APERVISTI ADPROMISISTI legant, nullam enim uarietatem in manu scriptis libris inuenimus. In tertia ab hac epistola sic de hac re loquitur, De Oppio bene curasti, quòd ei D C C C exposuisti. Nos ambobus locis receptam lectionem retinuimus, quæ eadem est cum antiqua. Quid enim aliud in re dubia nos facere oportuit? omnem diligentiam, & cautionem adhibebimus, ne, ubi hunc librum meliorem facere non possumus, cum deteriorem faciamus. 123

Ex ratione sumpta offensio:) Eandem inuenimus lectionem in cunctis manu scriptis libris: quare nihil mutare uisum est. Germani tamen in margine sui libri EX RATIONE SVMPTVS adnotarunt. Ibidem

Vt prandium nobis præberet.) Nos cum antiquis exemplaribus VIDERET scripsimus, melius (nisi fallimur) & elegantius. Videre enim, curare, parare, & prouidere significat. Ad Trebatium, Mea negotia uidebis, meq; ante brumam expectabis. in Lucullo, Tribunum aliquem censeo uideant, à me istam exceptionem nunquam impetrabunt. In proœmio III libri de oratore, Quem dixisse constabat, uidendum sibi aliud esse consilium: illo Senatu se remp. gerere non posse. Lib. XIIII, Quare talaria uideamus. ubi tamen mendum erat, quod nos sustulimus: INDVAMVS enim scriptum erat. 124 in prin.

Cumq; expensè sua uilla:) Nos, CVM ME SPECTANS 125

TANS E SVA VILLA *castigauimus.putamus autem hunc errorem sic ortum esse ut librarius una syllaba relicta,* EXPENS *pro* EXPECTANS *scripsisset. Quàm saepe autem Spectare, & Expectare inter se confundantur, dici uix posset.testes nobis erunt qui in priscorum exemplariorum lectione uersati sunt. Quia postea error (ut fit) ita auctus est, ut ineptißimus tandem sensus ex tam contaminatis uerbis eliceretur.*

125 *Eos iussu illius uiros creare:)* Ex *ueteribus libris scripsimus,* EOS IVSSOS IIII VIROS CREARE. IIII *uiri autē magistratus erat in municipijs: quem alibi etiam ijsdem notis scriptum offendimus: ut in epistolae illius titulo qua commendat municipibus suis* C.Valgium Hippianum.*sic enim ut nos quoq; scripsimus, habent optimi illi, quibus usi sumus codices,* M.Cicero IIII *uiris & decurionibus* S.D.Coelius *hanc rem tangit (nisi fallor) illis uerbis,* Rumores *de comitijs* Transpadanorum.

126 *Lentulum ponam tecum in gratiam:)* Noster *antiquior codex:* PONAM TE, *non* TECVM: *quare arbitrati sumus praepositionem decesse: scripsimusq;* APVD LENTVLVM, *&c. sic enim multis locis loqui Ciceronem animaduertimus, ut libro* VI. Lepta *tua epistola gaudio exultat: etenim scripta bellè est: meq; apud eum magna in gratia posuit.* Eodem *libro,* At *te apud eum, dij boni, quanta in gratia posui: eiq; legi literas non tuas, sed librarij tui.* Denique *hoc etiam libro non multò pòst,* Apud Patronem & *reliquos barones te in maxima gratia posui.* Quibus *locis diligenter animaduersis uidebimus longè aliud esse* Ponere *quempiam in gratia apud aliquem, ab illo,* Ponere *aliquos inter se in gratia: si sic bonis autoribus loqui moris est. hic enim apud* Lentulum *ponam, te in gratia, significat,*

cat, commodum illud quod in Lentulum conferre debeo faciam ut à te profectum esse credat, seq; ob id tibi ualde obligatum putet, nisi enim tua gratia intercessisset, à me se id non impetraturum fuisse. Quod si ut antea legebatur scriptum sit, significaret, ut existimo, Vos inter uos reconciliabo. Quod quàm uerum sit, & eruditum, uideant studiosi.

Qui nos præfectos delaturum nouos) *Quam inuenimus* 129
in nostro antiquiore libro scripturam hic restituimus, eandem fermè cum illa quam etiam Germani ex uetusto codice (ut ferunt) acceptam in margine adnotarunt. Videbunt eruditi an hic locus mutilus, decurtatusq; sit. Qui nos autem præfectos prorsus legendum credimus, non dirempta dictione QVI NOS: *nam antea inquit De quinq; præfectis quid Pompeius facturus sit.*

Epulati essemus hilarem in modum) *Noster antiquior,* 130
ESSEMVS ALIA. REM IN MODVM. *Nos coniecimus importunè dissectam esse dictionem hanc: simulq; ultimam antecedentis uocis literam bis scribi debuisse, ut (Saliarem in modum) tandem conficiatur. Cenæ autem, & epulæ Saliares appellabātur, quæ sumptuosæ essent, & suauissimis cibis refertæ. Sex. Pompeius cum de Salijs ageret, inquit, Quibus per omnes dies ubicunq; manerent, quia amplæ ponebantur cenæ, siquæ aliæ magnæ cenæ sunt, Saliares appellantur. Eadem ratione dixit Horatius Dapes Saliares, opimas & abundantes. Nec me mouet quod Plinius Iunior (hilare accepti sumus) dixit: neq; ob id uulgata lectio minus displicet: habet sanè illa oratio non malum sensum. Quasi enim ex aduerso respondet sermoni illi Terentiano, Inuitat tristis. Verum hic potius indicare uelle Cicero uidetur copiam, & suauitatem dapium, quàm hila-*

rem, & lætum animum accipientis. nam si diligenter attẽderis, intelliges uotius illos ex muneribus ab Attici familiaribus missis amplè, & opipare in illis locis ubi tunc erant, epulatos esse, quàm ab eisdem Attici domi splendidè, & hilari uultu acceptos.

131 O, illum uerum) Cum antea inane spatium relictum esset, nonnulli γραφῖα inculcarunt, adeoq; absurdè, & ineptè interpretati sunt, ut nihil dici possit suprà. Quos tamen omnes postea secuti sunt: in cunctisq; nunc excussis libris ea dictio cum sua illa falsa, & inani declaratione inuenitur. Noster antiquior liber sic habet CΡΔΟΙΤΙC. Quod si ex prima litera, E facias, id est si semicirculum illum transuersa linea seces (uides autem quàm facile, & nullo periculo facere possis) nihil amplius desiderabitur: locumq; totum illustraueris: est enim prouerbialis senarius. ἔρδοι τις ἣν ἕκαστος εἰδείη τέχνην ualde notus, & celebris. Cicero ipse in prima Tusculana Latinum fecit, Bene enim illo Græcorum prouerbio præcipitur, quam quisque nouit artem, in ea se exerceat. Memini cum ab hinc x. annos domi meæ de castigatione hac Benedictum Lampridium elegantissimum poëtam consulerem, librumq; illi ueterem, cuius auxilio hoc consecutus eram, ostenderem, nostrum illum de hac re iudicium probasse, uehementerq; emendatione hac delectatum esse, & magnopere mihi autorem fuisse ut annotationes has conficerem: studiosis omnibus eas admodum gratas fore confirmando, qui tot horum uoluminum peruersionibus offensi, & territi uix unquam ea in manus sumerent. Cuius consilium cum esset magni apud me ponderis, semper mihi hæsit in pectore, sed uarijs postea casibus, & occupationibus interruptum, ac penitus relictum fuit, donec

tandem

tandem precibus amicorum adductus nunc post tantum temporis spatium ad id iterum animum appuleram: nec etiam idem cessauit, cum Florentiam se nuper priuatorum negotiorum causa contulisset, me, ut id quamprimum facerem, cohortari. Cuius præcipue uoluntatem, autoritatemq; secutus multo citius quàm cogitaram (nactus uacuum tempus à Philosophiæ studijs) in hoc incubui. Mirum autem nemini uideri debet, si huius iudicium tanti facio: nullum enim inueni qui mihi melius suadere posset & uellet, quàm ipsum: summa enim erga me beneuolentia cum optimo ingenio in eo coniuncta est. sed nihil opus est hic eius mores, ingenium, doctrinam celebrare. Nec enim qui alijs, quibus uult, famam, gloriamq; suis carminibus cotidie dat, indiget aliorum præconio in suis laudibus declarandis; dum enim illustrium, fortiumq; uirorum res gestas, laudesq; ad astra tollit, magnum sibi ipse decus peperit, suumq; nomen immortalitati commendauit. Sed hactenus: summus autem amor, quo illum prosequor, uel incredibilium potius uirtutum admiratio me longius quàm uolebam prouexit.

Sed quia δυσανήλητα sunt) Qui primis illis temporibus 131
excusi sunt libri, uacuum hic spatium habebant. posteriores Græcam hanc dictionem restituerunt, difficilia mitigatu exponentes: nos non negligenter uetustas literas Græcas considerauimus, rectiusq;, & fidelius arbitrati sumus ex illis uestigijs δυσέκκλητα scribi posse, ut significet, Talia sunt, ut nequeant in iudicium uocari. quædam enim res, etsi te offendant, non tamen tantum criminis habent, ut de ipsis iudicium exerceri posit. Nos antiquam scripturam confirmare uolentes, hanc excogitauimus sententiam (nisi fallimur) non ineptam; ueruntamen quia uolumus

omnia

omnia facere, ut hæ maculæ tollantur: si fortè nos non uerè antiquam illam scripturam reddiderimus, cunctis hic eam studiosis proponemus: ut ipsi etiam si nostram non probarint, ex illis meliorem lectionē conentur eruere. Sunt omnino (ut puto) aliquantulum Græca hæc elementa corrupta: ΔΥCCEKIΛΛΗΤΑ *igitur est antiqua lectio.*

132 *Marcellus sedendi comes*) Nos hunc locum mancum, diminutumq; esse putamus, ut omnino sine meliorum librorum copia, nullo pacto corrigi: restituiq; posit. Quia tamen quacunq; ratione possumus, uolumus his libris opem adferre, opinionem nostram proferemus, non de uerborum restitutione (uix enim id puto posse fieri) sed de re, quam credimus hic tractari, quæ tamen etiam uerbis aliquid lucis adferet. Nisi fallimur, exponit historiam quandam de Comense à Marcello uirgis cæso in ludibrium Cæsaris: cum enim ei ciuitati ius Latij Cæsar dedisset, quicunq; in ea magistratum gerebant, statim fiebant ciues R. Comensem igitur quendam, qui magistratum in sua patria gesserat, ob idq; ciuis R. esse existimabatur, Marcellus Consul Romæ cecidit, ut beneficia Cæsaris rata non esse ostenderet: non enim ea pœna afficiebantur ciues R. iussitq; odio, & acerbitate ductus qua in Cæsarem ferebatur, eum plagas illas Cæsari ostendere, quæ peregrinum eum, non ciuem esse coarguebant. Quæ res nocere reip. uisa est: quales enim aduersus illum eius inimici futuri essent, si priuatus rediisset, declarauit: animumq; Cæsaris ad noua consilia capienda exacuit. hanc autem rem diligenter Appianus narrat.

133. in prin. *Et aliquid ἐπίκωτορ: de Parthis, &c.*) Sic scripsimus ex uetusto nostro libro: quia tamen diuinare aliquantulum oportuit, uoluimus uetera uestigia nota facere: ut sicui

nostrum

nostrum iudicium displicuerit, habeat & ipse ubi ingenium suum exerceat: est autem sic hic locus scriptus in antiquiore nostro libro, ET ALIQVID EПI-KON ΔEI: DE PARTHIS. *Nos arbitrati sumus syllabam in medio Græcæ dictionis uitio librarij defecisse: utitur autem alibi in his epistolis hac uoce. tres autem ultimas literas existimauimus: quasiq; sequens monosyllabum inepte, & incommode bis repetitum esse: non autem hic tantum Græcis characteribus Latinas uoces scriptas habet hic codex. Germani fere eandem lectionem, quam nos, uidentur inuenisse (si fideliter illam reddiderunt) in antiquo suo libro; quæ tamen mutilata est, indigetq; aliquo auxilio.*

Οἷ ἅπερ ἡ δέσποινα) Hæc est antiqui nostri exemplaris 133
lectio. Raro autem Cicero integrum prouerbium adducit: prima tantum uerba, quæ totum indicent, ponit. Idem hoc prouerbium Plato in VIII. *Politiæ deminutum pronunciat,* ἀτεχνῶς γὰρ αἵτε κύνες κατὰ τὴν παροιμίαν οἷαιπερ αἱ δέσποιναι γίγνονται τε δὴ καὶ ἵπποι καὶ ὄνοι πάνυ ἐλευθέρως καὶ σεμνῶς ἐθισμένοι πορεύεσθαι.

Ananius autem, &c.) Noster antiquior sane liber habet Ibidem
MANIVS, *Sic & alij manu scripti, sic Germanorum codex. Nos tamen* MEMMIVS *emendauimus: intelligit autem epistolam illam, quæ prima est eius uoluminis, in quo omnes, quibus aliquos aliquibus commendat, collectæ sunt, qui ante erat liber* XIII, *ibi autem totam hanc rem diligenter narrat. quare quin Memmius scribendum sit, dubitari non potest. Nam cum ædificandi consilium abiecisse, in illa etiam traditur, cum inquit, Nunc uero si audierit te ædificationem deposuisse, &c. Cum superiore autem coniunximus, quia multis, & euidentibus argumentis iudicauimus*

impor

importune dissectam fuisse.

134 Ad VIII Id. ad Ceocum uicum. Deinde, &c.) *Emendauimus ex manuscriptis* AB CEO IVCVNDE. *Narrat enim quas faciles & iocundas, quas molestas & difficiles nauigationes habuerit: tot enim diebus unam tantum tranquillam nauigationem habuit, reliquas odiosas & multorum incommodorum plenas.*

Ibidem Συνηγονιζόμην) Veteres codices *συνηγωνίων prima praeteriti imperfecti persona à uerbo ἀγωνιῶ: quod metuere & mærore confici significat, cui quidem ualde συνηγωνίων, id est unà cum illo mærore, cruciatuq; afficiebar de incommodis malisq; quæ illi acciderant. incertum autem de qua re intelligat.* Suidas hæc Polybij *uerba citat, ἠγωνία δὲ τοὺς στρατιώτας μὴ ἐπιλείπῃ τὰ ὀψώνια, id est, mœrore autem milites afficiebat timor, ne deficerent cibaria.*

134 De strue salinarum plane rogo) Nos *receptam lectionem conseruauimus: non tamen uisum est alienum, in obscura & incerta re ueterem lectionem testatam relinquere, maxime cum tam diuersa sit: etsi nos nihil ex ea, quod uerisimilius sit, elicere potuimus. est autem hæc,* DE STRVES ALTERVM PLANE ROGO, *deprauata omnino & manca: sed propter exemplaris autoritatem, & huius negotij obscuritatem, quæ nullo pacto omitti debuerit.*

135 Philogenem, & Seium Rhodium, &c.) *Ex uetere nostro libro lectionem nostram hausimus. Tradere autem quempiam alicui, est constituere ipsum apud illum, & quasi præsentem in manus porrigere, & dare.* Vt Cicero *in epistola, qua commendat C. Cæsari Trebatium, Totum deniq; hominem tibi ita trado: de manu (ut aiunt) in manum tuam istam & uictoria & fide præstantem.* Erat autem Philogenes *libertus* Attici, *ut ex uerbis illis colligitur, quæ sunt in* V. *lib.*

lib. Cum Philogenes libertus tuus Laodiceam ad me salutandi causa uenisset.

Ex ea die si meas, &c.) Diu mansit hic inane spatium: cum omnis Græcæ literæ quomodo reponi deberent, nesciret. Germani παράγγελμα ἐνιαύσιον restituerunt: quos ipsi secuti sumus, quoniam similes ualde characteras in nostro antiquiore inuenimus. rectius tamen esse putauimus antiquam hic scripturam collocare, maxime cum locus obscurus sit, & fortasse lacer: est autem hæc, Π ΑΓΓΕΑΜΑ ΕΝΙΑΥCΙΟΝ. uidetur autem eandem rem, quam in principio sequentis epistolæ exponit, hic tractare, ubi quædam uerba nos ex antiquis exemplaribus restituimus: de quibus paulò pòst agemus. Erant autem & Latina uerba hic parum integra: quæ nos auxilio meliorum codicum castigauimus. Omnis autem nostra suspicio est in primo illo Græco nomine: nihil tamen certi, quod in medium adferamus, habemus. 136

In primis quid illud ἐν ὁμίλῳ, &c. Ipsi hanc scripturam inuenimus in antiquo ΕΝΟΜΥΧΟΝ. Quare unam literam tantum addentes ἐνδόμυχον scripsimus. significat autem ἐνδόμυχον, occultum, & abditum, quasi in domus penetralibus reconditum. Est autem idem hoc uerbum in fine huius libri in eodem codice sincerè scriptum, De ἐνδομύχῳ probo idem quod tu. ubi etiam in uulgatis deprauatum erat: eandem enim rem paucis uerbis & illic tangit. Innuit autem, si diuinare licet, id est non certis omnino coniecturis fidem habere, Tulliæ nuptias, quæ hoc tempore Dolabellæ nupsit: est enim omnino domesticum quoddam negotium, quod ipsi magnæ curæ erat. nam quid aliud esse poterat, quod ille tantopere celaret, & sæpe tam accuratè commẽdaret? Arbitramur etiam eandem 136

hanc rem tangi uerbis illis, quæ in superiore epistola scripta sunt, Deinde exhauri mea mandata: maximeq́; si quid potest de illo domestico, &c. ut fortasse (domesticum) illic appellet, quod postea ἐνδόμυχον. Item illis, quæ in tertia ab hac epistola sunt, Sestius ad me scripsit, quæ tecum esset de mea domestica, & maxima cura locutus, & quid tibi esset uisum, &c.

136 *Ex hoc die clauum commouebis*) Nos ex nostro illo antiquiore posuimus hæc uerba, quæ negligenter (nisi fallimur) relicta erant. Clauis autem numeros annorum antiquitus signari solitos, ex T. Liuio compertum habemus: ut alludat nunc Cicero ad priscum illum morem. post eum enim diem annuum tempus iam minui incipiebat: ualde autem cupiebat Cicero, ut ex multis locis manifestum est, annuum sibi hoc negotium non prorogari. Magnopere sanè huic loco cum superiore illo conuenit, Ex ea die, &c. Quare nos magis, magisq́; suspicamur in uoce illa Græca mendum, & peruersionem quampiam esse, ut potius ea aliquod, quod cum clauo aliquam similitudinem habeat, significari debeat: quod tamen nos non uidemus in extrema harum etiam dictionum quas hic restituimus. Aliqua peruersio est in antiquo codice: quam tamen nos quàm parua fieri potuit mutatione correximus.

137 *Plura scribam tarde tibi reddituro*) Nos hunc locum corruptum esse existimamus: nec potuimus antiquorum codicum auxilio, qui & ipsi non minus deprauati sunt, aliquid opis adferre. Germani qui ALIAS TARDE emendarunt, non fecerunt hoc (ut putamus) uetustorum exemplariorum autoritate ducti: in nullis enim manu scriptis ALIAS inuenimus. sed omnes omnium emendatio

dationes illi in unum congeſſerunt: quod ſi quæ tantum in priſco illo exemplari inuenerunt, adnotaſſent, nec cum illis uiolentas quaſdam caſtigationes commiſcuiſſent, melius profectò ſtudioſorum utilitati, ſuæq; fidei conſuluiſſent. Nobis *etiam inuitis uox illa* ALIAS *neſcio quo caſu in noſtrum codicem irrepſit. ſed difficile eſt, cum deprauatiſsimum librum in manibus habeas, quem caſtigandum ſuſceperis, poſſe ita omnes maculas ex eo delere ut non aliquando parua aliqua nota inhæreat, quæ oculos ſubterfugerit.*

Omnes poſſeßiones omnium:) In *cunctis manu ſcriptis*, ONAS OMNIVM VENDITAS, *legimus: quare Græcis literis* ὠνὰς *ſcripſimus.* Duas *autem has dictiones Græcas, quibus hic utitur Cicero pluribus uerbis exprimit in epiſtola quadam ad* Appium, *Atque hoc tamen te ſcire uolo, me de iſto ſumptu legationum aut minuendo, aut remittendo, decreuiſſe nihil, niſi quod principes ciuitatum me poſtulaſſent, ne in uenditionem tributorum, & illam acerbißimam exactionem, quam tu non ignoras, capitum atq; oſtiorum inducerentur ſumptus minimè neceſſarij. Cum enim dicit uenditionem tributorum, puto* τὰς ὠνὰς *eum intelligere: deinde per acerbißimam exactionem capitum,* τὰ ἐπικεφάλια. *utitur autem in his ipſis epiſtolis* Cicero *prima uoce, cum de bonis* Milonis *à* Timotheo *emptis obſcurè Græco ſermone cum* Attico *loquitur,* πεφυρακέναι τὰς ψήφους ἐκ τῆς ὠνῆς τῶν ὑπαρχόντων τοῦ κροτωνιάτου τυραννοκτόνου. *locus nunc tam clarus eſt, ut nulla eum amplius indigere putem declaratione.* 138 in prin.

Bibulus *nunciabatur quidem:)* Antiquior *noſter liber* NEGOTIABAT QVIDEM. Nos *caſtigauimus* NE COGITABAT QVIDEM, *parua omnino per-* 141

r *uerſione*

uersione si consideres sæpe antiquos librarios G. *pro* C. *scripsisse, & contrà.* Prima *autem particula* NE, *quàm necessaria sit, multis argumentis ostendi potest: non paruum ducitur ex particula illa,* QVIDEM, *quæ ferè semper ante se habet* NE. *Sic etiam loquitur* Cicero *de se in* VI. *lib.* Non. Maijs *in Ciliciam cogitabam.*

Ibidem *Cum subito applicuit tabellarius:)* Nos *auxilio antiquioris nostri codicis,* APPII TABELLARIVS *scripsimus. Putamus autem huius erroris ansam dedisse, quòd* APPEII *in priscis exemplaribus scriptum fuisset. tanta ex tam paruo initio labes sæpe oritur.* Quod *autem paulò pòst, antea deprauatè legebatur* IVIT TAM MIHI LONGE, *eadem librariorum imperitia commissum arbitramur, legendumq́; esse* τῶν παρόντων *(huic tam longe?) ut queratur ingematq́; se tanto loci spatio* Roma *abesse, ubi esse ualde cupiebat: nam aliàs sic etiam ingemiscit, ut hoc ipso in libro,* Hui totiens'ne *me literas dedisse* Romam, *&c.*

141 Quæ *de* Tarentinis, *&c.)* Nihil *discrepant hoc loco nostri manu scripti codices ab excusis: quare ab illis destituti communem, uulgatamq́; lectionem conseruauimus, etsi ualde dubiam, & obscuram.* Audiuimus *acutos quosdam uiros sic hunc locum corrigere,* QVAE DE PARIETINIS A MEMMIO IMPETRAVI. *Cum enim suprà de* Epicureis *loquatur, crediderunt rem illam hic tractari, de qua & hoc libro, & in epistola ad* C. Memmium *longius egit: in qua cum hæc uerba ponat,* Peterem'que *ut nescio quid illud* Epicuri *parietinarum sibi concederes, &c. illi existimauerunt pro* TARENTINIS, PARIETINIS *esse legendum.* Nobis *nimis dura, & uiolenta hæc uidetur emendatio: nec uideo cur hic*

hic(parietinas) cum Attico loquens, Epicuri domicilium appellare debeat, quod cum Memmio loquens non sine causa fecit: ut ipse quasi cum eo consentire uideretur, non debere Patronem tantopere laborare de re leui, & parui momenti: atque hoc ut facilius ab eo, quod uellet, impetraret: cum infrà rem, & causam Patronis augeat omni ratione qua potest: cum exponat illum dicere honorem, officium, testamentorum ius, Epicuri autoritatem, Phedri obtestationem, sedem, domicilium, uestigia summorum uirorum sibi tuenda esse. Quod si receptam lectionem retineamus, uidendum est cur statim, cum adhuc de Epicureis loqueretur, de Tarentinis uerba faciat. Quid enim est Tarentinis cum Epicureis? Est tamen locus in epistola ad Trebatium, ubi cum de Epicureorum disciplina iocaretur, Tarenti meminit, tanquam ibi ea doceretur, Indicauit mihi Pansa meus te Epicureum esse factum. ò castra praeclara, quid tu fecisses, si te Tarentum, & non Samarobrinam misissem? Qui non mihi parum argumenti est posse & hic uulgatam lectionem sinceram esse. nihil tamen affirmamus: nam nondum certi aliquid habemus, quod omnes scrupulos eximat: nec tamen Tarentum intelligimus, id est in locum, ubi delicatè, luxuriosèq; uiueretur.

Quod dein Apameæ:) Nos hic inane spatium reliquimus: existimamus enim uerbum aliquod Græcum deesse: Nam & sententia imperfecta est, & prisca etiam exemplaria sedem unius dictionis uacuam habent. 142

Qui Syriam à Cilicia aquarum diuortio:) Cuncti quos uidimus manuscripti codices IN AQVARVM DIVORTIO *habent: nullus tamen excusus præpositionem* IN *retinet. nos quoque illam omisimus: nec tamen uoluimus hanc uarietatem, etsi paruam, tacere.* 142

143 *Osates dux Parthorum:)* Noster antiquior liber recte Osaces habet: hoc enim uerum nomen huius Parthorum ducis fuit. Quod autem magna autoritate eum fuisse dicit Cicero, idem confirmatur à Dione lib. XXXX. his uerbis, πακόρου μὲν ὀνόματι ἔργῳ δὲ (παῖς γὰρ ἔτι ἐκεῖνος ἦν) ὠσάκου ἡγουμένου σφίσιν ἐστράτευσαν καὶ μέχρι τῆς ἀντιοχείας ἦλθον. Hoc autem Caßij stratagema idem accurate narrat. Quem locum, quia nondum uulgatus est hic autor, aut in Latinam linguam conuersus, hic adscribemus: est autem eodem in libro, quo superiora eius uerba, nec multo pòst illa, ἁμαρτόντες δὲ τῆς ἀντιοχείας ὅτε γὰρ κάσσιος ἰσχυρῶς αὐτοὺς ἀπεκρούσατο καὶ ἐκεῖνοι ἀδύνατοι πολιορκῆσαί τι ἦσαν ἐπ' ἀντιγονίαν ἐτράποντο καὶ ἐπειδὴ τότε προάστειον αὐτῆς σύμφυτον ἦν καὶ οὐκ ἀθάρσησαν ἀλλ' οὐκ ἐδυνήθησαν ἐς αὐτὸ ἐσελάσαι, ἐπενόησαν μὲν τάτε δένδρα κόψαι καὶ τὸ χωρίον πᾶν ψιλῶσαι ὅπως καὶ θαρσούντως καὶ ἀσφαλῶς τῇ πόλει προσμίξωσι μὴ δυνηθέντες δὲ ὅτε γὰρ πόνος πολὺς ἐγίνετο καὶ ὁ χρόνος ἄλλως ἀναλοῦτο ὅτε κάσσιος τοὺς ἀποσκεδαννυμένους σφῶν ἐλύπει, ἐπανέστησαν ὡς καὶ ἐπ' ἄλλότι στρατεύσοντες κἀν τούτῳ ὁ κάσσιος ἔστε τὴν ὁδὸν δι' ἧς ἀποπορεύεσθαι ἔμελλον ἐλόχισε κἀνταῦθα ἐπιφανεὶς σφίσι μετ' ὀλίγων ἔστε δίωξιν αὐτοὺς ἐπηγάγετο καὶ περιστοιχισάμενος ἄλλους τε καὶ τὸν ὠσάκην ἀπέκτεινε. τελευτήσαντος δὲ ἐκείνου πᾶσαν τὴν συρίαν ὁ πάκορος ἐξέλιπε.

Ibidē in fine. *Saturnalibus certis:)* Nos ex uetere nostro libro, TERTIIS emendauimus. Appellat autem in ultima XIII. lib. epistola, in qua Attico narrat, quomodo Cæsarem hospitio acceperit, Secunda, & tertia Saturnalia: inquit enim, Ille tertijs Saturnalibus apud Philippum ad H. VII.

144 *Facere possem recte: nihil est præclarius:)* Nos in medio

dio harum dictionum apud uetus nostrum exemplar, Græcam uocẽ inuenimus, quam πεφυσίωμαι, reddidimus: accuratè enim characteribus illis animaduersis nihil cogitare potuimus, quod minus à ueteribus uestigijs discederet, magisq́; sententiæ quadraret: est enim πεφυσίωμαι, ἔπηρμαι, ὤγκωμαι, id est, his tam præclaris rebus meritò animo sublatus sum, & inflatus. Germani *qui uidentur & ipsi easdem, aut ualde similes literas in uetere suo codice inuenisse,* πέφεισμαι *scripserunt.* Doctiores *hunc locum accuratius animaduertent, uidebuntq́; nostrum'ne, an illorum iudicium magis probandum sit. Si quam in nostro exemplari scripturã inuenimus, consideres, magis illi, quàm nos diuinarunt: sententiam tamen præcipuè spectandam censeo.* Nostra *autem (ni fallimur) uerior, & accommodatior est.* In *uerbis etiam illis* Latinis FVIT TANTI, *nonnihil mendi putamus esse: quod tamen non confidimus posse tuto tollere: quare cõmunem lectionem, quæ eadem est in manu scriptis, suo loco non mouimus.*

Ἀπρόσιτον *me, non modo* ἀδωροδόκητον:) Hanc *ultimam Græcam dictionem in nullis manu scriptis inuenimus: quare putamus ab aliquo suppletam esse: etsi* Germani *quoque eam acceperunt: sed illi potius, quæ deficerent, addere, uoluerunt, quàm quæ abundarent, tollere.* Ibidem.

Togam *puram iubebo dari:)* Manu *scripti codices* IVBEOR DARE. Quam *lectionem & secuti sumus, & meliorem existimamus: scimus enim mandasse* Q. Ciceronem *fratri, ut* Q. *filio togam puram daret.* Sequenti *libro,* Q. *togam puram* Liberalibus *cogitabam dare, mandauit enim pater.* Huius *autem rei nunc* Atticum *certiorem facit.* Dicit *etiam se illi moderaturum esse, erat enim puer ferocis ingenij, uel malefici potius: & iam tum* 144 in fine, & in princ. seq.

 apparebant

apparebant in eo signa peßimi animi ut illum summa cura regere oporteret: non multò autem pòst in nefaria scelera prorupit, quæ suis omnibus magnarum molestiarum, mœrorisq́; causa fuerunt. M. ´que Ciceroni exprobratū postea fuit, illum de patris, & patrui cæde cogitasse. Hoc ipso libro Cicero de eo sic loquitur, Quid si quid filius puer, & puer bene sibi fidens, qui esset dolor, &c. Sic etiam de Hortensio filio loquitur, qui & corruptus erat, & aliquo rectore indigebat nequid flagitij committeret, Sin fuerit meus comes, moderabor ita nequid eum offendam, quem minimè uolo.

145 in prin. *Deiotarus cuius magnis auxilijs, &c.)* Deiotari nomen *in nullo manu scripto inuenitur: quin autem Deiotarum intelligat, nemo dubitare debet: huius enim tantum magnis auxilijs usus est. supraq́; dixit Deiotarum filium secum in regnum Cicerones pueros duxisse. Videndum potius an rectius sine nomine* DEIOTARVS *legatur, uolueritq́; Cicero illum designare, & indicare his uerbis,* CVIVS AVXILIIS MAGNIS VSVS SVM. *Quod ita puto esse, ut iocetur cum Attico, quod sæpe facit, ut cum suprà in fine antecedentis epistolæ seipsum describit his uerbis, Quod scribis libenter repulsam tulisse eum, qui cum sororis tuæ filij patruo certarit. Per patruum enim filij sororis Attici seipsum intelligit: tangit autem repulsam Hirri, quam passus erat cum Aedilitatem cum M. Cœlio peteret, quam rem Cœlius ipse in epistola ad Ciceronem explicat. Si enim* DEIOTARVS, *dixisset, quid attinebat uerba illa addere,* CVIVS AVXILIIS MAGNIS VSVS SVM? *Satis enim erat Deiotari nomen, nihilq́; necesse erat ea subiungere: nunc autem cum Deiotari nomen reticuerit, ea necessario*

rio ponuntur quæ illum declarent. Huiusmodi iocis, elegantijsq; plenus est hic liber. Quare meo iudicio uox illa, quæ contra nostram sententiam in nostrum librum inrepsit delebitur.

Phameo quæritur κέρας:) *Nos* PHEMIO *castigauimus, quod cantoris nomen apud Homerum est in Odyssea. De quo etiam meminit Plutarchus in libro de musica: qui tradit ipsum, reditum Græcorum qui cum Agamemnone à Troia transmiserunt, uersibus cecinisse.* κέρας *autem instrumentum musicum esse nemini dubium est. Libro* VI. *de hac re iterum agit, ubi in uulgatis etiam exemplaribus rectè omnia scripta sunt: declaraturq; hic locus mirificè: inquit enim,* κέρας *Phemio mandatum est: reperietur modo aliquid quod illo dignum canat. antè enim se Phemio cornu, quo canere posset, quærere dixit: nunc eo inuento & illi mandato, se quæsiturum aliquod argumentum quod illo canere posit. Phemius autem pro omni musico & cantore ponebatur, quemadmodum & apud Ouidium, Quid iuuet ad surdas si cantet Phemius aures? Quem autem per Phemium intelligat, obscurum est: nos id curiosius non quæremus, contenti locum emendasse.* 145

Angunt me dubitationes tuæ:) PVNGVNT *castigauimus, auxilio antiquioris codicis, ut lib.* II. *Quid quæris? primo ita me pungit, ut somnum mihi ademerit. Verbum autem Græcum, quod paulo suprà est, amatorum proprium est, & illorum perturbationibus exprimendis accommodatum. eorum enim uoluptates, delectationesq; doloribus, ægritudinibusq; permixtæ sunt: quod etiam Plutarchus in* V. *lib.* συμποσιακῶν *cap.* VII. *bis uerbis docet,* Διὸ καὶ θαυμάσειον αὖτις οἶμαι μάλιστα τὸ πάσχειν μὲν καὶ κακοῦσθαι τὸν ἄνθρωπον διὰ τῆς ὄψεως οἰμμένων οὐκ 146

ἔτι δὲ δρᾶν καὶ βλάπτειν· αἱ γὰρ ἀντι βλέψεις τῆς ἐν ὥρα καὶ τὸ διὰ τῶν ὀμμάτων ἐκπίπτον εἴτε ἄρα φῶς εἴτε ῥεύματος ἐρόντας ἐντήκει καὶ ἀπόλλυσιν μεθ' ἡδονῆς ἀλγηδόνι μεμιγμένης ἣν αὐτοὶ γλυκύπικρον ὀνομάζουσιν.

147 *Præterquàm in L. Tullium legatum in cæteros qui:*) Nos eam hic scripturam restituimus, quam in nostro antiquiore inuenimus: existimamus autem illam sinceram, & incorruptam esse: nam hoc aduerbio alibi utitur Ciceró, ut lib. XIIII. harum epistolarum, O loca cæteroqui ualde expetenda, interpellantium autem multitudine penè fugienda. Antè de hoc diligentius locuti sumus.

147 in fine. *Statuas prohibeo:*) Inter has duas dictiones & Latinam, & Græcam uocem antiquiores codices habent: quarum Græca certa est: τέθριππα enim manifesto legitur, id est quadrigas. Latina uerò inquinata, EANA enim ante τέθριππα. nos AENEA arbitrati sumus legi debere: ut sit epitheton τῶν τεθρίππων. Verum quia aliquantulum hoc loco nostræ opinioni indulsimus, nonnihilq; à priscis literis discessimus, id omnino indicare uoluimus, ut si forte, quòd fieri potest, decepti simus, non culpetur in hoc, minorq; fiat uetustorum librorum autoritas: simulq; ut qui nostram coniecturam non probarint, possint, antiqua scriptura duce, ueriorem lectionem inuestigare.

148 *Cum senio dispiciam κέρατα omnium:*) Pro SEMIO, PHEMIO scripsimus, eodem quo suprà errore à librarijs peccatum esse credentes: nam κέρας AONIVM ueteres codices adhuc seruant: nec ulla opus fuit industria in his uerbis corrigendis. In Aonia autem, quæ postea Bœotia appellata est, Helicon mons erat, sedes musarũ. Vergilius etiam in Bucolicis deum musis loquerctur, quæ in Helicona montem Gallum duxerunt, inquit, Tum canit errantem

tem Permeßi ad flumina Gallum Aonas in montes ut duxerit una ſororum. Quamuis credam hic Aonium potius cornu, ipſius excellentiam, quàm regionem illam ſignificare: longe enim tunc ab his locis erat Cicero. Eſt autem ſemper hæc res breuiter, obſcureq́; tractata: ut nihil certi affirmari poßit: ſtudioſi tres hos locos (nam toties de eadem re agit) diligentius animaduertent. ut nos ſententiam, & huius negotij hiſtoriam explanare non poſſumus: ita uidemur de uera, & à nobis conſtituta ſcriptura fidenter aſſerere poſſe.

Hortatus ſum demum etiã:) *Locus deprauatus: antiquior* 149
noſter codex d E T ! V I *habet, corruptè prorſus. ex quo tamen facile legitima lectio (niſi fallimur) exculpi poteſt: conuerſa enim prima litera deorſum uerſus, fiet* P E T I V I. *Quo facto omnis locus inluſtratus erit. Non tantum, inquit, hortatus ſum, ſed petiui pro meis in ciuitatem beneficijs, ut negotium conficerent. ut oſtendat quantopere* Bruti *cauſa laborarit, cum eò etiam deſcenderit, ut beneficij loco ſe hoc ab illis accepturum dixerit.*

Ille ex ſyngrapha poſtulabat illo:) *Nos* I I I I. *id eſt qua-* 149
ternas ſcripſimus, ut intelligat centeſimas. Nam *infrà hac epiſtola,* Nam aut bono nomine centeſimis contentus erat, aut non bono quaternas centeſimas ſperabat. *Item lib.* V I. *cum de hoc eodem negotio loqueretur, inquit,* Tu qui ais Brutum cupere aliquid perdere, quaternas habebat in ſyngrapha. *Et eadem epiſtola infrà,* Niſi forte id uolumus armis efficere ut fœnus quaternis centeſimis ducant.

De ἐνδόμῳ:) *Vetuſtior noſter codex, de ἐνδομύχῳ, id* 150
eſt de noſtro illo domeſtico, & occulto negotio. ſuprà au- in fine
tem longius de hoc ipſo loco diſſeruimus. Vbi autem paulò poſt, P O M E L I A *legebatur, nos* P O N T I D I A *ex*

uetusti codicis autoritate scripsimus. Præterea idem nomen in longa sequentis libri epistola reperies, non multo post, quàm de Tullia egerat, cum inquit, Multo enim malo hunc à Pontidia, quàm illum à Seruilia.

EX LIBRO VI. AD ATTICVM.

151 *Ad quintum miliare Laodiceæ:*) *Nos hic uulgarem, & communem lectionem retinuimus: noster tamen antiquior* TERMILIA *pro* MILIARE *habet. Germani uerò in sui codicis margine* TERMINALIA *emendarunt: quapropter uideant doctiores in quibus libris uitium sit, & qui sinceriorem scripturam conseruarint.*

Ibidem *Iis igitur respondebo:*) Nos iudicauimus Græcam uocem deesse, quæ doceret modum quo uellet sibi Atticus responderi: ideoq; inane spatium reliquimus, ut si in integriore aliquo libro inueniretur, reponi posset: præterea ne fallat aliquem imperfectam esse sententiam huius loci. Nec enim uerisimile est postulasse Atticum à Cicerone ut tantum responderet: sed potius illi quomodo uellet sibi respon deri, mandasse. Quia epistola Attici confusior, perturbatiorq; erat, illa inquam, cui hæc respondet (scripserat enim quicquid sibi ex tempore in mentem uenisset) potest fieri ut à Cicerone petierit, ut ipse quoq; αὐτοσχεδίως scriberet. sed hoc magis potest aliquis suspicari aut hariolari, quàm confirmare aut credere. infrà autem dicit, Sed enim οἰκονομία si perturbatior est, tibi aßignato: te enim sequor σχεδιάζοντα.

Ibidem *Quam meã βαθύτητα, &c.*) *Vetus noster liber:* QVOD MEAM. *Pauloq; pòst ubi antea* PROBARI: *idem* PROBO *habet: quæ nos accepimus. eam enim sinceram esse*

esse putauimus lectionem, hac sententia, & ordine, Vehementer gaudeo, quòd probo tibi meam, &c. ueteres tamen codices LIBERALITATEM, *quod fortasse non adeo contemnendum erat, ut eijceretur. uidebatur enim sibi fuisse in* Bruto *liberalis, quòd illius negotium omni cura, & diligentia conficere uoluerit. nec tamen penitus,* LIBERTATEM, *improbo: ut intelligas, qua usus est erga* Brutum, *ea: quæ parum honesta essent, ei fortiter negando: quam parum probatum iri ab* Attico *rebatur, quem omni ratione uelle putabat* Bruto *commodari.*

Enectam, *&* προσαναϛρεπομένῳ:)Hinc *duo magna* 152 *menda sustulimus: nec enim copula esse debet: &* προσανατρεφομένῳ *legendum est: quod ex ueteribus libris, & ratione, sententiaq; uerborum animaduertimus: loquitur enim uerbis medicorum: & usq; ad finem clausulæ manet in eadem translatione.* Tanquam *enim ægrotum, qui repletione laboraret prouinciam curasse* Appium *dicit, missione sanguinis, inedia, exinanitionumq; omni genere, omnibusq; detractis quæ posset, extenuatam, & quasi enectam tot purgationibus prouinciam* Cireroni *tanquam alteri medico tradidisse: cum eam autem ipse idoneis cibis uellet refocillare, & pristinas ei uires reddere, ægre tulit* Appius. ἀνατρέφειν *autem est ægrotum ex diutino morbo curationibusq; ualentibus imbecillum, & macilentum reficere. Sic loquitur apud* Aristophanem *in* Ranis Euripides μεταφορικῶς *de tragœdia, quam à se primo purgationibus, detractionibusq; extenuatam dicit: posteaq; recuratam, & refocillatam: quem locum (nam huic ualde similis est) non importunum fore arbitror hic scribere.* ἴσχνανα μὲν πρώτιςον αὐτὴν καὶ τὸ βάρος ἀφεῖλον ἐπυλλοίοις καὶ περιπάτοις καὶ τευτλίοισι μικροῖς χυλὸν διδοὺς ςωμυλμάτων ἀπὸ βιβλίων

ἐπ

ἐπ᾽ ἠθῶν εἶτ᾽ ἀνέτρεφον μωνοδίαις τὸν κηφισοφῶντα μιγύς. Græcam autem hanc dictionem προσανατρεφομένην cum sequentibus uerbis coniungi puto debere: non enim tradiderat illam προσανατρεφομένην, Nam potius molestè tulit cum uidit illam recreari ex tam graui morbo. Primas autem uoces post illam Græcam, quemadmodum Germani, legimus: nec ferè aliter in nostro antiquiore leguntur: quæ si probentur, recipianturq́;, alia omnibus autoritatibus firma sunt.

152 *Quàm ut mandatis tuis satisfacerem:)* Nostri libri scriptura ex antiquiore nostro exemplari accepta est, quam ual de probauimus: quia Brutum fuisse, qui, quæ fieri uellet mandarat, non Atticum, ut ipse statim infert, animaduertimus.

153 *Dum ne negotiarētur:)* Nos, DVM NE NEGOTIATORI, scripsimus: ita enim ueteres codices habent, & sic omnino melius. Non multò item pòst, Id uerò per te exceperamus negotiatori. Vbi etiam PRAEFECTVRAS erat antea, nos PRAETEREA ex iisdem libris restituimus: ut duas se ei præfecturas dedisse dicat: præter illas duas quas ei promiserat rogatus ab Attico: quas M. Scaptio L. Gauio detulerat.

154 *In T. Lemnio:)* Nos IN TVO LENIO scripsimus: nam sic habent ueteres libri. Et libro V. legimus, Quid dicam Torquato, de M. Lenio tuo? nam & ex illo loco M. prænomen illi fuisse, non T. cognoscimus: & cum LENIO TVO legatur illic, rectè etiam hic IN TVO LENIO scriptum esse credere possumus. Item in hoc ipso uolumine iterum, Non C. Vennonio meo familiari: non tuo M. Lenio. quibus in locis etiam uulgati libri omnes sine mendo sunt.

156 *Tum in bursa:)* Scripsimus Bursa maiore prima litera, ut declaretur esse proprium nomen: fuit autem hic Ciceronis

ronis inimicus, qui in iudicium uocatus à quodam Ciceronis amico condemnatus est. Ipse hoc docet in epistola ad Marium, De Bursa te gaudere certo scio, sed nimis uerecunde mihi gratularis: putas enim ut scribis propter hominis sordes minus me magnam illam lætitiam putare. credas mihi uelim: magis me iudicio hoc quàm morte inimici lætatum, &c. longius enim de hoc in ea epistola loquitur.

In moribus est:) Nos IN AMORIBVS *castigauimus: quemadmodum locutus est in epistola ad Volumnium, Id cum ipsius causa (est mihi ut scis in amoribus:) tum meherculè etiam reip. In amoribus enim dictum esse credimus, ut in delicijs: & nostri amores, ut nostræ deliciæ. lib. II. harum epistolarum, Pompeius nostri amores (quod mihi summo dolori est) ipse se adflixit. Lib. autem XVI. & amoribus, & delicijs dixit, Piliæ salutem dices, & Atticæ delitijs, atque amoribus meis.* 156

Eum furenter irasci:) Nos SE, *ut in melioribus cunctis libris inuenimus, scripsimus.* SE *autem pro* IPSVM *ut alijs locis, dictum esse à Cicerone hic credimus, ut secunda IIII. libri epistola, Ille noctem sibi postulauit, non concedebant: reminiscebantur eum Calen. Ianua. uix tamen sibi de mea uoluntate concessum est. secundum enim* SIBI, *pro* EI *positum est. Possem huius rei plura exempla apud hunc autorem adferre: sed quia de hoc à doctissimo, & optimi iudicij uiro Budæo in commentarijs copiosè & eruditè contra Vallam disputatum est: non necessarium esse arbitror constitutam iam rem plurimis clarissimorum autorum testimonijs, & summi uiri patrocinio, & autoritate, nunc nouis argumentis, & exemplis corroborare.* Ibidem.

157 *Nostra armatura* X X X. *æque erit ad sustentandum:*) *Nos pro his corruptis uerbis ueterem scripturam restituimus nulla mutatione facta, ut notas etiam illas descripserimus, quæ nunc in usu non erant: in cunctis autem ueteribus inueniuntur, ubi millæ numerum per notam illis signare commodum erat.*

157 *Sed rectiorem ex* Q. *Municipi* P.F:) Nos *castigauimus*, Q. MVCII. *Quis enim non uideat nomen proprium illud esse debere? rexerat autem hic Asiam admirabili iustitiæ & innocentiæ fama: quod Cicero etiam testatur lib.* v. *his uerbis,* Et *simul hanc gloriam iustitiæ, & abstinentiæ fore iustiorem spero si cito decesserimus, id quod Scæuolæ contigit, qui solos nouem menses Asiæ præfuit: sed nihil huius laude clarius ex hac prouinciæ iusta administratione parta.* Ne *autem paruam rem negligamus, semper in antiquis libris hoc nomen per* C. *scriptum notauimus, quod etiam in Græcis exemplaribus inuenies, ut doleam non semper hoc obseruasse nostros librarios.* Videndum *adhuc est de uerbo illo* RECTIOREM. Noster *enim antiquior* TECTIOREM *habet: quod fortasse melius sinceriusq; est, ut cum exceptionem* Bibuli *culpet, quia nimis graui erat præiudicio in equestrem ordinem: quamuis iusta esset: se dicat habere exceptionem, quæ par illi sit ui, & robore, sed tectiorem, & occultiorem, ut non poßit equester ordo de illa queri: cupiebat enim* Cicero *quod in illa boni erat, & honesti, non omittere: & tamen sui ordinis offensionem uerebatur, quare tectius occultiusq; æqua exceptione usus est.*

158 *In illa autem, quæ est ad* πόδας ἡρακλέους:) *Auxilio nostri antiquioris libri* AD πολυδάμας *scripsimus: parum enim in illo desideratur, ut hæc ibi dictio integra sit. Ad*

Pollu

Pollucis autem, ut paulò suprà, ad Opis: & infinitis locis: ut intelligatur aut sacellum aut tẽplum. Nemo autem miretur cur πολυδεύκους Græcè scripserit, cum Latine Pollucis dicere posset. Nam & alibi quædam nomina Græce scribit, cum nihil uetaret ea Latinis literis, & Romano sermone pronunciare, ut libro II. Quare siquid θεοφάνης tecũ forte contulerit. Et lib. IIII. Vt ἀριστοτέλης in his, quos ἐξωτερικοὺς uocat: & alijs etiam locis, ne longiores simus.

Αἴδεσθεν μὲν, &c.) Homeri uersus in VII. Iliadis ex 160
poëtæ persona pronunciatus: cum Hector fortißimũ quemq; ex exercitu Græcorum ad pugnam prouocasset: inter illos autem diu silentium fuit: etenim ut ait ipse, αἴδεσθεν μὲν ἀνήνασθαι, δεῖσαν δ' ὑποδέχθαι. Huius autem uersus sententiam, ni fallor, Liuius exprimere uoluit lib. VII. ubi de Gallo, qui in pontem Anienis processit, magnaq; uoce fortißimum uirum Romanorum ad pugnam uocauit, inquit, Diu inter primores iuuenum Romanorum silentium fuit, cum & abnuere certamen uererentur, & præcipuam sortem periculi petere nollent.

Et heus tu genuarios:) Nos omnium excusorum ferè 160 prope
codicum lectionem, certè cunctorum manu scriptorum re- finem
tinuimus, etsi corruptam, & mendosam. quid enim aliud faceremus in tam peruersa scriptura? posse autem fieri putamus, ut his conseruatis uestigijs quandoq; uera lectio indagetur: quod si hæc quoq; perturbata, & deformata fuerint, omnis spes amissa erit posse ullo tempore sinceram lectionem inueniri, & suo loco reponi: e regione tamen huius loci mendi notam adposuimus.

Vidi illum ibi:) Castigauimus apud Pompeium Vindul- 161
lum: quam lectionem magis probatum iri putauimus: nec enim se illum Vindulli domi uidisse dicit Cicero, sed cum

ibi diuersatum esse, ibiq; sua deposuisse cum ad se profectus est, tradit. Vindullus autem hic Pompeius, quia fortasse eius libertus erat, appellabatur: qua de causa etiam illius res ad Pompeium pertinere existimabatur.

161 Quinq; lagunculæ matronarum:) Manu scripti libri LANGVNCVLAE habent: ut fortasse cum non integra sit hæc dictio, legi debeat Imagunculæ: quod tamen non adfirmo: etsi ut tenuem suspicionem quandam proponere excutiendam accuratius, non dubitarim.

Ibidem Num in Epiro fuerimus:) Sic omnes manu scripti libri habent, mendosè profectò, nisi ualde fallimur. Nos, NVM INEPTI FVERIMVS, scripsimus. Aiunt autem sic olim Beroaldum hunc locum emendasse: libenter autem in hoc eum secuti sumus, quia animaduertimus alibi etiam Ciceronem sic loqui: ut hoc ipso uolumine, cum de triumpho ageret, ad quem amicorum literis uocabatur, ait, Quare tu quoq; mi Attice incipe id cupere, quo nos minus inepti uideamur: nonnihil enim ineptiarum, & uanitatis habet hac inani gloria delectari.

162 Id consilium probari. De isto autem, &c.) Hic locus ualde corruptus erat. Nos ope antiquioris nostri codicis eum emendauimus: est autem ἀποσιώπησις plena indignationis & stomachi. Audierat Atticus ut puto, Q. Ciceronem de repudianda uxore cogitare, quæ ipsi soror erat: Cinciusq; scripserat ad eum Statium libertum Q. Ciceronis, dicere id consilium à M. Cicerone probari: de quo nunc se purgat. Circa finem sequentis epistolæ de eadem re iterum loquitur. Item tertio in eodem hoc libro his uerbis, Cicero Q. Filius piè sanè, me quidem certè multum hortante, sed currentem, animum patris sui sorori tuæ reconciliauit.

Vera

Vetabat autem Alexius:) *Nullum hic aliud erat mendum: nisi quòd ex tribus uerbis unum conflauerant negligenter nimis, & imperitè librarij: intelligit autem A. Gabinij legem, ut ipse paulò antè dicit. Prænomina uerò non integra solitos esse scribere Romanos, sed primis tantum literis denotare, docet accuratè Plutarchus in quæstionibus Romanis, ubi de Spurio disserit his uerbis,* ἀλλ' ἐστὶν σπόριος τῶν πρώτων ὀνομάτων ὡς ὁ σέξτος καὶ ὁ δέκιμος καὶ ὁ γάϊος. τὰ δὲ πρῶτα τῶν ὀνομάτων οὐχ ὁλογραφοῦσιν ἀλλ' ἢ δι' ἑνὸς γράμματος ὡς τὸν τίτον καὶ τὸν λούκιον καὶ τὸν μάρκον, ἢ διὰ δυοῖν ὡς τὸν βέῤῥιον καὶ τὸν γναῖον, ἢ διὰ τριῶν ὡς τὸν σέξτον καὶ τὸν σέρουϊον, *&c.* 164

Sumptum iam ne posse uadit Scaptius:) Nos ex nostro 165
antiquiore codice nostram collegimus lectionem: minus enim illic perturbata, quàm in impressis est: quam tamen nonnulli postea longè peius corruperant, dum corrigere parum considerate aggrediuntur. Quod si, SVMPTV, *ut in antiquis est, non sumptum accusandi casu, excusi etiam habuissent: diligens uir, & qui aliquid industriæ & exercitationis habuisset in libris corrigendis, parum laborasset in hoc loco inlustrando: nihil enim ferè aliud opus erat, quàm malè dissectas literas componere. Miratur Cicero cur turmas equitum potius uelit Scaptius, quàm peditum cohortes: cum in illis alendis maiores sumptus facere oporteat, quasiq; iocans dicit (ut putamus) Sumptu iam nepos euadet Scaptius: cum primum auarus ut fœnerator à nobis haberetur, nunc repente prodigus & sumptuosus factus est. hanc etiam lectionem uidentur perspexisse Germani.*

Liberius est Brutus:) *Omnes profectò & excusi, & ma-* 168
nu scripti conueniunt in hac uoce LIBERIVS. *Vi-*

dendum tamen accuratè an (liberalius) potius legendum sit, quod sane puto: contra tamen tot exemplariorum autoritatem nihil ausus sum decernere.

870 *Τῆς διάμαρτός μου:) Græcis his uerbis loquitur obscurè de re sua familiari, maximeq; de emptione illa bonorum Milonis: nam ut libro quinto apertè narrat, Philotimus socius erat in bonis Milonis: de quo Milo querebatur quod Cicero se uoluisse ostendit illius commodi gratia, ut ibi accuratè se purgans docet. libertus autem hic Terentiæ, Ciceroni suspectus erat corrupisse perturbasseq; rationes emptionis eorum bonorum: mandatq; Attico, ut id diligenter obseruet. Res tota ἐν αἰνιγμοῖς narratur, ut nihil certi tradi posit: putamus tamen nos hanc esse summam: τὰ ὑπάρχοντα τοῦ κροτωνιάτου τυραννοκτόνου, bona Milonis appellat: alludens ad Milonem illum Crotoniatam pugilem, cum uellet Annium Milonem significare, quem τυραννοκτόνον appellat, quia Clodium seditiosum, & turbulentum ciuem occiderat. Vbi autem antè διεφθαρκέναι legebatur, πεφυρακέναι castigauimus ex uetere libro. Nam ubi ultima huius uoluminis epistola inquit, παραφύλαξον (si me amas) τὴν τοῦ φυρατοῦ φιλοτιμίαν, credimus nos ad hoc uerbum Ciceronem alludere, appellareq; φυρατὴν illum, qui perturbarat, permiscueratq; calculos. quem quia scimus Philotimum fuisse. (sic enim appellabatur Cononis Atheniensis Imperatoris pater, cui hunc dicit ὁμώνυμον fuisse) suspicamur per uocem illam φιλοτιμίαν eum Philotimum significare, ut iubeat Atticum diligenter obseruare Philotimum perturbatorem illorum calculorum. Hæc tamen incerta sunt: itaq; accipi uolumus, potiusq; ueniam precamur, quòd de his uerbum facere audeamus: cum Cicero ipse se fateatur ἐν αἰνιγμοῖς*

scrip

scripsisse, quàm petamus nobis omnino credi oportere, contendamusq; ita esse. Ne longiores simus, quædam in his Græcis uersibus emendauimus: quædam à nobis non satis intellecta, ut in antiquis libris inuenimus, descripsimus. magnus profectò labor est ex his Græcis characteribus uelle sinceram lectionem eruere: tam deprauati sunt, & tam parua quæq; peruersio molesta, & odiosa est.

Ἐξ ἄστεως ἑπταλόφου:) *Credimus his uerbis eum* Romam 171
indicare. sic & Propertius, *Septem urbs alta iugis.* Quin *etiam hoc ipso nomine eam* Plutarchus *à septem collibus appellat in problematibus* Romanis, *cum inquit,* τὸ δὲ σεπτομόντιον ἄγουσιν ἐπὶ τῷ τὸν ἕβδομον λόφον τῇ πόλει προσκατανεμηθῆναι καὶ τὴν ῥώμην ἑπτάλοφον γονέσθαι.

Καί τινας προνομήσης:) *Restituimus* κληρονομήσας, Ibidem.
statimq; ex his antiquis libris numeros pecuniæ scripsimus quæ ex eis hæreditatibus uenerat: pro quibus Germani κλήρων, *ni fallimur, longius à ueterum librorum fide, & rei ueritate, intellexerunt.*

Πυροὺς εἰς δῆμον,) *Credimus hoc prouerbium fuisse in* 172
eos dictum qui frumentum populo diuiderent: existimabantur enim illi multorum exemplis adipiscendæ tyrannidis gratia id facere: ut cum plebem ea liberalitate sibi conciliassent, eius auxilio ciuium libertati imponerent. Cum igitur audisset Cicero Atticum *uniuersos Athenienses frumento donasse, ut à* Cornelio *etiam* Nepote *traditur, iocatur cum eo, quasi ille uelit ibi his artibus* Tyrannidem *occupare: quod. tamen (postquam de hoc eum leuiter castigauit) ipse egregiè tuetur: negatq; contra suos sex libros de republ. id factum esse: bene enim constituta resp. largitionem in ciues prohibere debet, non tamen impedire liberalitatem & munificẽtiam in hospites, ubi nullũ*

periculum est attentatæ libertatis. Attici autem fuerat potius liberalitas in hospites, quàm largitio in ciues. Quod si Romæ id commisisset, non culpa uacasset.

174 in fine Expectare iussi:) Nos, MISI, ex omnibus manu scriptis castigauimus: antea autem de hoc egimus: tria uerò quæ sequebantur uerba, eorundem autoritate expunximus: & sanè inania, & parum hic apta erant.

174 Eseæ reliquissem:) Manu scripti codices, ESSE. Qui Patris emendant, grauiter meo iudicio peccāt. Quomodo enim se nunc cum patris reliquisse dicere potest Cicero, qui adhuc in Asia erat? ut etiam ex sequenti epistola colligitur. Necesse igitur est locum esse in Asia, ubi relictus fuit Tiro: cum tamen postea ille ex morbo alleuatus Ciceronem assecutus esset, iterum Patris relictus est Achaiæ urbe, ut ex multis locis perspicuum est. Oportet igitur uidere (si hæc uox integra est) quænam sit urbs, uel oppidum Esea appellatum.

174 in fine. Qui dum unus hospes:) Lib. VI. ubi eandem hanc rem iisdem penè uerbis narrat, Vnus hostis inquit, ut sic etiam hic fortasse legendum sit. manu tamen scripti, & excusi omnes uno cōsensu (hospes) ut ueritus sim aliter & ipse scribere. Videndum autem an cum paulò pòst dicit, Pedem porta non plus extulit, quàm domo sua, alludat ad tempus illud cum Bibulus in Consulatu octo menses ita se domi continuit, ut nunquam foris uisus sit.

175 Hanc quæ mehercule, &c.) Statim post Græca uerba incœpit loqui de hæreditate Præciana: quare nos ita orationem pupugimus. est autem orationis structura (duabus κατὰ παρένθεσιν sententijs interpositis) obscurior morosiorq́;. sic autem legi, & intelligi debere ostendunt præterea hæc uerba in epistola ad Terentiam, De hæreditate

tate Præciana, quæ quidē mihi magno dolori est: ualde enim illum amaui, &c.

Ἔπειτα ut scribebas:) Nos ἐπέχω TER castigauimus, maximè quidem ex antiquo exemplari: non minus tamen, ut consentiret cum illo loco, Nam quas multo antè acceperam literas, in quibus ἐπέχω ter scripseras. Est sanè ambobus locis nonnihil obscuritatis. doctiores hæc accuratius considerabunt. ἐπέχω erat philosophis illis, qui ab hoc uerbo ἐφεκτικοὶ appellati sunt, sustinere assensionem. primus autem Pyrrhon eius sectæ conditor nomina hæc ἀκαταληψίας & ἐποχῆς excogitarat, ut etiam multis uerbis docet Hammonius Hermæus in proœmio commentariorum in prædicamenta Aristotelis.

Ibidem in fine, & prin. seq.

Τοῦτο μόνον ὀρώννυέ μοι:) Auxilio antiquioris nostri exē- 176
plaris, ut scriptum esse in nostro codice uides, emendauimus: est autem prouerbium, quod ualde quadrat huic loco, Meum mihi somnium narras: id est rem, quam ego melius te noui, mihi explicas: gaudet se consentire cum Attico de Q. Cicerone puero, admoneriq; se, ne illum in prouincia relinquat, quod ipse antè fecerat: quod si antè de hoc simul consilium cepissent, nō aliter factum esset. Prouerbium ab Erasmo exponitur, Suidæq;, & Platonis testimonio frequens apud Græcos autores fuisse declaratur.

De Censoribus, maximeq; de signis, & tabulis:) Diligen- 176
tius in historia quærendum est quæ esset Censorum actio ad signa, tabulasq; pertinens: magni enim momenti rem fuisse planum est. Cœlius etiam in epistolis de hoc ipso negotio, & eodem hoc tempore loquēs inquit, Scis Appiū Censorem hic ostenta facere de signis, & tabulis, &c. Et in eadem epistola, Appium de tabulis, & signis agere. fuere autem censores Appius Claudius, & L. Piso, ut Dion etiā lib. x x x x.

 narrat,

narrat, καίτοι τιμηταὶ τὸν χρόνον τοῦτον ὅτε κλαύδιος
ὁ ἄππιος καὶ ὁ πίσων καίτοι μὴ βουληθεὶς ἐγένοντο καὶ
οὗτος μὲν διὰ τὴν συγγένειαν ὑπῆρχε τῷ καίσαρι, ὁ
δὲ δὴ κλαύδιος ἠναντιοῦτο μὲν αὐτῷ, τὰ γὰρ τοῦ πομ-
πηΐου ᾑρεῖτο οὐκ ἐλάχιστα δὲ καὶ ἄκων ὠφέλησε πλεί-
στους γὰρ καὶ τῶν ἱππέων καὶ τῶν βουλευτῶν διέγραψεν.
ἐκβιασάμενος τὸν συνάρχοντα κἀκ τούτου πάντας
αὐτοὺς τὰ τοῦ καίσαρος φρονεῖν ἐποίησεν, ὁ γὰρ πίσων
οὔτ᾽ ἄλλως πρᾶγμα ἔχειν ἐθέλων καὶ πρὸς τὴν τοῦ γαμ-
βροῦ χάριν πολλοὺς θεραπεύων αὐτὸς μὲν οὐδὲν τοιοῦτον
ἐποιήσεν ἐκείνῳ δὲ οὐκ ἀντέπραξεν.

Ibidem. Macte scribas Athenis:) Locus erat ualde deprauatus. Nos ope meliorum codicum IN ARCE ATHENIS STATIO MEA NVNC PLACET emendauimus. Cum enim uideret remp. in maximis periculis, omniaq; in Italia crudeli bello euersum iri: quid futurum sit timet: tutiusq; sibi esse putat, dum hæc aliquem exitum inueniant, in arce Athenis extra omne periculum manere. Iocatur eutem ut consueuit. cetera spero ita nota esse, ut nihil amplius de illis loqui oporteat. Nostri librarij uellem non punctum ante uerbum illud Athenis, tam importune collocauissent: quare deleas necesse est: id enim omnem sententiam perturbat.

EX LIBRO VII. EPIST. AD ATTICVM.

178 Ἐπίτηκτα fuerunt:) Sic in cunctis manu scriptis codicibus inuenimus. qui ἐπίκτητα legunt, contra fidem omnium librorum faciunt: & deteriorem sententiam (uera, & eleganti, aut neglecta, aut non satis intellecta) inducunt:

ἐπίτη

ἐπίτηκτα appellauit, cum cito fluxerint, & euanuerint ea in quibus ille, ut perpetuam gloriam sibi adferrent, laborauerat: citoq; se cognouisse ait quàm deceptus sit qui ea diutius stare posse putauit.

Aliter iratus Hircius:) Nos & *hic & paulò infrà duobus locis,* HIRRVS, *emendauimus: sic enim habent meliores codices: & intelligit* C. Hirrum, *qui* Ciceronis *antè competitor fuerat, grauesq; cum eo inimicitias gesserat: de hoc* Cœlius *in epistola, cuius initium est,* SIC TV INQVIS HIRRVM TRACTASTI, *multum loquitur: unde illum sibi iratum appellat: & infrà agit diligenter cum* Attico, *ut eum sibi placet: docetq; quos adhibere debeat, quum gratiæ reconciliationem eam facere uult.* 179

Ita puto ἀμέμπτα fore:) Olim *nulli excusi hic* Græcam *uocem habebant: postea ἀμέμπτα restitutum est: nostro etiam iudicio recte, & antiquis characteribus ualde congruenter. quare miror* Germanos *ea uoce deleta ἀμυδρὰ reposuisse, id est debilia & imbecillia, & omnino sine robore: nam id parum sententiæ huius loci quadrat. ἀμέμπτα autem hic intelligo, quæ culpari & reprehendi non possint: cum enim triumphi apparatum ex priuata sua pecunia conficere cogitet, uere existimat omnes uoces, accusationesq; maleuolorum se hac ratione esse euitaturum.* 180 in prin.

Auster mitis:) Nos *ita scripsimus: qui enim non multis ab hinc annis excusi sunt, sic fere habent: cum primæ impreßionis omnes* ANCHES *pro* AVSTER *haberent: quæ uox in cunctis etiam manu scriptis reperitur: quod testari uoluimus, etsi illam; ut nobis ignotam, & deprauatam reliquimus: nam recepta lectio non incommoda esset, si maneret copula illa inter* AVSTER, & MITIS, *quam deleuimus, quia in antiquis libris à nobis non uisa est,* 180 in prin.

& quia omnem sententiam perturbat huius loci: nam corrumpit uersum spondaicum, qui à præterito illo FLAVIT, *incipit: & uerbo illo* MITIS *terminatur: de quo postea iocans infert,* Hunc *σπονδειάζοντα sicui uoles, &c. id est meipsum, qui spondeum carmen inter scribendum effundo: credimus enim forte illum uersum ipsum scripsisse, quæ postea ioci occasio fuit: statim enim cognouit* Cicero *se spondaicum in orationis tractu pronunciasse: accidit autem quandoq; ut nolentes uersus edant, maximeq; senarios, ut qui prosæ orationi sint similiores. qui autem hanc rem non animaduerterant, σπονδάζοντα scripserant, nullo satis idoneo sensu, & contra antiquorum codicum fidem.* Nos, *ut ad superiora redeamus, uerba illa* AVSTER MITIS, *mendo uacare non putamus: nec tamen omni diligentia adhibita, consultis eruditis, & ingeniosis hominibus, quid* ANCHES MITIS *significet, quomodo'ue corrigi posit, unquam intelligere potuimus: quare quibus licuit mendis hinc sublatis, reliquum, quod est doctioribus uiris emendandum tradimus.*

381 Fecit palam te ex libella, me ex teruncia:) L*ocus ualde inquinatus.* Nos *nihil à uulgatis mutauimus: hic autem antiquam scripturam, etsi (ut arbitror) fœde & ipsam deturpatam, cõstituemus. est autẽ hæc:* TE EX LIBER TV ME EX TARVACVS. *ipsi ex tam deformata lectione desperauimus aliquid sincerum elicere & exculpere posse.*

Ibidem Corcyræ Alexion, *&c.* Nos In ACTIO, *reposuimus ante* CORCYRAE *ex uetere illo libro qui hic minus lacer deprauatusq; erat. Sane* Actium *regio est* Acarnaniæ, *& promontorium, quod sinum facit, eodem nomine & ipsum appellatum. erat autem, ut putamus, in insula* Corcyra, *quæ contra hæc loca iacet, ager aliquis sic etiam*

uocatus

uocatus: habebat enim illis in insulis Atticus fundos, ut ex lib. v. *colligitur, ubi inquit, Cum quidem & Corcyræ, & Sybotis muneribus tuis, quæ &* Areus, *& meus amicus* Eutychides *opipare, &* φιλοπροσηνέςατα *nobis cōcesserant, epulati essemus Saliarem in modum.*

Et probari tibi. φυσικὴν *esse* τὴν πρὸς τὰ τέκνα:) *Ita* 182 *scripsimus cum antiquis libris: hancq́; putamus esse sinceram lectionem, articulumq́; illum accusandi casu, quem nos eorum autoritatem secuti restituimus, credimus indicare uerbum* ϛοργὴν, *quod potius ex eo intelligi debeat, quàm suprà esse & legi. sententiæ huius autores fuerunt* Xenocrates, *&* Aristoteles: *ut* Cicero *etiam docet lib.* IIII. *de finibus, cum inquit, Primiq́; ex omnibus philosophis à natura tributum esse docuerunt, ut hi qui procreati essent, à procreatoribus amarentur.*

Sed tamen prudentius:) Nos PUDENTIUS *castigauimus, id est minus flagitiose, & turpiter. per* Lucium *autem credimus intelligere* L. Torquatum: *quem* Epicuri *rationem tuentem inducit in libris de finibus.* De Patrone *autem* Epicureo *multis locis mentio facta est.* Ibidem

Quicquam alterius causa fieri putent?) Ita lego cum interrogatione, ex antiquo nostro libro: quasi, non est hoc ab illis expectandum. Atticus, *qui* Epicuri *disciplinæ ualde deditus erat (quod & multis locis declaratur, &* Epicureorum *etiam hominum consuetudines quibus delectatus est significant) cœperat orta sibi filia, magis* Peripateticorum *opinionem probare, quam &* Stoici *secuti sunt,* Amorem erga liberos esse naturalem. *cognouit enim se natura tantum cogente, non quòd ullum inde commodum expectaret, filiam suam diligere. hoc laudat* Cicero: *gaudetq́; illum re doctum, sententiam mutasse, percurritq́;* Ibidem

breuiter, quàm falsò, impudenterq; reliqui ab hac opinione dissentiant.

182 *Sed nihil necesse. Sestiam enim:*) Abundat syllaba SE, negligentia, & imperitia librariorum, ut olim sic legeretur (ut puto) NECESSE'ST: sic enim semper id uerbum scriptum inueni in priscis exemplaribus, ut alibi etiam adnotaui. quæ peruersio magni erroris caussa extitit: sequens enim uox cum hac importune coniuncta est: adeoq; crescente labe & malo locus contaminatus est, ut nonnihil industriæ necessarium fuerit ad eum purgandum. non putat necesse esse ad omnes epistolas rescribere, cum eum cito uisurus sit.

183 in prin. *Etsi cupidissime expressum, & expetitum:*) Locus antea ualde deformatus erat: sincera tamen adhuc lectio in antiquiore nostro conseruatur. Expetitum autem: desideratum, & omnibus uotis, precibusq; postulatum: frequens hoc uerbum hoc significatu apud Terentium: quin & à Cicerone crebro est usurpatum, ut non multò post, Quid multa? non modo non expetere pacem istam, sed etiam timere uisus est.

185 *Sed quid est quod cuncti Luceis sint addicti?*) Nos QVOD EI VICI LVCCEI, ex uetere nostro codice castigauimus. non quòd omnino ita in eo legatur: talis tamen est in eo scriptura, ut si eam paulum adiuues, satis clare inde hanc lectionem elicias: quia tamen aliquantum coniectura in hoc usi sumus, placuit id notum facere: de negotio autem hoc, nihil amplius legimus.

186 *Nomen rebatur oppidi esse Piræa:*) Lego cum antiquiore nostro codice: NON REBATVR OPPIDVM ESSE. Quod si, ut Dionysius, & Nicias grammatici putant, non est oppidum Piræeus: nihil peccauit Cicero, qui

qui IN præpositionem addiderit, etsi aliter etiam se tueri poßit: Vulgata antè lectio falsa, & contraria erat: si enim nomen oppidi fuisse Piræeum grammatici illi censuissent, ægrius structuram suam tueri Cicero poterat: non enim oppidis præpositiones addi debent. restabat igitur ut se autoritate ueterum comicorum defenderet, qui sic locuti sunt.

Mihi exeunti urbe:) Postremam dictionem deleui: non enim in manuscriptis libris est, & sententiam huius loci corrumpit. quod si declarandum erat unde exiret, senatu potius dicendum erat: quod patebit illi, qui diligenter superiora uerba consyderarit: dixit enim, Puto siquando præclarè in senatu pro rep. dixero, Tarteßium istum tuum mihi exeunti dicturum, &c. ut qui offensus sit, quòd liberè ibi sententiam dixerim, statim cum me exeuntem uidebit, ut curem sibi pecuniam, quam Cæsari debeo postulabit: erat autem Cicero Cæsaris debitor, ut non multò pòst his uerbis apertè narrat, Mihi autem illud molestißimum est, quòd soluendi sunt numi Cæsari, & instrumentum triumphi eò conferendum. est enim ἄμορφον ἀντιπολιτευόμενον χρεωφιλέτην εἶναι. Per Tarteßium autem arbitror eum Cornelium Balbum intelligere, qui Gaditanus erat, & negotia Cæsaris curabat. 187

Etsi mirabilis utilitatis fructum mihi præbet.) Ego lego unà cum manuscriptis codicibus, MIRABILIS VTILITATES: quæ profectò sincera est lectio. sæpe utitur Cicero hac uoce multitudinis numero, ut pro Milone, Magnam spem in Milonis morte propositam: magnas utilitates fuisse. In libris de finibus etiam plurimis locis: sed non opus est tam planam, & tam elegantem uocem, tam multis testimonijs, non indignam esse Cicerone probare. 188

De

Ibidem. De Lusgenio:) Ego hic nihil mutaui, etsi aliquid omnino mendi, & peruersionis inesse putem: quia nihil quod tuto reponi posset, inueni: antiqui certè libri nihil hic à nouis, uulgaribusq; discrepant. audiui quosdam non ineruditos uiros DE EIVS INGENIO legere, non mehercule insulsè: ut de Tirone sermo adhuc sit. Philogenes autem libertus erat Attici, de quo fit sæpe mentio. uisendum tamen accuratius. ne tamen locum hunc suspectum, uel maculosum potius silentio præterirem, cum nihil ipse melius habuerim, aliorum ingenio excogitatam lectionem, notam facere uolui.

189 Οὐ γὰρ ἂν τόδε μεῖζον ἔπει κακόν:) Sententia Homerica eisdem ferè uerbis pronuntiata ab Vlysse, dum exhortaretur socios ad sustinenda fortiter pericula, quæ subire debebant in transcũdo freto Scyllæ, & Charybdis, ὦ φίλοι οὐ γάρ πώ τι κακῶν ἀδαήμονες εἰμὲν οὐ μέντοι τόδε μεῖζον ἔπει κακὸν ἢ ὅτε κύκλωψ εἴλει ἐνὶ σπῆι γλαφυρῷ καρτερῆφι βίηφι.

190 Τυα λῆνις:) Lego cum antiquiore nostro libro Τυα λῆψις, ut de quartana agat qua Atticus laborabat, ut antea ex multis locis didicimus. λῆψις autem febris accessio est, ut nos etiam uulgò loquimur: qui febrim nos cepisse, cum illa accesserit, dicimus. Aristoteles in problematis, segmento primo, τεταρταίοις πυρετοῖς δεῖ νῦν λεπτύνειν ἀλλὰ πῦρ ἐν τοῖς σώμασιν ἐμποιεῖν εἰσάγοντα, δεῖ δὲ καὶ τοῖς γυμνασίοις χρῆσθαι, ἢ δὲ ἡμέρα ἡ λῆψις λυσάμενον ὕπνον μὴ ζητεῖν. Præterea idem, ὅπως θερμότερος ἢ πρὸ τῆς τὴν λῆψιν εἶναι. Tribus autem locis hoc nomen in his epistolis est, semperq; in uetustiore nostro libro integrum, & sincerum: in uulgatis autem deprauatum, & uarijs modis inquinatũ. libro enim VII. bis inuenitur, etsi semel διάληψιν, quod tamen idem est: ut ibi, Tamen ad eam ipsam breuem

quam

quam III Nonas ὑπὸ τὴν διάληψιν dedisti, rescribendum putaui. Et postea λῆψιν, eo inquam loco, Deinde IIII Non. Mart. ὑπὸ τὴν λῆψιν cum breuiter scriberes &c. Cum igitur diem nesciret Cicero, quo febris redibat, timet ne illi molestus sit, si forte eo ipso die ad urbem ueniret, in quem febricula incidebat. uix enim putat illum sibi temperaturum ne ad se statim ueniat. quare petit ab eo ne se incōmodo ualetudinis suæ commoueat: ut omnino de morbo, & ægritudine aliqua sermo sit. Sequenti autem epistola quod antea nesciebat, dicit se ex eius epistola notasse, & intellexisse, diem scilicet illius, id est cum in quem λῆψις incurrerat. Non me latet Erasmum aliter hunc locum declarasse: quàm rectè, alij potius iudicabunt.

Etsi mihi crebro ὕπνος νήδυμος:) Duo hæc Græca uerba nullam hic sententiam habebant, ut ualde mirer illos qui ea posuerunt, nam prorsus huc nihil pertinebant. nos ex nostro antiquiore codice ξυνὸς ἐνυάλιος restituimus: quæ uera, & huic loco germana lectio est. cum enim suprà sermonem Pompeij recitasset, qui pericula simulatæ pacis exposuerat, bonumq; se animum habere ostenderat, si ad arma uentum esset, fore ut Cæsar uinceretur, ualdè enim confidebat suis, & reip. copijs: quamuis igitur inquit scirem Martem communem esse, idq; mihi crebro prouerbium occurreret, uariosq; casus belli mente agitarem, qui imparatioribus sæpe uictoriam adferunt: tamen cura metuq; leuabar audiens uirum fortem & peritum, magnæq; autoritatis ducem disserētem de simulatæ pacis periculis, & tantopere aduersarij copias contemnentem. Aristoteles lib. II. Rhetoricorum, χρῆσθαι δὲ δεῖ καὶ ταῖς τεθρυλλημέναις γνώμαις κοιναῖς, διὰ γὰρ τὸ εἶναι κοινὰς ὡς ὁμολογούντων ἁπάντων ὀρθῶς ἔχειν δοκοῦσιν οἷον παρακαλοῦντι εἰς τὸ κινδυνεύειν 192

δυνάμενοι μὴ δυναμένοις, εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης καὶ ἐπὶ τὸ ἧττον ὄντας ξυνὸς ἐνυάλιος. idemq; prouerbium copijs, & reliquo belli apparatu inferiores, bene sperare iubet: eisq; animum addit: contraq; eis qui numero militum, & uirtute ducum superiores sunt timorem incutit, cum affirmet belli deum communem esse, sæpeq; cum imparatioribus se coniungere. Cicero in Oratione pro P. Sestio *Latinis uerbis enunciat,* Hic ego quid prædicem, quibus hic rebus Consulem ad rem gerendam excitarit, quot stimulos admouerit, homini fortasse studioso uictoriæ, sed tamen nimium, communem Martem, belliq; casum intuenti? *Respexisse enim puto Ciceronem ad duo prouerbia, quorum unum hoc est: alterum autem antè in his epistolis uerbis pariter Græcis protulit, cum inquit,* Direpto, & uastato Amano, inde discessimus: scis enim dici quædam πανικά. *Dici item τὰ κενὰ τοῦ πολέμου. Ad eandem hanc sententiam allusit lib.* VII *in Verrem, cum eum nauali crimine premeret: inquit enim:* In illa autem calamitate non Martem fuisse communem, sed Venerem possumus dicere. *Est autem Homeri Hemistichium pronuntiatum ab Hectore* λ. σ. *Sic etiam Germani in sui libri margine adnotarunt.*

192 *in fine, & in princ. seq.* Ex illa autem sententia ira relinquendæ urbis &c.) *Ni fallimur, hic locus corruptus est: nullus enim certus, & elegans sensus ex his uerbis elici potest: nos tamen nihil mutauimus. antiquior noster codex uno tantum uerbo diuersus est: pro* IRA *enim habet* IN. *Quod pariter deprauatū est.*

194 Præterijt tempus legitimum:) *Nos ope nostri uetustioris codicis (quod etiam à Germanis adnotatum est) integram hic lectionem restituimus, cum antè in uulgatis libris deminutè, peruerseq; hic locus legeretur. tam aperta*

autem

autem uerba sunt, ut nulla declaratione indigeant.

Nisi ego insanio, stulte omnia, & incaute agi uideo:) 195
Nos *postremas duas dictiones deleuimus: in nullis enim manu scriptis libris inueniuntur: declarationem quandam esse putandum est ab imperito quopiam librario importune additam. concitatus enim sermo, qualis hic est, sæpe figuram* ἔλλειψιν *patitur: quid autem desyderetur planum est.*

Τὴν θεῶν μεγίστην:) *Senarius* Euripidis *in* Phœnissis 195
pronunciatus ab Eteocle, *quum se regnum fratri negaret redditurum. sic enim inquit,* ἄστρων ἂν ἔλθοιμ' ἡλίου πρὸς ἀνατολὰς καὶ γῆς ἔνερθε δυνατὸς ὢν δρᾶσαι τάδε, τὴν θεῶν μεγίστην ὥστ' ἔχειν τυραννίδα.

Libenter *enim in his molestijs* ἐνσχολάζω:) Nos *scri-* 195
psimus cum antiquiore nostro exemplari ἐσχολάζω σοι: *id est explico tibi scholam: ut antea in his epistolis dixit* ἐμπολιτεύομαι σοι. *scholam autem* Græci *appellabant de aliqua certa re, & materia continuam & absolutam disputationem. est autem hoc uerbum frequens apud* Ciceronem: *ut in* II *de* Finibus, Primum *inquam deprecor, ne me tanquam philosophum putetis scholam uobis aliquam explicaturum.* In *epistola ad* Pætum, ὁ σοφὸς ἀδυρηματεῖ, *habes scholam* Stoicam. In III *libro* Tusculanarum, Separatim *autem certæ scholæ sunt de exilio, de interitu patriæ, de seruitute, de debilitate, de cæcitate, & de omni casu in quo nomen poni solet calamitatis. hæc* Græci *in singulas scholas, & in singulos libros dispertiunt.* Plut. *etiam in commentario* περὶ τοῦ ἀκούειν, τὴν γενομένην μοι σχολὴν περὶ τοῦ ἀκούειν ὦ νίκανδρε ἀπέσταλκά σοι γράψας. *uersus etiam* Alexidis *hos legimus ex comœdia* Olympiodoro *in uita* Platonis: *in quibus hoc signifi-*

catu

catu scholam ponit: irridet autem Platonem, σῶμα μὲν ἐμοῦ τὸ θνητὸν ἄνθρωπος ἐγένετο, τὸ δ' ἀθάνατον ἔξῆρε πρὸς τὸν ἀέρα ταῦτ' οὐ σχολὴ πλάτων.

196 Οὕτω καὶ τῶν πρόσθεν:) Hic uersus in multis non erat: in alijs corrupte legebatur: est carmen Homeri, λ. ι. pronunciatum à Phœnice uno ex Agamemnonis ad Achillem oratoribus missis ab eo, ut eum sibi reconciliarent. conatur autem illi persuadere ueterum exemplo ut iniuriam sibi inlatam obliuiscatur: illos enim docet acceptis muneribus nunquam solitos esse non placari: sicq; laudes inquit priscorum uirorum audiebamus celebrari. Est autem pene prouerbialis hic uersus, cum uolumus ostendere à maioribus nos multum degenerasse. Hunc etiam Synesius in quadam epistola adducit.

Ibidem Exitium habiturum:) EXITVM antiquis libris consentientibus legimus. nunc pro Pompeij parte disputat, indicatq; ex dolore, sermonibusq; municipalium hominum, qui Pompeij fugam æquo animo ferre non poterant, uehementerq; Cæsari irati erant, Pompeij consilium, rationemq; belli gerendi posse explicari, & non incommode concludi. Sic etiam lib. IX. loquitur, Quid illa? dic M. Tulli quem exitum habebunt? &c.

196 Quæ sit ora uiæ Cæsaris.) Auxilio nostri antiquioris codicis castigaui, QVAE SIT ὁρμή. etsi in illo Latinis literis, Græca dictio scripta erat: quod erroris fortasse occasionem dedit. quàm inepta autem foret uulgata lectio, omnes qui attente animaduerterint, cognituros puto: ὁρμὴ autem de animi motibus dicitur. Cicero in Lucullo, Nam aliter appetitio (eam enim esse uolumus ὁρμὴν, qua ad agendum impellimur, & id appetimus quod est uisum) moueri non potest. Polybius etiam apud Suidam ἐγένετο

δὲ

δέ τις ὁρμὴ τῷ σκηπίωνι καὶ διαπόρησις ἡ δεῖ συμβαλεῖν καὶ μονομαχῆσαι πρὸς τὸν βάρβαρον. *Dicitur etiam impreßio, & uehemens impetus exercitus in hostes inrumpentis. Idem historiæ prudentißimus scriptor:* τῶν δ᾽ ἠλείων οὐδὲ ξαμένων τὴν ὁρμὴν ἀλλ᾽ ἐξ ἐπιφανίας τραπέντων ἀπέκτεινον μὲν αὐτῶν εἰς τριακοσίους *Dion de Pompeio loquens, eodem quo hic Cicero significatu, cum eandem ferè rem ageret, capit: inquit enim,* καὶ πρέσβεις πρὸς τὸν καίσαρα λούκιον τε καίσαρα συγγενῆ αὐτῷ ὄντα. καὶ λούκιον ῥώσκιον στρατηγήσαντα αὐτεπαγγέλτους ἀπέστειλεν ὅπως τὴν ὁρμὴν αὐτοῦ ἐκφυγὼν ἔπειτα ἐπὶ μετρίοις τισὶ συλβαίη. *quare censeo nostrã lectionem sinceram, & germanam esse.*

Ecquod Pompeij desiderium, ecquæ Cæsaris iniuria apparet:) Emendaui & hic auxilio mei probatioris codicis ECQVAE CAESARIS INVIDIA. *Quærit enim an iam quæ geßit, Cæsari inuidiam faciant: & quis esset de omnibus rebus sensus populi. non enim quærendum erat an aliqua Cæsaris iniuria appareret: plurimæ enim graues, & nefariæ erant: ab omnibusq; manifesto perspiciebantur. D. autem Brutus in sua ad Brutum & Caßium epistola, dicit se postulasse à contrariarum partium ducibus, ut liceret Cæsaris interfectoribus Romæ esse publico præsidio, ut inuidiam illis faceret: sperabat Cicero magnum Romæ esse desiderium Pompeij, magnamq; Cæsari inuidiam facere illius miserabilem fugam, & insectationem Cæsaris.* 197 in fine.

Labienum ἥρωα *iudico:) Sic emendaui ex eodem codice, excusi formis aut Græcam uocem non habebant, aut* τρῶα *legebant mendose.* ἥρωα *enim hic Cicero Labienum, quo fortißimos uiros nomine decorare consueuit, appellat: ut lib.* XIIII. *Nostri autem* ἥρωες *quod per ipsos con-* 198

 fici

fici potuit gloriosissime, & magnificentissime gesserunt. Et eodem lib. de Dolabella loquens, eiusq; pærclaro illo facinore, quod semper summis laudibus in cœlum fert inquit, Magnam ἀναθεώρησιν res habet: de saxo in crucem, columnam tollere, locum illum sternendum locare; quid quæris? ἡρωικά. Qui autem τρῶα legunt, putantes Ciceronem sic appellare Pompeianarum partium sectatores, in magno errore uersantur. quamuis enim antecedente epistola dicat αἰδέομαι τρῶας, non magis intelligit Pompeianos quàm cunctos bonos uiros, & ciues: dicit enim se pudore deterreri, ne se det, & coniugat cum illis qui tenent omnia. Nam 11. etiam libro harum epistolarum eodem uersu utitur: nulli tamen tunc erant Pompeiani: sed eam uim habent ea Homeri uerba, ut si dixisset, Facerem, nisi ignominiam, uituperiumq; uererer. ut se metu infamiæ ab eo consilio deterreri ostendat: sæpe enim uitæ, securitatiq; nostræ consulentes ea caperemus consilia, quæ omni periculo uacua essent, nisi ea ignominiam secum ferrent: quam boni uiri ualde fugiunt: est enim non contemnenda pars fortitudinis, rectè, honesteq; facere, ut infamiam, uituperiumq; fugiamus.

198 *Quàm autem sine consilio res stet:) Omnes & manuscripti, & impreßi codices consentiunt: quare nihil mutauimus: nostram tamen suspicionem proferre quid nocebit? non parum timeo ne in extremis dictionibus mendum insit. cum enim de Pompeio disserat, supraq; dixerit quàm ille omnis imperatoriæ disciplinæ expers sit se credere Atticum quoque animaduertere, causamq; addiderit cur ita sentiat: quippe cui ne Picena quidem nota sint. De Pompeio item loquens infert, Quàm autem sine consilio. ut post hæc uerba, punctum meo iudicio ponendum*

sit: ut deinde exponat quid sit quod declaret, & aperiat illum sine consilio esse ut antè fecerat, cùm eum ἀστρατήγητον *esse pronunciauerat: tunc enim adeo id certum esse, ut* Atticus *quoque animaduertere posset dixerat. nec enim (nisi fallimur) de re ipsa: id est, de toto negotio* Ciceroni *nunc sermo est: sed de natura* Pompeij*, eiusq; culpa, & peccatis: quod etiam ex inferioribus uerbis egregiè declaratur: tota enim hæc epistola iudicium facit de rebus gestis* Pompeij*, multaq; eius non sapientia consilia liberè accusat.*

Μάντις δ' ἄριστος:) Huiuscemodi *uersus & dicta quæ prouerbij uim haberent, adeo nota tunc erant, & uulgata: ut tantum qui sententiam illorum adferre uellet, prima uerba pronunciaret: reliqua enim intelligebantur.* Nostris *temporibus, cum multi poëtæ uetustate perierint, quorum scripta in theatris frequenter recitabantur, id multo difficilius est, ut nonnulla inueniantur deminute pronunciata prouerbia, quorum sensus uix, aut ne uix quidem intelligi potest: nos tamen integrum hunc uersiculum reperimus in extrema margine secundi libri* τῶν ἐμφιλίων Appiani*, cum de morte Cæsaris ageret: sic enim inquit,* τὸ δ' αὐτὸ καὶ ἀλεξάνδρῳ συνέπεσεν ἐπανιόντα γὰρ ἐξ ἰνδῶν ἐς βαβυλῶνα μετὰ τοῦ στρατοῦ καὶ πλησιάζοντα ἤδη παρεκάλουν οἱ χαλδαῖοι τὴν εἴσοδον ἐπισχεῖν ἐν τῷ παρόντι τοῦ δὲ τὸ ἰαμβεῖον εἰπόντος ὅτι μάντις ἄριστος ὅστις εἰκάζει καλῶς: δεύτερα γοῦν οἱ χαλδαῖοι *&c.* Item apud Plutarchum *in cõmentario* περὶ τῶν ἐκλελοιπότων χρηστηρίων*, qui* Euripidis *uersum esse dicit, hæc eius uerba:* οὐ γὰρ ὡς εὐριπίδης φασι μάντις ἄριστος ὅστις εἰκάζει καλῶς*: et cetera. Nec nõ in eo cui titulus est* περὶ τοῦ μὴ χρᾶν ἔμμετρα νῦν τὴν πυθίαν*: etsi ibi nõ nihil in excusis desideratur.* Cicero *hunc senariũ* 199

Latinum fecit lib. II de diuinatione, Est quidem Græcus uersus in hanc sententiam, Bene qui coniiciet, uatem hunc perhibeto optimum, *ut tot exemplis certum nunc factum sit, quam hoc loco hæc Græca uerba uim habeant.*

199 Oppios enim de Velia *sanctiones:) Cum uulgata uerba nullam certam significationem habeant, essetq́; omnino locus obscurißimus, & qui uix his temporibus intelligi posset, nos cum fide ueterem scripturam reddidimus, quæ (ueri simile est) aut sincera sit & incorrupta, aut sinceræ propinquior.*

200 *Scutorum in ludo* M. *fuerunt:)* Nos SECVTORVM *scripsimus, quod alios etiam animaduertisse scimus: hanc enim putauimus non paruis argumentis esse huius loci rectam lectionem. Cæsar ipse in commentarijs de bello ciuili, Gladiatoresq́;, quos ibi Cæsar in ludo habebat ad forum productos* Lentulus *libertati confirmat, atque ijs equos attribui, & se sequi iußit: quos postea monitus à suis quòd ea res omnium iudicio reprehendebatur, circum familiares conuentus Campaniæ: custodiæ causa distribuit.* Scripsit *etiam Cæsar ad* Ciceromem *de hoc negotio, ut ex secunda* VIII. *libri epistola colligimus.* Nam *quin Secutores, Gladiatores sint, dubium esse non debet, ex* Iuuenale, & *Artemidoro de somnijs, qui lib. II cap.* περὶ μονομαχίας *uaria genera gladiatorum nominat, omniaq́; uarijs nominibus appellat. de secutoribus autem sic,* εἰ δὲ σεκούτορσι, εὔμορφον μὲν λήψεται *(loquitur autem de nuptijs & uxore ducenda)* γυναῖκα καὶ πλουσίαν μεγάλα ἢ φρονοῦσαν ἐπὶ τῇ οὐσίᾳ καὶ διὰ τοῦτο καταφρονοῦσαν τοῦ ἀνδρὸς. καὶ κακῶν πολλῶν αἰτίαν ἐσομένην ἀεὶ τῷ διώκει. *Numerus autem longe maior est in nostro libro, quem ex ueteri exemplari accepimus. Sic autem de his notis*

Priscia

Priscianus in libello de ponderibus & mensuris, Quinque millia, per I, *& duas a dextra parte apostrophos.* I Ͻ Ͻ. *etsi nostri librarij pro uirgula illa, primam literam ex quatuor quæ permutationem non patiuntur, imperitè posuerunt: in quod peccatum sæpe propter similitudinem characterum lapsi sunt. Tu igitur humanißime lector huiuscemodi menda, quæ uix caueri possunt, æquo animo ferto, & corrigito.*

Quæ quidem ille si repudiarit, tacebis.) Scripsimus ex nostro antiquiore codice, IACEBIT. *Hanc autem sententiam inde elicimus, Si Cæsar responsa Pompeij repudiarit, iacebit: id est omnium amorem, beneuolentiamq́; amittet, & peßime rebus suis consulet. cum enim ea sint grata populo, & probata concioni, non potest ea Cæsar repudiare, quin in omnium odium ueniat. Frequens autem est hoc uerbum apud hunc autorem, ut libro* X *ad Atticum, Iacere Cæsarem putans offensione populari. Quæ autem sequuntur uerba,* SI ACCEPERIT, *cum interrogatione legenda sunt. Quasi dicat, quid erit? non minus enim ab illo mali instat, si eas conditiones acceperit: fractis enim semel inimicis suis intolerabilis in rep. erit: ut incertum sit, quid magis sit optandum. est autem ἀποσιώπησις figura: non enim exponit quid futurum sit, sed reticet.* 204

Ne sit molestißimus, inuitusq́; &c.) Legimus cum uetere nostro codice, NE MOLESTI SIMVS INVITO, *& cætera. Si cōtigerit, inquit, ut Romam nobis redeundum sit (tunc enim constituerat accersendum esse) uide ne molesti simus inuito. id est, si inuitus ad nos uenit, noli eum urgere: nec enim uolumus ei molesti esse. Vulgata lectio (nisi fallimur) non tam uenusta, & elegans est. Postrema tria uer-* 205

ba, hæc inquam, CVRA VT VALEAS, *in his non reperiuntur: quare ea deleuimus.*

206 *Legionum uicinarum:) Nos legimus eodẽ maxime exemplari autore:* LEGIONVM ACTINARVM. *Antea hoc ipso uolumine, Pompeius ad legiones Actianas est profectus. Hic autem Actinas scripsimus, credentes ab Actio Actinus posse deduci: ut à Mario Marinus, & ab Hirtio Hirtinus: quod alibi etiam adnotauimus.*

208 *Recte sic censeo cedendum &c.) Legimus cum manu scriptis,* RECTE SIT: *ut sit uotum quoddam. Cum enim cædes & proscriptio formidetur, Vtinam, inquit, prospere omnia cedant: frustraq; nos hæc mala timuerimus. ut similis sit illi hæc locutio quæ est in* II. *lib. harum epistolarum, Patria propitia sit, habet à nobis etiam si non plusquàm debitum est, plus certe quàm postulatum est. Demosthenes etiam in fine primæ Olynthiacæ,* χρηςὰ δ᾽ ἐίη παντὸς ἐνεκα *dixit eadem, qua Cicero hoc loco, ratione dicendi.*

209 *Manebo igitur, etsi uiuere non liceat:) Nos postrema duo uerba deleuimus, nulli enim manu scripti hebebant. Credimus autem addita fuisse ab aliquo, qui figuram hanc dicendi (est enim* ἀποριώπησις*) non animaduerterat. quod igitur ille desiderari putauit, imperite, & fidenter de suo adposuit. nos potiùs intelligi debere arbitramur, Tædet, uel turpe est.*

209 *Ecce postridie Caßij literæ:) Nos,* AD CASSIVM, *castigauimus: non enim Caßius eas literas scripserat, sed ad eum missæ erant (ut statim infert) à Lucretio familiari eius: erat autem hoc tempore Caßius cum Cicerone in Formiano. nisi intelligas Caßij literas secundo casu non ab eo scriptas, sed ad illum missas, quemadmodum Non. Marcellus*

cellus appellat epistolam Peti, quæ ad Petum à Cicerone missa est: cum locum citaret ex libro ad Varronem: si uera est nostra illa ualde probabilis emendatio, de qua eo loco diximus. Et sanè (ut uerum confiteamur) in nullis manu scriptis AD CASSIVM uidimus: sed in cunctis CASSII LITERAE. Quare accuratius animaduertendum an alibi sic loquatur Cicero: nos certe in nostro sermone sæpe ita consueuimus loqui.

Si te secundo lumine:) Hunc senarium separatim scripsimus, ne quenquam amplius falleret: adducitur autem à Cicerone ut exemplum Regiorum imperiorum. est autẽ uersus Ennij, ut putamus: is enim Euripidis Medeam Latinam fecit: credimusq; hunc Euripidis locum interpretari, qui est in ea tragœdia, ubi Creon Medeæ minatur, interdicitq; illi ne lõgiore spatio temporis Corinthi, ubi imperabat maneat, εἴσ' ἐπιοῦσα λαμπὰς ὄψεται θεοῦ, καὶ παῖδας ἐντὸς τῆσδε τερμόνων χθονὸς θανῇ, λέλεκται μῦθος οὐ ψευδὴς ὅδε. multi autem citantur ab antiquis autoribus Ennij uersus ex ea fabula. Hunc etiam uersum, cum idem exprimere uellet, Cicero in oratione pro Rabirio Posthumo posuit, Regum autem hæc sunt imperia, Animaduerte, & dicto pare: &, Præter rogitatum si querare, & illæ minæ, Si te secundo lumine hic offendero, Moriere: quæ non ut delectemur solum, legere & spectare debemus, sed ut cauere etiam, & effugere discamus. 210

Planè cum quin noster &c.) Locus hic fœdis maculis deformatus erat. Ego auxilio meliorum codicum (ut mihi uideor) eum purgaui. Eadem sententia libro VIII. explicatur ijsdem ferè uerbis, quæ hic subiungam, Me esse unum, qui si offendissem eius animũ, cui tum cum iam in armis essemus, consulatus tamen alter, & triumphus amplissi- 210

mus deferebatur, &c. Et clarius sequenti epistola, Caui ne animum eius offenderem, cui Pompeius iam armatus, armato consulatum, triumphumq; deferret. Magnam autem huic errori occasionem dedit quòd Q V I *pro* C V I *in antiquis exẽplaribus: propter earum literarum affinitatem scriptum fuerat. id tamen frequens est, & à nobis alibi adnotatum. Alia autem in hac epistola emẽdaui, quæ quia & plana sunt, & minoris omnino momenti, præteribo.*

IN LIBRVM VIII.

AD ATTICVM.

213 *Non in ipsa urbe &c.) Quis non uideat hunc locum deprauatum esse? Nam ut suppletus etiam est, non bene intelligitur, nec certum aliquem, aut planum sensum habet: quare nos iudicauimus rectius esse antiquam scripturam restituere, ipsiq; notam, quæ mendum & defectum indicaret, adponere.*

213 *Animaduertito locum illum ubi erit diple.) Diligentiores erant antiqui in libris scribendis, quàm nos nunc sumus. nam signa quædam in marginibus eorum collocabãt, quibus tantum inspectis, perspici poterat qui sensus eo loco scriptoris fuisset, aut orationis ornatus, uel uitium. Hoc ipsorum institutum maxime obseruatũ esse in libris Platonis, docet Laërtius Diogenes in uita diuini illius uiri exponenda his uerbis:* ἐπεὶ δὲ καὶ σημεῖα τινὰ τοῖς βιβλίοις αὐτοῦ παρατίθενται φέρε καὶ περὶ τούτων τὶ εἴπωμεν, χ· λαμβάνεται πρὸς τὰς λέξεις καὶ τὰ σχήματα καὶ ὅλως τὴν πρατωνικὴν συνήθειαν. διπλῆ πρὸς τὰ δόγματα τὰ ἀρέσκοντα τῷ πλάτωνι, χ· περιεστιγμένον πρὸς τὰς ἐκκλογὰς καλλιγραφίας διπλῆ περιεστιγμένη πρὸς τὰς ἐνίων διορθώσεις. ὀβολὸς περιεστιγμένος πρὸς τὰς εἰκαίως ἀθετήσεις: ἀντί-

σιγμα

σιγμα περιεστιγμένον πρὸς τὰς διττὰς χρήσεις καὶ μεταθέσεις τῶν γραφῶν: κεραύνιον πρὸς τὴν ἀγωγὴν τῆς φιλοσοφίας. ἀστερίσκος πρὸς τὴν συμφωνίαν τῶν δογμάτων: ὀβολὸς πρὶς τὴν ἀθέτησιν, τὰ μὲν σημεῖα ταῦτα. Quis neget autem (si mansisset hic mos) multam lucem adlaturas fuisse has notas antiquorum scriptis? Diplam autem quomodo fingerent, habes apud Aristophanem ab Aldo satis accurate impressum, nam reliquæ editiones eas notas non recte omiserunt, licet interpres ferè semper de illis loquatur, & ubi adponendæ sint doceat. Duas autem ponit ille diplas, unam intra, alteram extra declinantem. Hephestion quoque in libello de metris uno capite egit de huiuscemodi notis, uerum mendosè apud eum in impresso codice illæ descriptæ sunt. quæ enim ἔξω νενευκυῖα διπλῆ appellari debet, est in eo ἡ ἔσω νενευκυῖα. hæc autem, quam hic pinximus < si in fine uersus collocata fuerit, ἔσω νενευκυῖα appellanda est: si uerò contrà, sic illam formabis > ἔξω νενευκυῖα erit, id est dicetur declinasse ab ea parte quæ extra est. νεύειν enim, id est declinare dicuntur autore Philopono in commentarijs in primum τῶν ὑστέρων ἀναλυτικῶν rectæ lineæ: quæ si productæ fuerint, ad unum signum concurrunt, quemadmodum dimetiens se habet cum latere. & hæc igitur ea ratione, quæ ab exteriore parte coniungitur, ἔξω νενευκυῖα iure appellabitur: & altera huic aduersa ἔσω νενευκυῖα. Est etiam in Aristophanis illo codice, paragraphus alia nota, quæ hac figura —— signabatur: ut putem diplam sic appellatam, quòd ex duabus paragraphis constaret, id est paruis quibusdam rectis lineis, ex altera parte in se inclinatis, & ad unum punctum concurrentibus. est & coronis, & eius figura diligenter ibi expressa. Animaduertit idem ubi relictæ sint

notæ hæ à librarijs, & cur desiderentur, & esse debeant: ut in Nubibus cum dixisset poëta, ὦ θεώμενοι κατερῶ πρὸς ὑμᾶς ἐλευθέρως, *subiungit ille,* ἐχρῆν τὴν λέξιν ὑπὸ τοῦ χ σημειοῦσθαι, ἐχρήσατο γὰρ μετοχῇ ἀντ' ὀνόματος: *& sic de reliquis notis.* Non *igitur dubitandum est quin hæc sit sincera lectio: neque ob aliud hoc adnotaui, nisi quia nonnulli conati sunt hanc uocem, ut mendosam peruertere. Sententia autem huius loci clara, & plana admodum est. cum enim Attico misisset* Pompeij *literas* Cicero, *hanc notam loco illi adposuerat, ut eum diligentius* Atticus *animaduerteret: putabat enim ex eo, si acute subtiliterq; consideraretur, posse cognosci quid existimaret, sentiretq;* Vibullius *de* Cn. Pompeio. Nos *etiam consueuimus, cum accidit ut aliquid accuratius uel à nobis ipsis aliàs, uel ab alijs animaduerti uelimus in libris, & epistolis etiam aliquod signum ponere, quod doceat nonnihil ibi esse animaduersione dignum: sed id casu, & pro sua quisque libidine facit, non certas aliquas notas obseruans quæ diuersæ diuersas etiam res arguant, & declarent.* Quod *autem ex* Pompeij *literis dicit, credimus nos literas illas à* Vibullio *scriptas fuisse, ad* Pompeiumq; *missas, ideoq;* Pompeij *nunc à* Cicerone *appellatas. cum enim ex illis iuberet* Cicero *Atticum animaduertere quid* Vibullius *de* Pompeio *existimaret: necesse est à* Vibullio *scriptas fuisse.* Eadem *autem ratione nunc secundo casu* Pompeij *appellatas esse, qua paulo antè ostendimus posse intelligi & defendi receptam lectionem eius loci,* Ecce *postridie* Caßij *literæ* Capua *à* Lucretio *familiari eius &c.*

214. *Si de pace ageretur, præfectus: si de bello, quid erit?)* Locus *aliquantulum perturbatus, & corruptus: à manu scriptis codicibus nulla ferè uarietate: nos lectionem quam*

proba

probauimus, accepimus. Videndum an paruo lapsu AGETVR *futuro tempore pro ageretur, legendum sit. existimabat* Cicero *cum ad* Pompeium *uenisset, si de pace ageretur, se præfectum fore* μεταφορικῶς, *id est eius negotij principem. ualde enim aptam ad ea consilia personam suam indicabat: contrà, si de bello, inquit, ageretur, quid ero? cum parum idoneum se sciat ad belli munia.* Quod *etiam ingenue fatetur his uerbis ex* XIIII. *libro,* Et *nescio quo pacto tibi ego poßim, mihi tu dicere* τέκνον ἐμὸν οὔ σοι δέδοται πολεμήϊα ἔργα, ἀλλὰ σύ γ' ἱμερόεντα μετέρχεο ἔργα λόγοιο. *aliter enim cum alijs, aliter cum* Attico *loquebatur.*

Maximis & miserrimis rebus perturbatus sum: &c.) 214
Non *parum deprauatus erat & hic locus: ope tamen meliorum codicum facilè eum restituimus. Si diligenter animaduertes, uidebis nullam quasi idoneam, & sibi conuenientem sententiam ex ea, quam condemnauimus lectione colligi posse: ex ea autem quam probauimus, & elegantem, & planam.*

Et quanta ei fides sit adhibenda:) Nos HABENDA 214 in fine
legimus, ut in cunctis manu scriptis inuenimus: & sanè Habere *fidem, frequens est apud optimos autores.* Adhibere, *nescio an à* Cicerone *hoc significatu usurpatum sit: nam* Adhibere *fidem in aliquo negotio ut adhibere studium, industriam, artem, usitatum est atque eleganter dictum.* Cic. *pro* A. Cluentio, Vt *quam ipse adhibere consueuit in amicorum periculis fidem & diligentiam, cum uim animi libertatemq; dicendi in hac mihi concedat &c.* Eadem *peruersio erat in secundo libro de diuinatione. nam in impreßis codicibus, & his etiam qui meliores putantur, ita locus hic legebatur,* Quod *si insanorum uisis fides non est adhibenda, quòd falsa sunt: &c. cum uetustiores omnes (habuimus enim*

enim & illorum librorum non contemnenda exemplaria) Fides non est habenda, retineant: ut facile quemuis etiam diligentem, & peritum uirum hæ labes in errorem inducere potuerint. Scio clarißimos nostræ ætatis uiros, & qui scriptis suis Ciceronem exprimere, ac reddere summo studio: & admirabili industria conati sunt, Adhibere fidem, pro Habere, dixisse: nollem eos his autoritatibus nixos id pronunciare: nam tot optimorum codicum consensu, & testimonio deprauata esse ea loca conuincitur: sed puto illos prudētißimos, & accuratißimos uiros alia etiam exempla proferre posse, ut latinitatem suam tueantur.

215 *Non futurus sit sui iuris:) Nihil sanè hic mutauimus: cum tamen omnes codices antiquiores diuersos inueniamus, non uisum est committere ut aliquis nos id negligentia putet prætermisisse. Est igitur in illis hic locus mancus decurtatusq; : tres enim postremæ dictiones ibi non leguntur, orationiq; omnino imperfecta est. Restat nunc diligenter considerare, an quod post dictionem* FVTVRVS, *sequitur, fuerit ab aliquo suppletum eorum qui operæ precium se facere existimabant, cum ueterum scripta uetustate dilapsa, & lacera, ipsi suo ingenio aliqua excogitata uerisimili sententia replebant. Nos totam hanc rem à doctioribus (si suo ingenio dignam existimauerint) uolumus iudicari: tantum quam inuenimus uarietatem ostendere, & testificari uoluimus.*

215 *Ille legibus serui mei contra auspicia ferendis autor.) Hic locus continet uetera peccata* Pompeij, *qui Cæsari omnia tribuit, eamq; illi potentiam, autoritatemq; comparauit, ac postea confirmauit, ut nefarium patriæ bellum inferre potuerit. Duarum autem literarum non magna peruersione adeo deprauatus erat, ut nihil fœdius dici, cogitariq; posset.*

Nos

NOS PER VIM ET CONTRA AVSPICIA *castigauimus: quæ lectio tam clara est, ut nullos dubitaturos credamus quin ita legendum sit. sæpe autem Cicero sic loquitur.*

M.'que Marcello consuli finienti prouincias Gallias Ca- 215
len. Mart. restitit.) Hanc rem diligenter narrat Appianus lib.11.τῶν ἐμφυλίων, his uerbis, εἰσηγεῖτο δ' ἤδη (loquitur autē de Marcello) καὶ διαδόχους αὐτῷ πέμπειν ἐπὶ τὰ ἔθνη προαφαιρῶν τοῦ χρόνου ἀλλὰ διεκώλυσεν ὁ πομπήϊος εὐπρεπείᾳ τε λόγου καὶ εὐνοίας ὑποκρίσει: μὴ δεῖν ἄνδρα λαμπρὸν καὶ εἰς πολλὰ χρήσιμον τῇ πατρίδι γενόμενον ὑβρίζειν βραχεῖ διαστήματι χρόνου καὶ δῆλον ἐποίησεν ὅτι χρὴ μετὰ τὸν χρόνον παραλύειν τῆς ἀρχῆς αὐτίκα τὸν καίσαρα. Cœlius quoq; de hoc ipso certiorem fecit Ciceronem, qui in Cilicia eo tempore cum imperio erat, inquit enim, Illa præterea Cn.Pompeij sunt animaduersa, quæ maxime confidentiam attulerunt hominibus, ut diceret se ante Calen. Mart. non posse sine iniuria de prouincijs Cæsaris statuere: post Calend.Mart.se non dubitaturum.

Ego autem paraui.) Nos *scripsimus* EGO NAVEM 218
PARAVI*:quod etiam Germani adnotarunt. Quæ sequuntur autem uerba cum sequenti sententia legi debent, Quamuis, inquit, nauem pararim, citoq; me nauigaturum putem, tamen expecto tuas literas, quibus respondeas consultationi meæ.*

Πολλὰ μαθεῖν:) *Hæc Græca uerba corrupta erant: nec* 218
enim μαθεῖν *ut Discere significet, sed* μάτην *ut Frustra, in ueteribus scriptum est. Nos quæ potuimus tuto emendare, ea castigauimus, reliqua quàm maxima potuimus fide, & sedulitate descripsimus, ut siquis in hæc uerba ab aliquo Græco autore, uel enunciata, uel citata incidat, possit*

sit locum nullo labore restituere, conferens cum ijs priscis uestigijs: credimus enim ea omnino ex aliquo poëta esse, sed cum tam multi perierint, ut haec etiam (seu tragoedia, seu aliud poëma erat) temporis iniuria amissa sit, difficile admodum est, seu magna potius felicitas in haec incidere: ex his autem characteribus uix posse puto sinceram lectionem elici. Quod autem ῥαθυμᾶρ *pro* ῥαθυμᾶρ *scriptum in nostro libro uides, uitio librariorum factum est.*

219 in prin. *Sed mea mansuetudine.)* Meliores codices, MEAM MANSVETVDINEM, *habent, ut sit exclamatio. admiratur enim & ipse tantam suam esse mansuetudinem, ut post tot flagitia, & graues* Dionysij *iniurias ne animum illius offendat, iubeat ad se referri epistolam quam ad illum miserat. Arbitror autem eam accusationem* Dionysij *continuisse, expostulationemq́; iniuriarum sibi inlatarum: quare ne leuem, & iratum hominem magis exasperaret, summum studium ponit, ne ea in illius manus perueniat.*

219 *Fasciculum, qui est* M. Decurioni *scriptus.)* Scripsimus *ferè hunc locum quemadmodum scriptus est in uetustis codicibus, monosillabum tantum* DE *neglexímus, quod nescio quomodo huc inrepserat: sic enim in antiquiore nostro legitur,* TV FASCICVLVM QVI EST DE MARCO CVRIO INSCRIPTVS. *Hic est autem Curius ille, qui* Patris *uiuebat, cui commendarat* Tironem *aegrotum, & in cuius diligentia omnem spem eius salutis habebat: tres autem ad hunc scriptae epistolae in uolumine ad* M. Marium *leguntur.*

219 in fine. *Spero etiam, quoniam adhuc nihil nobis obfuit, nihil mutasset:)* Locus hic *miserabiliter lacer, & diuulsus est: antiquior noster codex (ut omnẽ, quam possumus studiosis opem feramus, etsi hunc ego pro desperato habeo) pro* MVTASSET,

SET, VNITASSET habet: reliqua ei cum uulgatis conueniunt. Oportet omnino hic stellulam, quæ mendum coarguat adponere: nam quòd paulo suprà uacuum spatium reliquimus, existimamus uocem aliquam Græcam deesse: cuius cum nullum uestigium in manu scriptis sit, nihil aliud nobis faciendum fuit, nisi sedem suam illi conseruare, ut si quando in integriore aliquo codice inuenta fuerit: illinc in nostrum etiam transferri possit.

Deseret igitur talem ciuem? & eos unà quos is secum 220 habeat.) Nos multa hinc menda sustulimus, uel potius totum locum alium reddidimus, ex mendoso scilicet, & obscuro clarum, & integrum facientes, atque id beneficio antiquioris nostri codicis. Qui diligenter nostram lectionem considerarit, spero, iudicium nostrum probabit. Fingit aliquem mirari suam sententiam, nec posse credere hoc unquam Pompeium commissurum: diligenterq; se interrogare, quomodo putet fieri posse, ut talem ciuem deserat, & quos unà sciat esse: cum habeat præsertim ipse cohortes XXX: cui ipse DESERET respondet, additq; causam cur ita credat: tanto enim timore perculsum illum, tantopere'que de sua salute solicitum esse dicit, ut nihil spectet aliud, nisi fugam. Cum autem aliquid uehementer asseueramus, de quo interrogati simus, eodem utimur uerbo quo usus fuerat, qui cum admiratione, & indignatione aliqua nos interrogauerat: ut est etiam in illo eleganti epigrammate quod est in libello, qui continet lusus in Priapum, Fur abeas: pœnam licet indignere: feramq; Propter olus, dicas, hoc ego? propter olus. Sic enim legimus eos uersus: non ut in melioribus etiam editionibus scripti sunt: quod etiam declarat Græcum epigramma, unde hoc expressum est: antea enim Græcum

factum

factum esse putamus, postea Latinè non ineleganter redditum: hi autem ultimi duo uersus, ἀλλ᾽ ὡς ἐντέταμαι φῶρ ἔμβλεπε: τοῦτο δ᾽ ὁρῶ τὰς τῶν ὀλίγων λαχάνων εἵνεκα: τῶν ὀλίγων. *Quod* SI EX IPSO, *id est ipsius Pompeij intellexisset, falsum esset, & contra historiam. nam Pompeius in epistola ad Coss. hoc ipso in uolumine illum habere tradit* XIX *cohortis, quæ suæ sint,* XII. *autem ipsius proprias: quæ numerum ferè conficiunt* XXX *cohortium quas Domitius habebat. supraq; narrat se ad illum scripsisse: primum uti ipse cum omni copia ad se ueniret: si de se dubitaret, ut cohortes* XIX *quæ ex Piceno ad se iter habebant mitteret.*

220 *Quod enim tu meum consilium laudas:*) *Nos* CONSILIVM *deleuimus, in nullis enim manu scriptis uidimus: & nisi hoc me fallit, uacare puto, uel potius elegantiorem sensum fœdare. meum enim, scilicet dictum, &* ἀπόφθεγμα *intelligo: sic enim quod subiungit, uocari debet, non consilium. multis autem locis sic loquitur Cicero.*

Ibidem *Qui patriam reliquit: Italiam deseruit.*) *Antiqui libri melius* ITALIAM RELINQVIT: *nondum enim ex Italia fugerat: quanquam id facere cogitabat: omnesq; uidebant eam ipsum omnino relinquere uelle.*

221 Πρὸς ταῦθ᾽ ὅτι χρή: &c.) *Hæc uerba Græca, quæ antè deprauata legebantur, ex antiquo nostro exemplari accepimus: citantur autem à Suida in dictione* παλαμᾶσθαι. *non memini me alibi ea repperisse: quamuis eorum sententia non obscura sit, recteq; intelligatur quam uim hoc loco habeant. esset tamen non inutile scire, cuius autoris essent: clariorem enim hunc locum faceret, uidere à quo, & qua occasione pronunciata essent.*

Ibidem *Quo ad te plura scribam non habeo.*) *Veterem hic etiam*

etiam lectionem reposuimus, ut Intercludor dolore, *prohibeor significet, ne ad te plura scribam. non sinit, inquit, dolor quo premor, me ad te plura scribere. nimis autem (si accuratè animaduertas) frigida, & inepta erat sententia uulgatæ lectionis.*

Ex Italia exire ullo modo, &c.) *Locus erat ualde de-* 221
prauatus. Nos ex manu scriptis nostram lectionem satis planam, & ueram, ut arbitror, collegimus. Hoc ipso uolumine hos iterum coniunxit: pariq; consilio uti uelle ostendit, De Lepido, & Tullio quid quæris? illi uerò non dubitant quin Cæsari præsto futuri, in senatumq; uenturi sint. *Erat autem hic* M. Tullius *Ciceronis nostri necessarius, quem ad Atticum non multo pòst dicit se misisse.*

Occultauit occurrens ad Lentulum &c.) *Hæc uerba* 222
aliquid omnino mendi continebant: nescio an rectè id sustulerim. Parum hic adiutus à manu scriptis codicibus, nihil habeo quod affirmem. Currens autem intelligo, magna celeritate iter faciens, ut lib. XIX. Vixdum epistolam tuam legeram, cum ad me, currens ad illum Posthumus Curtius uenit. *Nec multo pòst, initio scilicet sequentis epistolæ,* Domitij filius transijt Formias VIII. Id. currens ad matrem Neapolim. *Quod si* occultaui te, *legas: existimare possumus illum antè de hac re Atticum certiorem facere noluisse. uel tu aliquid melius excogita.* MISSU *autem scripsimus, ubi antea* IUSSU *legebatur, autoritate ueterum codicum nixi.*

In studijs, ac literis nostris consumo omne tempus:) 223
Elegantiorem, et ueriorem lectionē retinent antiqua exemplaria, quam in nostro libro scripsimus. Non enim se dicit consumere omne tempus in studijs, ac literis: nam falsum id fuisset, nec satis honestum illi in tantis Reip. *perturba-*

tionibus, tantóq; belli motu officio boni ciuis deesse: sed loquitur de lamentationibus, & querelis, in quibus totos dies uersabatur: dicit enim se uereri ne cum nihil proficiat, dedecori sit studijs, & literis suis: qui enim philosophiæ operam dedit, eiusq; præsidijs munitus est, debet fortiore animo fortunæ casus sustinere: consumere autem se omne tempus in præclaris, & egregio ciue dignis cogitationibus. considerabat enim quanta uis esset illius uiri &c. in cunctis uulgatis codicibus præter puncta, quæ peruerse conlocata erant, IN *præpositio abundabat: deeratq;* IGITUR *post uerbum* CONSUMO: *quæ castigata, planam & synceram scripturam relinquunt.*

224 Iamq; maiora magno tumultu:) *Antiqua lectio omnis penè mendo uacua est, una tantum litera in nostro abundat: pro* MARI *enim,* MARIA *in eo legitur. Est autem initium carminis ea tempestate notissimi, quo Cassandra futura mala* Troianis *denunciat.* Id *est apud* Ciceronem *libro primo de diuinatione,* Iamq; *mari magno classis cita* Texitur, *exitium examen rapit: Aduenit, & fera ueliuolantibus* Nauibus *compleuit manus littora.* Quòd *autem pronunciatum sit à Cassandra, paulò antè declaratur: inquit enim,* Deus *inclusus corpore humano, non iam Cassandra loquitur. quæ autem nunc nobis tam obscura sunt, & incerta, ea tunc plana, & nota omnibus erant.* Ilias *autem malorum, id est infinita quædam uis, & multitudo, prouerbium est, de quo* Eustathius *in procemio in* Homerum *mentionem fecit,* καὶ παροιμία μέντοι κακῶν ἰλιάδα φησὶν αὕτη δὲ καλοῦ παντὸς ἰλιάς ἐστιν.

225 Conculcari inquam miseram Italiam uidebis proxima *æstate, aut utriusq; mancipijs.)* Hæc *uerba mendo uacare non puto: nam & antiquæ scripturæ diuersitas id arguit,*

& monosyllabum AVT,*quod cum disiungendi naturam habeat, semel tantum poni non solet.* Nos *primo cum fide ueterem lectionem proponemus, deinde quid leuiter suspicemur explicabimus:* PROXIMA AESTATE QAVT VTRIVSQVE IN MANCIPIIS. *uidendum an ex* QAVT. *rectè* QVATI *fieri posit, ut priori uerbo simile, & ferè par secundum ponat, conculcari inquam, & quati. Quatere autem infestare significat autore* Nonio Marcello, *qui id confirmat testimonio* Virgilij *in* VIII. *libro, Aut rastris terram domat, aut quatit oppida bello. sed hæc incerta sunt, & tenuibus quibusdam tantum coniecturis nixa. Animaduertimus autem hanc epistolam fœdis multis maculis resp ersam esse, & à librarijs undiq; pessimè acceptam.*

Nec tam inruptio pertimescenda.) Nos *arbitrati sumus* Ibidem *legi debere* PROSCRIPTIO. *in antiquo enim codice* IPTIO: *& non multò pòst,* CONFLIGENDO, *ubi* OBLIGANDO *antè legebatur : cuius etiam castigationis non paruum in eodem libro uestigium inuenitur.* Et *ne ullam rem , quæ posit aliquid opis adferre ad ingenuam lectionem indagandam, uel ad loci uitium & peruersionem animaduertendam, relinquamus, sic in illo his locus scriptus est ,* MVLTIS SERMONIBVS DENVNCIATA EST IGITVR QVAM VNIVERSAM INTERITVS. Hoc *autem omisimus: nec enim potuimus ex tam confusis dictionibus aliquid boni eruere.*

C. Hircium *cum* V *cohortibus subsequi.)* Castigauimus 225 Hirrum. *putamus autem intelligere Hirrum illum inimicum* Ciceronis *, olimq; eius competitorem , de quo antè longius locuti sumus.* Rem *parui omnino momenti*

adnotare non pigebit: hoc inquam nomen, N. litera terminari in antiquiore nostro codice: quod etiam animaduertimus in primo lib. comment. Cæsaris de bello ciuili, sic enim & ibi scriptum est, Ipse ex finitimis regionibus quas potest contrahit cohortes ex delectibus Pompeianis: in ijs Camerino fugientem Vlcillam Hirrun cum sex cohortibus, quas ibi præsidio habuerat, excipit.

226 Cum eò uenissem, uidi amplum delectum habere:) Quiuis uidere poterat hic mendum inesse: nec enim erat nomē eius, qui delectum haberet. Autoritate igitur uetustioris nostri codicis castigauimus T. Ampium. Secutum autem hunc esse Pompeij partes notum est. consolatur enim eum Cicero, uel potius bene sperare iubet, confirmans illi de suo celeri reditu epistola illa, cuius initium est, Gratulor mi Balbe &c. appellabatur autem T. Ampius Balbus, ut etiam colligitur ex epistola quadam, qua ipsius libertum Ser. Sulpitio commendat, ita enim inquit, cum T. Ampio Balbo mihi summa familiaritas, necessitudoq; est: eius libertum T. Ampium Menandrum hominem frugi, & modestum, & patrono, & nobis uehementer probatum, tibi commendo maiorem in modum.

227 In fine posterioris epistolæ Cn. Pompeij sunt hæc uerba, CVRA VT VALEAS: quæ in melioribus manu scriptis non leguntur. ea, seu nos non deleuimus, quòd in legendo prætererint: seu tunc à nobis damnata contra nostrum mandatum librarij descripserunt: uerum sint'ne, an non sint, parui omnino refert.

227 Quæ Dialio ad Consules dederas.) Nos & hic, & iterum in epistola Pompeij, quæ non multò pòst est, D. Aelio scripsimus.

229 Atq; ea honorificè, & tardè: (Emendauimus LARGE ex nostr

ex nostro illo codice: quam quis non uideat meliorem esse lectionem? Cum enim primo Romæ cœptum est agi de pace, multi libenter odio ciuilis belli eius conditiones accipiebant: ualdeq; ad eam propensi, & inclinati erant, ideoq; Cicero ad Cæsaris conditiones, postulataq; honorificè, & largè responsum esse tradit. si autem TARDE, *contrarium esset sententiæ Ciceronis.*

Quæ quoniam ratio omissa est:) Hic receptam lectionem 230
conseruauimus: cum autem manu scripti omnes aliter habeant, non uisum est alienum eam quoque scripturam notam facere: & testatam apud omnes relinquere: ita enim est in illis, QVAE QVONIAM RATIO MISIT. *Fateor sanè me nunquam hoc uerbum sic positum inuenisse: ueruntamen quia quædam in natura uerborum inueniuntur, quæ quamuis nos facere aliquid, dicere uideantur, tamē potius rem illam, de qua dicuntur, pati significant, ut Verto sæpe apud Liuium & alios optimos autores: quemadmodū etiam apud Ciceronem Conuerto in Bruto, Vox permanēs, uerum subrauca natura, sed hoc uitium huic uni in bonum conuertebat. Et in libro de Fato, Quia sunt immutabilia, nec in falsum è uero præterita possunt conuertere. Quem locum ego emendaui ex uetusto exemplari, cum corruptè antea Conuerti, legeretur, & non pauca alia, ut notissimum est, & à Grammaticis diligenter adnotatum. Quis scit an etiam* MISIT *hic à Cicerone ita sumptum sit? Accuratius hoc eruditiores considerabunt, ego nolui officio meo deesse: cur enim, quæ aliquam imaginem priscæ lectionis habeant, nota non facerem? si improbabuntur, poterunt facilè repudiari: & tamen sic (conseruata suo loco recepta iam lectione) adnotata, nihil nocere posse uidentur, & sæpe non parum prodesse.*

230 in fine. Per L. Cæsarem, & Fabium allatas.) Manu scripti FABATVM, non Fabium habent: nos tamen nihil mutauimus. Dion L. Cæsarem, & L. Roscium nominat, quem locum antè citauimus libro septimo, dum confirmamus castigationem illam QVAE SIT OPMH CAESARIS. uidendum igitur an L. Roscius Fabatus appellaretur.

232 Seu per montes explicare:) Et hunc etiam locum non tetigimus, licet corruptus sit, ut putamus: nec enim ei ullam opem adferre potuimus. proponemus hic tantum ueterem scripturam, & ipsam inquinatam, & peruersam: est autem hæc, SVBSIDIO DOMITIO IRE POSSIM SEMPER MONTIS EXPLICARE, &c.

234 Vt pars exercitus ad Balbum mittatur.) Manu scripti libri, AD ALBAM. Sic etiam Cicero ad Atticum scribens hoc uolumine, Cohortesq; sex, quæ Albæ fuissent, &c. quare (ad Albam) scripsimus: erant autem ibi cohortes Domitij in præsidio: Antea in epistola Pompeij de Domitio loquentis, Nam partim Albæ, partim Sulmone conlocauit.

Ibidem. Vt quamprimum cum omnibus copijs huc uenias.) Nos, CVM OMNI COPIA, ut est in antiquiore nostro, scripsimus. Appellat autem sæpe Pompeius in his epistolis copiam singulari numero τὴν δύναμιν. Antea inquit. Vt si uobis uideretur, alteruter uestrum ad me ueniret, alter in Siciliam cum ea copia, quam Capuæ, & circa Capuam comparastis. Sic Virgilius, Respicio, & quæ sit mecum copia lustro. Quin & Cicero pro L. Murena eam uocem eodem significatu usurpasse uidetur, cum inquit, Non usq; eò L. Catilina remp. despexit atq; contempsit,

psit,ut ea copia, quam secum eduxit, se hanc ciuitatem oppressurum arbitraretur. Sequenti tamen epistola idem Pompeius Copias numero multitudinis protulit, ubi tamen (aduersariûm) pro (aduersariorum) posuit: quæ antiquis familiaris locutio à Cicerone notatur in Oratore. Seruius etiam Sulpitius (oppidûm) dixit pro oppidorum, Cum uno loco tot oppidûm cadauera proiecta iaceant.

Quod magis defuerit, multum esse à literis:) Partim ab *antiquo adiuti, partim coniectura ducti,* DEBVERIT MVTVM ESSE A LITERIS, *scripsimus. Mutum autem à literis, ut in Oratione ad Pontifices pro domo sua,* Inops *ab amicis dixit, & nuda à magistratibus. locum autem ipsum ponemus,* Tam *inops autem ego eram ab amicis, aut tam nuda resp. à magistratibus. Quod si diligenter antiquior noster liber consideretur, sic etiam scriptus inuenietur locus ille quinti libri in eo,* In Amano *tutò consedimus, copioso à frumento,* Ciliciam *propè conspiciente, &c.* Verum *quia totus ille locus aliquãtulum perturbatus est, ibi receptam lectionem, quæ præpositionem eam non habet, conseruauimus: non incommodum autem fuit, datam nobis esse occasionem hanc rem tunc negligentius actam, retractandi.* 237 In princip.

Eo modo autem ambulat Cæsar, & ijs diarijs:) Ita *enim scripsimus, cum antè impressi* HIS DICTIS *haberent. Alij corrigunt,* HIS TRIARIIS *: quod non probo. quid si* HIS CONGIARIIS *legas? omnino (nisi fallimur) locus mendosus.* DIARIIS *autem scripsimus, non quòd ea lectione delectemur: sed in tantis tenebris à luce ueterum codicum deflectere timuimus. iussimus autem ad hunc locum stellulam poni: quæ infra tribus uersibus importune posita est: nihil enim mendi est in eo* 237

uerſu, prope quem poſita eſt: & hic, ubi neceſſaria (noſtro iudicio) eſt, deeſt.

238 in prin. *An maris adipiſcendi:) Cum antiquiores codices* APISCENDI *habeant, utanturq́; hac uoce Lucretius, Terentius, Tacitus: cur non debui & ego ita ſcribere? nam ſcimus quandoq; Ciceronem delectatum eſſe uerbis antiquioribus. Ser. quoq; Sulpicius in epiſtola de obitu Tulliæ inquit, Magnamq́; ex ea re laudem apiſci.*

238 Nec me mouet *(quod ſcribis) ionupſi meum) Si diligenter animaduertas, nihil ferè mendi habent hoc loco antiqui codices, unde reliqui fluxerunt: ut mirer tantopere poſtea ab alijs (cum facile antè corrigi poſſet) deprauatum fuiſſe. Noſter antiquior* IOVI IPSINICVM. *quod ſi conſideraſſent* C. *&* Q. *literas ſæpe confundi, alteramq́; pro altera capi, nullo labore quicquid reſtabat peruerſionis reſtituiſſent. nam cum duæ ſint uocales ſibi hærentes, ſæpe altera ſupprimitur, & interit, ut paulo ſuprà* DIÀRIS, *pro diarijs in antiquo eſt ſcriptum, & eadem ratione infinitæ penè uoces. Nos igitur putamus* IOVI IPSI INIQVVM *ſcribendum eſſe: id eſt uehementer iratum, & exaſperatum, ut nec dijs, nec hominibus parcat. Sic appellat in epiſtola ad Plancum, Seruilium, qui actionibus ſuis aduerſabatur, Res in poſterum dilata, uenit paratus Seruilius Ioui ipſi iniquus, cuius in templo res agebatur.* C. *autem pro qu, in antiquis codicibus alibi ſcriptum obſeruaui.*

239 Sed nihil deſero:) *Nos* DESIDERO *emendauimus: ut ſit ſenſus, nihil amplius opto. nam quod tibi placeat, & quod rectum ſit intelligo. cum enim de his duobus ante dubitaret, cupiebat ab Attico doceri: nunc ſe cognouiſſe dicit, nihilq́; amplius deſiderare: ſuas nunc partes,*

ut sibi honoriq; suo non desit.

Vt res sine sanguine conficeretur.) Nos CONFIERET, *ex antiquis codicibus castigauimus: quo etiam uerbo usus est Ser. Sulpitius in epistola, qua consolatur* Ciceronem *de obitu filiæ: inquit enim,* Propterea *per quos ea confieri debent, propinquos, ac familiaris, ipsi pari molestia afficiuntur.* Nam Vergilium *etiam hoc non repudiasse, ut uetus nimis uerbum, notum unicuiq; est.* 240

Municipia uera adeunt.) *Sic antea in cunctis legebatur: eam nos lectionem improbauimus, ueteremq; restituimus, credentes hanc esse sinceram, & rectam. agit enim de honoribus Cæsari habitis, & ostendit quemadmodum omnes omnia facerent, quo illum sibi conciliarent: optimates enim occurrebant, & se ei uenditabant, municipia uerò* Deum, *scilicet faciebant, omnium honorum, & laudum genere in illum effuso, & olim de ægroto* Pompeio *fecerant, deos orando, & uota nuncupando pro illius salute. Sic & alibi de hominibus loquendo, dicit* Cicero: *ut in epilogo orationis pro P. Sestio,* Video P. Lentulum *cuius ego patrem &* Deum, *& parentem statuo fortunæ ac nominis mei, fratris, rerumq; nostrarum, &c.* In III. *item libro de* Oratore, Quem Deum *(ut ita dicam) inter homines putant.* ADEVNT *autem multis de causis (nisi fallimur) probari non poterat.* Ibidem

Qui me exturbent, cum ipsi domi maneant) Debuit declarare locum unde se exturbarent: quare nos, QVI ME EXTVRBENT CVM IS *castigauimus: ita enim ferè habent manu scripti codices.* Exturbare, *est de loco uiolenter mouere, & quasi præcipitem agere. ipsi autem domi maneant, otiosi omnibus commoditatibus circunfluentibus, in me autem seueritatem exercere uolunt.* 241

EX LIBRO IX. EPIST. AD ATTICVM.

242 *Ac Theophani persequamur.*) *Animaduerte uulgatos etiam codices hoc loco Theophani secundo casu habere à recto Theophanes, ut Achilli, Themistocli, Oronti, eadem ratione qua alibi etiam notauimus. Diximus aliàs habere nos Terentium illum, qui olim Politiani fuit: locus igitur hic in Heauton. Cum prima luci ibo hinc. Me. de nocte censeo. aliter in eo legitur: id est, cum primo luci ibo hinc. estq; eius hæc locutionis declaratio ex antiquo exemplari ab Angelo descripta, Primo luci alterum ablatiui est, alterum genitiui: nam luci declinauit, ut Vergilius Oronti, Achilli, & Vlyxi. Etsi non latet me Aelium Donatum aliter eum locum legere, & fortasse uerius, eodemq; casu duas illas uoces prolatas esse intelligere: tradit enim ueteres masculino genere lucem dixisse: si autem (luci) genitiuo casu, ut interpretationis illius autor censuit, dictum fuisset, possemus suspicari à rectò (luces) deductũ esse. nam in usu etiam priscis illis fuisse mirum uideri non debet.*

Ibidem *Prope ego unus, &c.*) *Accepimus ab antiquiore nostro, nostri libri lectionem: numerat autẽ Faustũ proquæstorem cum illis, qui ius habebant, & iustam excusationem mare cum Pompeio transeundi. De Fausto hoc, cum de Pompeij comitibus ageret, his item uerbis alibi meminit, Quid enim tu illuc Scipionem, quid Faustum, quid Libonem prætermissurum sceleris putas? Quæ autem essent recentiũ inimicitiarum causæ inter Appium & Cæsarẽ aperit Plutarchus in Pompeio his uerbis:* πρὸς δὲ τούτοις ἄππιος ἀφίκετο κομίζων ἐκ γαλατίας ἣν ἔχρησε πομπήϊος καίσαρι στρατιὰν καὶ πολλὰ μὲν διεφαύλιζε τὰς ἐκεῖ πράξεις καὶ λόγους διέφερε βλασφήμους περὶ καίσαρος, αὐτὸν δὲ πομπήϊον ἀπείρως

ἀπάρως ἔχειν ἔφη διὰ δυνάμεως καὶ δόξης ἑτέροις ὅπλοις πρὸς καίσαρα φραγγύμενον ὃν αὐτοῖς κατεργάσεσθαι τοῖς ἐκείνου στρατεύμασιν ὅταν πρῶτον ὀφθῇ τοσοῦτον καὶ μίσους πρὸς καίσαρα καὶ πόθου πρὸς πομπήιον ἐνυπάρχειν αὐτοῖς.

Quam I I I. Non. *Mart.* ὑπὸ τὴν διάλην *dedisti.) Castigauimus ope nostri melioris exemplaris, Quam* I I I. *Non.* ὑπὸ τὴν διάληψιν *dedisti. est autem* διάληψις *idem quod* λῆψις. *Vide(ne idem inutiliter repetamus)quæ adnotauimus eo loco* V I I. *libri, Tua* λῆψις *quem in diem incurrat, nescio.* 243 *in prin.*

Τίς δ᾽ ἐστι δοῦλος.) *Euripidis senarius, autore Plutarcho in commentario, cui titulus* πῶς δεῖ τὸν νέον τῶν ποιημάτων ἀκούειν. *inquit autem,* καὶ πάλιν τὸ εὐριπίδου λέγοντος. τίς δ᾽ ἐστι δοῦλος τοῦ θανεῖν ἄφροντις ὤν ὑπακουστέον ὅτι καὶ περὶ πόνου καὶ νόσου τὰ αὐτὰ εἴρηκεν. *Ad huius uersus sententiam existimo allusisse Didonem* I I I I. *Aeneidos, cum dixit, Quem timui moritura?* 244

*Confido igitur aduentum nostrum illi quoquo tempore fuerit(ut scribis)*ἀσμενιστότερον *fore.) Antiqui codices in tertia collatione* ἀσμένιστον *habent, & ita scripsit Atticus: ut colligitur ex epistola, in qua multa loca ex eius literis citat. In ultimo hæc sunt uerba, Postea si opus fuerit, non erit difficile, & illi quoquo tempore fiet, erit* ἀσμένιστον. Ibidem.

Μὴ αὐτὸς τὶ πάθῃ.) *Non pauca in his Græcis consultationibus castigauimus: quorum hoc unũ est: pro* πάθη *enim,* ἄρθηται *scriptum in antiquis est: id est, è medio tollatur, & extinguatur. Plutarc. in commentario de Stoicis cõtrarietatibus,* πάλιν ἐν τῷ α. περὶ δικαιοσύνης εἰπὼν περὶ τῶν θεῶν ὡς ἐνισταμένοις ἐνίων ἀδικήμασιν. κακίαν δέ φησι καθόλου ἆραι οὔτε δυνατόν ἐστιν οὔτε ἔχει καλῶς ἀρθῆναι 245

τὴν

τὴν ἀνομίαν, τὴν ἀδικίαν, τὴν ἀβελτηρίαν.

Ibidem. Τυραννουμένη μᾶλλον ἢ ἐν πολέμῳ.) Emendauimus sic, τῇ εἰρήνῃ μᾶλλον ἢ πολέμῳ. uulgata lectio nullum satis idoneum sensum habebat.

Ibidem. Εἰ πολιτικὸν τὸ ἡσυχάζειν:) Inducit Philiscum quendam sua in historia Dion hortantem Ciceronem ut forti animo exilium ferret, longo sermone cum eo habito: suadet autem hoc illi, quod nunc Cicero consultatione hac complectitur. eius hæc sunt uerba, ἂν μὲν γάρ μοι πεισθῇς καὶ πάνυ ἀγαπήσης τὸ χωρίοντε τι παραθαλάσσιον ἔξω πάτου ἐκλεξάμενος καὶ ἐν αὐτῷ γεωργῶν τε ἅμα καὶ συγγράφων τι ὡς Ξενοφῶν, ὡς Θουκυδίδης. τότε γὰρ εἶδος τοῦτο δὴ σοφίας διαρκέστατόν ἐστι καὶ παντὶ μὲν ἀνδρὶ πάσῃ δὲ πολιτείᾳ ἁρμοδιώτατον.

247 Qui nos hoc defedente ne dicam grauius.) Credidimus negatiuam particulam negligenter omissam fuisse, ut NON DEFENDENTE antea lectum sit, eamq; addidimus. Non potuit autem magis Pompeij culpam minuere, iniuriamq; ab illo acceptam leuiorem reddere quàm dicens, se ab eo non defensum, cum uerius Pompeius ipsum prodidisset: cùm enim ab eo immortalia beneficia accepisset, postquam periclitari uidit, ne sibi ille molestus esset, in Albanum suum exiuit: quò cum Pisonem generum ad opem implorandam Cicero misisset, ipse quoque postea supplicatum uenisset, ab eo neglectus est, ac ne consilio quidem adiutus, cum Pompeius alijs foribus domo clàm se subripuisset. Plutarchus, qui hanc rem diligenter explicat, semper proditum à Pompeio Ciceronem dicit.

Ibidem Et mater, & dea dixisset αὐτίκα τεθναίην.) Deerat Homeri uersus, quem nos restituimus: est autem in σ. λ. pronuncia-

nunciatus à Thetide, cùm uellet filium perterrefacere à pugnat cum Hectore committenda, significans paratam ei esse necem statim post interfectum ab ipso Hectorem: cui postea Achilles *sequenti uersu respondet.* Decepti *autem fuere librarij, quia ambo hi uersus ab eodem temporis aduerbio incipiunt: priorem igitur omiserunt.*

Ego *uerò hæc efficiam: ei cādida uita puto.)*Ex *antiquiore nostro exemplari nostram lectionem eruimus: quam* Ger*mani quoq; ex prisco (ut puto) & illi exemplari adnotarant,* VITA *tamen, quod necessarium uerbum est, nescio cur omiserint: iacet enim sine eo omnis sententia: qua uoce conseruata, & sublatis ijs quæ antea menda inerant, præclara & plana admodum sententia ex hoc loco elicitur.* Ibidem

Ad *Curium in Municia.)* Nos AD CVRTIVM MINVTIA *scripsimus, tribus mutatis uocibus: credimus enim* Ciceronem *hic* Curtium Posthumum *intelligere, de quo prius,* Cùm *ad me, currens ad illum* Posthumus Curtius *uenit.* IN VIA *abundare nobis uisum est: non enim manu scripti libri habent, & declarationem potius esse existimamus sequentis uocis: nam nomina uiarum persæpe sola ponuntur: ut lib.* XVI. Statueram *enim recta* Appia Romam. *unusquisque enim scit uiam significare. pro* MVNITIA *autem* MINVCIA *in antiquis libris legimus, & Germani etiam idem obseruasse uidentur.* Ibidem.

Q*uam ut certum uideat.)*Germani *adnotarunt* Curium. 248
Nos *credimus ex* CVRTIVM *Curtum factum esse errore illo, qui sæpe in priscis etiam codicibus inuenitur, ut duabus uocalibus contractis altera desideretur. quia antea multa exempla huius maculæ prolata sunt, non erimus nunc lōgiores: eundemq; Curtium* Posthumum *intelligere*

gere putamus, de quo paulò antè sermo fuit. Hanc autem *uim habere credimus hæc uerba: quouis potius certè, quàm ut Curtium uideat: ut intelligat se Domitium non repreben surum, Eat ille quò uult, modo ne Romam redeat: ubi Curtium uidere cogeretur, qui tanto odio dignus est, ut ne ipse quidem Cicero patronus, eum aspicere possit.* PATRONVS *autem, non* PRORSVS *omnes manu scripti habent: ut necesse sit aliquem intelligere qui ab ipso antea defensus fuerit.* Fuit *etiam quando in hac ipsa epistola sic locum illum putarem legendum,* Hæc *qui in mea uilla non feram, Curtum in curia potero ferre? ut Curtum nomen sit, non duæ partes orationis. Egerat autem paulò antè de illo, cùm eum ad se in uillam suam uenisse dixisset,* Fuit *apud me* Posthumus. *scripsi ad te quàm grauis.* Quòd *autem antè se scripsisse dicit, bis uerbis de eius leuitate* Atticum *docuerat,* Vixdum *epistolam tuam legeram, cum ad me, currens ad illum* Posthumus *Curtius uenit, nihil nisi classes loquens, & exercitus: eripiebat* Hispanias, *tenebat Asiam, Siciliam, Aphricam, Sardiniam: confestim in* Græciam *persequebatur. Sed quia uulgata lectio aliquem etiam sensum habebat, noluimus aliquid temere facere: nec enim nobis tantum tribuimus, ut quicquid uisum semel sit, ilico rectum esse statuamus: rem autem qualis qualis est, attentius considerandam proponimus.* Quod *si hunc* Posthumum *à* Cicerone *quandoque defensum inuenerimus, omnia fermè, quæ adhuc non parum scrupuli habent, certa & aperta erunt.*

248 *Sicut res scilicet ipsa cogebat, quo uti consilio possem.)* Hic *locus deminutus est, & mutilus in nostro antiquiore codice: sic enim in eo scriptum est,* SICVT RES SCILICET IPSA CVM CONSILIO POSSEM.

SEM. *in alijs autem manu ſcriptis uerbum illud (cogebat) legimus. Germani integriorem codicem hoc loco uidentur habuiſſe: eam enim lectionem reſtituerunt, quam nos hic aptam, & accommodatam iudicantes probauimus, in noſtrumq́; codicem tranſtulimus.*

Οὐδέ μοι ἦτορ ἔμπεδον ἀλλ' ἀλάλη).) Legimus ex antiquiore noſtro libro, & ex Homeri emendatis codicibus ἀλαλύκτημαι, prima perſona. uerba ſunt Homeri λ. κ. pronunciata ab Agamemnone cum Neſtore loquente. ἀλαλύκτημαι, autem, mente conturbor ſignificat, & ἀδημονῶ. Diſſentiunt de hoc uerbo grammatici: quidam enim præteritum perfectum, quidam uerò præſens tempus eſſe uolunt, ſed hæc nunc curioſè tractare neceſſe non eſt: qui uolet quicquid de huiuſcemodi rebus ſenſerint diligẽtiores grammatici ſcire, is eos autores adeat, quibus has quæſtiones explicare operæ pretium eſt, qui nec pauci ſunt, nec ignoti. Ibidem

Qua facta uolebam ut populari, &c.) Hic locus ualde 249 *mendoſus eſt, ueteribus codicibus nullum mihi auxilium adferentibus. quid facerẽ aliud non habui, quàm ut ad hunc uerſum notam adponerem, quæ peruerſum eſſe, & deminutum doceret: ea tamen aliter, ac nos ſtatueramus, aliquantulo inferius negligentia librariorum lapſa eſt.*

Quæ mihi quiddam quo ſtarem inſtillarunt.) Et hunc 250 *etiam locum deprauatum eſſe cenſuimus. ſcripturam autem noſtri melioris codicis hic ponemus, ut quàm inquinatus ſit, omnes uidere queant: & ut alij etiam quam poſſunt opem ei adferre conentur: eſt autem hæc;* QVAE MIHI QVIDDAM QVA STANT MVTA EST ILLI ARVNT.

Εἰδόσι λέγω.) *Scripſimus* εἰδὼς σοι λέγω *ex antiquis ex-* 251 *emplaribus: quam lectionem Germani etiam agnoſcunt: ut di*

ut dicat, Nisi hoc rectè scirem, non tantopere affirmarem. non erat autem facile hoc perspexisse cùm esset natura tectus Pompeius, *soleretq; aliud sentire, aliud loqui.* Ex *priore etiam lectione egregius sensus elicitur : dicerem melior, nisi me pudor uetaret, dignitati ueterum monimentorum, & quasi mihi ipsi, qui illis tantum tribuerim, contradicere. Est enim prouerbium satis frequens, εἰδότι λέγειν, id est, rem quampiam alicui narrare, qui eam optimè sciat, quasi hoc* Atticus *(cùm non, ut solebat, res suas* Pompeius, *ita hoc quoq; obscurè tulisset) animaduertisse & ipse potuerit.*

251 *Ὅπως ὡραῖος.*) Vetusta lectio *ὁπλοῦς ὡραῖος, id est idonea, & bella nauigatio. Infrà autem inquit,* Abeamus *igitur inde qualibet nauigatione.* Id *est etiam fœda & μὴ ὡραία : etsi enim idonea tempestas non obrepserit, abeamus tamen, ne diutius horum scelera, & insaniam uidere cogamur.* Videtur *autem se corrigere, quòd suprà se opportunam, & bonam nauigationem quasi expectaturum esse dixerat.* Vtitur *autem & in* x v. *lib. harum epistolarum hac Græca uoce, cum inquit,* Hic *autem quantus πλοῦς: sed uidebimus.*

252 *Senatorum nullos.* Emendaui *autoritate eorundem librorum, & ratione ipsa motus,* SENATORES MVLTOS. *magis enim mirandum erat multos eius ordinis esse* Romæ, *cum ferè omnes à* Pompeio *relicta urbe discessissent : sed postea rebus ipsius aduersis animo fracti, demum illo* Italia *pulso in urbem redibant. Suprà etiam pro* PAVLVS : AVLVS *scripsi, qui manifestus erat error in cunctis uulgatis.* A. *autem hunc* Torquatum *consolatur suis literis* Cicero, *qui post uictoriam* Cæsaris *diu* Athenis *mansit.*

Festiuo

Festiuo enim simillimus decurro.) Hunc locum non paruis argumentis censui deprauatum esse: quare antiquam scripturam etsi inquinatam, & corruptam, in nostrum librum transtuli: ut possint uires ingenij sui doctiores in ea purganda experiri. Est etiam non multo suprà in hac epistola alter locus non parum mihi suspectus, quem tamen non uariaui. non alienum autem puto esse hic docere quàm diuersam in nostro meliore probatioreq; exemplari lectionem habeamus: sic in uulgatis, Et iam de supero mari perlabor, ut antea ad te scripsi. In eo autem, PLABOQVE, ubi illi PERLABOR. prisca igitur lectio deformata non parum est. Est autem accuratè uidendum an hoc etiam, quod receptum est, PERLABOR, subdititium sit, & suppletum à quopiam: ut aliquis sensus qualis qualis esset, illinc eliceretur: magis enim molestos, & periculosos eos errores puto, qui tecti sunt, & prima specie multos cum mundi integriq; appareant, fallere possunt: de his tamen quisq; pro suo ingenio iudicet. 255 in fine

Ad quam ueniet iratus.) Nos, AT QVAM &c. castigauimus, ut cum admiratione pronunciatum sit, ut in II. Philip. At quàm paratus uenerat, cùm in uilla Metelli, &c. Et paulò pòst, ubi antè, QVI EVM MAXIME SALVVM: QVI EAM MAXIME SALVAM scripsimus. intelligit autem Italiam: ut dicat Pompeium maxime iratum esse illis qui Italiam saluam uellent. cum enim eam deserere cogitasset, non poterat illis amicus esse qui consilium hoc suum improbabant, & eam omnibus uiribus tueri uolebant. 256

Vt ais epistola tertia expectabas.) Emendauimus ex antiquis libris, VT ALIIS: ut sit hæc sententia horum uerborum, Vt alijs epistolis, sic etiam tertia Philoti- 257

mum expectabas: nondum uenerat Philotimus, cum tertiam epistolam ad me dedisti: expectabas autem illum ut prioribus etiam literis faciebas.

258 De Lanuino statim ut audiui.) *Hic totus locus multis maculis (ut putamus) deturpatus est. Nos conati sumus in tantis angustijs ueterem scripturam reddere: quasdam tamen, quas tutò uisi sumus posse, non paruas omnino notas deleuimus: non minores autem restant, quas tollere, & abluere non paruum negotium erit. Est non multo pòst hoc ipso in uolumine alter locus, qui eandem rem iterū tractat, & ipse quoq; lacer, & inquinatus, & eandem obscuritatem retinens.* In *fine autem huius epistolæ*, D. Liberalibus, *scripsimus, significat enim diem quo hæc epistola data est: quæ uerba impreßi omnes codices in principio sequentis epistolæ pudendo errore habebant. ortus autem ille erat, ut puto, quia in manu scriptis libris non est separata ab hac, inferior epistola. Cum autem malè hærentem disiungere uellent, superioris extremam partem inferiori non bene attribuerunt.*

259 Sicut ἐν τοῖς ἐρωτικοῖς, *alienatur immundæ insulis nudæ decore.*) In *antiquis libris hic locus ualde deformatus est: nos eam lectionem secuti sumus, quæ magis similis antiquæ scripturæ uisa est, & magis pura, & ingenua: nec tamen ei tantum confidimus, ut hanc germanam esse, & ueram contendamus.* Vt *autem facilius certior, firmiorq; indagari poßit, uetus hic à nobis scriptura, qualis qualis est, adposita est, Sicut ἐν τοῖς ἐρωτικοῖς alienantur immunde insulis unde decore fit: sic me illius fugæ, negligentiæq; deformitas auertit ab amore.*

Ibidem Tanquam auis illa mare prospecto, euolare cupio) *Alludit ad locum Platonis in epistola* VII. *ad* Dionis *propinquos,*

pinquos, cuius hæc sunt uerba, τὸ δὲ μετὰ ταῦτα ἔζωμεν ἐγὼ καὶ διονύσιος, ἐγὼ μὲν βλέπων ἔξω καθάπερ ὄρνις ποθῶν πόθεν ἀναπτᾶσθαι, ὁ δὲ μηχανώμενος τινὶ τρόπῳ με ἀνασοβήσοι. *habitabat enim tunc Plato in horto, qui Regiæ domui coniunctus erat, unde exire cum ianitor nisi iussu, mandatoq; Dionysij non fuisset. ideoq; dicit se spectare extrà tanquam auem, cauea scilicet inclusam. Accipit igitur sententiam Platonis, eamq; Latinè pronunciat, & rebus suis accommodat. dicit autem se mare prospectare Cicero, quia animus erat in cursu, & nauigatione.*

Quæ noram etiam uiris bonis.) Alij alijs modis hunc locum corrigere tentarunt: quorum opiniones utinam tam essent probatæ, quàm sunt notæ: antiquior sanè noster codex NOMINA *habet pro* NORAM, *si non rectè, ut nos credimus, tamen sinceræ lectioni uicinius. Nos ex* NOMINA ETIAM, NOMINATIM *fecimus: quam emendationem eruditis uiris probauimus, ideoq; eam nulla dubitatione eiectis, explosisq; cæteris secuti sumus: putamus autem* ἀπὸ κοινοῦ *sumendum esse* MINAE: *ut sit, quæ minæ nominatim uiris bonis: quæ denique (ut iterum minæ intelligatur) omnibus qui remansissent.* Ibidem

Fuga quam tu peregrinationem ὑποκορίζων *appellas.)* 261
Sincerius, elegantiusq; antiqui codices, Quam tu peregrinationem ὑποκορίζῃ *habent, secunda persona præsenti à uerbo* ὑποκορίζομαι, *quod est rem turpē, & deformē honestiore, tolerabilioreq; nomine appellādo uelo & minuo. Plato lib.* VIII. πολιτείας, τὸ μετὰ τοῦτο ἤδη ὕβριν καὶ ἀναρχίαν καὶ ἀσωτίαν καὶ ἀναίδειαν λαμπρὰς μετὰ πολλοῦ χοροῦ κατάγουσιν ἐστεφανωμένας ἐγκωμιάζοντες καὶ ὑποκοριζόμενοι ὕβριν μὲν παιδείαν καλοῦντες. ἀναρχίαν δὲ ἐλευθερίαν,

ἀσωτίαν καὶ μεγαλοπρέπειαν, ἀνέδειαν δὲ ἀνδρείαν. Athenæus lib. XIII. de Omphale regina Lydorum loquens, quæ ante quàm regnum occuparet, unà cum alijs multis & uirginibus & matronis certo quodam loco à Lydis contumeliam passa est. gens enim illa quondam luxu, & intemperantia admodum perdita erat. Postquam autem ipsa regnum adepta est, ueteris iniuriæ memor, & ipsa quoque intemperans ulcisci statuit eos, à quibus antea passa esset ludibria. seruis igitur qui in urbe erãt uirgines heriles filias tradidit: in eumq; locum, ubi uim, cõtumeliasq; omnes perpessa erat, coactis mulieribus, ui inuitas heras cum seruis unà clausit. ὅθεν (inquit) Λυδοὶ τὸ πικρὸν τῆς πράξεως ὑποκοριζόμενοι, τὸν τόπον καλοῦσιν γυναικῶν ἀγῶνα γλυκὺν ἀγῶνα. Eadem igitur ratione, ut culpam Pompeij minueret Atticus quæ fuga appellanda erat, peregrinationem nominauit: animaduertit tamen Cicero consilium illius.

261 Fugam ne fidem an moram deserendam.) Contra hunc locum stellulam adposuimus: deprauatus enim omnino nobis uidetur: nonnulli in antiquiore nostro uerbum FIDAM in FEDAM mutare tentarunt: nam ubi uulgati DESERENDAM, ille DEFENDAM habet. Nonnullas aliquorum emendationes recitare piget: nec tamen ipsi quod firmius sit inuenimus.

292 Cùm tu ad me quædam ἀῤῥενικώτερον scripsisses) Scripsimus γενικώτερον. nam ita uetustiores codices habent. primo autem libro ad Atticum γενικῶς dixit: uulgata lectio, non ut inepta & falsa à nobis repudiata est, sed hæc ut uerior, & certior magis probata.

Ibidem. Hanc ἢ ἐκεῖνα.) Valde antè in uulgatis corruptum uerbum Græcum erat: quod integrum ferè in antiquis adhuc conseruatur: πενία enim erat Attici uerbum, quo turpem

comita

comitatum Cæsaris significabat, & flagitiosam turbam improborum quam ille secum ducebat, sequẽti epistola, Quàm ille hæc non probare mihi quidem uisus est, quàm illam νεκυΐαν (ut tu appellas) timere? Alludebat autem Atticus (ut puto) ad librum x i. *Odysseæ, in quo Vlysses narrat quomodo iussu Circes ad inferos peruenit, ut Tiresiam uatem de reditu in patriam, & de sua sociorumq́; salute consuleret. eam enim eius poëmatis partem appellarunt antiqui νεκύαν: quòd ibi de mortuis agatur, & quòd fingat Homerus simulacra & umbras heroum & illustrium fœminarum ad Vlyssem confluere, & sermonem cum eo habere. Non uisa est autem quibusdam hæc de mortuis narratio eam habere grauitatem quam reliqua illius diuini poëmatis membra: quod etiam ipsum Homerum animaduertisse argumentantur: nam uersum illum quo iubet mater Vlyssem ea diligenter perdiscere, ut poßit postea uxori exponere, de hac potißimum νεκύᾳ dixit: ut qui perspiciebat auscultationem eam mulieribus potius quàm uiris aptam & accommodatam esse.*

Deinde i i i i. Non. Mart. ἐν ἀπολογίᾳ τινὶ, *cum bre-* 263
uiter scriberes) Ter iam eandem uocem restituimus, quæ aut omnino deesset, aut falsò reposita esset: legimus autem, ut hic etiam priscum habet exemplar ferè sincerè, ὑπὸ τὴν λῆψιν: *id est, cùm appropinquaret accessus quartanæ febris. intelligit autem epistolam, de qua meminit etiam antè hoc ipso in uolumine his uerbis, Tamen ad eam ipsam breuẽ, quã* i i i. Non. ὑπὸ τὴν διάληψιν *dedisti, rescribendum.*

Conscius ego alijs.) Locus ualde obscurus, & fortasse cor- 264
ruptus: manu scripti libri nihil ab excusis discrepant. Germani (consilijs alijs) etiam legunt. uideant quæso doctiores quod de hac re statuendum sit: nobis utraque lectio

suspecta est: cum autem nihil certi haberemus, uulgatam lectionem retinuimus.

264 *Existimatus quidem est semper autor otij.) Quamuis receptam lectionem non improbem, tamen quia antiquior noster codex aliquantum ab ea discrepat, non ueritus sum (licet inquinatam) illius scripturam notam, ac testatam facere: pro,* AVCTOR OTII *igitur,* AVCTORITATI *ille habet. iudicet nunc de hoc quisque pro suo ingenio. Autorem hunc pacis, uel potius non suscipiendi belli grauißimum Cicero in epistola ad ipsum scripta appellat. quare cum hominis natura receptæ lectioni respondeat, & sermo Ciceroni familiaris sit (nam quosdam etiam lib.* XIIII. *autores latrocinij appellat) rectè mihi uideor hic antiquo codici fidem non habuisse: cùm tamen raro soleat ille peccare, non malum fuit peruersiones etiam illius adnotare.*

Ibidem *Qui prudentia potius attendere.) Locus peruersus, & deminutus. Antiqui codices cum uulgatis consentiunt: quare nos eorum auxilio destituti, nihil nouare ausi sumus: cum nihil quod melius esset aut ipsi excogitare potuerimus, aut ab alijs excogitatum sciamus.*

265 *Quid enim tu illuc Scipionem, quid Emagium.) Nos* QVID. FAVSTVM, *ex antiquis libris emendauimus. Mentionem antè de hoc fecit in prima huius uoluminis epistola, cum catalogum faceret eorum qui Cn. Magnum in Græciam secuti erant: inquit enim, Et tamen præter hunc & C. Caßium reliqui legati, Faustus proquæstor.*

Ibidem *Quam uerò μακροψυχίαν nec nostri esse, nunciant Aegyptum, &c.) Consentiunt cum uulgatis codicibus antiquiores hoc loco. Nos tamen ex* N B C, *Cn. fecimus, id est,* Cnei

Cnei nostri. ut Pompeius intelligatur, quem sæpe in his epistolis sic appellat, ut non multo pòst, Cui Cn. noster locum, ubi hortos ædificaret dedit. nam de eo sermonem esse nulli dubium esse debet. Quæ sequuntur autem uerba id manifestè coarguunt: existimabatur autem Pompeius in Hispanias prouinciam suam, ubi & legati ipsius, & exercitus erant, nauigaturus, & omnino ad occidentem spectare: cum decimo libro Cicero persuasum in Italia multis fuisse dicat Pompeium cum magnis copijs iter in Germaniam per Illyricum fecisse. miratur autem μακροψυχίαν Pompeij, qui in tam remotas terras proficisci cogitaret, & tam longinquam fugam pararet: quod etiam in ultima huius uoluminis epistola tangit, In Aegyptum nos abdimus, exercitu pares esse non possumus, pacis fides nulla est. Eodem autem significatu quo μακροψυχίαν hic Cicero: Strabo μακροθυμίαν dixit, loquens de illis qui Casilini ab Annibale obsessi erant, in quinto libro his uerbis, ἰδὼν δὲ αὐτοὺς πλησίον τοῦ τείχους σπείροντας γογγύλην ἐθαύμαζον, ὡς ἔοικεν ὁ Ἀννίβας διὰ μακροθυμίας εἰ ἐλπίζειεν τέως ἀνθέξειν ὡς τελεσφορῆσαι τὴν γογγύλην. Vtroque autem uocabulo longanimitas, si Latinum uerbum Græco par fingere uelis, significatur, & infinita quædam, & obstinata ratio obsistendi.

Et quidem est tui consilij ad finem huius miserrimæ uitæ.) *Locus obscurus, & fortasse deprauatus: quidam* ADFINIS *emendant, ut est etiam in nonnullis manu scriptis, quos puto à nostro antiquiore descriptos esse: in eo enim* ADFINES *legi, supraque ultimam uocalem, quæ sequitur ordine uocalis, scripta est, ut* ADFINIS *fiat, nulla tamen ex his lectio ita mihi perspicua est, ut non ualde adhuc de sinceritate huius loci dubitem. Quòd au-* 267

tem paulò pòst ex QVIDEM, QVIBVSDAM *feci, habui huius animaduersionis autores antiquos libros.* Torquebatur mirificè Cicero, quòd nonnullis *sapiens, aut felix fuisse uidebatur, quia in* Italia *mansisset: tanquam nullius rei rationem habere debuisset, nisi suæ salutis, & utilitatis: sapiens, si id consilio fecisset: felix, si casu hoc accidisset. ille uerò, qui se omnia honesta consilia cautioribus præponere uideri uolebat, ægrè ferebat, homines ita de se existimare.*

867 in fi. & in princ. seq. Nec interim *potest non modo statui, sed ne cogitari quidem.*) Nos ex *antiquo nostro codice restituimus locutionem similem illi, & penè eandem, quæ lib.* 11. *harum epistolarum adnotata est: ea autem (nisi fallimur) delata erat ab aliquo eorum, qui eam* Latinam *esse, & à* Græco *sermone fluxisse nescirent.*

268 Quod *ab iisdem dilecti sumus.*) *Antiquior idem codex* ILLECTI *habet: ego tamen receptam lectionem conseruaui. uidebunt nunc doctiores utra castior uerior'q; sit.*

Ibidem *Sed sit hoc* ψευσκσιόδειον) Quàm *inconsideratè hic positum esset hoc uerbum* Græcum, *dici non potest.* Qui πλάσμα *emendarunt, cõiecturam magis secuti sunt, quàm autoritatem ueterum exemplariorum: id enim uerbum suppleuerunt, quod sententiam tantum impleret. si* Germani *accuratè suum ueterem librum perspexissent, integram (ut puto) & ingenuam in illo lectionem inuenissent: in nostro enim tam certa, & clara est, ut nihil in ea desideretur: itaq; eam auidè arripuimus, est autem* λάπισμα, καύχημα, *ut* Hesychius *etiam docet, &* λαπιστὴς καυχητὴς ψόστης. Non *credebat autem* Cicero *tantas copias habere* Cæsarem, Matium'q; *amicum illius, eas nimis uerbis augere, & gloriose iactare putabat.* Est *igitur* λάπισμα, *falsa*

quædam

quædam oſtentatio, & amplificatio rerum ſuarum.

Ludum ac uellem:) *Locum hunc ualde corruptum &* 269
deminutum eſſe exiſtimamus: ideo notam, quæ mendum indicet adpoſuimus. antiquiores etiam codices nihilo hac parte meliores. Alij conati ſunt rem difficilem, & periculoſam meo iudicio, ſuo ſcilicet ingenio hunc locum reſtituere, & ſupplere: quorum quia notæ ſunt opiniones, nihil eas attinet explicare.

ἀλίμενα *uideo tibi non probari.*) *Hoc loco parum diligenter librarij noſtri ſe geſſerunt: nam & Latinam uocem, quæ hanc Græcam præcedere debebat, omiſerunt, & perperam orationem pupugerunt. poſt locum autem ex Platone citatum, altero principio facto (in aliam enim rem tranſit) ita ſcribere eos uolebamus, Illa* ἀλίμενα *uideo tibi non probari &c. Vocat autem* ἀλίμενα *loca quædam quæ portus non habebant: quare ea Atticus non probabat. ſe tamen de illis cogitaſſe Cicero dicit, quia occultationem eam quam quærebat, in illis habiturus erat: nec qui ea quæ ſibi opus forent fideliter adminiſtrarent, ſuppeditarentq́; defuturos ſperabat, quæ omnia ſe alio celebri loco inuenire poſſe diffidebat: toto autem pectore hoc tempore de nauigatione cogitabat. Verba autem Platonis dictione illa* ἀνάγκαις, *terminantur: ſunt autem accepta ex* VII. *epiſtola, quæ ſcripta eſt ad Dionis propinquos. Germanos quoq; hanc ſcripturam in ſuo antiquo exemplari credendum eſt reperiſſe, in margine enim eam adnotant.* 269

Et occulte ſic omnem:) *Emendauimus* OCCVLTATIONEM: *antiqua autem ſcriptura, etſi aliquantulum inquinata eſt, adeo tamen huic quam reſtituimus propinqua eſt, ut ſine temeritatis culpa uideatur ita po-* Ibidem

tuisse corrigi. Cum autem infrà, Sed ibi occultatio nulla est: dicat, uidetur omnis dubitatio sublata esse. ex illis enim commodis, quæ in locis importuosis uidebat, alterum omnino Brundisij *deficiebat, de altero non loquitur: nihil enim uerendum de eo* Brundisij. *In locis autem desertis periculum erat ne quæ sibi ad usum necessaria erant, deessent, præcipuè si uellet ibi occultè degere, quod tamen ipse diligenter se prouidisse dicit.*

269 Locum uberem ut hortos ædificaret.) *Nos auxilio ueterum codicum* LOCVM, VBI HORTOS AEDIFICARET *scripsimus:* VBE *tantum in illis, pro* VBI *legebatur: in reliquis nihil omnino peruersionis. sed qui in antiquis exemplaribus tractandis exercitati sunt, huiuscemodi errores sæpe inuenerint necesse est: confunduntur enim hæ duæ uocales, & altera sæpe alterius locum subit, ut à diligentißimis, & eruditißimis uiris animaduersum est.*

270 Nihil Curione se duce facere:) *Manu scripti libri,* CVRIONEM *accusandi casu habent, quam lectionem & accepimus, & sinceram esse existimamus, ut se* Syllæ, Curionem Pompeio *comparans dicat,* Nihil Curionem facere se duce, quod Pompeius antea Sylla duce non fecerit. *Locus tam certus est (nisi fallor) ut nihil amplius eum oporteat confirmare, & declarare. uidendum potius accuratius in uerbis his quæ sequuntur, an uitium sit,* Ad ambitionem quibus exilij pœna, &c. *ego enim ualde dubito: nec tamen in manu scriptis ullam uarietatem inueni.*

271 in prin. Contra se mouerunt:) *Nos duas has ultimas uoces deleuimus, nec enim necessariæ sunt: pulchreq́; intelligitur quod desideratur: & declarationem, paraphrasinq́; quandam illas fuisse arbitramur à recentiore; nec ualde erudito factam.*

factam. E regione sequentis uersus notam, quæ deprauationem ostendat, constitui iussimus. Quis enim ex his uerbis HOMO NON INFANS SED QVIS VLLI NON DICAT, *idoneum sensum ullum eliciat?*

Illinc equidem Cn. profectum puto.) Receptam hic le- *Ibidem.*
ctionem conseruauimus: in antiquiore tamen nostro codice, ILLIM EQVIDEM, *&c. legimus. Eadem ratione qua antea multis locis obseruasse nos exposuimus, (istim) pro (istinc) scriptum esse. Nam (illi) pro (illic) &* Virgilius *dixit: ut,* Patet illi ianua leto. Et in II. *Illi mea tristia facta* Degeneremq; Neoptolemum narrare memento. *ita enim exponit* Aelius Donatus. *Terentius,* Interea, *dum sedemus illi: interuenit adolescens quidam lacrymans.* Et in Hecyra, *Itaq; ineptus hodie dum illi sedeo.* Huius autem aduerbij multa *(ut puto) exempla inuenirentur, nisi passim illa ab aliquibus, qui corruptam scripturam credebant, deprauata, & contaminata essent.*

Et primas eius actiones horreo.) Nos sinceriorem, & 171
meliorem lectionem putauimus esse eam quam restituimus inuentam à nobis in antiquis libris. Vt *(prima) caput intelligat & principium: non enim actiones appellat, ut puto, quæ gerere debebat Cæsar in Senatu, sed quæ in congressu illo à se agenda, & tractanda erant cum Cæsare.*

Cum tu hæc leges, ego illum fortasse conuenero.) Post *Ibidem in fi-*
hæc uerba addidimus ex uetere codice τίτλα κιώτδρορ. *ne, & prin.*
uidetur autem & Germanorum antiquus codex, ex notis seq.
quas illi pinxerunt, eandem hanc scripturam habuisse: in nostro tam integri sunt, & recte compositi hi characteres, ut non facile existimandum sit hunc locum corruptum esse: nec tamen omni scrupulo uacuus est. τίτλαδι

sæpe

ſæpe dixit Homerus pro ſuſtine, perfer, perdura, quod à uerbo τλῆμι, ut maxima pars grammaticorum putat, modo imperandi τλᾶθι & κατ' ἀναδιπλασιασμὸν τέτλαθι formatum eſt. Quidam non ignobilis grammaticus cenſuit eſſe uerbum τέτλημι, unde τέτλαθι ortum ſit, à cuius fortaſſe profecto τετλάω, τέτλα formatum eſt eodem modo, & ſignificatu: uel τέτλα per extremæ ſyllabæ abſciſionem à τέτλαθι factum eſt: ſeu uitium potius fuit librarij, qui τέτλαθι ſcribere debuit, & fortaſſe reliqua uerba quæ inter hanc ſunt & poſteriorem uocem in uerſu Homeri, qui infrà poſitus eſt. nam duo ſola illa uerba uix poſſunt abſolutam ſententiam reddere, nec ea memoria teneo me unquam ita apud Homerum legiſſe. Sententia ſanè eius uerſiculi quem pronunciat Vlyſſes, uidetur hic ualde apta & accommodata eſſe. & hæc cauſa fuit cur hanc lectionem probarem & reciperem. nam duo hæc Græca uerba etſi rectè ſcripta ſunt in priſco exemplari, non tamen ita perfectam ſententiam, & certam rationem habent ut non aliqua dubitatio inſit. hortatur autem ſeipſum ut forti animo congreſſum illum cum Cæſare ſuſtineat, quem maximè formidabat. Iiſdem ferè uerbis & Vlyſſes cor ſuum perferre iubet præſentia mala: difficiliorem fortunam quandoque illud perpeſſum eſſe docens. Eſt autem is uerſus ab illo pronunciatus lib. 11. Odyſſeæ, τέτλαθι δὴ κραδίη καὶ κύντερον ἄλλό ποτ' ἔτλης.

272 Vt ne Trebatium quidem) Vetus ſanè lectio Trabilium. Quam uocem cuncti quoque formis excuſi libri olim habebant: nonnulli eam poſtea in TREBATIVM, conuerterunt: unde in omnibus nunc Trebatium eſſe cœpit. Ego ut illius nominis nullam rationem, aut hiſtoriam adferre poſſim, quæ rem obſcuram aperiat, ita tot librorum con‑

consensum uix contemnendum esse puto. Qui primi priscam, & receptam lectionem condemnarunt, si aliquo argumento castigationem suam confirmassent, studiosis omnibus omne dubium exemissent: cum uerò nihil eiusmodi fecerint, mirari non debent, si maioris adhuc autoritatis apud quosdam est antiquorum exemplariorum fides, quàm illorum iudicium.

Ἄλλα μὲν αὐτὸς, &c.) *Verba Homeri ex* III. *libro* 272
Odyssea: quæ Minerua Mentorem referens pronũciat, hortans Telemachum ut absq; timore Nestorem alloquatur. Verebatur, adulescens sapientem senectutem laudati uiri ipse imperitus rerũ, & qui tunc primo pedes domo mouisset. sic ante loquitur. τηλέμαχ' ἄλλα μὲν αὐτὸς ἐνὶ φρεσὶ σῇσι νοήσεις ἄλλα δὲ καὶ δαίμων ὑποθήσεται. *Adducitur hic locus à Platone lib.* II. *de Legibus, iisdem ferè uerbis de eadem re sollicitos bene sperare iußit discipulos suos uerus Deus, & qui nobis indignißima nece salutem, uitamq; procurauit, si diuina profanis commiscere licet.*

Vide quàm sit antiquorum.) Castigauimus, VIDE 272
QVAM SIM ANTIQVORVM HOMINVM:
id est simplicis ingenij, & minimè callidi, quales antiqui homines erant. Græci item ἀρχαίους *appellant rudes, & stultos homines, & propter eandem causam* εὐήθεις *eosdem quoque uocant. Miratur Cicero, seq; nimiæ simplicitatis damnat, quòd Atticus iustam suam in Dionysium iracundiã reprehenderit, seq; magnopere stultitia sua, & nimia bonitate deceptum dicit. putasse grauius illum laturum, quæ Dionysius improbè fecerat, quàm se, duabus de causis, & quia amicum offenderat (debemus autẽ iniurijs amicorum commoueri) & quia iudicium ac testimonium quod de illo apud se fecebat, fefellerat.*

Philar

Ibid. in fine *Philargyro bene.) Sic omnes ueteres, & noui codices: quare nihil mutauimus: quamuis alij, DE PHILARGYRO legant. Putamus autem de Dionysij iniuria adhuc Ciceronem loqui. cum enim (ut opinor) de hac re Philargyrus sermonem haberet cum Attico, Ciceronemq; fortasse accusaret, planum ei fecit Atticus rem aliter se habere atque ille putaret. credebat enim Philargyrus Dionysium esse relictum, & eiectum; cum ipse potius improbè Ciceronem reliquisset. ideoq; dicit illum habuisse causam & ueram & bonam. res enim ita se habebat. facilè autem Ciceroni uidebatur defensio sua suscipi & ad exitum perduci posse, ut scilicet in eo negotio nihil culpæ admisisse probaretur. Existimamus autem intelligi debere (respondisti) seu aliquod simile uerbum.*

274 *Sed quid præcipiat sentiam.)* Antiquiores libri, SED QVID PRAERIPI, STATIM, &c. *Cum paulò antè ingressus esset disputare quid à se in eo congressu faciendum esset, citò mutata sententia, Quid præripi, inquit, supple necesse est: statim ut cum eo locutus ero, perscribam quæcunq; fecero: non oportet hæc anticipare, & antè, quàm gesta sint, uelle explicare. Eodem hoc uerbo, eodem significatu utitur prima sequentis libri epistola, Nisi, si tu aliter censeas, & hinc abero, & filij, sed alterum mihi est certius, nec præripiam tamen, expectabo tuum consilium. Vulgata autem lectio sensum frigidum habet, & paruum etiam sermonis candorem.*

274 *Tardioris fore belli quod cum ijs Sinuessam non uenerimus.) Auxilio ueteris nostri libri hunc locum turpiter foedatum purgauimus nisi fallimur: sic autem scribimus:* TARDIORIS FORE RELIQVOS, SI IN HIS NON VENERIMVS. *nullam autem est uitium, nisi*

unius

unius tantum literæ in antiqua scriptura, pro RELLIQVOS *enim* BELLIQVOS *scriptum est: nam (relliquos) per duo ll, ut quandoq; (relliquias) credidit fortasse librarius scribi oportere. Quàm inepta autem, & falsa uulgaris esset lectio, nihil attinet dicere. quid enim nunc de Sinuessa loquatur, cum exponat querelam Cæsaris, quam secum habuerat, quod ei negasset se ad urbem uenturum? quomodo autem hæc res tardius bellum facere poterat? Hæc sunt tam inania, & ridicula, ut nihil suprà dici poßit. Recte autem iudicabat Cæsar reliquos fore tardioris, si Cicero in illis non fuisset: omnes enim boni uiri reprehensionem eam fugere cupiebant: cum autem unus inuentus esset qui fidēter negasset, illi quoq; difficilius cogi poterant. Sequitur autem sermo huic sententiæ conformis. Tardioris autem accusandi casum numero multitudinis, quis non uideat esse, non unitatis generandi? quod fortasse nonnihil occasionis dedit ad errandum. In his autem, frequens est apud Ciceronem, id est unus ex his, ut (in eis) etiam lib.* XIII. *Academicam omnem quæstionem libris* IIII. *in eis quæ erant contra* ἀκαταληψίαν *præclarè collecta ab Antiocho Varroni dedi. Item in eodem lib. Incidissemus etiam in illos, in eis in cognatum tuum.*

Quæ ut tu soles dicere νεκυίαν.) *Sic locum restituimus auxilio meliorum codicum, in quibus adhuc hæc uox Græca inuenitur, etsi imperitia librariorum aliquantulum inquinata, non tamen ita ut tota non agnoscatur: nam antè etiam cum hac dictione usus esset, ut de nomine prius ab Attico & sæpe usurpato locutus est: ita enim inquit, Quam illam* νεκυίαν *(ut tu appellas) timere. quod ita esse scimus ex epistola illa, in qua multa loca ex epistolis Attici citat, nam in uno sic legimus; Ita ut si saluus sit Pompeius, & constiterit* 275

alicubi,

alicubi, hanc νεκῦιαν relinquas. Quid autem de hoc nomine ſentiamus, antè diximus. quæ autem poſt hanc uocem ſequuntur uerba, adeo conturbata ſunt, & peruerſa, ut nos rectum eſſe iudicarimus contra ea ſtellulam adponere: antiquam autem ſcripturam repoſuimus cum fide, & diligentia. ſiqua enim ſpes reſtat quandoq; ſinceram lectionem reſtitutum iri, ex priſcis ueſtigijs eam exprimi atq; erui poſſe ſperandum eſt. Quidam AREA SCELERVM, *legunt. alij pro* AREA *Græcam uocem* ἅλως, *quæ tamen idem ſignificat, reponunt: alij etiam alijs modis, ut fit cum ueritas occulta eſt: nos nihil, quod certum eſſet uidentes, inſtitutum noſtrum conſeruauimus, ut in tantis tenebris antiquorum codicum, lucem etſi obſcuram & tenuem, non dimitteremus.*

Ibidem *Illa tamen κατευγίς) Sic nonnulli legunt: quomodo autem exponant, notum eſt. antiqui ſanè codices* KATAKIC *habent: ego puto unam ſyllabam in medium reſtitui debere, quæ incuria librariorum omiſſa fuerit, & ita κατάκρισις fieri & legi: quo uerbo etiam utitur lib. 11. harum epiſtolarum, Sed me κατάκρισις mea illa commouet &c. Arbitror autem denunciationem illam hic intelligere, quam ipſe Cæſar in primo commentario de bello ciuili mitioribus uerbis à ſe factam eſſe tradit: inquit enim, pro quibus orat, atq; poſtulat, ut Remp. ſuſcipiant, atq; unà ſecum adminiſtrent: ſin timore defugiant, illi ſe oneri non defuturum, & per ſe Remp. adminiſtraturum. nam neq; illic hoc nomen communi ſignificatu ponitur.*

Ibidem *Non fuit rogandum.) Nos cū antiquis,* NON FVIT NEGANDVM, *leginus: conſtituerat omnino hoc illi Cicero liberè negare, quod tamen moleſtum, & periculoſum erat. quum autem hoc Cæſar quaſi perſpexiſſet, ut*

honeſt

honestiorem finem sermoni imponeret, ut deliberaret petijt. quare Cicero gaudens cōmodiorem exitum, quàm sperabat, sermonem illum habuisse, Non fuit negandum, inquit. In *antecedente etiam epistola,* Ergo ei negandum inquit? *quasi dicat, hoc non nisi cum periculo fieri potest.*

Inde expecto quidem ἀλλὰ τελίαρ illam tuam.) Hæc *est recepta lectio, quam cum sententiam nullam habere existimauerimus, eò confugimus, ut antiquos characteres potius descripserimus, quàm inania hæc uerba, & inerudita hic inutiliter iacere pateremur: unum tantum nomen, atq; id fœminino genere desiderari suspicamur & ex hoc loco, & ex illo etiam qui est in secunda epistola sequentis libri, qui in nostro antiquiore ualde similes huic notas habet, ut qui unum purgarit, ambos restituerit.* 275

Ille uerò non) *Negatiuam particulam deleui, quippe quam in nullis antiquis libris inueni: existimo autem figuram esse* ἀποσιώπησιν, *ut magis accusandus sit Seruius, quàm* Pon*tius: nam is timoris causa id commisit: turpior autem res Seruium impulit ad id consilium capiendum.* In *quo autem discrepat paulò suprà antiquum exemplar à uulgata lectione, quamuis id non receperim, celare nolo: in eo enim ita legitur,* Sed erit immitissimus Seruius, *qui filium misit ad effligendum* Cn. Pompeium, *aut certe capiendum, &c.* Quos *si* Effligere *expellere significaret, & quasi ui & pressu quodam extrudere, quemadmodum apud Græcos* ἐκθλίβεσθαι, *quod* Latini (*ut puto*) Exprimere *dicunt, non ineptum fortasse sensum hæc lectio haberet, eundemq; planum & apertum. sed quia de hoc mihi parum compertum est, ideo ueterem lectionem repudiaui.* 276

Et aliquando sententiam terminemus.) *Nulli manu scripti hoc extremum uerbum habent. ut* κατ' ἔλλειψιν *hic lo-* Ibidem

cus pronunciatus sit, qualis est sermo iratorum: cuiusmodi hic esse Ciceronis, ex uerbis ipsius liquidò apparet.

EX LIB. X. EPIST.
AD ATTICVM.

277 Nonis illis Decembribus:) Iusseram ego, ut dictio ILLIS bis scriberetur, nota figura, in quo magna culpa est librariorum, qui ea quæ non sine aliqua molestia, & labore indagaui, ipsi sua negligentia omiserunt. Sæpe ita locutus est Cicero, ut in II. lib. ad Atticum, Vectius ille, ille noster index &c. Et in primo, Nosti Caluum ex Nanneianis illum, illum laudatorem nostrum. quam autem uim & ἔμφασιν habeat hæc repetitio, unicuique planum esse arbitror. Quantopere autem solitus esset Cicero celebrare Nonas Decembres, quo die de coniuratis supplicium sumpsit: manifestum est: nimis enim erat ille laudum suarum iactator: ut amicis etiam, nedum alienis fastidium tam crebra illarum prædicatio gigneret. Brutus in epistola ad Atticum, An quia non omnibus horis iactamus Idus Martias similiter atque ille Nonas Decembres suas in ore habet, eo meliore conditione Cicero pulcherrimum factum uituperabit, quàm Bestia, & Clodius reprehendere illius consulatum soliti sunt?

277 Quidnam ego, quid ille:) Et locum hunc auxilio ueteris codicis antea corruptum, & deminutum restitui: uerba autem Græca Homeri sunt, χ. λ. pronunciata ab Hectore. eosdem uersus adducit Cicero in epistola, qua Præcilium Cæsari commendat: quo loco plenius eius sententiæ uim, & excellentiam explicaui.

278 Me attractum iri si de pace agatur.) Vetus illud exemplar, Si de ea re agatur, habet. ego tamen receptam lectionem

nem non spreui. qui uetere magis delectatur, potest nunc eam pro suo arbitrio reponere: nam quin de pace intelligat, dubium esse non potest ex sequentibus uerbis.

Vt dum oratores cantent, rideant, quiescat:) Tradunt 278
Beroaldum *sic emendasse*, EANT, REDEANT: *quam nos castigationem non improbauimus. Nam & satis modesta est, & ingenua: & quæ antea uerba legebantur, risum uere unicuique mouere poterant. in manu autem scriptis codicibus*, QVIESCAT *unitatis numero legitur. nam in alijs nihil discrepant prisca ac noua lectio. Quem autem summarium appellet, nobis ignotum est, eam uocem etsi nonnulli attentare conati sint, quia in cunctis manu scriptis est, & nihil melius, neque à nobis excogitari potuit, neque ab alijs adhuc prolatum scimus, ut erat reliquimus: sit'ne autem corrupta, an non sit, nihil compertum habemus.*

Εκφώνησις τέρπει,) Posteriorem *Græcam uocem depra-* Ibidem
uatam esse credimus. Quid enim ibi τέρπει *faciat cum paulò pòst* DELECTAVIT, *scriptum sit? quod uerbum superiorem sententiam concludit.* Nos *autem aduerbium quoddam, uel* ἐπίθετον *uocis illius* ἐκφώνησις *desiderari arbitramur: quod tamen quale sit, dicere non possumus: Græcos autem characteres depinximus, ut alij ueram ex illis lectionem quæ latet, euocare poßint. Quod cum omni studio ipsi facere conati simus, adhuc præstare non potuimus.*

Hæc est ἄλωσις *in qua nunc sumus mortis instar:*) Ve- Ibid. in fine
teres libri ἄλη *habent, id est* πλάνη *& erratio. animi tamen, non corporis errationem intelligere debemus: cum aliquis uarijs grauibusq; cogitationibus distractus in quo consilio consistat reperire non potest: quod magnam mole-*

 stiam,

ſtiam, uel uitæ potius tædium gignit. Malè noſtri illi libra-rij per duo λλ *hanc uocem ſcripſerunt.*

279 *Si acciderit ut legarer.) Legerer habent manu ſcripti codices, ut in* IIII. *etiam lib. teſtati ſumus: illic enim eandem locutionem reſtituimus. eſt autem huic ille locus ualde ſimilis. Meſſius defendebatur à nobis è legatione reuocatus, nam eum Cæſari legerat Appius. Sunt autem lecti, legati: non tamen urbe exierunt: cum Piſo etiam ſocer apud Cæſarem offenderit, quòd in Senatu de ea re mentionem facere auſus ſit.* Hoc ex Dione accepimus, *qui de hac legatione ſic loquitur,* καίτοι τελευταῖον πρέσβεις ὑπέρ τε τῆς εἰρήνης καὶ περὶ τῆς ὁμονοίας σφῶν παραχρῆμα πρός τε τοὺς ὑπάτους καὶ πρὸς τὸν πομπήϊον πεμφθῆναι ἐσηγήσατο. *Et paulò póſt,* καὶ ἐκεῖνον ὑπετόπουν καὶ μάλισθ᾽ ὅτι οἱ πρέσβεις οἱ τὰς καταλλαγὰς δῆθεν πρυτανεύοντες ἡρέθησαν μὲν, οὐκ ἐξῆλθον δέ: ἀλλ᾽ ὅτι καὶ ἐμνήσθη ποτε περὶ αὐτῶν ὁ πίσων ὁ πενθερὸς αὐτοῦ αἰτίαν ἔσχεν.

279 *Iam adeſt & animus ardet:)* Ante *hæc uerba Græca dictio deſideratur: quam cum ex priſcis characteribus intelligere nequiuerimus, illos diligenter deſcripſimus. nullo autem modo* μάντευμα *legi poteſt, ut crediderunt Germani: nam & nullum ſenſum hic ea uox habet, & fœmininum eſſe debere iam antè docuimus in penultima præcedentis libri epiſtola. Perſpicere autē poſſumus conſimiles noſtris omnino characteras eſſe in antiquo codice* Germanorum*: quos ipſi, dum ſtudent eam uocem aliquem ſignificatum habere, aliquantulum peruerterunt, ſed tamen non ita ut non retineant adhuc multum ſimilitudinis.*

280 *Alteram tibi eodem die epiſtolam dictaui.)* Nos HANC *repoſuimus ex manu ſcriptis exemplaribus, quæ uox culpa librariorum omiſſa fuit, cum eſſe debeat: locuti antea*

ſumus

sumus de hoc loco, ubi etiam plura exempla huius sermonis adposuimus.

Quorum societas, & sceleratæ cõsensionis fides.) Castior 280
omnino, elegantiorq; antiqua lectio est, à me restituta, quæ SOCIETATIS habet: ut postea se quasi corrigat, qui societatem appellarit consensum, & coitionem eorum: cum potius scelerata, & nefaria consensio appellanda sit. fidem autem societatis dicit, quia illi cum fide, quæ cogitauerant texerunt, & postea exercuerunt.

Quò intelligeret se apud ipsum legem offendisse de æra- 285
rio.) Nulla sanè alia re discrepant antiquiores codices, nisi quòd IPSAM, & non IPSUM habent: ut nunquam ferè frustra inspiciatur. qui si & ipsi aliqua parte mendosi sunt, tamen aliquod uestigium retinent uerioris lectionis, ut hic accidit: putamus enim nos pro LEGEM, PLEBEM, legi debere, ut intelligamus Cæsarem perturbatum esse, quòd intellexerit se in magnum odium plebis uenisse in eo negotio de ærario. ærarium enim clausum, non sine scelere à quibus non debebat aperiri poterat, quod etiam inter magna Cæsaris impedimenta Cicero collocat lib. VII. cum inquit de illo, Non eum rerum prolatio, nec Senatus, magistratuumq; discessus, nec ærarium clausum tardabit. Cum igitur ille eius claustra fregisset, publicasq; pecunias diripuisset, ualde ab omnibus reprehensus erat, & plebs uiolatum ab eo Tribunum, contra cuius uoluntatem ausus fuit id facere, iniquo animo tulerat. Sequenti autem epistola idem his uerbis affirmat, Curio mecum uixit, iacere Cæsarem putans offensione populari. Item secunda ab hac epistola, Quippe qui florentis, ac nouos, ut uti diebus ipsi illi egenti, ac perditæ multitudini in odium acerbißimum uenerit. Etsi in

primis uerbis mendum sit. Offendere autem apud aliquem, id est odio illi esse, alibi apud Ciceronem reperies, ut ad Qu. Fratrem lib.I I. *Nam apud perditißimam illam atq; infimam fecem populi propter Milonem, suboffendit, & boni multa ab eo desiderant.*

283. in fine *Atq; ego me recessurum, & solitudinem quærere.*) *Emendauimus* RECESSVM. *Recessum enim appellat loca ab hominum cœtu remota. ipse lib.* XII. *Nam mihi recessus, & solitudo prouincia est.*

384 *Atq; uidebat.*) R*eliquum huius epistolæ multis mendis scatet: ipsi in tantis peruersionibus conati sumus quàm tutißime potuimus omnia ad antiquorum codicum fidem reuocare: multæ tamen restant maculæ, ut dici non poßit quàm male habita sit hæc epistola. in uetustiore nostro exemplari ne illud quidem* IVBEBAT *integre legitur sed detruncata, & lacera quædam uox* IVLEBAT: *quæ magis adnotamus, ut fidem faciamus mancum, & corruptum esse totum hunc locum, quàm ut ullam opem adferant huic contextui uerborum: cum præsidium illud, quo multa menda sustulimus, nos penè deseruerit. quid aliud facere possumus, quàm deprauata loca indicare?*

Ibidem Et *sermonis Hirtiani.*) *Lurtiani habent manu scripti codices: & infrà, Lurtio conuento. ubi prius Hirtio: quod quamuis non certam historiam faciat huius negotij, tamen à nobis receptum est. cur enim non potius antiquis codicibus fidem habeamus, quàm nouis, & contaminatis?*

Ibidem *Tu optimos Terentiæ dabis.*) *Ita etiam habent manu scripti codices nullo sensu: nos tamen Oppios legi posse arbitrati sumus: nam in extremo sequentis epistolæ de eodem negotio agens (ut putamus)* De *Oppijs Veliensibus (inquit) quid placeat, cum Philotimo uidebis.* Et *lib.* VII. *ubi loquitur*

tur de ænigmate, quo usus fuerat Atticus in sua epistola, inquit, Aenigma Oppiorum ex Velia. *Et paulò pòst,* Oppios *enim de* Velia,*&c.est autem de nummis (ut opinor) & pecunia semper sermo.* Libro *etiam* VIII. *sic inquit,* Ad Philotimum *scripsi de uiatico, siue à* Moneta,*nemo enim soluit, siue ab* Oppijs *tuis contubernalibus.* Hoc *causæ fuit cur* Oppios *potius scribendum esse existimauerim. qui meliorem, certioremq; lectionem inuenerit, me facile in suam opinionem ducet.*

Quod mihi mandas de quodam regendo ἀρκαδίαν:) Hoc *etiam uerbum Græcum in uetustioribus incertum est, & deformatum, ut puto: nam ibi ita legitur* APCAIAN:) Nos *(ut in malis) non omnino inepte (ut putamus)* ἀρχαῖον *legi posse iudicauimus: id est simplex, & stultum. nam hæc uox* Græcis *quemadmodum* ANTIQVVS Latinis, *sæpe non bene sonat.* Aristophanes νεφέλαις ἀρχαῖά γε καὶ διϊπολιώδη καὶ τεττίγων ἀνάμεστα. *Scio sane* Erasmum *uirum doctißimum receptam lectionem sequi: credereq;* Ciceronem *ad* Græcum *prouerbium alludere, quod est* ἀρκαδίαν μ' αἰτεῖς, *quod non reprehendo: licet antiqua scriptura aliquantum diuersa sit, & durum mihi uideatur si prouerbium indicare uoluisset, unum tantum uerbum posuisse. Quamuis enim ut plurimum* Cicero *truncata, & mutila prouerbia adferat, hoc tamen mihi modum excedere uidetur, uetustum exemplar mihi hanc suspicionem creauit: nam alioqui libenter optime de* Latina *lingua meriti iudicium secutus essem.* Loquitur *autem, ut putamus, de* Qu. Cicerone *filio. nam in fine sequentis epistolæ, cum nominatim de illo suprà egisset inquit,* Quem *tamen nos disciplina regimus.* Item *suprà in eadem epistola, cum de eodem sermo esset:* Vellem, *inquit, suscepisses* 285.in prin.

iuuenem regendum. Item *non multò pòst, cum dixisset,* Iuuenem *nostrum non possum non amare:addit postea,*Sed *erit curæ, & est ut regatur. ut fortasse pro* QVODAM (Quinto) *legendum sit: quod tamen non adfirmo. nunquam enim tam incertus fui, quàm sum, in hac huius epistolæ parte.*

285 Rescripsi *& ista madio si uis cum ioco tamen familiari.)* Noster *antiquior pro* ISTA, *habet* ISTO. Germani *quoque in margine sui codicis ex uetusto exemplari uidentur adnotasse* ISTOMACHO. *quæ enim à notis quibusdam correctoribus non acceperunt, ex ueteri codice illos hausisse possumus existimare. ipse* RESCRIPSI ET STOMACHOSE, *partim ex ueteribus codicibus, partim ex ratione ipsa ausus sum scribere: ut intelligat rem illam, quam postea apertius exponit, cum inquit,* Vectenum *mihi amicum, ut scribis, ita puto esse: cum eo (quod ἀποτόμως ad me scripserat de numis curandis) θυμικώτερον erat: id tu si ille aliter acceperit ac debuit, lenies.* Monetali *autem adscripsi, quia ille ad me proconsulem &c.* Credo *autem intelligere iocum familiarem, quòd monetalem eum appellauerat: nam simultatem inter illos intercessisse ex hoc etiam loco declaratur.* Dum *certius aliquid reperitur, non incommode sic legi posse existimo. nam etsi coniecturis aliquantulum usus sum, eas tamen tam firmas arbitror, ut non omnino repudiandæ sint, numerum autem dierum, quo epistola data est, qui incommode in caput sequentis epistolæ collapsus erat, in finem huius retraxi: hæc enim sua illorum uerborum sedes.*

281 Et *tamen recitet.)* Castigauimus ET TAMEM RETICE, *cum uerba illa nihil significati haberent, ut dixerit se omnino uelle nauigare ad* Pompeium, *consiliumq; hoc suum*

suum aperte se exequi uelle, nec exitum rerum Hispanarum se expectaturum: fiat in illis quidlibet. quamuis autem non callide hoc agere uelit, tamen iubet ut reticeat hoc suum consilium, ne ulla ratione impediri posit: timuit enim ne cum se quod cogitaret palàm facere uelle dixisset, Atticus id non tegeret: id autem cum utilitatem nullam habeat: & incommodi aliquid gignere posset, nullo modo uult Cicero diuulgari.

Nec tamen in acie, sed militia, aut alio in loco.) *Nos castigauimus pro (militia)* MELITAE: *quæ insula est, uicina Siciliæ, penè adhuc antiquum nomen seruans, de qua meminit Cicero in Verrinis. Plinius lib.* III. *cap.* VII. *& Strabo: unde appellatos uolunt Catulos Meliteos: eam nunc Hierosolymitanæ religionis equites Rhodo pulsi muniunt, & sedem reliquarum suarum fortunarum fecerunt. cogitauit autem Cicero ibi manere donec bellum esset, quieto loco, & ab omni belli suspicione remotò, ut in fine sequentis epistolæ narrat his uerbis,* Cum Antonio item est agendum, ut cum Curione Melitæ me uelit esse. *Item non multo pòst,* Melitam igitur (opinor) capessemus. dum quod in Hispania, quod quidem propemodum uideor ex Cæsaris literis ipsius uoluntate facere posse. *Quamuis igitur non habeamus nobiscum hoc loco ueteres codices, ex posterioribus tamen his locis uidetur satis tutò posse mendum, quod illos etiam occupauit, deleri.* 286

Cretensi Curio:) *Hæc est uulgata lectio, quæ quàm falsa sit, dici non potest: uetustior noster codex,* Fretensi: *nos admoniti ab antiqua scriptura, & historiæ ueritatem, sectantes,* FRETO SICILIENSI *scripsimus: sic enim Cæsar ipse primo libro, de bello ciuili de Curione loquens,* Fretumq; Siciliæ classe occupauerat. *Item in initio secun-* Ibidem.

di libri, Interim L. Nasidius ab Cn. Pompeio cum classe nauium X V I. in quibus paucæ erant æratæ, L. Domitio, Maßiliensibusq; subsidio missus, freto Siciliæ, imprudente, atque inopinante Curione prouehitur. Dicitur autem Fretum Siciliense, ut Prætura Siciliensis. De natura Deorum lib. I I I. Quid Chalcidico Euripo in motu identidem reciprocando putas fieri posse constantius? quid freto Siciliensi?

286 Quintum puerum accepi uehementer:) Male punctis distincta hæc oratio adeo confusa erat, & tantas tenebras gignebat, ut quandoq; hic locus immerito corruptißimus existimatus sit, in quibusdamq; impreßis asterisco, ut mancus, signatus. Accepi autem uehementer, significat grauiter accusaui, & asperioribus uerbis reprehendi. sic loquitur & Cœlius de Pompeio. Accipitur satis male à Curione, & totus eius secundus consulatus exagitatur. nam sæpe etiam in bonam partem hoc uerbum sumi pro significatu, & ui aduerbij quod ei adiungitur, notißimum est. Græci eadem ratione τραχέως δέχεσθαι grauiter accusare dicunt, & è contrario οἰκέως δέχεσθαι familiariter, & læto animo recipere. Vtriusq; locutionis exemplum est apud Plutarchum. in uita enim Craßi, ubi de Mumio eius legato agit, qui contra Spartacum parum prospere pugnauerat, sic loquitur, ὁ δὲ κράσσος αὐτόν τε τὸν μώμιον ἐδέξατο τραχέως· καὶ τοὺς στρατιώτας ὁ πλέιζων αὖθις, ἐγγυητὰς ᾔτει τῶν ὅπλων ὅτι φυλάξωσι. In Cicerone autem, cùm de ipso sermo esset, qui puerum adhuc Octauium obuiam sibi forte in uia factum accuratè, & blande semper excipiebat, somnio de futura illius potentia admonitus, ita inquit, ἐκ τούτου φασὶ τὸν κικέρωνα τῷ παιδὶ κατὰ τὰς ἀπαντήσεις ἐν τυγχάνειν ἐπιμελῶς κἀκεῖνον οἰκείως δέχεσθαι τὰς φιλοφροσύνας. & illum

etiam

etiam puerum scilicet Octauium blanditias illecebrasq́; Ciceronis familiariter solitum esse accipere.

Quod fieri non debet) Duo *postrema uerba in manu scriptis libris non inueniuntur: alij codices excusi pro illis,* DICITIS OPORTERE *habent. donec tamen uidero antiquiorem codicem, qui ea habeat, semper suspicabor noua esse, & ab aliquo inculcata. uidendum potius an sit figura ἀποσιώπησις, ut quid intelligendum sit, relinquat in animis auditorum.* 287

An n̄i ualde hic in absentia) Pro ABSENTIA ABSENTIS, *habent cuncti manu scripti codices. primum autem uerbū* ANNIBAL *esse debere censuimus, adiuuante non parum nostram coniecturam antiquo illo codice. Cùm autem de immiti atrociq; hoste sermo est, semper sic loquitur, ut antea lib.* VII. *Vtrum de imperatore pop. Rom. an de Annibale loquuntur. Et in Philippicis, Annibal credo erat ad portas. Quod si non ita legatur, negare non possumus hunc locum corruptissimum esse.* 288

Non hæc collegij nostri ab Attico) Legimus, AB APPIO. *scripsit autem Appius de disciplina augurali librum, quod declarat M. Tullius in epistola quadam ad ipsum, his uerbis, Quod egomet multis iam argumentis antè iudicaram, maximeq́; illo libro augurali, quem ad me amantissimè scriptum, suauissimum misisti. Item Sex. Pompeius in dictione Solistimum, inquit, Appius Pulcher in auguralis disciplinæ libro primo ait esse tripudium, &c. Similitudo nominis decepit librarium: hoc enim nomen quod sæpe, imò in singulis paginis harum epistolarum habetur, in errorem hominem induxit.* Ibidem.

Quippe qui florentis ac nouos ut uti diebus, &c.) Hæc *erat ferè omnium impressorum codicum lectio, à qua* Ibidem.

nihil

nihil discrepabat antiquior noster liber. aiunt postea Beroaldum *emendasse, Quippe qui florens, ac nouus primis diebus, &c. alij rectius putant, Quippe qui florentibus, ac bonis ueluti rebus ipsi illi, &c. ut fit cum occulta ueritate unusquisque in suam aliquam sententiam omnia conatur extorquere.* Tutius *igitur existimauimus in tam peruerso, & deminuto loco ueterem scripturam conseruare, illiq; mendi notam adponere, quæ tantisper maneat, dum aliquid certius inueniatur.*

Ibidem in fi. *Mansuetudinis in* Metello, *diuitiarum in Afranio)* Nos, IN AERARIO *legimus: ut idem Cæsaris factum, nec mansuetum, nec diuitem (quod uideri uolebat) eum esse argueret. quomodo enim mansuetus, qui* Metellum Trib. *pl. occidi uoluerit? nam si diuitias quas ostentabat habuisset, quid opus erat ærarium clausum, ui, impediente* Trib. *aperire, publicasq; pecunias auferre?* Non *paruam ansam huic errori dedisse puto, quòd sæpè in hoc codice* F *litera pro* E *sumpta est: propter similitudinem (ut puto) quam inter se habebant in uetere scriptura hæ literæ. quid autem de Afranio loquatur, qui eo tempore legatus* Pompeij *in Hispania erat?*

289 *Sedeo enim πλουτοδοκῶν)* Hoc *uerbum* Græcum, *cum antea quiddam omnino desideraretur, nonnulli reposuerunt, acceptum (ut apparet) ex manu scriptis, nec tamen satis purgatis libris, interpretatiq; sunt, ditem expectans. quam nihil autem ad hunc locum faciat, omnes facile uidere possunt.* Antiqui *codices una minus syllaba πλουδοκῶν habent, quæ sincera est, & uera lectio πλουδοκῶν enim tempestatem, & nauigationem idoneam expectans significat, composito uerbo cum notißimo apud* Græcos *nomine, & quo usum esse antea* Ciceronem *docuimus: nam in libro* X V.

in

in uulgatis etiam codicibus legimus, Hic autem quantus πλῆς *: sed uidebimus. Ob hoc igitur Cicero se dicit non reperire quid scribat : quia cum omnia quæ parari, conficiq; debebant prouidisset, nauigationi'que intentus, idoneam tantum tempestatem expectaret, quæ omni momento temporis surgere poterat : quid amplius scribere attinebat?*

Vt meam ipse   iam euocem) Sic erat in impressis co- 290
dicibus inani aliquanto spatio relicto : quod nostri ueteris auxilio expletur. legitur enim in eo, Ne meam ipse συμπάθειαν *euocem : adeo clarè, ut mirer ab alijs non esse id animaduersum. Quàm autem hic accommodata sit Græca hæc uox, dici non potest. cùm enim de incredibili amore in se Tulliæ suprà locutus sit, cito ex eo sermone delabitur ; sentiebat enim se iam commoueri, affectusq; suos excitari, quod nolebat. Verbum hoc notum est : quod si tam facilè exprimi posset uerbo Latino, quàm uis eius, significatusq; intelligitur, nihil laboraremus. Cicero id nomen ponit lib. II. de diuinatione, eiusq; uim non uno uerbo reddit : hæc illius uerba sunt, Aut enim diuina uis quædam consulens nobis, somniorum significationes facit, aut coniectores ex quadam conuenientia, & coniunctione naturæ, quam uocant* συμπαθίαν, *quid cuique rei conueniat ex somnijs, & quid quanque rem sequatur intelligunt, &c. Verùm hic diuersam uim* συμπάθεια *habere uidetur ab ea quam in Diuinatione habet, & potius eodem significatu hoc loco sumpta esse, quo alibi uerbum ab ea deductum Cicero usurpauit, cùm dixit, Atticæ commotiunculis* συμπάσχω.

Insaniam quoque quamuis sit falsa nauigio esse te iturum trans mare) Valde diuersus est hic locus in antiquis Ibidem.
codici

codicibus: nec tamen est in illis integer, & incorruptus, sed profecto mancus. nos dum aliquid certius, meliusq; reperitur, quammaxime potuimus cautè, & parcè, eum castigauimus: antiquam tamen scripturam, ut testatam relinquamus, & ut quàm nobis tutum uisum sit ab ea discedere, notum faciamus: adfirmamus omnia quæ in nostro leguntur, in eis legi, exceptis his uerbis TE ITVRVM: *quæ cum in omnibus excusis inuenissemus, reliquimus, ut aliquis sensus elici ex hoc loco posset: de nostro autem nihil addidimus. Vbi in impreßis erat* NAVIGIO, *antiqui (magno) uel (magni) habebant. reliqua quæ nunc in nostro sunt, eadem quoque in illis erant: si acute consideres uulgatam lectionem, nihil ea ineptius. quid enim (nauigio) addere oportebat? quasi aliter trans mare iri posset. nimis otiosa, & frigida (nisi fallimur) ea oratio fuisset: adhuc tamen aliquid inuestigandum puto: locus enim hic in manu scriptis ita deminutus est, ut nisi ex uulgatis* TE ITVRVM *suppleas, imperfectus sit sensus.*

291 *Si non fortunæ obsecutus fueris ut debes*) *Locus hic ex epistola Cæsaris aliter in antiquis legitur: quorum lectionem nos magis probantes in nostrum eam transtulimus:* VIDEBERE *enim seu* VIDEBERIS *est in illis, ubi uulgati & excusi omnes* FVERIS VT DEBES *habent. Paulo item suprà uerba hæc neglex imus deleuimusq;* QVOD MINVS PLACET. *nam in nullis manu scriptis inueniuntur, & inutiliter ab aliquo addita existimamus.*

294 *Vide quam ad hæc*) *Post hæc uerba spatium inane relictum erat:* τυραννικῶς *ibi reposuimus: nam ita ante nos Germani in suo codice scripserant, & ita unius tantum literæ transpositione in nostro uetustiore legas: quare ita*

ita scribendum esse censemus. post hanc Græcam uocem incipit epistola M, Antonij.

Quare parui refert me probare) importune colloca- 294
tum post dictionem PARVI punctum, quod perfectam orationem indicat, fecit ut crederetur ea esse præteriti temporis à pareo, id est quod iußit & imperauit ille, feci, meq; obedientem mandatis illius præbui. cum debeat puncto sublato (parui refert) legi: uoxq; illa PARVI secundo casu nomen sit, seu potius aduerbium, hoc sensu, Parui refert me probare cogitationem tuam: nisi mandata Cæsaris negligere uolo: quamuis enim ea probem, nihil in hoc tibi commodare possum. debeo enim quas mihi Cæsar imposuit partes sustinere, & omni diligentia exequi: quare ad illum, cuius in arbitrio res est, & qui ius quod petis concedendi habet, mittas censeo, à me enim id impetrare non potes.

Tentabo audeam nihil properare) Hæc uerba ualde cor- 295 in prin.
rupta, & manca sunt: cum igitur nihilo meliorem hac antiquam scripturam inuenerim, sed eandem penitus, & simili modo peruersam, & laceram, contra hunc locum asteriscum figi iußi. Non me latebat, quosdam hunc locum coniectura restituere tentasse: sed quia parum illorum castigationes sinceræ, & fideles mihi uisæ sunt, eas neglexi: in impreßis CERTE, noster antiquior CARTI habet: quod tam corruptum est, ut receptam eius loci lectionem nulla utilitate mutare noluerim.

Atque utinam ad Curionem) Restituimus auxilio ue- Ibidem.
tustioris exemplaris uerba Græca, quæ hic desiderabantur: quæ etsi in eo aliquantum perturbata sunt, non tamen adeo sunt confusa, ut non perspiciatur in illis, si diligenter attendas, nostra lectio. Germanos quoque adfirmarim consi

consimiles his, qui sunt in nostro characteres, in suo codice inuenisse, è quibus cum sententiam exprimere uellent, ueram assequi non potuerunt. quàm frequens sit hic modus dicendi apud Græcos autores, notum est. cum autem de se magnum quiddam loqui uellet, humanæ infirmitatis memor, antequam id proferret, σὺν θεῷ τοι λέγω *dixit, id est uolente, & non aduersante* Deo: *ut nos etiam cum de nobis aliquid magnum pollicemur, semper hoc addimus ad minuendam arrogantiam.* Aristophanes in Pluto, οἶμαι γὰρ οἶμαι σὺν θεῷ δ' εἰρήσεται ταύτης ἀπαλλάξειν σε τῆς ὀφθαλμίας. Demosthenes *etiam in epistola ad* Athenienses, *quam cùm in exilio esset, scripsit,* οὐ μὴν ἀλλ' ἐὰν ἐθελήσητε ἀκοῦσαι σιγῇ καὶ παραμείνητε πάντα μαθεῖν οἴομαι καὶ σὺν θεοῖς εἰρήσεται αὐτός τε φανήσεσθαι μετὰ πάσης εὐνοίας τὰ δέοντα περὶ ὑμῶν πράττων καὶ τὰ συμφέρονθ' ὑμῖν ἐμφανῆ δείξειν. *multa huius locutionis exempla adducit in suis commentarijs admirabilis doctrinæ uir* Budæus: *quæ, qui scire uolet, ibi legat: qui etiam* Latinos *adfirmat, deûm benignitate & dijs bene iuuantibus dicendo, idem expreßisse.* Est *autem locus* Homeri λ. ι. σὺν θεῷ εἰλήλουθμεν. *ubi uetustam declarationem hanc legimus,* τῶν λόγων τὸ ὑψηλὸν τῇ θείᾳ ῥοπῇ λύει, ἔστι δὲ ὅμοιον τῷ, πειθόμενοι τὸ κράτεσι. *quod non incommode hic adnecti posse iudicauimus.* Nollem *autem nostros librarios perfecto puncto, quæ sequuntur uerba ab his distinxisse. uerba enim quæ nimis contumaciter, nisi mitigata essent, dicta fuissent, hæc sunt,* Efficietur *aliquid dignum nobis. quare nulla ratione ea separare conuenit.*

Ibidem. Tua mihi ualde molesta est) Inane *spatium* Græca *quæ desiderabatur, uoce repleuimus, quæ in uetustioribus codicibus integra est. dicit igitur se ualde perturbatum, quòd audierit*

audierit eum δυσουρίᾳ *uexari: sic enim Græci morbum illum appellant, cum ægre lotium it: quem etiam aut ei non dissimilem* στραγγουρίαν *uocant. nam hæc medici accuratè & minute ut suæ artis uocabula distinguunt, quæ cæteri eius imperiti inconsiderantius tradunt. Ex illorum autē decretis diligentissime hoc docuit* Marcellus Virgilius *in suis in* Dioscoridem *à se conuersum eruditissimis annotationibus: qui igitur scire uolet, inde petat, unde & nos hoc hausimus, & siquid in humanis literis & his politioribus studijs scimus: eo enim doctore usi sumus & doctissimo & nostri amantissimo.* Latini *urinæ difficultatem & stillicidium uocant.* Quòd *autem mederi iubet dum est* ἀρχὴ, *ad notissimum* Græcum *prouerbium alludit, quo traditur* ἀρχὴν ἰᾶσθαι πολὺ λῷον, ἢ ἐς τελευτὴν *esse.*

Septem præterea coniunctæ lecticæ amicarum, hæ sunt amicorum) Non *parum mihi suspectus est hic locus. nam & in antiquiore nostro codice uox illa* HAE, *non legitur: & multa obscuritas præterea uersatur, nisi uulgari, & exposito sensu contentus sis, qui mihi parum satisfacit.* 295

Ego *uerò uehiculo si nauis non erit, &c.*) Ego *puto hunc locum peruersum. præter enim quàm quòd ualde diuersam ueterem lectionem repperi: quî potest hic usus esse uehiculi, cum trans mare eundum esset? sed alijs etiam de causis ualde insulsa hæc mihi uidetur lectio. siquem tamen ea delectat, is suum iudicium sequatur, nostrum spernat: antiqui codices sic habent,* EGO VERO VELLVNT RIDICVLO SI NAVIS NON ERIT, *&c.* Ibidem

De itinere & de sorore quæ scribis molesta sunt) An*tiqua lectio* DE ITINE. Nos, DE IVVENE *ca-* 296 In princip.

z *stigau*

stigauimus, sic enim sæpe appellat Qu. Filium, ut cum inquit, Vellem suscepisses iuuenem regendum. & alijs multis locis: ut intelligat de simultatibus, rixisq; quibusdam inter eum, & matrem Pomponiam Attici sororem: nam in matrem etiam parum pium hunc fuisse, ex multis locis colligitur; ut lib. XIII. cum hæc ipsius uerba recitasset, Ita minus multum unà erimus, nam ego istam domum uidere non possum: qua de causa, scis. Postea Cicero subdidit, Hanc autem causam pater odium matris esse dicebat. De hac re (nisi fallimur) non multo pòst sic loquitur, De sorore laudo: de Qu. puero datur opera, spero esse meliora. sed hæc negotia obscure dicuntur, quia ille hæc domestica uulnera, quantum poterat tegebat, ne in uulgus emanarent.

296 *Sed si mihi quæ in hac mea fuga)* Veteres codices, SED SI MIHI QVAE AXIVS IN HAC, &c. *emendauimus igitur Qu. Axius. Nam infinitis locis ubi Q. esse debebat, QVAE inuenimus: quod eo factum existimo, quia librarij cum primam literam eius nominis (quam solam ueteres ponebant, cum Quintus significare uolebant) in exemplaribus inuenissent, interpretari uoluerint, utq; accidere par erat imperitis hominibus, QVAE significare crediderint, itaq; scripserint. qua alia causa hoc tam frequenter erratum accidere potuerit non uideo: omnino enim peccatum esse puto. De Q. hoc Axio quòd sibi deberet, non multo pòst agit, Axius de XII. milibus pudens.*

Ibidem *Cum audio exilio se urgeri)* Quis non uideat, qui diligenter attenderit EX ILLO legi debere, ut sint duæ orationis partes, non exilio? nam suprà etiam CETERI, ubi (ceteris) erat castigauimus, ut sit sensus, Si alij etiam

quibus

quibus debent, ad tempus respondere non possunt, utunturq; excusatione temporis, soleo mirari cum audio ex illo se urgueri de nescio queis HS X X, &c. Omnino excusat fratrem, quòd pecuniam quam Attico debebat, non solueret. cum enim sæpe secum questus esset frater de illo, quòd nulla publicæ difficultatis habita ratione nimis se urgueret, se hoc mirari dicit Cicero, non enim deesse Quinto uoluntatem, esseq; à quo soluat, sed pecuniæ angustijs illum impediri. Hanc eandem rem tractat iterum hoc in libro his uerbis, De Qu. Fratre scito eum non mediocriter laborare de usura: sed adhuc nihil ab Egnatio expreßit. Lib. autem VII. longius totam rem explicat, quo etiam loco fratrem accuratè defendit.

Vulteium mihi amicum, ut scribis, ita puto esse) Hæc ultima pars epistolæ ualde corrupta erat, & deminuta: eam nos restituisse nobis uidemur adiuti ab eisdem codicibus: primoq; pro VVLTEIVM, Vectenum fecimus autoritate priscorum exemplariorum, ut sit ille, de quo antea meminit, & ad quem se stomachose scripsisse dicit, cum ioco tamen familiari. Vbi autem θυμικώτερον erat, ἀποτόμως posuimus: idq; Græcum nomen in spatium, quod paulò infrà uacuum erat, transtulimus. Sed antequam ad alia ueniamus, hæc explicemus. Cicero pecuniam debebat Vecteno: quam cum ille sibi solui uellet, literis eum admonuerat, ut Ciceroni uisum est, nimis acerbè & asperè. ægrè igitur tulit hoc Cicero, rescripsitq; ad eum cum stomacho, accusauitq; hominem quòd secum de illo negotio tam inhumaniter egisset, permixtis tamen iocis quibusdam, ut solebat. Operam dabat Atticus ut eos reconciliaret, & (ut coniectari possumus) leuiter Ciceronem reprehenderat, quòd tam stomachose ad eum rescri- 291

 psisset.

psisset.id ex alio loco colligimus,quo Cicero se purgans cum Attico dicit,Rescripsi ei stomachose,si uis.quasi diceret,mihi sané non uisus sum,sed quoniam tibi uideor, fac me stomachose scripsisse,cum ioco tamen inquit familiari. De hac re iterum nunc agit:narratq; originem, causamq; inimicitiarum,Eram,inquit,illi aliquantulum iratus, quòd ad me præcise,& duriter scripserat,de numis curandis: quare ad eum rescripseram accusans eum de hac iniuria mixtis expostulationibus iocis,ut non ille grauiter & iniquo animo ferre hoc debuerit:quod tamen si aliter ac debuit acceperit, lenies.Hanc esse sententiam horum uerborum puto.Suspicari autem licet Germanos consimiles nostris characteras in suo antiquo libro inuenisse:nam uocem quandam restituerunt,quæ retinet quiddam similitudinis cũ nostra:nam principium eius,& extremitas conueniunt,media dissident. uoluerunt omnino illi uocem quæ aliquid certi significaret, ponere,nec ueram,& ingenuam inuenere. Nullo magis proprio uerbo ad id quod uolebat exprimendum uti poterat Cicero, quàm eo quo usus est:quod & ex ui ipsius intelligitur,& exemplo Plutarchi in Crassi uita manifestum est. nam cum tradat Crassum amicorum angustias suis opibus sæpe subleuasse, pecuniasq; sine fœnore illis commodasse, cum præterijsset tamen tempus quod sumptum esset, solitum illum inquit,eas repetere ἀποτόμως: quod molestius sæpe nonnullis erat(cum tam subitò reddere cogerentur) quàm si usura accepta commodius tempus expectasset. hæc eius sunt uerba, καὶ τοῖς φίλοις ἐδάνειζεν ἄνευ τόκων ἀπῄτει δ' ἀποτόμως τοῦ χρόνου παρελθόντος εἰς ὃν ἐδάνειζεν καὶ τὸ προῖκα πολλῶν ἐγίνετο τόκων ἐπαχθέστερον.est ἀποτόμως τραχέως,σκληρῶς. Demosthenes in Erotico pro absolutè & præcisè posuit,cum inquit,τοῖς δὲ καλῶς

καλῶς φρονοῦσιν οὐκ ἐπακολουθητέον εἶναι τῇ τούτων ἀπονοίᾳ μάλιστα μὲν ἐνθυμουμένοις ὅτι τῶν πραγμάτων οὔτε καλῶν οὔτε αἰσχρῶν ἀποτόμως ὄντων, ἀλλὰ παρὰ τοὺς χρωμένους τὸ πλεῖστον διαλλαττόντων ἄλογον μιᾷ γνώμῃ περὶ ἀμφοτέρων χρῆσθαι. Secundum autem Græcum uerbum, & elegans est, & ualde item huic loco accommodatum. Polybius hist. lib. IIII. ὁ δὲ Ἄρατος σχλέτλιάζων καὶ παροξυνόμενος ἐπὶ τῇ τόλμῃ τῶν Αἰτωλῶν θυμικώτερον ἐχρῆτο τοῖς πράγμασιν ἅτε καὶ προϋπαρχούσης αὐτοῖς ἀλλοτριότητος ἐκ τῶν ἐπάνω χρόνων. Et iterum eodem libro, καὶ στρατηγὸς ᾑρέθη Δορίμαχος ὃς παραυτίκα τὴν ἀρχὴν παραλαβὼν καὶ τοὺς Αἰτωλοὺς ἀθροίσας μετὰ τῶν ὅπλων ἐνέβαλεν εἰς τοὺς ἄνω τόπους τῆς Ἠπείρου καὶ τὴν χώραν ἐδῄου θυμικώτερον χρώμενος τῇ καταφορᾷ. Id est iracundius: nam θυμὸν iracundiam etiam Græcis significare nemo est qui nesciat.

Monetali autem adscripsi) Non solum sic habent manu scripti cuncti codices, sed etiam maior pars excusorum, ut non possim non mirari imprudentiam quorundam, qui ex MONETALI duo uerba fecerunt, & MONEO TALIA, &c. scripserunt: quàm inepte, & peruerse nihil attinet dicere: quæ tamen in cunctos recentiorum impressionum libros, ut bona, & necessaria emendatio translata est: nos nihil mutandum à uetere scriptura censemus, ut sit hoc in quo familiariter sibi cum eo iocatus esse uidebatur: de quo nunc se purgat occasionem sibi illum huius rei dedisse scribens, cum antè ad se proconsulem scripsisset. quod cum Cicero, ut se derideret, scriptum ab eo esse interpretaretur, pariter titulo hoc illum repungere uoluit. In Monetæ autem Iunonis æde publicæ pecuniæ cudebantur. Cum igitur ille tam accuratè de nummis, & Ibidem.

re pecuniaria ageret, à moneta monetalem appellauit, siue quòd alicui negotio præfectus esset quod ad monetam pertineret: hæc enim tam minutæ res certò sciri nequeunt. planum tamen est hoc nomen parum honorificum esse, cum ut ipsi notam aliquam turpitudinis inureret, hoc illi exprobret. De Moneta lib. VIII. meminit, Ad Philotimum scripsi de uiatico: siue à Moneta (nemo enim soluit) siue ab Oppijs tuis contubernalibus. Et in principio VII. Philippicæ: Paruis de rebus, sed fortasse necessarijs consulimur P. C. de Appia uia, & de Moneta Consules, de Lupercis Trib. pleb. referunt. Suetonius etiam in Cæsare Dictat. Præterea monetæ publicisq; uectigalibus peculiaris seruos præposuit. Necnon T. Liuius lib. VI. Adiectæ mortuo notæ, publica una, quòd cum domus eius fuisset ubi nunc ædes atque officina monetæ, latum ad populum est, ne quis patritius in arce, aut capitolio habitaret.

297 Sed satis lacrymis) Ferè in cunctis excusis post hæc uerba spatium inane relictum erat. Germani παραβλήτιον scripserunt, parum (nisi fallimur) sincere. Noster antiquior codex, si diligenter animaduertas, priscos characteras παραπλεντίον habet: quod coniungi debet cum sequenti clausula, satis nota uoce, & quadrante sententia. Est etiam in Pandectis hoc uerbum de iudicijs. l. Hæres. §. Si quis. Et quasi à uiatore emit, uel ab eo qui παρέπλει.

297 Commeatum illum delectumq; habere cœpisse) Multò purgatior, & melior est antiquorum librorum lectio, qui pro COMMEATVM habent COMMOTVM: reliquaq;, quemadmodum nos scripsimus, hoc sensu: ut Siculi ad Catonem concurrerint, orauerintq; ut resisteret. Catonem autem commotum concursu Siculorum (nec enim contemnenda erat tam præclara uoluntas, consensusq;

prouinc

prouinciæ) delectum habere cœpisse, id est milites scribere, quo præsidio insulam tueretur.

Nam & inuicti & diligentes sunt) Locus parum certus in manu scriptis libris: nostri probatiores VICTI habent, quod proculdubio corruptum est. Germani IVNCTI adnotarunt. inuictos cur appellet, non uideo. Nam etiam si Inuicti rectè dici possent, quid hoc signi erat, quòd Hispaniæ se contra Cæsarem fortiter defenderent? Quòd autem iuncti sint Hispanijs, nec uerum est, nec antiqui codices ita legunt. quærenda igitur accommodatior lectio, & uerior. Quod si coniectura hæc inuestigare liceret, libentius VICINI legerem quàm Iuncti. Hoc tamen loco Germanicam, etsi non ualde probemus, lectionem accepimus. cum enim uno omnino modo scribendum foret, atq; ipsi nihil certi haberemus; aliorum iudicio plus quàm nostro tribuere uoluimus. 298

Odium autem rectè animaduertis significantium theatrum, &c.) Auxilio meliorum exemplariorum ita emendauimus ut in nostro libro scriptum uides: ut laudet acumen Attici, qui bene animaduerterit odium esse significatum theatro; id est homines, qui in theatro erant, signa quædam dedisse quòd odio Cæsarem prosequerentur. percurrit enim difficultates quas habebat Cæsar. Sequenti autem etiam epistola de duabus legionibus alienatis loquitur, Qui etiam de duabus legionibus luculentos autores esse dicebat. 298

Modo aliquid hoc sit) Duobus his uersibus tria inania spatia aut relicta erant, aut laceris, & peruersis dictionibus repleta. A nobis si alterum Græcum uerbum primæ partis corrigere potuissemus, præclarè (nisi fallimur) hic locus restitutus esset; quod tamen antiquis literis formatis, 299

quale in antiquis inuenimus, omnibus exposuimus, ut unusquisque in eo laboret, donec eo etiam membro hæc postrema epistolæ pars sanetur. Magna autem contentio erat apud priscos an uirtus doctrina acquiri posset. Plutarchus scripsit commentarium hoc titulo, ὅτι διδακτὸν ἡ ἀρετή. Est etiam Platonis dialogus in non legitimis, tamen eius autoris numeratus, qui eandem disputationem continet. Philoponus in commentarijs in primum posteriorum Analyticorum, argumentis concludere conatur ὅτι διδακτὴ uirtus est. Omnino de nulla re tam crebra mentio. Ipse Cicero in Topicis his uerbis hanc quæstionem complexus est, Vt cum quæritur, natura an doctrina, possit effici uirtus. Horatius quoque ad hanc disputationem allusit, cum inquit in epistola ad Lollium, Virtutem doctrina paret, naturáne donet. Erat autem sententia Stoicorum uirtutem esse διδακτὸν. quod Plutarchus ex Homero ostendere uult illos hausisse cum dixit, ἔστι τῶν στωϊκῶν φιλοσόφων δόγμα καὶ τὸ, διδακτὸν εἶναι τὴν ἀρετὴν ἔχουσαν μὲν ἀρχὴν τὴν συγγένειαν ὃ καὶ ὅμηρος φησί. τοίου γὰρ πατρὸς ὅκερ πεπνυμένα βάζεις. Alibi quoque quod Græci ἦθος, indolem Latinè uertit Cicero. nam cum hæc Platonis uerba ex Phædro interpretaretur, ἔτι δὲ ἤθει γεννικωτέρῳ κεκρᾶσθαι, sic dixit in Oratore, Præterea ad uirtutem maior indoles. In libro autem de uniuersitate, statum uertit, cum ex Timæo locum hunc exprimeret, καὶ ὁ μὲν δὴ ταῦτα πάντα διατάξας ἔμενεν ἐν τῷ ἑαυτοῦ κατὰ τρόπον ἤθει, Atque is quidem, qui cuncta composuit, constanter in suo manebat statu.

299 *Poteris me de miserijs) Si hanc lectionem probas, Eripere, aut simile uerbum intelligere necesse est. ualde autem diuersa antiqua scriptura, non tamen adeo incolumis, ut*

perfecta

perfecta inde sententia elici possit: quæ tamen pars eius integra est, non displicet. nos recepta lectione conseruata (quæ tamen mihi aliquantulum suspecta est) quid in melioribus exemplaribus inuenerimus, notum facere uolumus. sic enim in illo legitur, POTERIS NE DEMISERIS, *ut huiuscemodi sententiam innuat, Si igitur aliquid ad spem poteris, ne dimiseris. nec enim in uulgata lectione mihi satis probatur hic sensus, Scribes aliquid mihi ad spem: quod si diligenter feceris, poteris me de miserijs eripere. nec enim spes sola alicuius boni euentus satis est ad extrahendum aliquem ex miserijs. Quare nisi ueterem scripturam contemnis, & noua mendosiorem putas, suspicandum est in antecedentibus dictionibus uitium esse: quod tamen ubi sit nõ perspicio. Sanè in ijsdem libris* ALIQVAM *superius, ubi in cunctis excusis* ALIQVID *est, legitur: quod tamen deprauatum putauimus, receptæq; lectioni maiorem fidem habuimus: nam & alibi sic loquitur Cicero, ut in* XI. *lib. Semper enim adferunt aliquid mihi tuæ literæ.*

Tu Antonij leones pertimescas caue) *Quod audierat (aut uiderat fortasse) Atticus M. Antonium curru, rheda'ue leonibus iuncta uehi solitum, ualde timebat. Erat enim id ei argumentum feri, & immitis animi. quare consolatur eum Cicero, iubetq; ponere timorem, signis quibusdam, iners Antonij ingenium, uoluptariumq; declarans, & ab omni crudelitate consilia eius abesse docens. falsus est enim diu in Antonij moribus naturaq; iudicanda Cicerò: cum etiam lib.* XIIII. *sic de illo loquatur, Odorare tamen Antonij* διάθεσιν, *quem quidem ego epularum magis arbitror rationem habere, quàm quicquam mali cogitare. Superbiam hanc, & arrogantiam eius plures* Ibidem

historiæ scriptores tradiderunt, quòd iugo scilicet primus leones subdiderit, ad currumq; iunxerit. Sed Plinius *lib.* VIII. *cap.* XVI. *egregie, & luculenter hanc rem tractat. Quare orta mihi suspicio est locum in* II. *Philippica mendosum esse, cum inquit,* Sequebatur *rheda cum lenonibus: comites nequißimi: reiecta mater, amicam impuri filij tanquam nurum sequebatur.* Pro *lenonibus enim, leonibus legendum existimo plurimis coniecturis ductus: nec enim uerisimile est in tam longa oratione hoc non aliquando exprobrasse illi Ciceronem, qui omnia eius facta, quæ culpari possent, accuratè persecutus est: & quia hoc in oculis omnium gestum erat, satis ei fuit rem in memoriam eorum qui audierant, reducere, nec opus fuit pluribus uerbis exagitare: nequis miretur Ciceronem tam improbum facinus uno tantum uerbo indicatum pertransisse.* R*hedæ autem ab animantibus trahebantur, ut intelligitur ex multis locis, uno in his epistolis lib.* VI. *cum inquit,* Hic Vedius *uenit mihi obuiam cum duobus essedis, & rheda equis iuncta.* Præterea *quæ sequuntur uerba,* Co*mites nequißimi, lenones, aleatores, & huiuscemodi homines, complectuntur quos secum habebat: ut non debuerit lenones separatim ponere, aut eodem casu inferre oportuerit Comitibus nequißimis.* P*ossemus & alia non leuiora argumenta adferre, quæ nostram opinionem confirmarent: uerum speramus diligentem lectorem per se ea cogitaturum.*

Ibidem. *Attende* ἀρχὴν πολιτικῆς) Nos ex *nostro antiquiore libro* πρᾶξιν *potius legimus: qua uoce non semel in his epistolis utitur: & cuius significatus, melius mihi huius loci sententiæ quadrare uidetur, quàm eius nominis quod deleuimus.*

Puella

Puella eius, &c.) Hic locus inepte (nisi prorsus omni iudicio orbatus sum) ante legebatur: auxilio ego meliorum codicum AD VILLAM EIVS, castigaui. Venire autem ad uillam, sermo est ab eo usurpatus. ut in penultima huius libri epistola, Cum ad uillam uenissem, &c. Intelligo autem notis illis, Ad horam tertiam, non Ad horas tris: ut ostendat inertiam Antonij, qui ad quartam diei partem somnum duceret. sic enim antiqui horas diei numerabant. Ferè autem semper in antiquis libris, cum horam significare uolunt, H. inueni: quod cum nonnulli sæpe non intelligerent, aut omiserunt (ut in fine epistolæ cuiusdam ad Tironem: sic enim in priscis illis exemplaribus quæ apud me magnæ autoritatis sunt, legitur, Etiam atq; etiam uale. III. Idus. H. III.) aut deprauarunt, ut lib. XIII. harum epistolarum, Cum Balbo autem puto te aliquid fecisse H. in capitolio, &c. Excusi autem antea pro H. ridiculè HS. habebant. Ibidem.

Videlicet aliquid atrocius, &c.) Nos totum hunc locum ad ueterem scripturam reduximus: illud autem VIDELICET ita dictum puto, ut adfirmet id, de quo prius dubitauerat, Antonium scilicet parum certa fide secum agere. ut hæc sententia sit horum uerborum, intellectis etiam illis quæ ipse per ἀποσιώπησιν reticet: uidelicet, Antonius fallere me cogitat: signum enim est parum amici animi, quòd ad me ne nuncium quidem miserit: postea autem si hoc non est, ut de eius fide, & beneuolentia timendum sit, cum considerarit quid esse posit quod ad se non accesserit, interpretatur ob id accidere potuisse, quòd cum ipsi aliquid atrocius à Cæsare imperatum sit, coràm sibi negare noluerit. Miratur igitur Cicero tam subitam in Antonio mutationem: cum enim antea ualde ipsum obseruasset, 299

seruasset, repentè omnia in illum officia deseruit: quare iudicat aut parum sincero animo illum antea secum se gessisse, aut pudore deterritum ad ipsum non accessisse, ne cogeretur sibi coràm negare, quæ commodare nequibat.

300 Te quoq; à Curio impediri uideo) Vetera exemplaria A CVRTO, quemadmodum etiam prius. Nos (à Curtio) castigauimus, ut intelligat eundem Posthumum Curtiū, de quo antè longius egimus. Omnino hoc nomen sæpius Curtus est, quàm Curtius in manu scriptis codicibus, ut adhuc magis in eam opinionem delabar, locum illum in IX. lib. sic legi debere, Hæc qui in mea uilla non feram, Curtum in Curia potero ferre? non dissecta uoce in duo monosyllaba CVR TVM, ut in impressis scriptum est: de quo loco alibi etiam diximus.

Ibidem Etsi ut opinor habes.) Hic inane spatium relictum erat. Germani ἐκ τῶν ἀγώνων reposuerunt: alij ἐκ τῶν πλειόνων. nulla tamen mihi harum castigationum ualdè probatur. Fatemur quidem antiquos characteras non parum peruersos esse: ipsi accuratè antiqua scriptura considerata scripsimus, SCYTHA ὄνον. O VITAM MISERAM, &c. ut alludat ad prouerbium notum σκύθης ὄνειον δαῖτα, uel σκύθης ὄνον, nam ultima pars incolumis est in antiquis exemplaribus: etenim ONON O VITAM, &c. in illis planè legitur. in priore uerbo potius aliqua peruersio est. Quod rectius nobis uisum est, & antiquæ lectioni uicinius, id secuti sumus. quod sicui nostra hæc castigatio non satisfaciet, sciat ne nos quidem illi penitus confidere: ea enim sola certa putamus, quæ in antiquis monumentis integra inuenimus.

301 Heres Philotimi) Cum manu scriptis libris EROS legimus: est autem serui nomen, cuius sæpe mentio facta

est, quiq;

est, quiq; rationes pecuniæ administrabat. Putamus etiam *in superiore uersiculo mendum esse, ideoq; nota illi, quæ maculam indicet, apposita est: penitus autem locum, quemadmodum in antiquioribus libris inuenimus, descripsimus.*

Qui etiam Antonium confirmasse dicitur, &c.) *Ante hũc locum uerba quædam Græca ex melioribus libris, præcipueq; ex nostro uetustiore restituimus: quæ & plana sunt, & huic loco ualdè accommodata. Exclamat autem contra ipsum Seruium, qui parum generosè, & ingenuè se gerebat, ut etiam eò descenderit, ut Antonium per se in eam sententiam inclinatum confirmaret, ne se sineret ex Italia discedere: ut ipse honestius, minoreq; infamia remaneret, comite sibi adiuncto Cicerone.* Ibidem.

Me uerò adiuuarent ijs in angustijs seductos) *In postrema hac uoce mendum erat: nec etiam ueteres codices ea parte satis purgati, & integri: eam autem retinet lectionẽ, ut non manifestò intelligatur quomodo legendum sit. Esset enim obscurus locus per se sua breuitate, etiam si non inquinatus, & deprauatus foret: nunc addita ad eam, quam secum habent obscuritatem certæ lectionis ignoratione, omnia plena erroris & tenebrarum. Ipsi dum aliquid certius meliorum librorum auxilio inueniatur, eam secuti sumus lectionem quæ minus ab antiquis uestigijs recedit: id enim, aut si fortè alicui magis placeat,* SED DI ISTOS, *ex prisca scriptura elicitur, ut intellecto uerbo aliquo, Deos illis aduersos esse eum cupere intelligatur.* 302

Ego dum naues, & cætera parantur) *Melior (nisi fallor) antiqua lectio. Naues enim iam antè parauerat: nondum tamen omnia quæ ad nauigandum necessaria erant, prouiderat: quæ dum comparantur, ut fugæ suspicionem* Ibidem.

minueret, se in Pompeianum excurrere uelle nunciat.

Ibidem. Hæc mecum Minnius noster) Veteres codices NINNIVS habent, quæ uera est lectio: intelligit enim L. Ninnium Quadratum, quem collegam Clodij in Tribunatu ualde amicum habuit, rerumq; suarum defensorem. antè de hoc plenius locutus sum.

303 Et ne dum morbum remouisti) Ipsi ut in manu scriptis libris inuenimus, ET NOVVM MORBVM legimus, ea ratione dicendi, quam multis locis ex antiquis libris Ciceronem usurpasse cognouimus, & aliàs notauimus à Græcis maximè autoribus acceptam.

304 Tullia mea peperit puerum, &c.) Hic locus antea mancus erat: nonnulla enim deerant, quæ ex antiquiore nostro libro reposuimus: nec enim mentio erat diei, quo peperisset: quem addimus, & omnino totum locum elegantiorem, & perfectiorẽ reddidimus. ἠυτόκυσεν tamen perperam pro ἐυτόκησεν in nostro scriptum est. quis enim nescit diphthõgum illam nullam auctionem temporis suscipere? lætatur Tulliam facilè peperisse: quamuis plenum gaudium, imbecillitate eius quod natum est, non fuerit.

304 Furias nunc sequimur) Locus adeo obscurus, ut ab eo ita, ne ab alienis intelligeretur, de industria prolatum existimem. ego FORMIAS, ut in melioribus libris inueni, scripsi: quamuis hæc immutatio non aperiat sententiam quæ tecta est. in re tam incerta cur non potius antiquæ scripturæ fidem habeam, quàm nouæ, & fortasse inquinatæ ab aliquo qui omnino hinc uellet aliquam sententiam eruere: & hanc ex sequentibus uerbis, ubi de furijs sermo est, excogitauerit? Etsi in eisdem libris numero potius unitatis, EADEM NOS FORTASSE FVRIA legatur: uerbum tamen quod sequitur, multi-

tudinem præ se fert, & in prioribus uerbis postulat, ut aut mendum aliquod insit, aut septimo, & non primo casu, feria accipi debeat. nihil igitur adfirmo: omnia autem nota facere uolui, qui eum, qui ueræ lectionis restituendæ sollicitus sit, iuuare poßint.

EX LIBRO XI. EPISTOLARVM AD ATTICVM.

Ex multißimis, & miserrimis curis) EX MVLTIS MEIS *auxilio meliorum codicum castigauimus: nam in nostro antiquiore copula* ET *non legitur: & Germani etiam sic in suo illo uetusto exemplari legisse uidentur: ita enim & ipsi scribunt. Putamus autem hinc ortum esse, ut ex multis meis,* MVLTISSIMIS *ab imperitis librarijs fieret, quia non uno tantum loco in priscis exemplaribus pro meis* MIIS *scriptum inuenimus: ut libro* XIII. *Et sis in tuis multo minus diligens, quàm in mijs. Et in epistola ad Catonem, Nihil potest esse laudabilius, quàm ea tua oratio, quæ est ad me perscripta à mijs necessarijs. Scimus autem eruditos uiros, & Ciceronis præcipuos imitatores hac uoce usos esse, cuius hoc unum tantum exemplum apud hunc optimum autorem arbitramur illos habuisse: quod si corruptum fuisse constabit, uideant illi quomodo Latinitatem suam tueantur. eos tamen non facilè existimare possumus in culpa esse.* 306

Ista quam scribis abruptio) *Locus (nisi fallor) mancus, deprauatusq́;. Quod autem alij scribunt,* ISTA RE QVAM SCRIBIS ABRVPTA: *non est in manuscriptis libris. quare nouum puto, ab illisq́; excogitatum, ut deminutam lectionem supplerent. in antiquiore nostro codice* ABRVPTO *legitur: quod adhuc magis* 307

gis confundit, nedum locum inlustret, aut explicet. Nihil *in tantis peruersionibus permutare tutum esse arbitratus sum: quare omnium manu scriptorum codicum scripturam cum multis etiam excusis concordantem restitui, quamuis diminutam esse iudicem.*

307 *Sit à me ut est)* Ita *omnes ferè & formis excusi, & manu scripti codices habent: quare ipsi quoq; hanc eandem lectionem secuti sumus: alij autem quomodo emendarint notum est.* Nos *si aliquid immutandum sit (apud me) pro (à me) potius legeremus: qui modus dicendi apud Ciceronem frequens est: ut sit sensus,* R*es meæ eodem statu maneant: nondum enim perspicere possum quid maximè opus sit: sciam autem cum bellum transactum erit, ex cuius exitu quid mihi bonum sit, rebusq; meis utile iudicare potero. & quod etiam magis mirum uideatur, exponit se omnibus rebus egere: quare potius mutationem, quàm statum suis rebus optare debuerit.* Cum *tamen omnia incerta essent, citoq; speraret posse elucere quid opus esset, in id tempus uota sua reseruat.* Infrà *autem ubi* OPINOR, *antea legebatur,* OPINANTES *scripsimus, quod ex antiquiore nostro accepimus.*

308 *Luctu ut possum)* Ipse *ope antiquioris codicis,* HIC TVA *emendaui, in illo enim* LVCTVA *legebatur.* Q*uare facile fuit mendum in prima parte illius compactæ ex duabus dictionis animaduertere, & tollere: sententia autem nunc tam clara est, & aperta, ut nulla egeat explicatione.*

Ibidem *Me conficit solitudo)* Solicitudo *habent uetusta exemplaria: quæ uera, & ingenua est (ut opinor) lectio.* Q*uod autem tradit ex mœrore se in morbum incidisse, ut in castris esse non potuerit, confirmatur id à* P*lutarcho, qui in ipsius*

ipsius uita docet illum in Pharsalica acie propter infirmitatem corporis non fuisse: ut existimare poßimus hanc epistolam non multo ante, quàm prælium factum sit, scriptam. Quod autem Cn. Pompeium in magna spe fuisse dicit potiundæ uictoriæ, traditum est eum ex felici illa pugna quam fecit, ualde suis militibus confidere cœpisse, omnesq; illarum partium duces rem prælio committere properasse, in tantam spem uenerant: quod etiam paulo suprà hac in epistola Cicero quoq; se sperasse ostendit, cum inquit, Reliqua non uidentur esse difficiliora. Orationem autem aliter pupugimus. nam ante BRVTVS AMICVS, *punctum constituendum censemus. intelligit autem M. Brutum, quem enixe Pompeianas partes fouisse, in Pharsalicoq; prælio cõtra Cæsarem pugnasse notißimum est.*

Quæ auersißimo animo Patris fuit) *Hic locus ualde* 309
antea corrupte legebatur: omnis autem error ex eo ortus erat, quòd infinitis locis in antiquioribus etiam codicibus Q. V A E *pro Quintus scriptum est: hoc autem alibi etiam testati sumus. Patris autem secundum casum non esse à recto* PATER, *quis non uideat? sed aduerbialiter sumptum locum significare. Patræ enim urbs Achaiæ, in qua Q. Cicero pater mansit, ut ex multis locis colligitur, eisq; maximè uerbis quæ ex epistola cuiusdam ad se missa Cicero in epistola sua includit, his inquam, Etsi ego (ut in malis) Patris sum non inuitus, essem libentius, si frater tuus ea de te loqueretur quæ ego audire uellem. Hoc autem cognito, & restitutis ex manu scriptis libris* A M E, *quæ desiderabantur, omnia perspicua sunt.*

Quos ego non paulisper:) *Valde uereor ne locus hic* 310
corruptus sit: cum tamen nihil certi occurreret, eandemq; penitus in antiquioribus scripturam inuenerim, nihil mu-

tare ausus sum: suspicionem tantum meam notam facere uolui.

313 *Quod scribis efflagitare:)* Meliores libri TE FLAGITARE *habent. quare nos,* TERENTIAM FLAGITARE *scripsimus. animaduertimus enim plurimis locis eius nominis primam tantum syllabam totum nomen significare: sæpe autem de ea agit, uerum semper obscurè, quemadmodum solet domestica negotia tractare.*

314 *Furnius est illic mihi inimicißimus, qui misit filium:)* Veteres codices pro QVI *habent* QVAE. Nos igitur *Q. scripsimus, ut intelligatur Q. Cicero pater filium misisse ad Cæsarem: nam de Furnio qui illic erat, loqui nō potest: si enim cum Cæsare erat, quomodo ad eum filium mittere poterat? præterea qui diligenter considerabit, manifestò uidebit ex inferioribus uerbis de fratre sermonem esse.*

314 *Nosti genus huiusmodi hominum:* Postremæ duæ uoces *ideo deletæ à nobis, quia in nullis manu scriptis inuētæ sunt: importunas igitur esse iudicauimus. intelligi autem arbitramur, sermonum, & maledictorum.* Quo crebro genere Q. *ipse utebatur etiam in coniunctißimas sibi personas. id autem omne in se nunc conuersum esse dicit* M. Cicero: *ita enim legimus ex ueteribus codicibus,* In *me id est omne conuersum: non ut antè in peruagatis libris scriptum erat,* Id *est omne illud uirus suæ acerbitatis à Q. in me effusum est, quod consueuerat in multos spargere.*

316 Ex his quæ de Q. Fratre ad me adferuntur:) De QQ. *habent ueteres libri, id est de Quintis: ut intelligat Cicerones patrem & filium. sic etiam scripsimus in titulo quodam epistolæ ad* Tironem, *quod ex* Mediceo *libro accepimus,* Tullius, & Cice. & QQ. Tironi Sal. plur. dicunt.

316 *Et alienata alia:)* Nos *Italia scripsimus: id etiam antea*

Ger

Germani animaduerterant. Quòd autem non multò infrà Ne intermittas, legebatur, nos VT INTERMITTAS *scripsimus cum antiquis libris: nihil tamen mutata sententia. nam* VT *sæpe pro* NE *ponitur: quemadmodum in epistola ad Cassium, In mea potestate ut sit spectrum tuum. Item ad Cornificium, Non enim dubitabam quin eas libenter lecturus esses: uerebar ut redderentur. sic enim habet optimus ille codex Medicea familiæ. Et hoc ipso in libro, Accepi enim à te literas, quibus uideris uereri ut epistolas illas acceperim, quas quidem uellem nunquam mihi redditas. Sed huius locutionis tam multa exempla passim obuia sunt, ut hæc non necessaria fuerint.*

Qui nondum cognosceret) Legimus cum antiquis codicibus, COGNOSSEM. *Qui nondum planè, inquit Cicero percepissem quæ de me Q. scripsisset ad multos: quãuis multa præsens in præsentem acerbe dixerat, & fecerat, tamen literas his uerbis ad Cæsarem scripsi. Quæ infrà posuit: per* L. *enim (literas) intelligimus: post quam literam titubant antiqui codices, ut mendum omnino in primis uerbis post eam esse putem. est autem adeo peruersa antiqua lectio, ut nihil ex ea boni elicere potuerim: locumq; ut in uulgatis omnibus est, relinquere satius esse putauerim, quàm inquinatam scripturam magis contaminare.* 317 *in fine, & in princ. seq.*

Quod me audis erectiorem esse animo) Nos FRACTIOREM ESSE ANIMO, *castigauimus. contrario enim penitus sensu antè legebatur. putamus autem ansam huic errori dedisse, quòd sæpe* E *pro* F *posita est, & contrà: sed de hoc aliàs locuti sumus. Præclaras autem generi actiones, credimus eum ironicè dixisse.* 318

Duco enim Curionem fuisse simplicem) Veterum codi- 318

cum autoritatem secuti, PVTO ENIM CRETIONEM SIMPLICEM FVISSE, *scripsimus. Quid autem sit Cretio, & quid Cernere hæreditatem: satis iam notum est. Cicero his uocibus sæpe usus est.*

319 *Iis quemadmodum flatu uidebis*) *Nos pro*, FLATV, FIAT, *legendum esse suspicamur: ut siue ultima uocali abundante* FIAT, VIDEBIS *legatur: siue antecedente consonante conduplicata* FIAT, TV VIDEBIS: *uidendum tamen adhuc est accuratius an in superioribus illis uerbis mendum sit. Neque tamen mihi desperaturi ita uidebamur: nam & per se mihi suspectus locus est, & in antiquioribus* VIDEBANTVR, *non* VIDEBAMVR, *legitur: ipsi tamen uulgatam lectionem conseruauimus.*

321 in prin. *Quam uidere, si ullo modo potest res enim, peruellem:*) *locus adeo corruptus, & lacer, ut sine meliorum librorum ope nullo pacto corrigi queat. unum non signauimus, quod in ueteribus quos habuimus exemplaribus est:* POST *enim, non* POTEST *in illis legitur. reliqua concordant cum nostra hac scriptura: sunt tamen adeò perturbata, ut nihil peruersius, inquinatiusq; esse posit.*

324 *Itaq; Aemathiam cum primum, &c.*) *Locus hic totus ita deprauatus est, & mancus, ut nullus sensus inde elici queat. in tantis igitur tenebris lucem uidere non potuimus, ideoq; locum, ut in manuscriptis libris inuenimus, conseruauimus, qui eandem ferè lectionem habebant quam excusi & uulgares. notam quam solemus, hic adposuimus, quæ locum mendosum indicet. Antiquior noster codex* EMATIAM *habet: in quo uno à nostro impresso diuersus est, in reliquis consentiunt.*

Ibidem. *Ne profectum quidem illò quenquam post id. Mart.*)

Antiquior

Antiquior codex ILLI *habet, ut* ILLIM *legendum putem pro illinc: quo aduerbio sæpe usum esse Ciceronem ex antiquis libris cognoscimus: quemadmodum obseruauimus etiam* ISTIM *pro istinc multis locis eundem protulisse. nam illi, pro illic & Terentius, & Vergilius usurparunt, quemadmodum alibi adnotauimus. & sane uerisimilius est illim, id est ex Alexandria, legi debere: quàm illò, id est in ea loca ad Cæsarem: ex multis enim regionibus singulis diebus complures ad Cæsarem proficiscebantur: nec tantopere adfirmare poterat nullos ad eum profectos, quàm neminem ab eo in Italiam uenisse.*

Nullam putant se commoraturam:) In omnibus fere manu scriptis, & impressis codicibus COMMOTVRAM *legimus: itaq; prorsus legendum esse iudicamus. Opinio (inquit) est omnium nullam legionem se commoturam esse, nec usquam iter facturam. quod etiam in sequenti epistola confirmat his uerbis, Currunt ad illum pulsi à militibus, qui se negant usquam, nisi acceperint. usquam, scilicet se commoturos. Exercitum autem in Africam traijcere parabat, ut magnum illi impedimentum adferret consensus militum, qui nisi stipendium sibi persolutum esset, loco, in quo erant, se mouere nolebant.* 326

Negari quidem se passus est:) Nos NE ROGARI QVIDEM, *coniectura emendauimus. Statim (inquit) quæcunq; postulauit Q. Filius de patre impetrauit, ita facile ut ne rogari quidem se passus sit. Eadem fere sententia est in fine antecedentis epistolæ. sic enim inquit, Quod scribis illũ per me Q. fore placatiorem, scripsi ad te antea eum statim Q. F. omnia tribuisse, nostri nullam mentionem.* 327 in fine

Sic rem difficilem esse, sed ut malis:) Sic omnes manu scripti habent: quam etiam lectionem retinebant cuncti 328

quale in antiquis inuenimus, omnibus exposuimus, ut unusquisq; in eo laboret, donec eo etiam membro hæc postrema epistolæ pars sanetur. Magna autem contentio erat apud priscos an uirtus doctrina acquiri posset. Plutarchus *scripsit commentarium hoc titulo,* ὅτι διδακτὸν ἡ ἀρετή. *Est etiam* Platonis *dialogus in non legitimis, tamen eius autoris numeratus, qui eandem disputationem continet.* Philoponus *in commentarijs in primum posteriorum* Analyticorum, *argumentis concludere conatur* ὅτι διδακτὴ *uirtus est. Omnino de nulla re tam crebra mentio. Ipse* Cicero *in* Topicis *his uerbis hanc quæstionem complexus est,* Vt *cum quæritur, natura an doctrina, possit effici uirtus.* Horatius *quoque ad hanc disputationem allusit, cum inquit in epistola ad* Lollium, Virtutem *doctrina paret, naturáne donet. Erat autem sententia* Stoicorum *uirtutem esse* διδακτόν. *quod* Plutarchus *ex* Homero *ostendere uult illos hausisse cum dixit,* ἔστι τῶν στωϊκῶν φιλοσόφων δόγμα καὶ τὸ, διδακτὸν εἶναι τὴν ἀρετὴν ἔχουσαν μὲν ἀρχὴν τὴν συγγένειαν ὃ καὶ ὅμηρος φησί. τοίου μὲν πατρὸς ὅπερ πεπνυμένα βάζεις. *Alibi quoque quod* Græci ἦθος, *indolem* Latinè *uertit* Cicero. *nam cum hæc* Platonis *uerba ex* Phædro *interpretaretur,* ἔτι δὲ ἤθει γεννικωτέρῳ κεκρᾶσθαι, *sic dixit in* Oratore, Præterea *ad uirtutem maior indoles. In libro autem de uniuersitate, statum uertit, cum ex* Timæo *locum hunc exprimeret,* καὶ ὁ μὲν δὴ ταῦτα πάντα διατάξας ἔμενεν ἐν τῷ ἑαυτοῦ κατὰ τρόπον ἤθει, Atque *is quidem, qui cuncta composuit, constanter in suo manebat statu.*

299 Poteris *me de miserijs*) *Si hanc lectionem probas,* Eripere, *aut simile uerbum intelligere necesse est. ualde autem diuersa antiqua scriptura, non tamen adeo incolumis, ut*

perfecta inde sententia elici poßit: quæ tamen pars eius integra est, non displicet. nos recepta lectione conseruata (quæ tamen mihi aliquantulum suspecta est) quid in melioribus exemplaribus inuenerimus, notum facere uolumus. sic enim in illo legitur, POTERIS NE DEMISERIS, *ut huiuscemodi sententiam innuat, Si igitur aliquid ad spem poteris, ne dimiseris. nec enim in uulgata lectione mihi satis probatur hic sensus, Scribes aliquid mihi ad spem: quod si diligenter feceris, poteris me de miserijs eripere. nec enim spes sola alicuius boni euentus satis est ad extrahendum aliquem ex miserijs. Quare nisi ueterem scripturam contemnis, & noua mendosiorem putas, suspicandum est in antecedentibus dictionibus uitium esse: quod tamen ubi sit nõ perspicio. Sanè in ijsdem libris* ALIQVAM *superius, ubi in cunctis excusis* ALIQVID *est, legitur: quod tamen deprauatum putauimus, receptæq́; lectioni maiorem fidem habuimus: nam & alibi sic loquitur Cicero, ut in* XI. *lib. Semper enim adferunt aliquid mihi tuæ literæ.*

Tu Antonij leones pertimescas caue) Quod audierat (aut uiderat fortasse) Atticus M. Antonium curru, rheda'ue leonibus iuncta uehi solitum, ualde timebat. Erat enim id ei argumentum feri, & immitis animi. quare consolatur eum Cicero, iubetq́; ponere timorem, signis quibusdam, iners Antonij ingenium, uoluptariumq́; declarans, & ab omni crudelitate consilia eius abesse docens. falsus est enim diu in Antonij moribus naturaq́; iudicanda Cicero: cum etiam lib. XIIII. *sic de illo loquatur, Odorare tamen Antonij* διάθεσιν, *quem quidem ego epularum magis arbitror rationem habere, quàm quicquam mali cogitare. Superbiam hanc, & arrogantiam eius plures* Ibidem

historiæ scriptores tradiderunt, quòd iugo scilicet primus leones subdiderit, ad currumq; iunxerit. Sed Plinius *lib.* VIII. *cap.* XVI. *egregie, & luculenter hanc rem tractat.* Quare *orta mihi suspicio est locum in* II. Philippica *mendosum esse, cum inquit,* Sequebatur *rheda cum lenonibus: comites nequißimi: reiecta mater, amicam impuri filij tanquam nurum sequebatur.* Pro *lenonibus enim, leonibus legendum existimo plurimis coniecturis ductus: nec enim uerisimile est in tam longa oratione hoc non aliquándo exprobraße illi Ciceronem, qui omnia eius facta, quæ culpari poßent, accuratè persecutus est: & quia hoc in oculis omnium gestum erat, satis ei fuit rem in memoriam eorum qui audierant, reducere, nec opus fuit pluribus uerbis exagitare: nequis miretur Ciceronem tam improbum facinus uno tantum uerbo indicatum pertransiße.* Rhedæ *autem ab animantibus trahebantur, ut intelligitur ex multis locis, uno in his epistolis lib.* VI. *cum inquit,* Hic Vedius *uenit mihi obuiam cum duobus eßedis, & rheda equis iuncta.* Præterea *quæ sequuntur uerba,* Comites *nequißimi, lenones, aleatores, & huiusce modi homines, complectuntur quos secum habebat: ut non debuerit lenones separatim ponere, aut eodem casu inferre oportuerit* Comitibus *nequißimis.* Poßemus *& alia non leuiora argumenta adferre, quæ nostram opinionem confirmarent: uerum speramus diligentem lectorem per se ea cogitaturum.*

Ibidem Attende ἀρχὴν πολιτικῆ) Nos *ex nostro antiquiore libro* πρᾶξιν *potius legimus: qua uoce non semel in his epistolis utitur: & cuius significatus, melius mihi huius loci sententiæ quadrare uidetur, quàm eius nominis quod deleuimus.*

Puella

Puella eius, &c.) Hic locus ineptè (nisi prorsus omni iudicio orbatus sum) antè legebatur: auxilio ego meliorum codicum AD VILLAM EIVS, castigaui. Venire autem ad uillam, sermo est ab eo usurpatus, ut in penultima huius libri epistola, Cum ad uillam uenissem, &c. Intelligo autem notis illis, Ad horam tertiam, non Ad horas tris: ut ostendat inertiam Antonij, qui ad quartam diei partem somnum duceret. sic enim antiqui horas diei numerabant. Ferè autem semper in antiquis libris, cum horam significare uolunt, H. inueni: quod cum nonnulli sæpe non intelligerent, aut omiserunt (ut in fine epistolæ cuiusdam ad Tironem: sic enim in priscis illis exemplaribus quæ apud me magnæ autoritatis sunt, legitur, Etiam atq; etiam uale. III. Idus. H. III.) aut deprauarunt, ut lib. XIII. harum epistolarum, Cum Balbo autem puto te aliquid fecisse H. in capitolio, &c. Excusi autem antea pro H. ridiculè HS. habebant. Ibidem.

Videlicet aliquid atrocius, &c.) Nos totum hunc locum ad ueterem scripturam reduximus: illud autem VIDELICET ita dictum puto, ut adfirmet id, de quo prius dubitauerat, Antonium scilicet parum certa fide secum agere. ut hæc sententia sit horum uerborum, intellectis etiam illis quæ ipse per ἀποσιώπησιν reticet: uidelicet, Antonius fallere me cogitat: signum enim est parum amici animi, quòd ad me ne nuncium quidem miserit: postea autem si hoc non est, ut de eius fide, & beneuolentia timendum sit, cum considerarit quid esse posit quod ad se non accesserit, interpretatur ob id accidere potuisse, quòd cum ipsi aliquid atrocius à Cæsare imperatum sit, coràm sibi negare noluerit. Miratur igitur Cicero tam subitam in Antonio mutationem: cum enim antea ualde ipsum obseruasset, 299

seruasset, repentè omnia in illum officia deseruit: quare iudicat aut parum sincero animo illum antea secum se gessisse, aut pudore deterritum ad ipsum non accessisse, ne cogeretur sibi coràm negare, quæ commodare nequibat.

300 Te quoq; à Curio impediri uideo) *Vetera exemplaria* A CVRTO, *quemadmodum etiam prius.* Nos *(à Curtio) castigauimus, ut intelligat eundem Posthumum Curtiũ, de quo antè longius egimus. Omnino hoc nomen sæpius Curtus est, quàm Curtius in manu scriptis codicibus, ut adhuc magis in eam opinionem delabar, locum illum in* IX. *lib. sic legi debere,* Hæc qui in mea uilla non feram, Curtum in Curia potero ferre? *non dissecta uoce in duo monosyllaba* CVR TVM, *ut in impressis scriptum est: de quo loco alibi etiam diximus.*

Ibidem Etsi ut opinor habes.)*Hic inane spatium relictum erat. Germani* ἐκ τ͂ ἀγώνων *reposuerunt: alij* ἐκ τῶν πλειόνων. *nulla tamen mihi harum castigationum ualdè probatur. Fatemur quidem antiquos characteras non parum peruersos esse: ipsi accuratè antiqua scriptura considerata scripsimus,* SCYTHA ὄνον. O VITAM MISERAM, *&c. ut alludat ad prouerbium notum* σκύθης ὄνειον δλᾶιτα, *uel* σκύθης ὄνον, *nam ultima pars incolumis est in antiquis exemplaribus: etenim* ONON O VITAM, *&c. in illis planè legitur. in priore uerbo potius aliqua peruersio est. Quod rectius nobis uisum est, & antiquæ lectioni uicinius, id secuti sumus. quod si cui nostra hæc castigatio non satisfaciet, sciat ne nos quidem illi penitus confidere: ea enim sola certa putamus, quæ in antiquis monumentis integra inuenimus.*

301 Hæres Philotimi) *Cum manu scriptis libris* EROS *legimus: est autem serui nomen, cuius sæpe mentio facta*

est, quiq; rationes pecuniæ administrabat. Putamus etiam in superiore uersiculo mendum esse, ideoq; nota illi, quæ maculam indicet, apposita est: penitus autem locum, quemadmodum in antiquioribus libris inuenimus, descripsimus.

Qui etiam Antonium confirmasse dicitur, &c.) *Ante hūc locum uerba quædam Græca ex melioribus libris, præcipueq; ex nostro uetustiore restituimus: quæ & plana sunt, & huic loco ualdè accommodata. Exclamat autem contra ipsum Seruium, qui parum generose, & ingenuè se gerebat, ut etiam eò descenderit, ut Antonium per se in eam sententiam inclinatum confirmaret, ne se sineret ex Italia discedere: ut ipse honestius, minoreq; infamia remaneret, comite sibi adiuncto Cicerone.* Ibidem.

302 Me uerò adiuuarent ijs in angustijs seductos) *In postrema hac uoce mendum erat: nec etiam ueteres codices ea parte satis purgati, & integri: eam autem retinet lectionē, ut non manifesto intelligatur quomodo legendum sit. Esset enim obscurus locus per se sua breuitate, etiam si non inquinatus, & deprauatus foret: nunc addita ad eam, quam secum habent obscuritatem certæ lectionis ignoratione, omnia plena erroris & tenebrabrum. Ipsi dum aliquid certius meliorum librorum auxilio inueniatur, eam secuti sumus lectionem quæ minus ab antiquis uestigijs recedit: id enim, aut si forte alicui magis placeat,* SED DI ISTOS, *ex prisca scriptura elicitur, ut intellecto uerbo aliquo, Deos illis aduersos esse eum cupere intelligatur.*

Ego dum naues, & cætera parantur) *Melior (nisi fallor) antiqua lectio. Naues enim iam ante parauerat: nondum tamen omnia quæ ad nauigandum necessaria erant, prouiderat: quæ dum comparantur, ut fugæ suspicionem* Ibidem.

minue

tudinem præ se fert, & in prioribus uerbis postulat, ut aut mendum aliquod insit, aut septimo, & non primo casu, feria accipi debeat. nihil igitur adfirmo: omnia autem nota facere uolui, qui eum, qui ueræ lectionis restituendæ sollicitus sit, iuuare poßint.

EX LIBRO XI. EPISTOLARVM AD ATTICVM.

Ex *multißimis, & miserrimis curis*) EX MVLTIS MEIS *auxilio meliorum codicum castigauimus: nam in nostro antiquiore copula* ET *non legitur: & Germani etiam sic in suo illo uetusto exemplari legisse uidentur: ita enim & ipsi scribunt.* Putamus *autem hinc ortum esse, ut ex multis meis,* MVLTISSIMIS *ab imperitis librarijs fieret, quia non uno tantum loco in priscis exemplaribus pro meis* MIIS *scriptum inuenimus: ut libro* XIII. *Et sis in tuis multo minus diligens, quàm in mijs. Et in epistola ad* Catonem, *Nihil potest esse laudabilius, quàm ea tua oratio, quæ est ad me perscripta à mijs necessarijs. Scimus autem eruditos uiros, &* Ciceronis *præcipuos imitatores hac uoce usos esse, cuius hoc unum tantum exemplum apud hunc optimum autorem arbitramur illos habuisse: quod si corruptum fuisse constabit, uideant illi quomodo* Latinitatem *suam tueantur. eos tamen non facilè existimare possumus in culpa esse.* 306

Ista quam scribis abruptio) *Locus (nisi fallor) mancus, deprauatusq;.* Quod *autem alij scribunt,* ISTA RE QVAM SCRIBIS ABRVPTA: *non est in manu scriptis libris. quare nouum puto, ab illisq; excogitatum, ut deminutam lectionem supplerent. in antiquiore nostro codice* ABRVPTO *legitur: quod adhuc magis* 307

gis confundit, nedum locum inluſtret, aut explicet. Nihil *in tantis peruerſionibus permutare tutum eſſe arbitratus ſum: quare omnium manu ſcriptorum codicum ſcripturam cum multis etiam excuſis concordantem reſtitui, quamuis diminutam eſſe iudicem.*

307 *Sit à me ut eſt*) Ita *omnes ferè & formis excuſi, & manu ſcripti codices habent: quare ipſi quoq; hanc eandem lectionem ſecuti ſumus: alij autem quomodo emendarint notum eſt.* Nos *ſi aliquid immutandum ſit (apud me) pro (à me) potius legeremus: qui modus dicendi apud Ciceronem frequens eſt: ut ſit ſenſus,* Res *meæ eodem ſtatu maneant: nondum enim perſpicere poſſum quid maximè opus ſit: ſciam autem cum bellum tranſactum erit, ex cuius exitu quid mihi bonum ſit, rebusq; meis utile iudicare potero. & quod etiam magis mirum uideatur, exponit ſe omnibus rebus egere: quare potius mutationem, quàm ſtatum ſuis rebus optare debuerit.* Cum *tamen omnia incerta eſſent, citoq; ſperaret poſſe elucere quid opus eſſet, in id tempus uota ſua reſeruat.* Infrà *autem ubi* OPINOR, *antea legebatur,* OPINANTES *ſcripſimus, quod ex antiquiore noſtro accepimus.*

308 *Luctu ut poſſum*) Ipſe *ope antiquioris codicis,* HIC TVA *emendaui, in illo enim* LVCTVA *legebatur.* Quare *facile fuit mendum in prima parte illius compactæ ex duabus dictionis animaduertere, & tollere: ſententia autem nunc tam clara eſt, & aperta, ut nulla egeat explicatione.*

Ibidem *Me conficit ſolitudo*) Solicitudo *habent uetuſta exemplaria: quæ uera, & ingenua eſt (ut opinor) lectio.* Quod *autem tradit ex mœrore ſe in morbum incidiſſe, ut in caſtris eſſe non potuerit, confirmatur id à* Plutarcho, *qui in*

ipſius

ipsius uita docet illum in Pharsalica *acie propter infirmitatem corporis non fuisse: ut existimare possimus hanc epistolam non multo ante, quàm prælium factum sit, scriptam.* Quod *autem* Cn. Pompeium *in magna spe fuisse dicit potiundæ uictoriæ, traditum est eum ex felici illa pugna quam fecit, ualde suis militibus confidere cœpisse, omnesq; illarum partium duces rem prælio committere properasse, in tantam spem uenerant: quod etiam paulo suprà hac in epistola* Cicero *quoq; se sperasse ostendit, cum inquit,* Reliqua *non uidentur esse difficiliora.* Orationem *autem aliter pupugimus. nam ante* BRVTVS AMICVS, *punctum constituendum censemus. intelligit autem* M. Brutum, *quem enixe* Pompeianas *partes fouisse, in* Pharsalicoq; *prælio cõtra* Cæsarem *pugnasse notissimum est.*

Quæ *auersissimo animo* Patris *fuit)* Hic *locus ualde antea corrupte legebatur: omnis autem error ex eo ortus erat, quòd infinitis locis in antiquioribus etiam codicibus* QVAE *pro* Quintus *scriptum est: hoc autem alibi etiam testati sumus.* Patris *autem secundum casum non esse à recto* PATER, *quis non uideat? sed aduerbialiter sumptum locum significare.* Patræ *enim urbs* Achaiæ, *in qua* Q. Cicero *pater mansit, ut ex multis locis colligitur, eisq; maximè uerbis quæ ex epistola cuiusdam ad se missa* Cicero *in epistola sua includit, his inquam,* Etsi *ego (ut in malis)* Patris *sum non inuitus, essem libentius, si frater tuus ea de te loqueretur quæ ego audire uellem.* Hoc *autem cognito, & restitutis ex manu scriptis libris* A M E, *quæ desiderabantur, omnia perspicua sunt.* 309

Quos *ego non paulisper:)* Valde *uereor ne locus hic corruptus sit: cum tamen nihil certi occurreret, eandemq; penitus in antiquioribus scripturam inuenerim, nihil mu-* 310

A ' tare

tare ausus sum: suspicionem tantum meam notam facere uolui.

313 *Quod scribis efflagitare:)* Meliores libri TE FLAGITARE *habent. quare nos,* TERENTIAM FLAGITARE *scripsimus. animaduertimus enim plurimis locis eius nominis primam tantum syllabam totum nomen significare: sæpe autem de ea agit, uerum semper obscurè, quemadmodum solet domestica negotia tractare.*

314 *Furnius est illic mihi inimicissimus, qui misit filium:)* Veteres codices pro QVI *habent* QVAE. Nos igitur Q. *scripsimus, ut intelligatur Q. Cicero pater filium misisse ad Cæsarem: nam de Furnio qui illic erat, loqui nõ potest: si enim cum Cæsare erat, quomodo ad eum filium mittere poterat? præterea qui diligenter considerabit, manifestò uidebit ex inferioribus uerbis de fratre sermonem esse.*

314 Nosti genus huiusmodi hominum: *Postremæ duæ uoces ideo deletæ à nobis, quia in nullis manu scriptis inuẽtæ sunt: importunas igitur esse iudicauimus. intelligi autem arbitramur, sermonum, & maledictorum. Quo crebro genere Q. ipse utebatur etiam in coniunctissimas sibi personas. id autem omne in se nunc conuersum esse dicit M. Cicero: ita enim legimus ex ueteribus codicibus,* In me id est omne conuersum: *non ut antè in peruagatis libris scriptum erat,* Id est omne illud uirus suæ acerbitatis à Q. in me effusum est, *quod consueuerat in multos spargere.*

316 *Ex his quæ de Q. Fratre ad me adferuntur:)* De QQ. *habent ueteres libri, id est de Quintis: ut intelligat Cicerones patrem & filium. sic etiam scripsimus in titulo quodam epistolæ ad Tironem, quod ex Medicæo libro accepimus,* Tullius, & Cice. & QQ. Tironi Sal. plur. dicunt.

316 *Et alienata alia:)* Nos Italia *scripsimus: id etiam antea*

Ger

Germani animaduerterant. Q*uòd autem non multò infrà Ne intermittas,legebatur,nos* VT INTERMITTAS *scripsimus cum antiquis libris:nihil tamen mutata senten-tia.nam* VT *sæpe pro* NE *ponitur: quemadmodum in epistola ad Caßium,* In *mea potestate ut sit spectrum tuum. Item ad Cornificium,*Non *enim dubitabam quin eas liben-ter lecturus esses:uerebar ut redderentur . sic enim habet optimus ille codex* Medicea *familiæ.*Et *hoc ipso in libro, Accepi enim à te literas,quibus uideris uereri ut epistolas illas acceperim, quas quidem uellem nunquam mihi reddi-tas.*Sed *huius locutionis tam multa exempla paßim obuia sunt,ut hæc non necessaria fuerint.*

Qui nondum cognosceret)*Legimus cum antiquis codici-bus,* COGNOSSEM. Q*ui nondum planè,inquit Cice-ro percepissem quæ de me* Q.*scripsisset ad multos: quãuis multa præsens in præsentem acerbe dixerat,& fecerat,ta-men literas his uerbis ad Cæsarem scripsi .* Q*uæ infrà posuit:per* L. *enim* (*literas*) *intelligimus: post quam lite-ram titubant antiqui codices, ut mendum omnino in pri-mis uerbis post eam esse putem. est autem adeo peruersa antiqua lectio, ut nihil ex ea boni elicere potuerim: lo-cumq; ut in uulgatis omnibus est, relinquere satius esse putauerim, quàm inquinatam scripturam magis conta-minare.* 317 *in fine, & in princ. seq.*

Q*uod me audis erectiorem esse animo*) Nos FRACTIOREM ESSE ANIMO, *castigauimus. con-trario enim penitus sensu antè legebatur. putamus autem ansam huic errori dedisse, quòd sæpe* E *pro* F *posita est, & contrà:sed de hoc aliàs locuti sumus.* Præclaras *autem generi actiones,credimus eum ironicè dixisse.* 318

Duco *enim Curionem fuisse simplicem*)Veterum codi- 318

cum autoritatem secuti, PVTO ENIM CRETIONEM SIMPLICEM FVISSE, scripsimus. Quid autem sit Cretio, & quid Cernere hæreditatem: satis iam notum est. Cicero his uocibus sæpe usus est.

319 Iis quemadmodum flatu uidebis) Nos pro, FLATV, FIAT, legendum esse suspicamur: ut siue ultima uocali abundante FIAT, VIDEBIS legatur: siue antecedente consonante conduplicata FIAT, TV VIDEBIS: uidendum tamen adhuc est accuratius an in superioribus illis uerbis mendum sit. Neque tamen mihi desperaturi ita uidebamur: nam & per se mihi suspectus locus est, & in antiquioribus VIDEBANTVR, non VIDEBAMVR, legitur: ipsi tamen uulgatam lectionem conseruauimus.

321 in prin. Quam uidere, si ullo modo potest res enim, peruellem:) locus adeo corruptus, & lacer, ut sine meliorum librorum ope nullo pacto corrigi queat. unum non signauimus, quod in ueteribus quos habuimus exemplaribus est: POST enim, non POTEST in illis legitur. reliqua concordant cum nostra hac scriptura: sunt tamen adeò perturbata, ut nihil peruersius, inquinatiusq; esse posit.

324 Itaq; Aemathiam cum primum, &c.) Locus hic totus ita deprauatus est, & mancus, ut nullus sensus inde elici queat. in tantis igitur tenebris lucem uidere non potuimus, ideoq; locum, ut in manu scriptis libris inuenimus, conseruauimus, qui eandem ferè lectionem habebant quam excusi & uulgares. notam quam solemus, hic adposuimus, quæ locum mendosum indicet. Antiquior noster codex EMATIAM habet: in quo uno à nostro impresso diuersus est, in reliquis consentiunt.

Ibidem. Ne profectum quidem illò quenquam post id. Mart.)

Antiquior

Antiquior codex ILLI habet, ut ILLIM legendum putem pro illinc: quo aduerbio sæpe usum esse Ciceronem ex antiquis libris cognoscimus: quemadmodum obseruauimus etiam ISTIM pro istinc multis locis eundem protulisse. nam illi, pro illic & Terentius, & Vergilius usurparunt, quemadmodum alibi adnotauimus. & sanè uerisimilius est illim, id est ex Alexandria, legi debere: quàm illò, id est in ea loca ad Cæsarem: ex multis enim regionibus singulis diebus complures ad Cæsarem proficiscebantur: nec tantopere adfirmare poterat nullos ad eum profectos, quàm neminem ab eo in Italiam uenisse.

Nullam putant se commoraturam:) In omnibus ferè manu scriptis, & impreßis codicibus COMMOTVRAM legimus: itaq; prorsus legendum esse iudicamus. Opinio (inquit) est omnium nullam legionem se commoturam esse, nec usquam iter facturam. quod etiam in sequenti epistola confirmat his uerbis, Currunt ad illum pulsi à militibus, qui se negant usquam, nisi acceperint. usquam, scilicet se commoturos. Exercitum autem in Africam traijcere parabat, ut magnum illi impedimentum adferret consensus militum, qui nisi stipendium sibi persolutum esset, loco, in quo erant, se mouere nolebant. 326

Negari quidem se passus est:) Nos NE ROGARI QVIDEM, coniectura emendauimus. Statim (inquit) quæcunq; postulauit Q. Filius de patre impetrauit, ita facilè ut ne rogari quidem se passus sit. Eadem ferè sententia est in fine antecedentis epistolæ. sic enim inquit, Quod scribis illũ per me Q. fore placatiorem, scripsi ad te antea eum statim Q. F. omnia tribuisse, nostri nullam mentionem. 327 in fine

Sic rem difficilem esse, sed ut malis:) Sic omnes manu scripti habent: quam etiam lectionem retinebant cuncti 328

excusi codices. Sed aiunt postea Beroaldum V T I N M A L I S, *emendasse dixerim, an corrupisse? ego sane uix possum tot librorum consensum non probare: sinceriorem autem sensum elici puto, si receptam scripturam non permutes. nec enim* M A L I S *nomen esse puto, sed uerbum: ut hæc sit sententia horum uerborum,* Scio rem *difficilem esse: sed dummodo uelis mihi obsequi, uinces omnes difficultates.*

328 *Sed cum à nullo accepissem literas, desideraui tuas)* Accidit *hoc in omnibus rebus, ut arbitror, ut cum aliquem sinceræ & spectatæ fidei sæpe expertus fueris, non facilè poßis eum mendacem existimare: hoc quoq; mihi fortasse euenit in hoc meo antiquo libro.* Nam *cum eum multis locis fidelem animaduerterim, uix posse puto illum fidem fallere: & ob hanc causam ea etiam quæ non satis probo, haud facilè mihi persuadere possum falsa esse: quemadmodum hoc: sic enim ille scriptum habet,* S E D C V M A N I L L O, &c. Q*uamuis enim receptam lectionem conseruarim: non tamen adeo hanc prauam & ineptam iudico, ut eam notam facere noluerim: posset enim fortasse* A N I L O *legi, ubi* Nillo *legitur. nam alibi in uetustis exemplaribus hoc nomen sic scriptum inueni, corruptè ut arbitror: sed nihil hoc refert. satis enim est ostendisse antiquos librarios sic quandoque scribere consuesse: rectè an perperam, nihil ad me qui eos in hoc non imitor.* Quod *si ita legeretur, posset intelligi de literis illis, quas* Cicero *à Cæsare dum adhuc* Alexandriæ *esset, accepit: ut ipse tradit in oratione pro* Ligario *his uerbis,* Apud *quem igitur hoc dico? nempè apud eum, qui cum hoc sciret, tamen me antequam uidit, reip. reddidit: qui ad me ex* Aegypto *literas misit, ut essem idem qui fuissem.* Vt

dicat se magnopere desideraſſe illis temporibus literas Attici, & uehementer admiratum eſſe cum ad ſe nō ſcripſiſſe, cum propinquis in locis eſſet, & cōmodè hoc facere poſſet: Cæſar autem ad ſe à Nilo uſq;, & è remotiſſimis regionibus literas miſiſſet. Non facile poteſt certum aliquid de hac re ſtatui: nam tota epiſtola mendorum plena eſt: & uitium etiam eſſe in ſuperioribus uerbis puto.

Hic plures locos ſtellulis ut deprauatos, mancosq; ſi- 329
gnauimus, & ſanè extrema pars huius libri ualde deminuta, & mendoſa eſt: hæc codices, quos habuimus manu ſcriptos ipſi etiam integri, incorruptiq; manent, etſi minus, quàm excuſi inquinati ſunt: quæ igitur potuimus tuto caſtigare, libenter fecimus: reliqua ad fidem antiquorum, meliorumq; codicum reuocauimus. aut enim ex illis uera lectio quandoque excudetur, aut in perpetuum hæc loca iacebunt: multis enim partibus ita contaminata ſunt hæc uolumina epiſtolarum, ut uix humano ingenio reſtitui poſſe uideantur, niſi aliqua adhuc ſinceriora exemplaria in lucem prodierint.

EX LIBRO XII. EPISTOLARVM AD ATTICVM.

Quid garriat in ruſticatu) Nos meliorem, ſincerio- 332
remq; iudicauimus Germanorum lectionē: quæ poſt GARRIAT *punctata oratione*, SIN RVSTICATVR, *infert. ſcribere autem debuit Atticus ad Ciceronem quid garriat filia, ſi eam ſecum habuiſſet: quod ſi in aliqua uilla, & ruri eſſet, quid ad ſe ſcriberet? delectabatur enim Cicero garritu puellariq; ſermone Atticæ, & eius ſuaui ingenio, quod in literis ipſius apparebat.*

Nauis delatas in Vticam reſlatu) Ex antiquis codici- Ibidem in fi.
bus, L. nauis delata in Vticam, & cetera legimus. putamus

autem intelligere nauem L. Scipionis illius Cn. Pompeij soceri, quæ aduerso uento in Africam relata est, in hostiumq; manus deuenit.

333 Τί γὰρ αὐτῶν μέλει:) *Dandi omnino casu poni debet persona illius, cui* μέλει, *id est qui rem aliquam curat, & cui negotium illud cordi est: quare* αὐτῷ *legi debet: ut Balbum nihil curare, tanquam sua nihil intersit quid in Hispania geratur, dicat. Sic in Epigrammate Anacreontis,* οὔ μοι μέλει γύγαο, τοῦ σαρδίων ἄνακτος. *cum res de qua nihil sollicitì sumus, siue quam ad nos ualde pertinere arbitramur, & recto, & patrio casu frequenter ponatur. Nam in uersiculo illo Rhinthonis comici, quem Cicero* I I. *lib. ad Atticum adducit recto ponitur,* οἷς δ᾽ οὐδὲν μέλει. *necnon cum præpositione* περὶ τούτου *dicitur: exempla adeò obuia, ut ea adiungere nõ necessarium putem: in nostro autem libro uitio librariorum* τῷ *pro* αὐτῷ *factum est.*

Ibidem *Ego fructum puto:) Obscurißimus locus est & uerbis & sententia. Sit'ne autem mendum in dictione* FRVCTVM, *alijs iudicandum relinquo: nobis certè non parum ea uox suspecta est, nec tamen deprauatam esse asserimus, ne omnia in dubium uocare uideamur: manu sanè scripti codices nihil à uulgata lectione discrepant.*

333 *Vnum te puto minus Blandum esse, quàm me:) Hæc epistola ualde lacera, & contaminata est: inuenimus autem antiquiores codices non multo integriores: quæ igitur illorum auxilio corrigere potuimus, restituimus. reliqua ad meliorum codicum fidem descripta alijs emendanda relinquimus: nec enim ulla ratione quomodo tam peruersa scriptura melior reddi posset uidimus: erat autem eadem hæc epistola in* XVI. *librum iterum inculcata, sed ibi quoque non minus male habita.*

Angebar

Angebar enim quòd Tiro ἐμβριθέστερον te sibi esse uisum dixerat:) Magnum mendum in Græca uoce hic locus continebat. quomodo enim potuisset Cicero angi quòd Atticum ἐμβριθέστερον esse à Tirone audisset? ἐμβριθὴς enim grauem siue fortem & στερρὸν significat, à quo nomine secunda collatione uox illa formatur. Hippocrates in epistola ad senatũ Abderitarum de Democrito loquens, πιωθάνομαι γὰρ αὐτὸν ἐμβριθέα καὶ στερρὸν τὰ ἤθεα καὶ διὰ ὑμετέρης πόλιος εἶναι κόσμον. Nos igitur ἐνδροδέστερον, quemadmodum est in nostro antiquiore, scripsimus: quod etiã Germani adnotarũt in margine sui libri. id est aliquantum rubrum, uel rubicundiorem: id enim uox ea significat. Arguebat autem id febrim, aut morbi aliquid inesse: ideo Cicero dixit se anxium sollicitumq; de eius ualetudine fuisse. Cum autem literis Attici postea certior factus esset nihil incommodi adesse & mali, restitutum sibi dixit diem festum, qui perturbatus erat malo illo nuncio de inflammatione Attici à Tirone allato. Suidas hoc nomen sic exponit, ἐνδροδὴς ἀντὶ τοῦ ἐρυθρός: exemplumq; eius dictionis hoc adducit, τῷ χρώματι γενόμενος ἐνδροδής. 334

Qui lætetur luperco filio testario) Hic castigauimus quod etiam Germani animaduerterunt, ET STATHIO. erat enim Stathius speciosus libertus Q. Ciceronis: de duobus enim necesse est sermo antea fuerit: cum paulò pòst Philotimum tertium appellet. Præterea confirmatur etiam ex uerbo DVPLICI. De Lupercis autem agit Cicero in oratione pro M. Cœlio: Cum Cœlio obiectum esset ab accusatore quòd in ea sodalitate fuisset. quæ non parum hunc locum illustrant: ea autem ibi leges. 334

Quod autem osim hanc rem) Locum hunc corruptum esse arbitramur: nulla enim certa sententia ex his uerbis Ibidem

elicitur, ideo notam illi apposuimus. OSIN *autem legimus, quia ita inuentum à nobis est in manu scriptis codicibus, & quia illa quæ antea erat uox, licet integrior uideretur, nihil pertinebat ad reliquam orationem: arguit autem hoc depravatum esse totum, & fortasse auxilio esse poterit ad sinceram lectionem inuestigandam.*

Ibidem *Sed ad* κεερηνὴν *cum uenisse*) Nos πειρήνην *legimus.* De Pirene *autem fonte multa apud autores reperiuntur.* Hæc Strabo *tradit lib.* VIII. *de situ loquens* Corinthi, ὑπὸ δὲ τῇ κορυφῇ τήν τε πειρήνην εἶναι συμβαίνει κρήνην· ἔκρυσιν μὲν οὐκ ἔχουσαν, μεστὴν δ' ἀεὶ διαυγοῦς καὶ ποτίμου ὕδατος· φασὶ δὲ καὶ ἐνθένδε καὶ ἐξ ἄλλων ὑπονόμων τινῶν φλεβίων συνθλίβεσθαι τὴν πρὸς ῥίζῃ τοῦ ὄρους κρήνην ἐκρέουσαν εἰς τὴν πόλιν ὥστ' ἱκανῶς ἀπ' αὐτῆς ὑδρεύεσθαι. *sed & alia quædam, quæ nunc omittemus.* Quæ *autem sequuntur* Græca *uerba, ex antiquo nostro codice eruimus. sunt autem, excepta postrema dictione, cuncta ex* Pindaro *accepta: sic enim incipit* Ode *prima in* Nemeis, ἄμπνευμα σεμνὸν ἀλφεοῦ κλεινᾶν συρακουσᾶν θάλος ὀρτυγία. Me*mini me ostendisse* Cyriaco Strozæ (*quem ego ut ciuem & plurimis officijs mihi coniunctissimum ualde diligo*) *huius loci antiquam scripturam, qui statim & ipse uerba* Pindari *agnouit: eum enim præcipuè poëtam ille sapienter admiratus est, & ad uerbum penè edidicit, quum* Græcos *omnes autores ita studiosè & assiduè legerit, ut mirificam ex illis eruditionem hauserit, & eam eius linguæ scientiam usumq; habeat, ut medijs* Athenis *natus & educatus esse uideatur. Cum obscurum atque absconditum sensum huius loci aperire non quiuerim, uolui saltem lectionem quam restitui, ueram & genuinam esse confirmare testimonio amicissimi, & eruditissimi iuuenis, qui eam suis oculis*

in

in prisco exemplari inspexit.

Etsi poteris tabulis & quo crimine) Antiquiores codices, TVBVLIS. Tubuli autem Romana familia. Credimus hic cum Cicero petat, ut Atticus tribunatum etiam Tubulis det, intelligere rem illam, quam legimus in uita ipsius Pomponij. scribit enim Cornelius Nepos eum cum esset antiquitatis admodum amator, illam totam in eo uolumine exposuisse, quo magistratus ornauit: & quod difficillimum fuit, sic familiarum originem subtexuit, ut ex eo clarorum uirorum propagines possent cognosci. Nam quod infert, QVO CRIMINE, obscurum est, & deprauatum uideri potest. Cum autem adiungat Nepos eum uersibus, qui honore rerumq; gestarum amplitudine cæteros R.P. præstiterunt, exposuisse, ita ut sub singulorum imaginibus facta, magistratusq; eorum non amplius quaternis quinisq; uersibus descripserit: diligenter considerandum est an ad hoc respiciat, pro Criminéq;, CARMINE legi debeat: quod tamen nec affirmamus, nec omnino nobisipsis persuasimus: rem tantùm alijs cogitandam proponimus, non penitus contemnendam (ni fallimur) in tam peruerso, & incerto sensu. 335

Et puto me Bruti Fanniana) Fannium Romanam historiam scripsisse compertum est etiam ex primo libro de legibus: Brutumq; Fannianæ historiæ epitomen fecisse, ipse paulò pòst tradit. Quare hic ut in antiquioribus libris inuenimus, EPITOME scripsimus. Delectabatur autem Brutus hoc genere exercitationis, & multa antiquorum scripta in compendium redigebat, & ea maximè quæ rerum gestarum notitiam traderent: credo, ut sibi usui essent, memoriámque suam adiuuarent. hoc autem ab alijs autoribus accepimus, & Plutarchi maximè Ibidem

testimo

testimonio cōpertum habemus, qui in eius uita scribit ipsum in castris Pompeianis, quod diei tempus cum Pompeio non erat, totum in studijs consumere solitum: ut eo etiam die qui eum præcessit quo pugnatum est, cum alij aut somno indulgerent (erant enim maximi calores) aut solliciti de euentu pugnæ in ea cogitatione toti essent, ipse usque ad uesperam scripserit, componens epitomen Polybij.

335 *Etsi Calendæ mutandæ fuerunt, meaßionumq́; ἀρχέτυπα fugienda)* Et hic ueterem lectionem restituimus: quam & in nostris melioribus inuenimus, & Germanos etiam in margine sui libri adnotasse animaduertimus. Cur autem sibi Calendas uitandas fuisse tradat, dicere non possumus. Cum tamen de tabulis conficiendis agat, uidendum est an de perscribendis usuris loquatur. Calendis enim pecunias fœnerari moris erat, quod ostendit Plutarchus in libello, περὶ τοῦ μὴ δεῖν δανείζεσθαι qui diem illum omnium augustißimum dicit fœneratores reddere nefastum, & odiosum sua acerbitate: sic enim, inquit, de fictilibus, quibus ipse iubet uti, diuenditis argenteis lancibus, οὐκ ὄζει τόκου βαρὺ καὶ δυσχερὲς ὥσπερ ἰὸς καθ' ἡμέραν ἐπιρρυπαίνοντος τὴν πολυτέλειαν. οὐδὲ ἀναμνήσει τῶν καλανδῶν καὶ τῆς νεομηνείας: ἣν ἱεροτάτην τῶν ἡμερῶν οὖσαν ἀποφράδα ποιοῦσιν οἱ δανεισταὶ καὶ στύγιον. Horatius etiam docet, cum inquit, Omnem relegit Idibus pecuniam: quærit Calendis ponere. Nam quòd Idibus soluerentur, Cicero etiam innuit libro IIII ad Atticum, Ardet ambitus, σῆμα δέ τοι ἐρέω fœnus ex triente Idibus Quintilibus, factum erat beßibus. Item libro XIIII. Dolabellæ præclara, iam uel sibi habeat nummos, modo numeret Idibus. NICASIONUM autem scripsimus, eorundem codicum autoritati fideiq́; hoc dantes: nam uox hæc rara est, & parum

certi

certi intellectus, non tamen ob id à nobis repudianda, facilè enim credimus, quod nobis non satis cognitum est, alios præclare scire. Cæcilius multis locis à Nonio Marcello *adducitur in comœdia noto* Nicasione. *Nicasio etiam nomen proprium est apud Ciceronem in Verrinis, Audistis Theodorum, & Numinium & Nicasionem legatos Ennenses publicè dicere.*

Ain' tu unum hoc fui:) Auxilio antiquorum codicum castigauimus, Verum hoc fuit: quasi dicat, ita'ne facere oportet? (Verum) enim sæpe à Cicerone pro iustum, & par ponitur. De finibus lib. III. Quibus natura iure responderit, non esse uerum aliunde finem beatè uiuendi, à se principia rei gerendæ peti. Item in Lucullo, Nec uerum esse ullam rationem disputare cum his, qui nihil probarent. Exempla apud Ciceronem tam crebra sunt, ut locos hos adduxisse necessarium non fuerit: castigat autem Atticum familiariter, & iocosè, quod ad Tirannionem sine se accessisset. 336

Amo enim πάντα φιλόδημον) Græca hæc uerba in cunctis codicibus deerant: Germani primi locum restituerunt. eandem & nos lectionem in nostro antiquiore libro integram inuenimus. Intelligit autem φιλόδημον, quasi popularem eum, qui paruis, minutisq; quæstionibus delectetur, omniaq; etiam tenuia, & humilia persequebatur. Ibidem

Chremes, tantum'ne ab re tua est otij tibi) Alludit ad locum Terentij in Heautontimorumeno, alloquiturq; Atticum uerbis, quibus Menedemus in ea fabula Chremetem alloquitur. Quod autem Menedemus inquit, aliena ut cures, Cicero simili sermonis forma infert, ut etiam oratorem legas. Ibidem.

Quæso illud tuum quod erat εὐπινὲς, & urbanum) Græcum hoc uerbum diu desideratum est: in eisdem ego exem

exemplaribus repertum suo loco restitui. Intelligimus au-*tem hic*, ῥυπινὲς πεπινομένον. *nam quamuis* πῖνος *sordes, humilitatemq; sæpe significet, unde* πιναρὰ *sordida, tenuia, fœda & humilia dicuntur: laudatur tamen in oratione* πῖνος, *ut Suidas etiam exemplo* Damascij *docet, qui sic inquit*, ὁ δὲ ἦν καὶ λέγειν ἱκανὸς οὐ τοὺς νεωτέρους ἐκμιμησάμενος σοφιστὰς ἀλλὰ πρὸς τὸν ἀρχαῖον πῖνον τῆς λογογραφίας ἁμιλλώμενος. Et Cicero etiam *de filio loquens in his epistolis scripsit*, πῖνος *literarum. significat doctiorem. est enim* πῖνος *forma & idea orationis, quemadmodum apertè docet interpres* Sophoclis *in* Aiace: *cum enim poëta dixisset*, κακοπινέστατόν τε ἄλημα στρατοῦ, *subiungit ipse*, τὸν πινόν ποτε μὲν ἐπὶ τῆς ἰδέας, ποτὲ δὲ ἐπὶ τοῦ ἤθους: ὧν ταῦτα οὖν τὸν κακοήθη.

337 Deinde *fore ut* agcretur) Nos, *quod* Germani *etiam uiderunt*, ANGERETVR *scripsimus*. Duo *adferebat* Cicero, *quibus dehortaretur filium à consilio proficiscendi in* Hispaniam: *primum ipse apertißimè narrat: alterum autem erat, quòd illi ostendebat fore ut ipse molestè ferret, cum uideret se à fratre familiaritate, & gratia uinci, id est* Q. Ciceronem *Cæsari magis familiarem, & apud eum magis gratiosum (gerebat autem ille hoc tempore bellum contra liberos* Cn. Pompeij) *ut satius esset, hoc iter propter hoc etiam non facere, ne in dolorem incideret, quem merito caperet cum se uideret in postremis haberi, & contemni.*

338 *Et si quid habet tollis* ἐπιδήμιον) Rectè *fecerant meo iudicio, qui ad locum hunc olim stellulam adposuerant, est enim lacer & deminutus: id igitur renouauimus: existimamus enim mendo eum non uacare, siue potius aliquid in eo desiderari*. Quod *tamen in ueteribus libris inueni*

inuenimus COLLIS, *ubi antea* TOLLIS *erat*, *scripsimus. cum enim nec ex uulgata lectione sententia ulla eliciatur, cur non penitus antiquam effingamus, opinione nostra exposita de nouæ infidelitate & peruersione?*

Germanam ἀπoδίωσιν *habere uideatur*) Videtur omnino aliquid deesse, deminutusq; esse locus. *Germani his uerbis suppleuerunt,* SED VEREOR NE MINOREM τιμὴν HABERE VIDEATVR, *quos planè nõ reprehendimus: quia tamen in nullis manu scriptis ea inuenimus, in nostrum codicem traducere ausi non sumus. miscuerunt enim illi multa, quæ à recentioribus acceperunt interpretibus, & castigatoribus, cum eis quæ ex antiquo & probo exemplari eruerunt, nulla distinctione facta, ut periculum sit ne quorundam commenta, & coniecturas sæpe pro sinceris & ueris emendationibus capias. si legitima sint Ciceronis uerba, perspicua, & aperta sunt.* Incipit *autem iam nunc agere de loco, ubi* Tulliam *filiam consecraret.* De *hac autem insula in Arpinati loquitur in* II. *de legibus, Sed uentum in insulam est: hac uerò nihil est amœnius. ut enim hoc quasi rostro finditur* Fibrenus, *& diuisus æqualiter in duas partes, latera hæc alluit: rapideq; dilapsus, citò in unum confluit: & tantum complectitur, quod satis sit modicæ palæstræ loci. quo effecto tanquam id habuerit operis ac muneris ut hanc nobis efficeret sedem ad disputandum, statim præcipitat in Lirem.* 338

Non mehercule indulgente me, sed tamen repugnante) 338
Negatiuam particulam deesse arbitrati sumus, eamq; reposuimus, ut se dicat non sanè indulgere dolori & fletui: non tamen magnopere repugnare, & resistere: officium enim suum esse existimabat, obitum tam suauis, & caræ filiæ fletu lacrymisq; decorare. quod si uim fecisset dolori, ita ut à fletu

fletu omnino sibi temperaret, se non mediocriter peccaturum esse iudicabat. In eandem sententiam & illa dicta sunt, Mœrorem minui: dolorem nec potui, nec si possem, uellem. Quamuis autem paulò pòst dicat, se fletui repugnare, cum inquit, In hac mihi omnis sermo est cum literis: eum tamen interpellat fletus, cui repugno quoad possum: non mirum uideri debet, nec nostræ castigationi aduersatur: in tanto enim casu non certam quomodo se gereret sententiam tenebat: quod & ipse etiam docet his uerbis, Ad omniaq; nitor non ad animũ, sed ad uultum ipsum (si queam) reficiendum: idq; faciens interdum mihi peccare uideor: interdum peccaturus esse, nisi faciam. Itaq; nostra emendatio stat, nec labefactari opposito eo loco potest. quæ enim sententia est uulgaris lectionis? nisi fallimur, sic legere rectius est, ut se mediam quandam uiam tenere dicat: neq; totum se tradere dolori, quod esset nimis imbecilli animi: neq; penitus illi repugnare, & uim facere, hoc enim inhumanam, & agrestem naturam argueret.

339 *Mihi enim ante ædilitatem*) Veteres codices, MIHI ANTE ENIM: quos nos secuti, ita & ipsi scripsimus. animaduertimus autem multis locis ENIM post duas dictiones collocari, ut hoc ipso in libro, Drusia cupit enim uendere. Et lib. XIII. Nihil est enim illis elegantius. etsi in ambobus locis corruptè antea legebatur. Item lib. XIII. Odiosa illa enim fuerant legiones uenire: quod tamen in uulgatis etiam codicibus rectè scriptum erat. Plura etiam exempla huius obseruationis adferre facile potuissemus: sed quæ perspicua sunt, longa esse non debent.

341 *Potest tamen uideri*) Vereor ne hic locus deprauatus sit: nam nec planus ullus sensus inde elicitur, & in antiquioribus exemplaribus aliter scriptus est: mendosè profectò etiam

etiam in illis, & deminutè: sed tamen quod suspitionem creare, uel ortam augere poßit, locum mendo non uacare: ita enim in illis legitur, POTEST TAMEN ETERI.

Placet enim mihi Cluati:) Sic omnes noui, & ueteres codices habent, exceptis Aldinis in quibus Claudi peruersè scriptum est: intelligo autem fanum. De hoc *ipso Cluatio iterum meminit hoc ipso in libro his uerbis, Etsi tibi placebit sic agere de fano (ut cœpimus) uelim cohortere, & exacuas Cluatium: nam etiam si alio loco placebit, illius nobis opera consilio'que utendum puto. Quare uidendum est, cum sibi opera, consilio'que illius utendum esse dicat, an architectus is fuerit qui fanum fecisset, cuius generis etiam sibi Cicero ædificari uellet. Cum autem tria essent de quibus consultandum erat: an fanum faciendum esset, cuius generis facere melius esset, tertium ubi facere opoteret: de duobus primis sibi constitutum esse, de loco tantùm se adhuc dubitare dicit.* Ibidem

Sed tamen faciat illa quoad ego dabo, &c.) ueteres libri QVOD, *non* QVOAD *habent: quare accuratè uidendum est an aliquid post eam dictionem desit quod priorem sententiam expleat: ut tandem ipse Cicero Terentiæ calumnijs defessus in hanc uocem prorumpat, Faciat illa quod uult: ego dabo meum testamentum legendum cui uoluerit: ut ei penitus omnem suspicionem eximam. uerum hoc non adserimus, sed talem aliquam sententiam esse huius loci arbitramur: uulgatam enim lectionem suspectam habemus, parum'que integram, & sinceram iudicamus.* 342

344 in fine. Hoc quidem fecisset etiam si Rannio admonitus esset:) Hunc locum & sententia, & uerbis iudico esse obscurissimum: quin etiam de aliqua peruersine ualde timeo. Nos quia in uetustioribus, & mihi probatioribus RARIO legimus, ideo sic scripsimus: nihil tamen aliud habemus quare hanc lectionem integriorem existimemus, nisi librorum illorum dignitatem & fidem. si quis certius aliquid attulerit, me facile in suam sententiam traducet. Ne tamen aliquid praetermittamus quod hunc locum iuuare possit, admonemus esse locum in XIII. libro qui cum hoc non paruam similitudinem habet, ut diligentius considerandum sit an eundem sensum retineant: quod tamen nobis ignotum est, neutrum enim satis intelligimus. sed uetus maxime scriptura, & idem modus dicendi nonnihil suspicionis creant, posse eandem sententiam latere aliqua uerborum peruersione obscuratam. Est autem hic locus ille, de quo loquimur, Omnia scilicet nunc minoris, sed accedit cupiditas, in qua praeter Othonem non puto nos ullum aduersarium habituros: sed eum ipsum tu poteris monere, facilius etiam si canum haberes. ò gulam insulsam, &c. Veteres autem libri CANVM habent, ut fortasse non multum dissimili forma literarum hic septimo casu, CANO ADMONITVS ESSET, legendum sit: quod tamen non adserimus, quippe qui eius uocis significatum, & rationem non ualde deprehensam habemus.

345 Si uerò etiam à Falerio recedit: nihil ei negotij est:) Dictionem EI deleuimus: in nullis enim antiquis codicibus inuenitur, & nostro iudicio sensum conturbat. De emptione, inquit, hortorum rationes meas nosti: quare quò progredi possim scis. quòd si Faberius nobis nomen illud explicaret, omnia facilia essent, nec ullum laborem haberemus.

FABE

FABERIO *enim non* FALERIO *legendum est: quod manu scripti libri docent, & ex alijs locis colligitur, in quibus de hac re mentio facta est: ut hoc ipso in libro,* Possim autem assequi nec'ne tu uelim cogites: si enim Faberianum uenderem, explicare uel repræsentatione non dubitarem. *Item libro* XIII. Reliquum est ut si Faberius nomen illud explicat, noli quærere quanti: Othonem uincas uolo. *sed & alijs locis. Tantum nobis scrupulus quidam restat in ea uoce* RECEDIT: *dubitamus enim ne illi mendum aliquod insit. eandem tamen inuenimus lectionem in cunctis manu scriptis codicibus.*

Venales certè sunt Drusæ:) *Hæc nomina hortorum, ut in melioribus libris scripta inuenimus, ita scripsimus: sint'ne autem integra, nec scimus, nec adfirmare audemus.* De *huiuscemodi locis nihil tutius esse existimo, quàm ueterem scripturam, ut minus inquinatam consulere, & describere.* 345

Ouiæ te Lælij curanda sunt, &c.) Antiquam *lectionem restitui: de hoc autem nomine quod Ouiæ curari uolebat, non multò post iterum agit,* De Ouia confice ut scribis. *Item tertio,* Cum Ouia quæso quidem ut conficiatur. Quòd *autem paulò pòst* FORS *legebatur, mendosum erat: pro* FORS *igitur* EROS *emendaui: is enim rationes numarias tractabat Ciceronis. origo huius deprauationis fuit, quòd pro* E *librarius* F *legit: in hoc enim sæpe peccat.* Ibidem

Quæ etiã ex Apollodoro puto posse inuenire:) Ex Apol- 347
lodori, habent antiquiores codices, ut nos etiam scripsimus: intelligi autem putamus (commentarijs & scriptis:) Eaq; *ratione hoc dictum uidetur, qua li.* XIII. *dixit* In Libonis, Eum uideo in Libonis prætorẽ L. Popilio, P. Rupilio COSS. *annis* XIIII. *antequã prætor factus est. deest enim* (annalibus:)

bus:) Et hoc ipso in lib. Maxima est in Scapulæ celebritas, propinquitas. intelligitur enim (hortis:) Et ad Q. Fratrem, Per Varronis, Præsertim cum tu neq; per Locustæ, neq; per Varronis uelles ducere, scilicet fundos. sed alia sunt apud Ciceronem sic pronunciata: quæ nos ne in re plana longiores simus, omittemus. sunt autem ad imitationem Græci sermonis dicta, ex illorumq; copiosis fontibus in Latinos campos deriuata, & traducta. Sic etiam uidetur locutus esse Vlpianus: ita enim hic locus in nostris Pandectis legitur, De aqua, & aquæ pluuiæ arcendæ, L. Si cui aqua pluuia. §. Iidem aiunt, aquam pluuiam in suo retinere, uel superfluentem ex uicini in suum deriuare, dum opus in alieno non fiat, omnibus ius esse. Non autem (ex uicini fundo) ut est in peruulgatis codicibus.

347 Habes T. in Ostiensi Cotta) Habet in ostiensi, legendum. Error est ortus, quòd non uiderunt librarij literam illam solitariam in locum antecedentis ea deleta succedere debere. In Ostiensi autem agro intelligimus, ut loquitur etiam non multò pòst, De illo Ostiensi nihil est cogitandum, si hoc non assequimur.

348 Auide ergo numerato) Antiqua lectio, Vnde ergo numerato? quam & recepimus, & sinceram esse iudicamus. cum enim suprà dixisset, se numerato malle quàm æstimatione, nunc secum ipse loquitur, seq; interrogat, quomodo possit numerato, id est præsenti pecunia Silio satisfacere: deinceps rationem subducit, unde eam pecuniam corradere possit. Numerato autem nomen est, quo paulò antè etiam usus fuerat. Et in epistola quadam ad Rufum, Quod si mihi expensa ista HS c. tulisses, tamen, quæ tua est suauitas, quiq; in me amor, nolles à me hoc tempore æstimationem accipere; nam numeratum si cuperem, non erat.

Nam

Nam quod ſcribis ἐπίγραμμα actum iam de iſto eſt:) ἐγγή- 348
ραμα habent ueteres codices:& ita ſane legendum eſt. Vti-
tur autem non ſemel hac uoce in his epiſtolis, uerum ea
ubiq; corrupta erat, in ἐπίγραμμάque ſemper uerterat:in-
telligit autem locum, in quo ſenectus commodè tranſigi poſ-
ſit, & qui ſit requies, & oblectamentum eius ætatis. Scri-
pſerat autem Atticus(ut conijcere licet ex uerbis Ciceronis)
hortos præterea Ciceroni fore requietem ſuæ ſenectutis,
quæ iam aduentabat, uel potius aderat: quod nunc Cicero
ſe quærere negat, adeoq; mœroris, & deſperationis plenus
eſt,ut de illo iam actum eſſe dicat,nec ſe uidere quomodo ſibi
in tantis malis,& tam graui caſu quies,delectatioq; illa con-
tingere poßit.

Tuis occupationibus ignoſco) Antiqua exemplaria, Ibidem.
CVIVS OCCVPATIONIBVS. Quare & nos
ita ſcripſimus. De Sicca autem adhuc loquitur, quem etiam
infrà oſtendit ſe deſiderare, ſecumq; eſſe cupere: promiſe-
rat autem ille literis ſe cito ad Ciceronem uenturum, ma-
gnisq; ſuis occupationibus fieri docuerat, quòd ab eo adhuc
abeſſet.

Quod faciebam, ſed intererat enim ubi acquieſcerem) 350
Antiqua lectio SED INTVS: ERAT ENIM,&c.
nos coniectura ducti; SED INVITVS caſtigauimus.
Cui iudicium noſtrum diſplicebit,is ex priſcis ueſtigijs quo-
rum nos illi copiam fecimus, aptiorem, uerioremq; lectio-
nem eliciat.

De Triario bene interpretaris, &c.) In antiquioribus Ibidem.
primæ literæ defectu, DE RIARIO, ſcriptum eſt.Hanc
licet paruam uarietatem adnotare uoluimus, quia ſatis ob-
ſcurum eſt hoc negotium.

Si Caſtricius Romam cupit) Locus hic olim corruptißimè Ibidem.

legebatur. Nos, quod Germani etiam ante uiderant, PRO MANCIPIIS *emendauimus:* PRO MANCVPIIS *enim putamus olim ſcriptum fuiſſe, ut antiquitus ſolebant.* Non *multo pòſt de eodem hoc negotio iterum agens inquit,* De *mancipijs Caſtricianis commodiſsimum eſſe credo tranſigere* Egnatium.

Ibidem *Eamq; ſibi ſolui, ut nunc ſoluitur) Manuſcripti libri, Eaq; ei ſolui, &c. retinent.* Vt *enim quandoque apud Ciceronem* SIBI *pro* EI *inuenitur, ſic contrà* EI *pro* SIBI *quemadmodum credimus, hoc loco dictum eſt, & alijs etiã non paucis: ut libro* X. *ad* Atticum, *Cum hæc ſcripſiſſem, à Curione mihi nũciatum eſt, cum ad me uenire: uenerat enim is in Cumanum ueſperi pridie, id eſt* Idib. *Erant & alia exempla quæ nunc nos omittemus.* Tranſierunt *hic noſtri librarij uulgatam uocem à nobis circũſcriptam, & deletam: nec eam, quam pro illa reſtitueramus acceperunt: quare mancum hunc locum nobis ſua iniuria tradidere.* Tu *igitur corrigito.*

351 *Vetus illud* ἐπίγραμμα *quemadmodum ſcripſiſti uel* ἐπιτάφιον *putato:) Idem error qui ſuprà, nec ſolus: nam conſimilis etiam in altera Græca uoce:* ἐντάφιον *enim pro* ἐπιτάφιον *& habent ueteres codices, & legendus eſt. Inuenies ambas has uoces apud* Plutarchum *in uita* Catonis Maioris: *cum enim diceret illum in ſenectute etiam, à rep. non diſceßiſſe, nec ſe otio tranquillæq; uitæ dediſſe, ut alij excellentes in rep. adminiſtranda uiri ſæpe fecerant, infert:* ἀλλ᾽ ὥσπερ διονύσιόν τις ἔπεισε κάλλιστον ἐντάφιον ἡγεῖσθαι τὴν τυραννίδα, κάλλιστον αὐτὸς ἐγγήρακα τὴν πολιτείαν ἡγησάμενος ἀναπαύσεσιν ἐχρῆτο καὶ παιδιαῖς ὁπότε σχολάζοι τῷ συντάττεσθαι βιβλία καὶ γεωργεῖν. Poſteriorem in Paulo Aemilio: *cum dicit omnia illi ſadfuiſſe, quæ exiſtimantur beatam uitam conficere,* καὶ γὰρ ἡ περὶ τὴν ἐκφο

ἐκφορὰν πομπὴ θαυμασμὸν ἔσχεν καὶ ζῆλον ἐπικασμοῦντα τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνδρὸς τοῖς ἀρίστοις καὶ μακαριωτάτοις ἐνταφίοις ταῦτα δ᾽ ἦν ὁ χρυσὸς οὐδ᾽ ἐλέφας οὐδ᾽ ἡ λοιπὴ πολυτελία καὶ φιλοτιμία τῆς παρασκευῆς ἀλλ᾽ εὔνοια καὶ τιμὴ καὶ χάρις οὐ μόνον παρὰ τῶν πολιτῶν ἀλλὰ καὶ τῶν πολεμίων.

Publia ad me scripsit:) Publia habent ueteres codices. 352
Et paulò pòst PVBLILIO, pro Publio: est autem locus meo iudicio uerbis obscurior, & fortasse deprauatior. Verbum illud MORATVRAM quod in nullis paulò antiquioribus libris inuenitur, superuacaneum iudicauimus, atque deleuimus: intelligiq; putamus oportere VENTVRAM.

Ex quo intelligam te certum illius profectionis diem non 353
habere:) Vetustius nostrum exemplar sic habet, EX QVO INTELLIGAM TE CERTITVDINEM ILLIVS PROFECTIONIS NON HABERE: quod tamen neglexmus: nec enim scimus Ciceronem alibi hac uoce usum esse. nolui tamen committere quin hoc (ut puto) peccatum, & mendum melioris illius codicis patefacerem, si non ob aliud, ut uideant, sciantq; omnes in antiquissimis & probatissimis etiam codicibus quædam peruersè legi, & barbare.

Accepiq; ab Aegypta literas eodem die, &c.) Antiqui 355
codices, AB AEGYPTA L. EODEM DIE: ut accuratius, attentiusq; uidendum sit, an (ab Agypta liberto) legendum sit: alibi enim L. Libertum significat, ut (accepi) hic, pro (audiui) positum sit, ut passim inuenitur apud hunc autorem, Accepi (scilicet) Piliam, & Atticam planè belle se habere. Nam quin Aegypta libertus fuerit, dubium non est: sequenti libro etiam ita eum appellat: in-

quit enim, De bruti aduentu eram factus certior : attulerat enim ab eo Aegypta libertus literas. Potest tamen recepta etiam lectio ex antiqua scriptura elici. nam L. quoq; literas significare, alibi animaduertimus.

351 Κύρσας mihi sic placuit, ut cetera Antisthenis:) Antiqua scriptura aliquanto est confusior, non ita tamen deformata ut non ex ea uel κύρειος uel κῦρος, parua omnino licentia, erui possit. Pertinet autem ea uox, nisi fallimur, ad insequentem clausulam : superior enim perfecta est. Scripsit autẽ Antisthenes duo uolumina, quorum utrunq; Cyrus appellabatur. Athenæus δειπνοσοφ. lib. v. ἀντισθένης ἢ ἐνθατέῳ τῶν κύρων κακολογῶν ἀλκιβιάδην καὶ παράνομον εἶναι λέγων καὶ εἰς γυναῖκας καὶ εἰς τὴν ἄλλην διάιταν, &c. Praeterea Laërtius in eius uita, cum uolumina ab eo scripta recenseret, τόμος τέταρτος ἐν ᾧ κῦρος, ὑρακλῆς ὁ μείζων, ἢ περὶ ἰσχύος. τόμος πέμπτος ἐν ᾧ κῦρος ἢ περὶ βασιλείας. Scripsimus autem κύρειος nullam aliam ob causam, nisi quòd non nihilo uetustis characteribus propinquior, similiorq; illa uox hæc est : sed etiam quia si κύρος tantùm scripsisset, dubium foret quem librũ intelligeret, illum'ne qui claudebatur quarto segmento, an illum qui de regno loquebatur, & in quinto contentus erat: est enim κύρειος libri itidem titulus eiusdem autoris eodem Laërtio teste qui in eodem catalogo librorum inquit, κύρειος ἢ ἐρώμενος.

357 Et quidem mecum habeo & ἀριστοτέλους πρὸς ἀλέξανδρον:) Aliud Græcum nomen quod post ἀριστοτέλους poni debebat, quia non intellexerant, olim omiserant. Germani reddere id conati sunt quod tamen assequi non potuerunt: perperam enim θεώρημα, contaminata antiqua scriptura, reposuerunt. Nos ex nostris exemplaribus ueram (ut putamus) lectionẽ eruimus, eam scilicet quam in nostro impresso legis.

legis. Theopompus enim scripsit suasiones ad Alexandrum, autore Athenæo lib. VI. δειπνοσοφιστῶν, θεόπομπος δ' ὁ χῖος ἐν ταῖς πρὸς ἀλέξανδρον συμβουλαῖς περὶ θεοκρίτου τοῦ πολίτου λόγον ποιούμενος. *Citat etiam eundem in epistola scripta ad Alexandrum libro* XIII. θεόπομπος δ' ἐν τῇ πρὸς ἀλέξανδρον ἐπιστολῇ τὴν ἁρπάλου διαβάλλων ἀκολασίαν φησίν, *&c.*

Non ipsum ea lego: ea scribo, &c.) Antiqui codices, 358
NVNC IPSVM: *quæ uera, & ingenua est lectio, id est hoc ipso momento, & puncto temporis. Vtitur & alibi hac locutione Cicero, ut hoc ipso in libro, Nunc tamen ipsum sine te esse non possum. Et lib. etiam* X. *cum exponit sermonem à se habitum cum Curtone, Quin nunc ipsum minime offendisses, si eius causa in Italia non fuisses.*

Et quod tu scire uolebas lego quando ex hoc loco) Nos 359
coniectura emendauimus EGO QVANDO, *&c. existimantes huic pronomini incommode* L. *literam adcreuisse: nam ex illa lectione nullus, nisi ineptus sensus elicitur, ex nostra uerò egregius, ut nos arbitramur. Cum eum literis interrogasset Atticus quãdo ex eo loco discessurus esset: repetitis eius ferè uerbis, exponit diligenter suorum itinerum rationem, quod etiam non multo infrà bis repetit: quæ loca clariorem, & certiorem hanc emendationem reddunt. primus est,* Ego *me hinc postridie exiturum puto. Alter autem hic,* Ego *postridie* Idus*, ut scripsi ad te antè, Lanuuij manere constitui. Paulò autem suprà apertißimè his uerbis docet Atticum quæsisse à se quàm diu illic maneret, Quòd quæris quàm diu hic: paucos dies, sed certum non habeo, &c.*

Scis quàm sit φιλαίτιον συμφορά, *minime uito quidem)* Ibidem *Parum constans reperitur in manu scriptis exemplaribus*

hæc lectio: nonnulli etiam MINIMAE VITAE, *quod mendosum prorsus est, legunt. eam igitur elegimus, quam in melioribus inuenimus, & quæ nobis magis probata est.* Hanc autem esse arbitramur sententiam huius loci, Ardebat Cicero desiderio fani faciundi: mandaratq; Attico ut locum fano sibi uideret. Cum igitur hoc negotium lentè procederet, incipit longe, tanquam leuiter accusare eius negligentiam, ut eum ad id magis exacueret, stimularetq;. Quòd si, inquiens, acciderit, ut eo etiam dolore impellar ut te culpem, nihil mirari debes: scis enim quàm sit φιλαίτιον συμφορὰ, id est quàm facile de omnibus querantur, omnesq; accusent, qui in aliqua calamitate constituti sunt. Quamuis enim συμφορὰ uocabulum sit ἐκ τῶν μέσων (significat enim & prosperam, & aduersam fortunam) tamen hoc loco miseriam significat. Non tamen, inquit, in te: adhuc enim te in nulla re accuso: sed tamen tam auide sum affectus de fano, ut tibi quoq; non parsurus sim, nisi fieri uidero: sed incursabit in te dolor meus. & cætera quæ ipse in hanc sententiam infert. quamuis autem genera repugnēt in Græcis uerbis, tamen mendo uacant, ut intelligatur συμφορὰν usitato dicendi modo rem, & uitium quoddam esse, quòd cupidè reliquos culpet, crimineturq;, id est φιλαίτιον. Quo uerbo utitur etiam in epistola quadam ad Appium, Si autem natura es φιλαίτιος, illud non perficies, quominus tua causa uelim, &c. Qui autem in aliquem acerbum casum incidunt (quod acciderat Ciceroni) ab omnibus se destitutos putant: eaq; alios in se committere existimant, quia se negligant grauibus fortunæ iniurijs perculsos, ideoq; de illis sæpe etiam sine iusta causa queruntur. Nisi locus mancus est, uel deprauatus, hanc ex his uerbis sententiam elicimus.

359 Nisi hac æstate absolutum erit, quam rem uides integram

resta

restare:) Veteres libri REM non habent: & sanè uacat, uel potius conturbat omnem sensum: per QVAM, enim æstatem intelligimus, ut ostendat ei Cicero nullam se exiguitatis temporis excusationem habiturum, cum æstas integra adhuc restet: ut satis spatij ille ad ædificandum, etiam si opus non urgeat, habiturus sit. Paulò pòst de hac ipsa ædificatione loquens, admonet item Atticum ut uideat ne æstas effluat. Quin & in prima sequentis libri epistola, inquit, de hac re agens, Cuius festinationem mihi tollis, quoniam de æstate polliceris, uel potius recipis.

Quod scies rectè in illam rem fore leuamento) Hunc lo- 360
cum corruptissimum esse indicaui, ideoq; notam ad eum adposui, quæ mendosum indicaret. si quid tamen hoc opis adferre illi potest, eam quam in ueteribus, & probatioribus codicibus lectionem inueni, descripsi & recepi, parum quidem illam à uulgari diuersam, quæ tamen IN præpositionem non habeat, pro qua Germani MIHI scripserunt: & paruis quibusdam alijs rebus cum illa discordet. sed longe aliud est, quod totum hunc locum peruertit, nec intelligi sinit.

Eum Quirini malo quàm salutis) Diu hic inane 362
mansit spatium unius dictionis. Germani id explere conati sunt: nec tamen ueterem scripturam intellexerunt. Videntur autem ferè quos & nos characteres in uetusto suo exemplari repperisse. In nostro antiquiore EVNNAON erat, prima tantum litera aliquantulum inquinata: σύνναον enim arbitramur legi debere. σύνναος autem aliquis alicuius dicitur, qui in eodem cum illo templo colitur. Synesius in epistola quadam ad Nicandrum appellat Poëticem Philosophiæ σύνναον, quasi contubernalem: ut ipse Cicero lib. XIII. cum hanc uocem Latinè exprimere uellet dicit

(eand

(eandem enim rem tractat) Quid tu hunc de pompa, Quirini conturbernalem, his nostris moderatis epistolis lætaturum speras? intelligit enim Cæsarem. Quantum autem ad historiam quæ totam hanc rem aperiet, traditum est nobis Romanos Cæsaris dictatoris imaginem in templo Quirini dedicasse, quæ DEO IN VICTO inscriptum habebat: quod nunc Cicero breuiter tangit. Dion, καὶ τότε μὲν ἀνδριάντα αὐτοῦ ἐλεφάντινον, ὕστερον δὲ καὶ ἅρμα ὅλον ἐν ταῖς ἱπποδρομίαις μετὰ τῶν θείων ἀγαλμάτων πέμπεσθαι ἔγνωσαν: ἄλλην τέ τινα εἰκόνα ἐς τὸν τοῦ κυρίνου ναὸν, θεῷ ἀνικήτῳ ἐπιγράψαντες καὶ ἄλλην ἐς τὸ καπιτώλιον παρὰ τοὺς βασιλεύσαντας ποτε ἐν τῇ ῥώμῃ ἀνέθεσαν. Domum autem Attici scimus fuisse in colle Quirinali, quem P. Victor constituit in VI. urbis regione: eam autem ille statim post templum Quirini collocat. QVIRINO pro Quirini in nostro codice culpa impressorum scriptum est.

362 Tantummodo ocius, &c,) Quis non uideat hunc locum perturbatum esse? quare nos etiam ut mendosum eum notauimus: solùm (quod à melioribus exemplaribus accepimus) OCTIVS ex (ocius) uariauimus, si forte id aliqua ratione (licet non minus inquinatum uideatur) posset ad ueram lectionem eruendam, aliquid opis adferre. Quærendum autem cur sibi nunc postquam uicit animum, facilius putet esse in Tusculanum accedere: nam non multo antè cum illuc se proficisci uelle dixisset, subiunxit, Contudi enim animum, & fortasse uici: si modo permansero. An quòd ibi aliquid esset, quod illi memoriam sui doloris renouaret? nisi coniectura fallor, aliquid erat quod ad Tulliolæ obitum pertinebat. Suspicarer eam ibi diem suum obijsse, nisi scirē Plutarchum hoc de ipsa dicere, ἀπέθανε τίκτουσα παρὰ λέντλῳ:

&

& Absconium etiam tradere eam apud secundum uirum mortuam esse ex partu. Verum hi optimi autores fortasse intelligere uoluerunt (quod uerũ est) eam quo tempore obijt, in coniugio Dolabellæ fuisse: nam & alium coniugem habuit (ut ambo illi crediderunt) Pisonem, & fortasse duos, ut ex plurimis Ciceronis locis uidetur colligi, & affirmari posse. Neque de loco intellexerunt, ut non repugnet quin credi poßit, eam in Tusculano patris degentem morte correptam fuisse, præsertim cum peregre uir esset: eo enim tempore Dolabella in Hispania cum Cæsare aduersus Cn. Pompeij liberos bellum gerẽte erat. Neq; tamen hoc affirmo: sed cum cogitarem quid esse potuerit, quod ei uulnus sui doloris refricaturum esset, si eò proficisceretur: nil aliud mihi occurrit, & hoc ualde quadrare uisum est. Hæc enim præcipue res dolorem renouare poterat, quæ eum in maximo mœrore & luctu tenuerat: uerum eruditiores hoc diligentius inuestigabunt.

Isto enim animo nihil agreste, nihil inhumanum est) Veteres libri EXTO. *Nobis (exculto) uisum est scribere: nam uulgatam lectionem omnino deprauatam esse existimamus: ex antiquisq; uestigijs non incommodè, ut castigauimus, posse legi arbitrati sumus: ut media syllaba negligenter à librario omissa sit. Cuius generis errores frequenter eos committere solitos sciunt, qui in priscis monimentis inspiciundis aliquid operæ posuerunt. Excolere autem ingenium, & animum disciplinis, apud Ciceronem non semel legitur: ut in oratione etiam pro Archia dixit, Nisi animos nostros doctrina excolamus,* Ibidem

Vel una dies mihi erit utilis, quid dicam gratius?) Vulgata hæc est lectio, nisi fallor inanis, & frigida: uetustiores codices, VEL VNVS DIES. *ex quo perspicitur* 363

etiam

etiam GRATVS *esse legendum: cum enim postulasset ab Attico ut se reuiseret, pronunciat illum non frustra esse uenturum: paruum enim etiam temporis spatium sibi utile futurum esse: nam quin gratum quoq; futurū sit, non oportet dicere. utile autē, quia dolorem, animiq; sui ægritudinē leuabit.*

364 Τȣ̃το δὲ γνώσῃ) Ex nostro probatiore codice μηλώσῃ *potius quàm* γνώσῃ *eruimus: quod etiam Germanos ex prisco illo exemplari adnotasse credimus.* μήλη *autem instrumentum quo chirurgi utuntur in uulnerum profunditate inuestiganda: ex quo uerbum formatum est quod perscrutari, & attentè inquirere significat. Quare huius lectionis hæc sententia erit, hoc autem diligenter inuestigabis.*

364 Hoc metuere, alterum in metu non ponere) *Versus hic est sæpius à Cicerone pronunciatus: autorem autem ignoramus. Eundem adducit in penultima* XIIII. *libri epistola, & in Topicis ad Trebatium: quo loco exemplum ponit enthymematis, quod constat ex contrarijs.*

365 *Vtrum quando ueneant: an sint'ne uenales*) *Nos,* QVANDO VENIAT, *cum ueteribus libris scripsimus: hancq; putamus esse ueram lectionem. nam antea de ea, ut quæ Roma abesset, expectareturq;, egerat: & ex hoc loco, Scripsi tamē nescio quid de Clodia: ubi ergo ea est, aut quando uentura? & illo etiam huic, quem in manibus habemus, propinquiore, Sed quando Clodia Romæ futura est, & quanti rem æstimas, eo prosus expecto.*

EX LIBRO XIII. EPISTOLARVM AD ATTICVM.

366 *Totum in hunc ipsum, persequor æque amo, atque illum amaui*) *Nos aliter legimus ex antiquis codicibus: totum autem in hunc ipsum effudi, & conuerti intelligimus.*

Cùm

Cùm igitur filium per se pari amore, quo patrem, prosequeretur: & amorem etiam, quo patrem dilexerat, eo extincto in hunc conuertisset: duplo eum quàm patrem fecerat, amabat.

Parochijs publicis) Antiquiores codices, PAROCHVS 366
PVBLICVS: *quo sane pacto ipsi quoq; legendum putamus. Quis* Parochos *diceretur, à* Non. Marcello *declaratum est his uerbis,* Parochos *à Græco tractum est nomen: quòd uehiculo præeat. ochemata enim Græcè, Latinè uehicula appellantur: & est officij genus, quod ministrantibus paret, &c.* Ex quibus *Nonij uerbis mendum sustulimus:* HOC SCHEMATE *enim falsò pro* OCHEMATA *scriptum erat in peruagatis exemplaribus.* Dubitamus *etiam'ne pro ministrantibus,* MAGISTRATIBVS *legendum sit: nam si Acronis uerba attendas, (peregrinantibus) potius legendum iudicabis: is enim hunc locum* Horatij *– & parochi quæ debent ligna salemq;: ita interpretatur,* Parochi *genus officij, qui solent peregrinis salem, & ligna præbere, & significat publicum cursum.*

Expers aliquando factus esset, &c.) Nos PRAES le- 367
gimus: quod etiam antè Germani *adnotarant: ita enim est in nostro meliore. non tamē quod illi fecerunt* FACTVS ES *scripsimus: sed receptam lectionem ea parte retinuimus: cum ea enim faciunt antiqui libri. non tamen illorum lectionem contemnimus: doctiores, utra potior sit iudicabunt.*

Animus enim uidetur in officio futurus) Veteres codi- 367
ces AVIVS *habent: quam ueram esse lectionem existimamus: nam & antea hoc ipso in libro,* Oppio, *&* Balbo *epistolas deferri iubebis: & tamen* Pisonem *sicubi de* Auio. *quamuis excusi, uulgatiq; libri eo loco corrupti erant: uetustiores tamen, quod etiam* Germani *animad-*

uerterunt, DE AVIO *legunt.*

367 De *Crispo & multis scilicet,&c.*)De *Crispo,& Mustela emendauimus.Suprà etiam eosdem coniunxit,* De *Crispo & Mustela uidebis:& uelim scire quæ sit pars duorum.*

368 Q*ui nuper est,epistolas mihi pronunciabat uersiculis factas*)*Mibi nõ parum uidetur hic locus esse deprauatus:nam ante dictionem* EPISTOLAS,*nonnihil uidetur desiderari : & pro* FACTAS,*antiquiores,probatioresq́; codices* FACIES *habent.*Nonnulli FACETIS *corrigunt,quos nos,quoniam nihil melius habemus,sequimur:nec enim penitus probamus:quòd nisi manu scripti codices reclamarent, receptam ab alijs lectionem non damnaremus.*

369 V*elim cures eas titulum* Olu*ectorum*) E*a est uetustioris nostri exemplaris scriptura,ut qui obseruasset,quàm sepe in eo,*E *pro* F *positum sit(cuius errati nos multis locis lectorem admonuimus)turpißimè deprauatum locum facile corrigere potuerit :* CICVLVM *enim,non (titulum) in eodem legitur, ut quin* FASCICVLVM *legendum sit, dubium esse non poßit. Cætera autem recta sunt, & integra in antiquis libris, ut nos scripsimus : tam paßim autem (fasciculus) hoc significatu capitur, ut exemplis ad hoc ostendendum opus non sit.*

369 V*entum est tamen ad quæ*) N*on semel iam exposui, crebro uel potius ferè semper in antiquis exemplaribus, ubi* Q. *esse debebat,* QVAB *scriptum esse:causamq́; huius erroris quam opinatus sim esse, non reticui : hoc autem non paruas maculas, peruersionesq́; creauit, ut alibi ostendimus.* H*oc igitur itidem loco* Q*uæ (ut est in melioribus codicibus) pro* Q. *perperam librarios scripsisse puto, existimoq́; sermonem esse de* Q. C*icerone puero, cuius multa grauia scelera* D*olabella narrabat perpetrata ab eo in castris*

ſtris, dum comes Cæſaris eſſet contra liberos Cn. Pompeij *bellum gerentis: quæ quidem appellat* ἄφατα & ἀδιήγητα,*ut ea quæ adeo turpia eſſent ut recitari & narrari non deberent: inter quæ unum eſſe dicit, quod excedit omnem turpitudinem: id autem ille ita palàm fecerat,ut exercitus, qui illic eſſet,omnis ſcierit.* Et hic *locus in noſtro exemplari negligentia impreſſorũ deminutus eſt, deeſt enim* QVINTVM*, ita enim ſuprà oſtendimus legi debere ex* QVAE*: quare tu eum corrige, & tantis eorum peccatis, quoniam aliud fieri non poteſt,ignoſce.*

Valde *enim deſiderat* Brutus *ſiquid egerit,&c.*) Nulli 370
manu ſcripti codices eorum quos uidimus, EGERIT *habent:& ſanè uacat ea dictio.totus autem locus male punctis diſtinctus erat: in noſtro uolumine accuratius ea collocata ſunt. Dolabella enim erat, qui ualde deſiderabat à Cicerone aliquid fieri, quo laudem gloriamq; conſequeretur: ut etiam non multo pòſt affirmat,cum inquit,* Volo *Dolabellæ ualde deſideranti: non reperio quid.* Bruti *uoluntatem nondum perſpexerat: iubet igitur ut uideat an is quoq; deſideret: cui ſi cupiet, quamprimum morem gerere uult. Eſt autem omnis ſermo de libris, quos hoc tempore ualde multos ſcribebat* Cicero*: quò enim ſe uerteret non habebat, niſi id ſolatium ſui doloris excogitaſſet.* Mittebat *autem illos familiaribus, neceſſarijsq; ſuis, qui monumentis illis celebrari, & famam adipiſci non mediocriter gaudebant.* Vt *autem ad uerba ueniamus,* Brutus, *inquit, ſiquid ſcilicet deſiderabit (fieri, inquam,& ad ſe ſcribi) facies ut ſciam.* Miſit *autem ei poſtea quinq; libros de* Finibus*, cum certior factus eſſet ab* Attico,*id ipſum non nolle: quod etiam* Cicero *non multo pòſt teſtatur.*

De Brutiniana *auctione:*) Veteres codices Brinniana 372

(*quæ uera lectio est*) *retinent*. Brinnius *quidam Ciceronem multis cum cohæredibus hæredem reliquit: inter quos erat & eius libertus: ut ex uerbis Ciceronis colligitur. Sic enim ex antiquis codicibus locum illum legimus*, Brinnij *libertus cohæres noster scripsit ad me uelle* (*si mihi placeret*) *cohæredes Sabinum Saluium ad me uenire. non Brinna libertus. Si enim* Brinna *cohæres fuisset, omnia quæ omnibus relicta bona erant, non debuissent ab eo* Brinniana *appellari, quemadmodum suprà* Brinnianam *auctionem uocat. quare meliorem & ueriorem hac quoq; parte putauimus esse priscam scripturam*. Iuxta *finem huius libri eadem ratione* Brinnianum *fundum nominat: quod ambas has* (*si diligenter animaduertas*) *castigationes confirmat: eius loci hæc uerba sunt*, Vestorius *ad me scripsit, ut iuberem mancipio dari seruo suo pro mea parte* Heterio *cuidam fundum* Brinnianum: *ut ipse ei* Puteolis *rectè mancipio dare posset*.

372 Id ei derestabat:) Rectè *meo iudicio fecerant, qui olim huic loco mendi notam adposuerant: est enim proculdubio peruersus noster antiquior codex & ipse, aliquanto conturbatior est: ex eo nos, quam in nostrum codicem contulimus lectionem, accepimus: quæ & ipsa maculas quasdam habet, quas eluere non potuimus. qui autem* IDEM EDERE RESTABAT *legebant, lectionem nullius sententiæ adamarunt. antiquæ scripturæ magis consentaneum erat*, ID EI RESTABAT *legere: ut* ID *bis culpa librarij scriptum esset: nihil tamen adfirmamus. emendauimus autem pro* QVAE INTELLEXERIS, QVEM INTELLEXERIS: *ita enim habent manu scripti codices, & sensus* (*nisi fallimur*) *postulat: credimus enim hanc esse sententiam huius*

loci, ut Cicero magnopere scire cuperet quonam pacto Atticus sensisset uelle, & cupere Varronem sibi librum aliquem à Cicerone mitti: sed illud multò magis, quemnam intellexisset à Varrone ζηλοτυπεῖσθαι, id est quinam ille esset, cui Varro ζηλοτυπίαν haberet. Non multò post de iisdem his rebus iterum interrogat, Primum qui intellexeris eum desiderare à me, cum ipse homo πολυγραφώτατος nunquam me lacessisset. Deinde quem ζηλοτυπεῖν multò Hortensium minus, aut eos, qui de rep. loquuntur. Cum multos suis scriptis illustrasset Cicero, scire cupiebat quisnam ille foret cui Varro inuideret: num Brutus, cui scripserat libros de Finibus. Quod si non Brutus ab eo ἐζηλοτυπεῖτο, multò minus Hortensium existimabat ab eo posse ζηλοτυπεῖσθαι, aut eos, quos induxerat loquentes in libris de rep. illi enim iam mortui, inuidemus autem uiuis. quare petit ut accuratè totam hanc rem inquirat, & ei explicet, Libros autem suos quos tantopere laudat credimus nos plurimis argumentis esse quinque libros de Finibus: etsi scimus quosdam non inelegantes, nec ineruditos uiros credidisse dicta ea esse de libris Academicis, qui in eo uereor ne decepti sint: nam nondum libri Academici, quos ad Varronem misit, confecti erant & absoluti: ut ex insequentibus uerbis colligitur, inquit enim, Multò tamen hæc erunt splendidiora, breuiora, meliora. Inchoati igitur erant & imperfecti, cum illis, de quibus suprà loquitur & quos laudat, supremam iam manum imposuisset: ut ex his eius uerbis apparet, Libri quidem ita exierunt (nisi me communis φιλαυτία decepit) ut in tali genere ne apud Græcos quidem simile quicquam. Intelligo autem Exierunt, euaserunt, & postquam absoluti sunt, se mihi ostenderunt: quemadmodum Horatius in

Poëtica inquit, amphora cœpit Institui, currente rota cur urceus exit? Sed in alijs etiam rebus ab eius iudicio nos & sententia dissentimus, de quibus suo loco accuratè disputabitur.

372 *Tamen expecto nouas:)* *Prisca lectio* NONAS. *eam nos recepimus, partim hoc fideli uetustati libri illius tribuentes, partim quia non multò infrà inquit, Ego ad nonas quemadmodum dixi. quod omnem tollit ambiguitatem.*

373 *Non illa quidem ἀπαιδευσία sed in his rebus ἀτριψία:)* *Non nihil sanè mendi habet antiquius etiam nostrum exemplar in posteriore Græca dictione*, ΑΤΡΕΙΨΙΑ *enim in eo scriptum est, sed usitatus illi error: sæpe enim pro simplici* I, *eo diphthongo abutitur: ἀτριψίᾳ igitur dandi casu legendum putamus: ut dicat, Academicam rationem nobilissimis uiris ignotam esse, non quòd essent disciplinarum expertes (erant enim illi eruditi optimis artibus) sed quia eam tritam, & bene cognitam non haberent. τρίβων apud Aristophanem in Nubibus pro ἔμπειρα ponitur, καὶ τῶν κρεμαθρῶν οὐ τρίβων τῶν ἐνθάδε. Nec non apud Euripidem in Medea, σοφὸς γὰρ ἀνὴρ καὶ τρίβων τὰ τοιάδε. inde ἄτριψ alicuius rei ille dicitur, cui res ea bene cognita non est, sed ignorata. Altera uoce utitur Plato in Euthydemo pro ignoratione disciplinarum, πλέον οὖν ἔφην ἐγὼ τοῦ δέοντος ἀπεκρινάμην ὑπὸ ἀπαιδευσίας ἀλλὰ συγγίνωσκέ μοι.*

374 *Ne uiderer φιλένδοξος:)* *Non solum manu scripti omnes, sed etiam excusi codices ante Aldinam editionem φιλένδοξος retinent: quæ lectio non uideo cur repudiari debuerit: is enim φιλένδοξος esse potest, qui clarorum & illustrium uirorum cupide amicitiam, & gratiam sectatur: eo enim studio quærere uidetur, ut ab illis illustretur, & illorum beneficio famam adipiscatur. Fugisse Ciceronem*

in suis

in suis Dialogis, M. Varronem inducere, credidit fortasse Atticus, ne sibi hoc aliquis uitio daret, quòd beneuolentiam eius, ut clari in literis uiri sibi conciliaret, ut eius scriptis celebraretur: quàm tamen ipse causam se in Varrone non mouisse adfirmat: etsi ut culpam, & suspicionem omnem euitaret, libenter discedebat à talibus uiris: qua de causa neminem olim eorum qui uiuerent, in suis Dialogis introducere statuerat.

Erant enim λογικώτερα quàm inutilia de ijs omnia & 375
iniqua uiderentur:) Vt hic iam fœde deprauatus erat locus, ita nunc planius, & integer legitur: ea sunt in nostro antiquiore sinceræ lectionis uestigia: ut parum omnino desideretur, nec ullus mediocri ingenio præditus illis ducibus non ad ueram lectionem perueniret. Viderunt hoc etiam Germani, in margine enim sui codicis hanc quoq; collocarunt: sed cur non uulgata lectione explosa, & eiecta hanc in suam sedem reposuerunt? quis illi tam uitiosæ, & fœdæ, hac reperta, locus esse potest?

Sunt enim uehementer Antiochia:) Græcum diu uer- Ibidem.
bum hic desideratum est, ne spatio quidem illi relicto. libet autem exponere quàm parua peruersio tam magnum incommodum attulerit, ut à doctissimis uiris, in quorum manibus, quantum illis commodum fuit, liber quem nunc domi nostræ habemus mansit, intellectum & restitutum non sit: ita enim in eo est ΠΙΟΑΝΑ: ut si circulo illi punctum in medio, tanquam centrum colloces, quod à librarijs negligenter relictum est, omnes tenebras expuleris, lucemq; illi dictioni, & splendorem reddideris. Hæc autem postquam illustrata sunt, tam clara & aperta, magnas molestias exhibent antequam intellecta sint. nec nunc ideo hoc dicimus, quia ualde nobis in his nugis plá-

ceamus: nam & Germani hoc antè uiderant, & minuta hæc esse, & leuia sentimus. Antiochus autem hic Ascalonita ueteris Academiæ ferè iam desertæ patrocinium suscepit, eamq; totis ingenij uiribus defensitauit: fuit autem L. Lucullo ualde familiaris, ut Plutarchus in eius uita tradidit, sic autem de eo loquitur, ἴδιον δὲ τῆς ἀκαδημίας ἐξ ἀρχῆς ἔρωτα καὶ ζῆλον ἔσχεν οὐ τῆς νέας λεγομένης καίπερ ἀνθούσης τότε τοῖς καρνεάδου λόγοις διὰ φίλωνος. ἀλλὰ τῆς παλαιᾶς πιθανὸν ἄνδρα καὶ δεινὸν εἰπεῖν τότε προστάτην ἐχούσης τὸν ἀσκαλωνίτην ἀντίοχον ὃν πάσῃ σπουδῇ ποιησάμενος φίλον ὁ λούκολλος καὶ συμβιωτὴν ἀντετάττετο τοῖς φίλωνος ἀκροαταῖς ὧν καὶ κικέρων ἦν. *Idem ferè de eodem loquitur in uita Bruti. Vides igitur etiam Plutarchum idem sentire cum Cicerone, qui Antiochum* πιθανὸν *appellet, id est magnam habere persuadendi uim eius orationem, & magno uerborum impetu pronunciari tradat.*

376 *Vidén' quam philosophos aut tu nos, &c.) Legimus* φιλοσόφως *ut aduerbium sit, intelligaturq; (sentiamus) uel (disputemus:) suprà enim de fama ex rationibus philosophorum disseruerat. quasi dicat, Videsne quàm in omni re philosophia abutamur, & omnes nostras cogitationes ad ipsius præcepta dirigamus? quod mirari non debes. cum enim cotidie philosophumena explicemus, uideremur ea frustra tractare, nisi in uitæ rationibus institutis illis uteremur. Vbi autem* HAVT TV NOS *legebatur, antiquorum codicum auxilio,* AN TV NOS, *&c. emendauimus. Illud autem Græcum aduerbium frequenter Græci autores usurpant. Plut. in Catone maiore,* πράως δὲ καὶ φιλοσόφως λέγεται τὴν συμφορὰν ἐνεγκεῖν, *Græcis enim* φιλοσόφως *significat, quod nos uulgo Philosophicè dicimus.*

376 Δεδοῖχθαι *te nollem. quod nihil erat:) Vetus lectio*

δεδοῖ

δεδῆχθαι: parua scripturæ uarietate, magna sententiæ. δεδῆχθαι à δάκνω, quod est mordeo, uel δάκω potius, quod in usu non est, idem tamen significat, deriuatur. hic est igitur sensus, Nollem te eo morsum esse (nam etiam Latini *uerbum* MORDEO *ad animum transferunt) quòd nullum erat: nec enim debuit tam parua res te solicitum habere. uel (si patiendi uerbum pro agendi sumptum esse uis) momordisse te nollem id, quod nullũ erat.* Vtuntur *frequenter* Græci *suo uerbo, cum animi dolorem, & molestiam acutamq́; solicitudinem significare uolunt. ut nutrix* Medeæ *apud* Euripidem *de hera loquens,* τί ποτ' ὀργάσεται, μεγαλόσπλαγχνος δυσκατάπαυστος δηχθεῖσα κακοῖσιν. Cicero *etiam* Latino *usus est lib.* VI. *ad* Atticum, *Qui scribis morderi te interdum, quòd non simul sis.*

Sustineat currum equosq́;, &c.) Mutato horum uerborum ordine integer est hexameter in antiquis codicibus: quod etiam Germani *animaduertisse uidentur in suo exemplari: quare nos quoq; id recepimus. cur enim tot integerrimorum testium fidem, & autoritatem damnaremus?* Post *autem hæc uerba* SIMILEM FACIT, *diu uerbum* Græcum *desideratum est: quidam* ἐποχὴν ἑρμοδώρου *restituerunt falsò.* Quid *enim* Hermodoro *est cum assensionis retentione? ita enim* Cicero *intepretatur* ἐποχὴν. *Sumptum autem est id proprium nomen ex prouerbio* λόγοισιν ἑρμόδωρος ἐμπορεύεται, *quo paulò pòst* Cicero *utitur, ineptéq; in hunc locum translatum. ipsi ex iisdem codicibus* SIMILEM FACIT, ἐποχῆς, *scripsimus, intelligimusq́; cum planius explicare uellet* Carneades *quid esset* ἐποχὴ, *semper solitum esse similitudinẽ τῆς προβολῆς in pugile, & retentionis equorum in auriga eam declarare, & notam facere.* Habent *autem hæ res statum, & firmitatem,* 371

 sed

ſed ad tempus, ut maiore ui, & impetu hic in aduerſarium inferatur: ille uerò dato ſigno prorumpat, & in curſum equos concitet. Quid autem ſit *προβολή*, *ab erudito uiro* Budæo *iam explicatum eſt, qui omnem uim & naturam huius nominis diligenter expoſuit: necnon locum etiam hunc* Ciceronis *adduxit, & quicquid de eo ſentiret, doctè & ingenue pronunciauit. aperit autem non parum huius loci ſententiam, qui obſcurus eſt, & eruditionis plenus, illa illius diſerti uiri declaratio.*

577 Λόγοισιν ἑρμόδωρος:) Integrum prouerbium ſenario clauditur. Seruat in hoc morem ſuum Cicero: *partem enim ſupprimit. originem ſignificatumq́; eius* Suidas *exponit.* Simplicius *in commentarijs in primum phyſicorum narrat* Hermodorum Platonis *ſodalem librum ſcripſiſſe de decretis ipſius: ubi cum multas eius opiniones, tum quid de materia ſenſerit, explicarit: hoc autem tradere* Dercyllidem, *qui & ipſe multa uolumina de* Platonis *philiſophia ediderit.*

Ibidem Ne & ἀδωρόταϛα habeat Balbus, & ἕωλα Brutus:) Idem *qui ſuprà error maioris erroris cauſa extitit: ſi enim in antiqua ſcriptura in medio circuli, quo quinta uocalis apud illos effingitur, punctum ſtatueris, pro* ADIOPOΩTA *ἀδιόρθωτα feceris, quæ uera, & ingenua eſt lectio, id eſt imperfecta, & ſi* Græcam *uocem exprimere uelis, nondum correcta.* Reprehendit *leniter* Atticum *quòd parum diligenter quædam ex libris de finibus continuerit: ex hocq́; non parua incommoda naſci oſtendit. nam cum* Bruto, *ſuaſore eo ipſo* Attico, *11. libri deſponſi eſſent, non rectum uidebatur ut antea eos* Balbus *haberet quàm is cui mitti debebant: eſſent enim iam obſoleti cum ad illum peruenirent, ut non grati, iucundiq́; eſſe poſſent. cui malo aliud etiam accedebat, quòd inemendata, & inchoata*

ea scripta Balbus habebat: nondum enim ea absoluerat, & quasi supremam illis manũ Cicero imposuerat. Græcas has duas uoces totidem Latinis non incõmodè intepretatur, cum eandem hanc sententiam paulò pòst pronunciat, Tantum nolebam aut obsoletum Bruto, aut Balbo inchoatum dari. nam paßim imperfectum, & rude INCHOATVM *appellare Ciceronem notum est. Prima Græca uoce utitur Simplicius in physicis 116. de Aristotele loquens, qui rudes, & mancas antiquorum sententias de Infinito corrigere aggrediebatur,* καὶ τὰς ἀδιορθώτους ἐννοίας τὰς περὶ τοῦ ἀπείρου ἐφεξῆς διορθῶσαι προτίθεται. *Posteriore ipse Cicero in epistola ad Varronem, Etsi erat* ἕωλος *illa epistola, &c. Deleuimus autem paulò suprà maculam, quæ non mediocriter sensum fœdabat: pro* QVICQVAM BRVTO *enim castigauimus, ab antiquis exemplaribus adiuti,* CVIQVAM ANTEQVAM BRVTO.

Sed ea timui foras dari) In antiquis codicibus sincera 378
lectio manet, hæc enim inquinata est: sic autem in illis, SED EA TVM FORAS DARI. *Redit autem ad rem de qua suprà egerat: quòd Atticus se inuito quædam ex libris de Finibus edidisset: de quo Cicero familiariter cum eo questus est: affirmatq; se ualde uelle sua scripta apud eum esse, non tamen ea prius diuulgari, quàm commum consilio ea edenda esse censuerint. Quàm falsa & rudis uulgata lectio esset, quiuis, si diligenter attendat, uidere poterit. Non omittendum omnino uidetur, etsi parua res sit, quòd in antiquiore nostro paulò pòst ubi in excusis* SATIS FACIENDVM FVISSE *legitur,* SAT FACIENDVM *est: nam id etiam in margine sui codicis Germani adnotarunt, ut qui in uetusto illo, quod habuerũt, exemplari legerint: quod enim in priscis monimentis inuenerimus,*

non possumus animum inducere ut penitus contemnamus.

379 *Ad tribunos quòd appelles, ualde probo*) Veteres codices, ATTRIBVTOS QVOD APPELLAS VALDE PROBE *habent: longe diuersa hac à noua lectione & sententia, & uerbis. Eam sanè ego recepi, quia in priscis exemplaribus inueni, & quia sinceriorem iudico: quamuis autem uulgatam falsam dicere non possim, non tamen ingenuam & huic loco aptam esse arbitror, nec enim de ea appellatione hic agi puto, quæ fit cum ad superiorem potestatem quis confugit: sed Appellare hic significare censeo, admonere de pecunia: quo significatu Cicero frequenter illud usurpat: Appellareq; attributos, ut Appellare sponsores dictum esse, disseruit Budæus in annotat. in Pandectas, ex Varrone & Cicerone diligenter de huius uerbi origine & natura. Attributos ut adlegatos dictos existimo, non quòd idem utriusq; uerbi significatum esse censeam, sed formatione tantum & à suo uerbo consimili deriuatione. de quibus Cicero ad Q. Fratrem, Sed idem Nerius index edidit adlegatos Cn. Lentulum Vaciam, & C. Cornelium. Et pro A. Habito, In quo inter adlegatos Oppianici nomen primum esse constabat. Sed ultimo etiam uolumine de bello Gallico, siue illud Oppius, siue Hirtius scripsit, est hoc nomen, etsi de alia attributione uideo illic intelligi, Erat attributus Antonio Præfectus equitum C. Volusenus Quadratus, qui cum eo hybernaret.*

379 *in fi. & in princ. seq.* *Quanquam ista retentione omnes ut ait ei Trebatius.*) *Hæc erat communis lectio, quæ sanè aut manca est, aut aliquid intelligi, quod sententiam perficiat, necesse est: certe obscura est. Quam nos lectionem secuti sumus, eruimus sanè eam ex antiquo exemplari: aliquantulum etiam in illo contaminatam scripturam adiuuantes, modice tamen*

& temperatè est etiam in re de qua loquitur obscuritas, ut uix quicquam liquidò asseri poßit.

Nosti domum quã cõfice ἀλόγως.)Quia in antiqua scri 380
ptura media litera Græcæ dictionis defecit,ut ΕΥΛΓΩΣ legatur:quidam crediderunt debere ἀλαγῶς legi.ita magnã autem similitudinem habet prima impermutabilium cum prima totius Alphabeti,si maioribus formis eas conscribas, queadmodum in priscis exemplaribus & monimẽtis scriptæ sunt, ut sæpe ab imperitis librarijs cunfundantur. Hoc etiã suspicati sunt Germani,qui ἀλαγῶς legunt.nos facilè adducimur,ut credamus receptam lectionem probam esse: ideoq́; eam conseruauimus.nam quòd antiqua scriptura una litera deminuta est,non mirum uideri debet.Præterea non multò antè huius aduerbij nomen usurpat,cum ut mihi uidetur, eandem hanc rem exponeret,Locum, imquiens, hominibus non sanè probo,quòd est desertior:sed habet ἀλογίαν. nam quòd crebro hoc nomine utatur,cum Latinam uocem, quæ id exprimeret nõ haberet,omnibus,ut arbitror cõpertũ est.

Quid est quod Hermogenes mihi Clodius, &c.)Obscu- 380
ritas tanta est rei de qua loquitur, tantaq́; breuitas uerborum,ut uerear ne peruersio mendumq́; aliquod insit: non tamen receptam lectionem uariaui,quamuis antiqua exemplaria pro CORCYRAE, CVRRERE habeant: quod tamen non adeò neglexi ut silentio præterirem. Quis enim in tantis tenebris hanc magis,quàm illam lectionem ueram esse conuincere potest? Corcyræ () . puerum fuisse post deuictum Pompeium Magnum scimus:sed quid hoc ad hunc locum,cum tanto temporis interuallo ante id fuerit?nos nihil, quo ulla ratione poßimus huic loco lucem aliquam adferre, habemus.

Quod enim aliud argumentũ epistolæ nostræ,nisi colatia 382
fuit

fuit?) Manu scripti libri COLACIA *rectè:nos tamen Græcis literis Græcam uocem, ut rem clariorem faceremus, scripsimus. qui enim sibi proposuisset ea scribere in ea epistola quæ illum uelle arbitrabatur, nihilq́; aliud spectaret nisi ei placere, is argumentum epistolæ suæ assentationem habebat: id enim proprium est adulatoris ad uoluptatem loqui, ut Colax ille Terentianus, Negat quis, nego: ait, aio: postremo imperaui egomet mihi omnia adsentari. Infrà Latino nomine utitur, & se hoc cogi lamentatur his uerbis, De epistola ad Cæsarem (iurato mihi crede) non possum: nec me turpitudo deterret, etsi maximè debebat: quàm enim turpis est assentatio? cum uiuere ipsum turpe sit nobis: sed ut cœpi, non me hoc turpe deterret. Nam quòd aiunt Beroaldum* COLLATIO *emendasse, uix adduci possum ut credam uerum esse: non enim uerisimile est tam ineptam & falsam lectionem, non omnino rudem & imperitum uirum probasse.*

384 *Video nihil aut paucam aut ut balnearia, &c.) Totus hic locus fœde deprauatus erat in impreßis codicibus, in manu scriptis multò integrior, ex quibus eam, quam secuti sumus lectionem eruimus, quæ aut recta est, & ingenua, aut illi ualde proxima, nisi fallimur. Chrysippus autem hic est architectus ille, de quo mẽtionem facit ad Trebatium scribens, Chrysippus Vettius Cyri architecti libertus fecit ut te non immemorem putarem mei. utebatur autem hoc in suis ædificationibus libro* XIIII. *Sed quòd quæris quî arcesserim Chrysippum, tabernæ mihi duæ corruerunt, &c. debebat autem illud (ut opinor)* CVIVS INSVLSITATEM BBNE NORAM *ϗ παρέντεσιν legi: credo enim insultatem uillæ intelligere: ut dicat in uilla se uidere nihil, aut pauca mutata.*

Non

Non ſanè quadratulo aliquem olympia.)Locus adeo mu- 385
tilus,& inquinatus,ut ſine meliorum codicum ope uix cre-
dam poſſe reſtitui:mihi non uiſum eſt à uetere ſcriptura di-
ſcedere,ne,dum conarer corrigere , magis deprauarem.

De epiſtola ad Cæſarem κελτικὰ.) *Nos* κεπφικὰ *ſcri-* 385
pſimus.in uetere illo maximè probato quamuis non inte-
gre κεπφικὰ *legatur,ea tamen eſt ſcriptura , ut nihil uici-*
nius eſſe poßit. Vtitur & alibi Cicero in his epiſtolis ab ea-
dem aue deriuata uoce pro fatuus & ſtultus : ſed ego ipſe
κέπφωμα. *quæ ſit hæc auis , parum compertum eſt,Theo-*
dorus fulicam interpretatur. Virgilius,& Cicero ex Ara-
to uidentur fulicam appellaſſe, quam ille ὀρώδιον *uocarat.*
Nullo modo,ut quidam crediderunt, Ciceronis fulix eſſe po
teſt auis , quam nos eodem penè nomine appellamus : illa
enim alba , nam dixit Cicero. Cana fulix , hæc autem ni-
gra . ſed neque κέπφος *(niſi fallor)eſt noſtra fulix : inter-*
pres enim Arati tradit cepphon eſſe gracili admodum &
minuto corpore , ut ferè nihil aliud ſit, ut ipſe inquit,
quàm oſſa pinnæque:noſtra autem pleno ac pingui eſt cor-
pore . ſed hæc non eſt quæſtio huius loci : multa quæ tra-
duntur de Cepphi inſulſitate , non abſcondita eſſe poſſunt
diligentibus.

Facilius etiam ſi canum haberes.) *kanum habent anti-* 386
quiores codices.De hoc loco antè locutus ſum : mihi, ut in-
genuè fatear,non perceptum eſt quæ ſit origo & uis huius
dictionis:ab alijsq́; libenter perdiſcerem. Iidem libri MO-
VERE *habent,non* MONERE*: quamuis ex loco qui eſt*
lib. XII. *huic conſimili Mouere potius quàm Mouere ui-*
deatur legendum , omnia tamen adeo incerta ſunt,& confu-
ſa,ut nihil meo iudicio tutius,& melius fieri poſſe uideatur,
quàm ab antiquis exemplaribus non multum deflectere.

Πολιτι

386 Πολιτικὸν non inuenio.) τριπολιτικὸν habent manu scripti codices, quæ uera est lectio: scripsit enim Dicæarchus librum cui titulus erat τριπολιτικὸς, ex quo quædam adducit Athenæus lib. IIII. δειπνοσοφιστῶν. περὶ τῶν τῶν φιδιτίων δείπνου Δικαίαρχος τάδε ἱστορεῖ ἐν τῷ ἐπιγραφομένῳ τριπολιτικῷ. nam quod ante καταβάσεως dicit, alios eiusdem libros intelligit, quos scripsit περὶ τῆς εἰς τροφωνίου καταβάσεως. hæc enim integra est illius operis inscriptio, de quo item Athenæus meminit lib. XIII. Δικαίαρχος δ᾽ ἐν τοῖς περὶ τῆς εἰς τροφωνίου καταβάσεως φησὶ. Videndum autem accuratius, an quo loco suprà mandat utrosque sibi Dicæarchi mitti περὶ ψυχῆς, mendum insit: tres enim arbitror de anima libros eum scripsisse. Cicero in primo lib. Tusculanarum, Dicæarchus autem in eo sermone, quem Corinthi habitum tribus libris exponit, doctorum hominum disputantium primo libro multos loquentes facit: duobus Pherecratem quendam Phthiotam senem. Eodem etiam libro, Acerrimè autem deliciæ meæ Dicæarchus, is enim tres libros scripsit qui Lesbiaci uocantur, quòd Mitylenis sermo habetur, in quibus uult efficere animos esse mortales, ut utrumque horum uoluminum in quibus de anima loquitur, in tres libros distinctum sit, nisi aliud etiã περὶ ψυχῆς uolumen confecerit, quod duobus libris contentum sit. Sed potius Cicero cum dixit, Dicæarchi περὶ ψυχῆς, utrosq; uelim mittas. sermones intellexit, non libros: illum scilicet, qui Corinthi est habitus, & illum qui Mitylenis: quorum uterque tribus libris exponebatur. quod sanè uerius esse puto, ut conseruetur recepta lectio: quamuis in eo uerbo aliquantulum uetus scriptura contaminata sit, quod dubitationem mihi attulit ne in hoc loco mendum aliquod inesset.

L. Popi

L. Popilio, P. Rupilio COSS. *annis* XIIII. *antè* 386
quàm prætor factus est:) Veteres codices COSS. *non habent: ut diligenter uidendum sit an quandoque breuitati consulentes id omitterent : intelligereturq́; nihilominus: nam quin sæpe in scribendo huiuscemodi compendia sectarentur, dubium non est: etenim in hac ipsa pagina id multis locis usurpatum uidebis, si antiquos libros inspexeris.* Nam *& an. pro (annis) & mag. pro (magistratus) in illis scriptum est: quæ tamen non necesse habuimus omnia recipere, ne imperitum lectorem nimis perturbaremus: quædam tamen non dißimulauimus.* Pro Quæstor *autem multis locis prima tantum eius nominis litera posita est. in epistola etiam quadam ad* Ampium BEN. *pro* BENEVOLENTIA *scriptum est in* Mediceo *codice: sic enim ibi hic locus legitur*, Nec ijs concedo, *quanquam sunt singulari in te ben. ut te saluum malint, quàm ego.* Nam de TEM. *pro* TEMPORE *alibi diximus: sed alia est ratio horum compendiorum, quibus librarij breuitatis studiosi utebantur, & illius, si ita legi debet, de quo suprà diximus: nam id sermonis erat, & usus, qui aliquid intelligi malebat, quàm proferri.*

Memini enim tui.) Veteres libri TVVM: *ut intelligatur (factum) aut huiuscemodi aliquid: sæpe enim sic loquitur, ut in prima* Tusculana *de* Socrate *loquens*, Sed suum illud, nihil ut affirmet, tenet ad extremum. *scilicet morem, uel consuetudinem.* 387 *in fine*

De urbe augenda à ponte Miluio ad Tiberim, &c.) 388
Hic *locus fœdis maculis diu inquinatus mansit, quas, ut speramus, sustulimus, meliorum codicum auxilio usi: id autem &* Germani *prius fecerant, qui quidem in sui libri margine eam, quæ nobis probata est scripturam adnotarant.*

Nullam

Nullam autem rationem, aut sententiam habent uulgata uerba: quomodo enim urbs augeri potest à ponte Muluio ad Tiberim, qui pons est supra Tiberim? sed ne pluribus manifestum mendum argumentis refellamus, lux, claritasq́;, quam uetus scriptura secum fert, satis est ad uulgarem lectionem conuincendam, seq́; confirmandam. Abundat aut in ea A D *præpositio, & ex* P A V C I *(duci) faciendum est: sic autem suis locis punctata oratione, omnia certa & plana erunt: cum enim urbem augere uellent, eorum consilium erat Tiberim deriuare, & secundum montes Vaticanos ducere, sumpto initio fluminis deducendi à Ponte Muluio. Ducere autem flumen dictum est quemadmodum ad Q. Fratrem Ducere aquam dixit prima* I I I. *lib. epistola, Et simul M. Taurum quem tibi audio promisisse, qui nunc Romæ est, de aqua per fundum eius ducenda, rogabo. Quod autem Muluio non Miluio scripsimus, dedimus id priscorum codicum autoritati & fidei, qui sic & ipsi hoc loco habent: nam apud alios etiam autores, & maximè Cornelium Tacitum inspectis uetustis exemplaribus idem obseruaui.*

Ibidem *Te tamen in tua re confici minime uolo.) Antiqui codices* I N V I A C O N F I C I, *habent, quos secuti sumus: id est dum ad me accedis, in itinere nimium laborare, & defatigari, & cum senex esset confici, & consumi. Frequentius in hoc significatu capitur hoc uerbum, quàm ut id exemplis docere oporteat: eademq́; de causa credimus nos eum Dionysio etiam ignoscere, quòd ad se non ueniat. quòd nollet eum nimis in uia defatigari & confici.*

389 *Posse in diem tertium differre.) Sincerior est (nisi fallimur) antiquorum codicum lectio,* I N D I E M D I E M D I F F E R R I: *id est proferri auctionem. quòd si ad eum diem*

diem qui propositus erat, nondum Cæsar aduenisset, diem illum destinatum in alium diem differri: & ita donec Cæsar adesset. Paulò *autem pòst in uerbis* Q. *Ciceronis pueri (quæ nos, ut facilius distinguantur, maioribus literis conscripsimus) illa non leguntur in antiquioribus libris,* NON PROBO: *quod culpa, ut puto, librarij commissum est: nisi imperfectam, & mancam clausulam adduxit, ut uerbum quo oratio illa concluderetur, in parte quæ relicta sit, omissum fuerit, suppleta autem postea sit ab aliquo, qui quod desiderari credebat iniecerit. cum tamen idem uerbum à* Cicerone *repetatur, uidentur potius negligenter esse in describendo illæ uoces relictæ.*

Bruti *nostri cotidianis &c.)* Locus *hic mancus, deprauatusq́; est: nec melior sanè est aut integrior (ut uidetur) antiqua lectio: quam tamen hic omnibus proponemus, si forte alicuius industria in integrum, deletis maculis, & peruersionibus quæ eam occuparunt, restitui poßit:* QVAE BRVTI NOSTRIS COTIDIANIS ASSIDVIS'QVE LAVDIBVS NEQVAS AB EO DE NOBIS HABERI PERMVLTI MIHI RENVNCIAVERVNT, &c. 390

Πότ ὅρον ἢ σκολιᾶις ἀπάταις:) *Vetera exemplaria ueram, & ingenuam lectionem retinent: quæ tamen usque ad hoc tempus iacuit difficultate Græcos characteras legendi. nihil autem desideratur in ea, si diligentius attendas: quod tamen manifestius nunc apparet, postquam ueritas eluxit: re nondum perspecta, & cognita, omnia obscuritatem augent. Verba sunt* Pindari *solita pronuntiari ab ijs, qui incerto animo secum deliberant, qua poßimum uia sibi ingrediendum sit ad aliquid agendum. Apud* Platonem *ea legimus, qui & ipse simili de causa ea adducit:* Ibidem

est autem locus 11. lib. πολιτείας: ὥσπερ ἐπιτόμῳ οἱ συλλογίσασθαι ἐξ αὐτῶν ποῖος τὶς ἂν ὢν καὶ πῇ πορευθεὶς τὸν βίον ὡς ἄριστα διέλθοι λέγοι γ' ἂν ἐκ τῶν εἰκότων πρὸς αὐτὸν κατὰ πίνδαρον ἐκεῖνο τὸ, πότερον δίκας τεῖχος ὕψιον ἢ σκολιᾶς ἀπάτας ἀναβὰς καὶ ἐμαυτὸν οὕτω περιφράξας διαβιῶ. *exponit autem ipse quid per prima uerba intelligat, id est utrũ aperte hominẽ asperner, & respuam,* ἢ σκολιᾶς ἀπάτας: *sic enim legimus generandi casu, ut est etiã si diligenter attendas in Latinis antiquioribus exẽplaribus, et ut legitur apud Platonẽ, ut superiori casui respõdeat, pendeatq; pariter ac* δίκας *à nomine illo* τεῖχος: *est autẽ Doricus sermo, ut cetera ferè eius poëtæ.*

391 *Et maxime* φαῖδρον) *Sic ferè omnes excusi deminute, & corruptè. Germani locum restituere tentarunt: nescio tamen an id consecuti sint, sic enim legunt, Et maxime* φαίδρου περὶ ὅσ' ων δὲ λαΐδος. *Arbitror autem consimilem nostræ illos in suo exemplari scripturam inuenisse: sed uereor ne suus sensus eos & coniectura fefellerit: nullam enim commodiorem sententiam ex ea lectione elicio. Nos quod potuimus non temere ausi sumus exprimere: cætera potius depinximus. si enim ex O faciamus* Θ (*in quo suprà ostendimus sæpe librarium peccasse, punctum illud, quod centri instar in medio eius literæ esse debet, omittentem) cætera nulla correctione egent. Librum tamen Phædrum (ut uerum fateamur) hoc titulo scripsisse non legimus. De posteriore Græca uoce quid dicam non habeo: nihil enim adhuc reperio, in quo acquiescam.*

Ibidem *Vbi igitur* φιλοτέχνημα *illud tuum.*) *Adeo inquinatus est, & lacer hic locus, ut nihil deprauatius esse posit. nam & in superioribus Latinis uerbis turpes apparent maculæ, & de hac ipsa Græca uoce nihil certi pronuntiari potest*

test.in codice certè nostro antiquiore φιλοτέκνημα *scriptũ est,alio,& longè diuerso significatu.* φιλότεχνοι *appellantur industrij homines in artibus excogitandis, & exercendis,* τέχνημα *enim artificium.*Plato in Protagora: ἢ καλὸν ἦν δ' ἐγὼ τέχνημα ἄρα κέκτησαι οὐ γὰρ ἄλλο τι πρὸς σὲ ἐρήσεται ἢ ἅπερ νοῶ:*nos tamen receptam lectionem retinuimus,quia uidetur nobis esse integrior.*

Quod uidi in parthenon cala & Brutum.) Nihil de- Ibidem
formatius hac parte huius paginæ. Germani, In Parthenone Alani:*quod nos(quoniam melius non habemus)secuti sumus:nihil enim confirmamus,Antiquior ille noster codex cum recepta lectione consentiret, nisi quòd* T, *aspiratum non habet: unam autem tantùm huic loco stellulam adposuimus,quæ mendosum illum esse ex omni parte ostenderet: si enim cunctis eius peruersionibus adponi debuisset, pluribus opus fuisset.*

At uellem aliquid degustasse de fabulis.)*Nihil sanè discre-* Ibidem
pant antiqui codices ab impreßis hac parte. Videndum *tamen accuratius, an(tabulis)legendum sit: nam antè, quum de* Bruto *itidem sermo esset,ita inquit,*Nec *enim ad tabulam cum desideraturus eram:in tali enim negotio cur tu unus non satis es?* Nihil *tamen contra antiquam scripturam decernere ausim.*

Ad saxa acrimonia.) *Scripsimus ex melioribus codici-* 391
bus AD SAXA ACRVNOMA: *ut sit loci nomen: non tamen in regionum scriptoribus inuenimus locum ullum sic appellari,quod meminerimus.quamuis autem non omnia certa in hac lectione habeamus, tamen eam longè uulgatæ præponimus:nihil enim illa frigidius.*

Tum enim mentio canai.) *Arbitror hunc locum cor-* Ibidem.
ruptum esse. Nihil *autem opis adtulerunt ueteres codices,*

quibus prorſum cum excuſis conuenit: ſententia etiam non mediocriter obſcura eſt, & incerta.

392 Fatur *μιακουκόρδου*:) Antiqua exemplaria, EATVR. *Quæ autem ſequuntur Græca uerba depinximus cum fide & diligentia: ex his enim quæ circunferuntur lectionibus, nulla eſt cui plane acquieſcamus: nihilq́; à nobis excogitari potuit quod mediocriter ſatisfaceret. Quod igitur (ut in malis) reſtabat, fecimus, ut in antiquam ſcripturam omnibus conſiderandam, & excutiendam proponeremus.*

392 *Vel de toto:)* Nonnulli ſunt manuſcripti codices, qui de Cota habent. Athenæus in fine VII. libri, quo loco de parſimonia Romanorum loquitur, meminit de Cota quodam Iulij Cæſaris legato in Gallia, qui uolumen ediderit de rep. Romanorum, quod Græca lingua ſcriptum ſit: hæc eius uerba ſunt, ἰούλιος δὲ καῖσαρ ὁ πρῶτος τῶν πάντων ἀνθρώπων περαιωθεὶς ἐπὶ τὰς βρεττανίδας νήσους μετὰ χιλίων σκαφῶν τρεῖς οἰκέτας τοὺς πάντας συνεπήγετο ὡς κότας ἱστορεῖ ὁ τότε ὑποστρατηγῶν αὐτῷ ἐν τῷ περὶ τῆς ῥωμαίων πολιτείας συγγράμματι ὃ τῇ πατρίῳ ἡμῶν γέγραπται φωνῇ.

393 *Ne uictoria quidem plauditur:)* Omnes antiquiores codices VICTORIAE QVIDEM PLODITVR: quos deſerere nolui. ſcio equidem doctiſſimum uirum Budæum receptam lectionem probare, & Græci ſermonis exemplo confirmare, ut, uictoria plauditur, id eſt plauſu excipitur, intelligatur: quemadmodum apud illos οὐδ᾽ ἐνίκη κροτεῖται. Cum tamen alibi à Cicerone hoc uerbum ſic uſurpatum non inuenerim, & ueteres codices reclament, antiquam potius lectionem ſecutus ſum. Quòd autem (ploditur) in ea pro (plauditur) ſcriptum eſt, non mendum eſſe puto: nam ita quoque legit Acron in uerſu illo Horatij,

Cole

Cole suburbano qui siccis creuit in hortis: subditq;, Cole, hoc est caule, ut clode, pro claude, sorices pro saurices, coda pro cauda. Vide igitur in quot nominibus AV *transierit in* O. *ut idem quoq; in hoc uerbo quandoq; factum esse mirum uideri non debeat. Quin & lib. v. harum epistolarum (loreolam) in iisdem codicibus scriptum est eo loco, In eodem Amano cœpit loreolam in mustaceo quærere: at ille cohortem primam totam perdidit.*

Lepta enim de sua ui in Curionem laborans:) Quàm fœdè corruptus esset hic locus, dici non potest: quomodo enim nunc de Curione sermo esse potest, qui tanto antè in Aphrica à Iuba Rege cum exercitu interfectus fuerat? Veteres codices IN CVRATIONE, *habent. quæ uera lectio est: cupiebat enim Lepta sibi tradi curationem ludorum; quos Cæsar parabat ex Hispania reuertens: utebaturq; opera Ciceronis: qui cum Balbo, & Oppio familiaribus Cæsaris conficeret ut hoc negotium sibi committeretur: de quo agit etiam in epistola ad Leptam ipsum scripta, quæ est in libro ad A. Torquatum, his uerbis, De curatione aliqua munerum regiorum cum Oppio locutus sum: nam Balbum posteaquàm tu es profectus non uidi. tantis pedum doloribus afficitur, ut se conueniri nolit. omnino de tota re, ut mihi quidem uidetur, sapientius faceres, si non curares: quod enim eo labore assequi uis, nullo modo assequere: &c. Cum autem de sua ui in curatione laborans dicat, uidendum diligentius, an iam hoc impetrasset Lepta, ad eumq; delata esset curatio regiorum munerum, laboraretq; ille postea de potestate & ui: quam magnam ille sibi tradi uellet in eo negotio. sic enim loquitur libro primo de Oratore; Philosophi denique ipsius, qui de sua ui ac sapientia unus omnia* 394

pene profitetur, est tamen quædam descriptio: ut is, qui studeat omnium rerum diuinarum, atque humanarum uim, naturam, causasq; nosse, & omnem bene uiuendi rationem tenere, & persequi, nomine hoc appelletur. Cum enim ostendere uellet nullam esse scientiam, aut artem, quæ non definiri posset, atque id exemplo imperatoris, & iurisconsulti antè declarasset, docet etiam philosophi naturam describi, & explanari posse: quamuis ille de sua facultate, & natura omnia teneat, & omnia se posse explicare profiteatur. Paulò *suprà hunc locum, erratum esse animaduerti in nostro codice: ubi enim* NEGLECTIORES *est,* NEGLIGENTIORES *esse debet: uerebatur enim Cicero si ipse ad numos illos cum cohæredibus diuidendos, & ad auctionem faciendam non accessisset, (quamuis diligentem & officiosum hominem cui negotium illud imponeret, elegisset) ne negligentior in re familiari tuenda uideretur, & nimis fugitans laboris ac molestiarum.*

394 *Cluuium autem* Attico Hordeonio *legare, & Terentiæ, &c.)* Meliores codices *habent* À TITO, HORDEONIO LEGARE, *&c. ut Cluuius* Hordeonio, *& Terentiæ, itemq; sepulcro & alijs rebus legaret* HS ↀ. *quam pecuniam* Titus *hæres illis soluere, & curare teneretur: à Cicerone autem, qui item hæres esset, nihil legaret, meminiq; ullam pecuniam eum dare testamento suo iuberet. Præter autem antiquorum codicum fidem, uerba illa* À ME AVTEM NIHIL: *à* Titio *legi debere ostendunt, non* Attico. *Modum hunc loquendi frequenti in usu esse apud* Iurisconsultos *notissimum est: Ciceronis tamen exemplum in Topicis adferemus, quia hic ualde accommodatum est, Si paterfamilias uxori ancillarum usum*

usumfructum legauit à filio, neq; à secundo hærede legauit: mortuo filio, uxor usumfructum non amittet. Paulò *autem suprà, ubi* LIBERALIVS *in cunctis, quos uidimus manu scriptis, & impressis codicibus scriptum, Germani contrario sensu (illiberalius) scribunt: quod non admisimus contra tot librorum consensum, & rem ipsam ni fallor: aliorum tamen de hac re iudicium sit.*

Deos mihi doleo.) *Castigauimus ex uetustis codicibus* DE COSINIO: *quod etiam Germani adnotarunt, ut quæratur de obitu huius, quem, ut ait, dilexerat.* Ibidem

Postea quàm abs te Agamemnon ut uenirem &c.) In *ueteribus codicibus* AGAMEMNO NON, *rectè: negatiua enim particula omnino necessaria est, & sine ea, sententia diminuta est: quod autem Agamemno scriptum in illis est, mendosum non est.* Docet enim Priscianus libro VI. *(quod antea licet breuius, tradiderat Quintilianus libro primo) antiquos solitos esse hæc nomina ablata,* N *proferre, & secundum* Latinorum *regulam in* O, *terminantium, quod ubiq; Terentius facit, declinare: exemplaq; plura huius rei ex Cicerone adducit, ut in frumentaria,* Tum *iste uenerius magna uoce imperat ut* Xeno *audiret. pro* ξένων. De *supplicijs,* Bexo *Tyndaritanus homo nobilis. pro* Bexon. Et *pro murena, zeno, pro zenon profert: & huius ipsius nominis Statij exemplum adfert in primo* Achilleidos, *Conclamant* Danai, *stimulatq; Agamemno uolentes: ut eadem ratione sic hoc loco à Cicerone dictum sit.* Quod autem *paulò pòst erat,* SED VT SCRIBEREM FECIT, *ut in nostro antiquiore erat scripsimus,* SED VT SCRIBEREM TETIGIT. *Germani uerò pluribus uerbis additis sic restituunt,* Sed ut scriberem tetigit aures nuncius ex templo 395

instituta omisi: ea &c. Quæ nos in nullo manu scripto inuenimus, ideoq; non recepimus.

398 *Quippe hominum* CCCCM.) *Quis non uidisset hunc numerum contaminatum esse? quæ enim stultitia est credere Cæsarem tantum comitatum secum duxisse? In manu scriptis exemplaribus sunt notæ de quibus sæpe iam diximus: significant autem hominum duo milia, quæ Ciceroni nimis magna multitudo uidebatur: uerebatur enim ne eam sua uilla capere posset.*

Ibidem *Ad* VIII. *Non. nec quenquam admisit:) Mirum est quàm multis peruersionibus inquinata esset hæc ualde bella, & suauis epistola: cum in uetustis exemplaribus, ut arbitror, integra & incorrupta maneret. In illis est,* AD H. VII. *Id est, ad horam septimam: & paulò pòst ubi in uulgatis erat,* POST HAEC IN BALNEVM: *eadem exemplaria habebant,* POST H. VIII. IN BALNEVM. *factæ autem sunt hæ maculæ ab illis, qui omnia quæ non intelligebant, subuertebant.*

Ibidem *Sed bene cocto & condito, sermone bono, & si quæris libenter. existimo hæc esse uerba Lucilij poëtæ. Nam si diligenter attendas, agnosces esse phrasim numerosam. Mihi sanè uidetur integer esse hexameter, & duo postremi pedes prioris uersus: dictionem enim* CONDITO *facio initium perfecti uersus, quatuorq; antecedentes, spondeum scilicet illum & dactylum finem præcedentis, qui totus adductus non est. Nam quòd,* S, *intereat in uerbo* QVAERIS, *frequens est apud priscos poëtas, qui impolitiores erant. Eadem ferè Cicero in* II. *de finibus adducit, Semper Lælius bene. Quid bene? dicet Lucilius, horto condito. sed cedò caput cenæ, sermone bono. quid ex eo, si quæris libenter: ueniebat enim ad cenam, ut satiaret desideria naturæ.*

naturæ. An autem aliquid in alterutro mendi sit facilius suspicari possum, quàm in utro id sit ostendere.

Hospes tamen nouis qui diceres.) Parua omnino res fuit, quæ ansam dedit librarijs errandi, quòd scilicet O V I *dandi casu sic scriptum in priscis exemplaribus erat, propter earum literarum affinitatem solitis antiquis sæpe alteram pro altera capere: nullæ autem erant in illis maculæ: nam* NON IS *habebant, ubi excusi libri mendose* NOVIS*: sed uno quamuis paruo mendo, & errato producto, plura paulatim, & magna gignuntur. Sensus horum uerborum tam planus, & apertus est, ut declaratione non egeat: neq; hæc castigatio, ut arbitror, confirmatione. Solemus & nos quibus delectamur hospites, quiq; nobis cari sunt, his ferè uerbis abeuntes rogare, ut cum per ea loca iter faciant, hospitij memores sint: ad nosq; domum reuertantur.* Ibidem

EX LIBRO XIIII. EPISTOLARUM AD ATTICUM.

Cum pro Deiotaro Niceæ dixerit.) Narrat etiã in oratore Cicero Brutũ defendisse causam Deiotari Regis: quare uidetur mendum occupasse Græcos Plutarchi codices: is enim in Bruto tradit illum suscepisse patrociniũ Libyæ regis, causamq; eius constanter egisse: quem cum innocentem ostendere non potuisset, magnitudineq; criminum regis uictus esset, precibus tamẽ, & intercessionibus conseruauit illi non paruam partem regni. hæc ipsius uerba sunt, καὶ δὴ καὶ ὑπὲρ τοῦ λιβύων βασιλεῖ προσηγορῶν μὲν ἡττᾶτο τοῦ μεγέθους τῶν κατηγορημάτων, δεόμενος δὲ καὶ παραιτούμενος περὶ τούτου πολὺ αὐτῷ διέσωσε τῆς ἀρχῆς*: nec enim Africa regem habuit: nec qui erant eius regionis reges, causam capitis dixerunt apud Cæsarem, quod sciam.* 399

400 *Quod autem ad te scripseram obsecro fortasse &c.)* Nos legimus OBSCVRE, quod Germani etiam ex uetusto illo codice adnotarant. Ex uulgata lectione nullum idoneum sensum eliciebamus: nec uerba satis, nisi fallimur, inter se cohærebant: explicat apertius quod suprà obscurè & ἀσαφῶς narrauerat.

400 *Torumbus Balbi nullus adhuc.)* Locus sententia, & uerbis obscurus: uetustiores codices, quod etiam Germani adnotarunt, CORVMBVS: non tamen quem intellectum hæc uerba habeant, liquidò affirmarim. Interpres Thucydidis cum hunc locum è primo libro exponeret ἐνέρσειν κρωβύλου: loquens de quibusdam capillorum plicaturis, Corymbum esse tradidit plicaturam eam, quæ mulierum esset. hæc eius uerba, κρωβύλος δέ ἐστιν εἶδος πλέγματος τῶν τριχῶν ἀπὸ ἑκατέρων εἰς ὀξὺ ἀπολῆγον: ἐκαλεῖτο δὲ τῶν μὲν ἀνδρῶν κρωβύλος, τῶν δὲ γυναικῶν κόρυμβος, τῶν δὲ παίδων, σκορπίος. An de huiuscemodi capitis ornatu, & corymbo hic sermo sit, ignoro.

401 *Quoniam quidem ἐσίγησας quàm leuiter commotus.)* Cum diu Græcum uerbum desideratum esset inani spatio relicto, Germani primi ἐσίγησας restituerunt, quos non reprehendimus, cum ipsi etiam id fecerimus: & sanè ita ferè habent nostri antiquiores codices: in illis enim est ICEIΓHCAC: ut si ita legendum est, in prima tantum litera peccatum sit. Nam ut non multo antè admonuimus, ε sæpe in Latinis exemplaribus pro ι positum inuenitur, ut hic iam usitatus error minus perturbare debeat. sed quod magis considerandum est, cur Græca hic uoce usus sit non uidemus: animaduertimus enim nunquam ferè Ciceronem Græcas uoces in Romano sermone usurpare, nisi cum Latinas non habet, quæ id quod uult plenè & perfectè exprimant

primant. Poterat autem hoc egregiè Latino uerbo explicare, & reddere. Præterea sensus parum nobis planus, & apertus uidetur: cuius rei causam fortasse in se habet peruersio aliqua in hac ipsa dictione: quod tamen non adfirmamus: placuit tamen ingenuè fateri, quod nobis non paruum scrupulum iniecit.

Ab alcatore φυρμὸς πολὺς.) *Ita habent cuncti & excusi, & manu scripti codices quos uidimus, exceptis Germanicis, qui,* A BALNEATORE *habent: nos cum in nullis ita scriptum antiquioribus inuenerimus, receptam lectionem mutare noluimus: error tamen facilis in alterutrã ex altera dictionem. Si compertum nobis esset quem intelligeret, possemus fidentius ex eius uita, & moribus confirmare quæ sincerior lectio sit: quod cum ignoremus, utranque uoluimus testatam relinquere, ut cum hoc certius factum fuerit, poßit unusquisque eam quæ magis congruens illi est, eligere.* 4017

Cui certè si possem mederi, odisse non deberem: (*Veteres codices* DESSE NON DEBEREM. *Nos castigauimus* DEESSE: *animaduertimus enim in infinitis penè locis ex duabus uocalibus coniunctis alteram suppressam esse. Huius rei plura habemus exempla: unum non longè petitum. nam in hac ipsa epistola* CVSTODIS *pro custodijs ijdem codices habebant: quod cum aliquis non animaduertisset,* CVSTODES *castigauit, an corrupit? quis enim non uideat antiquis maximè exemplaribus suffragantibus,* CVSTODIIS *legendum esse? Fatetur suum officium fuisse, si mederi posset, non deesse reip. & illi rerum tumori, qui excitatus esset: quàm tamen remedia difficilia sint explicat. Sæpe sic loquitur, ut hoc ipso in libro, cum eandem sententiam exponeret,* Ibidem.

Impeden

Impendentis periculi nonnihil uitare uideor, sed casurus in aliquam uituperationem, quòd reip. defuerim tam graui tempore. Ex uulgata lectione nihil nisi ineptum & frigidum intelligi poterat.

402 Nam de Octauio scis quæ expecto.) Antiqui etiam nostri SVS'QVB DE'QVE habent: uam hoc antè nos Germani animaduerterunt: uoluimus tamen nostrorum etiam codicum consensum, & autoritatem producere, quo pluribus quasi testibus uulgata, & corrupta lectio conuincatur, & penitus deleatur. Susq; deq; Sex. Pompeius, plus, minus'ue significare tradit: quo modo alij non ineruditius exponant, & manifestum est.

402 Nam quoniam Fundis sum cum Ligure nostro structore, &c.) Nos ex antiquis exemplaribus legimus CVM LIGVRE NOSTRO, DISCRVCIOR SESTVLII FVNDVM, &c. Erat enim fortasse hic Sestulij fundus in illis locis, ut animo æquo uidere non posset illum à uerberone Curtilio iniustè possideri. DESCRVCIOR tamen potius est in illis: quod etiam in alijs uocibus obseruauimus: ut in Deuersorium, & Deuertor: ita enim semper in antiquis libris scriptum offendimus. quod cum factum esset in prima huius libri dictione (Deuerti enim in illis est) diu Reuerti, mendosè lectum est: contrà in ijsdem Dilectus, pro Delectus, cum de delectibus militum sermo est, scriptum reperi. Quòd autem Sestulij fundum legendum sit, confirmant etiam hæc uerba non multò pòst posita, At ego cum tibi de Curtilio, Sestuliano'que fundo scripsi, de Censorino, de Messala, de Planco, de Posthumio, de genere toto, &c.

402 Is mihi de Matio & de rep. &c.) Antiqua exemplaria DE MARIO: quam sinceram esse lectionem puto. Huius histo

ius historiam narrat Valerius Maximus libro I X. *cap. de Herophilo medico equario:paulò suprà, Quid de Mario? quem quidem ego sublatum rebar à Cæsare.Item in prima Philippica,Liberatus cædis periculo paucis post diebus Senatus:uncus impactus est fugitiuo illi,qui in C.Marij nomen inuaserat.*

A Cicerone mihi literæ πεπυκνωμέναι *& bene longæ:)* Ibidem
Castigauimus autoritate uetustorum codicum πεπιγνωμέναι,*& paucis post dictionibus* πῖνος. *Quod sentiremus de hac dictione,antè diximus:ubi locus etiam Damascij adductus est,quem Suidas citat.*

Cum à se Catilius circunsederetur.) Scribendum CAECILIVS: *quod etiam Germani ex uetere(ut opinor) suo codice uiderunt: intelligit autem C. Antistium ueterem, qui literas ad Balbum misit, quibus loquebatur de bello quod contra Cæcilium Bassum gerebat in Syria. Quis autem hic fuerit Cæcilius, diligenter narrat Dion libro Romanarum historiarum* X X X V I I. *& qua ratione cum ex aduerso prælio Pompeij fugisset,in Syriam uenerit, magnasq; ibi copias pararit,& iusti exercitus dux factus sit.Tradit tamen Alchandonium Arabem eum ex obsidione exemisse,illum qui contra Parthos Luculli rebus fauit. Parthos autem,quamuis & ipsi à Basso acciti cum magnis copijs ad eum uenissent,nihil tamen memoria dignum fecisse: paruoq; tempore propter hyemem mansisse. Huius Baßi meminit Cicero in oratione pro Deiotaro : etsi (Cælius) deprauatè pro (Cæcilius) ibi scriptum est. Inter alia autem crimina dixerat accusator Regem ad eum nuncios misisse: Verba Ciceronis hæc sunt, At misit ad Cæcilium nescio quem: sed eos quos misit, quòd ire noluerunt, in uincula coniecit. Infrà, Sed tamen cum ad* 404

Cæcilium

Cæcilium mittebat, utrum causam illam uictam esse nesciebat, an Cæcilium istum magnum hominem putabat? quem profectò is, qui optimè nostros homines nouit, uel quia non nosset, uel si nosset, contemneret. Præterea D. Brutus *in epistola ad* Brutum *&* Caßium, *Quia ubi consistamus, non habemus, præter* Sex. Pompeium *&* Baßum *Cæcilium, qui mihi uidentur hoc nuncio de Cæsare allato firmiores futuri.*

405 Redeo ad Theobassos, Sueuos, Francones.) *Quam nos lectionem secuti sumus, ex antiquis exemplaribus eruimus. Opinio autem nostra est hæc esse nomina ueteranorum, qui ex hasta, & largitione Cæsaris magnas opes sibi acquisiuissent: & in fundos, possesionesq; aduersariorum inuasissent: quorum amittendi metu rem turbari cuperent, & omnia potius commisceri quàm pati opimam illam prædam sibi è manibus eripi.*

Ibidem. *Sed ut scribis ῥιζόθεμιν magnam cum Antonio)* Vna *tantum litera diuersa est antiqua lectio: quamuis eam quoque aliquantulum uitiosam esse putem. nam uulgata, & ipsa mihi parum satisfacit.* Videndum *est an debeat emendari ῥηξόθεμιν, ut significare uoluerit concertationem* Octauij *cum* Antonio *de Cæsaris hæreditate, cuius ille magnam partem auerterat: nam antequam armis contenderunt, iure, & legibus disceptarunt.* Probat *hic igitur* Cicero, *(si ita legas) iudicium Attici, qui inter illos magnam litem erupturam scripserat: siue fortasse per hoc uerbum rem ad arma uenturam, & contemptis fractisq; legibus, armis illos dimicaturos significarat, & orituram inter eos iuris fractionem & dissolutionem.* Multa *sanè componunt & complicant nomina cum hac uoce Græci. nam ῥηξίφρονα dicunt, & ῥηξίνορα, & ῥηξίφλοια: quare non miru esset*

eos

eos etiam ἐκξόθεμιν formasse: in eam tamen adhuc non incidi, nec ullam rem certiorem adferre possum, siue de sinceritate, siue de sententia huius aut illius lectionis.

Nam rem non fecit deteriorem.) Antiqua exemplaria 406
VNA. Nos coniectura ducti sensu optimè (nisi fallor) quadrante ex ueteribus ut minus inquinatis uestigijs RVINA castigauimus, ut intelligat ruinam tabernarum, quas ita reædificare Cicero cogitabat, ut damnum, quod ruina importarat, sibi quæstum adferret: ita enim suprà inquit, cum de instauratione earum ageret, Sed tamen ea ratio ædificandi initur (consiliario quidem, & autore Vestorio) ut hoc damnum quæstuosum sit.

Præter lætitiam & odij pœnam & doloris.) Germani 406
quoq; POENAM legunt: præterea cuncti manu scripti PENAM: sine diphthongo tamen. ita etiam noster melior, sed mendosus, ut puto: PLENAM enim legendum omnino existimo, pendereq; hoc nomen à uoce illa LAETITIAM, cum queratur cædem Cæsaris nihil ipsis attulisse præter lætitiam, sed nec eam sinceram meramq;, uerùm plenam odij, & doloris. Rem autem qua aliquis refertus esset, secundo, & non septimo casu, ut postea cœptum est, solitum esse Ciceronem ponere, testatur Quintilianus lib. I X. ut diceret Plenum uini, & non uino. Ex uulgata, & recepta lectione nullum paulò commodiorem sensum elicere possumus: qui potest, ipse nos doceat. Paulò autem pòst ISTIM habent ueteres codices, ubi excusi (istinc) quod quamuis plurimis locis in priscis epistolarum exemplaribus obseruarimus (ut non facile in eadem uoce semper uitium esse credendum sit): tamen nunquam ita scripsimus: de hoc autem alibi longius locuti sumus.

Veruntamen autem ecce Antonius &c.) Pulcherrimum 407
sensum

sensum, & elegantem modum dicendi, à Ciceroneq; crebro usurpatum, perturbatus ordo duarum dictionum fœdabat: eum purgauimus, ad autoritatem ueterum codicum, ratione etiam accedente. (Ecce) autem, de rebus magnis, & repentinis solitum dici notum est, & ab antiquis grammaticis declaratum: quare de hoc inane esset amplius uerba facere. Illud potius adnotandum esse admouemus, VERVNTAMEN hic alio significatu sumptum esse, quàm passim capiatur. Hic enim hanc uim habet, Cum antea exposuerit Siculis Cæsarem multa commodauisse, neque se inuito, (gaudebat enim eos qui secum aliqua necessitudine coniuncti essent, beneficijs cumulari) Quamuis, inquit, latinitas erat non ferenda: ueruntamen. Quasi dicat: Cum Cæsar ita facere animum induxerit, illisq; omnino gratificari uoluerit, æquo animo ferendum: aliquidq; ei, cui resisti non potest, concedendum. Cùm uerò postea, ECCE AVTEM, infert, docet Cæsaris beneficia in Siculos præ Antonij effusione quasi nihil esse. Inuenitur etiam alijs locis ita locutus esse Cicero: ut libro XVI. De Q. Filio gaudeo tibi meas literas prius à tabellario meo, quàm ab ipso redditas, quanquam te nihil fefellisset: ueruntamen. Sed expecto quid ille tecum. Dixisset enim, si plenè locutus esset, Veruntamen hoc melius & commodius fuit. est autem hic modus dicendi, in quo multa supprimuntur, & reticentur. Hoc etiam libro non multo antea, De Bruto semper ad me omnia perscribito, ubi sit, quid cogitet: quem quidem ego spero iam tutò uel solum tota urbe uagari posse: ueruntamen. De Rep. &c. tanquam enim se corrigit, quòd tutò Brutum tota urbe uagari posse asseuerasset, ut si dixisset, De hoc melius cogitandum est, nec se tanto periculo fortasse committendum. In prima etiam

etiam epistola XIII. *lib. Tuas literas hodie expectabam: nihil equidem ut ex his noui: quid enim? ueruntamen.* Oppio, *&* Balbo *epistolas &c. nam & hic etiam aliquid intelligitur:* Quamuis, *inquit, nihil ex tuis literis noui expectabam: ueruntamen siquid forte accidisset præter opinionem meam, scire uolebam: quamuis enim existimem te nihil habere, tamen quis scit an aliquid ortum sit? ideo non penitus spe excludebar fore in illis aliquid noui. Sed huius sermonis alia nec pauca haberemus exempla, quæ nunc omittemus: satis enim hæc esse arbitramur ad declarandam eius uim.*

An ambulatione ἀλιτενῇ *delecter:)* Valde *mancus quondam hic locus legebatur, deficiente hic* Græca *uoce, & paulò infrà tribus* Homericis *uersibus.* Ipsi *penè integrum, & incorruptum in uetustioribus exemplaribus cum inuenimus: inerant enim in carminibus* Homeri *minutæ quædam peruersiones, uel illusiones potius, quæ facilè tolli possent & corrigi, ut mirer tandiu illum iacuisse, & intellectum non esse. Germani tamen & ipsi animaduerterunt, primiq; locum restituerunt, quorum lectio cum nostra antiqua penitus congruit.* Quæsierat *autem à* Cicerone Atticus *rem, de qua ipse ualde anceps erat, ubi maior scilicet delectatio esset, in tumulis, prospectu'que, an in ambulatione* ἀλιτενῇ. *Fatetur* Cicero *utriusque loci tantam esse amœnitatem, ut ipse quoque dubitet utra anteponenda sit: non tamen hanc esse quæstionem eius temporis docet, tantis enim malis urgeri rempub. & tam grauia pericula optimo cuique instare, ut penitus sibi ex animo & uillæ, & huiuscemodi delectationes exciderint. Accommodat autem ad hanc sententiam egregiè uerba* Vlyssis *pronunciata ab eo* λ. ι. *Cum enim missus esset orator*

407. in fine

ab Agamemnone cum Phœnice, & Aiace ad Achillem, ut eum illi reconciliarent, & ita afflictis rebus Græcorum subuenirent: uisa Achilles, & salutata tam nobili legatione, iußit Patroclum maioribus poculis unicuique ministrare. Ipse quoque magna ui carnis deprompta, & assata mensam multis dapibus onerare, & refertam habere cœpit. Vlysses autem inde initium orationis suæ sumpsit: laudata enim eius copia, & splendore inquit, ἀλλ' οὐ δαιτὸς ἐπηράτου ἔργα μέμηλεν. Quamuis, inquit, splendidæ sint epulæ, non tamen nobis dulcis conuiuij opera curæ, & cordi sunt: sed cum magnum detrimentum, ingensq; exitium uicinum uideamus, timemus, in dubioq; sumus de salute, uel interitu nauium, totiusq; claßis. Quemadmodum igitur Vlysses tunc tempus non esse dicit instruendarum epularum, nec se animum ad dapes applicare posse: ita hic Cicero se nihil de honestis illis uoluptatibus, delectationibusq; hoc tempore cogitare posse propter ingruentia mala, & pericula affirmat: illa enim tranquillum tempus requirere, hoc autem esse turbulentißimum. ἀλιτενὴς autem humilis: quemadmodum mare dicitur ἀλιτενὲς, quod profunditatem non habet. Polybius lib. IIII. historiarum, καλεῖται δὲ τὸ μὲν τοῦ μαιώτιδος στόμα κιμμερικὸς βόσπορος ὃ τὸ μὲν πλάτος ἔχει περὶ τριάκοντα στάδια. τὸ δὲ μῆκος ἑξήκοντα στάδια, πᾶν δέ ἐστιν ἀλιτενές. Appianus, οἱ δὲ καρχηδόνιοι ἐξέδραμον ἐπὶ τὰ τῶν ῥωμαίων μηχανήματα οὐ κατὰ γῆν (οὐ γὰρ ἦν δίοδος) οὐδὲ ναυσὶν, ἀλιτενὴς γὰρ ἦν ἡ θάλασσα ἀλλὰ γυμνοὶ οἱ μὲν ἄχρι τῶν μαζῶν βρεχόμενοι οἱ δὲ διένεον. Humilis autem, planaq; regio, & ambulatio opponitur tumulis, locisq; prospectum habentibus.

411 *Iterandum eadem ista mihi.) Cum Cicero sit qui interroget,*

get, Atticusq́; certiorem eum fecerit de hac re, Iterandum *scilicet tibi eadem ista intelligo. id est oportet ut iteres, & eadem ista repetas. Sic loquitur in* II. *libro* Tusculanarum, Iterandum *eadem ista mihi: non enim intelligo quid summum dicas esse, quid breue.* Parilibus *autem* Romam *esse conditam notum, esseq́; cum diem ad* XI. *Calend. Maij. Ludosq́; ea die celebrari solitos urbano populo, & peregrinis etiam per urbem uagātibus coronatis cum tibijs, cymbalisq́; & omni genere lusus lasciuiæq́;.* Docet hoc Athenæus VIII. δειπνοσοφιστῶν, *his uerbis,* τούτων ἔτι πολλῶν λεγομένων τότε ἐξάκουστος ἐγένετο κατὰ πᾶσαν τὴν πόλιν αὐλῶν βόμβος καὶ κυμβάλων ἦχος ἔτι τε τυμπάνων κτύπος μετὰ ᾠδῆς ἅμα γινόμενος. ἔτυχε δὲ οὖσα ἑορτὴ τὰ παρίλια μὲν πάλαι καλούμενα νῦν δὲ ῥωμαῖα τῇ τῆς πόλεως τύχῃ ναοῦ καθιδρυμένου ὑπὸ τοῦ πάντ' ἀρίστου καὶ μουσικωτάτου βασιλέως ἀδριανοῦ: ἐκείνην τὴν ἡμέραν κατ' ἐνιαυτὸν ἐπίσημον ἄγουσι πάντες ἑορτὴν οἱ ῥώμην κατοικοῦντες καὶ οἱ ἐπιδημοῦντες τῇ πόλει.

Fac id potuisse aliquo modo fieri.) *Quam nos secuti sumus lectionem, eam auxilio uetustorum codicum restituimus, in quibus postremæ harum dictionum nullum uestigium: ex nostra hunc elicio sensum ualde accommodatum, ut arbitror, & elegantem. cum enim dixisset,* Quis potuit Liberalibus in senatum non uenire? *quasi hoc fuerit ualde durum, & acerbum tantopere cogi senatores, ut nullus etiam ueræ excusationi locus esset: ueruntamen concedamus, inquit, id oportuisse, & rectum fuisse, quod grauius, & uiolentius fuit: num etiam cum uenissemus, liberè potuimus sententiam dicere?* Ex uulgata non adeo planum, & *uerum, nisi nos fortasse nimis nostra, uel antiqua potius, & incorrupta amamus.* 412

413 *Nec me hercule Raudusculus mouet.) Veteres codices* ME RAVDVSCVLVM NOVET.*prorsus incertum est quid intelligat: semper de hac re breuiter, & obscurè loquitur: diximus quædam de hac uoce lib.IIII. harum epistolarum in illo loco, Nam de Rauduscula* μήπω μέγαρ εἴπες πρὶν τελευτήσαντ' ἴδης. *nihil aliud adhuc habemus, quod hoc negotium aperiat, & explanet.*

414 *Quis enim audeat uiolare proposita cruce aut saxo.) Hæc est recepta lectio, quam uetere meliorem iudicauimus: illa autem* LAVDARE *habet: quod etiam Germani reperisse in antiquo codice uidentur: adnotant enim eam in sui libri margine. uitiosos igitur hac parte omnes antiquos puto.*

415 *Herodi antem mandatum ut mihi* κτεαμάτων *scriberet.) Hæc est uulgata lectio. Antiqua autem,* MANDARAM VT MIHI ΚΑΤΑΜΙΤΩΝ. *omitto quemadmodum alij emendarint, qui ueteribus libris aut non inspectis, aut neglectis eam quam huic sententiæ lectionem quadrare arbitrati sunt, restituerunt: multi enim in hoc laborarunt. omnes autem has turbas, difficultatesq; peperisse iudicamus unius literæ peruersionem: si enim* o, *paruum in postrema syllaba, & non magnum, ut perperam factum est, positum fuisset, omne mendum abfuisset, & eadem sententia ex ueris Ciceronis ueruis elici potuisset.* κατὰ μίτον *autem* λεπτῶς *significat, quasi filatim:* μίτον *enim filum. Adducit Varinus in magno illo suo lexico Pherecratem, qui ita locutus sit,* κατὰ μίτον τὰ πράγματα ἐκλογίζομαι. *Hoc pacto conseruatur priscorum exemplariorũ autoritas. nam etiã Germanica* ΚΑΤΑΜΙΤΩΝ *habere certum est: illi enim ita in margine codicis, quem excuderunt, adnotarunt: & sensus præclarè conuenit, & cum*

cum multorum iudicio corcordat, qui aut τῷ λεπτῷ, *aut simili quopiam modo, non incommodè, si sententiam tantùm spectes, emendabant.*

Nec scro quodammodo dependatur.) *Ea est omnino in antiquioribus quos uidimus codicibus lectio, ut modica immutatione* NE PRO SE QVODAMMODO *castigari poßit: quod fecimus uulgatæ peruersione, & maculis offensi: unius enim tantùm literæ seriem permutauimus: & ita hanc meliorem, nisi fallor, & sinceriorem lectionem confecimus.* 415

Qui ualetudinis causa in hæc loca ueniant.) In libro etiam ad M. Varronem *hæc & lepida & grauis epistola ad* Dolabellam Cos. *inclusa est: ex dißimillimo enim genere conflata est: nam & iocatur cum eo familiarißime, & acutißimis stimulis ad uirtutem & dignitatem cohortatur.* Primis *autem eius uersibus non parua uarietas est in ea, quam ad* Dolabellam *scripsit, & in hac, quod eius exemplum est ad* Atticum *missum, ut ipse quoque legeret. neutram mihi placuit lectionem repudiare: nam utraque à me in ueterrimis & probatißimis exemplaribus inuenta est, & utranq; elegantem & splendidam puto, & quæ magis uerbis quàm sententia discrepent. Cur autem huius magis libri testimonio quàm illius fidem haberem? cum utrunque fidelem expertus sim & utrunque etiam, etsi rarius, tamen quandoque fallere.* Res *omnino non magni est momenti: ne tamen aliquis hoc negligentia à nobis commissum existimaret, hoc narrasse uolui. locus ipse de quo loquimur, ne nunc longiores nulla neceßitate simus, eas inter se conferentibus patebit.* 416

O' *hominem impudentem.*) Veteres libri PVDENTEM: *quod* εἰρωνικῶς *dictum esse oportet. nam quod &* 418

 Opem

Opem ab eo petierit, dixit, alludit ad ingentem illam uim pecuniæ publicæ, quam Consules dißiparunt ex æde Opis, de qua in Philippicis his uerbis, Scelerum magnitudo, conscientia maleficiorum, direptio eius pecuniæ, cuius ratio in æde Opis confecta est, hanc tertiam decuriam excogitauit. sed & alijs quibusdam locis hanc rem tangit.

419.in fine. *Sed cum Dolabellæ aritia &c.)* Nos AVARITIA *legimus. nam suprà queritur Dolabellam nomen quod sibi debebat, nolle dissoluere: sæpiusq; de hoc negotio loquitur. erat autem hoc auaritiæ.* Nam ne ARISTIA *legas, repugnat ut arbitror illud, quòd se magna ob eam rem desperatione affectum esse dicit: delectabat enim Ciceronem mirificè, non offendebat* ἀριστία *Dolabellæ, eamq; ille summis laudibus in cœlum ferebat: inquit enim,* O Dolabellæ *nostri magnam* ἀριστίαν*: quanta est* ἀναθεώρησις. *Contrarium igitur esset sententiæ ipsius.*

421 *L. Antonij horribilis contentio:)* Emendauimus CONCIO, *multis argumentis ad hoc inducti. Posteriore etiam sequentis libri epistola inquit,* L. Antonium *concionatum esse, cognoui tuis literis, ut alijs sordidè. Ea etiam uerba quæ sequuntur,* Dolabellæ *præclara iam &c. id confirmant. Cum enim hic concionem præclaram intelligat, non dubium quin etiam suprà horribilis concio intelligi debeat: nec enim rectè (ut arbitror) præclara contentio appellaretur. Et non multò pòst hac ipsa epistola de Dolabellæ concione loquitur,* Dolabellæ *& prima illa actio, & hæc contra Antonium concio mihi profecisse permultum uidetur. Quod autem paulò infrà inquit,* Expecto *si, ut putas,* L. Antonius *produxit Octauium, qualis concio fuerit: & hic etiam de concione sermonem habitum esse ostendit.*

De

De Cæsare illo.) Omnes in hoc codices consentire uideo ueteres ac nouos: & tamen suspicor aliquid mendi latere: nihil autem mutaui: quibus enim auxilijs uti consueui, ab ijs relictus sum. Ibidem

De Quintis ac Buthrotijs, cum uenero ut scribis.) Veteres libri, DE QVINTI BVTHROTO. quamuis enim de Quintis in illis scriptum sit, postrema tamen litera ibi deleta est, si diligenter attendas: nam punctum supra se habet: puncta autem supernè in priscis exemplaribus delent. Buthrotus autem fortasse fundus erat Quinti, de quo nunc loquitur: nihil tamen adfirmamus, quippe cum de hoc compertum aliquid non habeamus. Ibidem.

Se assentire & cupere pacem.) Castigauimus ex ueteribus libris SE BENE SENTIRE. quòd nisi spe fallimur, accuratè re perspecta, & animaduersa restitutam à nobis lectionem meliorem putabis, & illam nostro iudicio satis frigidam repudiabis. 422

Q. Frater (ut arbitror) est dextella.) Antiqua exemplaria pro FRATER, F. habent, id est filius: in alijs cum excusis concordant. Quid ea uox DEXTELLA significet, mihi compertum non est. ea autem, quæ adhuc nonnulli excogitarunt, parum satisfaciunt, nihil enim certi habent: quare meliora adhuc, & ueriora quærenda censeo. 422

Et quidem portenti similes in tuis literis.) Sic quondam mendosè legebatur. Germani primi, PORTENTI SIMILE SINE TVIS LITERIS, emendarunt: rectè illi quidem, & eleganter. Portenti simile putat, quòd suus tabellarius ab Attico sine literis redierit. Dicitur portenti simile quod raro accidit, & admirabile omnibus uidetur. Sæpe utitur Cicero hoc modo dicendi, lib. I. de Oratore, Crassi quidem responsum excellentis cuiusdam est 422 in fine, & in princ. seq.

est ingenij, ac singularis, cui quiddam portenti simile esse uisum est, posse aliquem inueniri oratorem, qui aliquid mali faceret dicendo. In v. *etiam* Philippica *dixit,* Vt *portenti simile uideatur, tantam pecuniam populi* R. *tam breui tempore perire potuisse.*

423 Vtrum omnes haberent.) *Vitiosi sunt hoc loco ueteres codices: ut non certò perspiciatur ex illis quomodo legendum sit: nos institutum nostrum tenuimus, ut quamminimum à priscis uestigijs declinaremus: & tamen aliquantulum necessariò deflectendum fuit: tam peruersa enim, & maculosa antiqua scriptura erat, ut aliquid opis ei adferre oporteret.* V T R A T A *igitur legimus: in illa autem* V T R A M *erat: alij* V T A R M A *emendant.*

Ibidem Ponti Neapolitanum à matre tyrannoctoni possideri.) *Ita scriptum inuenimus in cunctis manu scriptis, impressisq; codicibus. alij alijs modis corrigere tentarunt. Quorum opiniones qui scire uolent, habent ubi eas legant: nos uidebimus an ex communi lectione, aliquid, quod non contemnendum sit, elici possit.* Neapolitanum *prædij nomen ut* Cumanum, & Arpinas *hic esse existimamus, quòd in agro* Neapolitano *esset, ita appellatum. Cicero in* Lucullo, *Quò quidem etiam maturius uenimus, quòd erat constitutum, si uentus esset,* Lucullo *in* Neapolitanum, *mihi in* Pompeianum *nauigare. Matrem* Tyrannoctoni *Seruiliam intelligimus. Adhuc nihil nisi planum dictum puto: nunc quæ proferam, minus asseueranter pronunciabo.* Ponti, *patrius casus esse potest à proprio nomine* Pontius, *ita enim ferè in priscis monimentis hic casus huiuscemodi nominum scribitur, ut est etiam apud* Martialem, *Quod uouis* Antoni, & cetera. *Fuit autem* Pontius Aquila *inter Cæsaris coniuratos, qui postea* Mutinensi

tinensi prælio cecidit, ut est etiam in epistola quadam Pollionis. Ibi *Hirtium quoque perisse, & Pontium Aquilam, ut huius fortasse hoc prædium Cæsaris hastæ subiectum sit, quod ille Seruiliæ matri Bruti dederit: cui amplißima prædia ex auctionibus hastæ nummo addixit, ut* Suetonius *tradidit: ut* ὑποσόλοικον *nunc, & subabsurdum uideatur Ciceroni, Bruti matrem prædia eius poßidere, quem filius præclari illius facinoris socium habuerit. Huc nos coniectura, & sensus noster duxit, dum uolumus maximè communem lectionem tueri, & loco suo moueri non pati.ut autem eam non affirmatè, & contumaciter defendimus: sic præ alijs quæ adhuc prolatæ sunt,non spernendam esse contendimus.*

Quare talaria induamus.) Vetera omnia exemplaria VIDEAMVS *habent: id est paremus, & ut uulgò dicitur,prouideamus. Prima quinti libri epistola,* Id autem ex eo,ut opinor, quod antecesserat Stathius, ut prandium nobis uideret. In Lucullo, Sed hoc extremum eorum est: postulant ut explicentur hæc inexplicabia. Tribunum aliquem censeo uideant, à me istam exceptionem nunquam impetrabunt. *In proœmio* III. *libri de Oratore,* Quem dixisse constabat uidendum sibi aliud esse consilium,illo senatu se remp.gerere non posse. *Quamuis uulgata lectio recipi,& defendi poßit,maluimus tamen antiquorum codicum fidem, & autoritatem sequi, sensu optimè conueniente, ne dicam magis quadrante:satis enim tunc erat expedire se ad fugam, eaq; parare quæ necessaria erant:nondum enim bellum eruperat,otium tantum turbabatur.* 423

Perturbat ne gemam.) Hunc locum inquinatum esse quis non fateatur? Castigauimus igitur NEQVE IAM:*partim coniectura similitudinem illarum literarum secuti, par-* 424

tim argumentis quibusdam ducti, quorum non paruum hoc est, quod cum hoc ipso in libro sententiam eandem explicaret, iisdem ferè uerbis inquit, Neque enim iam licebit quod *Cæsaris bello licuit, &c.* Pungenda *autem oratio est post uerbum (perturbat) hoc enim initium est clausulæ, quæ rationem reddit cur hæc se species, cogitatioq́; perturbet. ita enim legimus cum uetustis exemplaribus, non* CONTAGIO. *Cum belli, inquit, species mihi obuersatur, & cogito fore bellum, perturbor.*

EX LIB. XV. EPIST. AD ATTICVM.

425 *Sed uix enim & ad pacem sum cohortatus.)* Deformatum *hanc lectionem esse putauimus, mendumq́; una litera postposita inoleuisse: qua in suam sedem restituta, omnem maculam sublatam esse speramus.* Hoc *uerbum frequenter hoc significatu sumitur: cum plura exempla nobis occurrerent, uno ex harum epistolarum lib. v. contenti erimus. Cum hæc disseruissem, seducit me Scaptius, ait se nihil contradicere.*

426 *Audientibus tribus filijs eius, & tua filia.)* Inane *spatium hic diu mansit.* Germani *characteras quosdam Græcos in uetere exemplari repertos depinxerunt, & in hunc locum interposuerunt: eos ipsi quoque nulla parte ab illis discrepantes in nostro antiquiore inuenimus, & in nostrum codicem quàm maximè potuimus illis similes contulimus. Cum enim à nobis non intelligeretur, fore puto ut aliquis acri studio in hoc posito nobis felicior, & eruditior, hoc ei suppeditato auxilio, hunc quandoque locum restituat, & tenebras quæ ipsum occupauerunt, repellat. nam quoniam in antiquioribus omnibus, probatioribusq́; codici*

codicibus eodem pacto scriptus inuenitur, scire licet etsi aliqua in eo macula, peruersioq; uersetur, non tamen à uera tantopere lectione distare ut desperandum sit de illius restitutione.

Vt nihil poßit ultra, ego tamen.) *In antiquiore nostro* 426
codice ea quam ipsi restituimus potius lectio inuenitur: ideoq; nos ipsam uulgatæ prætulimus: nam sensus ex utraq; idem ferè elicitur: ex nostra tamen commodior & elegantior, ut puto.

Quamquam uereor ne cognomine tuo lapsus ὑπατικὸς 427
sis in iudicando.) Manu scripti omnes HYPERATTICVS *habent: quæ prorsus uera est lectio. miror autem quomodo tam diu latuerit. Germani tamen eam uiderunt. quam inepta autem, & frigida uulgata esset, nihil attinet dicere. Credebant plerique eius temporis oratores, quos semper Cicero redarguit, Atticum dicendi genus subtile, & sedatum esse: quare ueretur Pomponij iudicio hoc committere, timens ne ille cognomine suo lapsus, tenui, & tranquillo stilo magis delectaretur, quàm concitato & quasi ardenti: tanquam ipse Atticus appellatus, Atticum etiam stilum amare deberet. In oratore etiam eandem hanc sententiam persequitur, Qui autem aliter dixerunt, hoc assequi non potuerunt: ita facti sunt repentè Attici. quasi uerò Trallianus fuerit Demosthenes, cuius non tam uibrarent fulmina illa, nisi numeris contorta ferrentur. ὑπὲρ autem in compositione augere, notum est. Ab hoc nomine uerbum fingit Simplicius in commentarijs in Physica Aristotelis ὑπεραττικίζειν, id est nimis studiose elegantias & flores eius linguæ sectari. Inuehitur autem ut solet, in Alexandrum, κάλλιον ἂν οἶμαι ἀληθεύειν ἢ ὑπεραττικίζειν. Emendauimus item paulò pòst,*

pro

pro (Attico tota) (ἀττικώτατα) ut non ſolum Atticè dici poſſe confirmet, ſed etiam Atticiſſime, ut ita dicam, quod ipſe proferre noluit: apud Græcos autem id uſitatiſſimum eſt, quod hic aptiſſimè nunc Cicero uſurpauit.

427 *Quod puto, tantum enim odium uideo &c.) Locum hunc deprauatum, mancumq; eſſe puto.* Ea uox ODIVM *in antiquioribus non inuenitur: quopropter nos eam deleuimus.* Notam *autem, quæ mendum ſubeſſe indicaret, illi adponi iuſſimus, quia ſine melioris codicis copia corrigi poſſe deſperauimus.* VICTORI *autem eſt in illis non* VICTVRI*: ne nihil prætermittatur à nobis quod non teſtatum relinquamus: ſæpe tamen in antiquis monimentis hæ duæ poſtremæ uocales inter ſe permutantur.*

428 *Tabula* Demonici *quòd tibi curæ, eſt gratum, de malo ſcripſi &c.) Quòd punctis male diſtincta erant hæc uerba, induxerunt nonnullos ut ſinceram ſcripturam contaminarēt, de* Matioq; *ſcriberent inconſiderate. poſt uoces illas* DE MALO *pungi debet oratio, ut gratum de malo id ſibi eſſe dicat: quo modo dicendi ſæpe utitur. ſed hæc tam perſpicua, ut nulla egeant argumentatione, quo magis confirmentur. quædam etiam paulò pòſt ex iiſdem exemplaribus melius, ut puto, ſcripſimus.*

Ibidem. De Q. F. *quod ſcribis ad me ad* Q. De *patre.) Quis non uideat in his uerbis uitium eſſe? ita autem excuſi fermè omnes habent: neſcio an antiquam ſcripturam deprauatiorem dicere debeam. nihil certè illa conturbatius, & confuſius: non uerebimur tamen eam proferre, aliiſq; conſiderandam tradere: ſi fortè alicuius ingenio aliquid, quod lucem huic loco adferat, ex ea erui, & excogitari poſſit. Eſt autem hæc,* DE QVE FIL. SCRIBIS A. M. C. DE PATRE CORAM AGEMVS, *ut uideatur Græca*

quæp

quæpiam dictio desiderari, cuius quædam partes, & reliquiæ supersint.

X. Calend. Iunij *ferè ea quæ à Fusio: &c.)* Eam, quam *hic restituimus lectionem, ab antiquiore nostro accepimus, nulla, ne parua quidem immutatione facta.* VIII. *autem (hora) intelligimus: ita enim sæpe appellare solitos illas notum est, à numero scilicet, suppresso horæ nomine.* Quòd *item mensis nomen reticet breuitatis gratia, usitatum est: siquidem & infrà,* Vnam XI. *alteram* X. *Calend. eadem ratione dictum est.* Erant *enim in tam uicinis locis: ut plures dies in itinere literæ manere non possent. non igitur mensem, quo scriptæ essent, adponere necesse erat: ignorari enim non poterat.* Loquitur *autem de* Qu. Fusio *Caleno, cui semper aduersarius fuit. paulò autem pòst grauißimæ inter illos inimicitiæ exortæ sunt, cum causam ille* Antonij *in senatu defenderet.* Dion *autem orationem, in qua cuncta Ciceronis crimina colligit, & uitam, actionesq́; Antonij contra Philippicas tuetur, ab hoc pronunciari facit.* 429

Quoniam *caret* Buthrotis: *rides ab* Cordilio, *&c.)* Hæc *uerba ualde deformata sunt, & deminuta, ut puto.* Nos *diligenter cõsiderata, & perspecta uetere scriptura, eam quam in nostro codice uides lectionem, ex illa eruimus: quam tamen non ita amamus, ut si meliorem uideremus, hanc non desereremus; nulli enim magnopere confidimus, quæ constituta, & suffulta sit nostra, aut alicuius industria. est igitur hæc uetus,* QVONIAM CARETVR BVTHROTIS RIDES APS CONDOLEO NON MEA POTIVS *&c.* Quantopere *autem cuperet in hoc negotio* Attico *satisfacere, ex multis locis in his epistolis clarum est, nec non ex epistolis in fine* XVI. *libri ad* Plancum & Ibidem

Capitonem ſcriptis, quibus cauſam, remq́; Buthrotiam illis diligentiſsimè commendat.

430 *De oratione Bruti prorſus contendis, mecumq́; iterum tam multis uerbis agis.)* Antiquiores codices habent PRORSVS CONTENDIS COMMITTERE TAM MVLTIS, *&c. id eſt omni ſtudio conaris nos inter nos committere, ut quodammodo certemus, quis argumentum, cauſamq́; illam pulchrius, elegantiusq́; explicet?* quemadmodum Committi dicuntur gladiatores, à Græcis συμβάλλεσθαι hoc dicitur.

Ibidem *Quem di mortuum perdant tu ut noſtra &c.)* Monoſyllabum TV interiectum, totum ſenſum perturbauit, quo ſublato omnia plana, & perſpicua fiunt. Putamus id conflatum eſſe ex poſtrema antecedentis dictionis litera, & prima ſequentis imprudenter compactis: ſiquidem nullus ei hic locus eſſe poteſt. accidunt autem nimis ſæpe huiuſcemodi errores: reliqua ex antiquis codicibus reſtituimus. Huius autem clauſulæ prolixitas, quæ tot inculcatis nec ſemel κατὰ παρένθεσιν uerbis facta eſt, obſcuritatem quandam induxit, quæ totum hunc locum occupauit.

431 *Sanum putas ἄνθρακας.)* Veſtigia alterius Græcæ dictionis in antiquis exemplaribus reperiuntur: quæ tota hic deſideratur. Germani ita ſe in ſuo codice inueniſſe teſtantur, ὅτε ναῦς ἄνθρακες. Valde huic conſimilem ſcripturam nos quoque in noſtro antiquiore deprehendimus: quam diligenter animaduerſam ſic putauimus non incommodè poſſe reſtitui, ὁ θησαυρὸς ἄνθρακες. Prouerbium id eſſe nemini ignotum eſt: profertur de his, qui cum de aliqua re potiunda in magnam ſpem uenerint, ſe poſtea deluſos, ſpeq́; fruſtratos ſenſerint. Suid. de illis pronuntiari ſolitum tradit, qui cum bona ſperaſſent, detrimento affe-

cti sint ex illis rebus, à quibus erat ipsis commodorum spes. Quibus hæc nostra castigatio non probabitur, ipsi operam dent ut meliorem ex mutila illa, & deminuta dictione eliciant.

De prouincia Bruti & Caßij per scita.) *Locus proculdubio mendosus. Quidam* PERCITA *legunt non minus perturbata, & incerta lectione: alios etiam alijs modis hanc maculam delere conari nouimus: nos* PER S. C. *legimus, nulla dempta, aut addita litera: tantùm distinctis tribus uocibus, quæ temerè, ut coniecimus, in unam coaluerant: ueterem autem scripturam cum noua consentire obseruauimus, ut nullam ex ea opem expectare potuerimus.* Ibidem

Non modo florui cum summa fama, &c.) *Postremũ uerbum superuacaneum est: quare id deleuimus: intelligitur enim* DIGNITATE, *quæ uox infrà est, & huic etiam loco* ἀπὸ κοινοῦ *seruit. est autem, si ita legas cum ueteribus codicibus, elegantior, & non paulò suauior lectio.* Ibidem

Vt (illius enim statum odi) abessem.) *Sic excusi omnes habent, longè à ueteribus codicibus:* ODI *enim (ut de alijs uarietatibus taceam) in antiquis non est. Nos illis autoribus ita ut in nostro uides, emendauimus: quæ si proba est (ut confidimus) lectio, nulla amplius declaratione eget: unicuiq; enim plana, & cognita sua facilitate esse potest. Initium etiam huius epistolæ eorundem codicum autoritate nixi mutauimus.* 432

Ne quod callidius ineant consilium &c.) *Antiqua exemplaria & hic & paulò pòst iterum* CALIDIVS. *Non. Marcellus, Calidum ferox, & inconsultum etiam significare tradit: citatq; hæc M. Tullij uerba è libro primo de officijs, Sic reperias multos, quibus periculosa, & calida consilia quietis cogitationibus splendidiora & maiora uideantur* 432

deantur. Quod si diligenter Donati Terentiani *interpretis uerba consideres, uidebis hunc* Terentij *locum in* Eunucho *sic quondam multos legisse,* Vide ne nimium calidum hoc sit modo. *ille enim (periculosum) exponit, quamuis melius (callidum) legi adfirmet. erat autem ibi callidis, & uafris consilijs locus: omnia enim à seruis dolosè aguntur, & in eo præcipuè negotio astutia, & malitia opus erat. hic uerò nullus: sermo enim de clarissimis, & fortissimis uiris, qui omnia uirtute gerebant, quorum periculosa, & ferocia consilia* Hirtius *metuebat.* Eodem *autem sensu idem appellat accerrima consilia.* Nos *receptam lectionem non mutauimus.* Veruntamen *post tot exempla reperta, quæ ueterem lectionem corroborãt, magis hac lectione delectamur, eamq́; ueriorem ducimus. qui ergo his argumentis, autoritatibusq́; persuasi erunt, poterunt communi deleta, hanc etiam nunc reponere: nobis enim non solum consentientibus, sed etiam autoribus id facient.*

Ibidem in fi. *Seruius uerò pacificatus cum librariolo suo &c.)* Locus *non parum obscuritatis continens: ualde autem diuersa scriptura est in antiquis codicibus, quorum nos, quamuis non magnopere certam lectionem maluimuus sequi, quàm eam quæ est in excusis libris non minus obscuram, & incertam. cur enim non potius fidem habeanus ueterum, & incorruptorum codicum testimonio quàm nouorum & pluribus de causis sæpe mentientium? puto autem fore ut à nobis restituta lectio sincerior esse quandoque cognoscatur.* Posset *aliquis fortasse suspicari à* Liber *(sic enim quandoque ueteres unitatis numero filium appellasse compertum est)* ὑποκοριστικῶς *liberiolum formatum esse, quemadmodum à filius filiolus: constat enim Seruium filium habuisse satis contumacem, de quo sæpius in*

his

his epistolis meminit: ut ultima IX. *libri epistola, Sed erit immitißimus Seruius, qui filium misit ad affligendum* Cn. Pompeium, *aut certe capiendum cum* Pontio Titiniano. *sed & alijs etiam, quæ ne longiores simus nulla utilitate, omittemus. nouum hoc sanè & durum, & parum omnino mihi uerisimile: quis tamen potest confirmare, in aliena lingua & iamdiu extincta hoc non, ut alia multa, formari potuisse?* Hæc *igitur leui quadam coniectura motus, non quòd ita omnino esse crederem, dixi: nam locum ualde ambiguum & incertū esse fateor, & tamen non contemnendum esse ueterem scripturam arbitror: certiorem enim & ueriorem rationem ea habere potest: quam eruditiores fortasse explicabunt.*

Et illæ quæ plures uidendæ.) Et *hic etiam ualde deprauatus, & mancus, quem nullo pacto corrigere tentaui, quum ne magis adhuc corrumperem uererer. scio sanè quo modo alij emendare conati sint: uerùm illa mihi parum satisfaciunt. in ueteribus sic inueni,* VT ILLE QVAE PLVRES VIDENDAE: *ne aliquid omittamus, quod aliquando locum hunc adiuuare posset.* Quin *& paulò pòst uerbum* POLLICETVR *in nostro antiquiore non est. fuerit autem hoc erratum librarij, an uerò ab aliquo ita suppletum sit, cum quiddam desiderari appareret, doctorum uirorum uolumus esse iudicium: à nobis, cum nihil aliud poßimus, contentus sit clemens, ingenuusq; lector, ueteris lectionis, qualis qualis est, sibi potestatem factam.* 433

Quam *illa* Persei *porticus.*) *Ea est obscuritas in his uerbis, siue ea ab aliqua scripturæ peruersione oriatur, siue à dicti ambiguitate, quod continent, ut me non intelligere fatear uim, & significatum eorum: nolo enim quod* 433

F *nescio,*

nescio, scire uideri, atq; hoc magno studiosorum damno committere. Quod restabat, cum fide, & diligentia ueterem lectionem descripsi: illã enim minus corruptam arbitror, quo minus contaminata est. Videndum est etiam, an in hac uoce LEGATARIAM mendum quoq; insit: mihi certe illa ualde suspecta est. Veteres præterea paulò diuersius eam habent: LEGATORIAM enim est in illis.

434 Nec iam possunt, nec audent.) Nos ueterem lectionem secuti sumus. Nec audient, inquit, id est non potero illis hoc persuadere, nec consilijs meis parebunt. Se enim timere ne fidem habeat apud illos, etiam paulò pòst his uerbis declarat, Possum id negligere proficiens: NEC POSSVM: ita sanè est in ueteribus codicibus, sed si POSSVNT legeretur, non reprehenderem: nam & paulò pòst, Caßius queritur amissas occasiones. sed non potest de his firmiter constitui & decerni quomodo ea legenda sint: ex utraq; enim lectione non ineptus sensus elici potest.

Ibidem De Decijs Gracchis nostris,) GRECEIS ferè est in antiquiore nostro: & sanè ita legendum puto. Greceius autem unus ex interfectoribus Cæsaris, de quo antea meminit, Greccius ad me scripsit C. Caßium sibi scripsisse homines comparari &c. Pro DECIIS autem (quod corruptum omnino est, Decimus enim prænomen Caßij fuit, Decij autem, nobis & illustris familiæ nomen) D. tantum in antiquo est, quod Decimo significat, cum Decimis ut Greceis dicendum foret: duobus autem DD. opus fuerat (ut opinor) si Decimis interpretandum esset: ut alibi duo Q Q. Quintos patrem scilicet filiumq; significant. quamuis enim Decimos, Greceiosq; appellet, singulares homines intelligit, ut multis locis loquitur. uidendum igitur accuratius, an alterum D. à librario relictum

temere

temerè fuerit, siue potius cum Decimis scriptum antè fuisset, librarius breuitati consulens, D. imperitè scripserit, putans ita quoque Decimis significari.

Sed possum id negligere proficiscens.) Veteres codices PROFICIENS *habent, quam lectionem ueram esse arbitramur. Suprà ostendimus metuisse Ciceronem ne frustra illis consilia daret, quæ ipsi non essent audituri: quod etiam nunc ueretur: cur igitur rem quæ sibi periculum importaret aggrederetur, cum nihil se profecturum crederet?* Ibidem.

Matrem spectare dicere.) Dici non potest quàm essent *hac parte inquinati impreßi codices: in ueteribus sincera adhuc, & integra lectio permanserat, quam in nostrum exemplar traduximus.* In epistola quadam ad Q. Fratrem *eandem sententiam Græcis uerbis pronunciat,* Sed minatur *tamen, in primisq́; ἄρη πνέων* Qu. Scæuola. *Sumptus est autem ex* Homeri *poësi modus hic dicendi, ubi* Fremere, *& toto pectore uim bellicam effundere significat.* Versiculus *autem est alicuius poëtæ, quem dicit à* Caßio *pronunciatum, quo ostendit illum contendere, & repudiare curationem frumenti: eum nos ad fidem antiquorum codicum reduximus. quod si integra sententia non apparet, & aliquid intelligere opus est, non debet hoc mirum uideri: quæ enim tunc plana, & perspicua erant cum scripta eorum poëtarum in manibus erant, & cotidie audiebantur, nunc iniuria temporum amißis illis, obscura, & incerta sunt.* Appellat *etiam infrà* Cicero *ex hoc uersu curationem hanc frumenti, beneficium* Antonij *contumeliosum: de* Bruto, Caßioq́; *loquens, quos appellat Antiatas, quòd Antij tunc essent, ut antea etiam indicat, cum se Antium ad illos uenisse dicit.* 435

Nec tamen illum locum attingere quenquam, &c.) Hic 435

uitiosi sunt omnes codices, nisi fallor: nam ueteres nihilo meliores inueni, sed prorsus cum uulgatis concordantes. adeo autem perturbata est meo iudicio hæc lectio, ut desperarim ex ea me ullam idoneam sententiam posse elicere, aut aliquo pacto maculas, quibus respersa, & fœdata est, eluere.

436 *Quæ si stetisset respu. bonis non sumere, &c.) Veteres codices* BOVIS SI MEAM EVERSA, *&c. Qui in priscis monimentis frequenter* B. *pro* V. *scriptum esse animaduerterit, non paruum aditum habebit ad huius loci castigationem, quod nos infinitis locis in hoc etiam epistolarum uolumine obseruauimus, ut (ne longius exempla petamus) paulò suprà, Ne antea quidem dubitabi. Et non multò pòst, Dolabella me sibi legabit. Reliquis igitur literis parum discrepantibus sententia, & structura uerborum optimè congruente coniecimus* NOVISSEM, EA ME, *&c. legendum esse: & ita scripsimus. hac autem constituta, & confirmata lectione, sensus eius ita planus, & facilis est, ut nulla amplius egeat declaratione.*

436 *Sed βλασφημίαν mittamus.) Veteres codices diuerso genere eodem significatu βλάσφημα habent. sic autem appellat, quod contrahi mihi negotium uidetur, dixerat. reprehendit autem seipsum quia quodammodo malum sibi, reiq; pub. ominetur. Cum enim suprà proposuisset sibi iuris quinquennij licentiam, statim seipsum correxerat, quòd tantum temporis spatium securitatem sibi promisisset, cum res in angustum adduci uideretur, uicinumq; iam periculum, & infortunium esset.*

Ibidem *Noster uerò Brutus in Asiam.) Antiquior noster codex* καὶ μάλα σεμνὸς *pro* BRVTVS *habet: ita rectè, & ordine scriptum, ut prima tantum eius uocalis in postrema*

uoce

uoce Græca desideretur. Per pronomen autem NOSTER, *Brutus intelligitur: sic enim eundem alibi appellat: ut non multò antea, Et noster citò deiectus est de illo inani sermone. licet eo quoq; loco ab imperitis librarijs Bruti nomen additum foret: quæ declaratio potius eius pronominis erat, & in seriem uerborum Ciceronis incommode translata fuerat. Carpit autem his Græcis uerbis, ut opinor, Brutum, qui æquiore animo iter illud susciperet, nec cogitaret quàm sibi inhonestum esset id negotium: inquit enim illum ita in Asiam proficisci, grauitatem præ se ferentem, quasi ea res ipsi dignitatem adferret, ob eamq́ue magis honorificè incederet. is enim* σεμνὸς *est, qui dignitate aliqua, & honore ornatus magnopere ob id sibi placet. Sic de Cicerone loquitur Plutarchus cum sumpto de coniuratis supplicio ab optimatibus comitatus, uiris pro foribus lumina facesq; figentibus, mulieribus autem ex tectis, quacunque iter faceret, prælucentibus, domum ualde honestè, & maxima cum dignitate redijt. Verba eius hæc sunt,* τὰ δὲ φῶτα πολλὰ κατέλαμπε τοὺς στενωποὺς λαμπάδια καὶ δᾶδας ἱστώντων ἐπὶ ταῖς θύραις, αἱ δὲ γυναῖκες ὀκ τῶν τεγῶν προὔφαινον ἐπὶ τιμῇ καὶ θέᾳ τοῦ ἀνδρὸς ὑπὸ πομπῇ τῶν ἀρίστων μάλα σεμνῶς ἀνιόντος.

O negotia non ferenda, quæ feruntur tamen.) Post hæc uerba Græcæ quædam dictiones leguntur in priscis exemplaribus: eas nos ut in antiquiore nostro inuenimus, scripsimus, quamuis non certa sit sententia earum: nec Ciceronis'ne sint, an cuiuspiam Poëtæ, quod uerisimilius uidetur, ualde constet. Germani & ipsi uidentur in uetusto suo codice non dissimiles characteras nostris repperisse, quos tamen aliter reddiderunt: nullum tamen etiam ex illis sensum huic loco satis accommodatum elicere potuimus: Ibidem.

quare rectius uisum est, quàm fieri potest maximè antiquam scripturam exprimere, & effingere, quod cum cura & diligentia à nobis factum est.

437 in prin. *Si præcipit nostro nostri, &c.*) Locum hunc *inquinatum, mendosumq́; esse, olim etiam est animaduersum: siquidem in impreßis quibusdam codicibus mendi nota ad eum adposita erat: eum nos in his quos uidimus manu scriptis libris ita etiam esse obseruauimus: fuere autem nonnulli qui emendare eum adgreßi sunt, neque hi uni neque uno pacto id tentarunt, quibus parum nostro iudicio, successit: nobis tutius uisum est, postquam maculas quæ apparent, eluere posse desperauimus, non committere ut magis illum contaminemus.*

437 *Sed quando illum diem tu tuendum putes.*) Quis non *uideat hunc locum uitiosum esse? eum nobis uisi sumus castigasse, ope quidem antiquorum codicum: nec tamen sinceram illi lectionem retinebant, sed eius non parua quædam uestigia: siquidem ita est in illis,* SED QVANDO ILLVM DIEM CVM TVENDAM PVTES: *legimus igitur,* CVM TV EDENDAM PVTES: *ut de oratione ea loquatur de qua lib.* XVI. *in eandem sententiam sic loquitur,* Atque utinam eum diem uideam, *cum ista oratio ita liberè uagetur, ut etiam in* Siccæ *domum introeat.* Videtur *autem scripta fuisse in* Antonium *ex hoc posteriore loco, si uerba quæ antè ea quæ citauimus scripta sunt, accuratius consideres. optat autem uenire tempus, quo tutò illa edi poßit: eo enim tempore periculum adportasset, si emanasset. Sed etiam hoc in libro non multò pòst,* Hæc *cum scriberem tantum quòd existimabam ad te orationem esse perlatam: quàm timeo quid existimes, etsi quid ad me? quæ non sit foras proditura nisi re-*

pub.

pub. recuperata. de quo, quid sperem non audeo scribere.

Legationes duas Brundisium *uenisse.*) Legiones, legen- 437
dum est: intelligit enim de legionibus quas Cæsar *in Græciam præmiserat, quibus bellum* Parthis *inferre parabat: hæ enim ibi aliquod tempus manserunt: eò ad illas accessit* Antonius, *ut eas sibi pecunia conciliaret, quarum etiam fortissimos centuriones iugulauit.* De *his sæpius in his epistolis sermo est, ut libro* XVI. Brundisium *cogito: facilior enim & exploratior deuitatio legionum fore uidetur, quàm piratarum.* Et *eodem libro,* Iter *illud* Brundisium *(de quo dubitabam) sublatum uidetur: legiones enim aduentare dicuntur.* BRVNDISIVM *autem scripsimus, quia ita in multis antiquißimis codicibus scriptum obseruauimus, ut in* Tacito *etiam illo, in quo conseruati sunt quinq; primi libri eius historiæ, ex eoq; exemplari in lucem editi: quod etiam* Beroaldus *ille iunior qui editioni illi præfuit probauit, custodiuitq;.* βρεντήσιον *hanc urbem* Græci *uocant: quo modo etiam eam* Scæuola *appellauit de uerborum obligationibus,* L. Qui Romæ. §. Callimachus *mutuam pecuniam nauticam accepit à* Sticho *seruo* Seij *in prouincia* Syria, *ciuitate* Beryto *usq; ad* Brentesium. *Sic enim in nostris* Pandectis *scriptum est.* Græcum *igitur nomen magis quàm* Latinum *amauit* Scæuola: *nam semper hanc urbem in ea lege sic appellauit.*

Quanquam scelestè quidem egerit.) Veterem *lectio-* Ibidem
nem restituimus sinceram, ut arbitramur: est autem ἀποσιώπησις: *quasi enim reprehendit se ipsum, quòd tam bene de* Clodio *sentiat, sicq; significat aliquid subesse, de quo dubitandum sit, quo animo fecerit.* Nonnulli *cum* ἔλλειψιν *esse uidissent figuram, familiaremq; loquendi modum* Ciceroni *esse, non animaduertentes, quod desiderari*

credebant, addiderunt, & ut parcius fecisse uideretur, uerba ipsa à se non intellecta subuerterunt. CLOBLIVM *autem non* CLODIVM *habent antiqui codices, quod testari uoluimus. Sæpe autem accidit ut in nominibus proprijs ea uarietas sit, ut quod sequare nescias, nec aliquo argumento hoc magis, quàm illud repudiare poßis.*

Ibidem in fi. *Sed Seliciam uenisse* M. *Scaptium &c.) Alij alijs modis corruperunt potius, quàm correxerunt hunc locum.* Veteres codices SELICIA *habent, quam ingenuam esse lectionem puto, ut sit mulieris nomen, intelligaturq́;,* Dicebat. *Confirmatur hoc ex uerbis, quæ paulò pòst sunt posita: inquit enim,* Interea *narrat eadem* Baßi *seruum uenisse &c. ut de muliere prorsus sermonem antea fuisse appareat.* Intelligit *autem Cæcilium illum* Bassum, *qui exercitum in Syria comparauit, de quo nos antè ex* Dione *plura narrauimus. Cuius autem mater, uxor'ue esset* Selicia *hæc, nondum compertum habemus: neq; enim eadem diligentia scriptores mulierum nomina, qua uirorum tradunt.*

438 Nos hic φιλοσοφϑμεθα: *quid enim aliud?)* In ueteribus *codicibus* φιλοσοφϑμένα *legimus, ut participium sit, non uerbum: quod à uerbo* EXPLICAMVS, *pendeat.* In *epistola ad* Matium *eadem uoce utitur, Cùm etiam (meministi) ut hæc* φιλοσοφϑμένα *scriberem, tu me impulisti.*

439 *Autoritate, & auxilio tuo tutam uelis esse.)* Legimus TECTAM. *Quàm sæpe autem* Tegere *pro defendere, ac tueri usurpet Cicero, nihil attinet exemplis docere, omnibus enim notum est.*

Ibidem *Acta eius commemorare sine magno dolore non possum.)* Primæ *duæ dictiones in antiquis libris non sunt, quare eas deleuimus.* Intelligimus *autem Ciceronem superbiam ipsius reginæ (qua usa est cum in hortis esset) se*

comme

commemorare non poſſe, ut uerba illa ab his ſuppleta inſulſe ſint, qui ſtructuram horum uerborum, intricatis quibuſdam τῶν παρένθεσιν, longiorem inuenire non poterant.

Quod idipſum perſpicaciam aliquam ſignificaret.) Legimus προκοπὴν ex antiquis codicibus: quod etiam Germani adnotarunt. προκόπτειν autem proficere eſt, & procedere in uirtute: ex quo προκοπὴ, progreſſus: quo nomine ſæpe utitur Plutarchus in commentario cui titulus, πῶς ἄν τις αἴσθοιτο ἑαυτοῦ προκόπτοντος ἐπ' ἀρετῇ: ut in initio ſtatim, τίς τῶν λόγων ὦ σόσσιε σενεκίων σώσει τὴν ἑαυτοῦ βελτιουμένου πρὸς ἀρετὴν συναίσθησιν εἰ μηδεμίαν αἱ προκοπαὶ ποιοῦσι τῆς ἀφροσύνης ἄνεσιν. Idem iudicium facit de Cicerone filio ex literis item ab eo ad ſe ſcriptis lib. XIIII. his uerbis, A Cicerone mihi literæ ſanè πεπινωμέναι, & bene longæ: cætera autem uel fingi poſſunt. πίνος literarum ſignificat doctiorem. nam cum doctiorem illum eſſe dicit, indicat eum προκοπὴν in ſtudijs feciſſe. Quàm aptè autem Græca hæc uox hoc loco poſita ſit, dici non poteſt: ut mirer illos qui Latinam eius loco inculcarunt, quæ etiam ſi à Cicerone uſurparetur, parum tamen ſententiam Ciceronis exprimeret. Nec defuere qui hunc locum, ut planè mendo uacuum citarent. tantũ incommodi pariunt corrupta, & deprauata exemplaria. 441

Τοπογραφία ripulæ.) Antiqua exemplaria, ῥωπογραφία. ῥῶπες, dicuntur uirgulta ſtirpeſq́; unde ῥωπήϊα etiam loca arboribus plena, & denſa ſylua. Homerus λ. χ, ἐλθόμεναι πεδίοιο διὰ ῥωπήϊα πυκνά. Ripas autem fluminum populis, uirgultiſq́; abundare notum eſt. ea autem ita deſcripta erant ſeu natura, ſeu arte, ut non parum delectarent. ſperabat tamen Cicero eius delectationis, quæ ex ita diſpoſitis plantarum ordinibus oriretur, fore celerem ſatietatem. Ibidem

tatem. Nos lectionem hanc doctam, & ualde accommodatam, integram à nobis repertam in uetustis codicibus cur repudiaremus, causam non habuimus.

Ibidem *Quid tu autem tamen διδόμενα.)* Pro TAMEN, τὰ μὲν *scribendum est: sed utinam quàm facile fuit hoc corrigere, ita integrum prouerbium à nobis inuentum esset, ut quæ latet sententia, erui posset. Morem hunc habuit Cicero deminuta & manca huiuscemodi prouerbia adducendi: primas enim tantum dictiones profert: adeò tunc nota erant, & uulgata. quorum quædam nunc, tot autoribus uetustate amissis incognita sunt, & incerta.* Totidem *eiusdem uerba adducit lib.* VI. *cum inquit, Meq́; obiurgauit uetere prouerbio,* τὰ μὴ διδόμενα. *Sed quid ego uerear me hoc nescire fateri? cum* Erasmus *uir doctissimus, qui cunctos* Latinæ & Græce *linguæ autores, qui supersunt, legit, ut prouerbia inde colligeret, ex quibus copiosa illa, & docta uolumina confecit, ingenue fassus sit se integrum prouerbium nullibi legisse.*

441 *Autoritate uel ui.)* Mirificè *nobis hic locus suspectus est, cui nostræ suspicioni suffragatur antiqua scriptura, quamuis corrupta & lacera, ita tamen à uulgata diuersa, ut non sine causa existimem ueterem tantopere ab illa dissentire. Argumenta autem plurima sunt quæ id nobis suadent: quæ omnia exponi non possunt: ab illis tamen qui diligenter animaduerterint, perspicientur.* Mendum *autem in his tribus, quæ proposuimus uerbis inesse puto, quod posse nos tollere desperauimus. si ante illa perfectum punctum collocaretur, fortasse non peccaretur, ut uerbo* DETERREBIS, *superior sententia clauderetur. Amicus autem erat* M. Antonio Atticus: *eius igitur auxilio sperabat* Cicero *posse* L. *fratrem deterreri, ne* Buthrotijs *molestus esset,*

esset, quod faciebat. Erat autem L. Antonius VII. *uir agris diuidendis, quod ex Philippicis patet. Deinde incipit, ut opinor, de alia re agere, de nummis scilicet Arpinatium, de quo negotio non multò antè multis uerbis egit: uolebat autem eos* L. Fadio *si petijsset, reddi, præter eum nemini. Epistolam autem qua, quid de hac re geri uellet, exposuerat: nondum dicit illum accepisse, ut quæ sua de ea re uoluntas esset scire posset.* In eandem *autem sententiam quædam uerba addit, in quibus* DEDERAS *erat, quod non habent manu scripti codices, ideoq; à nobis deletum est.* Debere *autem intelligi putamus (reddas) ut de nummis, quemadmodum suprà, sermo sit.* Pro AVTORITATE *autem antiqui codices* ANTRONI *habent, quod uerbum quàm peruersum sit, & inquinatum uides. receptam lectionem retinuimus, de qua, ut quisque uolet existimèt: nos eam parum sinceram iudicamus.*

Nisi explicato A. *nihil cogito.*) De*scripsimus hoc loco, seu potius depinximus ueteres codices. Siue autem* A, *ut in excusis, siue* A, *ut in manu scriptis scriptum sit, fatemur nos ignorare quid ea nota significetur. Non multò autem pòst, cum eandem sententiam iisdem penè uerbis persequeretur, Nisi explicata solutione, dixit. quid autem de hoc statuendum sit, alij doctiores uiderint.* Ibidem.

Vt *eas uel in agro sic audeam legere.*) Veteres, IN AGROASI. *quare* ACROASI *legimus. Laudans filij literas inquit eas ita amanter, & grauiter scriptas esse, ut eas multis audientibus tanquam lectionem aliquam recitare audeat: nihil enim in illis quod non laudari debeat, uel quo audito non doctiores fiant qui auscultarint. Quid* ἀκρόασις *sit, notum est.* Acroama *dicebatur id, quod delectationis causa in conuiuijs pronunciabatur. Cicero* 442

actione v i. in Verrem, Hic quasi festiuum acroama, ne sine corollario de conuiuio discederet, ibidem conuiuis inspectantibus emblemata auellenda curauit. Item pro Archia *Themistoclem illum summum* Athenis *uirum dixisse aiunt, cum ex eo quæreretur quod acroama, aut cuius uocem libentissimè audiret, Eius à quo sua uirtus optimè prædicaretur. Græci ab auscultantibus nomen acroasi imposuerunt:* Latini *à legentibus eandem rem nominauerunt: unde* ἀκροαματικὰ *libri* Aristotelis, *qui ea continebant quæ legitimis tantum discipulis, iisq; non rudibus exposuisset:* Latini *auscultatorios dixerunt. Libri item qui rerum naturalium principia declarant,* περὶ φυσικῆς ἀκροάσεως *inscripti sunt.* Ciceronis *sensus huius loci, similis est illi, quem non multò antè de promissis* Ammonij *luculenter scriptis profert, Quæ quidē promissorum eius erant* φιλόλογα, *& dignitatis meæ, ut uel in concione dicere auderem. ut ferè idem (in concione) ualeat, quod hic (in acroasi.)*

442 *Et in lacuna uigilarem.)* Sic *omnes fermè excusi, à quibus etiam non dissentiunt manuscripti codices, maculosi & ipsi (nisi fallor) hac parte. Aiunt* Beroaldum *(in lacu nauigarem) emendasse, suo sensu, ut arbitror, & coniectura ductum, quod mihi tamen ita placuit, ut eum secutus sim, & sic in meo scripserim. uisum tamen est de hoc lectorem admonere, ne putaret me sic in ueteribus exemplaribus inuenisse: nam quamuis hanc lectionem amem, non tamen ita illi confido ut facerem si in antiquis monimentis eam inuenissem.* Confirmatus *præterea fui, ut castigationem hanc probam existimarem, quòd lib. x i i i i. ostendit se quiddam ad lacum possidere: per quem fortasse, dum ad agrum illum uisendum accederet, nauigabat. uerba eius hæc sunt,* Scribis *enim esse rumores me ad lacum quod habeo uenditurum;*

diturum, minusculam uerò uillam utique Quinto traditurum, &c. Nihil certius, quod proferam habeo, & sane facilius posse puto infirmari, & conuinci uulgatam lectionem, quàm hanc probari, & constitui.

De *mulis uecturæ itineris & meis.*) Vereor ne hic locus corruptus sit: antiquior certè noster codex deprauatior: sic in eo scriptum est, DE MVLLIS VICTVRE ITINERIS ET IN EIS. quod testari uolui, lectoremq; admonere, ut accuratè hunc locum animaduertat: quamuis enim recepta lectio integrior uideatur, non parum mihi tamen pluribus de causis suspecta est. Nam magistratus cum in prouincias proficiscebantur, mulos, tabernacula, multaq; alia ornamenta ex publico solitos esse accipere testatur etiam Cicero lib. VII. in Verrem, cum inquit: Vbi quæstores? Vbi legati? ubi ternis denarijs æstimatum frumentum? ubi muli? ubi tabernacula? ubi tot tantaq; ornamenta magistratibus? Suetonius quoq; in Augusto, Autor fuit ut Proconsulibus ad mulos & tabernacula, quæ publicè locari solebant, certa pecunia constitueretur. Ipsi autem postea (ut puto) cohorti suæ & comitibus ea tribuebant: quod ex hoc Ciceronis loco manifestò perspicitur. Ibidem.

Est illud quidem.) Post has dictiones diu Græcum uerbum desideratum est, quod Germani reposuerunt: est etiam idem in nostris manu scriptis, quod eo testari uoluimus, ut omnes id libentius recipiant, postquam in cunctis antiquioribus exemplaribus inuenitur. 442

Demea domi est ut scribis.) Ea est in antiquiore nostro scriptura, ut facilè aliquis existimare posit DE MENEDEMO legendum esse: accedentibus autem quibusdam argumentis ita legi debere credidimus & scripsimus. Antea hoc ipso in libro breuiter de hoc bis agit, semel his uerbis, 443

uerbis,De Menedemo probe. Iterum his, De Menedemo uellem uerum fuisset. Quantum coniectura licet iudicare,intelligit Menedemum illum, de quo Antonius in epistola ad Hirtium,& Cæsarem,quæ in XIII.Philippica inclusa est, his uerbis agit,Securi percussos Petum,& Menedemum: ciuitate donatos,& hospites Cæsaris,laudastis.

Ibidem *Quis enim hæc, ut scribis, anteno nunc dubitare &c.) Vitium omnino esse puto in his uerbis, quod tamen unius literæ mutatione tolli posse arbitratus sum, ut pro,* ANTENO,*)ante ne nunc, &c.) scripserim. Vbi autem (Niceæ)scriptum erat,* NICIAE *castigaui, suffragantibus antiquis exemplaribus. Intelligit autem Curtium Niciam nobilem grammaticum,de quo libro* XII. *pluribus egit: erat enim is familiaris Dolabellæ,ut etiam ex epistola Ciceronis ad Dolabellam cognoscitur, in qua sic cum illo iocatur,Nihil enim Romæ geritur,quod te putem scire curare,nisi forte scire uis me inter Niciam nostrum,& Vidium iudicem esse.Profert autem(opinor) duobus uersiculis expensum Niciæ: alter Aristarchus hoc ὀβελίζει &c. Huius etiam inter grammaticos uitam scribit Suetonius Tranquillus, seu quicunque fuit qui libellum illum conscripsit. Ducebat autem secum, uel potius præmiserat in prouinciam Niciam hunc Dolabella. Sensum igitur horum uerborum hunc esse puto, ut cum Dolabellæ legatus Cicero proficisceretur (legati autem cum mandatis mittebantur) dicat, Mandata Dolabellæ sunt quælibet: quod si nihil aliud habet quod mihi mandet, aliquid saltem quod Niciæ nostro nunciem. quis enim ante nullius etiam consilij homo dubitasset, quin meus discessus desperationis esset, non legationis, ne nunc dubitare poßit aliquis prudens? nullam enim ob causam me legationem hanc suscepisse*

sccepisse quis non uideat? nisi ut hæc pericula uitarem cum Reipub. nullam opem ferre poßim, de qua desperaui. Quàm corruptus esset antea hic locus, quiuis perspicere potest: quàm facile autem sic purgetur, omnibus nunc arbitror manifestum esse.

Vestram de re causam deliberationis probo.) Ante 444
hæc uerba, Græca uox desiderabatur, quam Germani restituerant: eam nos emendationem nostrorum codicum autoritate confirmari testamur. Aliud tamen quod Germani prætericrunt, ex iisdem exemplaribus hausimus, quod in nostrum librum contulimus: intelligimus autem Ciceronem probare ἐποχὴν *deliberationis de re Cani: ut fortasse de eodem negotio agatur de quo lib.* XIII. *duobus locis loquitur, sed id tamen non adfirmamus: quippe cum ea quæ hoc nomine significantur, fateamur nos ignorare. quod autem ita scripsimus, dedimus id uetustorum librorum fidei, & probitati: nam uulgatam lectionem nec probamus, nec sinceram esse credere possumus. Alterum præterea uerbum Græcum, quod excusi codices non habebant, à Germanisq; primis in sua sede repositum erat, ipsi quoq; illic manere uoluimus: nam nostri etiam codices eam propriam illi sedem esse testificantur. Superiore uerbo Academici retentionem assensionis significabant: hic autem retentionem simpliciter significat: ex ea disciplina ad hoc negotium translatum à Cicerone. Posteriore aduerbio puriter, sine culpa detrimentoq; significatur.*

Hic autem noster Citherius.) *Nisi uitium sit in hoc no-* 445
mine (nam antiquior noster CICHERIVS *habet) potest ita Antonium appellare à Citheride mima, quam amauit: erat autem hæc P. Volumnij liberta à Cornelio etiam Gallo infeliciter amata: siquidem illo relicto, Antonium in Galliam*

Galliam secuta est: hanc Lycorim Virgilius nominat. Antonium autem putamus intelligi: nam alibi eandem illius sententiam esse de bello narrat, cum inquit, Media enim tollit Antonius. Hoc nomen in quadam etiam M. Bruti epistola est ad Ciceronem, Græcam epistolam tibi misi Citherci cuiusdam ad Satrium. etsi eo quoque loco, manu scripti habent CICHERIVS, *quod non mediocriter me perturbat, ibi enim de Antonio non potest sermo esse: ut aliam fortasse originem hoc nomen habeat. de hoc autem accuratius uidendum est.*

Ibidem *Tabellarius quem ad eum miseram &c.) Ex ueteribus exemplaribus* AD BRVTVM *scripsimus: quod mihi argumentum est: esse hanc aliam à superiore epistolam: si enim eadem sit,* AD EVM *potius dixisset, cum paulò antè Bruti nomen positum esset. Præterea de eodem negotio bis in eandem prorsus sententiam mutatis tantum uerbis non egisset. nam id nulla utilitate facere importunum esset. suprà enim inquit, Silium expectabam cui ὑπόμνημα composītum. Infrà uerò paulò pòst, Silius ad me non uenerat, causam composui. Aliud etiam est quod hoc loco ualde considerandum puto: ubi* BRVTVM HIS PROFECTVM, *scriptum est: in quo mendum esse prorsus credimus: omnes tamen & noui, & ueteres codices inter se concordant, quare nihil mutare ausi sumus. Ne tamen hoc silentio prætereamus, arbitramur non ineptè* BAIS PROFECTVM *posse legi. nam tanta est harum uocum similitudo, ut non temere credi poßit in hoc librarium peccasse. Accedit huic suspicioni, quòd circa hæc loca Brutus eo tempore morabatur. Non multum præterea ab antiquis uestigijs discederes, si* CVMIS PROFECTVM *legeres: in re enim incerta, & ubi leuibus tantum*

quibusd

quibuſdam coniecturis certari poteſt, nihil uehementer adfirmamus, ne dum nimium pertinaces in noſtra opinione tuenda eſſe uelimus.

Et tu etiam ſcire quo die olympia.) *Locus hic ut puto mendoſus eſt: tota etiam extrema pars huius libri crebris maculis confecta eſt. contra ueterum codicum fidem, in tantis tenebris, nihil mutare auſi ſumus. Vbi autem paulò pòſt* DVBITEMVS IGITVR, *ſcriptum eſt: antiquiores codices* DVBITEM HIS IGITVR *habent. nam quod* ENIM *ἀρχτικῶς hic legimus, ab illis accepimus, rarum id quidem apud hos autores, ſepe tamen ab Aelio* Donato *in* Terentio *obſeruatum. hic autem periculum eſt, ne ita mendoſe ſcriptum ſit, cum in coniunctis uerbis uitium eſſe appareat: alijs autem locis ita poſitum eſſe in his epiſtolis animaduertimus. de his rebus noſtram fidem in nullam partem aſtringimus: quæ tantùm in melioribus libris obſeruauimus, cum fide exponimus.* 446

An fidem infirmet Silio mandibili.) *Obſcuriſſimus, & ut arbitror, deprauatiſſimus locus. nos ex uetere codice hunc locum deſcripſimus. cur enim in tantis tenebris non potius certum, & optimum ducem ſequamur, quàm malum, & crebro in aliquo offendentem? nihil autem aliud habemus, quod nobis hanc potius quàm illam probam eſſe lectionem fidem faciat, præter antiquorum codicum teſtimonium: quibus item autoribus pro ψευδογράφως ψευδεγγράφω* S. C. *ſcripſimus, quod ſincerum, & rectum eſſe putamus. id etiam* Germani *adnotarunt, quo certius id habeatur.* 446

In quibus unum alienum ſumma tua prudentia, &c.) Ibidem SVA *habent manu ſcripti codices, id eſt* Bruti, *qui literas eas ſcripſerat, quibus petierat à* Cicerone *ut ludos ſuos ſpectaret: quod* Cicero *puerile eſſe dicit, indignumq́;*

ſua in alijs rebus prudentia. Plutarchus etiam in Bruto de magnificentia ludorum ipſius agens narrat illum ad Ciceronem ſcripſiſſe, ut ludis ſuis omnino intereſſet. uerba eius hæc ſunt, ἔγραφε καὶ κικέρωνι πάντως παρατυχεῖν ταῖς θέαις.

447 *M. AElium cura libera uis me pauca ſpe &c.)* Locus *hic inquinatiſsimus erat: ipſi ope meliorum codicum non paruas eius ſordes eluimus: nam totum nos purgaſſe, non audeo dicere. Specus etiam genere maſculino dici oſtendit Non. Marcellus exemplo Varronis rerum diuinarum lib.* IIII. *& Ennij Lytris, his uerbis, Inferum uaſtos ſpecus. nam Specus etiam illos appellari, quibus aqua deducitur, notum eſt. Cæſar in commentario de bello Alexandrino, Alexandria eſt ferè tota ſuffoſſa, ſpecusq́; habet ad Nilum pertinentes, quibus aqua in priuatas domos inducitur, quæ paulatim ſpatio temporis liqueſcit, ac ſubſidet.* Nonnihil *mendi mihi reſtare uidetur in his uerbis,* APVD TALE QVID HABITVROS: *quod delere nulla ratione potuimus. nihilo autem hac parte meliores, aut integriores uetuſtos libros inuenimus.*

Ibidem *Octauam partem tuli luminarium &c.)* Locus *hic magnopere corruptus eſt: ad eum igitur, ut deſperatum, mendi notam adopoſuimus: ueterem autem lectionem licet deformatam, & mancam cum fide in noſtrum librum contulimus, ſperantes ex ea, ut minus contaminata, facilius poſſe maculas deleri. Audiui quoſdam* TVLLIANARVM AEDIVM *legere, coniectura potius ductos ut arbitror, quàm certiore aliquo argumento, ut ita emendarent. Nullius nos induſtriam & ſolertiam damnamus: non tamen nobis tutum uiſum eſt, niſi ſententiam ſuam illi rationibus & argumentis comprobarint, ita ſcribere. quia tamen ea*

castigatio nescio quid boni in se habere uidebatur, nec ab antiqua scriptura prorsus aliena erat, eo uoluimus illam notam facere, autore ipsius, cum nobis etiam ignotus sit, non prolato.

Memineris excusare tarditatem mearum literarum & modum istum.) Antiqui codices copulam non habent: praeterea pro MODVM ISTVM, MVNDVS ISTVM legunt, ut nos quoque scripsimus: non quia eam lectionem sinceram esse sciamus, sed (ut in malis) cum uetustis potius codicibus errare uolentes: nam excusos omnes contaminatos, corruptósque esse existimandum est. In extremo tamen huius uoluminis, De mundo siquid scies, inquiens, uidetur nonnihil, quod hanc lectionem adiuuet, innuere: obscurum tamen adeo est hoc negotium, ut nihil de illo proferre possimus. Ibidem.

Excudam aliquid ἡρακλεἰδιον quod lateat in thesauris tuis) Qui hic aliquid πάνυ φιλοστόργως legunt, non mediocriter meo iudicio peccant: duxerunt autem has uoces (ut arbitror) é superiore loco, ubi apté, & accommodaté collocatæ sunt, huc tamen importune & peruerse coniectæ. In antiquis certé codicibus, ἡρακλείδιον scriptum est, quod etiam testati sunt Germani, quos non latuit uera lectio: quamuis illi non tantum tribuerint, quantum oportebat: nam uulgatam etiam lectionem non sua sede manere passi sunt, contenti ueterem lectionem indicasse. Vtitur sequenti libro ter hoc nomine, cum semper idem (nisi fallor) significare uelit. ἡρακλείδειον enim eum appellare credimus egregium aliquod σύνταγμα, & librum uel à se, uel ab alio scriptum, ab Heraclide Pontico deducto nomine. Vt etiam in his epistolis ἀρχιμήδειον πρόβλημα, uocat acutum, & subtile, qualia erant Archime- 448

dis Syracusani problemata. multos enim, elegantißimosq; sermones scripsisse hunc Laërtius *tradit in eius uita: in ijs non pauca de uita, & moribus. Magnum etiam huius nomen apud* Latinos *autores fuisse notum est, nam illum imitatum esse quandoque* Ciceronem *eo etiam loco declaratur, qui est in epistola ad* Q. Fratrem, *Præsertim cum non sim* Heraclides Ponticus, *sed consularis. Sæpe etiam in* M. Varronis *locis à* Nonio Marcello *citatis fit huius mentio: ut* Varronem *quoque hunc accuratè legisse, & imitatum esse conijci poßit: ut non sine causa etiam* Cicero *librum* Varronis, *quem expectabat,* ἡρακλείδιον *appellet: cum narrat, se illum ab eo nondum auferre potuisse.*

Ibidem De Planco Memio Attica iure queritur.) Ex ueteribus *codicibus legimus,* De Planco *memini. intelligit, ni fallor, de negotio* Buthrotio, *quod commendauit per literas* L. Planco, *quæ in fine* XVI. *uoluminis positæ sunt: illi enim negotio is præfectus à* Cæsare *dictatore erat, ut* Atticus *fortasse admonuerit* Ciceronem, *ut ad eum scriberet: ualde enim ea causa* Attico *cordi erat. quare plurimis locis de ea agi minimè mirum uideri debet. Laborauit autem uehementer* Cicero *pro* Buthrotijs, *ut* Attico *rem gratam faceret, quem sciebat salutis eorum studiosißimum esse. Præter antiquorum codicum autoritatem non parum hanc lectionem confirmat, quòd non multò pòst inquit,* Et de Herode, & Metio meminero, & *de omnibus quæ te uelle suspicor. Declarat enim se antè pollicitum esse fore ut de aliquo negotio meminerit. Erant autem non parum hæc quæ citauimus, uerba peruersa in uulgatis libris:* De Erote *enim in illis erat: nos autem de* Herode *scripsimus, cuius sæpe mentionem facit, ut lib.* XIIII. *Herodi autem*

manda

mandaram ut mihi κτ̃ μέτρον *ſcriberet.* Plutarchus *item in* Cicerone *narrat ad hunc* Græcas *eſſe* Epiſtolas *Ciceronis. uerba ipſius adſcripſimus,* ἐπιστολαὶ ἢ παρὰ τοῦ κικέρωνος εἰσὶ πρὸς ἡρώδην. *Sequenti item libro iterum pro* Herode, Erote *mendoſe ſcriptum erat, quod nos correximus,* De Herode *factum ut mandas.*

Et ei tamen confirmes me minimè totum amorem, &c.) Antiqua *ſcriptura hoc loco ualde conturbata eſt, ut nihil ferè ex illa boni erui poſſit: quod potuimus fecimus: reliqua, ut erant, à nobis conſeruata. receptæ lectioni non ualde confido.* Ibidem

De *Tulliano ſemiſſe maximam adhibebis.*) Nos *ueterem lectionem reſtituimus, exiſtimamusq;* Maxianam *mulieris nomen eſſe, quam* Cicero Atticum *iubet de eo negotio cum agit, in conſilium adhibere, & cum ea quid gerendum ſit, conferre.* Plenum *eſt* Adhibere *in conſilium, quomodo multis locis loquitur.* Adhibere *etiam aliquem, alibi uſurpatum ab eo eſt.* Ibidem

Ait hic mihi Iuliam *non uelle amplius ferre:*) Iam *ſuprà teſtati ſumus postremam huius libri partem multis mendis deformatam eſſe.* Hunc *locum ualde in antiquis exemplaribus diuerſum inuenimus: quorum autoritatem in re ancipiti, & dubia libenter ſequimur: nam eam etiam lectionem non penitus certam eſſe animaduertimus. quò tamen potius in tantis tenebris me conuertam non habeo.* Nonnulli *qui manu ſcriptos quoſpiam libros uidentur habuiſſe, ita corrigunt,* AIT HIC HVNC VIX IVLIAM FERRE: *nam & illi tria ſimul poſita uerba omittunt, quod nos quoq; fecimus.* In *prima parte diſſentiunt à noſtris melioribus libris, à quibus nos ne tantulum quidem hoc loco declinauimus.* Qui *noſtram igitur le-* 449

ctionem uidet, is se antiqua exemplaria ante oculos posita habere putet, & de ea, ut de uetere scriptura constituat.

EX LIBRO XVI. EPISTOLARVM AD ATTICVM.

449 Itáne nobis Iulijs.) *Sic excusi fermè omnes. Ipsi* NONIS IVLIIS *emendauimus. Item non multò pòst, Quicquamńe turpius, quàm* Bruto. Iul. *id est* Iulijs: *ubi antè (nil) unius literæ peruersione legebatur: sic enim in antiquis libris scriptum est. Est sane obscurum initium huius epistolæ & fortasse inquinatum: si tamen hæc lectio sincera est, ut nos putamus, hic sensus ex ea elici potest, ut Cicero* Atticum *reprehendat, quòd (* Nonis Iulijs *) ad* Brutum *scribens dixerit, quasi honores Cæsari ob timorem à senatu decretos confirmaret, cum (Quintilibus) dicere debuerit: ea enim quæ per uim, & factionem uoluerat sibi decerni, irrita esse debebant illo interfecto.* Hoc ipso in libro eandem *hanc rem: nisi fallor, tangit cum inquit, Quintus enim altero die se aiebat in* Nesida VIII. Id. *ibi* Brutus. *quàm ille doluit de* Nonis Iulijs? *mirificè est conturbatus. Præcipuè autem ita mensem illum appellans,* Brutum, *reliquosq́; lædebat: qui si honores* Cæsari *decreti, ut clarissimo ciui, & optimè de rep. merito manerent, sicarij, parricidæq́ue iudicarentur necesse erat. Legimus tamen apud* Dionem, *nullo* S. C. *sancitum esse ut mensi huic priscum nomen redderetur: multosq́; ita cum appellare non dubitasse timore multitudinis, ne magis exasperaretur: uerba eius adposuimus,* ἐπειδή τε οὔτε τοῦτο τὶς φόβῳ τοῦ ὁμίλου ἐκώλυσε οὕτω δὴ καὶ ἄλλα τινὰ τῶν ἐς τὴν τοῦ καίσαρος τιμὴν προσδεδογμένων ἐγένετο τόν τε γὰρ μῆνα τὸν ἰούλιον ὁμοίως ἐκάλεσαν καὶ ἱερομηνίαις τισὶν ἐπινικίοις ἡμέραν ἰδίαν

ραν ἰδίαν ὡσεὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ἐξεδύτησαν. Quòd autem Brutus *in* Neside Campaniæ *hoc tempore manebat testatur Cicero hoc ipso in libro sæpius: & in x. Philippica sic inquiens de Bruto, At hunc his ipsis ludorum diebus uidebam in insula clarissimi adulescentis Luculli propinqui sui nihil nisi de pace, & concordia ciuium cogitantem. Quo enim uniuersæ nomine uocantur, insulam ibi appellat, quam hic suo ipsius insulæ, & proprio nomine* Nesida *appellat, à Græca uoce νῆσος, ὑποκοριστικῶς propter insulæ paruitatem deducta nominatione. Quod etiam in uetustis omnibus exemplaribus in principio huius epistolæ diuersum est, quamuis corruptum existimem, libet testari:* FLENS *enim pro* IENS *in illis scriptum est. hoc autem participium & is etiam modus dicendi apud hunc autorem alibi est: ut lib.* III. *harum epistolarum, Ante diem* IIII. *Calend. Mai iens in Pompeianum bene mane hæc scripsi, ut uix iam dubitari possit quin ita legendum sit.*

Redeo ad meum igitur *ἐλθωμεν:) In Græca dictione existimo mendum esse: nam & in priscis exemplaribus diuersi characteres ab his sunt, & ex hac lectione nullum satis idoneum, & commodum sensum elicio: nec tamen potui unquam ex uetere scriptura aliquid quod probarem eruere. Eam igitur proponam, ut omnes ingenij sui neruos in hoc loco corrigendo intendere possint: est autem hæc, nam in Latinis uocibus nihil diuersum est,* ΕΤΕΩ ΜΕΝ. *quàm potuimus maxima cura & diligentia antiquas notas expressimus, & effinximus.* *Ibid. in fine, & in princ. seq.*

Diemachos agro pulsos &c.) *Locum hunc ueterum codicum auxilio uidemur nobis correxisse. Dyme urbs est Achaiæ, cuius ciues Dymæi appellantur: in ea Pompeius* 450

constituit maiorem partem, quos uicerat, piratarum, ibiq; habitare iußit: pene enim incolis spoliata erat, multumq; & fertilem agrum habebat. Tradit hoc Plutarchus in Pompeio *his uerbis*, τοῖς δὲ πολλοῖς οἰκητήριον δέδωκε δύμην τὴν ἀχαΐδα χηρεύουσαν ἀνδρῶν τότε γῆν δὲ πολλὴν καὶ ἀγαθὴν ἔχουσαν. *Hic igitur, cum ipsis ager ereptus esset, denuò piraticam exercere cœperunt: quod uerisimile erat eos facturos, postquam eo, quem colebant agro pulsi essent, ad antiquam ut artem, uitamq; redirent. Notandum autem est quomodo clausulam hanc Cicero in hunc locum inculcarit, antequam superiorem sententiam explesset: quod enim infertur, Videndum est ut mansio laudetur, cum superiore sententia connexum est, & illam perficit. non tamen seriem horum uerborum immutandam censeo: arbitror enim cum* MEAM PROFECTIONEM LAVDARI GAVDEO *dixit, nondum ipsi in mentem uenisse, quod postea succurrit, addere, & ob id ad aliam rem transisse. qua exposita tum demum cogitasse illud superiori sententiæ adfigere: quod in epistolis non mirum uideri debet.*

Ibidem Ενωμοτία Bruti *uidetur &c.) Ita in cunctis impreßis legitur deprauate. antiqui libri multo integriores, in quibus pene incorrupte* ἐν ὁμοπλοίᾳ *scriptum est: nam ita legendum esse, nemo (nisi fallor) negabit: sententia enim optime quadrat: & hac ipsa uoce non semel hoc in libro utitur cum de hoc ipso negotio Cicero agit, ut cum inquit, Hæc autem nauigatio habet quasdam suspiciones periculi: itaque constituebam uti* ὁμοπλοίᾳ. *paratiorem offendi* Brutum, *quàm audiebam. Et non multò pòst*, Bruto *cum sæpe iniecissem de* ὁμοπλοίᾳ, *non perinde accipere uisus est atque ego putaram. Qui autem unà nauigant, ut facilius*

lius se à piratis tucantur, saluosq; præstent, hi ὁπωπλοίαν facere dicuntur. Nostri temporis nautæ Conseruam facere appellant, quia illi, qui ita nauigant, mutuam se salutem procurare promittant, fidemq; dent, se pro his, si oportuerit, pugnaturos, eademq;, quæ socij pericula subierint, ipsi quoq; subire non recusaturos. Quia autem Brutus claßis nonnihil habebat, ideo Cicero cum eo in Græciam nauigare cupiebat, ut tutius, quò uolebat perueniret.

Ob ius enim recenses multa, &c.) Nemo non confeßus **Ibidem** *est hunc locum deprauatum esse: alij autem alijs modis corrigere tentarunt.* Nobis *rectius uisum est ueterem scripturam describere, notamq; quæ mendum indicet, adponere. nihil enim nobis in mentem uenit, quo poßimus maculas has eluere: & quæ ab alijs adhuc excogitata sunt, uiolenta nobis, & inania uidentur.*

Sed Xenonem perexigue & κατακδρματίζων præbere.) **Ibidem** *Spatium longo tempore hic inane mansit, Græca enim dictio desiderabatur: nonnulli κατακδρματίζων reposuerunt, non consultis antiquis exemplaribus quæ eius dictionis ne umbram quidem habent. Germani primi rectè, & nostris manu scriptis conuenienter γλίσχρως restituerunt: nullo enim magis proprio, & apto uerbo uti poterat ut Xenonis pusillum, & sordidum animum exprimeret, qui nimis parcè, & illiberaliter præbebat, quæ Ciceroni filio attribuere debebat. Quin & nos uocem habemus nostro in sermone à Græca hac, ut arbitror, deductam, paulum tamen immutatam, qua sordidum, & pusilli animi hominem appellamus, aduerbiumq; ab ea formatum, quod in significatu huic mirificè respondet.*

Loco quidem meo si tibi uidebitur poteris.) *Quàm de-* **451** *prauatus, inquinatusq; multis fœdis maculis hic locus*

esset, dici uix potest. Qui cunctos hactenus impressos libros in manus capient, facile id perspicient: eum tamen ope melioris, & antiquioris nostri codicis nobis purgasse, & restituisse uidemur, ita claro, & manifesto sensu, ut nulla fere confirmatione indigeat. ueterem autem scripturam hic ponere uisum est, ne aliquis à nobis hanc fictam, aut nimis extortam putet, est autem hæc, LOCI QVO MEO SI TIBI VIDEBITVR POTERIS, EVM, &c. Reliqua enim nullam ullius industriam desiderabant, cum integra, & optime scripta in eo essent, quamuis in uulgatis corruptissima. nos prima duo uerba, quæ peruersionis aliquantum habebant ita parce castigauimus, LOQVI CVM EO, &c. Quàm sæpe obseruauerimus in hoc codice, & in Mediceo illo etiam C. pro Qu. scriptum esse, aut alibi testati sumus, aut nihil attinet dicere: est enim id crebrum & usitatum. unum tantum locum adducemus ex fine antecedentis libri, ubi COAD pro (quoad) scriptum est eodem modo quo hic LOCI pro loqui) Quousque inquies? coad erit integrum: erit usq; dum ad nauem. Sed quum idem hoc uerbum eodem pacto scriptum esse lib. XVI. nobis nunc in mentem ueniat, cur non id quoque exemplum adponamus, quo clarius sit quod dicimus? sermo est de Octauiano, Atq; à me postulat primo ut clàm conlocatur mecum, uel Capuæ. (Quom) autem pro (cum) fere semper scriptum in antiquis est: sed potius (cum) temporis aduerbium est quàm (cum) præpositio, ut hoc in loco.

451 Sed in laudando consumere) Germani (in plaudendo) legunt. Nos tamen receptam lectionem secuti sumus, sic enim in cunctis, quos uidimus manu scriptis legimus. Repræsentare improbitatem, μεταφορικῶς dictum: nam proprie

prie ſignificat præſentem pecuniam ſoluere: ut Cicero ſæpe utitur in his epiſtolis: quamuis etiam translatio huius uerbi ad alias res frequens ſit, & apud hunc & alios optimos quoſque autores: ut Cæſarem commentario primo de bello Gallico, Itaque, ſe quod in longiorem diem conlaturus fuiſſet, repræſentaturum, & proxima nocte de quarta uigilia caſtra moturum. Verba autem illa quæ paulò pòſt leguntur, Dummodo doleant aliquid, doleant quidlibet, Afranij comici ſunt, parum immutata. Eundem uerſum ſæpe adducit Cicero, ut lib. IIII. Tuſculanarum, Ex quo illud eſt è uita ductum ab Afranio: nam cum diſſolutus filius, Heu me miſerum, dixiſſet: tum ſeuerus pater, Dummodo doleat aliquid, doleat quodlibet. Nec multò pòſt eundem uerſum repetit.

Sed quoniam furore illo extrudimur.) Quàm inquina- 452
tus eſſet hic locus, omnes perſpicere poſſunt: ea autem eſt in antiquioribus lectio, ut ſi, quod ſæpe obſeruauimus, in mentem tibi reducas E ſcilicet in F mutatum eſſe poſſe, maculas penè omnes deleueris, & locum ut arbitror reſtitueris. Quia animaduertimus crebro in hoc ab eo qui noſtrum antiquiorem librum deſcripſit, peccatum eſſe, ideo hic etiam uitium illum feciſſe exiſtimauimus, id'que correximus: nanque eum in uilla manſiſſe intelligitur etiam ex his uerbis quæ aliquanto pòſt leguntur, At mihi cum ad uillam redijſſem, Cn. Lucceius, qui multum utitur Bruto, &c. Narrat autem ſe quoniam cum nauibus in ſtatione ad uillam in qua erat manere non poterat, Euro illi moleſto, Brundiſium in tutiorem portum uelle proficiſci: nam illinc etiam nauigationem in Græciam expeditiorem, & ſine periculo fore, quamuis legiones, quæ illic erant, nonnihil timoris adferrent. infero autem

mari

mari piratis obsidentibus, sine classis præsidio non tutum esse nauigare. Putamus autem intelligere uillam P. Valerij, de qua sic in Prima Philippica, *Cum autem me ex Sicilia ad Leucopetram, quod est agri Rhegini promontorium, uenti detulissent: ab eo loco conscendi, ut transmitterem: nec ita multum prouectus, reiectus Austro sum in eum ipsum locũ unde conscenderam: cumq; intempesta nox esset, mansissemq; in uilla P. Valerij comitis, & familiaris mei, postridieq; apud eundem, uentum expectans manerem, &c. his autem ipsis penè uerbis hoc in libro utitur cum eandem rem exponeret.*

452 in fine. *Quod uerò sine munusculo scribis, &c.)* Credimus SINE MVNVSCVLO *abundare, & ex inferiore loco huc importune translatas ambas has dictiones: in quo etiam concordes Germanicos libros habemus: ut etiam in eo quòd* O TITE *pro* OTIO *scripsimus. nec tamen adhuc mihi penitus purgata recepta lectio uidetur: uereor autem ne diminuta, & manca sit, quod corrigere non possumus. Vnum tamen præterea uolumus diligentem lectorem admonere, in nostro illo probatiore codice uocem hanc,* ADDIS, *non legi, quod perturbatiorem adhuc intellectum facit, & nisi hoc culpa librarij acciderit, magis mutilum esse hunc locum arguit: hoc tamen non recepimus, contenti id admonuisse.*

453 *Quanquam te nihil fefellisset: ueruntamen expecto, &c.)* Veteres codices SED EXPECTO, *habent, quam lectionem probauimus, ut* VERVNTAMEN, *eo quo suprà significatu sæpe à Cicerone accipi docuimus, hic etiam sumptum sit. ostendimus autem id lib.* XIIII. *in eo loco, Scis quàm diligam Siculos, & quàm illam clientelam honestam iudicem: multa illis Cæsar, neque me inuito,*

etsi

etsi Latinitas erat non ferenda: ueruntamen. Ecce autem Antonius, &c. Hic autem cum se gaudere dixisset illi suas literas ante à tabellario redditas, quàm à Quinto F. (illæ enim Atticum admonebant, ne crederet literis suis, quas Q. puer ad eum allaturus erat, eas enim se arbitratu illius patrisq; scripsisse: nec magnopere illis quæ pollicebatur puer, fidem habere) tantum tamen se dicit confidere prudentiæ Attici, ut si priores etiam illæ peruenissent, non tamen id aliquid incommodi allaturum fuerit. quod pulchre ipse animaduersurus esset, cogitaturusq; se hoc peten ti puero negare (quo minus scilicet illius probitatis sponsor apud Atticum fieret) non potuisse: non tamen ut id ex animo, & quòd ita sentiret scripserit, se sperare, unquam illum crediturum fuisse, quòd quàm malè de puero illo existimaret, sciret. Intulit autem VERVNTAMEN: *quasi diceret, Quamquam sperem te non facilè decipi potuisse, tamen commodius fuit ita accidere, ut priores scilicet illæ redderentur, quæ totam rem aperirent: ita enim facilius cogitare poteris quid agendum sit. reliqua ita perspicua, ut nulla declaratione egeant.*

Relinquimus enim pacem ut ad bellum reuertamur.) 453
Hæc pluribus modis uatem, diuinumq; Ciceronem fuisse arguunt: nam & ita accidit ut ariolatus est: & crimini ipsi datum est ab inimicis eum Roma fugisse quòd tranquillum illum statum ciuitatis ferre non posset: turbatis autem rebus, neglectis speciosis illis causis, quas tunc iactabat, libenter ad tumultum, & bellum aduolasse. Q. autem Fusius Calenus apud Dionem, qui cuncta Ciceronis crimina aucupatur, in ea, quam contra ipsum orationem habet, dum Antonium tuetur, accusationibusq; Ciceronis respondet, hoc etiam his uerbis ei exprobat, ἢ οὐχ ὁρᾶτε ὅτι καὶ

ὅτι καὶ μετὰ τὸν τοῦ καίσαρος θάνατον ὅτε ἦν τὰ πράγματα ὑμῶν δι' ἀντώνιον ἔτι μάλιστα (ὡς οὐδ' αὐτὸς ἀρνήσασθαι δύναται) κατέστη ἀπεδήμησε καὶ ἀλλότριον καὶ ἐπικίνδυνον ἑαυτῷ τὸν διὰ ὁμονοίας ἡμῶν βίον εἶναι νομίζων ἐπεὶ δὲ τεταραγμένα αὖθις ᾔσθετο μακρὰν χαίρειν τῷ τε υἱεῖ καὶ ταῖς ἀθήναις φράσας ἐπανῆλθεν.

454 *Et quid amas Deiotarum & non amas Eram.) Quia ueteres omnes, nouosq; codices concordare animaduerti, non uisum est aliquid immutare, quamuis existimem* HIERAM *potius legendum esse: sic enim hunc appellat (ut arbitror) in oratione pro Deiotaro, in qua sæpe eum nominat: fuit enim is Regi amicißimus, eiusq; opera Rex in magnis rebus semper usus est: quem etiam cum alijs ad Cæsarem pro salute sua deprecanda misit, cum apud eum absens Deiotarus causam dixit. Verba Ciceronis in peroratione hæc sunt, Corpora uerò sua pro salute regum suorum hi legati tibi regij tradunt Hieras, & Blesamius, & Antigonus, tibi, nobisq; omnibus iam diu noti: eademq; fide, & uirtute præditus Dorylaus, qui nuper cum Hiera legatus est ad te missus cum regum amicißimi, tum tibi probati, ut spero.*

455 *Etsi cum processerimus, exploratiora uidebuntur, & testibus utemur.) Hunc locum inquinatum esse omnes uidere possunt: quid enim nauigationi cum testibus? Veteres codices habent* TESTIS: *nos* TECTIS *castigauimus, ut de tectis nauibus intelligas: modice ut uides, & parcè à priscæ lectionis uestigijs declinantes. quia tamen falli potuimus, antiquam scripturam testatam reliquimus.*

456 *Bruto cum spem iniecissem de ὁμοπλοίᾳ, &c.) Antiqui libri,* SAEPE: *ubi excusi (spem) habent: ueterem autem lectionem sinceriorem iudicamus. Inijcere hic significare*

uidetur

uidetur inter loquendum, quædam breuiter proferre, quæ desiderium nostrum si acute, ut dicta sunt, accipiantur, indicent: quemadmodum hoc uerbum usurpat Trebonius *in epistola ad Ciceronem, ubi de Cicerone filio loquitur,* Qui cum mihi in sermone iniecisset se uelle Asiam uisere, non modo inuitatus, sed etiam rogatus est à me, ut id potissimum nobis obtinentibus prouinciam, faceret. *Miratur igitur Cicero, cum sæpe in sermone Bruto iniecisset se cupere cum eo in Græciam nauigare, illum non cupide id arripuisse. nam ubi* ACCIPERE *antea legebatur,* ARRIPERE *emendauimus, autoritate ueterum codicum adducti, & uerbi huius elegantia, quod optime hic conuenit: nam & æquum censebat pro sua dignitate se quæ sua uoluntas esset, leniter admonere, & Brutum uix percepto eius sensu non modo id facile pati, sed etiam libenter, & cupide expetere debere, seq; eius nauigationis socium offerre. Sic dictum est illud à Chærea in Eunucho,* Submonuit me Parmeno ibi seruus, quod ego arripui. *Cicero de Orato. lib.* II. Magistrum autem, quem uellet eligeret: me quidem si audiret, L. Crassum: quod iste arripuit, & ita se facturum confirmauit.

De legionibus statuerunt ut quidam arbitrantur, &c.) 456
Corrupti hac parte erant omnes formis excusi libri: nos ingenuam, ut putamus, lectionem auxilio uetustorum codicum restituimus: nam DE LEGIONIBVS *partem putamus esse superioris clausulæ: ut, & ibi id est* Venusiæ expectem nuntium de legionibus, *intelligamus: statimq; inferatur,* Si aberunt ipsæ legiones (ut nonnullorum est opinio) Hydruntem scilicet proficiscar: si neutrum erit ἀσφαλές, *id est si nec* Hydruntem *petere, nec* Venusiæ *manere periculo uacabit, eodem reuertar.* Legiones autem

Brundisij, & circa ea loca adesse rumor increbuerat, quas omnino uitare propter quasdam suspiciones periculi uolebat Cicero, quemadmodum ex multis locis colligitur: ut ex hoc, qui non multo antè est, Iter illud Brundisium, de quo dubitabam, sublatum uidetur, legiones enim aduentare dicuntur. Quamuis autem aliquantulum contaminata sit uetusta etiam lectio, non tamen tales eam maculæ occuparunt, ut non facile elui poßint.

Ibidem Atq; utinam te illis.) Illic, habent ueteres codices, quos secutus sum: hæc enim recta est (ut opinor) lectio: ut Illic, id est Athenis intelligas: spem enim ei proficiscenti dederat Atticus, se ante, quàm illinc Cicero discederet, Athenas uenturum: nam prius inquit, Deinde tu iam, ut spero, & ut promittis, aderis: quod quidem si acciderit, omnia nobis erunt meliora. Et non multo antè: Mihiq; aut scribe, aut, quod multo malim, adfer ipse.

Ibidem Cupidius ille meorum.) Legimus interrogantis gestu, CVPIDVS ILLE MEORVM? Græcam autem uocem, quæ diu desiderata est, Germani primi restituêre: eandem incorruptam habent nostri antiquiores libri: quare non dubitandum quin recta hæc sit lectio. significatus eius planus est, & notißimus.

457 Ego adhuc uidebo, &c.) Postremam hanc uocem manu scripti codices paulò antiquiores non habent: & sanè suppleta est ab his qui structuram horum uerborum non percipiebant. Quod si quæ [illegible] παρένθεσιν legenda sunt, notes, nihil hac lectione clarius, & planius erit, intelligesq; dictionem illam VIDEBO non solum inanem, & superuacaneam esse, uerum etiam omnem horum uerborum sensum conturbare.

Ibidem Sed putabam cum Rhegium ueniissem, fore, ut si, &c.)

Diu

Diu iacuit hæc ſententia, cum plura Græca uerba deſiderarentur, ſine quibus imperfecta erat. ea primi Germani restituêre ex ueteribus codicibus: eandem autem nos lectionem in noſtris exemplaribus reperimus: ſunt autem uerba Homeri *ex* Odyſſeæ 111. *libro, à* Neſtore *pronuntiata cum* Telemacho *loquente,* ὀψὲ δὲ δὴ μετὰ νῶϊ κίε ξανθὸς μενέλαος, ἐν λέσβῳ δ' ἔκιχε δολιχὸν πλόον ὁρμαίνοντας. *Eſt autem tam uarium* Homeri *poëma, quemadmodum omnes ſciunt, ut nihil ferè dici, excogitariq́; poßit, quod uerbis ipſius exprimere non facile ſit ei, qui in ipſius lectione attentè uerſatus ſit: olim autem* Romanis *hominibus, nedum* Græcis *tam familiare, & tritum, ut omnes eius ſententias memoria tenerent, & cum uſus illis erat in ſermone proferrent, & ad omnem ſuum ſenſum patefaciendum accommodarent: quod tam planum eſt, & unicuique notum, ut id confirmare non oporteat: ſiquidem in his epiſtolis, & alijs etiam ſuis libris* Cicero *crebro tanquam prouerbia, & ſententias maxime ratas, teſtimonia eius adducit, quod à plerîſque alijs ſcriptoribus etiam uſurpatum eſt: ut* Suetonio: *qui* Homericis *uerſibus concepta mentis ſæpe exprompſiſſe* Romanos Cæſares *narrat. multis autem hoc locis facit, è quibus unum adducemus, qui deprauatus eſt, nec patiemur, quamuis nunc aliud agamus, eum diutius inquinatum manere: eſt autem in* Caligula, *cum inquit,* Interdum *cum* Capitolino Ioue *ſecreto fabulabatur, modo inſuſurrans, ac præbens inuicem aures, modo clarius, nec ſine iurgijs, nam uox comminantis audita eſt,* ἤ μ' ἀνάειρε ἢ ἐγὼ σέ. *Sic enim legendum eſt: non ut in cunctis excuſis codicibus ſcriptum eſt,* εἰς αἶαν δαναῶν περῶσε. *Huius autem lectionis (ne aliquis hæc nos fingere fortaſſe existimet) ea ueſtigia ſuperſunt in*

uetere codice, qui est in Diui Marci bibliotheca, ut qui diligenter ea animaduerterit, queat hanc agnoscere, & ex notis illis ingenuam esse iudicare. Sed ut omnis dubitatio tollatur, Dion de Caligula loquens, eandemq; rem diligenter exponens, locum illum Homericum pronuntiasse tradit. hæc ipsius uerba sunt, τάς τε βροντὰς ἐκμηχανῆς τινὸς ἀντεβρόντα καὶ τὰς ἀστραπὰς ἀντήστραπτε καὶ ὁπότε κεραυνὸς καταπέσοι λίθον ἀντηκόντιζεν ἐπιλέγων ἐφ᾽ ἑκάστῳ τὸ τοῦ ὁμήρου, ἤ μ᾽ ἀνάειρε ἢ ἐγὼ σέ. Vt autem eadem diligentia remedioq; pluribus uulneribus medeamur, quamuis præter consuetudinem nostram longius euagemur, monemur corrigendum esse locum apud Senecam libro primo de Ira: ubi relicto inani spatio uerba eadem desiderantur: sic enim legi debet, Eloquentur aliquid, quod tu magni putes, sicut C. Cæsar, qui iratus cœlo quòd obstreperet pantomimis, quos imitabatur studiosius, quàm spectabat, quodq; comessatio sua fulminibus terreretur prorsus parum certis: ad pugnam uocauit Iouem: & quidem sine intermißione Homericum illum exclamans uersum, ἤ μ᾽ ἀνάειρε ἢ ἐγὼ σέ. quanta dementia fuit? putauit aut sibi noceri ne à Ioue quidem posse: aut se nocere etiam Ioui posse. sunt autem λ. ψ. pronuntiata ab Aiace Telamonis filio cùm descendisset in certamen cum Vlysse, in ludis quos Achilles in Patrocli inferijs faciebat. Cùm enim inter eos diu certatum esset: ad neutrumq; uictoria inclinaret, eaq; res iam Achiuis tædium adferret, impatiens moræ Aiax, furorisq; plenus, ut id citò certamen finem haberet ita Vlyssem allocutus est: διογενὲς λαερτιάδη πολυμήχαν᾽ ὀδυσσεῦ ἤ μ᾽ ἀνάειρε ἢ ἐγὼ σὲ τὰ δ᾽ αὖ διὶ πάντα μελήσει. Esse autē hunc unum ex Homeri uersibus, qui tanquem prouerbia in ore omnium uersari soliti essent, decla-

ratur

ratur etiam ex epistola quadam Philostrati, in qua hæc uerba sunt, ἐις δὲ θητείαν ὑπήχθη πικρὰν ἧς ἔργα θυραυλικὰ καὶ χαμαικοιτίαι καὶ ἡ πρὸς θάλπος καὶ χειμῶνα ἀντίταξις καὶ ἢ μ' ἀνάειρε ἢ ἐγὼ σε.

Qui εὐθανασίαν bene relinquis patriam) Nescio an in 459
his Attici uerbis mendum aliquod inesse dicam, siue potius ipsa scrupuli aliquantulum habere, quia totum locum non adducat Cicero: idq; obscuritatem hanc procreet. nam certè nonnihil subest, quod non parum molestum est, & sententiam perturbat: nec enim mirum uideri deberet, si ex paucis uerbis ex aliqua epistola citatis, cum ea, quæ antecedebant, aut consequebantur ignota sint, integer sensus non colligeretur. Alij mendosum locum prorsus esse putantes corrigere conati sunt. Cum his igitur angustijs premeremur, tutius uisum est antiquam lectionem reddere, & exscribere. quare pro relinques, RELINQVE legimus, ne à uetustorum codicum fide in re dubia disccderemus. cum enim uulgata etiam lectio suspecta sit, & incerta, cur non ad illorum potius autoritatem confugiamus, quàm recentem, & eam parum firmam lectionem tueamur? sed aliud etiam in proximis uerbis Ciceronis diuersum est ab impressis in ijsdem codicibus, quod tamen omisimus, ne ueterem quoque lectionem cogeremur corrigere: nam nisi eam adiuues, prorsus inepta est, & falsa. ubi enim PROHIBEBAS alij habent, in illis IVBEBAS est: quod si uelles è duabus posteriorem negationem tollere, fortasse non male faceres. Est enim quando aliqua quempiam agere iubemus, hortamurq;, quæ non probamus: sed illi, periculi, & incommodi alicuius uitandi causa, ut ea faciat, autores sumus.

Apud Heletem fretum) Fluuium legendum est: eculus qui- 460

dem lectionis non parua uestigia sunt in probatiore nostro exemplari. Heletem autem fluuium esse, notissimum est: cuius etiam in quadam ad Trebatium epistola his uerbis mentionem facit, Neq; Heletem nobilem amnem deseres.

Ibidem. Desperationis ac religionis reip.) Non ipsi primi deprauatum hunc locum esse censuimus: siquidem aiunt Beroaldum doctum uirum RELICTIONIS REIP. solitum legere: nos magis uitium, & maculam aliquam subesse adfirmare audemus, quàm quomodo castigari, & elui possit proferre: tam nouum enim auribus meis hoc nomen est, ut id temerè recipere, & probare hæream. in antiquioribus exemplaribus eadem ferè lectio est, una tantum litera immutata: RELIGIONIS in illis legitur. non multum dissimilis emendatio esset, si REIECTIONIS legeres: nec magis à prisca scriptura declinaretur, si quemadmodum Capessere remp. ita etiam Reijcere remp. Cicero aliàs dixisset, id est, abijcere curam reipub. & totum se ab eius administratione remouere. Videndum etiam accuratius, an in uerbo illo quod sequitur FLENTES, mendum sit, ut puto: cogitandumq; attentius est an EVNTES castigari debeat. Hac quoq; parte uetustiores codices nihilo recentibus excusisq; sinceriores sunt: quamuis ab illis destituti silere soleamus: tamen hic iterum quid in mentem incidisset, cùm hæc commentaremur, proferre non ueriti sumus.

460 Prouides sicui quid debetur) PROVIDE legi debere putaui, esseq; hunc locum ex epistola Attici ijsdem uerbis repetitum. Quare maioribus cum literis, ut neminem amplius fallat, scripsi. Atticus enim erat, qui Ciceroni famam suam commendabat. cùm enim Romæ esset, quæ parandæ, conficiendæq; pecuniæ difficultas esset, uidebat: ut diligenter iubeat illum prouidere, ut cum dies pecuniæ soluendæ

uenerit, ſit unde par pari reſpondeatur. Qui autem accuratius quæ inferuntur uerba attenderit, perſpiciet, ea quæ Attici eſſe dico, à Cicerone prolata eſſe non poſſe: maxime cum conſiderabit, uerbis etiam quibuſdam, nedum ſententiæ ipſi reſpondere: ut cum inquit, Vt quid poſſem prouidere, in mentem mihi non ueniret: ita enim primo huius clauſulæ uerbo reſpondet.

Piliam πειράζεσθαι παραλύσει) *Nonnulli quamuis non* 461
ſolum uetuſti, ſed etiam noui excuſiq́; codices ita ſcriptum rectè haberent, hunc tamen locum deprauarunt: ex nomineq́; quod dandi caſu à priore uerbo regebatur, uerbum infiniti temporis effecerunt: ſtultiſsimeq́; TENTARE DISSOLVERE, *interpretati ſunt, cum* πειράζεσθαι, *hîc, quo ſignificatu ſæpe Latini elegantiſsimi autores (tentari) capiunt, acceptum ſit: hi ſunt Lucretius, Horatius, Cicero multis locis, netnon Cæſar lib.* III. *de bellis ciuilibus: qui ſic inquit, Et grauis autumnus in Apulia, circunq́; Brundiſium ex ſaluberrimis Galliæ, & Hiſpaniæ regionibus omnem exercitum ualetudine tentauerat. Sed & Græci quoque eodem ſignificatu Græco hoc ipſo uerbo utuntur. Strabo lib.* XVI. πειραζομένης δὲ τῆς στρατιᾶς ἐπιχωρίοις πάθεσιν, &c.

Quingentos denarios dat.) Melius, QVIGENOS, *ut* Ibidem
habent manu ſcripti codices. Quod autem hic Cicero denarios, Dion cum hanc rem lib. XLIIII. *narraret, drachmas dixit: ita enim inquit,* ὁ καῖσαρ τοῦ ἀντωνίου δὲ ἐς τὸ βροντήσιον πρὸς τοὺς στρατιώτας τοὺς ἐκ τῆς μακεδονίας περαιωθέντας ἀφορμήσαντος ἐκεῖσε μὲν ἑτέρους τινὰς μετὰ χρημάτων ὅπως σφᾶς σφετερίσωσι προαπέστειλεν, αὐτὸς δὲ μέχρι καμπανίας ἐλθὼν πλῆθος ἀνδρῶν ἐκ τῆς καπύης μάλισθ᾽ ἅτε καὶ παρὰ τοῦ πατρὸς

αὐτῷ ὧ τιμωρεῖν ἔλεγε τήντε χώραν καὶ τὴν πόλιν ἀλη-
φότων ἤθροισεν ὑπισχνεῖτο τε σφίσι πολλὰ καὶ ἔδωκεν
εὐθὺς τότε ἑκάστῳ πεντακοσίας δραχμάς.

462 Fugiam Romam, ne desideremur) Non possum me continere quin suspitionem meam narrem. ualde enim timeo ne in his uerbis aliquid mendi lateat, quam enim FVGIAM ROMAM uim habere posit non uideo, aut qui locus fugæ Roma illi esse potuerit, præcipuè cum inferat, Ne desideremur. quis enim sic loqueretur, nedum Latini sermonis parens potius quàm optimus autor? Est omnino nescio quid quod me lædit, perturbatq́; : id autem magis cogitare, quàm exponere, & pronuntiare possum. In ueteribus codicibus parum omnino discriminis, sed tamen nonnihil est : FVGAM enim, ubi reliqui FVGIAM, habent. id quamuis magis corruptum esse uideatur, tamen adnotare debui, sicunde lux, quæ tenebras has pelleret, effulgere posset.

Ibidem Centurias Capuæ dinumerat) Longè diuersius, & melius antiqui codices habēt, CENTVRIAT CAPVAE: DINVMERAT. Centuriare enim est milites in centurias diuidere. distribuebat enim Campanos colonos in centurias: iisq́; pecunias dinumerabat. Hoc & alibi uerbo utitur, Ego cum homines in tribunali Aurelio palàm conscribi, centuriariq́; uidissem, &c.

Ibidem VI. Arpinum ueni: ad IIII. in Sinuessanum) Antiqua lectio ualde diuersa, quam tamen non recepimus, quia aliquantulum inquinata est: nec tamen eam penitus damnamus: nam utra sincerior sit, iudicari uix potest. Vocis illius ARPINVM, in ea uestigium nullum: ita enim est, VI. VENI AD ME IN SINVESSANVM. quod si pro ueni, VENIT legeretur, ut cum superiore clau-

sula

*sula connecti posset, de tabellarioq́; sermo adhuc esset, for-
tasse non peccaretur. certe uetustiori scripturæ magis pro-
pinqua hæc castigatio esset, & fortasse sententiæ non mi-
nus congruens.*

Hasta ea ægre me tenui.) Nos *aliter hunc locum legi-* 463
*mus, & nisi fallimur uerius, ut sic castigaremus, inducti
non paucis argumentis, & tamen non sine ueterum libro-
rum auxilio, qui etsi aliquantulum hac parte corrupti sunt,
minus tamen sunt, quàm ceteri inquinati. quomodo autem
alij emendare conati sint, qui uolent facile uidebunt: omnes
enim hunc locum uitiosum esse existimauerunt.* Probat *At-
tici iudicium de* Sicca, *polliceturq́; se non aliter, quàm ipsi
uisum sit facturum: fatetur tamen, uix potuisse se contine-
re, quin, dum* Antonij *uitam, moresq́; perstringeret,* Siccam
*quoque accusaret: putamus enim de oratione aliqua intelli-
gere, quam in* Antonium *scripserit: & quam postea in* II.
Philippicam *iniecit: licet ne emanaret omni diligentia tunc
cauerit: nanque in ea* Antonio *exprobrat quæ hic se in illum
dicturum esse comminatur, ut cum inquit, Sed hoc idcirco
commemoratum à te puto, ut te infimo ordini commenda-
res, cum omnes recordarentur libertinum generum, & li-
beros tuos nepotes* Q. Fadij *libertini hominis fuisse.* Quāuis
*in prænomine, quod uitio librariorum potuit accidere, in
altero erratum sit.* Sed *etiam in* III. *eandem rem, ut ar-
bitror, etsi obscurius, tangit,* Quæ *porrò amentiæ sunt, eum
dicere aliquid de uxorum ignobilitate cuius pater* Numito-
riam Fregellanam *proditoris filiam habuerit uxorem, ipse
ex libertini filia susceperit liberos?*

Tantum ut sciam παῖδες παίδων *sine uallo* Luculla- 463
no, &c.) Pluribus *maculis hic locus inquinatus erat, quas
quantum in nobis fuit, deleuimus, atque id antiquorum*

codicum autoritate suffragante: παῖδες παίδων pro posteris frequenter usurpari ab optimis scriptoribus notissimum est: nam Plato plurimis locis eo prouerbio utitur, & Aristoteles primo libro πολιτικῶν. Originem autem duxisse ex Homeri hoc uersu λ. γ. arbitramur, καὶ παῖδες παίδων τοίκε μετόπισθε γένονται. quem fortasse Virgilius interpretari uoluit, cum inquit, Et nati natorum, & qui nascentur ab illis. Lucilium autem in suis Satyris summa libertate nobiles etiam homines maledictis insectatum esse quis nescit? unde ab eo qui illum æmulatus est, dictum fuit, -secuit Lucilius urbem Te Lupe, te Muti, &c. Dicit igitur Cicero nihil opus fore stilo Lucilij, ut posteri sciant Antonium ex C. Fadij filia liberos suscepisse: sine eo enim orationem suam effecturam ut hoc futuris gentibus innotescat. Eadem forma dicendi utitur Varro in sermonibus de agricultura, Non'ne item L. Albutius homo ut scitis, adprime doctus, cuius Luciliano charactere sunt libelli, dicebat, &c. In antiquioribus codicibus VALLO quoq; legitur ut in impressis, quod solum mihi molestiam exhibet: reliqua nostræ lectioni conueniunt. id nos quàm potuimus parcissime castigauimus.

Ibidem Moriar nisi facere.) Locus uti uidetur, mancus, & deminutus. In ueteribus sic legitur, MORIAR FA[illegible]TE NISI. Ab ijs destitutus, quorum ope in dubijs reb[illegible]i-mum utor, quid faciam non habeo. optandum uide[illegible] integriores aliqui codices reperiantur: aliter non uideo quomodo huiuscemodi loca restitui possint.

Ibidem Εἴθεμοι μυρίων.) Sincerior lectio est, quam ego ex antiquis exemplaribus hausi, ita recte in illis conseruatam ut prorsus omni macula uacet. Eadem autem hæc sententia est atque illa, quam lib. 11. harum epistolarum Latinis uerbis

bis sic exprimit de C[illegible] loquens, Qui mihi unus est pro centum milibus.

Quod uereris ne, &c.) Diu uox Græca hic desiderata est, uacuaq́; illi sedes relicta quo recipi posset, siquando inueniretur. Græci characteres, qui in antiquis libris reperiuntur, conturbati, & peruersi sunt. Eosdem quos nos aut ualde similes, suspicor Germanos in suo antiquo codice habuisse ex his uocibus quas scripserunt: nec tamen probo illorum castigationem: sic enim legunt, διδῶς λέσχος. Ipse potius ἀδολέσχος legi debere iudicaui: ita enim loquax, nugaxq́; appellatur. timebat enim Atticus, ne Ciceroni loquax uideretur quòd longiores epistolas scriberet: quod negat Cicero. Veruntamen quia ueterem scripturam aliquantulum deformatam emendare opus fuit, uolui illam, ut est in antiquioribus tradere: itaque cum fide eam descripsi, ut si forte in hoc deceptus essem, posset ab alijs doctioribus hic locus felicius corrigi: est autem hæc, ΔΙΔΟΕΛΕCΧΟC. *Quomodo à librarijs peccatum essè iudicarim, nunc omnes uidere possunt. Valde autem similis est primæ literæ forma quartæ in antiquo nostro exemplari: nec mirum in hoc Græcæ linguæ rudes librarios errasse: si enim quæ media latera secat, lineam, ad extremas ipsorum partes deduxeris, sicq́; latera ipsa coniunxeris, ex alpha triquetrum feceris, qua figura quarta apud Græcos litera notatur, si maiores literas quibus prisci illi usi sunt, quibusq́; semper in antiquioribus Latinis libris Græcæ uoces scriptæ inueniuntur, consideres.* Ibidem

Quo Rubriana potius, quàm quo Scipionis.) Locus ualde obscurus, & (ut arbitror) demunutus: sunt autem, nisi fallor, plures maculæ in his paucis uersibus, quæ uix elui possunt sine meliorum codicum auxilio: nam ubi paulò Ibidem

pòst CONTRA CIVIS IN ACIE, in antiquis exemplaribus PER CONTRA scriptum est: quod potius arguit laceros, & male habitos esse omnes hac parte libros, quàm ullam opem afferat, quo facilius uera lectio inuestigari poßit. Non ueritus sum hoc etiam notum facere, quamuis absurdum, & manifestò deprauatum sit: raro enim inueni in antiquiore, & probatiore illo huiuscemodi labes lapsusq;, quin aliquid in uulgari lectione uitij eo loco sit: nam alioqui est etiam interrupta, & undequaq; suspecta recepta lectio.

463 O' Tite tibi prodesse lætor) Nihil discrepant ij, quos uidi antiqui codices ab excusis, nec aliquid desiderari arbitror, quanquam alij ante hæc uerba tres dictiones addiderint, sic legentes, Librum illum meum ò Tite, &c. Integram igitur esse receptam lectionem puto: sententiamq; hanc ex ea elici non inelegantem, neque insuauem: ut cum ab eo Atticus quæsisset qui essent illi qui tantopere Antonio familiares essent, his uerbis ipsi respondeat, O' Tite tibi prodesse lætor, id est magnam capio uoluptatem cum aliqua ratione tibi prosum, & uoluntati tuæ morem gero: statimq; exponat, quod Atticus scire cupiebat de Anagninis illis, de quibus etiam loquitur in II. Philippica his uerbis, Præsertim cum duos secum Anagninos haberet Mustelam, & Laconem, quorum alter gladiatorum est princeps, alter poculorum.

464 Visum est non ἀνοικεῖον) Sic legẽdum sine dubio est. Olim hic etiam locus deminutus erat Græcæ uocis defectu: quam primi Germani restituerunt, & nos quoque in nostro antiquiore libro inuenimus. οἰκεῖον proprium, accommodatumq; significare nemini ignotum est, contrarium autem ἀνοικεῖον. quare hoc loco, Visum est non ἀνοικεῖον, Visum est accommodat

modatum significat, & maxime congruēs. Aristoteles etiam libros de moribus ad Nicomachum filium misit. Græca hac uoce utitur Plutarchus in commentario, quo Apollonium consolatur de obitu filij, pro Incommodum, & importunum: sic enim inquit, τότε μὲν οὖν ὑπὸ τὸν τῆς τελευτῆς καιρὸν ἐγτυγχάνειν σοι καὶ παρακαλεῖν ἀνθρωπίνως φέρειν τὸ συμβεβηκὸς ἀνοικεῖον ἦν παρειμένῳ τότε τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν ὑπὸ τῆς παραλόγου συμφορᾶς.

De M. Cæcilio *dilucide)* Veteres codices DE MYR- Ibidem
TILO: *quod etiam Germani obseruarunt. De hoc ipso, ut puto, in antecedente libro agit, Sed perscribe quæso quæ causa sit Myrtilo: pœnas quidem illum pependisse audiui, &c. nihil autem de eo amplius inueni.*

Si Valerius Mitres ad me nomina gratiosorum miserit) Ibidem
Sunt sane in hoc etiam nomine antiqui codices deminuti, ita tamen, ut non paruum sinceræ lectionis uestigium retineant: sic enim habent, IN TRES: *quare (interpres) emendaui.* De Valerio *hoc interprete etiam primo libro harum epistolarum agit, De eo mihi* Valerius *interpres nuntiat, &c.*

Meq; Torquato, *&c.) Hic locus deprauate in impreßis* 465
legitur, sed in manu scriptis non recte, ita tamē ut si primā literam tantum permutes, cum lectione quam in nostro uides, eorū scriptura conueniat: nam Torquati *secundo casu in illis etiam est. mihi sic castigare tutius uisum est, quàm ut alij fecerunt, qui totis permutatis dictionibus sententiā longe diuersam excogitarūt, & ut arbitror non ualde hic accōmodatam.*

Bonam *enim unde* Ἡρακλειδείῳ, *&c.)* Nos BONVM 465
ANIMVM *accedentibus nostræ opinioni eruditis quibusdam uiris emendauimus: nam quæ sequuntur, ut inuenimus in antiquis libris, ita scripsimus. appellat autem negotia salsa, plena salis, & facetiarum.*

Ecce

466 *Ecce tibi altera, qua hortaris* παρ' ἠνεμόεντα μίμαντα) *Primi Germani locum hunc restituerunt, cum antea inane spatium relictum in impreßis esset, ubi Graecae uoces esse debebant. quo firmius autem credantur uera esse uerba quae restituta sunt, & huius loci legitima, testamur & nos ea in nostro codice inueniri. Sumpta sunt ex* Odyßeae *libro* III. *ubi à* Nestore *pronuntiantur cum* Telemacho *loquente. narrabat autem ille reditum* Graecorum *à* Troia. *Ea nunc* Cicero*, ut mos ipsi est, ad suam sententiam accommodat, non seruans ordinem quo apud* Homerum *dicuntur, sed ut commodum sibi fuit pronuntians. uerba* Nestoris *haec sunt,* ὀψὲ δὲ δὴ μετὰ νῶϊ κίε ξανθὸς μενέλαος. ἐν λέσβῳ δ' ἔκιχε δολιχὸν πλόον ὁρμαίνοντας, ἢ καθύπερθε χίοιο νεοίμεθα παιπαλοέσσης. νήσου ἔπι ψυρίης αὐτὴν ἐπαρίστερ' ἔχοντες, ἢ ὑπένερθε χίοιο παρ' ἠνεμόεντα μίμαντα. *Descripserat autem* Ciceroni *Atticus iter quod tenere debebat, cum* Romam *ueniret, ut pericula uitaret.* Vbi *autem in* Homero αὐτὴν *est, ipse Appiam posuit. quae autem loca intelligat per ea nomina, difficile (ut arbitror) est scire.*

469 *Nos autē eius uoluntatem ante* Id. Decemb. *sciemus, &c.) Antiqui codices uulgatis mendosiores uidentur: cum tamen (quamuis aliquantulum contaminati sint) sincerae lectionis uestigia non parua retineant:* PERSCIEMVS *enim habent, cum* PERSPICIEMVS *(nisi fallor) legendum sit, quod qui diligenter attenderit, facile animaduertet. Quod autem sequitur,* IN CASCA: *male alij cum insequenti clausula coniungebant, cum huic haerere debeat. Nos, inquit, uidebimus* Octauiani *uoluntatem in* Casca*, id est in negotio* Cascae. *nam si* Cascae *suauisset, ut tribunatum, quem à* Caesare *dictatore habuerat, gereret, bene*

omnino

omnino de illo existimari posse iudicabat, magnum enim esse putabat Cicero argumentum, signumq; praeclari eius in remp. animi, si hoc fecisset. nam paulò suprà dixit in hanc sententiã, Certissimum esse uideo discrimen Cascae nostri tribunatũ. indignum autem uidebatur Caesarianarum partium hominibus Cascam honores illos gerere, quos ab eo obtinuerat, in quem postea tam ingratus, & crudelis fuisset. Exprobrauit autem hoc Antonius in epistola, quam scripsit Hirtio, & Caesari, quòd Cascam scilicet Tribunatum gerere passi essent.

Non potui ut consueueram rescribere) Antiqui hic codices CONSVERAM habent: hoc enim uerbum non solum poëtae, sed etiam qui prosa oratione scripserunt, saepe κατὰ συγκοπὴν pronuntiant. id ego non semel in manu scriptis libris obseruaui. Sunt etiam proxima uerba parum purgata, & integra ut puto: ea multi multis modis conati sunt emendare. ipse uulgatam lectionem, quamuis suspecta mihi sit, retinui, eandem enim in manu scriptis inueni: quare non temerè reiiciendam censui. 469

EX LIBRO QVI LVCVLLVS INSCRIBITVR.

AGNVM *ingenium L. Luculli, &c.)* Pag. 26. Subtiliter, & eleganter disputatum est à diserto, & eloquente uiro in epistola quadam sua, quomodo inscribendi sint libri Ciceronis, in quibus quaestiones Academicae explicantur. Quid autem ille postea de eo statuerit, omnes scire arbitror. ego tamen non studio concertandi ductus,

in libris illis disputabant, compertum omnes habere puto: nam omni ratione qua potui, semper amicos sibi homines, necessariosq́; celebrare, & illustrare non destitit: quin & à mortuis etiam laudatis uiris, nec Romanis modo, sed etiam Græcis, eos quandoque nominauit. nam Ciceronem testem citatum in Protagora memini me legisse. Plutarchus autem in uita Luculli apertius adhuc, manifestiusq́; totam hanc rem docet: narrat enim eum ualde uetere Academia delectatum esse: summaq́; diligentia amicum sibi, familiaremq́; fecisse Antiochum illum Ascalonitam, qui ualde scriptis Ciceronis celebratur: quem tunc ea ratio, & disciplina acerrimum defensorem & patronum habuerit, & à quo instructus Lucullus Ciceronis, ceterorumq́; Philonis auditorum in disputationibus impetus sustinebat. Philo enim nouæ Academiæ amore tenebatur, quæ tunc maxime eius ingenio florebat. Ciceronem etiam pulcherrimum librum idem scripsisse tradit, qui has disputationes complecteretur, in quo induxerit Lucullum suscipientem defensionem κατάληψεως, quam ipse perceptionem aut cognitionem uocat: quum sibi contrarias partes imposuisset, nomen'que illi Lucullo esse apertißime declarat. Esse autem hunc de quo disputamus, librum, quem Plutarchus intelligit, dubitari non potest, nisi ab eo qui eum non legerit: multis enim & perspicuis argumentis id manifestum est. Quintiliani quoque testimonium non mediocriter hanc rem confirmat: cuius in III. libro hæc sunt uerba, Et M. Tullius non dubitauit aliquos suos libros iam editos, alijs postea scriptis ipse damnare, sicut Catulum, atque Lucullum, & hos ipsos, de quibus modo sum locutus artis Rhetoricæ. Sperauit autem se Cicero duos hos posse extinguere & abolere.

Quare

Quare cum illos antea Catuli & Luculli nomine inscripsisset, posteaq; ad Varronem transtulisset, inquit, Catulo & Lucullo alibi reponemus. Videbatur enim sibi illis iniuriam fecisse, cum id quod iam eis tribuerat, quodq; eorum quasi iure factum erat, eripuisset. quamuis enim alij quoque in illis libris nobilißimi homines inducerentur, ut ipse de Hortensio testatur: hi tamen duo præcipuè in hoc nouo Ciceronis consilio damnum faciebant, quibus desponsi, & consecrati libri ipsi erant, & à quibus denominabantur. sed aut difficultate illos abolendi uictus est Cicero, aut non incommode quoque eos in uita posse uersari cogitauit. quare nihil necesse fuit nouos libros scribere, quibus Catulum & Lucullum compensaret, sed illos potius concinnauit, ac quibus rebus potuit, expoliuit: nam noua illis procemia adtexuit, quibus eorum uterque (ut ipse inquit) laudaretur. Voluisse autem primo Ciceronem duos illos libros, quos non probabat, tollere, nemini dubium esse potest: nam ipse ad Atticum sic scripsit, Tu illam iacturam feres æquo animo, quòd illa, quæ habes de Academicis, frustra descripta sunt. Cum ipsemet tamen non multò pòst, mutato consilio eosdem illos nouis tantum procemijs auctos, describendos dare non dubitauerit: quod manifestum fit ipsius uerbis quæ suprà adduximus. Hæc omnis mea est de hac re opinio: magna autem laude, meo iudicio dignus est (quicunque ille fuit) qui tam eruditè, & bellè de his libris in epistola sua disputauit. is enim primus studio, & diligentia sua ordinem & tempora illorum aperuit, atque explicauit: cum antea omnes in turpi eius rei ignoratione uersarentur. quòd si tria trium locupletissimorum testium dicta notasset, quæ à me recitata sunt, & quæ perspicuè docent quod in eius disputatione desiderari po

ri po

ri poterat, omnem ſanè huius rei ueritatem luculenter indagaſſet.

Parmenidem Zenonem:) *Vetus lectio potius* XENOPHANEM: *ſed & hoc ipſo in libro cum ſermoni* Luculli Cicero *reſpondet, eoſdemq́; ueteres phyſicos, quos ille nominatim expoſuerat, appellat, poſt* Parmenidem Xenophanem *ponit.* Parmenides, Xenophanes *minus bonis quanquam uerſibus, ſed tamen illis uerſibus increpant eorum arrogantiam, quaſi irati: qui cum ſciri nihil poßit, audeant ſe ſcire dicere. Præterea ſcimus ex* Laërtio *in uita* Pyrrhonis, *qui hanc philoſophiam acerrime defenſitauit, & nouæ familiæ à ſe nomen impoſuit, ſolitos eius ſectæ æmulos* Xenophanem Colophonium *hunc in ſuis numerare, cum his uerbis certi aliquid homines ſcire poſſe negaſſet,* καὶ τὸ μὲν ὦν σαφὲς οὔτις ἀνὴρ ἴδεν οὐδέ τις ἔσται εἰδώς. *Sed illi etiam* Zenonem Eleatem *pro ſe ſtare affirmabant. quid enim hic habere explorati potuit, cum motum ſuſtuliſſet? auditor autem fuerat* Parmenidis *hic* Zenon. *Quare ſi* Colophonium *intelligas, & non* Citicum *illum principem Stoicorum, cuius crebra eſt mentio, poteſt etiam uulgaris lectio defendi.* Cicero *itidem alibi in hoc libro* Zenonem Parmenidi *ſubiungit: ego tamen priſcam ſcripturam ſinceriorem iudicaui.* 33

Quia nobiſmetipſis modo ceruleum uidebatur, mane flauum.) Nonnulli *exiſtimauerunt in his uerbis mendum eſſe, quòd animaduertiſſent apud* Non. Marcellum *in dictione* RAVVM, *citari* Ciceronis *è libro quarto* Academicorum *locum qui eandem penitus ſententiam retinet, aliquantulum immutatis uerbis & maximè quòd ibi* RAVVM *pro* CLAVVM *ſumptum eſſet. maiorem enim fidem* Nonio *habendam eſſe cenſebant, qui ea parte* 75

uix deprauatus esse poterat, & qui falsò exemplum illud Ciceronis adposuisse existimandus non est, quam contaminatis, & laceris Ciceronis exemplaribus: nemo tamen receptam Ciceronis lectionem aboleuit, quam ego quoq; conseruaui, quia in cunctis manu exaratis ita scriptum esse obseruaueram. Vt tamen hunc scrupulum, qui multis molestus fuit, coner auellere, quid sentiam de hac re exponam. Planum iam factum est bis omnem Academicam quæstionem Ciceronem libris suis explicasse, primo duobus, iterum quatuor libris de ea confectis: in quibus tamen eædem res, sententiæq; tractarentur: sed in posterioribus, ut ipse refert, breuius, melius, splendidius. Potuit igitur fieri, ut cum idem locus in ambabus editionibus tractandus esset, aliquantulum uariatis uerbis expositus fuerit, & ut hic locus qui est in Lucullo, de quo disserimus, quemadmodum est in omnibus nouis, ueteribusq; codicibus, ita legi debeat, & Nonius eum citet, qui in illis, quos ad Varronem misit, inclusus fuerit. nam si ulla fides haberi potest Marcelli ipsius uulgatis exemplaribus, in IIII. Academicorum exemplum, quod ipse adducit, esse traditur. Sic puto defendi posse receptam in Lucullo lectionem, & testimonium Nonij non improbari.

89 Sed ubi Socrates, ubi Aristoteles ista tetigit:) Nullo modo SOCRATES legi potest, aduersatur enim ei, quod paulò suprà dixit, Non quòd mihi displiceant, sunt enim Socratica pleraque. Nihil autem Socratem scriptum reliquisse quis nescit? Quare cum antiquis libris XENOCRATES legendum est: hi enim duo Platonicæ disciplinæ uicarij extiterunt. Academici ab hoc, ab Aristotele Peripatetici cognominati sunt. Aperit adhuc magis hoc, quod

quod inquit, Hos enim quasi eosdem esse uultis: nam illos ex eodem fonte ortos leuiter inter se dissentientes multi idem re sentire existimabant. Cicero in hoc libro de Platone loquens, Alter quia reliquit perfectissimam disciplinam, Peripateticos, & Academicos nominibus differentes, re congruentes.

E LIBRIS DE FINIBVS BONORVM ET MALORVM.

Hæc uerba libri IIII. de finibus sic leguntur in codicibus ab Asulano impressis, qui putantur cæteris emendatiores, Cumq; duæ sint artes, quibus perfecte ratio, & oratio compleatur, una inueniendi, altera disserendi, hanc posteriorem & Stoici, & Peripatetici, priorem autem illi egregiè tradiderunt, Stoici omnino ne attigerunt quidem. cum in cunctis manu scriptis & in reliquis fere formis excusis ubi illi habent STOICI OMNINO, &c. HI OMNINO legatur: quod ab illis factum arbitror qui libros eos correxerunt. Cum enim alibi neque apud Latinos, neque apud Græcos fortasse autores hanc locutionem obseruassent, & duriusculam iudicassent, deprauatam esse existimarũt, quòd scilicet per ILLI, Peripateticos intellexerit: quæ dictio propinquior erat, & de quibus postremo locutus fuerat. per HI uerò Stoicos, quæ remotior. cum contrà plerunque fieri soleat. nam quin ita uerba illa intelligi debeant, dubium esse non potest. Quis enim nescit Stoicos disserendi rationem, id est dialecticam diligenter persecutos esse: inueniendi uerò artem, id est topicam totam reliquisse? docet hoc etiam Cicero in initio statim Topicorum, ut alios nunc autores taceam. Ego 207

cum rectam esse iudicem, antiquam lectionem in suum locum reuocaui. animaduerti enim sæpe sic luculentos scriptores dixisse, ut Ciceronem pro Roscio Comœdo, Quid est quòd negligenter scribamus aduersaria? quid est quòd diligenter conficiamus tabulas? qua de causa? quia hæc sunt menstrua, illæ æternæ. hæc delentur statim, illæ seruantur sanctè: hæc parui temporis memoriam, illæ perpetuæ existimationis fidem, & religionem amplectuntur: hæc sunt deiecta, illæ in ordinem confectæ. Et Terentium Phormione, Quia non rete accipitri tenditur, neque miluio, Qui malè faciunt nobis: illis, qui nihil faciunt, tenditur. Quia enim in illis fructus est, in his opera luditur. Græcos uerò autores si diligenter attenderis, paßim inuenies ita esse locutos. duo nunc Aristotelis exempla proferam, quæ mihi notaui dum libros eius de anima quos Franciscus Verinus doctißimus, & sanctißimus senex interpretabatur, studiosè audirem: libro secundo, ἔστι δὲ ὡς ἤδη λέγομεν ἐπιστήμονα τὸν ἔχοντα τὴν γραμματικὴν ἑκάτερος δὲ τούτων οὐ τὸν αὐτὸν τρόπον δυνατός ἐστιν ἀλλ' ὁ μὲν ὅτι τὸ γένος τοιοῦτον καὶ ἡ ὕλη ὁ δὲ βουληθεὶς δυνατὸς θεωρεῖν ἂν μήτι κωλήσῃ. Et libro III, διατὶ γὰρ οὐχ ἕξει ἢ γὰρ τῇ ψυχῇ βέλτιον ἢ τῷ σώματι νῦν δὲ οὐδέτερον ἢ οὐ γὰρ οὐ μᾶλλον νοήσει, τοδὲ οὐδὲν ἔσται μᾶλλον δι' ἐκεῖνο.

268 *Quem Tyberina decursio festo illo die tanto gaudio affecit, &c.) Meliores codices* DISSENSIO, *non* DECVRSIO *habent. Sed quid prodest hoc animaduertisse, cum locus sit adhuc corruptißimus? Quare rectè fuit in Asulana editione, ut deprauatus, & mancus, notula signatus. agitur autem de re (ut opinor) obscura, & parum ab antiquis autoribus (quod sciam) pertractata. Quid enim iuxta Tyberim, quod tantopere delectaret, gaudioque afficeret,*

afficeret, gereretur, non mihi ualde compertum est. Declaratur autem uerbis Ciceronis magnas omnino corporis uoluptates eo loco capi solitas, & eas quidem certo quodam die, quem festum ob eam rem agebant. Existimo sane posse fieri ut aliquis qui maiore studio, diligentiaq; ritus, & mores antiquorum obseruarit, aliquid quod hunc locum illustret, inuenerit, & hæc causa fuit cur adnotarem: proposita enim hac quæstione, aut qui hoc deprehenderit, alios docere animum inducet, aut aliquorum ingenia ad id inuestigandum excitabuntur. Epigramma quoddam (ut quod ego hactenus indagaui, in medium proferam) satis argutum, & elegans, sed parum integrum & purgatum Virgilij nomine legitur: in quo significatur turpes quasdam, & obscœnas uoluptates prope Tyberim exerceri solitas esse, ut de eadem fortasse re hic intelligi debeat, quod tamen non adfirmo: nihil enim mihi de hoc compertum est. uersus eius epigrammatis in quibus de obscœno hoc lusu mentio fit, hi sunt,

Non me uocabis pulchra per Cotyttia
  Ad feriatos, [illegible]
Nec dein mouere [illegible] in rotulam
  Prensis uidebo altaribus
Flauum prope Tyberim, & olentis nauticum
  Vocare: ubi adpulsæ rates
Stant in uadis cœno retentæ sordido,
  Macraq; luctantes aqua.

Cotyttia autem sacrificia fuisse à dea Cotye, quam Thraces præcipue colebant, à Politiano quondam declaratum est, cui nocturnis peruigilationibus operabantur. Fuerunt autem ea ab Atheniensibus recepta: nescio tamen an Romæ quoque coli, celebrariq; sint solita. Paulum autem

Aemilium ab expeditione contra Persen Macedonum regem redeuntem, Romam Tyberi intrasse cum omni pompa, tanquam si triumphum ageret, diligenter docet Plutarchus extrema parte eius uitæ: quamuis locus ille mutilus, fractusq; sit.

EX LIBRO PRIMO

TVSCVL. QVAEST.

Pag.286 Emori nolo, sed me esse mortuum nihil æstimo.) Græcum uersiculum Epicharmi, qui non ualde dissimilem sententiam habet, repperi. An autem sit quem hic Cicero expressit, affirmare non audeo: nec tamen uehementer negauerim. is est apud Sex. Empyricum cap. quo differit ὅτι τὸ περὶ τοὺς ποιητὰς καὶ συγγραφεῖς μέρος τῆς γραμματικῆς ἀσύστατόν ἐστιν. est autem sermo de Epicuro: τὸν δὲ θάνατον ὅτι οὐδέν ἐστι πρὸς ἡμᾶς ἐπίχαρμος αὐτὸς προσμεμήνυκεν εἰπὼν, ἀποθανεῖν ἢ τεθνᾶναι οὔ μοι διαφέρει. Posterior certè pars non potuit elegantius, aut fidelius reddi: priorum uerborum intellectus aliquantum à Græca sententia diuersus est. Potuit eam sententiam Cicero magis amare, ut sibi tunc aptiorem: nec enim tanta religione è Græco ille uertebat, quanta faciunt huius ætatis interpretes, qui ita sententijs, & uerbis eius autoris, quem in Latinum conuertunt, addicti & consecrati sunt, ut tantulum ab illis declinare nefas esse putent. & fortasse rectè in multis autoribus: quamuis non in omnibus: nec enim omnia eodem modo tractari debent.

289 Si aër est, fortasse dißipabitur:) Sermo est de animo, id est περὶ ψυχῆς. Exponit autem uarias diuersorum opiniones de eius natura. Quamuis igitur sententia eadem sit: quia

quia tamen alia ab hac recepta, uetusta est lectio, uisum est hoc non praeterire. Pro AER enim, ANIMA est in manu scriptis: quod sanè sincerum esse puto. animaduerti enim in laceris illis partibus quae restant libri de uniuersitate, animam etiam pro aëre sumptam esse: sed hoc in antiquis exemplaribus perspexi: nam in uulgaribus idem quod hic mendum inoleuerat. In illis autem sic legitur, Quod tum eueniet, cum illa quae ex igni, aqua, anima, atque terra turbulenta, & rationis expertia insederint, ratione depulerit. Capi autem ibi animam pro aëre dubium esse non potest, cum quatuor ea quae appellantur elementa nominentur: sed ex Graeco praecipuè codice manifestum fit, ubi illa eodem ordine exponuntur: & non multo infrà in iisdem, Particulas ignis, & terrae, & aquae, & animae à mundo, quas rursus redderent, mutuabantur. Cum autem Aer Graeca uox sit, quamuis usu recepta pòst fuerit à Latinis, uerisimile est suam etiam, & propriam quandam eos habuisse, qua illud elementum appellarent ante quàm hanc à Graecis mutuarentur. eam autem ego existimo hanc fuisse, cuius fortasse uario multiplicique significatu offensi, Graeca uti maluerunt. Quamuis autem omnibus notum esse possit (aërem) Graecum nomen esse, ut tamen certius hoc sit, docet Cicero libro II. de Natura deorum his uerbis, Principio enim terra sita in media parte mundi, circunfusa undique est hac animali, spirabilique natura cui nomen est aër. Graecum illud quidem, sed receptum tamen usu à nostris: tritum est enim pro Latino. Item in particula primi libri quae restat librorum Academicorum ad Varronem. Itaque aër quoque (utitur enim pro Latino) ignis, aqua, & terra prima. Adeo autem iam tunc inualuit Graecum huius elementi nomen, ut saepius Grae-

dices OBDVXISSET *habent : quin & Germani ita quoq; & ipsi adnotant, ut qui ex aliquo antiquo exemplari id hauserint. Tanta est autem uarietas huius uerbi significatorum, ut mirum etiam uideri non debeat, hîc pro (celeriter absorpsisset) ut puto, positum esse. cur enim credendum facile sit omnibus libris idem mendum insedisse? alijs autem fortasse locis eandem uim habere uerbum id inuenietur. nam libro* X V I. *ad Atticum, nescio quid simile omnino sonat, cum inquit,* V I I I. *Calend. igitur ad Sicam, ibi tanquam domi meæ scilicet: itaque obduxi posterum diem. Tantopere enim se ibi delectatum esse, & tam commodè dicit mansisse, ut posterum etiam diem penè contra uoluntatem suam ibi consumpserit. omnino existimo locum ita legi debere, & hanc rectam esse lectionem: olet enim ea quiddam sincerum prorsus, & elegans, quamuis apertè uim & rationem eius explanare non possim. Hic autem miserabilis Theramenis exitus accuratè narratur à Xenophonte libro* I I. *de rebus Græcorum, nam & ille hominem admiratur, qui tam forti, & læto animo de uita discesserit, ut iocari etiam in extremo spiritu potuerit. Quare non inutile esse arbitror cum eundem locum ambo hi præclarissimi autores diligenter pertractent, uerba hic Xenophontis apponere, quæ sunt hæc,* καὶ ἐπείγε ἀποθνήσκειν ἀναγκαζόμενος τὸ κώνειον ἔπιεν τὸ λειπόμενον ἔφασαν ἀποκοτταβίσαντα εἰπεῖν αὐτὸν, κριτίᾳ τοῦτ' ἔστω τῷ καλῷ καὶ τοῦτο μὲν οὐκ ἀγνοῶ ὅτι ταῦτα ἀποφθέγματα οὐκ ἀξιόλογα, ἐκεῖνο δὲ κρίνω τοῦ ἀνδρὸς ἀγαστὸν τὸ τοῦ θανάτου παρεστηκότος μήτε τὸ φρόνιμον μήτε τὸ παιγνιῶδες ἀπολιπεῖν ἐκ τῆς ψυχῆς. *Quod autem Græci uno uerbo comprehendunt* τῷ ἀποκοτταβίζειν *scilicet (nam propter hoc etiam non incommodum*

fuisse puto hos locos contulisse) Cicero ipse coactus est pluribus uerbis exprimere. Erat autem lusus quidam in conuiuijs Græcorum, quem κότταβον appellabant talis, Collocabant uas in medio, & reliquum uini quod erat in poculo cum biberant, ita in illud proijciebant, ut magnum sonum ederet. Pleni sunt Græcorum libri huius nominis, & moris. Athenæus libro x. δειπνοσοφιστῶν à Siculis hoc genus lusus fluxisse tradit: inquit enim, ἦσαν ἢ τῶν δὲ ἀκράτων ἐπιχύσεις, ὥς φησι Θεόφραστος ἐν τῷ περὶ μέθης, οὐ παλαιαὶ, ἀλλ' ἦν ἀπ' ἀρχῆς τὸ μὲν σπένδειν ἀποδεδομένον τοῖς θεοῖς, ὁ δὲ κότταβος τοῖς ἐρωμένοις: ἐχρῶντο γὰρ ἐπιμελῶς τῷ κοτταβίζειν ὄντος τῆς παιγνίας σικελικῆς καθάπερ καὶ ὁ Ἀνακρέων ὁ Τήιος πεποίηκε σικελικὸν κότταβον ἀγκύλῃ παίζων ἀγκύλην autem poculi genus fuisse ad hunc lusum exercendum accomodatum docet Hesychius, qui etiam exponit quanta industria, & artificio id facerent: inquit enim, Qui cottauos eijciebant, dextram manum curuabant, in orbem ipsam quammaxime fieri poterat decenter formantes: ob hoc tanquã ob præclaram, & honestam quampiam rem sibi placentes. Libabant igitur à primo hoc merum pueris quos amabant: unde Theramenes (ut opinor) inquit, Pulchro hoc Critiæ propino. nam Athenæus citat etiã eo loco Pindarum, qui ἀγάθωνι ἢ καλῷ κότταβον dixit: quamuis Cicero uidetur aliter hunc locum intellexisse, cum morem cum exponens dicat, Græci enim in conuiuijs solent nominare cui poculum tradituri sint. Sed si attente consideres Xenophontis, & Pindari uerba, & primum ortum huius lusus à Theophrasto traditum, non inelegantius fortasse putabis allusisse Theramenem ad antiquam consuetudinem amoribus, & delicijs suis hoc merum libandi. Cur enim & Theramenes ipse

ipse & Pindarus καλῷ addidissent, nisi hoc innuere uoluissent?

Dic hospes Spartæ, &c.) Græcos Simonidis uersus quos 328
Cicero sic interpretatus est, legimus in oratione quadam Lycurgi aduersus Leocratem. sunt autem hi,

ὦ ξεῖν' ἄγγειλον λακεδαιμονίοις ὅτι τῇδε
κείμεθα τοῖς κείνων πειθόμενοι νομίμοις.

Sed & in uolumine epigrammatum sunt, quamuis paulum immutati, in uerbis quæ sequuntur, Quid ille dux Leonidas dicit? Vereor ne mendum sit: nam manu scripti codices LEONIDAS non habent, sed pro illa uocem parum sinceram (ut arbitror) SEMIDEA scilicet, è qua sanè ego nihil elicere ulla ratione potui quod hîc accommodatum uideretur: nec tamen occulere uolui hanc omnium quos uidi paulò antiquiorum librorum, licet inquinatam lectionem. nam & per se recepta uerba, non parum mihi suspecta sunt. si enim proprium nomen ponere uoluisset, non dixisset (ut opinor) ILLE DVX. cum autem sic loquatur, uidetur potius illum describere, & innuere uoluisse, quàm nominare. quare adpositum potuit tertium illud nomen esse, quo certius Leonidas significaretur: sæpe enim claras, & illustres personas sic innuit Cicero. Non poterat autem obscurum esse, quem intelligeret ex eius dicto, quod subiungit à plurimis autoribus celebrato, in quibus Plutarchus sic illud exponit in libello quo Spartanorum apophthegmata complexus est, τοῖς δὲ στρατιώταις παρήγγελλεν ἀριστοποιεῖσθαι, ὡς ἐν ᾅδου δειπνοποιησομένους, Est omnino quiddam quod fortasse exprimere nescio, quod me ualde dubitare facit, ne locus contaminatus sit, cui accedit ueterum librorum fides non parui apud me ponderis. Sæpe enim & illi

quam

quamuis deprauati sint, quum ualde dissonant ab impressis, argumento esse possunt, uitium aliquod subesse in uulgata lectione, quamuis ea plana prima specie uideatur. An meritò hæc suspicio mihi orta sit eruditiores censebunt.

325 Nam nos decebat, &c.) *Quia Ctesiphontes fabula Euripidis, & multæ aliæ eiusdem ita sapientis poëtæ ut scenicus Philosophus uulgò appellatus sit, uetustate & hominum negligentia perijt, non iniucundum fore arbitror, si Græcos eius uersus quibus hanc sententiam expreßit, adposuero, inuentos à me apud Sex. Empyricum, lib. III. cap.* τίς ἐστιν ἡ λεγομένη τέχνη περὶ βίον. *sic enim inquit,* ἔνιοι δὲ καὶ βέλτιον εἶναι τὸ ἀποθανεῖν τοῦ ζῆν ἡμᾶς ὑπολαμβάνουσιν· ὁ γοῦν εὐριπίδης φησίν.

Ἀλλ᾽ ἐσχρῆν ἡμᾶς σύλλογον ποιουμένους
Τὸν φύντα θρηνεῖν, εἰς ὅσ᾽ ἔρχεται κακά·
Τὸν δ᾽ αὖ θανόντα καὶ κακῶν πεπαυμένον
Χαίροντας εὐφημοῦντας ἐκπέμπειν δόμων.

Fabulam autem de Sileno capto à Mida Rege Aristoteles multis uerbis exposuit, in libro cui titulus erat Eudemus, uel de animo, quem totum locum Plutarchus accepit, in consolatione ad Apollonium: postremam tantum hîc eius partem adfigam. nam & ualde hic apta & egregiè ab eo narrata est, τοῦτο μὲν ἐκείνῳ τῷ μίδᾳ λέγουσι δήπου μετὰ τὴν ἥτταν ὡς ἔλαβε τὸν σειληνὸν διερωτῶντι, καὶ πυνθανομένῳ τί ποτ᾽ ἐστὶ τὸ βέτιον τοῖς ἀνθρώποις καὶ τί τὸ πάντων αἱρετώτατον, τὸ μὲν πρῶτον οὐδὲν ἐθέλειν εἰπεῖν ἀλλὰ σιωπᾶν ἀῤῥήτως· ἐπειδὴ δέποτε μόλις πᾶσαν μηχανὴν μηχανώμενος προσηγάγετο φθέγξασθαί τι πρὸς αὐτὸν οὕτως ἀναγκαζόμενον εἰπεῖν· δαίμονος ἐπιπόνου καὶ τύχης χαλεπῆς ἐφήμερον σπέρμα, τί με

βιάζε

βιάζεσθε λέγειν ἃ ὑμῖν ἄμεινον μὴ γνῶναι, μετ' ἀγνοίας γὰρ τῶν οἰκείων κακῶν ἀλυπότατος ὁ βίος ἀνθρώποις ἢ πάμπαν οὐκ ἔστι γενέσθαι τὸ πάντων ἄριστον, οὐδὲ μετασχεῖν τῆς τοῦ βελτίστου φύσεως ἄριστον γὰρ πᾶσι καὶ πάσαις τὸ μὴ γενέσθαι τὸ μέντοι μετὰ τοῦτο καὶ τὸ πρῶτον τῶν ἄλλων ἀνυστὸν δεύτερον δὲ γενομένους ἀποθανεῖν ὡς τάχιστα. Sed & consequentem fabulam de Elisio Terinæo (à patria autem ita ille appellatus est: nam Terina urbs fuit in agro Crotoniensi) in eodem commentario Plutarchus prolixe narrat. Quare ne longior sim, eam omittam. potest, qui diligentius ipsam explicatam uidere uult, ibi eam legere. tres tantum uersiculos, quos Cicero & ipse uersibus reddit, adponam: etsi mendosiores sunt (nisi fallor) in excusis Plutarchi codicibus. Sunt autem hi,

ἦ που νήπιε ἠλύσιε φρένας ἀνδρῶν
εὐθυνίος κεῖται μοιριδίῳ θανάτῳ,
οὐκ ἦν γὰρ ζώειν καλὸν αὐτῷ οὔτε γονεῦσιν.

Existimo autem LETO *sine diphthongo in ipsorum interpretatione scribi debere, ut (*Potitur leto*) mortuus est, significet. Munere autem fatorum: quia mors illa fatalis fuerit, & non præter naturam, præterq; fatum, quemadmodum ille suspicabatur. nam sic expressisse Ciceronem credendum est uerba hæc posterioris uersus, κεῖται μοιριδίῳ θανάτῳ.*

EX LIBRO SECVNDO.

Nam cum ex renibus laboraret) Sermo est de Dionysio illo quem Græci appellarunt μεταθέμενον, tanquam transfugam quòd Stoicos deseruisset, & ad Cyrenaicos se transtulisset. Causam ei fuisse huius inconstantiæ Cicero hic tradit morbum renum, dissentiens & à seipso, & à Diogene Laërtio: nam & ipse in ultima parte quinti libri de finib. sic scribit, Nobis Heracleotes ille Dionysius flagi- 353

tio

tiose desciuisse uidetur à Stoicis propter oculorum dolorem. Et Laërtius *in uita Zenonis, cum eius auditores recenseret, inquit,* διονύσιος ὁ μεταθέμενος εἰς τὴν ἡδονὴν διὰ γὰρ σφοδρὰν ὀφθαλμίαν ὤκνησεν ἔτι λέγειν τὸν πόνον ἀδιάφορον οὗτος ἦν ἡρακλεώτης. Nec non *in uita* Erilli *idem confirmauit,* διονύσιος δὲ ὁ μεταθέμενος τέλος εἶπεν τὴν ἡδονὴν διὰ περίστασιν ὀφθαλμίας. Quòd autē Cicero *uariè de eodem tradiderit, accidere potuit quia fortasse alij etiam Græci autores, aliter de eo locuti sint: uel fuit* μνημονικὸν ἁμάρτημα. *cuiusmodi errores & parui omnino momenti sunt, & ab eo qui multa scribat, ægrè uitari possunt.*

361 Nec absurde Crantor ille, &c.) *Verba Græca Crantoris ex aureolo illo (ut puto) libello de luctu inueni apud* Plu*tarchum in commentario quod scripsit ad Apollonium, consolans illum de acerbo obitu filij. quæ adducere operæ pretium mihi uisum est: sunt enim & polita, & diserta, & nostram lectionem corroborant, quæ una & eadem est atq; Asulana: ab eo enim quicunque ille fuit, qui hos libros castigauit, locus hic restitutus est, cum in alijs omnibus flagitiose deprauatus antea legeretur: etsi uereor adhuc ne aliquid mendi restet ea parte,* NE EGROTVS SIM, INQVIT, SED SI FVERIM SENSVS ADSIT: *sed quod magis uerba contaminet, quàm sententiam immutet. Nam sic potius legitur in antiquis exemplaribus,* NE EGROTASSIM, SIN QVID FVERIT, SENSVS ADSIT. *Hæc autē lectio magis cōgruit Græcis uerbis, ut uidebis, & cum paulò suprà* INQVIT *dixisset: quid attinuit hîc iterū inutiliter repetere? Græca uerba hæc sunt:* μὴ γὰρ νοσοῖμεν φησὶν ὁ ἀκαδημαϊκὸς κράντωρ: νοσήσασι δὲ παρείη τις αἴσθησις, εἴτ' οὖν τέμνοιτό τι τῶν ἡμετέρων, εἴτ' ἀπο

ἀπεσπῶτο, τὸ γὰρ ἀπόλλυμεν τοῦτο οὐκ ἀνδρὶ μεγάλων ἐγγίνεται μισθῶν περὶ ἀνθρώπῳ, τεθνηκέναι γὰρ εἰκός, ἐκεῖ μὲν σῶμα τοιοῦτον, ἐνταῦθα δὲ ψυχήν. Eundem finem habent utræq; citationes, non idem tamen principium. primam enim sententiam omisit Plutarchus quæ à Cicerone posita est, uel potius sex uersus suprà, cum nondum Crantoris mentionem fecisset, collocauit. Existimo enim eius illa uerba esse quæ Plutarchus ut sua protulit, id est non citato autoris nomine, quæ tamen facile cuius essent cognosci poterant. In manibus enim omnium erat mirabiliter probatus libellus ille, quemadmodum narrat etiam Laërtius in eius uita, his uerbis, θαυμάζεται δὲ αὐτοῦ μάλιστα βιβλίον περὶ πένθους. Intelligo autem hæc, οὐ γὰρ ἔγωγε συμφέρομαι τοῖς τὴν ἄγριον ὑμνοῦσιν καὶ σκληρὰν ἀπάθειαν ἔξω καὶ τοῦ δυνατοῦ καὶ τοῦ συμφέροντος οὖσαν. Quis enim non uideat uerba hæc Ciceronis? Minime assentior his qui istam nescio quam indolentiam magnopere laudant, quæ nec potest esse ulla, nec debet de superioribus Græcis expressa esse: nec enim fidelius aut elegantius eorum sententia reddi potuit. Quamuis autem Plutarchus μὴ νοσεῖν μὲν φησὶν dixit. ego autem suprà censuerim illud INQVIT illinc tollendum esse (in Latina dico interpretatione) non aduersatur id opinioni meæ, cum illic omnino poni debuerit, ubi autoritas Crantoris adducebatur. Quare cum Plutarchus eo loco testimonium Crantoris produxerit, rectè ibi collocauit. Cicero uerò qui à superiore sententia initium fecerat, debuit, ubi uerba eius recitare incœpit, illic solum ponere.

Nam qui hæc audita à docto meminissem uiro.) Græcos Euripidis uersus quos hic Cicero elegantißime interpretatur, repperi apud Plutarchum in consolatione ad 369

Apollonium: eos hic apponere uolui. nec enim in his, quæ restant eius poëtæ fabulis, memini hos unquam legisse: & ualde utile esse puto, huiuscemodi loca à Cicerone conuersa, cum Græcis conferre. Digni *autem sunt illi qui à prudentißimis, & clarißimis autoribus uehementer laudentur, & ad uitam instituendam adducantur. tam sapiens enim est eorum sententia, ut meritò iudicet* Cicero *illos* Euripidem *protulisse ex* Anaxagoræ *opinione & mente.* Sic Plutarchus, καλῶς γὰρ ὁ παρὰ τῷ Εὐριπίδῃ Θησεὺς παρασκευάσασθαι φαίνεται πρὸς τὰ τοιαῦτα· ἐκεῖνος γάρ φησιν,

ἐγὼ δὲ παρὰ σοφοῦ τινος μαθὼν
εἰς φροντίδας, εἰς συμφορὰς ἐβαλλόμην,
φυγάς τ᾽ ἐμαυτῷ προσθεὶς πάτρας ἐμᾶς,
θανάτους τ᾽ ἀώρους, καὶ κακῶν ἄλλας ὁδοὺς,
ἵν᾽ εἴ τι πάσχοιμ᾽, ὧν ἐδόξαζον φρενὶ,
μή μοι νεαρὸν προσπεσὸν μᾶλλον δάκῃ.

372 *Solent enim isti negare, nos intelligere quid dicat* Epicurus. *Hoc dicit, & hoc ille Græculus me audiente Athenis senex* Zeno *istorum acutißimus, &c.) Possum falli: quid tamen sentiam de hoc loco, reticere nolo. Ego puto in dictione illa* GRAECVLVS *uitium esse, atq; id quidem non paruum, nec quod facilè tolli queat. non enim illum contemnit, & irridet, ut ob id Græculum appellet, quem acutißimum esse tradit, & cuius autoritatem adducit, ut planum faciat se optimè ex eius uerbis & declaratione tenere quid sentiat* Epicurus *de uoluptate.* Multos *uidi manu scriptos codices qui omnes hac parte inquinati sunt: sic enim ferè habent* AGRICOLVS, *quo nihil deprauatius prima specie esse posse uidetur.* Aliqui *autem existimarunt (ut opinio mea est) uocem illam corrigi posse*

si ex

si ex ea (græculus) fieret (à quibus uehementer dissentio) unde nunc in omnibus impreßis ita legitur. Quamuis non ualde eam probem, libet tamen suspicionem quandam proferre, Videndum est an ACROCHOLVS *potius legi debeat. ita enim appellatur homo iracundior, & qui propter paruam offensam in iram commouetur, & denique præter alios est Oxycholus, & asperioris naturæ. Verbum hoc apud Græcos frequens est, & notißimum. Aristophanes in equitibus,* νῷρ γὰρ ἔστι δεσπότης ἄγρικος ὀργὴν κυαμοτρὼξ ἀκρόχολος. *Fecerunt me hoc suspicari, uerba quæ statim infert,* CONTENDERE ET MAGNA VOCE DICERE SOLEBAT. *Hoc enim signum est talis ingenij, in disputationibus uehementer irasci, & clamores tollere. Sed & Cicero in primo de legibus, de Attico loquens, qui ei rationi deditus erat, & istorum familiarißimus, Atqui cauendum est: solent enim, id quod uirorum bonorum est, admodum irasci. Cum tamen non facile soleat uti Cicero in Latino sermone uerbis Græcis, non possum ualde hanc emendationem probare. Quod potui ad hunc locum adiuuandum, in medium protuli: siquis acutiora excogitarit: siue in uulgari & recepta lectione tuenda, siue in meliore restituenda, is ea reliquos docere animum inducat.*

Αυλῶν *hortabere ut audiat uoces potius quàm Platonis?) Sic habent Veneti codices: Germanici* HYDRAVLORVM. *Antiquiores quoscunque uidi* HYDRAVLEOS *retinent: quam puto multo sinceriorem esse lectionem. nomen autem hoc est nobilißimi instrumenti musici, cuius Ctesibius Alexandrinus repertor fuisse traditur: ita appellati, quòd eius fistulæ ab aqua flatum acciperent. nam in aquam ima parte uersæ erant, qua com-* 374

mota, & perturbata ab adulescentulo quopiam, in illa spiritus effundebatur, qui suauißimum sonum reddebat. Describitur hoc accuratißimè à Vitruuio, *& omnino ualde simile fuisse perspicitur ei, quod nunc nos communi omnium musicorum instrumentorum genere, uulgò* Organum *appellamus, nisi quòd in nostro nullus aquæ est usus.* Athenæus *libro quarto* Δειπνοσοφιστῶν, *diligenter & ipse de eo agit, & suauem, iucundumq; admodum sonum edere tradit. Adducit præterea* Aristoclis *ex libro* περὶ χορῶν *disputationem quandam, inter quæ referri debeat instrumentum hoc: inter ea'ne, quæ musici appellabant* ἐμπνευστὰ, *an inter ea quæ* ἐντατὰ *dicebantur. Nam quia ex utroq; genere constare uidebatur, de hoc magna quæstio erat: docet autem ibi ille eius formam, & nonnulla alia, quæ qui scire uolet, apud eum poterit legere.*

375 Psaltriam adducamus, cedrum incendamus:) *Aliter habent ueteres libri, nec manu scripti tantùm, sed etiam primarum impreßionum.* HEDYCHRVM *enim, non* CEDRVM *retinent, quæ uox cum aliquanto ignotior sit, sublata fuit culpa, ut puto, eorum qui cuncta in quæ non paßim incidunt, deprauata esse censent. Cum enim non multo antè legissent,* Incendes odores, *& sertis redimiri iubebis. & lib. etiam* v. *Aderant unguenta, coronæ, incendebantur odores: sic semper crediderunt esse legendum, cum uerisimile sit aliquando etiam Ciceronem orationem uariare uoluisse. Non possum autem cogitare, quomodo hoc nomen in antiquioribus omnibus exemplaribus integrum inueniatur, & unde huc obrepserit, nisi legitimum sit huius loci. non enim est uulgi uerbum, ut facile credi debeat huc ab aliquo inculcatum, sed & Græcum, & elegans. Solum non parum scrupuli adfert, quòd*

inter

inter unguenta potius quàm odoramenta Hedychrum à medicis recensetur: unde ita appellatum uolunt quòd gratum aspectu, suauemq́; & nitidam cutem redderet, ac bonitatem coloris præstaret.

Nec *siletur illud potentissimi* Regis *Anapæstum, qui lau* 380
dat senem, & fortunatum esse dicit, &c.) Intelligit *Agamemnonem. Est autem hoc carmen apud* Euripidem *Iphigenia in* Aulide. *Cum enim senex* Agamemnoni *fidelissimus uidisset illum silente nocte solum ambulantem extra tentorium, miratur rei nouitatem, & hortatur ut intra tectum se referat, cui sic* Agamemnon *respondet*, ζηλῶσε γέρων ζηλῶ δ' ἀνδρῶν ὃς ἀκίνδυνον βίον. ἐξεπέρασ' ἀγνὼς ἀκλεὴς τοὺς δ' ἐντιμοὺς μᾶλλον ζηλῶ, *quem locum hic* Cicero *eleganter expreßit.* ζηλῶ *autem quomodo reddat (quod uerbum non facilè poteſt uno* Latino *uerbo exprimi) planum est:* ζηλῶσε *enim (nisi fallor) est, Qui tu es, ego esse uelim, & beatum te iudico, qui in ista conditione uitæ sis. Ita etiam respondet nutrix* Medeæ *apud eundem poëtam pedagogo, cum ille ostendisset se putare infortunia* Medeæ *terminum iam habere: sic enim inquit,* ζηλῶσ' ἐν ἀρχῇ πῆμα, κοὐδέπω μεσοῖ, *id est, Quàm uellem in ea qua tu es huius rei ignoratione uersari: & fortunatum te iudico, qui hæc mala nescias. Est autem familiarissimus modus dicendi, ut nos etiam consueuimus dicere, O te beatum, qui ita sentias.* Euripidis *senarios qui paulò pòst sunt à* Cicerone *Latini facti, citat* Plutarchus *in consolatione ad* Apollonium, *eorum'que sententiam laudat,* οὐ φαύλως γὰρ ἂν δόξειεν ὁ παρὰ τῷ ποιητῇ ἀμφιάρεως παραμυθεῖσθαι τὴν ἀρχεμόρου μητέρα δυσχεραίνουσαν ὅτι νήπιος ὢν ὁ παῖς καὶ ἄγαν ἄωρος ἐτελεύτησε φησὶ γὰρ οὕτως, ἔφυ μὲν οὐδεὶς ὅστις οὐ πονεῖ βροτῶν καὶ θάπτει τέκνα

χάτερος αὖ κτᾶται νέα αὐτός τε θνήσκει καὶ τὰ δ' ἄχθονται βροτοὶ εἰς γῆν φέροντες γῆν ἀναγκαίως δ' ἔχει βίον θερίζειν ὥστε κάρπιμον στάχυν καὶ τὸν μὲν εἶναι. τὸν δὲ μὴ. τί ταῦτα δεῖ στένειν ἅπερ δεῖ κατὰ φύσιν διεκπερᾶν δεινὸν γὰρ οὐδὲν τῶν ἀναγκαίων βροτοῖς. tres autem postremos uersiculos non interpretatur Cicero.

E LIBRO QVARTO.

398 *Voluptati maleuolentia lætans malo alieno:) Sic in omnibus priscis nouisq; quæ uidi exemplaribus. Non tamen Marcellus pro (lætans,) lactans legit, cum uerbum lactare (quod ei est inducere uel mulcere, uel decipere) exponeret, hunc locum adducens. Nec tamen contemnenda est recepta lectio: nam cùm ex opinione Stoicorum Cicero loquatur, qui quatuor genera perturbationum esse dicerent, his nominibus ab ipsis appellata, λύπην, φόβον, ἐπιθυμίαν, ἡδονήν. (ipse quomodo nominet planum est) & singulis generibus partes plures subijcerent: ut alias nunc omittam, ἡδονῇ, id ex uoluptati (quamuis quandoq; lætitiam Cicero interpretur) subijciebant κήλησιν, ἐπιχαιρεκακίαν, τέρψιν, διάχυσιν, ut docet Laërtius in uita Zenonis. Potuit igitur reddere, uerbum è uerbo ducens, ἐπιχαιρεκακίαν, maleuolentiam letantem malo alieno. Nec tamen lectionem Marcelli propter eius autoritatem improbo: quamuis uereor ne multis locis deprauatum sit exemplar quod in manibus omnium est: ita enim legit & exponit nonnullos locos Ciceronis, ut uix uideantur illo modo posse intelligi, nisi omnia mendorum: & peruersionum plena sunt.*

399 *Diligentia libido rerum ipsarum est:) Videtur omnino* INDIGENTIA *legendum esse. Cum enim partes libidinis exposuisset, iram, excandescentiam, odium, inimicitiam*

tiam, indigentiam, desiderium: alio etiam pacto eosdem (Stoicos inquam) has res distinguere dicit, ut necesse sit res suprà explicatas iterum tractare. Dixerat autem Indigentiam *esse libidinem inexplebilem: reddideratq́;* Indigentiam *(nisi fallor) quam illi appellabant* σπάνιν: *sicq́; definiebant autore* Laërtio, σπάνις ἐστὶν ἐπιθυμία τις ἐν ἀποτεύξει καὶ οἷον κεχωρισμένη ἐκ τοῦ πράγματος τεταμένη δὲ διακενῆς ἐπ' αὐτὸ καὶ σπωμένη, Quare ex hac ipsius etiam *Græca definitione mihi uidetur sic, ut emendauimus, omnino locus ille legi debere. quem enim sensum hic* DILIGENTIA *habere poterat?*

E LIBRO QVINTO.

435 Vitam regit fortuna non sapientia:) *Græcum uersum qui hanc sententiam continet, & quem* Theophrastus *mirificè laudabat, uideor mihi reperisse. hunc enim esse puto,* τύχη τὰ θνητὰ πράγματ' οὐκ εὐβουλία: *aduersus quem* Plutarchus *grauißimus autor, accuratè commentarium scripsit. proposito enim illo summo studio, eius sententiam refellere conatur.* Est *etiam inter senarios eos uariorum poëtarum, quos* Menander *nescio quis, collegisse uidetur ad humanam uitam instituendam, quòd præcepta, & officia quædam tradant hominibus non inutilia. nunc autem quia pueris eos more quodam legunt magistri, à reliquis negliguntur.* Theophastum *in* Callisthene *adducit* Alexander Aphrodisiensis *in fine posterioris libri de anima. inquit enim* φανερώτατα δὲ Θεόφραστος δείκνυσι ταυτὸν ὂν τὸ καθ' εἱμαρμένην τῷ κατὰ φύσιν ἐν τῷ Καλλισθένει. Verba etiam Greca Metrodori, *quæ* Cicero *non longè ab hoc loco sic interpretatus est,* Occupaui te fortuna, atque cepi, omnes aditus tuos interclusi, ut ad me as-

pirare non poßis, adducit Plutarchus *in commentario de tranquillitate animi, quamuis autorem celet*. Nam & *ipse quemadmodum* Cicero, *sententiam probat: dolet tamen ut suspicari licet, ab eo dictam, quem non amabat. Sunt autem hæc*, προκατείλημμαί σε ὦ τύχη καὶ πᾶσαν τὴν σὴν ἀφῄρημαι παρείσδυσιν.

439 Neque enim lætabitur unquam) Initium est hoc duorum senariorum, quos ut facilius animaduerti & distingui possint, separatim imprimendos curauimus. Fuit enim hæc sententia uetus (nam ut prouerbium ferebatur) quam Plato hic adduxit, & numeris comprehensa erat: ideoq; Cicero etiam totidem uersiculis eam expreßit. παροιμίαν autem Cicero Præceptum interpretatus est: sic enim est apud Platonem: πείσεται τῇ παροιμίᾳ, οὔτε γὰρ χαίρων οὔτε λυπούμενος ἄγαν φανήσεται διὰ τὸ αὑτῷ πεποιθέναι. Sed neque in Græco Platonis codice distincti sunt, aut aliqua nota indicati: numeris tantùm & in Græco & in Latino sermone uersus esse, qui præceptum illud continebant, declarabatur.

443 Et ea quæ Euryclia laudat, Vlyßi pedes abluens:) In cunctis manu scriptis codicibus, & in nonnullis etiam impreßis, ANTICLIA legitur. Sic autem appellabatur Vlyßis mater: sed ea nusquam neque apud Homerum, neque alium ullum poëtam (quod sciam) inducitur filij pedes abluere. Quare aut erratum hoc fuit librariorum aut μνημονικὸν ἁμάρτημα Ciceronis, cuiusmodi quædam alia ab alijs animaduersa sunt. Huiuscemodi erratum est in Plinij libro X. cap. XVI. siue illud memoriæ lapsu ab autore commissum sit, seu postea librariorum imperitia ortum, quod potius puto: nam uetustos uidi codices qui rectam lectionem retinebant: nunc tamen (quod miror)

miror) etiam qui creduntur castigatiores, id mendum habent. Hæc illius uerba, Nota etiam Homero fuit, Trogete uocatur, ab alijs Thya. Hanc igitur inter odores uri tradit in delicijs Circes, quam deam uolebat intelligi, magno errore eorum, qui odoramenta in eo uocabulo accipiunt, cum præsertim eodem uersu cedrum, laricemq; unà tradat, in quo manifestum est de arboribus tantum locutum. Locus autem Homeri, quem Plinius intelligit, est in libro quinto Odysseæ. Sic enim inquit, πῦρ μὲν ἐπ' ἐσχαρόφιν μέγα καίετο τηλόσε δ' ὀδμὴ: κέδρου τ' εὐκεάτοιο θύου τ' ἀνὰ νῆσον ὀδώδει, καιομένων. (Calypsonis) igitur, non (Circes) legendum, ibi enim de ea sermo est: id autem tam manifestum, ut amplius declarare non oporteat. Quod autem Plinius argumentatur esse Homero (Thyon) arborem, non odoramentum, quia eodem uersu cedrum laricemq; unà tradat, explicare me non posse fatcor. nec enim (ut patet) eo uersu, aut alio qui circa sit, mentio ulla fit de larice. Locum autem illum in eo poëta, corruptum esse non facile mihi persuadeo. Sit'ne igitur in hoc etiam Plinij memoria culpanda, aut potius de librariorum negligentia querendum, apud me constituere non possum. Euryclia autem (ut ad Ciceronem redeam) quemadmodum nunc legitur, nomen est Vlyßis nutricis, quæ in XIX. libro Odysseæ, iussu Penelopes, eius pedes abluit, quo in ministerio illum ex cicatrice agnouit. Verum ea nullibi hæc in eo laudat, quæ Cicero hîc dicit ipsam laudare. quare credendum est hoc ipsum ab alio poëta accepisse, qui hoc traderet. Nec enim hic Homeri ulla mentio, quamuis plerunq; Cicero soleat, cum huiuscemodi res tractat, ex Homeri poëmate accipere, & ut ab illo narratæ sunt, exponere.

Consilijs nostris laus est, &c.) Epaminondas Thebanus 444

non solum belli artibus clarus, sed etiam in liberalibus studijs & philosophia excellens, elegos quosdam uersus scripsit, quibus res à se gestas celebrabat, qui postea in basi statuæ quæ ei erecta est, insculpti sunt. Primus erat, ἡμετέραις βουλαῖς σπάρτα μὲν ἐκείρατο δόξαν, *quem hic Cicero fideliter in* Latinum *conuertit. Græcus est apud* Plutarchum *in commentario, cui titulus est,* Quòd *nemo potest iucunde uiuere sequens præcepta* Epicuri. *Inquit enim,* εἰδ᾽ οὖν ταῦτα φήσει τις εὐφροσύνας καὶ χαρὰς, σκόπει τὰς ὑπερβολὰς τῶν ἡδονῶν· ἐκείνων ἡμετέραις βουλαῖς, etc. Pausanias *in* Bœoticis *nõ hunc solum adducit, sed tres deinceps alios. Cum enim multa de fortitudine & clemẽtia eius locutus esset, sic infert,* ἐπὶ δὲ ἀνδριάντι τῷ ἐπαμινώνδου καὶ ἐλεγεῖα ἔπεστιν ἄλλα τε ἐς αὐτὸν λέγοντα καὶ ὅτι μεσσήνης γένοιτο οἰκιστὴς καὶ τοῖς ἕλλησιν ὑπάρξαι ἐλευθερίαν δι᾽ αὐτοῦ καὶ οὕτως ἔχει τὰ ἐλεγεῖα.

Ὑμετέραις βουλαῖς σπάρτα μὲν ἐκείρατο δόξαν,
Μεσσήνη δ᾽ ἱερὰ τέκνα χρόνῳ δέχεται
Θῆβαι δ᾽ ὅπλοισι μεγάλη πόλις ἐστεφάνωται
Αὐτόνομος δ᾽ ἑλλὰς πᾶσ᾽ ἐν ἐλευθερίᾳ.

450 Tardis enim mentibus uirtus non facile committitur:) *Manu scripti codices (ut arbitror) melius, & elegantius habent, pro* COMMITTITVR, COMMITTATVR. *id est tardorum ingeniorum raro uirtus comes est, atque ea sectatur.* Vtitur *alibi etiam Cicero hoc modo dicendi: sed ut omnis scrupulus tollatur, adducemus locum in hoc ipso libro ex* Platone *expressum, ex quo quam uim hoc uerbum hîc etiam habeat, facile perspici poterit. inquit enim, Cæteraq; quæ comitantur huic uitæ. cum hæc sint uerba* Platonis *in epistola ad* Dionis *propinquos quæ ille interpretatur,* καὶ ὅσα τούτων ξυνέπεται τῷ βίῳ.

Quare

Quare existimare possumus hunc locum deprauatum fuisse ab aliquo, qui cum sinceræ lectionis intellectum non percepisset, falsò illam uitiosam putauit.

Nemo de nobis unus excellat, &c.) *Græca uerba quæ Heraclitus pronuntiauit, recitat Strabo lib.* XIIII. *Cum enim Ephesios claros uiros numeraret, inquit*, καὶ τῶν παλαιῶν ἡράκλειτός τε ὁ σκοτινὸς καλούμενος, καὶ ἑρμόδωρος περὶ οὗ ὁ αὐτὸς οὗτος φησίν· ἄξιον ἐφεσίοις ἡβηδὸν ἀπάγξασθαι οἵτινες ἑρμόδωρον ἄνδρα ἑαυτῶν ὀνήιστον ἐξέβαλον φάντες, ἡμέων οὐδεὶς ὀνήιστος ἔστω εἰ δὲ μὴ, ἄλλῃ τε καὶ μετ' ἄλλων. *Eadem ferè leguntur in uita Heracliti apud Laërtium. Similem sententiam uulgò traditur apud nos, per præconem pronuntiare solitos Nursinos, rudem admodum gentem, cum suum Senatum cogunt. Iubent enim omnes literis excultos & sapientia præstantes uiros Curia exire. Nec tamen aliunde tantum aduersus illos odium oritur, nisi quòd ijs suspecta sunt meliora ingenia, & libero homine dignæ artes: timent enim stultè quidem, sed tamen timent ne ornata eorum oratione & prudenti, de recta, & utili sententia sæpe deducantur. Exercent hi (ut qui magis corporis, quàm ingenij uiribus ualent) in urbibus Italiæ artem quam olim in Græcia Aegyptij, ferendorum scilicet onerum: quod genus hominum Græci* ἀχθοφόρους *appellabant. nam Aristophanes cum immodicum pondus, & quod nullis penè uiribus sustineri posset ostendere uellet, Ne centum quidem Aegyptij ferrent, inquit.* 463

Asclepiadem ferunt non ignobilem, nec exercitum philosophum) Mirum profectò est tam turpe mendum tanto tempore hunc locum fœdasse, & à nullo animaduersum & sublatum fuisse. Nam præterquàm quòd nullam hoc autore dignam sententiam ea uerba præ se ferebant, nomen 465. in fi. & in prin. seq.

 illud

illud INEXERCITVS *pro Imperitus uix capi posse puto. Frequens autem est eo significatu quo Vergilius dixit, Nate Iliacis exercite fatis. Manu scripti etiam libri, ab hac tam rudi lectione dissentiebant, quamuis & ipsos nonnihil uitij occupauerat. id tamen facile corrigi potuit ab eo qui diligenter & attente locum considerasset.* Non*nulli enim eorum habent pro* NEC EXERCITVM, *(metricum) alij uero (hæreticũ) quare emendaui ut uides, parua mutatione facta,* ERETRICVM. *fuerunt enim philosophi, qui Eretrici, siue Eretriaci (quod tamen idem est) appellati sint, de quibus Cicero multis locis egit, sed in* III. *de* Oratore *his uerbis, Fuerunt etiam alia genera philosophorum, qui se omnes fere Socraticos esse dicebant,* Eretricorum, Erilliorum, Megaricorum, Pyrrhoneorum, *&c.* A*sclepiadem autem hunc eius sectæ fuisse docet* Laërtius *in uita* Phædonis, *his uerbis:* καὶ τρίτοι ἀπ᾽ αὐτοῦ οἱ περὶ μενέδημον τὸν ὀρετρίεα καὶ ἀσκληπιάδην τὸν φλιάσιον μετάγοντες ἀπὸ στίλπωνος καὶ ἕως μὲν τούτων, ἠλειακοὶ προσηγορεύοντο, ἀπὸ δὲ μενεδήμου, ὀρετριακοί.

E LIBRO PRIMO DE NATVRA DEORVM.

Pag. 9. in fi. *Tanquam modo ex deorum concilio, & ex* Epicuri *intermundijs descendisset.) Hæc sane recta est lectio: de ea igitur siluissem, nisi uidissem in multis codicibus* INTERNVNCIIS *mendose legi, nec ijs tantum impreßis, uerum etiam quibusdam manu scriptis & antiquioribus: quare eijcienda penitus & conuincenda falsa illa fuit.* Vtitur *&* alibi Cicero *hac uoce, interpretaturq́; ipsa* μετακόσμια, *ut opinor: quod uerbum erat* Epicuri, *& eorum qui inun*

innumerabiles mundos esse dicebant. sic enim appellabant spatia & interualla, quæ inter mundos illos inania relicta erant. Epicurus ipse in epistola quam ad Pythoclem περὶ τῶν μετεώρων scripsit, accuratè hoc nomen exposuit, ὅτι δὲ καὶ τοιοῦτοι κόσμοι τὸ πλῆθος ἐστι καταλαβεῖν, καὶ ὅ τι καὶ ὁ τοιοῦτος δύναται κόσμος γίνεσθαι καὶ ἐν κόσμῳ καὶ ἐν μεταξυκοσμίῳ ὃ λέγομεν μεταξὺ κόσμων διάστημα ἐν πολυκένῳ τόπῳ καὶ οὐκ ἐν μεγάλῳ εἰλικρινεῖ κενῷ, &c. ponit autem ipsam Laërtius in eius uita, cum docere uellet, quæ ipsius opinio & sententia de rebus sublimibus fuisset. Quomodo autem melius Diogenes potuit rationem illam & decreta explicare, quàm autoris ipsius uerbis ac commentarijs? quod sanè studiosè ille fecit, ut qui ab ea ratione quantum suspicari licet, non ualde abhorrebat.

Orphicum carmen Pythagorici ferunt cuiusdam fuisse cerdonis:) Postrema hæc dictio in manu scriptis inquinatior est: habent enim meliores CERCONIS. Alij autem adhuc deprauatius. Legi apud Suidam in dictione ὀρφεὺς, cum de his uersibus loqueretur, hæc uerba, λέγονται δὲ εἶναι θεογνίτου τοῦ τεσαλοῦ· οἱ δὲ κέρκωπος τοῦ πυθαγορείου. Quare & ex antiquis uestigijs & ex Græcorũ testimonio CERCOPIS, non CERDONIS, puto esse legendum. 41

E LIBRO SECVNDO.

Quæ tum est aquilonalis, tum australis:) Inueni in cunctis manu scriptis libris, quorum duo erant antiquissimi & mihi ualde probati, AQVILENTA pro AQVILONALIS. Animaduerti etiam Germanos, quòd sic fortasse & ipsi in aliquo exemplari legissent, eandem uocem in margine sui codicis adnotasse. nec tamen eam recepi; non enim alibi apud hunc autorem repperi. Scio recen- 65

recentiorum plerosque eam usurpasse eruditos uiros: ut non temerè eos id fecisse existimandum sit. Cicero (Aquilonius) alibi dixit. Quid de hoc loco constituendum sit nondum planè perspexi. uix puto posse omnes codices antiquos in eodem errore uersari.

88 *Cedit equi partis properans subiungere cetis*) *Antiqui quidam libri* CHELIS *non* CETIS *habent: quod rectum esse puto. nam & Arati uersus, quem interpretatur, ita habet,* ἱππυραιὰ δ' ὑπὸ σφίσι χηλαὶ ἔχουσιν. *Et sanè non pauca menda de his carminibus ex Arato conuersis sustulimus: nec tamen necesse esse duxi nunc omnia repetere. nam quædam certiora & illustriora sunt quàm ut oporteat illa aut confirmare ullis autoritatibus, aut magis declarare.*

93 *Vomitione canis purgare aluos ibes Aegyptiæ curant*) *Hic locus deprauatus mihi uisus est: neque enim ullam certam structuram, aut sententiam horum uerborum esse puto, & in ueteribus etiam exemplaribus non parum ab hac diuersam lectionem inueni: quamuis neque in illis etiam, ea integra & sincera sit: talis est tamen, ut indicio esse possit in hoc loco uitium subesse, & peruersionem aliquam. Duo sunt remedia quæ medici è beluis (ut ferunt) didicère, & utraque ad corpora purganda accommodata: unum scilicet uomitus, quod à canibus, cum eos herbula quadam perpurgari conspexissent, acceperunt: alterum clyster, ab ibi Aegyptia uidentes eam marina aqua per inferiores partes se abluere. Exponebat igitur ea nunc Cicero: sed in hac, quam habemus, scriptura, confusa sunt, & perturbata omnia: itaque rectius esse putaui hunc locum quemadmodum in priscis libris est, describere. cum tamen corruptum esse constet, ad eum notam quæ*

men

mendum indicet, adposui. Plut. in commentario, quo disputat, utra sint animantia prudentiora, terrena'ne, an aquatilia, utranque historiam tradit his uerbis, κιῶνες δὲ ὕδατί τινι καθαίροντες ἑαυτοὺς χολεριῶντας. *Et paulò infrà,* τὸ τε ὕβεως τὸν ὑποκλυσμὸν ἅλμῃ καθαιρομένης αἰγύπτιοι συνιδεῖν καὶ μιμήσασθαι φασίν.

E LIBRO TERTIO.

Dioscuri etiam apud Graios multis modis nominan- 128
tur. Primi tres qui appellantur anactes Athenis) Emendaui ANACES*: hoc enim est uerum Dioscurorum nomen: unde* ἀνακεῖον *illorum templum dicebatur. Traduntur multæ rationes & causæ à Græcis autoribus huius appellationis, uel à uerbo* ἀνάσσω. *uel ab aduerbio* ἀνακῶς, *id est humaniter & diligenter, quòd se ita gesserunt erga Athenienses. magnis enim copijs in urbe existentibus, sua interesse illi arbitrati sunt, ne quisquam omnino ciuis iniuriam à militibus pateretur, atque id summo studio procurauerunt. Vel ab* ἄνω καὶ ἑκὰς, *quòd custodiunt nauigantes cum sint stellæ, & supra nos stent: nam duo hæc aduerbia componentes,* ἀνακῶς *Athenienses solebant dicere. Et has, & alias etiam huius nominis deriuationes exponit Plutarchus in uita Thesei: sic enim inquit:* καὶ τιμὰς ἰσοθέους ἔσχον ἄνακες προσαγορευθέντες ἢ διὰ τὰς γενομένας ἀνοχὰς ἢ διὰ τὴν ἐπιμέλειαν καὶ κηδεμονίαν τοῦ μηδένα κακῶς στρατείας τοσαύτης ἔνδον οὔσης: ἀνακῶς γὰρ ἔχειν τοὺς ἐπιμελουμένους ἢ φυλάττοντας ὁτιοῦν καὶ τοὺς βασιλεῖς ἴσως ἄνακτας διὰ τοῦτο καλοῦσιν εἰσὶ δ' οἱ λέγοντες διὰ τὴν τῶν ἀστέρων ἐπιφάνειαν ἄνακας ὀνομάζεσθαι τὸ γὰρ ἄνω τοὺς ἀττικοὺς ανεκας ὀνομάζειν καὶ ἀνέκαθεν τὸ ἄνωθεν. *Anactes generale nomen erat omnium Regum, ut nonnulli putant (in*

quibus

quibus etiam Plutarchus est) ab eodem aduerbio, quo Anaces, deducto nomine, quòd custodirent summa cura & diligentia salutem eorum quibus præessent.

E LIBRO PRIMO

DE DIVINATIONE.

Pag. 151 *Quis est qui ranunculos hoc uidere suspicari poßit? sed inest mirè & ranunculis natura quædam, &c.) Antiquiora exemplaria discrepant ab hac lectione: sunt tamen & ipsa non parum inquinata. nam in peruulgatis quoque uereor ne sit mendum: præter enim quàm quòd ualde diuersam habent lectionem ab antiqua, quod semper mihi suspectum est, quia sine causa hoc accidere non arbitror: eam etiam quam habent, per se parum sinceram iudico. Quid enim* MIRE *ibi faciat, & quam uim habeat hoc loco id aduerbium non uideo: omnino neque plana, neque elegans mihi structura uidetur. Cum quid dubitem potius, quàm quid sentiam exposuerim, uolo nunc ueterem scripturam notam facere, quæ est hæc,* SED INEST IN RIVIS ET RANVNCVLIS, &c. *Vt poßint eruditiores an meritò suspectum hunc locum habeam, uidere, & unde tanta orta sit de hoc loco inter antiquos, & nouos codices dissensio, cogitare. Diligentius igitur considerandum an & ex antiquis uestigijs, & ex Græco uersu Arati rectè poßit* IN GYRINIS *emendari. nam Gyrinos & Græci, & Latini appellant ranarum partus. Plin. lib. IX. cap. II. Pariunt minimas carnes, nigras, quas gyrinos uocant, oculis tantum & cauda insignes: mox pedes figurantur, cauda findente se in posteriores. Et Aratus in Phænomenis,* ἢ μᾶλλον δειλαὶ γενεαὶ

νεαὶ ὕδροισιν ὄνειαρ αὐτόθεν ἐξ ὕδατος πατέρες βοῶσι γυρίνων. Cuius etiam interpres de illis sic loquitur, γυρῖνοι δὲ λέγονται οἱ ἀδιάπλαστοι βάτραχοι τουτέστι τὰ γεννήματα τῶν βατράχων ἀδιάπλαστα γὰρ τίκτονται καὶ ἄποδα ὄντα. διὰ ἄρτι. Receptam lectionem conseruaui: ortam autem mihi suspicionem quamuis leuem, & fortasse inanem, aperire non malum duxi: causas etiam quae me ad hoc impulerint suprà exposui.

Materia deinde quid iuuaret, nisi confectionis eius fabricam haberemus?) Meliores libri CONFECTIONIS habent, quemadmodum etiam libro secundo de Natura deorum, *Arborum autem confectione omniq; materia & culta & syluestri partim ad calefaciendum corpus igni adhibita, & ad mitigandum cibum utimur, &c.* Est autem uarius & multiplex huius uerbi usus apud optimos autores, quemadmodum omnibus notum est. Emendauimus etiam, quod nunc mihi ex proxima allegatione succurrit, eorundem librorum autoritate moti in secundo libro huius operis, MITIFICATO CIBO, ubi antea MODIFICATO legebatur: uides enim ex hoc loco etiam Mitigare cibum, concoquere significare. 190

E LIBRO SECVNDO.

L. quidem Tarutius Firmanus familiaris noster in primis Chaldaicis literis eruditus:) Veteres libri, CHALDAICIS RATIONIBVS habent: quod recepi. liber etiam Democriti physici, *χαλδαϊκὸς λόγος* inscriptus erat, ut tradit Diogenes Laërtius in uita ipsius. 235

E LIBRO DE FATO.

Cognouimus ex antiquis exemplaribus hunc librum, quemadmodum multis sui partibus uetustate lacer, & 255

multil

mutilus est, ita etiam principio carere: quod ex peruulgatis quoque libris, si diligenter prima eius uerba considerata essent, animaduerti potuit. quamuis nonnulli, ut hoc uitium tegerent, pro ILLI, GRAECI *scripsissent. quæ uox manifestò docet de Græcis suprà etiam mentionem esse factam: sed non esse hoc satis idoneum, & concinnum libri initium multis modis perspici potest. Scripsit etiam Plutarchus librum* περὶ εἱμαρμένης *qui non dissimilem fortunam sortitus est. nam & ipse ex maiore sui parte perijt. Alexander autem Aphrodisiensis meliore fato librum de fato scripsit: nanque integer ille, & incorruptus in uita permansit. In hoc quædam castigauimus ope meliorum codicum: sed unum non parui omnino momenti (ut opinamur)* PERCEPTA *scilicet multis locis, ubi* PRAECEPTA *antea scriptum erat: ita enim* θεωρήματα *Cicero interpretatur, doctè sanè, & eleganter. nam* θεωρήματα *quamuis & ipsa protendantur, tamen cognita iam, & spectata sunt. unde solent Mathematici in fine eorum demonstrationis semper dicere,* QVOD OPORTVIT OSTENDISSE: *cum problematibus explicatis subijciant,* QVOD OPORTVIT FECISSE: *& in hoc maxime differant theoremata à problematibus, quòd in theorematibus ratio tantum reddi debeat cur ita sit, cum sint illa iam percepta, & spectata: in illis autem fabricandæ sint descriptiones: sed hæ non sunt huius temporis quæstiones. qui tamen hæc scire cupit, Proclum Licium adeat diligentißimum Euclidis interpretem: hæc enim ille copiosè, & eruditè tractat. Quomodo autem præcepta* θεωρήματα *reddi potuerint, nescio: sed hoc tam multis locis in priscis exemplaribus nomen est semper rectè scriptum, præterquam quòd*

egre

egregium significatum habet, ut uix credi poßit erratum esse librarij, sed (ut arbitror) nouitas huius uocis, & rei, rationisq; ipsius ignoratio induxit aliquem recentiorum, ut eam deleret, & hanc, quæ in omnibus nunc impreßis inoleuerat, reponeret.

E LIBRIS DE LEGIBVS.

Libros de Legibus dici non poteſt quàm laceros, & corruptos habeamus: nec tamen deſtiti, ueteribus quibuſdam codicibus comparatis, uidere an poſſem aliquibus illorum uulneribus meo labore, & diligentia mederi: quid præſtiterim, eruditiores iudicabunt. non enim mihi uideor penitus omnem operam perdidiſſe, neque etiam multum (ut uerum fatear) perfeciſſe. quædam eorum, quæ mihi uiſus ſum correxiſſe nunc recenſebo: nonnulla ut certa, & plana omittam.

Nec uerò ferent ſi audierint te primum capitulum optimum prodidiſſe) Sunt ſanè inquinatiores & antiqui libri hac parte. ea tamen eſt in illis ſcriptura, ut tutò corrigi poſſe putem, CAPVT LIBRI OPTIMI. *Intelligit autem, niſi fallor, librum Epicuri, qui continebat appellatas ab ipſo* κυρίας δόξας, *id eſt ſententias maxime ratas, ut Cicero interpretatur: nam multis locis de illis mentionem facit. Primum eius libri caput erat hoc. cuius ſententiam nunc Cicero breuiter exponit,* τὸ μακάριον καὶ ἄφθαρτον οὔτε αὐτὸ πράγματα ἔχει οὔτε ἄλλῳ παρέχει ὥστε οὔτε ὀργαῖς οὔτε χάρισι συνέχεται· ἐν ἀσθενεῖ γὰρ πᾶν τὸ τοιοῦτον. *Alibi autem diligentißime his uerbis interpretatur, Quod æternum, beatumq; ſit, id nec habere ipſum*

Pag. 291

negotij quicquam, nec exhibere alteri: itaque neque ira, neq; gratia teneri: quòd quæ talia essent, imbecilla essent omnia. Collígitur hoc ex Laërtio,*qui suum librum, uitamq;* Epicuri *his maxime ratis sententijs claudit: inquit enim*, καὶ φέρε οὖν δὴ νῦν τὸν κολοφῶνα, ὡς ἂν εἴποι τὶς, τοῦ παντὸς συγγράμματος καὶ τοῦ βίου τοῦ φιλοσόφου τὰς κυρίας αὐτοῦ δόξας παραθέμενοι καὶ ταύταις τὸ πᾶν σύγγραμμα κατακλείσαντες τέλει χρησάμενοι τῇ τῆς εὐδαιμονίας ἀρχῇ. Et primam hanc sententiam ponit.(Caput)*hoc significatu alibi à* Cicerone *usurpatum est, ut in* Lucullo, *Ita nobis tacentibus ex uno* Epicuri *capite, altero uestro, perceptio, & comprehensio tollitur.* Prodere *autem caput (ut opinor) dixit quemadmodum in eodem ipso libro,* Prodere *decretum, Sapientiæ uerò, quid futurum est? quæ neq; de se ipsa dubitare debet, neque de suis decretis, quæ philosophi appellant* δόγματα, *quorum nullum sine scelere prodi potest: cum enim decretum proditur, lex ueri, rectiq; proditur.*

795 *Vnde etiam illa* Pythagorea *uox* τὰ τῶν φίλων κοινά) *Græcas has uoces nulli manu scripti codices retinent: duo autem qui sunt in* Diui Marci *bibliotheca satis antiqui, unus Latinis, alter* Longobardicis *literis exaratus, illarum loco habent hæc uerba,* DE AMICITIA LOCVS. *quam adnotatiunculam quandam fuisse in margine ab aliquo collocatam, credimus: postea autem ab imperitis librarijs in ordinem uerborum* Ciceronis *importunè translatam. Græca tamen uerba ubi inuenimus, reliquimus: quamuis certi non simus an illa sint quæ* Cicero *intelligit. acutioribus igitur ingenijs hoc iudicandum relinquemus: utranq; tamen* Pythagoræ *fuisse sententiã, & ab illo primum pronuntiatam, à* Laërtio *in eius uita didicimus, qui* Timæum *hoc tradere his*

uerbis

uerbis adfirmat, εἶπε τε πρῶτος ὥς φησι Τίμαιος κοινὰ τὰ φίλων εἶναι, καὶ φιλίαν ἰσότητα.

E LIBRO SECVNDO.

Diuinißima autem dona habes, & formæ, &c.) Sic non 329
pauci impreſſorum codicum habēt.in alijs autem(qui meliores putantur)adhuc deprauatius eſt, DONA HABENT ET FORMAE. Legendum eſt ex Platone, unde totus hic locus ſumptus eſt, AVES ET FORMAE. Quare prior lectio ueræ propinquior, abundante ferè tantum in ea, aſpiratione: nam B pro V frequenter capiebatur. Hæc ſunt uerba Platonis in libro XII. de legibus, quæ Cicero elegantißimè interpretatur: γῆ μὲν οὖν ἑστία τε οἰκήσεως ἱερὰ πᾶσι πάντων θεῶν: μηδεὶς οὖν δευτέρως ἱερὰ καθιερούτω θεοῖς. χρυσὸς δὲ καὶ ἄργυρος ἐν ἄλλαις πόλεσιν ἰδίᾳ τε καὶ ἐν ἱεροῖς ἐστιν ἐπίφθονον κτῆμα, ἐλέφας δὲ ἀπολελοιπότος ψυχὴν σώματος οὐκ εὐχερὲς ἀνάθημα. σίδηρος δὲ καὶ χαλκὸς πολέμων ὄργανα, ξύλου δὲ μονόξυλον ὅτι ἂν ἐθέλῃ τις ἀνατιθέτω καὶ λίθου ὡσαύτως πρὸς τὰ κοινὰ ἱερά, ὑφὴν δὲ μὴ πλέον ἔργον γυναικὸς μιᾶς ἔμμηνον: χρώματα δὲ λευκὰ πρέπον ἂν θεοῖς εἴη καὶ ἄλλοθι καὶ ἐν ὑφῇ βάμματα δὲ μὴ προσφέρειν ἀλλ᾽ ἢ πρὸς τὰ πολέμου κοσμήματα. Θειότατα δὲ δῶρα ὄρνιθές τε καὶ ἀγάλματα ὅσαπερ ἂν ἐν μιᾷ ζωγράφος ἡμέρᾳ εἰς ἀποτελῇ. καὶ τἆλλα ἔστω κατὰ τὰ τοιαῦτα ἀναθήματα μεμιγμένα.

E LIBRO TERTIO.

Cenſores populi, ciuitatis ſoboles, familias, pecuniasq́; 342
cenſento) Veteres libri, POPVLI AEVITATES SOBOLES, &c. Sed neque hic tantum, ſed alijs etiam

 locis

locis in hac lege hoc nomen restituimus, cum semper in eundem errorem incidisset librarius: ut paulò pòst, Exin *pecunias, æuitates, ordines partiunto: cum antea* CIVITATIS *esset.* AE*uitas autem pro æuo in usu fuit apud antiquos, autore* Non. Marcello *de proprietate uerborum, qui etiam adducit* Varronis *Tithono uel* περὶ γήρως, *hunc locum,* Q*ua uoluntatem æuitatis extima attigit metam æuitas. Studiose autem in hac lege describenda Cicero prisca uerba sectatur.*

347 *Mirabiliter doctrinam ex umbraculis eruditorum, otioq́; non modo in solem, atque puluerem, sed in ipsum discrimen, aciemq́; produxit) Antiqua exemplaria quadam parte horum uerborum ualde deformata sunt & corrupta, ibi scilicet,* OTIO*q́; : sic enim habent,* EX VMBRACVLIS ERVDITORVM QVAE HODIE*q́;* NON MODO, *&c. quibus uerbis nihil inquinatius dici, aut cogitari potest: & tamen cum tantopere recepta lectio à uetere dissentiat, dubitandum est an in noua insit uitium, & an supposita sit ab aliquo, ne locus hic tam turpiter fœdatus appareret, cum antiquam se posse corrigere ille desperasset: quod mihi etiam accidit. nihil enim unquam sinceri elicere potui ex tam peruersa lectione: nec tamen committendum fuit, ut hæc quamuis perturbata uestigia delerentur: si forte ab aliquo illis ducibus posset quandoque genuina lectio indagari: & ob hanc causam ipsa testata hîc esse uolui. nam receptam lectionem non uariaui, quamuis aliquantulum ob hoc mihi suspecta esset.* Locus *est in* Bruto, *ubi eadem ferè de* Phalereo *pronuntiat, & parum omnino mutatis uerbis: nec tamen hoc quoque auxilio potui ueram & legitimam lectionem excogitare, ita enim de illo loquitur,* Phalereus *enim successit eis senibus adolescens, eruditissimus*

mus ille quidem horum omnium, ſed non tam armis inſtitutus quàm palæſtra: itaque delectabat magis Athenienſes, quàm inflammabat. proceſſerat enim in ſolem, & puluerem, non ut è militari tabernaculo, ſed ut è Theophraſti doctiſſimi hominis umbraculis. Alter autem (non tamen huic tam ſimilis) locus eſt in epiſtola ad Brutum, quæ ante παράδοξα legitur, qui uidetur communem lectionem adiuuare, Ego uerò illa ipſa, quæ uix in gymnaſijs & in otio Stoici probant, ludens conieci in communes locos: quare in ea fortaſſe acquieſcendum

E LIBRO DE
VNIVERSITATE.

Omnis enim orbis eorum quaſi facilitatis inflexione uertebatur) Minus corrupta eſt antiqua lectio, quamuis nonnihil maculæ etiam in ipſa inſederit. VERTEBAT *autem ea habet, non* VERTEBATVR, *quod rectum eſt. nam uoces illæ* OMNIS ORBIS *accuſandi caſu, multitudinis numero, non nominandi capi debent. Omnis igitur error & macula reſtat in dictione illa* FACILITATIS, *quæ deprauatiſſima eſt. ſinceræ uocis, quæ meo iudicio ibi eſſe debet conſeruata ſunt quædam parua omnino ueſtigia in priſcis exemplaribus: ſic enim eſt in illis* FELICITATE. *quare & ex ijs & ex Græco codice, unde ueritas huius rei exculpi melius poteſt, iudicaui* HELICAE *eſſe legendum, ut quod erat in Platone* ἕλικα, *id eſt* κατὰ ἕλικα, *Cicero helicæ inflexione dixerit. totus locus hic eſt,* πάντας γὰρ τοὺς κύκλους αὐτῶν στρέψασα ἕλικα, *&c. Quàm ſit autem lacer, & diuulſus hic liber, nihil attinet dicere: unuſquiſque hoc & ex Græco* Pag. 370

codice & ex peruulgata eius interpretatione facilè uidere potest. ego sanè quantum diligentia & studio meo potui, conatus sum non paruas maculas, quæ eam partem quæ remansit, occupauerant, eluere: membra illa, quæ ab ipso temporis iniuria ablata erant, ei restituere non potui.

372 Alterum quod antè mouit, in quam partem à conuersione eiusdem & similis pelleretur) Quàm deprauatus antea esset hic locus, facile cognosci potest: nam in eo nec uerborum structura, nec sententia ulla idonea inueniebatur. Acciderat autem hoc incommodum, ut arbitror, imperitia librariorum qui priscæ scripturæ rationem non tenebant: nam in antiquioribus, nisi ab hoc fallare, omnia se rectè habent. sic enim est in illis, ALTERVM QVOD IN ANTIQVAM PARTEM A CONVERSIONE, &c. Non semel autem in his castigationibus admonuimus in ueteribus libris sæpe C pro QV, & è contrario QV pro C inueniri: cuius rei quamuis paruæ, ignoratio sæpe magnas peperit deprauationes. binc ortum arbitramur ut aliqui QVOTIDIE scribant, alij COTIDIE. & ne longiores in re perspicua simus, in multis hoc nominibus accidit. Quanquam nemini dubium esse iam poterat quin hæc sincera esset lectio, tamen ut res planior, manifestiorq; adhuc sit, adponemus Græca Platonis uerba, quæ omnem omnibus scrupulum eximant. Sunt autem hæc, ut perfectam, & absolutam sententiam adducamus, κινήσεις δὲ δύο προσῆψεν ἑκάστῳ, τὴν μὲν ἐν ταὐτῷ κατὰ ταὐτὰ περὶ τῶν αὐτῶν ἀεὶ τὰ αὐτὰ ἑαυτῷ διανοουμένῳ, τὴν δὲ εἰς τὸ πρόσθεν ὑπὸ τῆς ταὐτοῦ καὶ ὁμοίου περιφορᾶς κρατούμενον. Quod igitur Plato dixit, εἰς τὸ πρόσθεν, Cicero uertit, in anticam partem. quemadmodum autem

autem Posticum dicitur quod est post nos, ita Anticum quod est ante nos. declarat hoc Sex. Pompeius accuratißimè, & M. etiam Varro.

E LIBRO PRIMO
DE OFFICIIS.

Ea negare interdum, & non seruare sit iustum) Omnes Pag. 14.
antiquiores libri pro NEGARE, MIGRARE *habent: quam rectam esse lectionem censeo, ut (migrare) hîc agendi uim & significatum habeat, positumq; sit pro transgredi, & transilire: quemadmodum etiam idem uerbum usurpauit in* III. *libro de finibus, cum inquit, Quoniamq; ea natura esset hominis, ut cum genere humano quasi ciuile ius intercederet, qui id conseruaret, eum iustum: qui migraret, iniustum fore. Sic autem legitur in peruulgatis etiam codicibus: quamuis nonnulli deprauare eum quoq; locum tentauerint, eandem pro illa uocem, quæ huc etiam irrepserat, restituentes. Quare puto, cum alibi etiam inueniatur Cicero sic locutus, hîc omnino, ut est in priscis exemplaribus,* MIGRARE, *non* NEGARE *legendum esse.*

Qui uoce freti sunt Epigonos, Medeamq;.) Vetusta 43
lectio, quam probo, MEDVMQVE *habet: ita enim appellata est Pacuuij tragœdia. Nonnulli, qui hoc ignorassent, hac explosa, & deleta uoce* MEDEAM *reposuerunt, cum scirent maxime Medeæ casus, immanitatemq; eius aduersus filios in theatris agitatam esse: nec cogitassent fieri posse etiam ut aliqua tragœdia Medi, eius filij nomine scripta fuerit. Non. Marcellus in dictione* ILICO *adducit Pacuuium in Medo. Iohannes autem Pierius*

& probus, & eruditus uir, ac suprà omnes in literis accuratus in suis in I I I. *AEneidos castigationibus adducit Fl. Sosipatri grammatici locum, ubi mentionem ille facit huius tragœdiæ his uerbis, Pacuuius in Medo cum ostenderet à Medo Medeæ filio matrem quæri, ait, Te sol inuoco, ut mihi potestatem duis inquirendi mei parentis. Quare testimonio & autoritate priscorum codicum, ita censeo esse legendum.*

E LIBELLO
DE AMICITIA.

Pag. 155 Partim *fugiendas esse nimias amicitias, &c.)* Noui hanc *quæstionem diligentißime à* Philosophis *quibusdam esse tractatam, qui omnino* πολυφιλίαν *damnarunt, & multis de causis fugiendam esse existimauerunt: sed tamen* Euripides *in* Hippolyto *coronato ita acutè & eleganter hanc sententiam persequitur, ut putem illinc* Ciceronem *hunc locum accepisse: ita enim ibi loquitur* Phædræ *nutrix:*

Χρῆν γὰρ μετρίας εἰς ἀλλήλους
Φιλίας θνητοὺς ἀνακίρνασθαι:
Καὶ μὴ πρὸς ἄκρον μυελὸν ψυχῆς:
Εὔλυτα δ' εἶναι στέργηθρα φρενῶν
Ἀπό τ' ὤσασθαι καὶ ξυντεῖναι:
Τὸ δ' ὑπὲρ δισσῶν μίαν ὠδίνειν
Ψυχὰν χαλεπὸν βάρος: ὡς κἀγὼ
Τῆσδ' ὑπεραλγῶ
Βιότου δ' ἀτρεκεῖς ἐπιτηδεύσεις
Φασὶ σφάλλειν πλέον ἢ τέρπειν
Τῇ θ' ὑγιείᾳ μᾶλλον πολεμεῖν
Οὕτω τὸ λίαν ἧσσον ἐπαινῶ

Τῷ μικδὲρ ἄγαρ
Καὶ συμφνοῦσι σοφοί μοι.

Emendauimus ſane non pauca & in hoc libello & in Catone etiam maiore: quæ quia ſatis firma & plana arbitrati ſumus, nunc retractare neceſſarium eſſe non exiſtimauimus.

IN PARADOXIS.

Quam delicatas aliorum pateras.) *Veteres omnes libri* FILICATAS. *itaq; & ipſe ſic ſcripſi. Sex. Pompeij ſunt fine. uerba, Filicata patera dicta, quòd ad filicis herbæ ſpeciem ſit cælata.* Pag. 211. in

Sed dementem & inſanum rebus addicam neceſſarijs.) 220 *Inquinatus adeo eſt hic locus, ut quemadmodum corrigi poſſit non uiderim. Optimus omnium quos tractaui codicum, ita habet, ſed mendosè ut opinor & ipſe, Ego uerò te non ſtultum, ut ſæpe: non imbrobum, ut ſemper: ſed dementem rebus ad uictum neceſſarijs. eſſe inuictus poteſt ſapientis animus magnitudine conſilij, tolerantia rerum humanarum, contemptione fortunæ, &c. Quare receptam lectionem ſua ſede non moui, & tamen ueterem ſcripturam, qualis qualis eſt, teſtatam relinquere uolui.*

Serui atriēſes ac tu pari ſtultitia.) *Vetus lectio* ATRIENSES AC TOPIARII STVLTITIAE TVAE, *quam & recepi, & ſinceram iudico. nihil autem peruulgata dici poteſt deprauatius. Multitudo ſeruorum, quam antiqui poſsidebant, facultatem illis dabat, ut unicuique officio & miniſterio ſuos, & peculiares ſeruos imponerent: eosq; appellarent à negotio illo, quod eorum curæ commiſſum & traditum erat. Quare opulenti illi & beati, quibus uiridaria erant, ſeruos qui opera topiaria facerent, habe-* Ibidem.

bant. In Pandectis de instrum. uel instrum. leg. L. instrumento fundi. §. Conseruandi, Qualia sunt dolia, licet defossa non sint, & cupae quibusdam in regionibus accedunt instrumento: si uilla cultior est, etiam atrienses, scoparij: si etiam uiridaria, topiarij: si fundus, saltus, pastionesq; habet, greges pecorum, pastores saltuarij. Cicero etiam lib. III. epistolarum ad Q. Fratrem eandem hanc rem significauit, quamuis non tam aperte: inquit enim, Vt deniq; illi palliati topiariam facere uideantur, & ederam uendere. Nisi fallor, huic loco reddita sua integritas est: quae autem prius erat lectio, & falsa & rudis admodum erat, sententia nunc & plana, & elegans.

Non negligentia, aut laboris fuga commissum est, humanissime lector, quòd in omnibus his, qui oratorem instituunt libris, pauca admodum à me castigata sunt. Cùm enim uetera exemplaria summo studio ac diligentia non mea solum, sed etiam amicorum perquisita, nullibi inuenta fuerint, quid in hac facere aut praestare potui? Benedictus Lampridius, qui me singulari quadam naturae suae bonitate, non meis ullis meritis incredibiliter amat, me mihi non defuisse grauissimus testis erit, qui & ipse ut desiderio meo satisfaceret plures bibliothecas excussit, ac per alios etiam huic negotio aptos homines (floret enim ille amicitia illustrium, ac doctorum uirorum) plura loca, ubi aliquid reperiri posse sperabat, diligenter perscrutatus est: nec tamen aliquid, quod mediocrem opem ullam adferret, inuenire potuit. Quin etiam cum superiore anno Benedictus Varicensius eruditissimus, ac mihi amicissimus iuuenis, officij cuiusdam gratia se Patauium contulisset, de hac ipsa re, mandato meo egit cum summo Oratore, omnibusq; doctrinis exculto uiro

Laxaro Bonamico, renuntiauitq; mihi postea dixisse illum ualde asseueranter, non esse in hoc ullo pacto elaborandum: nullum enim tota Italia exemplar eorum librorum extare, quod ab excusis magnopere discreparet, seq; antea illos ipsos omnibus locis diu multum'que frustra perquisiuisse. Ioannes autem Gaddius, qui cunctis egregijs rebus pro summa sua elegantia splendore'que abundat, trium de Oratore librorum bina exemplaria manu scripta mihi Roma ualde amanter misit, ut est natura munificus ac liberalis: illic autem ea laudari audieram, ob eamq; causam ipsum poposceram, quæ tamen nihilo uulgatis à me diligenter tractata meliora inuenta sunt. Quomodo autem se res habeat, quòd nullum horum librorum satis uetustum exemplar inuenitur, ipsi tamen minus quàm cæteri Ciceronis libri (quantum iudicari potest) corrupti sunt, affirmare non audeo. quid tamen suspicer, proferre non alienum puto. Opinor omnes & formis excusos, & manu scriptos codices quos nunc habemus, ab uno fluxisse, qui multos ab hinc annos Laude Pompeij (quemadmodum plures eius temporis autores tradunt) inuentus est: inter quos Blondus Forliuiensis libro IIII. Romæ instauratæ quomodo id acciderit, diligenter narrat. rectum autem esse puto, cum huius rei cognitio multum hic apta sit, & scriptor ille non ualde celebris, ipsius uerba adponere, Vbi id maxime adiumentum studijs eloquentiæ attulit, quòd repertus Laude à summo uiro Gerardo Landriano tunc ibi episcopo multis maximisq; in ruderibus codex Ciceronis peruetustus, & cuius literas uetustiores paucissimi scirent legere, ad eius perueniens manus, interitum euasit. Continebat is codex præter Rhetoricorum nouos & ueteres qui habebantur, tres quoque

de

de Oratore integerrimos, Brutum de Oratoribus claris, & Oratorem ad Brutum M. Tullij Ciceronis, unde liberatus est bonus ipse uir Gasparinus ingenti quem assumpserat, labore, supplendi quoad poterat librorum de Oratore defectus, sicut diu antea in Quintiliani institutionibus multo labore suppleuerat. Et cum nullus Mediolani esset repertus, qui eius uetusti codicis literam sciret legere, Cosmus quidam egregij ingenij Cremonensis III. de Oratore libros primus transcripsit, multiplicata'que inde exempla omnem Italiam desideratissimo codice repleuerunt. Nos uerò cum publicis patriæ tractandis negotijs adolescentes Mediolanum adissemus, Brutum de Claris Oratoribus primi omnium mirabili ardore ac celeritate transcripsimus, ex quo primum Veronam Guarrino, pòst Leonardo Iustiniano Venetias misso, omnis Italia exemplis pariter est repleta. Quod etiam eo libentius feci, ut uideant omnes id de quo sæpius questi sumus uerum esse, quomodo scilicet superiores illi librorum correctores, in hac prouincia se gerere soliti sint: quemadmodumq; consueuerint totas quandoque sententias & integra etiam loca, nedum singula uerba, sicubi res exigere uideretur, de suo addere, cognoscantq; eorum temporum atque hominum errorem qui rectum putarent scripta antiquorum uetustate dilapsa, & fracta à nouis ingenijs suppleri & restitui: nec mirentur me quandoque uerba quædam parum illustria non reperta in priscis exemplaribus suspecta habuisse, & à iunioribus his supposita esse existimasse. Quòd autem nonnulli libri certis quibusdam locis cuncti inquinati & manci sint, ne id quoque debet mirum uideri, cum eorum exemplaria quandoque singularia extiterint: ut quod uitium in ipsis forte fuerit, necessariò etiam

in ea,

in ea, quæ inde descripta sunt, manauerit: eò autem rem deductam esse atque ita morti propinquos quandoque optimos autores fuisse, ut si unum exemplar (quod fortunæ potius beneficio, quàm hominum diligentia conseruatum est) perijsset, nullum eorum uestigium permansurum fuerit, & testimonio Blondi *in his ipsis, & alijs quibusdam antiquorum uoluminibus, & aliorum etiam fidelißimorum scriptorum manifestum omnibus esse debet. Quare si cogitarimus nos in maximo periculo quondam fuisse, ne funditus his egregijs monimentis orbaremur: non male omnino nobiscum actum putabimus, quòd ea, quamuis deminuta & manca habemus.*

E LIB. IIII. RHET.

AD HERENNIUM.

Non *tam cito Sarissæ Græcia potitæ sunt. Aut idem Gallos significans, dicat,* Nec *tam facile ex* Italia *armatura transalpina depulsa est.*) *Vetusta lectio* MATERIS TRANSALPINA, *quam rectam esse puto. Est enim Materis telum quo utebantur* Galli. Non. Marcellus *de genere armorum hæc duo loca Sisennæ citat, in quibus huius teli mentio est, Sisenna historiarum lib.* III. *Gallia materibus, Sueui lanceis configunt.* Idem *lib.* IIII. *Alij materibus aut lanceis tamen medium perturbant agmen.* Per *hoc autem telum, Gallos intelligi uult, quorum peculiare erat, ut per Sarissas suas, Macedonas. Quia ignotius inuentuq; rarius erat hoc uerbum, ideo hinc deletum fuisse puto: quod etiam ei contigerat in* VII. *libro historiarum* T. *Liuij ubi prælium cum Gallis factum narratur. sic enim legi debet,* Stetitq; *suppresso impetu* Romanus: *& quia iterum fessis subeunda dimicatio* Pag. 103. in fine.

micatio erat, & quòd C O S. *dum inter primores incautus agitat, læuo humeri materi propè traiecto, cesserat parumper ex acie.* Non M A C H E R A, *ut in cunctis impreßis libris olim erat. Germani autem nuper eum locum restituerunt, qui* T. *Liuij libros, quos temporis uetustas & hominum incuria non absumpsit, summa cura, & diligentia emendatos ediderunt: uidi etiam priscum* Liuij *exemplar quod eam uocem incorruptam retinebat.*

E LIBRO PRIMO
DE ORATORE.

Pag. 392. Pœanem aut Munionem citarimus.) *Nemini hic dubium esse potest, quin de pedibus intelligat: qui tamen pes Munio sit, sanè mihi ignotum est.* Audiui *à studioso & fide digno uiro codicem inueniri non planè nouum, nec malum, in quo* M V N Y C H I O N E M *legatur. omnes tamen quos ego uidi, manu scripti, receptam lectionem habent. Munychionem mensis nomen fuisse notißimum est. apud nullos autem inuenire potui ex his, qui de pedibus & numeris agunt, hoc nomen: tractaui autem non paucos, & maxime* Ephestionem, *qui libellum de metris scripsit.* Varijs *sanè hi nominibus appellabantur, ut notum unicuique est, & ualde inter se diuersis, ut non absurdum sit credere quempiam etiam munychionem appellatum.* Munychiam *etiam uocatum esse à* Munycho *quodam colle prope* Athenas *in peninsulæ speciem, qui tris illos portus continebat, traditum est ab autoribus: in quo etiam erat* Dianæ *templum* Munychiæ *cognominatæ. Nihil habeo, quo poßim castigationem hanc confirmare: & uulgatam lectionem falsam & inanem puto. quare satis studiosis sit, me hoc tradidisse quod etiam*

etiam ab alio accepi: ipsi uerò dent operam, ut aliquid certius inuestigent.

E LIBRO SECVNDO.

Feriunt enim aures hominum, cum illa quæ iucunda & grata, tum etiam illa quæ mirabilia sunt, in uirtute laudari.) Nisi ualde fallor, non paruum uitium est in his uerbis, nec tamen id ausus sum corrigere, ueritus receptam lectionem sine testimonio ueterum codicum condemnare, in eiusq; locum meo ingenio excogitatam ponere. quod igitur de hac re meum iudicium semper fuerit, nunc exponam. Arbitror pro FERIVNT, *legendum esse* FERVNT, *dictionemq; illam* AVRES *primo multitudinis casu capi debere: tertiam uerò ab ipsa* ILLA *scilicet, quarto, contrà, ac antea necesse erat facere: nec aliter rectam ullam structuram esse puto, aut sententiam horum uerborum: ut dicat magis esse accommodatas laudationibus, iucundasq; auditu primas illas uirtutes: nec tamen omittendam esse explicationem earum quæ magis in animis eorum qui audiunt, admirationem procreant, quàm iucunditatem. facilè enim patiuntur aures hominum cùm prima illa, quæ iucunda & grata, tum secunda etiam, quæ admirabilia sunt, in uirtute laudari. Res nunc tam manifesta est, ut non opus esse putem eam alijs argumentis, quæ sanè non deessent, confirmare.* Pag.492

E BRVTO.

Eisq; nosmetipsi ad rerum naturalium memoriam comprehendendam impulsi, atque incensi sumus) Credimus uocem illam NATVRALIVM *uacare, nec ullo pacto* Pag.570

ibi stare posse, ut intelligat Atticus (is enim est qui loquitur) librum quem scripsit de antiquitate: dicatq; se libris Ciceronis de rep. excitatum, & impulsum fuisse ad illius libri confectionem, cuius Cicero multis locis mentionem fecit, ut paulò antè cum Brutum sic loquentem inducit, Nempe eum dicis, inquit, quo iste omnem rerum memoriam breuiter, & ut mihi quidem uisum est, perdiligenter, complexus est. Sed etiam Cornelius Nepos in eius uita his uerbis, Moris etiam maiorum summus imitator fuit, antiquitatisq; amator: quam adeo diligenter habuit cognitam, ut eam totam in eo uolumine exposuerit, quo magistratus ornauit, &c. Complexus igitur est historiam, & memoriam temporum Atticus suo libro, non rerum naturalium scientiam. Quomodo autem rectè appellari poßit memoria rerum naturalium non uideo, cum eodem modo semper illæ se habeant, & nunquam cessent rursus gigni, & interimi. memoria uerò de illis rebus dicatur, quas ex historia factas scimus.

383.in fine. *Ludis Luctatijs.) Liber quem habui manu eruditi & perdiligentis uiri Nicolai Nicoli scriptus, pro* LVCTATIIS, IVENTATIS *habet: quæ lectio oculos mihi aperuit ad sinceram lectionem indagandam, in quo sanè parum laboraui. Obseruaueram enim multis in locis (ut aliàs testatus sum) in dictionibus quæ per duo* V. *nunc scribuntur, alterum in priscis exemplaribus suppressum esse, quemadmodum (iuare) pro (iuuare) ut uocis huius affinis exemplum adferam. nam in alijs etiam eadem macula insedit. Est in* III. *libro Taciti hic locus, qui ab eo, qui hoc obseruasset, facile corrigi potuit, Frustra uulgatum dictitans, non licere Dialibus egredi Italia, neque aliud iussum quàm Martialium Quirinalium'que flaminum.*

num. IVS SVVM *enim pro* IVSSVM *legendum est.* (*Iuuentatis*) *igitur statim suspicatus sum esse legendum. Iuuentatem autem deam eius ætatis, non Iuuentutem dici iam antea mihi cognitum erat, quemadmodum etiam emendaueram libro primo de Natura Deorum in illo loco, At poëtæ quidem nectar, ambrosiam, epulas comparant, & aut Iuuentatem, aut Ganymedem pocula ministrantem. Exemplum mihi solum ex uetere memoria, quod rem confirmaret & patefaceret, statim non occurrebat: cætera, quantum coniecturis credi potest, non deerant. Quare cum alijs de causis Romam ad Marcellum Ceruinum scriberem, iuuenem doctrina, ingenio, & humanitate clarum, uisum est illum de hac mea opinione certiorem facere, simulq; quid sentiret de hac re, ipsum interrogare. Ille autem mihi respondit sibi hanc castigationem ualde probari, & quo certior ea haberetur, protulit locum hunc T. Liuij è libro* XXXVI. *qui omnem rem declarat. Item Iuuentatis ædem in Circo Maximo C. Licinius Lucullus Duûmuir dedicauit: uouerat eam* XVI. *annis antè M. Liuius* COS. *quo die Asdrubalem, exercitumq; eius cecidit: idem Censor eam faciendam locauit. De hac igitur uoce amplius non est dubitandum, uulgataq; lectio explodenda, ut falsa, & inepta. Restat solum accuratè considerare, quòd Cicero dicit ludos illos nouisse Liuium Senensi prælio, an in eo nomine* SENENSI *sit adhuc mendum, ut puto, legiq; debeat* SENONENSI, *una syllaba aucta dictione, quam incuria fortasse librarius omisit. cùm enim Asdrubal cum exercitu cæsus sit iuxta Metaurum amnem à Senonibus Gallis, qui eam regionem iam antea occuparant, à seq; nominauerant, potuit id prælium Senonense Cicero appellare. nam Senogallia urbs in uicinis locis sita,*

ab illis etiam condita, & sic uocata fuit.

587 *Quòd is in dicendo ornatior, acriorq; esset.*) Nonnulli *pro* ORNATIOR *legunt* FORTIOR, *quos planè non reprehendo. Idem codex & ipse hac parte inquinatus est: sic enim habet,* AD HORTOR ACRIOR'QVE. *Est autem signum, quod supra eam uocem est in eo libro, more Græco nota aspirationis. Pristina lectio, quæ* ORNATIOR *habebat, nullo modo mihi placet: quæ postea restituta est, multo melior uidetur, nec tamen uestigijs quæ restant sinceræ & ueræ scripturæ respondet. nihil ego autem ex illis, quod magis quadraret, elicere potui, & tamen testata relinquere ea uolui.*

588 *Scriptores illos male multatos exisse cum Galba.*) Codex ille Nicolai, de quo suprà locutus sum, MVLCATOS *habet, quam lectionem ualde probo. Hoc uerbo usus est Tacitus. Et Terentius etiam Eunucho, Male mulcabo ipsam. Item Adelphis, Ipsum dominum, atque omnem familiam mulcauit usque ad mortem. sed alios etiam optimos autores frequenter id usurpasse arbitror. sed quia aliquanto ignotius, & obscurius erat, à recentioribus illud correctoribus sublatum (ut opinor) fuit, & pro illo,* MVLCTATVM *repositum. Quis enim uerbum in sermone pronuntiare uereatur, quo Terentius Latini sermonis candidißimus autor usus sit? Hoc quod ego suspicor uerisimile esse iudicari potest, quòd in uulgatis codicibus nusquam legitur: debere autem in locis quos suprà adduximus esse, ex priscis exemplaribus cognoscitur. Nam quòd in Taciti impreßis etiam exemplaribus ita legatur, factum est studio & diligentia Beroaldi illius, qui priores quinque libros ex ueterrimo eo codice qui tunc è tenebris erutus erat, descripsit, & edidit: nondum enim*

in manus uenerat eorum qui huiuscemodi loca contaminare solent. Quare quantum coniectura iudicari potest, existimo illum etiam locum Ciceronis in lib. VI. *in Verrem ita legi debere, Clamor à uigilibus fanique custodibus tollitur, qui primo cum obsistere, ac defendere conarentur, malè mulcati clauis, ac fustibus depelluntur.* Non MVLTATI, *ut in omnibus est impressis: & omnino nisi fallor, non est hoc uerbum ex illis, quæ propter uetustatem à plerisque repudiabantur, & iam obsoleta erant.* Potius *puto ipsi uicinitatem literarum, quam habet cum alio uerbo* MVLTO *obfuisse. Cum enim multi quàm diuersam uerba hæc uim habeant, ignorarent, confuderunt, è duobusque unum fecerunt.* Paulò *suprà, locus est meo iudicio deprauatus: quare notam ad eum adposui: & hoc rectius esse putaui, quàm quemadmodum alij fecerunt emendare.*

Quo magis expurgandus est sermo, & adhibenda quàm obtrusa ratio quæ mutari non potest.) *Vereor ne in his uerbis aliqua insit macula: nam & per se illa mihi non parum suspecta sunt, & in illo satis probato codice. diuersam, quamuis perturbatam lectionem, inueni, eam hic adponam:* ET ADHIBENDA QVANTVM OBRVSSA RATIO, *&c. Signata autem erat ea uox ut deprauata in uetere illo nota quadam, qua qui librum cum descripsit, mendosa loca indicare consueuerat.* 637

EX ORATORE.

Itaque se purgans iocatur Demosthenes, *negat in eo positas esse fortunas Græciæ, in hoc in eum, huc an illuc manum porrexerit.*) Non *paruum mendum in priore dicto* Pag. 670

est. Quis enim ullum idoneum sensum ex tam pertubata lectione elicere queat? Eandem tamen scripturam in melioribus manu scriptis inueni: nonnulli autem eruditi uiri, ex Græcis (ut arbitror) Demosthenis uerbis, non incommode hunc locum sic restituerunt, NEGAT IN EO POSITAS ESSE FORTVNAS GRAECIAE, HOC AN ILLVD, HVC AN ILLVC MANVM PORREXERIT. *Omnino si ita legas, sententia integra est: mihi tamen tutius uisum est, antiqua lectione conseruata, locum ut uitiosum, nota qua soleo, indicare: ut institutum meum seruem non temere priscam scripturam peruertendi: nimis enim id lubricum, & periculosum puto. discedit enim satis liberè à priscis uestigijs ille castigator: nam sententia Demosthenis ex eius uerbis præclarè intelligi potest, si quis eam quærit: potius desiderandum erat uidere quibus uerbis eam Cicero expreßisset.*

EX TOPICIS.

Pag. 279. *Additur etiam descriptio quam Græci* καταγραφὴν *uocant.) Vetusta lectio, quam probo,* χαρακτῆρα *retinet. Sic etiam illam appellauit in Oratore, cum dixit, Sed iam ipsa forma restat &* χαρακτὴρ *ille qui dicitur, qui qualis esse debeat, ex ipsis quæ suprà dicta sunt, intelligi potest. Et lib. II. epistolarum ad Q. Fratrem, Dic mihi uerum, num aut res eum, aut* χαρακτὴρ *non delectat? nihil est quod uereare.*

AD LECTOREM.

HAEC SVNT *quæ in meis castigationibus mihi aliqua explicatione egere uisa sunt: reliqua uerò haud his sanè pauciora, per se patebunt, ac nisi fallor, eruditis probabuntur. Hæc autem ipsa penè, ut nunc edidi, olim in marginibus mei libri cum attentius illum legerem, adnotaram. Cùm enim nunc longius mihi tempus dari non posse scirem, quomodo satis spatij habuissem ad tot Ciceronis uolumina relegenda, nedum accuratè considerandas? Accedebat eò, quòd alijs postea literis deditus, hæc ex animo dimiseram: ut satius fuisse putarim ad eas me cogitationes & iudicia referre, quæ tunc, cum hæc acriore studio & diligentia pertractabam, de his locis feceram, quàm nunc post tot annos penè in his studijs nouus, aliquid non satis maturè cogitatum adferre. Eo autem sermone hæc exposui qui mihi ex ore fluxit, quod quidem facilè me omnibus probaturum puto. Nihil enim minus mihi elaborandum esse existimaui, quàm quibus uerbis hæc enarrarem, dummodo illis quod uellem, complecterer: quæ tantisper in uita permansura putarim (atque ita uelim) donec fidem meam liberauerint, ac (si modo id facere potuerint) lectionem à me inductam comprobarint. Nec enim ullam ea reconditam eruditionem continent, aut alia quapiam re commendantur ut ualde amari, caraq; haberi debeant, ob idq; etiam cum suum munus peregerint, longius detineri. Propter hoc autem scripta sunt, quia neminem uolui in hoc meo negotio falli, qui aut nimis crederet, aut magis quàm oporteat, contra ueritatem pugnax esset. & hæc causa fuit, quòd semper testimonia ueterum codicum produxi,*

exempla quæ castigationes cōfirmare uiderentur protuli, atque omnes denique rationes & argumenta in medium attuli, ut aut illis crederetur, aut qui eis non moueretur, minimeq́; ea digna existimaret quibus fides haberetur, posset aliam quæ magis idonea uisa esset, lectionem sequi. Nonnulla *sanè ex his, ac multa fortasse ab alijs quoque animaduersa esse potuisse non nego: nec enim occultis quibusdam auxilijs usus sum, sed uetera exemplaria quæ mihi præcipuè adiumento fuerunt, semper omnibus in promptu fuere.* Quædam *enim eorum sunt in nobili illa & nunquam satis laudata* Mediceæ *familiæ bibliotheca, quam amplißimi illi ac sapientißimi uiri Cosmus &* Laurentius Medices*, plurimis è* Græciæ *ruinis* Italiæq́; *latebris, non sine ingenti labore & sumptu erutis libris, confecerunt: quæ etsi nondum explicata est, studiosorum tamen commodis priuatim seruit.* Reliqua *uerò in Diui* Marci *altera non minus priscis uoluminibus referta, quæ omnibus omni tempore patet: uno tantum ex priuata domo usi sumus: quod tamen & ipsum eruditißimi & accuratißimi quidam uiri habuerunt, quantuḿque sibi commodum fuit tractauerunt. Cæteris uerò quæ in huiuscemodi negotio necessaria sunt, quemlibet paratiorem esse puto.* Vtinam *autem qui ea quæ me præterierunt, præstantibus suis ingenijs inuestigarint (si ulli sunt, quemadmodum ego suspicor) uelint ea cæteris impertire: sic enim suus huic scriptori splendor quandoque reddetur, & cùm à multis nunc cupidè legatur, maiore adhuc uoluptate in eo undique purgato & nitido, studiosi omnes commorabuntur.* Nam *ego tantum abest ut offendar si aliquis plura & meliora attulerit, & me quoque ubi opus fuerit, refelle-*

rit:

rit: ut tum deniq; labores quos in hac re suscepi, largè compensatos putem: si quemadmodum ego nonnullos studio & opera mea ex erroribus in quibus erant eripui: sic ipse in quibus deceptus sim, quæq; non uiderim, amicè & beneuolè docear. scire enim cupio: nec res ulla est, in qua si iuuer, tantopere gaudeam. In collatione autem ueterum librorum usus ualde sum fideli diligentiáq; Ludouici Bonaccursij opera, eruditi sanè iuuenis, & in arte grammatica, quam publicè hic Florentiæ maxima cum laude profitetur, acutissimi. Cum igitur ipsum huius mei negotij socium habuerim nec insuauem nec inertem, multaq; ille, ut mihi inserviret, incommoda in hoc perpessus sit, meas partes esse existimaui, hoc testimonio studium, operamq; eius commendare, ut si qua ipsi laude ex nostro hoc labore digni sumus, ipse quoq; debitam sibi inde partem auferat.

ATTENDE autem Lector an posteriores nostræ cogitationes duobus tribusúe in locis sapientiores sint: nam tales illæ esse uetere prouerbio dicebantur.

Libro epist. ad Quintum Metellum pagina 138. Confectas & consolidatas, &c. Nuper cum Mediceum codicem accuratius super hac castigatione consulerem (nunquam enim mihi illa penitus satisfecit) cognoui ueterem scripturam me fefellisse. Quare cum ea tantum nixus (consolutas) legerim, & ipsa quoq; titubet, diligentius esse puto totam rem considerandam, & fortasse ad priorem lectionem redeundum. Antiquam hic ponemus, quæ sanè ualde manca & incerta est: nam & copula deest, quæ uidetur tamen esse necessaria, RATIONES CONFECTAS CONSOLATAS DEPONEREMVS.

Libro secundo ad Qu. Fratrem, pagina 575. Erant omnia iam formis excusa, cum incidi in locum quendam ex

epistola ad Varronem, de quo non incommodum esse puto hic agere. non dissimilem autem ille huic uim significatumq; (ut opinor) habet: uerba quidem certè eadem utriusq; sunt, NVNC QVVM CONFECTA SVNT OMNIA, DVBITANDVM NON EST QVIN EQVIS VIRIS. *ita enim scriptum est in antiquis libris, quamuis excusi fermè omnes priorem uocem corruptam habeant: nonnulli autẽ, neq; hi peiores, sinceram sanè eam, sed posteriorem immutatam, deprauatam dicere non audeo.* Arbi*tror autẽ sic ut in illis est conformatam esse dictionem illam ab aliquo, cui* Erasmi *castigatio ualde probaretur. Cùm tamen omnes codices antea ambobus in locis eandem lectionem retinerent: considerandum est diligentius, an* EQVIS VIRIS *potuerit esse prouerbium: quod & ipsum summo studio & omni apparatu significarit. non enim uideo cur tam facilè duobus locis* VIRIS, *in* VELIS *conuerti debeat. Quod si ingenuè quod quisq; sentit, liberè proferre debet, admoneo eruditum lectorem ut accuratè uideat, an eodem hoc prouerbio fuerit in* VIII. Philippica *Cicero usus, cum idem significare uellet: quod in cunctis tamen excusis libris eo etiam loco corruptum, & inquinatum sit (adeo omnia mendorum plena sunt) ac pro* VIRIBVS, *legendum sit* VIRIS, *qua in uoce uitium manere suspicor. ita autem illi habent,* Putabam *fore ut omnes inflammati odio, excitati dolore, armis, equis, uiribus* D. Bruto *subueniremus. Quod si cui (quia eius ratio obscura est, nec facilè explicari potest, quomodo equi & uiri coniuncti sint) hoc prouerbium parum certum est, sciat is, me quoq; nihil de eo compertum habere: nollem tamen ueterem scripturam commutasse. quod si tunc hæc animaduertissem, profectò non fecissem.* Nihil *autem difficilius esse puto, quàm*

uelle

uelle obſcuriorum quorundam prouerbiorum originem aperire: nam multa antiquorum truncata adducuntur, & cauſam,ortumq; etiam noſtra tempeſtate,noua quædam ſæpe cum habent, quem ægrè poßit aliquis omni ſtudio inueſtigare. Quod ſi neceſſe eſt QVADRICIS POETICIS inferioribus uerbis adnectere, cogitandum eſt an hoc prius prouerbio uſus fuerit in epiſtola ſua Quintus: cui parti literarum ob hanc cauſam Marcus etiam ipſe ſuperiore illo prouerbio reſpondere uoluerit: nam habere hæc uerba, de quibus nunc agimus, prouerbij uim, notius clariuſq; eſt quàm ut declarari debeat.

Lib. I. Tuſcul. Pag. 318. Ad confirmandam caſtigationem illam primi libri Tuſculanarum Pag. 318. quam ego nimis fortaſſe lentè ac faſtidioſe probaui, ualent hæc duo optimorum autorum exempla, qui & ipſi eo uerbo eodem ſignificatu uſi ſunt. Horatius lib. primo odarum, Hic innocentis pocula Leſbij Duces ſub umbra. Plautus Amphitryone. Mer. Cadus erat uini, inde impleui cirneam. SOS. ingreſſu'ſt iam. Mer. eam ego ut matre fuerat natum, uini eduxi meri.

INDEX EXPLICATIONUM PETRI VICTORII.

A

Ἀνατρέφειν

Calidus

Cur

Muny

Per

Stoma

perficiendi, totumq́; præstandi, facultatem deesse pulchrè intelligerem: si tamē huic rei diligenter studuissem, speraui me, si non desideria illorum extinguere, saltem lenire, & aliquantulum mitigare posse. Huic *igitur studio intentus, seponebam cotidie aliquid, & eodem tēpore omnibus* Ciceronis *libris opem aliquam adferebam: non enim uni, aut alteri tantum operi addictus erā, & in eo totas cogitationes meas consumebam, intelligebamq́; quanto diutius in hoc instituto meo perseuerassem, tanto plura, ac meliora à me inuentum iri.* Verùm *cùm semper in omni mea uita statuerim, aliorum potius amicorum, ac prudentiū hominum de me iudicijs, quàm meis stare: cùm sæpe ab amicis poscerer, ut quæ ad eam diem animaduertissem, peruulgarem: non potui diutius has ipsorum flagitationes sustinere, decreuiq́; cupiditati eorum morem gerere.* Nactus *autem tempus à cotidianis meis laboribus uacuum, quo etiam ab illis magis premebar, & ad hoc nunc agendum impellebar, accuratè* Epistolas Ciceronis *relegi: & quæcunq́; iam in illis adnotaram, & nonnulla quoq́;, quæ nunc mihi succurrerūt, collegi, ex ijsq́; paruum quoddam uolumen confeci. Additus etiam est labor, nonnulla quæ olim à me animaduersa erant confirmandi: quæ res maius uolumen ipsum effecit. nam ad me perlatus est liber, nuper* Venetijs *impressus,* Epistolarum, *quas familiares uocant: in quo scholia quædam sunt doctorum, & ingeniosorum uirorum: quorum nonnulla contra me, ac iudicium meum studiosè facta uidentur.* Commodum *igitur uisum est, de illis rebus, in quibus reprehendebar, iterum disserere.* Non *minus enim utile esse puto, uetera confirmare, quàm noua contexere.* Non *quò sententiam meam, si forte falsa est, tueri, ac pertinaciter defendere uelim: (nunquā enim hoc sciens faciam. nam quam-*

uis rebus meis, quemadmodum natura cogit, amicus ſim: magis tamen ueritatem ipſam amo) ſed ne forte ſiquandò obſcurior, aut breuior in illis explicandis, quàm oportebat, fui, culpa ingenij mei uera ac bona cauſa periret, eodemq́; tempore de opinionibus, ac iudicijs aliorum diſputaui, quemadmodum mihi uiſus ſum, modeſtè, ac temperanter: nunquàm enim alicuius iniuria naturam, conſuetudinemq́; meam obliuiſcar. Eruditi nunc, ac ſapientes uiri, quid rectum ſit, uidebunt: quibus ego, quemadmodum æquum eſt, totam rem permitto: & à quorum iudicio, autoritateq́; nunquàm declinabo. Quòd ſi potuiſſem ullo pacto ſine exiſtimationis meæ iactura, aut quod maius eſt, ſine optimi ſcriptoris detrimento opiniones nonnullorum tacitus præterire, libenter feciſſem: ne uiderer ex aliorum erratis laudem mihi uelle comparare, aut concertandi cupiditate teneri, à qua re natura mirificè abhorreo: quod prioribus meis ſcriptis, & plurimorum clarorum, ac prudentium uirorum, qui me bene cognitum habent, teſtimonio cognoſci poteſt. Quemadmodum autem nunc in Epiſtolis Ciceronis laboraui, ac non pauca in illis animaduerti. ita cogito, atque id Dijs adiuuantibus præſtabo, reliqua eiuſdem ſcripta eodem ſtudio, atque diligentia perlegere: ut orationes etiam, de quibus olim nullas curas, ac cogitationes ſuſcepi, non relinquam: ſed quicquid in illis, aut ope uetuſtorum codicum, aut accurata ipſarum lectione animaduertero, omne perſcribam. Et quamuis putem alios doctos, & acutos uiros, huic quoque ſtudio nauare operam: quod tamen à diligentia, & mediocri eruditione mea expectari poteſt, non patiar id magnopere deſiderari. Sed hæc erunt, cùm per moleſtas occupationes licebit: è quibus tamen quodcunque uacuum

temp

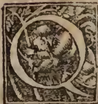
tempus eripere potero, perire non patiar. Statui enim omne reliquum tempus ætatis meæ, quod cursu sanè naturæ non paruum est, nec culpa, aut uitio meo minus, aut deterius fiet, in communibus utilitatibus collocare: ut quãdoq; etiam maiora, grauioráq;, quàm hæc sunt, in manus eruditorum meo studio, ac diligentia elaborata uentura sperem. Sed hæc etiam, ut antea diximus, aliàs erunt. Nunc autem huius mei laboris, qui penè absolutus est, primam partem, Campane, ad te mitto: & eo potißimum ad te mitto, quia tu præcipuè me ad hoc nunc agendum incitasti: affirmans non esse has illius generis literas, quæ diu multumq; in manibus haberi, ac premi debeant: nec etiam me impediri dixeris, si quid postea, quod lucem aliquam Ciceronis scriptis afferat in mentem uenerit, quin tertiò, & quartò quoq; idem opus aggredi poßim: præsertim cùm paucis diebus, quicquid est, quod in his rebus fieri poßit, absoluatur. Quemadmodum igitur tuam in primis autoritatem secutus, hoc aggreßus sum: ita nunc ad eandem tuam autoritatem confugio, ac uolo hoc, quicquid est libelli, tuo nomine commendari, si tu edendum id statueris: nam de hoc quoque à te deliberari uolo. Postquàm enim ego impositum à te mihi hoc onus non recusaui, ita nunc tu hoc non parum oneris, ac molestiarum, imponi tibi à me æquo animo patiere. & ut meus in his colligendis, & explicandis labor fuit, ita nunc tuus erit in statuendo, quid illis faciendum sit. Quòd si tu hanc curam suscipere uolueris, quemadmodum cupio, & opto: confido te id consilij capturum esse, quod mihi semper, ac tibi honestum futurum sit. (nam tua quoque in hoc negotio non mediocris res agitur) Cognoui enim aciem ingenij tui: & quum alijs omnibus in rebus libenter iudicium tuum sequar, in hac ne digitum quidem ab ea discedere rectum

esse non putarem. Scio enim in hoc literarum genere quantum ualeas, & quantam etiam laudem apud omnes meritò consecutus sis, qui doctissimos, & acutissimos uiros imitatus, multas subtiles, & eruditas quæstiones in Vergilij poëma confeceris: & non pauciora, quàm Græci homines in suo poëta fecerant, quem omnibus ingenij uiribus ornarunt, in Latino, *qui turpiter penè ab omnibus destitutus erat, adnotaris.* In *eodem igitur stadio, sed maiore cum laude uersatus, quid de meis his nugis faciendum sit, tecum ipse deliberabis.* Et *ut accuratius de tota re tecum ipse quæras, cogita illas tibi quemadmodum diuulgandas, ita etiam defendendas esse.* Quòd *si tanta prælia pro me aut subire non uis, aut sustinere te non posse putas, sapientius facies, ac mihi quidem gratius, sit aut eas supprimes, aut ne unquàm emanare poßint, conscindes, ignéue combures.* Vale VI. ID. *Septemb.* M. D. XL.

PETRI VICTORII

CASTIGATIONES POSTERIORES IN EPISTOLAS *quas uocant familiares.*

E *libro ad* Lentulum, Epistola I.

VOD commodo Reipub. *Accuratè olim, si non doctè, de hoc loco disseruimus, ueterem scripturam notam fecimus, quomodo ab alijs restitutus esset ostendimus, quid nostræ sententiæ foret libere pronuntiauimus, & in omni re cum fide nos geßimus,* Quòd *ueterum codicum autoritati ualde tribuimus,*

iustè

iustè reprehendi non possumus. si nimis illis credentes, quandoq; decipimur: malumus in hanc partem peccare, quàm contra illorum fidem de aliqua re pro arbitrio nostro statuentes in culpam incidere. De *uerborum integritate quæstio esse potuit:* De *sententia,* Si COMMODO REI P. *legi debet (quod facilè credimus, & tunc etiam secuti sumus) nihil ambigi potest. Sunt tamen docti uiri, qui ueriorem alteram esse putent, quòd & sententia illius magis delectentur, & quum studiose plurimos inspexerint, nullum manu scriptum codicem habere* REIP. *inuenerint.*

Libro 1. *Epistola* 2.

Lentuli consulis. Codex *Medicæus* LENTVLI *habet. Iam diu audiui fuisse nonnullos, qui* LVCII *mallent.* Nihil *sanè certi statui potest: receptam tamen lectionem ueriorem puto. Peccabant autē sæpe antiqui librarij, quemadmodum aliàs docui, in huiuscemodi rebus. Cùm enim notas illas non intelligerent, quod imperitis hominibus in mentem ueniebat, scribebant. Hæc autem omnia in Senatu agitata sunt,* L. Philippo, & Cn. Lentulo Marcellino Coss. *ut* Dion *etiam narrat, qui cùm de reductione* Ptolemæi *regis egisset, adiungit,* ταῦτα μὲν ἐπίτε λουκίου φιλίππου, καὶ ἰωδῖ γναίου μαρκελλίνου ὑπάτων ἐγένετο.

Eadem Epistola.

Frequentes ierunt in alia omnia. *Vbaldinus* Bandinellus, *cùm ab hinc* XXX. *menses* Romam *proficiscens,* Florentia *ita faceret, diuertissetq; apud* Carneseccam *optimum, & maximis in rebus spectatum iuuenem, à me conuentus est: cupiebam enim eum uidere, quem multis de causis plurimum amabam. Cumq; omni illo tempore (exiguum autem fuit) quod* Florentiæ *mansit, sæpe unà fuissemus, multumq; sermonem de studijs literarum habuissemus,*

narra

narrauit mihi omnia,quæ à Manutio pro huius loci declaratione traduntur:dixitq́;,arbitrari se,maculam occupasse locum illum Sex. Pompeij *,quæ tamen nullo negotio deleri posset,legiq́; debere,*iijs *uerbis præit:ominis uidelicet causa,quod nos ualde probauimus. Vtinam quemadmodum in eadem patria nati sumus,& iisdem studijs tenemur, ita iisdem quoq; in locis uiuere potuissemus:ex illius enim ingenio,& eruditione non paruos fructus cepissem,& ille fortasse multis in rebus,& studijs,& officijs meis delectatus esset. Sed quoniam id non accidit, propter diuersam uitæ rationem,nactus hanc occasionem, notum ei, & omnibus alijs facere uolui amorem quo illum prosequerer: & ne facilè extingueretur,his etiam monimentis testatum relinquere,optimum esse iudicaui.*

Libro I.*Epistola* 3.

T. Ampius. *Multis locis in his epistolis, ubi erat* Appius AMPIVS *reposuimus, ut penultima nostra in librum ad* C. *Memmium castigatione docuimus. Secuti autem sumus ueterum codicum fidem. Manutius postea argumento non insulse excogitato, antiquam scripturam confirmauit.* Delector *autem plurimum, cùm uideo aliquos nouis rationibus ueteres animaduersiones meas comprobare.*

Eadem Epistola.

Ego tibi à ui. *Ipsi ut nunc legitur emendauimus:præter enim antiquorum codicum fidem uerba quæ sequuntur ita legi debere ostendunt,* VI EXCEPTA. Vis *autem non tantum à* Tribb. Pl. *fieri poterat, sed etiam à priuatis hominibus.* Id *autem per se planum est, & à* Cicerone *declaratur,cùm inquit, ad* Q. Fratrem *de* Clodio, Qui *etiam priuatus eadem manu poterit conciones*

concita

concitare, Veriusq́; uis appellari potest, quæ à priuatis fit, quàm quæ à magistratu. Qui enim publicam personam gerunt, quamuis contra leges faciant, rectè tamen atque ordine se illa facere multis persuadent, quod Cicero etiam paulò suprà declarat, cùm inquit, Qui nunc populi R. nomine, re autem uera, sceleratißimo latrocinio.

Libro 1. *Epistola* 4.

Clamore conuicioq́ iactatus est. *Mendosè, ut opinor, in Medicæo codice legitur* IACTVS, *pro* IACTATVS: *contrà, ac eodem hoc in libro* IACTATA *pro* IACTA, *in illo loco: Ea fundamenta iactata esse. Has autem maculas in optimis etiam exemplaribus indicasse utile esse existimo, ne omnibus in rebus illis fides habeatur. Quam malè autem his diebus & in senatu, & ad populum, acceptus sit Pompeius, uberius à Cicerone exponitur in epistola ad Q. Fratrem, cuius initium est, Scripsi ad te antea. ex qua etiam facilè perspicitur exitum illius reip. non potuisse longè abesse, quæ permitteret optimum & fortißimum ciuem à petulantißimis & flagitiosißimis hominibus tantopere uexari: & in qua turbidè, ac tumultuosè maximæ res agerentur.*

Eadem Epistola.

Qui per prouinciam imperij tui, pecunias ei cred. *Sic in omnibus excusis libris, nulla uarietate legitur: in Medicæo ita scriptum est:* Qui per prouinciam atq; imperij tui prouincias ei credidissent. *Mendosè prorsus & negligenter. Est tamen accuratè uidendum, ex hac tam inquinata scriptura, an aliquid boni erui poßit: si enim locus coniecturæ detur, ita libenter legerem, Qui per prouinciam, atque imperium tuum pecunias ei credidissent. nam sæpe sic loquitur, ut etiam in hac epistola,*

Libro 1. *Epistola* 8.

Sicut & meis temporibus scimus, & multis aliis accidisse accepimus. *Expunximus hinc olim extremam uocem, freti autoritate meliorum codicum, qui nullum ipsius uestigium retinebant: in* Medicæo ACCIPISSE, *legitur, non* ACCIDISSE. *unde (quemadmodum arbitror) fluxit uerbum illud* ACCEPIMVS. *parius enim ille error causa fuit maioris erroris. peccauerat librarius quòd* P. *pro* D. *posuerat, quemadmodum etiam ad* Terentiam *in illo loco, Obuiam nobis prodeas: Scriptum enim in eadem est,* PROPEAS. *contrà ac supra illum in* DIETAS *fecisse docuimus, ubi* D. *pro* P, *scripserat.* Hoc *autem animaduertisse, non penitus inutile esse arbitrati sumus: nam & huic loco lucem affert, & superiorem illum confirmat.*

Eadem Epistola.

Non modo præmiis. *Ita quoque in Medicæo legitur, ut* Manutii *emendarunt: quod cò etiam libentius adnotaui, ut paulatim perspiciatur, nihil in aliis sinceri esse, quod non hic quoque legatur, multaq; in aliis multis fœde, & mendosè scripta esse, quæ hic non reperiantur.*

Eadem Epistola.

Bonorum omnium consensus. *Quid de hoc loco senserimus, facilè qui uult intelliget, tutò (ut arbitramur) in omnem partem: nam ueterem scripturam proposuimus, quid scrupuli in illa esset (etsi omnibus apertum erat) indicauimus: quomodo etiam labes facta esse posset, exposuimus: lectionem illam secuti sumus, quam etiam qui nunc nos accusant, antea probauerant: nisi enim ita fecissent, in suum certè librum eam non coniecissent: quæ illic (ut opinor) displicere cœpit, posteaquam uiderũt me quoq; ab ipsa non penitus abhorrere.* Nam quòd *mendacii me arguunt,* quòd

quòd dixerim omnes uetustos codices illam retinere, ridiculum est: quomodo enim ipse omnes uidere potui? quòd si possem, etiam nollem: neque enim mihi honestum esse puto omnem ætatem in ueteribus libris excutiendis consumere, & operam meam maioribus in rebus utilem esse posse existimo. Vtinam potius tantum studium in his rebus non posuissem, quantum olim posui. Nõ loquor de Ciceronis libris, in quibus purgandis expoliendisq; omnem operam ab omnibus præclarè collocari iudico, sed de alijs longè minoribus autoribus, in quibus castigandis puer olim, iudicio peccans, multum diuq; laboraui. Omnes igitur, quos uidi scilicet, & perspexi, qui nec pauci omnino fuere, nec quemadmodum cotidie magis apparebit, pessimi.

Eadem Epistola.

Primum illa furia. *Mirificè delector ueris Vbaldini laudibus, gaudeoq; non parum, mecum illum sentire. Quòd si antea hanc lectionem sequebar, nunc eam ualdè diligo, postquam illum audiui acerrimi iudicij hominẽ ipsam quoq; suo ingenio excogitasse. Cùm autem quibusdam non insulsis (ut opinor) rationibus eam confirmassem, nõ magis ipsam ui earum, quàm illius unius testimonio, ueram esse puto.*

Eadem Epistola.

Cumq; eum nec persuad. n c. r p. n. *Hunc locum, quem ualde quidam suspectum habent, nullam in optimis exemplaribus uarietatem habere cognoui. quod si cogitemus, quum Cicero de Platone inquit, Cumq; eum nec persuadendo, nec cogendo regi posse uidisset: à se Platonem intellexisse. ab alijs enim, qui cogere non dubitassent, regi potuisset: omnis scrupulus euelletur. de se autem uno Platonem locutum esse, superiora uerba declarant. Intellectus totius loci, & si apertus est, à me tamen breuiter exponetur.*

netur. Cum Populus Atheniensis iã desiperet senectute, deq; uia recta discessisset, necesse erat ei, qui ipsum corrigere uellet, aut quod illi rectũ esse intelligeret ei persuadere, aut uim afferre, & inuitũ cogere: in quorum neutro sibi elaborandum esse Plato existimabat: cũ rationes illũ contempturum esse existimaret, ac se frustra omnẽ operam in ea repositurum esse arbitraretur: Imponere autẽ necessitatẽ patriæ nefas esse iudicaret: cuius rei causam ipse reddit accuratissimè, partim in epistola ad Perdicam in qua hæc sunt: πρὸς ταῦτ' εἰπεῖν, ὅτι πλάτων ὀψὲ ἐν τῇ πατρίδι γέγονε. καὶ τὸν δῆμον κατέλαβεν ἤδη πρεσβύτερον, καὶ εἰθισμένον ὑπὸ τῶν ἔμπροσθεν, πολλὰ καὶ ἀνόμοια τῇ ἐκείνου ξυμβουλῇ πράττειν. ἐπεὶ πάντων ἂν ἥδιστα καθάπερ πατρὶ συνεβούλευεν αὐτῷ, εἰ μὴ μάτην μὲν κινδυνεύσειν ᾤετο. πλέον δ' οὐδὲν ποιήσειν partim in priore epistola ad Dionis propinquos, quæ qui scire uolent, apud autorẽ ipsum quærent.

Eadem Epistola.

Par pari. In Medicæo codice, PAR PRO PARI legitur: quemadmodum Paulus in uetere exemplari se reperisse testatur: id nos etiã antea adnotaramus: sed cum neq; in Terentio, quẽ olim Politianus cum uetustissimo, & probatissimo illo Petri Bembi contulerat, ita legeretur, neq; in altero perantiquo, quem domi habeo, ullum uestigium huius lectionis reperiretur, nihil immutare ausus sum, magisq; Terentij librorum testimonio sua in re standum esse censui, quàm aliorum, qui sæpe in alieno negotio negligentes esse consueuerunt. animaduerteram præterea Ciceronẽ Libro 16. ad Atticum uel potius Atticũ ipsum ita locutũ esse, Prouide si cui quid debetur, ut sit unde par pari respondeatur. Cognoui tamen posteà studio, ac diligentia amicorum uetustum Terentij exemplar, quod in Vaticana bibliotheca

est, PAR PRO PARI, *habere. & ipse quoq; in alio, quod in diui Marci Florentiæ est, eandem scripturam inueni: quare quamuis alij aliter emendarint, hanc ueram esse puto Terentiani carminis restitutionem.*

Eadem Epistola.

Libertatem. *Si autoritati librorum standum est, facilè omnes pro nobis iudicabunt: longè enim superiores in hac re sumus: Medicæus certè, & uetustate, & integritate cæteros uincit. Si argumētis, non parua etiā à nobis prolata sunt. Nam quod nōnulli excogitarunt, inane est, esse antitheton* SVSPICIONE CVPIDITATIS, *superiori uoci* LIBERALITATEM: *nouum enim hoc est Ciceronis argumentum. Antea exposuerat, quæ in Lentulo erant, quæ hortarentur ipsum statim prouinciā successori tradere: addit postea, quid alij de ipso existimaturi sint, si aliter fecisset.*

Eadem Epistola.

Cur enim tibi hoc.n.g.n. *Iam accuratè enim olim de hac re disputauimus, totq; argumentis sententiam nostram confirmauimus, ut nihil nunc addere poßimus, neq; etiam necessarium esse existimemus. Nam quod putant nonnulli, se exemplis ijs (quibus declararunt aliarum quoque epistolarum initia ex titulis pendere) quod uolunt comprobasse, nullam uim habet: neq; enim nos id negamus: Sed quod tunc docuimus, sententiam illam frigidam esse arbitramur. nunquam autem nobis obscurum fuit, quosdam sensus in principijs epistolarum ex titulis pendere, nam ille etiam huiuscemodi est,*

CVRIVS M. CICERONI SVO SAL.

S. V. B. *sum enim* χρήσει μὲν *tuus:* κτήσει δὲ *Attici nostri. Illud deniq; suspicionem nobis hanc mouit, quòd totam epistolam ante ad exitum peruenisse uidemus, quàm aliquid*

epistola

epistola dignum in ea expositum sit. aliud deniq; est, quod hic desideramus, et quod facit, ut non paruam partem ipsius amissam esse credamus.

E *libro ad Curionem*, Epistola I.

Quodq; in omnibus tuis rebus. *Sunt qui existiment se solos hunc locum rectè distinxisse, qui uereor ne decepti sint: ego enim sensum, qui ex priore interpunctione eliciebatur, ueriorem esse puto: Cum enim causam suprà diligenter reddidisset, cur unam, & eandem ob rem diuersis de causis, & dolorem, & uoluptatem cepisset: addidit, se præterea absentia illius lætatum esse, quòd omnibus in rebus fœlix, fortunatusq; fuisset, adeò ut nihil à fortuna postulare potuerit, quod ipsi prosperum eueniret, quin illa Curioni cumulatè largita sit: id enim est respondere optatis. nam particula* QVE *si accuratè perpendatur, manifestò ostendit, cum superiore sententia hanc partem coniungi debere. Quia tamen magna in re leuiter Cicero illum admonere uult, ne ferocis animi adulescens ægrè ferret (iniquo enim animo ea ætas reprehẽsiones accipere consueuit) ideo breue esse dicit, & se propter admirabilem amorem illud reticere non posse affirmat. Quid autem sit, statim exponit, postquam beneuolentiam illius sibi conciliauit, & spiritus nobilißimi adulescentis aliquantulum mitigauit.*

Libro 2. *Epistola* 9.

Quos ille iactitat. *In ambabus suis editionibus Manutij* IACTITABAT: *in ijs tamen, qui antea excusi erant, & in manu scriptis, quos uidimus* IACTITAT, *legitur, Quid illi secuti sint, nõ uideo, nec ipsi exposuerunt: cupio à doctioribus cogitari, an melius legi poßit,* ACTITAT: *ut in eodem penè uerbo ludat. Mihi sanè hæc lectio uehementer placet, quamuis in nullo manu scripto*

codice eam inuenerim. Nam quod in nostro legitur.

Quod ita factus sis, *è ueteribus libris erutum est, & sanè ita legi debet: quemadmodum enim suprà ei gratulatus erat, quòd ædilitatem adeptus esset, ita nunc ipsi gratias agit Cicero, quòd ita ædilis factus sit, id est, cum inimici sui ignominia: deiecerat enim* Hirrum *Cælius ædilitate, & industria sua, ut ille repulsam pateretur, effecerat. ita frequenter loquitur* Cicero, *ut in* Pisonem: *Sed omitto, ut sit factus uterq; nostrum.*

Lib. 2. Epistola 10.

Imp. appellatus apud Issum. *Ad* Att. *de eadem re scripsit, uberiusq; aliquanto totum hoc negotium narrauit: quo in loco se ipsum quoq; lusit facetißimè. est autem* 374. *Antipater poëta scripsit* Epigramma, *quod incidi uoluit in sepulcro* Persarum, *qui in eo prælio pro rege suo pugnantes ab* Alexandro *cæsi sunt, in quo etiam* Issum *appellauit: quia autem id elegantißimum est, placuit mihi hic illud scribere:*

Ἰσσοῦ ἐνὶ προβολῆσιν ἁλὸς παρὰ κῦμα κιλίσσης
Ἄγριον, αἱ περσῶν κείμεθα μυριάδες
Ἔργον ἀλεξάνδροιο μακηδόνος, οἵ ποτ᾽ ἄνακτι
Δαρείῳ πυμάτην οἶμον ἐφεσπόμεθα.

Lib. 2. Epistola 12.

Ita tumultuosæ conciones, ita molestæ quinquatrus. *Siue conciones molestæ, & non tantum tumultuosæ à* Cicerone *appellatæ sunt, siue quinquatrus ipsæ molestæ appellatæ sint, quòd eo potißimum die turbidæ, & nefariæ conciones habitæ sint, necessariò intelligimus diem, quo res illæ* Romæ *gestæ sunt, non quo* Ciceroni *in prouinciam allatæ: non enim lectionem illam ullo pacto probamus, quæ in impreßis antea erat. Docuimus enim olim bonos scriptores*

tres potius hoc genere in hoc nomine usos esse, quàm neutro, castigauimusq; locum Taciti, qui in hac uoce corruptus erat. Cicero etiam ad Cornificium inquit, Quinquatribus frequenti Senatu causam tuam egi.

Lib. 2. Epistola 13.

Quod mihi significabãt tuæ literæ subdubitare. *Mediceus codex,* Quod nihil significabant. *Quare animaduertendum est, an melius legi poßit, Quòd nonnihil significabant: hoc intellectu,ut dicat Cicero, in Cælij epistolis quædam uerba esse, quæ obscurè significent hanc suspicionem in animo illius residere, de alienata uoluntate ipsius erga Appium, dictio illa* MIHI *non magnam ullam uim habere uidetur eo in loco, nam si id significabant literæ Cælij,non magis Ciceroni quàm omnibus alijs qui eas legissent, significabant, nec tamen firmitudinem aliquam hoc argumentum habet, quare de tota re nihil adfirmamus.*

Lib. 2. Epistola 15.

At omnium ferè exemplo. *Nonnulli se ita hunc locum, qui mendosus erat, castigasse aiunt, de quo cum illis non pugnamus: neq; tamen furti nos reos agere statim oportebat, præsertim cùm in omnibus manu scriptis nullo discrimine, quemadmodum legi debet, scriptum inuenerimus. Præter antiquorum codicum fidem ita illam tractauimus, ut diu nos, diligenterq; de ea quæsiuisse planum omnibus fecerimus.*

Ibidem.

Qui omnes Casſios,Antoniosq; complexi sunt. *Sunt qui in sensu horum uerborum tradendo non parum decepti sint: non enim narrat Cicero, se iccirco Cælium præposuisse prouinciæ, quòd uellet sibi gratiam reliquo-*

rum eiusdem familiæ conciliare, neq; arbitratur Pompeium & Cæsarem id consilium in præficiendis Quæstoribus secutos fuisse: sed inquit, se id penè fecisse coactum, exemplo potentißimorum uirorum, qui Quæstores suos omni ratione, qua potuerunt, ornarunt, & illorum gratiam omni beneuolentiæ genere iniuerunt: id enim est COMPLEXI SVNT. *ut paulò antè cùm de* App. Claudio *sermo esset. Quid est causæ cur mihi non sit in optatis, complecti hominem florentem ætate, opibus, &c. Nisi enim Quæstorem & ipse præposuisset, timebat illum iratum, qui iniquo animo tulisset se honorem illum à Cicerone impetrare non potuisse: quem antea Quæstores Caßius & Antonius à suis Proconsulibus & Impp. accepissent. Quòd autem Caßios & Antonios numero multitudinis dixit, non nouum est apud Ciceronem, sed usitatum & elegans: ut in epistola ad Pætum* 127. *Itaq; te cùm uideo, omnis mihi Granios, omnis Lucilios, uerè ut dicam, Crassos quoque, & Lælios uidere uideor. Sed etiam doctißimus & politißimus scriptor* Plato in Symph. καὶ ὁρῶν αὖ φαίδρους ἀγάθωνας, ἐρυξιμάχους. παυσανίας ἀριστοδήμους Σωκράτη ἢ αὐτὸν τι δεῖ λέγειν. Hanc *esse sententiam huius loci inde etiam intelligi potest, quòd epistola ad Qu.* Thermum Prop. *quæ penultima huius libri est, Cicero magnopere ei suasit, ut prouinciæ præficeret Quæstorem: docens id rectum esse, & fieri debere: ostendensq;, nisi ita fecisset, multas fortasse molestias, ac pericula illum sibi conciliaturum esse: quòd Quæstor ignominia affectus meritò illi semper iratus erit, & nactus aliquam occasionem nocendi cum sibi id iure posse facere uideatur, nunquàm illam dimittet.*

Lib. 2. *Epistola* 16.

Quod autem in maritimis facillimè sum. *Sic in meo*

meo libro scribi uolui, quia in antiquis codicibus ita scriptum inueni, & eum sensum, quem ita collocata uerba præ se ferrent, meliorem iudicaui. In alijs cunctis impreßis, Quod autem in maritimus sum, facilè moueo. Quod in maritimis facillimè sum, id est, Quod in maritimis prædijs libenter maneo, quòd ualde delector uillis meis, quæ mari propinquæ sunt: id enim significat facillimè sum libro II. de Oratore 209. Quod & dici ornatißimè possunt, & audiri facillimè, id est, cum delectatione & suauitate. libro XIII. ad Atticum: Locum habeo nullum, ubi facilius esse poßim, quàm Asturæ. Qui autem me uident in maritimus esse, non existimantes me id facere inductione animi, neq; scientes me mirificam capere uoluptatem ex his meis uillulis, suspicantur me id facere, quòd nauigationem expectem, & hinc auolare cupiam. nec tamen illi hoc stultè cogitabant, & rationem habebat hæc ipsorum suspicio: Quod autem facillimè in maritimis esse consueuerat Cicero, cum causa etiam ipse faciebat, nam iuxta mare uillæ in mediterraneis locis positis præponebãtur, & ut Græci dicunt, παραθαλάσσια, uel παράλια χωρία magni æstimabantur. Id etiam confirmat Plutarchus grauißimus scriptor in Sympos. libro primo cap. IIII. Qui, inquit, usurpari à multis in sermone hanc sententiam, ambulationem iuxta mare, & nauigationem iuxta terram suauißimam esse: cuius rei ipse causam quoq; reddit, ἀκούω οὖν πολλῶν λεγόντων ὅτι πλοῦς μὲν ὁ παρὰ γῆν, περίπατος δὲ ὁ παρὰ θάλασσαν ἥδιστός ἐστιν. Ad quam sententiam arbitramur nos respexisse doctißimum poëtam Vergilium lib. II. Georgicorum, cum inquit, sermonem cum Mecœnate habens, ades, & primi lege littoris oram: Declarauit enim ijs uer-

bis se illum ad rem iocundam inuitare. Astura autem Ciceroni uilla maritima erat, ut Plutarc. quoq; in Cicerone his uerbis docet: πυθόμενοι δὲ τὰς προγραφὰς ἔγνωσαν εἰς ἄστυρα μεταβῆναι χωρίον παράλιον τοῦ κικέρωνος.

Lib. 2. Epistola 16.

Non enim te celaui amorem. Cùm hic locus antea manifestò corruptus esset, à me est, quemadmodum in nostris uides, restitutus: quod tamen diligentia potius, quàm industria ulla mea factum est: ueterem enim scripturam reposui, quàm ne parua quidem immutatione facta in Medicæo repperi: illam cur reijcerem nihil erat. Siqua in hoc loco obscuritas est, ea ab historia nascitur, quam ignorari mirum uideri non debet.

Eadem Epistola.

Sed ego fortasse uaticinor. Rectè hoc uerbum declarat Paulus, eodemq; & ipse intellectu accipiendum puto: quam autem uim hic habet uaticinor, eandem in Phormione par huic aßimileq; uerbum habet Ariolor. potuisset hoc aliquos fallere, quòd & rarior est hic significatus huius uerbi, & senes etiam oraculis diuinationibusq; gaudent, & ipsi res futuras diuinare libenter solent, quod lepidißimus poëta Aristophanes in sua comœdia docuit, cum inquit, ὁ δὲ γέρων σιβυλλιᾷ. Sed ut diximus uerus ille sensus est, nam inquit statim: Recordor enim desperationes eorum, qui senes erant adulescente me: & quæ sequuntur. Aristot. autem lib. 11. de arte dicendi, quo loco mores & studia omnium ætatum refert, appellat ipsos δυσέλπιδας, quòd nihil unquam boni sperent, aut uix omnino ægreq; sperent: quod duabus de causis fieri affirmat, quas ipse acutißimè, quemadmodum alia omnia, excogitauit.

E libro

E libro ad Appium, Epistola 3.

Pro nostra consociatissima uoluntate. *Multis modis probari potest, ueriorem, melioremq; esse antiquam lectionem à nobis restitutam: non enim loquitur tantum Cicero de uoluntate sua erga Appium, sed de mutuis animis: & hoc maiorem uim habet ad persuadẽdum Appio quod uult, si ostendat animos ipsorum inter se coniunctos esse, nec se ullo pacto dubitare de uoluntate ipsius, & animi propensione erga se: nam respondet hæc uox superiori* CONIVNCTISSIMO, *& alijs etiam in locis Cicero hæc uerba copulauit tertio libro de Finib. Ad ciuilem communitatem coniuncti, & consociati sumus. Si acutè perpendantur superiora uerba, declarabunt,* CONSOCIATISSIMA *legi debere: nam & coniunctißimo & amicißimo conueniunt animis mutuis, ac paribus uoluntatibus: quod inclusum quoq; est in ea uoce* CONSOCIATISSIMA, *minimè uerò in* CONSTANTISSIMA: *nã in uulgata lectione est,* ERGA TE, *ut de uoluntate tantũ Ciceronis erga Appium intelligi oporteat, non de Appij quoq; erga Ciceronem: nam si sine uerbis illis* ERGA TE, *legatur, falsum omnino esset, quamuis ita quoq; non ualde uerum sit: nam dubitari non potest, quin graues inter illos inimicitiæ fuerint. Quamuis autem Cicero ostẽdere postea conetur uoluntatem suam erga illum imminutam non esse, parcius tamen loquitur, neq; quemadmodum hic facit constantißimam illam appellat sed constantem, & adiungit con scientia: alijs enim aliter uidebatur. In uetere lectione* NOSTRA *complectitur etiam uoluntatem Appij: in uulgata uerò Ciceronis tantùm quanto magis hæc officia expectari debeant ab illis, quorum uoluntates tuis respondent, & cum tuis consociatæ & coniunctæ sunt, quàm ab illis, qui*

quamuis tu illos diligas, parem erga te animum non habeant, apertum est. Addo etiam minimè hîc accommodatum fuisse uerbum CONSTANTISSIMA, *& potius quàm Appium hortari, aut impellere posset (si ita locutus esset) ad id quod studebat, læsurum fuisse: cùm negare non posset simultates inter eos intercessisse: nam exprobrasset, culpa illius factum fuisse, quòd amicitia interrupta esset, si affirmasset uoluntatem suam erga illum constantissimam fuisse. infrà autem ubi ita loquitur, se purgat, & apertè culpam huius incommodi in illum transfert, inquit enim, Itaq; conscientia meæ constantis erga te uoluntatis rescripsi tibi subiratus. Vox autem ipsa* CONSOCIATISSIMA, *nemini molesta aut suspecta esse debet, qua Cicero multis in locis usus est. Horatius Dissociari, opposito sensu dixit in epistola ad Quintium: Continui montes nisi dissocientur opaca Valle. Quare cùm in optimis ea exemplaribus reperiatur, & huic sententiæ ualde accommodata sit, non uideo cur debeat repudiari.*

Libro 3. Epistola 7.

Addo urbanitate, quæ est uirtus, ut Stoici rectissimè putant. *Multum huic nomini tribuisse Stoicos ostendit etiam Plutarchus in commentario, quo declarauit, quomodo deceat adulescentes legere poëtas: diuersam enim & penitus contrariam uim apud illos habere ἀςεῖον nomen alteri quod est ἀμαθὴς intelligitur ab eo qui locum eũ Plutarchi accuratè animaduertit: disserit autem quemadmodum Stoici nihil commune esse iudicarent uirtuti, ac uitio: & quemadmodum Vrbanus apud illos (ita autem uocabant uirtute præditum) omni culpa uacaret, & omnes res rectè facere posset. Imperitus autem (id erat apud illos uitiosus) omnibus criminibus obnoxius esset, & in omni semper ne-*

gotio

gotio laberetur, uerba ipsius hæc sunt: πολλὰ πάνυ τοῖς στωϊκοῖς χαίρειν φράζουσα μήτε τι φαῦλον ἀρετῇ προσεῖναι μήτε κακίᾳ χρυστὸν ἀξιοῦσιν. ἀλλὰ πάντως μὲν ἐν πᾶσιν ἁμαρτωλὸν εἶναι τὸν ἀμαθῆ περὶ πάντα δ᾽ αὖ κατορθοῦν τὸν ἀστεῖον. *Hæc adnotasse mirificè utile esse credo ad huius loci perspicuitatem qui aliter obscurißimus esset.*

Libro 3. Epistola 8.

Et quadam dissimilitudine institutorum meorum ac tuorum lædi se putat. *Si accuratè perspicies, bone lector, hunc locum uidebis* TE PVTAT, *legi debere, te inquam ò Appi: de illo enim agitur: & quidam suspicabantur, nullam aliam ob rem tanta continentia, & æqui tate uti in prouincia Ciceronem, nisi ut Appij furta, & improbitatem argueret, demumq; ut existimationem illius uio laret. quos tamen Cicero ipse diligenter refellit, & in his epistolis, & ad Atticum. Nihil enim aliud significat totus ille locus ad Cælium 28. Genus institutorum, & rationum mearum &c. & ille ad Att. 379. Hanc nonnulli amici Appij ridiculè interpretantur, qui me iccirco putent benè audire uelle, ut ille malè audiat, & rectè facere non meæ laudis, sed illius contumeliæ causa.*

Libro 3. Epistola 10.

Nimirum ex Epicteto. *Mirantur nonnulli quòd dixerim in omnibus quos uidi manu scriptis, tria hæc uerba esse, cum ipsi in nullis inuenerint: quod tamen sine causa faciunt: illa enim merito admirationem mouere debent quorum causa obscura est & facilè explicari non potest: huius rei ratio procliuis & aperta est, quia tantæ uetustatis, ac probitatis codices nacti non sunt. Quòd si illi, qui & eruditi satis, & diligentes sunt, ea repudiarunt, postquàm à me declarata & confirmata sunt, mirantur librarios imperitos*

peritos, & negligentes homines, quamuis in libris, unde exscribebant, inuenerint, ea reliquisse? Omnes *qui nescirent* Epictetum *regionem esse, monstra uerba illa putarent. Cur autem tantopere displicere debeant non uideo, nec ipsi aliquid afferunt.* Num *barbara sunt, & parum* Cicerone *digna? aut illarum sententia absurda est? Atqui docebo alijs in locis, cum de simili re ageret,* Ciceronem *eodem pacto locutum esse: nam de puritate harum uocum ambigi non potest.* In Verrem, 81. De *qua expugnatione cum legati ad* C. Neronem *in Asiam,* Samo *uenissent: eandem enim uim hic habet* Samo, *quod suprà ex* Epicteto. Neq; *ego tam impudens: aut stultus essem, qui hæc fingerem, quæ facile redargui possunt: semper enim præ me tuli ex duobus maximè hæc exemplaribus accepisse, quorum alterum est in* Diui Marci, *alterum in nobilissima* Medicæ *familiæ bibliotheca. illa autem omnibus diei horis ab unoquoque uideri, ac tractari possunt. Conferam iam hunc libellum, quum* Lodouicus Faber, *ac* Donatus Ianoctius *humanissimi, atque eruditissimi uiri, hunc industria sua, ac diligentia laborem meum adiuuare uolentes, ut qui his ingenuis literis ualde delectantur, & mihi honoriq; meo amicissimi sunt ad me scripserunt, se quoque hæc sæpe suis sedibus iniustè exturbata uerba in duobus manu scriptis exemplaribus repperisse, qui sunt optimi, ac liberalissimi hominis* Ioannis Gaddij, *quod mihi audire iucundum fuit: illa enim* Romæ *posita in illustri, ac studiosis hominibus semper aperta, atque hospitali domo, fidem meam defendent, & me ab omni crimine uindicabunt.*

Eadem Epistola.

Quæ à me profecta atque instituta sunt. *Mediceus codex* profecta, *habet, & alter etiam non melius, quorum*

quorum autoritatem ſecuti ita & nos legimus. Huius *autem nominis in hoc loco uis aperta eſt:quo etiam ſenſu accepit in epiſtola ad Catonem,cùm inquit:A me autem hæc ſunt profecta,quæ ego in beneficij loco non pono,ſed in ueri teſtimonij ac iudicij.* Incluſam *autem illud in ſe habet alterius uerbi uim,quod quidam malunt:nam niſi perfecta,& abſoluta eſſent,non rectè dici poſſent profecta,ſed adhuc eſſent inſtituta,& inchoata.* Sed *hæc minuta, & puſilla ſunt : illud momenti maioris, quòd noſtram animaduerſionem ijdem non probant,qua iudicauimus , quædam paulò pòſt deeſſe.* Illa *autem mirificè nobis placet , & ut audio alijs doctis, & ingenioſis uiris:nam quod illi arbitrantur in commentario de ijs rebus egiſſe* Ciceronem,*quem ad Appium miſerit,hoc uerum eſſe nullo pacto credere poſſum:nam ſtatim inquit,* Atque *hæc agimus,& agemus , &c. quaſi commentarius inter hæc & ſuperiora uerba inculcari poſſet , aut de commentario in his epiſtolis unquam Cicero locutus ſit.*

E *libro ad Seruium* Sulpitium,Epiſtola *4.*

Modicè hoc faciam , aut etiam intra modum. Aul.Gellius Libro x i i i.*cap . mentionem huius loci fecit his uerbis: ſed poſtea in libro* M.Tullij *epiſtolarum ad Ser.* Sulpitium,*ſic dictum eſſe inuenimus,* Intra *modum,ut intra* Cal. *dicunt,qui dicere citra* Cal. *nolunt.* Quem *locum eo libentius adduxi, quia oſtendit, quomodo ueteres citare ſoliti ſint teſtimonia horum librorum:neq; enim tunc* Primus,Secundus, Tertius *appellabatur: ſed liber nomen ſumebat ab eo,ad quem prima epiſtola ſcripta eſſet, quod nos uetuſtatis amatores obſeruabimus.*

Libro 4. Epiſtola *5.*

An illius uicem(credo)doles? Non *uideo cur immutari*

mutari scriptura debeat: habet enim recepta quæ eadem est cum antiqua, idoneum, & accommodatum sensum. Cùm suprà exposuisset, nihil esse quod magnopere lugere deberet, quòd filiam amisisset, ex persona ipsius, quia maiora commoda amiserit, & tanta, ut hoc additum non magnam uim ad dolorem adfferre poßit. Nunc declarat ex persona filiæ, nihil etiam esse, cur tantum dolorem suscipiat. nihil enim illa, aut non multum damni fecit, quòd tam miseris temporibus è uita discesserit.

Libro 4. Epistola 10.

Et si nihil noui, quod ad te scriberem habebam. *In Medicæo, quæ extrema hic est dictio non legitur, nec alia pro illa restituitur: quod uitio librarij factum est, qui in exscribenda epistola omisit, quod antè in capite libri, dum indicem faceret, posuerat: ita enim legendum est:* Et *si nihil erat noui, quod ad te scriberem, magisq; literas tuas: & quæ sequuntur.*

Libro 4. Epistola 12.

In nobis dominatur. *Medicæus quoque liber* IN BONIS, *habet. nulla certa adferri possunt argumenta, quæ doceant hoc, aut illo modo necessariò legi debere, & utraq;, quantum ego intelligo, lectio defendi potest.*

Libro 4. Epistola 13.

Vt te horter & obsecrem. *Ea est in Medicæo libro scriptura, ut inde utraq; lectio duci poßit: neutrã enim ille integram habet, & utriusq; non parua uestigia retinet: ita enim habet.* Vt te ortem & obsecrem. *quàm olim ueriorem esse censuerimus, quibusq; argumentis usi, omnibus notum: nihil tamen decerno.*

È libro ad Metellum, Epistola 2.

Egi cum Claudia uxore tua. *Hæc est Clodia illa P.*

Clodij soror, quam in oratione pro Cœlio Cicero uexat multis contumelijs. Impudica enim fuit, & existimata est cum P. fratre stupri consuetudinem habuisse. Appellabant ipsam uulgò, Quadrantariam, quòd cùm amatorem suum grandem pecuniam illa poposcisset, callidi ingenij adolescẽs, qui sine damno rei familiaris uellet libidinem suam explere, quadrantes, abiectißimam pecuniam ex ære, ut argenteos nummos, in loculos ei immisit: qua re cognita, & fabula peruulgata, illa postea ita appellata semper est. Tangit hanc rem obscurè Cicero pro Cœlio, cùm inquit: Nisi fortè mulier potens quadrantaria illa permutatione familiaris facta erat balneatori, & toto illo loco 622. Audita, & peruulgata, & percelebrata sermonibus res est: nam quod in fine inquit, Nisi omnia quæ cum turpitudine aliqua dicerentur in istam quadrare aptè uiderentur. allusit illo uerbo ad hoc nomen Quadrantariam. Plutarchus totam historiam narrat in Cicerone. Et ut obscurißimum Quintiliani locum interpretari conemur, arbitramur nos Quadrantariam Clytemnestram Claudiam hanc esse, quam Quadrantariam appellauerit Cœlius ex fabula suprà exposita. Clytemnestram autem, quia illa coniugi suo Q. Metello mortem attulisse credita est, quemadmodum Clytemnestra Agamemnoni, quamuis hæc ferro, illa ueneno grassata in maritum sit. Agit de hac suspicione Cicero in oratione pro M. Cælio, cùm inquit: Proh Dij immortales, cur interdum in hominum sceleribus maximis, aut conniuetis, &c. nam in fine huius loci apertius adhuc: Ex hac igitur domo progressa ista mulier de ueneni celeritate dicere audebit? non'ne ipsam domum metuet, ne quam uocem eijciat? non parietes conscios? non noctem illam funestam, ac luctuosam perhorrescet? Verba Quintiliani

sunt

sunt hæc in VIII. libro cap. de Tropis, cùm de ænigmatibus loqueretur: Et oratores nonnunquàm, ut Cælius: Quadrantariam Clytemnestram. ita enim legi debet, non ut in uulgatis Cæciliu[illegible] Cæcilius enim Poëta Comicus fuit, non orator. Sed alijs etiam in locis apud Ciceronem, ut quondam ostendimus, hæc nomina inter se commutata fuerant. Ex uerbis quoque Ciceronis paulò antè citatis magnum mendum sustulimus.

Eadem Epistola.

In annuo magistratu. Vt quondam docui Medicæus codex in animo magistratu, habet: aliorum iudicium non reprehendo: sed quia unicuique licet, quid ipse sentiat proferre, suspicor legendum esse, INAMI MAGISTRATV, deleta posteriore parte mediæ uocis, priore autem cum primo monosyllabo copulata: ita enim & antitheton erit, & parua immutatio fiet, natum hic esse mendum arbitror ex principio consequentis dictionis.

Eadem Epistola.

Nec in te ut scribis animo fui mobili, sed ita stabili. Omnes sciunt stabilem animum mobili oppositum esse, quod testimonio etiam hoc Ciceronis confirmatur: non tamen omnes spondeos stabiles mobilibus trimetris opposuisse Horatium in libello de Arte poëtica nouerunt. Corruptus enim locus ille est, & pro mobilibus, in cunctis impressis codicibus Nobilibus legitur, cum quidam manu scripti NOBILIBVS retineant. quam ueram esse illius loci lectionem, qui attentè eum legent, facilè animaduertent: tradit enim non multo ante cœptum esse inseri trimetris spondeum, cùm apud antiquos poëtas in eo genere carminis rarò reperiretur. Appellat autem mobilia trimetra, quæ ex iambis ac pedibus, qui syllabas breues habent

bent constarent: labuntur enim illa, & miram celeritatem in se continent. Si quis lentè hanc castigationem probaret, & uulgata lectione teneretur, autoritate Aristotelis uictus, sentẽtiã mutare debebit, qui in primo libro περὶ ποιητικῆς iambica & tetramenta κινητικὰ, id est, mobilia appellauit, cùm antea heroicum metrum στασιμώτατον, id est, maximè stabile appellasset, quod multos in se spondeos recipit.

Libro 5. Epistola 10.

Actiones expostulant. *Ita legendum est, quemadmodum etiam uetusti codices habent: non ut Manutij in priore, & in posteriore sua editione scripserunt,* Actione expostulant. *In Verrem 115.* Actionem eius rei postulant.

Libro 4. epistola 12.

M. Cicero S. D. L. Lucceio Q. F. *Quod in Mediceo codice constanter seruatum animaduertimus, id ipsi quoq; custodiuimus.* LVCCEIVS, *scilicet esse illius nomen, non* Luceius. *Quod quamuis parui momenti esse uideatur, non multi quoq; laboris est retinere, postquàm antiquis monimentis fidem habere uolumus, prӕterquàm quòd semper hic per duo* CC *scribitur, uidimus etiam* Romӕ *in antiquo lapide hoc nomen ita scriptum esse.*

D. M.
LVCCEIAE
SECVNDINAE
TI. CLAV.
PRISCVS VITRICVS
VIX. AN. II. MEN. V.

Sed alium etiam Arretij esse scimus, in quo idem nomen eo-

dem pacto scriptum sit.

Eadem Epistola.

Vnus enim Xenophontis libellus, in eo rege laudando. *De Agesilao sermo est, & intelligit laudationem ipsius à Xenophonte confectam & appellatam Agesilaum, quæ ad nostra etiam tempora peruenit. Neque tamen ea est, ut quidam crediderunt, quæ inter uitas Plutarchi legitur, & mores, resq; ab eo gestas continet: liber enim ille à Plutarcho scriptus est, qui & ipse Agesilai uitam quemadmodum multorum clarißimorum uirorum edidit: sed unà cùm alijs Xenophontis commentarijs legitur. Veneti tamen Plutarchi codices, illam ut non ueram Plutarchi nota illi adposita habent, qui error ab eo ortus est, qui epistolam confecit, qua diuinum illud Plutarchi opus commendauit: in hac enim re falsus est. multa quæ in ea uita leguntur, manifestò arguunt, illam Chæronei esse, & longe aliam ab ea, quam monimentis literarum Xenophon prodidit.*

Ibidem.

Verecundiores esse Præcones, ludorum gymnicorum. *Elegantißima sententia, qua etiam usus est doctißimus uir Plutarchus in commentario, quo docet, quomodo quis poßit sui ipsius laudes citra inuidiam prædicare: nec tamen à Cicerone minus eleganter aut copiose exposita est. Græci autoris uerba hæc sunt, quæ cum Latinis conferre inutile non erit,* ἀλλὰ καὶ τοὺς στεφανομένους ἐν τοῖς ἀγῶσιν ἕτεροι νικῶντας ἀναγορεύουσιν, τὴν ἀηδίαν τῆς περιαυτολογίας ἀφαιροῦντες.

Libro 5. Epistola 14.

Quam discesserat. *Antiqua hic olim à nobis, & elegans lectio restituta est, quàm tamen quibusdam non*

probauimus, spero tamen illam doctis alijs, & ingeniosis uiris probatum iri. Libro VII. *epistolarum ad* Att. Cicero *eodem pacto locutus est. Quum enim* Pompeij *peccata colligeret, & omnis de eo sermo esset, nomen ipsius nunquam posuit. Aluerat Cæsarem, eundem repentè timere cœperat, conditionem pacis nullam probarat, &c.* Possemus *& alia exempla adferre: sed hoc, quod ualdè accommodatum est, contenti erimus, & alios etiam fore arbitramur.* Postquam *autem illius elegantißimæ epistolæ, & cum magno ardore animi scriptæ, mentionem fecimus, ostendemus in Græcis uerbis, quæ in ipsa inclusa sunt, nihil uitij contineri, nec illa Aristophanis esse, quemadmodum nonnulli crediderunt, qui ualde in hac re falsi sunt, quamuis autem huius rei maturum tempus nondum sit, semper tempestiuum esse puto, studiosos literarum adiuuare.* In *optimo nostro epistolarum exemplari ita leguntur, ut à nobis exscripta sunt, nec non in commentarijs* Suidæ: *quod mihi non paruum argumentum est, illa rectè habere.* Animaduerti *postea ipsa à* Clemente *usurpari in* VI. Stromate: *& eodem pacto ibi legi, ut in epistolis* Ciceronis, *& in commentarijs* Suidæ, *nam uetustos etiam libros* Suidæ *inspexi, eosq́; nihil ab excusis dissentire cognoui: quare his tot, tamq́; incorruptis testibus de synceritate illius lectionis credendum puto.* Qui *ea nuper ad* Aristophanis *lectionem redigere uoluerunt, non animaduerterunt hanc præclaram sententiam ab alio poëta accepisse* Aristophanem, *& eam ad sensum suum exponendum accommodasse, quemadmodum crebro facit, & ut nonnullos etiam* Latinos *poëtas facere notum est.* Quicquid *autem sensui suo non quadrabat, lepidißimus comicus commutauit.* Sed *in extremo, quod planum facit, ueterem eam sententiam*

fuisse, & non ab ipso tunc primùm prolatam: nam quòd uerus ipsius autor dixerat, καὶ τὸ δίκαιον σύμμαχον ἔσται, καὶ οὐ μήποθ' ἀλῶ κακὰ πράσσων *(id autem percipitur ex commentarijs Clementis, & Suidæ, qui plura eius sententiæ uerba, quàm Cicero adducunt) Aristophanes ita conformauit:* καὶ οὐ μήποθ' ἀλῶ περὶ τὴν πόλιν ὢν ὥσπερ ἐκεῖνος: δειλὸς καὶ λακκοκατάπυγων. *Post sententiam illam suis uerbis expositam Clemens eruditißimus scriptor hæc adiungit, quæ uim, intellectumq́; illius non parum aperiunt.* αὕτη δὲ ἡ συνειδησία τὸ ὅσιον τὸ πρὸς τὸν θεὸν καὶ τὸ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους δίκαιον διασώζει, καθαρὰν τὴν ψυχὴν φυλάττουσα διανοήμασι σεμνοῖς καὶ λόγοις ἁγνοῖς καὶ τοῖς δικαίοις ἔργοις. *Verba autem ipsa, quæ sunt elegantißima, cùm ad eum locum deueniemus, accuratius declarabimus, & omnem uim illorum studiosè illustrabimus.*

Libro 5. Epistola 15.

Excludere me à portu, & perfugio uidentur. *Eadem metaphora usus est Plutarchus, & eadem uerba coniunxit, cùm de domo Tribuni Pl. loqueretur, cuius fores claudi leges non sinebant, sed & noctu ac die patebant, ut quilibet omni tempore præsidio ipsius uti posset, in explicatione rerum R. 252.* ὅθεν οὐδὲ οἰκίας αὐτῷ κλείεσθαι νενόμισται θύραν, ἀλλὰ καὶ νύκτωρ ἀνέῳγε καὶ μεθ' ἡμέραν ὥσπερ λιμὴν καὶ καταφυγὴ τοῖς δεομένοις. *Tanquam, inquit, portus quidam, ac perfugium cunctis, qui ope illorum indigerent.*

Libro 5. Epistola 18.

Cicero Rufo. *Hos titulos Epistolarum quemadmodum in antiquis exemplaribus inuenimus, ita scripsimus: id alij posteà facere neglexerunt. Quòd si res magni ponderis non est, non est fortasse tam leuis quàm quispiam existima*

ſtimaret. Ita *frequenter ſcribere ſolitos eſſe ueteres duobus in locis, quòd nunc meminerim, teſtatur Cicero: in quibus etiam non parum referre docet, prænomina ponantur, & tituli honorumq́; gradus, an nominibus tantùm, qui ſcribit, ûtatur: alter eſt in epiſtola ad Volumnium 105.* Quòd *ſine prænomine, familiariter ut debebas, ad me epiſtolam miſiſti, &c. alter in oratione pro domo ſua 300.* Literas *in concione recitaſti, quas tibi à C.Cæſare miſſas diceres.* CAESAR PVLCHRO. *Cum etiam es argumentatus amoris eſſe hoc ſignum: cùm nominibus tantum uteretur: neq; adſcriberet Proconſul, aut Tribuno Pl. ita enim legendus ille locus eſt, non Proconſuli: pertinet enim ad Cæſar uox illa, quemadmodum alia ad* PVLCHRO. *Tertium exemplum eſſe poteſt, ſi quis his contentus non ſit, titulus epiſtolæ M.Antonij quæ in* XIII. *Philipp. incluſa eſt. Huius autem & ſequentis epiſtolæ nomina nuda ſunt in priſcis, & bonis libris.*

Eadem Epiſtola.

Et ſi mihi nunquàm dubium fuit. *Si temporum ordo ſeruatus eſſet ab eo, qui has Ciceronis epiſtolas retulit in uolumina, quædam (ut arbitror) nobis magis plana eſſent, neque in multis locis tantopere hæſitaremus.* Hæc, *ni fallor, illam ſequi debebat, cuius initium eſt:* Quoquomodo potuiſſem. *non præcedere. Obſcurum eſt totum negotium, de quo hìc agit: quid tamen ſentiamus, liberè pronuntiabimus, freti æquitate lectorum. Cùm illa non multò pòſt, quàm è prouincia Cicero redijt, ſcripta ſit: hæc iam ſuſcepto ciuili bello, & pulſo ex Italia Pompeio, ſcripta eſt. Exornabat iam Tullius fugam, & in caſtra Pompeiana proficiſci cogitabat, cupiebatq; comitem habere illius conſilij & itineris Rufum: de quo ipſe Rufus in epiſtola ſua ſpem ali-*

quam Ciceroni dederat: quod tamen cùm cupidè Cicero optaret, modestè, cauteq; rogat: quia res multum periculi, si emanasset, habebat, ideo obscurè loquitur, ne si forte literæ in alienas manus incidiscent, aliquid mali, molestiæq; ex ea re susciperet.

Eadem Epi*stola.*

Quare tu. *Penè eandem scripturam habet Medicæus liber cum illa quam Manutius in omnibus suis manu scriptis inuenisse se tradit.* QVAE *enim in eo legitur, non* QVE, *quod minus à recepta lectione discrepat. nam si forte ex* QVE, QVARE *fieri debet, duas literas addere necesse erit: si ex ea scriptura, quam nos inuenimus, unam. Quid tamen facere oporteat, dociores cogitabunt.*

Libro 5.Epi*stola* 19.

Id cùm lege Iulia relinquere rationes P. N. E. E. Q. T. V. R. A. ærarium. *De lege Iulia idem dicit in oratione in Pisonem* 661. *quo loco inducit ipsum cum genero suo Iulio Cæsare ita loquentem:* Rationes *ad ærarium retuli continuo, sicut tua lex iubebat: neque ulla alia in re legi tuæ parui.*

Ibidem.

Quam darem. *Cum fide olim antiquam lectionem reposuimus: quid autem nostri iudicij esset, non ualdè aperuimus: alij quid ipsi conijcerent exposuerunt: quos qui probabunt, sequi poterunt: ea nobis nimis dura, & uiolenta uidentur.*

Eadem Epi*stola.*

Confectas & consolidatas. *Cur non mendum tollam ex diuinatione in Verrem, nactus aliquam huius rei occasionem? cupio enim omni tempore, omniq; in negotio studiosos literarum adiuuare. Scias igitur locum illum mendosè legi*

legi 54. *At enim solum id est, ut me Siculi maximè uelint, alterum illud credo obscurum est: legendum enim est, Solidum, hoc intellectu: cùm enim planum fecisset antea se patronum fortunarum suarum Siculos maxime optare, idq́; ita confirmasset, ut labefactari non posset, incipit de altero capite disserere. Solidum id sit: id est, firmum, stabile, quòd de gradu & sede sua deijci non poßit. Quemadmodum etiam nos eleganter sermone nostro familiari dicimus: retinemus enim penè Latinam uocem, eaq́; cum idem significare uolumus, paßim utimur.*

Eadem Epistola.

Legatum meum, præfectumq́ Q. Leptam. *Nihil ab ea, quæ in nostris impreßis est, lectione, discedendum puto: nec duas illas dictiones ullo pacto delendas censeo. Nam quod Manutij argumentum primum est, qui eas inducit, in antiquo libro illas non esse, Medicæus codex eas habet, & nos olim illi uoci nominiq́; illius exemplaris autoritatem secuti, prænomen addidimus. Alia item eiusdem argumenta nullo negotio tentari refelliq́; possunt.*

Ibidem.

Vt tua quam tu deposueras Sestius. *Sic etiam legitur, ne minima quidem uarietate, in Medicæo: quod olim quomodo nos præterierit, nescio: certè si id animaduertissemus, non tantopere laborassemus.*

Ibidem.

Addes etiam tu iussu meo, quod ego nunquàm addidi. *Suspecta mihi hæc lectio semper fuit, præsertim cùm in melioribus exemplaribus aliter scriptum sit, & tota etiam epistola non paruam obscuritatem in se habeat. Medicæus ita legit:* Quod ego qui non addidi. *quod diligenter considerandum est: nihil tamen adhuc certi ex*

uetere scriptura elicere potui, nam per se etiam uox illa NVNQVA'M *hoc in loco mihi parum probatur: etsi coniecturam nostram non contemnendam putamus, qui olim particulam* QVI *superuacaneam iudicauimus, eamq; sustulimus,* NON *autem retinuimus. Nunc tamen ut unusquisq; quid sui consilij sit sequi poßit, antiquam scripturam omnibus proposuimus.*

Eadem Epistola.

In pecunia exacta ita efferre. *Ita nos quoq; olim scribi uolebamus ex melioribus codicibus, in quo tamen una in litera nostri librarij peccarunt: prisca certè scriptura hæc est,* In pecuniæ exactæ ita efferre. *ut facile inde hæc lectio concinnari poßit: rectum tamen esse iudicauimus, in re obscura lectori omnia indicare.*

Lib.5. Epistola 20.

Ita mihi omnia. *Medicæus liber, & alij ueteres,* COMMVNIA OMNIA: *In quibus uerbis uitium inesse manifestum est: quomodo illud emendari posse arbitrati simus, spectari potest: & fortasse non inelegantius, quàm alij qui castigarunt,* COMMODA OMNIA: *magna enim uis est illorum uerborum,* Ita mihi omnia, quæ opto, contingant. *Cupimus enim sæpe, precamurq; à Dijs immortalibus non nobis tantùm commoda, sed amicis etiam & alijs qui nobis cari sunt: non paruamq; ex ea re, si impetramus, uoluptatem capimus. Honestius enim est amicis, suisq; commoda quàm sibi ipsi optare. Hæc ratio fecit, & alia etiam argumenta, ut priorem uocem deleremus: arbitramur enim cum* OMNIA *scribere uellet perperam librarium* COMMVNIA *scripsisse: cumq; erratum suum cognouisset,* OMNIA *postea scripsisse, nec priorem uocem inducere curasse, quod multis locis facit.*

Libro

Libro 5. Epistola 20.

Vt enim cum esset. *Hæc est Medicæi codicis, & aliorum etiam ueterum lectio, quam tamen nonnulli damnant qui olim & ipsi eam ualde amauerant, etsi ut omnia componerent, infra suo ex ingenio lectionem mutauerant. Quam restituerunt lectionem nullo modo probo: neque hoc facio concertationis studio, sed quòd ita uerum esse existimo. si quis acutè perspiciet, si* ETENIM *(quemadmodum illi uolunt) legatur, uidebit multo minus uerba inter se cohærere, quàm si prisca lectio conseruetur. Quare peccasse nobis non uidemur, qui si aliquis error est, unà cum antiquis libris peccare uoluimus. Potius animaduertendum est, an sit e genere eorum, quæ speciem solœcismi habere uidentur, de quibus nos alijs in locis locuti accuratè sumus, & Paulus etiam in eo quod sequitur scholio agit.*

E' libro ad A. Torquatum, Epistola 2.

Ita enim uiuere ut non sit uiuendum. *Manuscripti codices,* ut tum sit uiuendum, *habent: quantum autem intelligo, ex utraque lectione idoneus sensus elicitur: ex recepta, ut opinor, hic:* Viuere amissa dignitate miserrimum est: *docti enim & graues uiri rectum non esse iudicabant uiuere illi, qui dignitatem perdidisset. Quod etiam uetere prouerbio declarabatur, quo Cicero ipse usus est in epistola tertia ad Marium,* Vbi non sis qui fueris, non esse cur uelis uiuere. *ex antiqua uerò hic:* Viuere ut uiuendum tum esset si Cæsar aut Pompeiani Rempub. oppresserint. *quod omnino euenturum Cicero arbitrabatur miserrimum. Eam unusquisque lectionem sequatur quam ueriorem putat.*

Libro 6. Epistola 4.

Ad omnes casus subitorum periculorum. *Sic etiã*

locutus est doctißimus, & politißimus poëta Catullus in hendecasyllabo ad Furium: Nec casus alios periculorum. Totum autem carmen & elegans est, & summo artificio confectum: ludit enim Furium mendicum hominem, & qui omnibus bonis fortunæ carebat, quem tamen iocans fortunatum esse, ac beatum hominem ostendit, cùm ea ipse quoque haberet, quæ uitam beatam constituere existimantur. Nam ualentem esse, bene concoquere, non metuere fures, non alia incommoda, quæ opulentos homines continuè angere, ac sollicitare solent: omnibus denique huiuscemodi malis carere, est fortunatum esse: & quibuscunque hæc sunt, illis benè, ac beatè est: ut poëta ipse loquitur. Est autem captiosa oratio: quamuis enim beati homines ipsi quoque hæc, quæ uidentur commoda, habeant, non tamen necessariò, qui ea habent, statim beati sunt: nam qui nihil, quod amittant, habent, ij quoque non metuunt fures: & qui propter egestatem famem explere nequeunt, pulchrè cibum concoquunt, nec cruditate unquam laborant. Hæc fallax ratio concludendi ab Aristotele exagitata est, & uitium illius accuratè expositum in II. libro de arte dicendi, & in commentario, quem appellauit σοφιστικοὺς ἐλέγχους, ac tota deniq; res elegantißimis exemplis explicata. Latè autem patet hoc uitium, quemadmodum ipse in Elenchis ostendit, & multos hæc captio in fraudem inducere consueuit. Nam in Rhetorice docet eum, qui cùm Alexandrum Priami regis filium laudibus ornaret, argumentatus erat illum magnanimum esse, quòd spreta consuetudine multorum, in Idæ montis solitudine degeret: hac captiuncula usum esse: Quamuis enim magni animi uiri multitudinem fugiant, ac sola, desertaq; loca libenter frequentent: non tamen necessariò, quicunque in syluis, desertisq; locis

locis morantur, magnanimi sunt. Inde autem error ducitur, quòd putant totam rem conuerti, & ut Dialectici loquuntur, τὴν ἀκολούθησιν ἀντιστρέφειν, quod falsum est. Eadem ratio erat eius, qui exules beatos esse prædicabat, quòd possent sedem, ac domicilia sua ponere ubicunque terrarum ipsis uisum esset: quia (inquit Arist.) hæc illis, qui beati existimantur, adsunt: omnes, quibus hæc adsunt beati uideri possunt. Siquis tamen acutè perspexerit, intelliget, rem magnum discrimen habere: aliterq; (ut in exemplo Catulliano permaneamus) mendicos non metuere fures, & aliter diuites: nam auget etiam uitam beatam, habere res suas ita clausas, ac custoditas, ut fur damnũ afferre non possit. Quare quum hæc captio appelletur παρὰ τὸ ἑπόμενον, deduci etiam posse Aristoteles adfirmat ad aliam, quæ παρ' ἔλλειψιν uocata est, quòd quædam desiderentur nec sermo plenus & absolutus sit.

Libro 6. Epistola 5.

Quare ad eam spem. Nulla uarietas in Medicæo neq; in alijs bonis exemplaribus.

Lib. 6. Epistola 7.

Sed incitatum atq; elatum. Sic etiam in Medicæo legitur, quare hanc prorsus lectionem sequendam censeo.

Lib. 6. Epistola 10.

Recuperaras fortunam. Quia Medicæus RECIPERRAS habet, ego olim scripsi RECVPERAS, quemadmodum tunc adnotaui. Alij RECVPERES malunt, res sanè parui ponderis: sed mea ut arbitror lectio uerior.

Lib. 6. Epistola 18.

Cum ceterarum rerum causa. Non respondet hæc Ciceronis epistola, quemadmodum ego existimo, superiori Bithynici: id autem, qui attentè ambas legerit, facilè animadu

maduerteт. Scripſerat alias literas Bithynicus *ad Ciceronem, quibus cupere ſe oſtenderat, cum eo uiuere. quæ aut poſtea periere, aut in hæc uolumina relatæ non ſunt.*

Lib. 6. Epiſtola 19.

Simul accepi. *Ita ſane in Mediceo libro hic legitur. ueruntamen quemadmodum poſtea animaduertimus, cùm indicem epiſtolarum huius libri conſuleremus, offendimus ſic ibi ſcriptum eſſe,* CICERO LEPTAE. Simulatq; accepi. *Quare ſtatim ita in meo codice emendaui: non quòd neſciam, (quod nonnulli me inſimulant)* SIMVL *etiam à bonis autoribus ſine* AC *aut* ATQVE *crebrò uſurpari: frequens enim id eſt apud poëtas, & pueri omnes ſciunt. Terent. etiam in Phormione inquit:* Hic ſimul argentum repperit. *Quin ipſe potius nonnullis exemplis addatis docui, alijs in locis ita Ciceronem locutum fuiſſe: ſed cùm ex maiore parte illi in uulgatis codicibus aliter legerentur, nolui uideri parum firmis uti teſtibus.* Multa *ſunt autem quæ conceduntur poëtis, quibus qui ſoluta oratione ſcribunt, abſtinent.*

Ibidem.

Cum qui hodie aruſpicinam facerent in Senatu Romæ legerentur. *locus (niſi fallor) in Cæſarem, qui in eum ordinem indigniſsimos legerat: ſuppleuit enim ille Senatum, nam multi ciuilibus bellis Senatores defecerant.*

Libro 6. Epiſtola 20.

Munerum regiorum. *Sciebam ſanè nonnullos* REGIONVM *in ſuo codice ſcripſiſſe, contra impreſſorum, & meliorum omnium codicum fidem: in quo quòd illos imitarer non fuit: Hiſtoriam huius loci in meis caſtigationibus explicaui, quod prætermiſi ut planum, ac notum*

omni

omnibus. Cur regia appellaret munera, paucis exponam. quæ Cæsar dictator daret quem regem uocat multis in locis (ut etiam regiam domum eius: Te planè uisum in regia *non reprehendo, & reginam uxorem) quòd regiam* Romæ *potestatem haberet, & cuncta pro arbitrio suo administraret. Cùm sexcenta alia exempla huius nominis afferre possem, uno contentus ero, quod huic rei docendæ mirificè accommodatum est: agitur enim in eo quoq; de curatione ludorum, etsi diuersi ludi fuerint, quos curauerat* Matius *ab his, quos* Lepta *curare cupiebat.* In *epistola ad* Matium 170. *Sed te hominem doctissimum non fugit, si Cæsar rex fuerit, quod mihi quidem uidetur: & quæ sequuntur: Quamuis autem munera per singulas urbis regiones Cæsar ediderit, nemo unquam munera regionum illa appellaret, nisi omnia me fallunt.* Vocasse *autem regem quandoq;* Ciceronem, *quem* Græci *τύραννον dicunt, perspicuum est: unde libet locum in* Oratione *prima contra* Catilinam *emendare: Si in hunc animaduertissem, crudeliter, non egregiè factum esse dicerent.* Legendum *enim est,* ET REGIE, *id est, τυραννικῶς.* Hanc *scripturam, sua sponte planam, confirmat autoritas optimi codicis: uidi enim librum literis* Longobardis *exaratum, qui continebat historiam* Sallustij, *& quædam* Ciceronis, *in quibus erant orationes hæ in* L. Catilinam, *in quibus ita legebatur.*

Eadem Epi*stola.*

In quo sit species. *Si rem semel, de qua hic agit, nonnulli intelligere uoluissent (poterant autem ex epistolis ad* Att. *omnia accipere: his enim quæ à me pro huius loci declaratione scripta sunt, fortasse parum fidebant) non tam multa peccassent, & ueterem lectionem, quæ in* Medicæo *est, à me restitutam, ueriorem esse cognossent. Sententia*

huius

huius loci, & uis illius nominis, copiosè à me in meis castigationibus explicata est: addam tamen huius nominis eodem significatu exemplum, è primo de Oratore *ad* Qu.Fratrem: *Et quanquam in utroq; nostrum summum esse ingenium, studiumq́; perspexi: tamen hæc quæ sunt in specie posita, &c. Sed magis adhuc simile huic loco est illud in* L.Pisonem: *At fuit pompa, fuit species, fuit incessus. nam locus ille ad* Att. *non parum lucis rei, de qua hic agit, adfert* 504. Balbum *conueni: Lepta enim de suaui in curatione laborans, me ad eum perduxerat.*

Lib.6.Epistola 21.

Te istinc posse proficisci. *Hic potißimum olim adnotauimus, in antiquis codicibus* ISTIM *pro* ISTINC *legi, citauimusq́; multorum locorum testimonia, plura etiam nunc afferre possemus: nam dum accuratè uersamus prisca exemplaria, in hanc uocem crebro incidimus, uel potius raro aliter scriptam animaduertimus.* Addimus *nunc ad ea* ILLIM *quoq; pro* ILLINC *nos sæpe positum in ijsdem libris animaduertisse: nam libro* VII. *ad* Att. *in optimo illo sic legitur: Ista magis expecto, quid illim afferatur.* Accuratè *igitur considerandum, an huius animaduersionis auxilio locus* Ciceronis *in epistola ad* Brutum *emendari poßit, siue ita aduerbium hoc pronutniare, ac scribere ueteres soliti sint, siue frequenter in eo exscribendo ab antiquis librarijs, & eodem semper modo peccaretur, quod uix puto.* Verba Ciceronis *sint à* Quintiliano *adducta libro* V. *Veritus fortasse, ne nos in* Catonem *nostrum transferremus illi mali quid est, etsi argumentum simile non erat.* Arbitror *igitur legendum,* transferremus illim aliquid, etsi argumentum &c. *ut sit* ILLIM *pro* ILLINC, *nam in manu scriptis nonnullis* EST, *non uidi: quo facilius hic locus nunc*

corru

corruptißimus ita restitui potest: totam tamen rem abitrio doctiorum permittimus.

Animaduertimus postea Germanos in suo Quintiliano, quem multis locis castigatum ediderunt, hunc etiam locum restituere conatos esse: nam ita scripserunt, Transferremus illinc mali quid: & si &c. *nam quod* E S T *sustulerunt, quodq;* I L L I N C *desiderari in hac sententia iudicarunt, nobiscum faciunt: non tamen ex reliquis duabus uocibus* A L I Q V I D *componere, quod non minus desiderari uidebatur, potuerunt.*

E Libro ad Marium, Epistola 1.

Et patefecisti Seianum. *Quæ scriptura esset in Mediceo, olim exposuimus: quamuis autem multi multa dicant, à recepta lectione discedendum non puto, nisi aliquid firmius, ueriusq; reperiatur. Existimaui semper nomina esse locorum: nam de Stabijs dubitari non potest. Columella etiam in hortulo mentionem illarum facit,*

Fontibus & Stabiæ celebres.

De Seiano obscurius est: potest tamen oppidi ignobilis, uel montis nomen esse, à quo etiam Seianus ille fortasse uocatus sit, qui tantam potentiam apud Tiberium Imp. consecutus est. nihil tamen nedum certi, quod sine culpa temeritatis affirmari poßit: nam ille Seianus à Seio poßeßore appellatus est. Qui autem S C E N A M *putant legi debere, meo iudicio falluntur, quod facilè intelliget, qui σκοπὸν Ciceronis huius epistolæ scribendæ acutè spectabit.*

Eadem Epistola.

Homini esse polito. *Mediceus liber, & Petrarchæ manu (ut putant) scriptus, hanc lectionem retinent, quæ non uideo cur reijci debeat: est enim elegans, & huic loco ualdè accomodata. tantæ autem hi apud me autoritatis sunt, &, nisi*

nisi fallor, apud alios propter fidelitatem erũt, ut testimonio duorum illorũ magis credam, quàm reliquorũ omnium. 11. *etiam de Orat.*194. *Cicero hac uoce usus est: uel quòd ipsum oratorẽ politum esse hominem significat, quòd eruditũ, quòd urbanum. Græci, ut opinor, huiuscemodi homines* χαρίεντας *appellant: Arist. libro primo de uita & moribus, ubi de uita beata disserit, inquit:* τὴν γὰρ εὐδαιμονίαν καὶ οἱ πολλοὶ καὶ οἱ χαρίεντες λέγουσι. *& non multò pòst iterum.*

Ibidem.

Extremus elephantorum dies fuit. *Dion lib.39. magnificentiam, & apparatum horum ludorũ copiosißime narrauit: multaq; de elephantis, & de misericordia, quæ in animis uulgi exorta est, disputauit. Quod autẽ Cicero inquit, uenationes binæ per dies quinq; Dion tradit, quingẽtos leones quinq; diebus ferro absumptos esse. Sed quia historicus ille rarus inuentu est, magnam partem eius loci hic adponamus:* κἂν ταῖς αὐταῖς ἡμέραις ὁ πομπήϊος τὸ θέατρον ᾧ νῦν λαμπρυνόμεθα καθιέρωσε καὶ ἔντε ἐκείνῳ θέαν καὶ μουσικῆς καὶ ἀγῶνος γυμνικοῦ κἀν τῷ ὑποδρόμῳ καὶ ἵππων ἅμιλλαν, καὶ θηρίων πολλῶν καὶ παντοδαπῶν σφαγὰς ἐποίησεν: λέοντες γὰρ πεντακόσιοι ἐν πέντε ἡμέραις ἀναλώθησαν καὶ ἐλέφαντες ὀκτὼ καὶ δέκα πρὸς ὁπλίτας ἐμαχέσαντο καὶ αὐτῶν οἱ μὲν παραχρῆμα ἀπέθανον, οἱ δὲ οὐ πολλῷ ὕστερον, ἠλεήθησαν γάρ τινες ὑπὸ τοῦ δήμου παρὰ τὴν τοῦ πομπηΐου γνώμην, ἐπειδὴ τραυματισθέντες τῆς μάχης ἐπαύσαντο καὶ περιϊόντες τάς τε προβοσκίδας ἐς τὸν οὐρανὸν, ἀνέτεινον καὶ ὠλοφύροντο οὕτως, ὥστε καὶ λόγον παρασχεῖν ὅτι οὐκ ἄλλως ἐκ συντυχίας αὐτὸ ἐποίησαν. ἀλλὰ τούς τε ὅρκους οἷς πιστεύσαντες ἐκ τῆς λιβύης ἐπεπεραίωντο ἐπιβοώμενοι καὶ τὸ δαιμόνιον πρὸς τιμωρίαν σφῶν ἐπικαλούμενοι, λέγεται γὰρ ὅτι οὐ πρότερον τῶν νεῶν ἐπέβησαν πρὶν πίστιν παρὰ τῶν

ἀγόν

ἀγόντων λαβεῖν ἔνορκον σφᾶς ἦ μὴν μηδὲν κακὸν πείσεσθαι.

Ibidem.

His ego tamen diebus, ludis ſcenicis ne fortè. *Nullam uarietatem inueni in priſcis codicibus, quid tamen repente dum hæc ſcriberem in mentem uenerit, libet exponere: lectores ipſi, an penitus explodendum ſit, iudicabunt. Vereor ne duæ illæ dictiones* LVDIS SCENICIS *uacent, & Ciceronis non ſint, ſed declaratio quondam fuerit prioris illius partis, quæ poſtea ab imperitis librarijs temerè huc inculcata ſit, neq; Ciceroni ad Marium ſcribenti id ſignificare neceſſe erat: non enim ille ignorare poterat qui illi dies eſſent. Verũ quemadmodum diximus, tenuis hæc ſuſpicio, nec aliquid immutandum niſi ita doctioribus uiſum fuerit cenſeo: potuit enim hoc addere, adhuc magis ſignificare uolens infelicem conditionem ſuam: qui dum alij ludis oblectarẽtur, & à curis ſollicitudinibuſq; animum reficerent, in rebus moleſtis, odioſiſq; implicatus eſſet. Mentionem fecit horum ludorum Cicero in oratione contra L.Piſonem. Inſtant poſt hominum memoriam apparatiſſimi, magnificentiſſimiq; ludi: quales non modo nunquam fuerunt, ſed nc quomodo fieri quidem poſthac poßint, poſſum ullo pacto ſuſpicari. Quem locum ſic interpretatus eſt Pædianus. Cn. Pompeij ludos ſignificat, quibus theatrum à ſe factum dedicauit, quibus ludis elephantorum pugnam primus omnium dedit in circo.*

Eadem Epiſtola.

Fructum laboris ex his expecto. *Non affirmarim cuius culpa mendum hoc natum ſit: in curia certè commiſſum eſt, & pro* EXPECTO *Medicæus codex uetere ſcriptura ferè habet* EXPEGTO *(quamuis hoc in loco*

EXISPECTO *mendosè habeat) quemadmodum non multò pòst* EXSOLVAM, *& in epistolis* Q. *Ciceronis ad* M. *Fratrem* EXSILVI *gaudio,& à me iampridem ex meo codice sublatum erat, quemadmodum aliud etiam septimo ab hoc uersu:deleri enim debet uox illa* ID.

Eadem Epistola prope finem.

Vt nostras uillas obire, & mecum simul lecticula concursare possis. Ad Q. *Fratrem Marium autem nostrum in lecticam mehercule coniecissem. Sed etiam quod hic Cicero inquit, Tu modo istam imbecillitatem ualetudinis tuæ. Eodem in loco ad Quintum idem traditur, Sed hominem infirmum in uillam apertam, ac ne rudem quidem etiam nunc,inuitare nolui.*

Lib. 7. Epistola 3,

Lentulo & Marcello Coss.*Qui temporibus his per notas consulibus scribunt, duobus* S S, *uti consueuerunt, atq; ita scribere Coss. quos non reprehendo: scio enim hunc morem scribendi ueterem esse. In ueteribus tamen codicibus, & in lapidibus priscis, qui superioribus sæculis scripti sint, Cos sæpe legi. Medicæus codex hic Cos habet, Antiquus Florentiæ lapis est,in quo hoc nomen eodem pacto scriptum inuenitur:*

TI. CAESARE. TERT, GERMANICO
CAESARE ITER. COS.

Continet autem quædam quæ ad historiam pertinent, & sanè cognitu indigna non sunt. De quo eò libentius mentionem feci,quòd qui ea,quæ in lapidibus leguntur,in uolumen redegerunt, & Epigrammata antiquæ urbis inscripserunt, truncum illud, lacerumq; adposuere: in priuata autem domo parieti adfixum est, non longè à porta, quàm Diui Galli uulgò appellant. Quòd autem ita in multis lapidibus

ac

ac uetustis libris scriptum sit, culpa fabrorum, librariorumq; factum est: nam ueram illam incorruptamq; antiquitatem melius nostri homines reddunt, si Quintiliano credimus, qui primo libro inquit: Et *Consules geminata eadem litera* s s, *legimus. Quoniam autem ea quæ sequuntur Quintiliani uerba mendum continent, non patiemur ipsum amplius hunc locum inquinare, præsertim, quum possimus satis tutò (nisi fallor) illud delere.* In *cunctis codicibus legitur,* Et *suburra cum tribus literis notatur* B, *tertiam ostendit: quum legi debeat,* C, *tertiam. Qui inquit doctissimus rhetor, per notas Suburra scribunt, cùm tribus primis literis totum nomen intelligi uelint, non* B, *tertiam, sed* C, *scribunt. Quod sanè mirum, cùm* C, *in hac uoce Suburra non sit. Differit autem de illis, quæ scribuntur aliter, atq; enuntiantur. Ita autem, ut nos castigauimus, legi debere ostendit doctissimus Varro lib.* v. *de lingua Latina ad Ciceronem: Sed ego à pago potius Succusano dictam puto Succusam : nunc scribitur tertia litera* C, *non* B. *Qui etiam huius rei rationem reddit, quòd antiquitus Succusa appellata sit : quamuis autem postea nomen uariatum esset, ratio tamen illud scribendi permanserat.*

Lib. 7. Epistola 5.

M. Orfium. *Nonnulli conantur ostendere diuersum hunc esse, de quo hic agit Cæsar, ab eo quem Cicero commendat* Q. *Fratri in epistola quæ est* 287. *potuit tamen fieri, ut domestici negotij causa ab exercitu discesserit, &* Romam *uenerit, uel ab* Imp. *missus fuerit, cùm autem in Gallias rediret, epistolam ei dederit* M. *Cicero, qua illum fratri conciliaret: nam tunc primò cum ad Cæsarem profectum non esse, illud aperit, quod inquit de hoc ad fratrem*

scribens, Est Trib.mil.*in exercitu uestro. Si enim tunc primum illum ad Cæsarem misisset, ita locutus non esset, nec affirmasset eum* Trib.*esse: nesciebat enim an id à Cæsare impetraturus esset.* Orsium *autem ipsum literas* Ciceronis *ad Cæsarem attulisse, quæ peterent ab eo, ut ipsum* Trib. *mil.faceret, Cæsaris uerbis intelligitur.*

Ibidem.

Leptæ delega. *Vereor sanè ne in his uerbis mendum sit, nihil tamen ausim immutare: alij uulgatæ lectionis uestigijs hærentes, hunc locum emendare conantur, quod prorsus faciendum non fuit: uerisimile enim est, in uetere scriptura minorem (si ulla est) labem esse: peritiores hoc diligenter considerabunt. Ad Atticum* Cicero *eundem modum loquendi usurpauit. qui hic est in priscis exemplaribus.* Quinto *delegabo, si quid æri meo superabit, & emptionibus. Sed etiam alijs in locis. Quare uidendum est an omnis obscuritas nascatur ex rei ipsius ignoratione. Quòd si historiam illius negotij teneremus, omnia plana essent, & in uerbis nullam maculam esse intelligeretur.*

Ibidem.

Quod familiam ducit. *Hunc locum antea mendosissimum castigauimus, elegantissimum modum loquendi, pluribus* Ciceronis *exemplis adductis, explanauimus. Accusant tamen nonnulli, quòd existimarim,* Ciceronem *dixisse,* Trebatium *ipsum ducere familiam: intelligiq; uolunt (quod non reprehendo) inter alias* Trebatij *laudes hoc bonum quòd legum scientiam habeat, & in iure ciuili singulari memoria sit præstare omnibus alijs ipsius bonis. Scio* Ciceronem *μεταφορικῶς alijs in locis hoc modo dicendi usum esse, ut in* I I I I. *de* Finibus *(qui locus à me olim adductus est) cum inquit: Sed primùm illud uide, grauissimam illam*

illam nostram sententiam, quæ familiam ducit, &c.
Libro 7. Epistola 6.

Et quum Medeam agere cœpi, illud semper memento, Qui ipse sibi sapiens prodesse non quit, nequicquam sapit. *Ita loquitur Cicero, ut apertè ostendat, hæc uerba è Medea fabula sumpta esse: uersiculum autem Græcum, unde expressa sunt, posuit in epistola ad C. Cæsarem, qua commendauit Precilium, & illum Euripidis esse docet.* Itaq; ab Homeri magniloquentia confero me ad *uera præcepta* Ευριπίδου. μισῶ σοφιστὴν ὅστις οὐκ αὑτῷ σοφός. *Eundem etiam Plutarchus in commentario, quo disseruit si honestè utiliterq; pronuntiatum est* τὸ λάθε βιώσας. *nec tamen in Græca Euripidis Medea hic senarius inuenitur: quomodo hic nodus dissolui possit, fateor me ignorare. Nonius Marcellus cùm Ennij testimoniū è Medea adduceret, fabulæ illius nomē,* MEDEA EXVL, *esse uoluit, atq; id duobus in locis, in eliminare semper: sic enim cū locum aliquantulum deformatū legendū arbitrātur. Ennius Medea exule,*

Antiqua herilis fida custos corporis
Quid sic ante ædes exanimata eliminas?

Quin autem intelligat Medeam fabulam, quam hodie habemus, Euripidis, dubium esse non potest: nam sententia illa ex his uersibus, qui à custode liberorum Medeæ cum eiusdem nutrice loquente pronuntiantur, accepta est.

Παλαιὸν οἴκων κτῆμα δεσποίνης ἐμῆς,
Τί πρὸς πύλαισι τάσδ' ἄγουσ' ἐρημίαν,
Ἕστηκας, αὐτὴ θρεομένη σαυτῇ κακά.

Tertio adhuc loco in CERNERE *Nonius Medeam exulem, hanc fabulam uocat. Ennius Medea exule,*

Nam ter sub armis malim uitam cernere.

Esse autem hanc sententiam in Græca, quam habemus, notissimum

tißimum est. Inde autem quispiam suspicari posset duas Medeas scripsisse Euripidem, ambasq; Ennium expreßisse. in Græco poëta tituli illius uestigium nullum quemadmodum Iphigeniæ, de qua cum duas fabulas confecisset, nominibus quoq; ipsas separauit. Docti uiri totam hanc rem accuratè cogitabunt, ego scrupulum qui me diu sollicitum habuit, alijs notum facere uolui.

Libro 7. Epistola 9.

Propter eius occupationes. *Accuratè de hoc loco in nostris explicationibus disseruimus. & quomodo legi posset non ineptè (ut arbitror) ex historia iudicauimus: quare nihil ad ea quæ tunc à me dicta sunt addimus: defendemus tantum ipsa ab argumentis quæ contra ea à nonnullis excogitata sunt. In duobus meis antiquißimis, & optimis codicibus (in quibus illius uocis nullum uestigium manet) nihil spatij relictum est, quo recipi aut illa, aut alia poßit, quemadmodum illi in suis relictum esse narrant. Quòd Græcam potius uocem deesse credunt, quàm Latinam, id paruam, aut nullam uim habet: quasi non sæpe in scribendo dictio aliqua imprudentia prætermittatur, quemadmodum in optimis his etiam libris factum esse quandoq; ostendimus. Græcas uoces Latini librarij scientes omittebant, sermonis inscitia: sedem tamen illis, ac regionem, in qua collocari possent, relinquebant: quod hìc factum non est, ut testimonio Medicæi codicis, & alterius, non multò deterioris, comprobauimus. Addo etiam, in Latinis autoribus quandoq; uoces Græcas abundare, non solùm deesse: quod docuisse, ad id quod uolumus probandum accommodatum erit, & sua sponte etiam gratum esse debebit. Quintilianus libro primo: Noto quidem illo, ut traditur, uersu ex Philocteta frequenter usus, Turpe esse tacere, & Isocrat*

Isocratem pati dicere. Sic enim legi debet, non ut in omnibus impreßis codicibus. Id autem & ratio docet, & uetera exemplaria confirmant. Versus autem, qui importunè inculcatus erat, intelligi hîc, non legi debet: interpretatur enim illum diligenter Quintilianus, quod non faceret, si in suo libro posuisset. Eodem modo apud eundem autorem peccatum erat lib. VIII. *Sic autem legi debet, Neq; aliò Platonis inuenta sunt quatuor illa uerba, quibus in illo pulcherrimo operum in Piræeum descendisse sinificat plurimis modis scripta. Voces enim illæ Græcæ* κατέβην χθὲς εἰς Πειραιᾶ *intelligi debent, non adponi.*

Libro 7. Epistola 12.

Quod & Titus familiaris meus. *Diuersa ab hac scriptura est in Medicæo codice: ita enim ibi legitur,* Quod Zeius familiaris meus. *Quare accuratè uidendum est, an* SEIVS *legi debeat, quod sanè mihi non displicet: pro* S, *enim antiqui librarij, ac fabri* Z, *sæpe ponebant, quod Romæ in multis lapidibus uisitur, & à doctis, ac diligentibus uiris adnotatum est. Seius autem Ciceroni familiaris erat, quod intelligitur his uerbis ex Episto. ad Varronem 122. Cœnabam apud Seium, cum utriq; nostrum redditæ sunt à te literæ. 166. Cognosse ex M. Seio arbitror, qui nostro sermoni interfuit. Quia hoc nomen crebro legum interpretes usurpant, & Trebatius iurisconsultus erat, ideo (ut opinor) aliqui, cùm locum mendosum putarent,* ET TITIO *reposuerunt.*

Ibidem.

Formula fiduciæ ut inter bonos bene agier oportet. *Consentiunt prisci, quos uidi, codices cum impreßis. Et nobilißimus omniū Medicæus eandem, quam uulgati libri, lectionem seruat: alijs doctioribus quid faciendum*

sit, iudicandum relinquo: ipso contra tot exemplariorum consensum nihil ausim statuere.

Libro 7. Epistola 14.

Quod si scribere oblitus es. *Lusit in hoc uerbo Cicero eleganter: nam Scribere dicuntur iurisconsulti, cùm clientibus suis scripto cauent. Cùm literas ad se nullas* Trebatius *mitteret, aperit* Cicero *quod incommodum ex ea re oriturum sit, transit tamen ad alium minus communem huius uerbi significatum.* Minus *multi iam te aduocato causa cadent, paucos habebis clientes, nec multi suas causas ad te deferent.* In *qua etiam re exponenda, carpit illum, ut malum aduocatum, & defensorem causarum: quasi omnes qui ad eum patronum confugerent, causas amitterent, nec ius suum tueri possent.* Vtitur *autem in ea etiam re narranda uocibus peculiaribus iurisconsultorum.* Vidi *antiquum exemplar* Topicorum, *in quo locus ille ita scriptus esset:* Etenim *cùm tu mihi, meisq;, multa sæpe scripsisses. cùm formis excusi omnes* CAVISSES.

Libro 7. Epistola 18.

Quam hæc scribere. *Vera'ne sit nonnullorum coniectura, alij iudicabunt: meliores certè libri, ac manu scripti ferè omnes à nostris nihil discrepant.* Ita *quondam legebatur hic locus, ut non malus omnino sensus ex ea scriptura eliceretur, atque ille quidem satis planus,* Quam hæc non scribere. *ut dicat* Cicero, *se mirari, quid nam ibi scriptum ante fuerit, ut sine culpa deleri posset, ut quæ scripserat postea deponerentur. Solemus enim insulsa, malaq; delere, ut bona reponamus: nihil autem deterius ijs, frigidiusq; esse poterat. Quare ostendit, se non probare consilium eius, & in hac re facetißime ludit.* Veruntamen *optima exemplaria dissentiunt, unum tamen ex multis quod*

quod negantem illam particulam haberet studio, ac diligentia amicorum inuentum est.

Ibidem.

Cum ad uillam Metrilij Philemonis. *In cunctis antea impreßis ita legebatur: manu etiam scripti quos uidi, neq; inter se, neq; ab impreßis dissentiunt. Scripserunt tamen nonnulli, satis leui coniectura ducti,* M. Aemilij Philemonis. *quos, nisi aliquid certius inuenerint, non sequar.* Non *mirum autem uideri debet, tenuis hominis, ac libertini mentionem alibi non reperiri.*

Epistolam tuam, quam accepimus ab L. Arruntio. *Ante hæc uerba titulus nullus est in manu scriptis codicibus, quod nos quoq; seruauimus: nec noua epistola hæc est, sed potius addita superiori. Cùm enim iam literas scripsisset, diemq;, quibus dari debebant, adposuisset, aliud in mentem redijt, quod prætermittere noluit, quemadmodum sæpe in scribendo fit. Vnde apud nos quoq; pars illa epistolæ nomen inde accepit, quòd post priora illa iam scripta confecta sit.* Ex indice, *qui ante singulos libros in* Medicæo *exemplari est, hoc præclarè etiam intelligi potest: cùm enim singulis epistolis tituli addantur, nulli leguntur ante uerba illa,* Epistolam tuam quam accepi. *Quia tamen nouum hoc erat principium literarum post primum illud uerum initium, huius etiam membri primæ uoces adponuntur: ita enim ibi legitur:*

CICERO TREBATIO SAL.

ACCEPI À TE ALIQVOT EPISTOLAS.

EPISTOLAM TVAM QVAM ACCEPI AB L. ARRVNTIO.

Adde quòd dies ascripta non est, quòd in fine superioris

epistolæ iam adposita erat.

Libro 7. Epistola 19.

Doctorem tamen unumq́ desiderant. *Non displicet Pauli coniectura. nam & uestigijs hæret priscæ lectionis, & sententiam idoneam habet.*

Libro 7. Epistola 20.

Neque Haletem nobilem amnem. *Heletem legi debet, huius fluuij mentionem fecit libro XVI. epistolarum ad Att. his uerbis: Erat enim cum suis nauibus apud Haletem fluuium citra Veliam: quo in loco nostrum illud exemplar Heletem habet. Strabo in initio VI. libri ubi de omni illa ora agit, plures sententias adducit, unde Velia à Græcis Helea appellata esse posit, nonnullosq; tradit ab Helete fluuio ei nomen inditum uoluisse. Stephanus inde nomen illam accepisse affirmat. hæc ipsius uerba sunt: ὠνομάσθη δὲ ἐλέα ἀπὸ τȣ͂ παραῤῥέοντος ποταμȣ͂ ὃ νῦν βελέα.*

Ibidem.

Quanquam illa quidem habet lotum, à quo etiã aduenæ teneri solent: quem tamen. *Hæc est in Mediceo scriptura: quòd si aliquid in ea mendi est, ea parte est, quòd non eo genere Lotum appellat, quo aliæ arbores appellari consueuerunt, & quo hanc ipsam Vergilius in Culice appellauit:*

-inter quas erat impia Lotos
Impia, quæ socios Ithaci mœrentis abegit.

Quàm nefarium facinus lucum (dicatam alicui Deorum syluam) cædere ueteres existimarent, necesse non est docere: pleni sunt huius rei omnes poëtarum libri. Dionis tamen accurati historici testimonium adducemus, quod etiam utile esse poterit, quia sermo est de Turullio, cuius mentionem

fecit

fecit in Epist. ad Ciceronem C. Caßius his uerbis: Sequebatur classis altera, quam anno priore in Bithynia Tullius Cimber compararat, cui Turullius Quæstor præerat. Erat Turullius ex interfectoribus Iulij Cæsaris, qui in Asiam in Antonij amicitiam uenerat, & cum in multis rebus impigré adiuuerat: quem tamen ille rebus malé gestis prodidit Augusto Cæsari, ut ea ratione (si posset) sibi illum placaret. Ilico autem Turullius trucidatus est: & cùm in insula Co supplicio affectus esset, uisum est hoc non sine consilio ac uoluntate Deorum factum esse: nam non multò ante ille ad classem ædificandam Aesculapij lucum ibi inciderat, & ex ea materia naues fabricauerat. Verba Dionis. καὶ τέλος Πούπλιον Τουρούλλιον βουλευτήν τε ὄντα, καὶ σφαγέα τοῦ καίσαρος γεγονότα τότε φιλικῶς οἱ συνόντα ἐξέδωκεν αὐτῷ. καῖσαρ δὲ τὸν μὲν Τουρούλλιον ἀπέκτεινε, καὶ ἔτυχε γὰρ ἐκ τῆς ἐν κῷ τοῦ ἀσκληπιοῦ ὕλης ξύλα ἐς ναυτικὸν κεκοφώς, δίκην τινὰ καὶ τῷ θεῷ, ὅτι ἐκεῖ ἐδικαιώθη δοῦναι ἔδοξεν.

Libro 7. Epistola 23.

Felicius puto, cum Auiano transigere possemus. *Coniectura ductus arbitror legendum esse* FACILIVS. *plura hoc mihi persuadent, & quòd usitata peruersio est: multis enim locis has uoces confuderunt librarij, ut ubi* FELICIOR *legendum esset,* FACILIOR *legeretur: & contrà ubi* FACILIOR, FELICIOR: *præterea suprà inquit, sed essent mi Galle omnia facilia. Sensus deniq; totus elegantior, & uerior: nulla enim felicitas in hoc negotio reperiri poterat: sed cupiebat Cicero inuenire, quem illa capere, & delectare possent: sperabatq; si illa, quæ pauló ante exposuit, Fabius emisset, facilius inuenturum fuisse, qui se omni iactura, molestiaq; liberarent.*

In por

Ibidem.

In porticula Tuſculani, ea uolebam tabellis ornare. *Porticulas appellat, quas Græci* στοΐδια: *illas autem partes domus tabulis pictis ueteres ornabant, quod ex* Dioge*ne quoque* Laërtio *intelligitur, apud quem* Theophraſti *doctiſſimi hominis, elegantiſſimiq; omnium philoſophorum in teſtamento ipſius hæc uerba ſunt:* εἶτα τὸ στωΐδιον οἰκοδομηθῆναι τὸ πρὸς τῷ μουσέῳ μὴ χεῖρον ἢ πρότερον. ἀναθεῖναι δὲ καὶ τοὺς πίνακας ἐν οἷς αἱ τῆς γῆς περίοδοι εἰσὶν εἰς τὴν κάτω στοάν. *In inferiore igitur porticu Græcus homo, & ipſe tabulas collocari mandauit, ſed in quibus terræ ambitus deſcripti eſſent, non aliquid quod poſſet coloribus aut artificio magiſtri delectare.*

Libro 7. Epiſtola 24.

Capius, ut opinor, olim. *Ita ſcripſimus, ut ab alijs reſtitutum fuerat.* Medicæus *tamen* CITIVS. *Apud* Feſtum Pompeium, *à quo hoc prouerbium explicatur,* CAPIVS *legitur.* Nec *tamen eſt, quòd teſtimonio huic firmiter credamus: ipſius enim commentarij, ut improbè olim detruncati fuerunt, ita nunc multis maculis fœdati ſunt.* Plutarchus *in* Erotico, *qui totam hiſtoriam accuratè exponit, nequam hunc hominem* Cabbam, *uel* Calbam *potius appellat: totus autem locus ab* Eraſmo *in* Prouerbijs *expreſſus eſt.* Animaduertendum *tamen, quis fuerit ille* Mæcenas, *à quo uxorem ſuam ſubagitari tam æquo animo* Capius *hic, ſiue* Cabba *paſſus ſit: non enim familiaris ille* Auguſti Cæ*ſaris eſſe potuit, nam antiquius eius ætate hoc* Prouerbium *fuit: à* Cicerone *enim adducitur, & à* Lucilio *quoq;, uetere poëta, celebratum fuit.* Præterea *in uerbis* Sex. Pompeij *cogitandum, an* παράργυχος *legi debeat, quod puto: quem enim locum ibi* pararcucho *hoc caſu habeat non uideo:*

uideo: quamuis docti uiri mendum in illis esse suspicati non sint.

Ibidem.

Respondi nullo modo me facere posse, quum uellem. *Ita olim emendaui, imprimiq; iussi: nam quemadmodum nunc ostendam, in melioribus libris hæc ferè scriptura inuenitur, quam Manutij probant, quamuis insimulent me alium sensum ex ijs uerbis accepisse, quod culpa impressorum non bene interpunctionibus distincta sint: quasi ab ullo, qui penitus stultus non sit, alius ullus sensus ex ijs uerbis elici possit. Ego autem impreßioni non interfui, nec quæ istud hominum genus cotidie turbaret, corrigere potui: nam sæpe me questum esse de istorum negligentia in meis scriptis omnibus notum est. Sed his relictis: Mediceus codex hanc scripturam, retinet:* Respondi me nullo modo facere posse quem uellem alium diem. si sumpsisset. *& quæ sequuntur. Non sine aliqua omnino peruersione: aliquid enim necessariò in ea uitij est, siue prior illa, siue posterior lectio magis probetur. Quare sæpe de hoc loco solliciti fuimus: ac quandoq; ueriti sumus, ne peccauerimus, quòd aliquid tunc immutarimus: nam ita peccatum esse potuit ab uetere librario à dictione illa* VELLEM, *ut in altera* QVEM: *peccatum enim omnino fuit: aut enim legendum est* QVVM VELLEM *ut nos tunc scripsimus, aut* QVEM VELLET, *quemadmodum antea in impreßis libris legebatur, nam recepta lectio non malum intellectum habebat: declaratur enim magis per illam liberalitas Ciceronis, & cupiditas satisfaciendi Phameæ, quæ affirmat cum uno illo excepto omnibus alijs diebus in potestate ipsius fore. Hæc omnia accuratius acuti, ac docti uiri perpendent: & quid de tota hac re facien*

re faciendum sit, statuent.

Libro 7. Epistola 25.

Quòd epistolam concisam doles, noli laborare: salua est domi, petes cum libebit. *Ita legitur in cunctis impreßis, à quibus Mediceus dissentit:* DOMO *enim, non* DOMI *habet. quæ scriptura si attentè considere-tur, fortasse peior, inelegantiorq́; non erit: ita autem distingui debet:* Salua est: domo petes cum libebit. *Cùm enim dixit,* SALVA EST, *eripuit illi errorem, in quo erat, qui arbitrabatur illam conscissam, & ex ea re dolorem capiebat: cum addidit,* DOMO PETES, *declarauit penes se illam esse, seq́; illius copiam ei facturum semper esse:* Domo petes, *dictum est, quemadmodum etiam* Petere *à Græcis,* Petere *è macello, alijs in locis Cicero dixit: est enim peculiaris ipsius locutio, non alia ratione, quàm* Adferre domo, Depromere domo. *Locus in* Bruto *deprauatus est, ubi hoc sermone Cicero usus fuerat cùm causam redderet, cur ueteres numeris usi non essent, alia autem ornamenta orationis maturè usurpassent: inquit enim,* Itaque *translata, aut facta, aut iuncta uerba facilè sunt cognita, quia sumebantur è consuetudine, cotidianoq́; sermone: numerus autem non domo depromebatur, neq́; habebat aliquam neceßitudinem aut cognationem cum oratione.* Ideo *inquit, oratio ueterum numero caruit, quia unde numeros discerent non habebant: fuit enim res operosa & difficilis: præterea neceßitas non cogebat illos uti numeris, quemadmodum sæpe cogit uti uerbis translatis, aut factis, aut iunctis cum propria & usitata non sunt, non depromebatur domo: non accipi poterat à consuetudine, domesticoq́; sermone, se à doctoribus petere necesse erat, uel potius diuturna accura-*

taq́;

taq; obseruatione notare. In cunctis impreßis MODO DEPROMEBATVR *legitur: quæ peruersio alios quoq; Ciceronis locos occupauit. Annus est, cùm hoc animaduertimus, cumq; non multis post diebus Petrus Bembus Romam proficiscens hac iter faceret (uir summo studio ab omnibus, atq; uno ore semper laudatus, nunquam tamen satis laudatus) nosq; in itinere illum salutassemus, me autē ille humanißimè accepit, familiariterq; mecum diu locutus est: orto sermone de studijs literarum, & Ciceronis scriptis, dixi me putare hunc locum ita legi debere, & alterum etiam in oratione de Aruspicū responsis, quem parua quædā labes, quæ tamen omnes fefellisset, fœdabat: atq; ita fœdabat, ut splendidißimum lumen orationis obrueret.* Ne id quidem sentis, conniuentis illos oculos abaui tui, magis optandos fuisse, quàm hos flagrantis sororis. *In cunctis autem impreßis* OS, *mendosè legitur: sunt enim antitheta, respondetq;* HOS, *superiori uoci* ILLOS. FLAGRANTIS *autem dictioni* CONNIVENTIS: *neq; enim est, ut imperiti crediderunt, generandi casus: neq; pertinet ad* SOROSIS, *sed ad* OCVLOS. *Nam pro Cælio etiam Cicero, inquit,* Non flagrantia oculorum: *cùm de eadem muliere loqueretur: & Catullus,* Flagrantia lumina Ariadnæ, Thesei amore correptæ, *appellauit.* HOS *autem, &* ILLOS *sæpe dixisse Ciceronem cùm contraria contrarijs redderet, declarat etiam locus hic, qui ab ipso quoq; adducitur, cùm de hoc ornatu orationis loqueretur in Oratore:* Conferte hanc pacem cum illo bello huius Prætoris aduentum cum illius Imp. uictoria, huius cohortem impuram cum illius exercitu inuicto, huius libidines cum illius continentia: ab illo qui cepit cōditas, ab hoc qui constitutas accepit, captas dicetis Syracusas. *Sed non fuit in his confirmandis*

firmandis tantopere laborandum, cùm eos doctißimo, ac maximi iudicij uiro probauerimus: uisus est enim illis delectari & non parum industriam nostram laudauit. In epist. autem ad Fabium, qui receptam lectionem retinere uolet, non magnopere me aduersum habebit: atq; his tamen non moleste feret, me ea occasione alium locum manifestò corruptum restituisse.

Ibidem.

Videris enim mihi uereri, ne si istum habuerimus. *Medicæus liber,* nisi istum habuerimus. *semper mihi suspectus his locus, ac meritò quidem, fuit: & sanè tota epistola obscurior. Quid mihi in mentem non multò antè uenerit, libet narrare. Arbitror legendum esse,* Nisi istum cauerimus. *Quibus autem argumentis ductus hoc faciam, cùm exposuero, qui non probat, totam opinionem meam reijciat. sententia, ut patet, egregia est: intelligit enim per istum Cæsarem, cuius uoluntatem lædebant, quòd perpetuum inimicum eius laudabant, quem Gallus putabat cauendum, ac pertimescendum, quòd quibus uellet incommoda multa conciliare posset. In dictione etiam illa immutanda nulla, aut parua licentia nos usos nunc ostendemus. Obseruauimus alijs in locis in Medicæo codice H, pro C, positam esse, ut in epistola Lentuli ad Ciceronem locus ille sic legitur 179. Præterea mihi promiserunt Pansa, & Hirtius horam. In antiquis etiam lapidibus ita quandoq; scriptum est, ut docti, & diligentes uiri adnotarunt: nam sæpenumero ueteres librarios pro V, B, scripsisse, & contrà, magis notum est, quàm ut exemplis confirmari oporteat. Addam (quanquam uereor ne hæc mea diligentia nimia nonnullis in re satis aperta uideatur) alijs in locis in Medicæo me obseruasse duo vv, posita esse,*

ta esse, ubi unum satis erat, ut in epistola ad Cælium sic locus ille legitur 28. *Præsertim contra eum, cui spero me satisfecisse. Nam apte respondere hoc uerbum superiori perspicuum est. sic enim crebro Cicero locutus est* 2. *Philip. Et simul admonent quicquam, quod cauebimus.* 11. *A quo admoniti, diligentius & uigilantius caueamus Antonium. Memini disertum nobilissimum uirum, & summa ingenij laude florentem, cui ego & in secunda, & in aduersa fortuna ualde amicus fui, sed magis in perditis ipsius rebus officij gratia familiaris, qui & ipse hunc locum deprauatum esse censebat, sic eum emendare solitum,* Ne si stilum acuerimus. *Nondum autem quæ à me suprà exposita sunt, excogitaueram, ut uidere potuerim, quid ipse acutissimi ingenij uir de hac mea suspitione sentiret. Illum autem nomine etiam appellarem, si arbitrarer hanc rem posse ei aliquam laudem afferre.*

Ibidem.

Vereor ne in Catonium Catoninos. *Medicæus codex* VEREOR NE IN CATOMVM CATONINOS. *Ita accurate olim de hoc loco disserui, ut necessarium esse non existimem, uerbum de hac re addere: omnino enim censeo* CATONINOS *pro* CATONIANOS *scriptum fuisse, & intelligi debere Catonis studiosos. Nam quin, siue Catomum siue Catonium legendum sit, (nihil enim certi de hac uoce afferre possum) ea dictione inferos, & sedem mortuorum intelligat, non dubito.*

Lib. 7. *Epistola* 26.

Quia dicat *δυσουρικὰ καὶ δυσεντερικὰ πάθη* sibi molesta esse. *Multis modis quidam peccant in hoc loco: tria enim uerba nullorum antiquorum codicum testimonio citato, neq; ullis etiam argumentis, quæ id saltem confir-*

R *ment,*

ment, adlatis, contaminant, aut tollunt. Nam quod erat in omnibus & manu scriptis, & impreßis libris QVIA DICAT *commutant, & ex illis uerbis,* CVI DICANT, *faciunt: præterea* SIBI *ab ipsis etiam in priore sua editione receptam uocem delent, scriptura, quam secuti sumus, in omnibus uetustis exemplaribus est. Sententia quam habet diligenter à nobis in prioribus nostris scriptis exposita est, & autoritatibus doctißimorum uirorum confirmata. Quod in epistola sua confessus est* Epicurus, *se torminibus, ac stillicidio laborare, acerrimi ipsius aduersarij* Stoici, *occasione ea arrepta, maledicebant illi, & affirmabant, meritò id ipsi euenire, quòd intemperatißimus esset, ac obscœnis uoluptatibus deditus, res tota à nobis tunc explicata.* Indicauimus *epistolam* Epicuri, *in qua uerba illa erant, expressamq́; esse docuimus à* Cicerone *elegantißimè: cuius tamen nunc (ut quærendi labore alios liberemus)* partem illam *adducemus, quæ hoc narrat,* τὴν μακαρίαν ἄγοντες καὶ ἅμα τελευτῶντες ἡμέραν τοῦ βίου, ἐγράφομεν ὑμῖν ταυτί. στραγγουρίαι τε παρηκολουθήκει καὶ δυσεντερικὰ πάθη ὑπερβολὴν οὐκ ἀπολείποντα τοῦ ἐν αὐτοῖς μεγέθους. *Ita autem à* Cicerone *reddita est. Cùm ageremus uitæ beatum, & eundem supremum diem, scribebamus hæc:* Tanti *autem morbi aderant uesicæ, & torminum, ut nihil ad eorum magnitudinem posset accedere.*

Lib. 7. *Epistola* 27.

Miror cur me accuses. *Si semel, aut in tam longa oratione, aut sexcentis alijs in locis Cicero ubi de Sestio agit, ipsum* Gallum *appellasset, acutißimi, ac diligentißimi uiri sententiam ualde probarem, quam tamen nulla in re accuso.* Quòd *communem opinionem, non recentiorum modò, sed etiam ueterum quorundam secutus, in hac re*

aliquantulum deceptus sum (si aliquis in ea error est) non me pudet. Qui enim post superiores duas ad Fabium Gallum missas, statim duas has collocarunt, uidentur & ipsi eundem esse hunc, & illum Gallum existimasse. Me certè semper obscuram hanc epistolam putasse, & nihil certi de illa statuere ausum esse, priora mea scripta declarant. Nam illius partem, & ipsam huiuscemodi, quæ multos fallere potuisset, me non insulsè interpretatum esse, nemo inficias ibit: Nedum aliorum industriæ inuideamus, uolumus afferre locum ex epistolis ad Q. Fratrem, qui suspicionem illam acutissimi hominis adiuuat: aperit enim multò antè obscuras simultates inter Ciceronem, & P. Sestium fuisse, quæ postea (si de his cum illo Cicero expostulat) eruperint, 282. Idq́; fecimus præter hominum opinionem, qui nos ei iure succensere putabant, ut humanissimi, gratissimiq́; & ipsi, & omnibus uideremur, itaq; fecimus. Et infrà: Quæ tibi eò scribo, quòd me de retinenda Sestij gratia literis sæpe admonuisti.

Lib. 7. *Epistola* 28.

Suis erga me. *Adnotauimus olim in antiquioribus libris hæc uerba desiderari. in Medicæo certè non leguntur: neq; tamen cuiq; autores fuimus, ut ea deleret: propositum nobis fuit, uitia etiam illius codicis indicare. Alij postea in nonnullis ea se inuenisse affirmant: qui codices utinam semper, quemadmodum hic fortasse sunt, nostris meliores essent.*

Lib. 7. *Epistola* 30.

In campo certè non fuisti, cùm H. I I. comitijs Quæstorijs institutis. *Historia obscurior, & quæ si ignoretur, magnas tenebras huic loco offundat. Dion historicus rerum Roma. non indiligens scriptor, totum negotium,*

quemadmodum gestum sit, exponit, & iocum etiam Ciceronis adducit, qui ab ipso in hac epistola Curio narratur (nam Plutarchus, & alij autores breuiores in hac re explicanda sunt) tradit enim quemadmodum Cæsar absens fieri uoluit COS. *& antequàm urbem ingrederetur magistratum cepit: nec tamen ad exitum anni tenuit, sed posteaquàm Romæ fuit, repudiauit, &* Q. *Fabio, &* C. *Trebonio tradidit. Verùm cùm Fabius postremo Consulatus die mortuus esset, subitò illius loco alium,* C. *inquam Caninium, Consulem fecit, qui reliquas horas Consulatum gereret, sed melius erit* Dionis *ipsius uerba adponere.* Dion *libro* XXXXIII. Τὴν οὖν ἀρχὴν τὴν ὕπατον παραχρῆμα μὲν καὶ πρὶν ἐς τὴν πόλιν ἐσελθεῖν ἀνέλαβεν· οὐ μέν τοι καὶ διατέλους ἔσχεν, ἀλλὰ ἐν τῇ ῥώμῃ γενόμενος ἀπεῖπεν αὐτὴν καὶ τῷ φαβίῳ τῷ κοίντῳ, τῷ τε τρεβωνίῳ τῷ γαίῳ ἐνεχείρισε. καὶ ἐπειδή γε ὁ φάβιος τῇ τελευταίᾳ τῆς ὑπατείας ἡμέρᾳ ἀπέθανεν. εὐθὺς ἀντ' αὐτοῦ ἕτερον πρὸς τὰς περιλοίπους ὥρας γάϊον κανίνιον ἀνθείλετο. πρῶτον μὲν δὴ τότε τοῦτο παρὰ τὸ καθεστηκὸς ἐγένετο καὶ τὸ μήτε ἐτησίαν, μήτε ἐς παντα τὸν λοιπὸν χρόνον τοῦ ἔτους τὴν ἀρχὴν ἐκείνην τὸν αὐτὸν ἔχειν. ἀλλὰ ζῶντα τινὰ αὐτῆς, καὶ μὴ ἀναγκασθέντα, μήτε ἐκ πρώων. μήτε ἐξ ἐπηγορίας τινὸς ἐκστῆναι. καὶ ἕτερον ἀντ' αὐτοῦ ἀντικαταστῆναι. δεύτερον δὲ ὅτι ἀπεδείχθητε ἅμα ὕπατος, καὶ ὑπάτευσε καὶ ἐπαύσατο ὅπερ καὶ ὁ κικέρων διασκώπτων, τοσαύτη ἔφη τὸν ὕπατον καὶ ἀνδρείᾳ καὶ φροντίδι ἐν τῇ ἀρχῇ κεχρῆσθαι ὥστε μηδὲ τὸ βραχύτατον ἐν αὐτῇ κεκοιμῆσθαι. *Hunc etiam Ciceronis iocum in Caninium* Rebilium *celebrauit Macrobius, qui ostendit, non hunc tantum, sed alios etiam illa occasione à Cicerone, ut erat uir fœcundi ingenij, in Caninium dictos*

ctos

ctos esse. Scrupulum alicui inijcere possent uerba illa Dionis, cum dicit, Cæsarem duos creasse Consules, qui pro se magistratum eum gererent, qui historia cognita eximitur: factus enim C O S. *Cæsar erat sine collega, quod etiam ex antiquo lapide intelligitur, qui est in hortis Colotianis: sic enim est in illo:*

C. IVLIVS CAESAR IIII. SINE CONLEGA DICT.
Q. FABIVS MAXIM. C. TREBONIVS. C. F. V. F.
C. CANINIVS. C. F.

Qui mirificè utilis esse potest ad hanc Ciceronis epistolam declarandam. uides enim Caninium locum Fabij mortui occupasse, et pro illo substitutũ esse, quamuis spatio. H. XVII. *consulatum gesserit.*

Ibidem.

Quem illi consulem esse dicebant. *Ita loquitur Cicero, quia contra leges ac instituta ciuitatis factus erat, ut uerè Consul uocari non posset: tunc enim primò incœptum est, quod postea ab* Impp. Rom. *qui totam* Remp. *occuparunt, frequenter usurpatum fuit: quempiam habere magistratum, quem aliquis unius adhuc sua sponte non aliqua re coactus, reliquisset. Quamuis enim Maximus à Cæsare cum collega ipsius* Trebonio *Consul factus esset: uiuente Cæsare, qui eo anno Consul legibus creatus erat, magistratum illum habere non poterat.*

Ibidem.

Ille autem. *Cæsarem intelligit, quem sæpe ita appellat, quemadmodum docuimus in prioribus castigationibus, cùm locum illum explicaremus. Est igitur aduentus in expectatione, neq; tu id ignoras: Sed tamen cùm ille scripsisset. Quin hic certè per* ILLE *Cæsar intelligatur, negari non potest.*

Lib. 7. Epistola 37.

Deinde Eutrapelia literarum fecit. *Quid Eutralia sit, notissimum est: utitur Aristoteles hac uoce sæpe libro* VIII. *ἠθικῶν, in secundo autem de arte dicendi, quo loco de moribus singularum ætatum disserit, naturam, uimq; huius nominis expreßit: quum enim adulescentes risus studiosos esse dixisset, addidit, διὸ καὶ εὐτράπελοι: ἡ γὰρ εὐτραπελία πεπαιδευμένη ὕβρις nihil aliud est, inquit, εὐτραπελία, nisi eruditũ & urbanũ conuitiũ.* Mirificè igitur *quadrabat cognomẽ hoc Volũnio (eutrapelus enim ille dicebatur, ut ostendit Cicero in epistolis ad Pætum: Quæres ubi? apud Volumnium eutrapelum) si ex leporibus, quibus usus est in epistola, & salibus à quo scripta erat, intelligi potuit, cùm aliter sciri uix posset.* Erat enim *Volumnius quidam Senator temporibus ijsdem, Ciceroni ualde familiaris.* Hic *eutrapelus, de quo Cicero loquitur, est Volumnius ille (ut puto) qui cùm Antonium in castra secutus esset (delectabatur enim huiuscemodi hominibus: neq; in maximis etiam rebus has uoluptates, quas mimi & scurræ præbent, spernebat) incidit in manus Bruti, & ab amicis ipsius trucidatus est, cùm non benè illi uocem imperatoris accepissent, & antea Volumnio huic irati essent, & alteri eiusdem studij homini Saculioni appellato, quòd dicacitatem eorum, qui in ea etiam fortuna à scommatibus non abstinerent, ferre non possent.* Hæc *tradit Plutarchus in* M. Bruti *uita his uerbis:* ἦν δέ τις Βολούμνιος μῖμος καὶ Σακουλίων γελωτοποιὸς ἡλωκότες, οὓς ἐν οὐδενὶ λόγῳ τιθεμένου τοῦ Βρούτου. *& quæ sequuntur.* Nam *fuisse illum Antonio familiarem, testimonio Ciceronis confirmatur, qui in* XIII. Philipp. *inquit, Addite Antonij collusores, & sodales, Eutrapelum, Melam, Cælium.*

Ibid

Ibidem.

In his etiam Sestiana. *Quis fuerit hic Sestius, cuius dicta ita insulsa essent, ut prouerbio locum fecerint, quaerendum. Suspicor illum intelligi, quem politissimus poeta Catullus & ipse deridet, & secum pessimè actum esse tradit, quòd eius conuiua esse uoluerit: cùm in illius scripta inciderit, quae tantum morbum repentè ei conciliarent, ut uix in agellum suum confugiens, atq; ibi se diligenter curans, illum pellere potuerit:*

Nam Sestianus dum uolo esse conuiua.

cum enim iisdem temporibus Cicero, *Catullusq; uixerint, de iisdem etiam hominibus mentionem faciunt: nam Sestium insulsum hominem fuisse, & ineptum scriptorem, ex loco illo ad* Attic. *perspicuum est,* 405. *In quo accusaui mecum ipse* Pompeium, *qui cum scriptor luculentus esset, tantas res, atq; eas, quae in omnium manus uenturae essent, Sestio nostro scribendas dederit: itaq; nihil unquàm legi scriptum σηςιωδέςερον, id est insulsius. quod facilius probari posset ab illo scriptum esse, quod melius illum redderet: lusit enim in Latina uoce* Cicero *Graecorum more illam conformans.*

Libro 7. *Epistola* 33.

Pinnigero, non armigero in corpore. *Quemadmodum in antiquis codicibus scriptum inueni, ita scripsi: praecipuè enim* Medicaei *scripturam animaduersione dignam iudicaui: eadem enim est, quae in uetustis lapidibus. Nam paulò suprà* INGEMESCEMVS, *in eo legitur, ut in epistola Caecinnae* CONTREMESCO, *& non multò antè ad Curium* AVEM ALVAM, *pro albam. nec me latet, ueteres literatos uiros de hac uoce, quomodo scribenda esset, inter se concertasse. Accurati quoq; ac docti*

hominis uerba sunt super illo Vergilij, formidine pennæ. In *Romano pinnæ more suo, contra Capri sententiam.*

E *libro Cælij ad Ciceronem, Epistola 4.*

Nostri equites. *Cuncti anteà, impreßi quoq; codices,* EQVITES *habebant: Medicæus codex & ipse eo loco perturbatus.*

Ibidem.

Ratione, & insidijs usus uideretur in euitandis eorum consilijs. *Nulla in re discrepat à uulgata lectione scriptura, quæ in Medicæo est: quare etsi quædam dura sunt, nihil ausim immutare.*

Ibidem.

Lælios. *Medicæus item* LAELIOS *nulla uarietate, nam locus in epistola Metelli, ubi anteà* LAELIVM *legebatur, nunc* LOLLIVM, *à nobis ope Medicæi codicis castigatus est: cui si fidem tunc habuimus, quòd* LOLLIVM *habuit, ubi cæteri omnes* LAELIVM: *non possumus nunc facilè eidem non credere, quòd* LAELIOS, *cum omnibus alijs, & impreßis, & manu scriptis habet: nam coniectura illa leuis est, quòd* LOLLIOS *legendum sit, quia illi Cæsaris amici in ciuili dissensione fuerunt: tunc enim Pompeianus erat Curio, & sententias illas in Repub. defendebat, quæ Cæsari aduersarentur, quod ab omnibus historicis traditur. Repentè autem ille totus mutatus est, quemadmodum etiam Cælius ostendit, cum inquit* 110. *Quod tibi suprà scripsi, Curionem frigere, iam calet: nam frequentißimè concerpitur: leuißimè enim qui de intercalando non obtinuerat, transfugit ad populum, & pro Cæsare loqui cœpit.*

Lib. 8. Epistola 5.

Nam si hoc more moderari possemus. *Ita olim in*

omnib

omnibus impreßis necnon etiam manu scriptis codicibus legebatur: ipse coniectura ductus emendaui, si hoc moderari possemus: superuacaneamq; existimaui totam uocem MORE, *& ex primis syllabis consequentis dictionis negligentia librarij conflatam, quemadmodum antea arbitratus sum in uetere illa scriptura* INANIMO MAGISTRATV, *à librario peccatum esse, &* INANI MAGISTRATV, *legi oportere.* Nonnulla *sunt huiuscemodi menda in priscis exemplaribus, quæ inde in libros excusos fluxerant: eorum autem partim sublata sunt, partim adhuc manent.* In Medicæo *sic locus ille legitur in epistola ad* Cornificium, *primum in spem libem libertatis ingressus sum.* Id *tamen erratum facile cognitum.*

Eadem Epistola.

Quodam silice iam omnia. *Quid de hoc loco sentiremus, olim planum fecimus, & quam ad illum restituendum opem dare potuimus, tunc præbuimus.* Non *possumus in tantis angustijs temporis tantisq; tenebris aliquid lucis uidere. quod de eo etiam loco dicimus, qui hunc sequitur: ille enim quoq; ut olim docuimus, non minoribus maculis inquinatus est.*

Libro 8. Epistola 6.

Leuißimè enim quia de intercalando non optinuerat. *Sermo est de Curione, qui cùm antea senatum defenderet, & contra Cæsarem sententias diceret, subitò transfugit ad populum, & pro Cæsare loqui cœpit, quod incredibilem ipsius inconstantiam declarauit, quare uerè hic Cælius inquit, Leuißimè enim, & quæ sequuntur. qui locus cum mendosè antea legeretur, à me purgatus est, & ratione ipsa hortante, & autoritate uetusti codicis: ita enim legitur in* Medicæo: *quam animaduersionem ut firmam, &*

apertam tunc argumentis,& testimonijs confirmandam esse non putaui.Manutij tamen BELLISSIME,*in posteriore sua editione,quemadmodum in priore fecerant, scripserunt.*

Eadem Epistola.

Turpe tibi erit pantheras Græcas me non habere.*Lectionem hanc inuentam à me in cunctis manu scriptis,& impreßis codicibus retinui:Pantheras Græcas appellat, quæ in Pamphilia, & Cilicia caperentur, quibus prouincijs Cicero præerat. Græci autem homines eas incolebant,ut distinguat ab Africanis: nam in Africa etiam nascuntur,quod nō multò pòst Cælius declarat, cùm inquit, Quæ ad ludos ei aduectæ erant Africanæ,easdem à nationibus ac populis,apud quos nascerentur, uocauit Cicero,ad Atticum scribens, Cibyratas. Quàm rectè igitur fecerint,qui ex ingenio legunt,*PANTHERARVM GREGES, *facilè cognosci potest. Vidimus Florentiæ Africanam, quam deuicto sæuißimo archipirata, regnoq; quod occuparat spoliato, Carolus Imperat. ex Africa asportauit, Florentiæq; reliquit:ibi autem cum publicè aleretur, mortua est.*

Libro 8. Epistola 7.

Nondum retulerat. *Locus ualde obscurus: Medicæus codex (nihil enim melius mihi facere posse uideor quàm ueterem scripturam in his difficultatibus indicare)* Nondum retuleras. *Aliorum coniecturas non reprehendo,etsi illis non ualde assentior.*

Libro 8. Epistola 8.

A' quodam suo emissario est factus. *Peccarunt nostri librarij dum ueterem scripturam, & maximè Medicæi codicis,exscriberent:dictionem enim omiserunt, quæ*

ante RVSTEIO *poni debebat,ea autem hæc est,* E MISSA. *Dolet peccatum illorum causam fuisse erroris docto, ac diligenti uiro, & tamen quod ille ex Asconij commentarijs erutum huc accommodari posse censuit, adhuc, si modò uerum est, defendi potest: quod scilicet ad Tetium pertinet: legi enim potest.* A' quodam suo emissario est Tetio factus. *nam S, significasse olim Sextum, uix credo: præterea post* FACTVS *in uetere exemplari* EST *non legitur, quod uerbum hic necessarium est, ut fortasse poßit concinnari ex literis illis quæ confecto emissario è priscis uestigijs, reliquæ sunt, ut nihil addi ad uulgatam lectionem nisi* TETIO *necesse sit, quod tamen nec ualde confirmare, nec diluere uolumus: est enim res dura, sed subtiliter excogitata.*

Ibidem.

L. Atteius L. F. A. N. Capito. *Cum diu anceps in hac lectione fuissem, existimaui tandem, non incommodè ita legi posse: in qua si uitium ullum est, huiuscemodi est, quod defendi poßit, nec absurdam ullam sententiam habeat. Manutij prima sua editione literas illas, quæ scrupulum habebant, & quæ ipsis & alijs negotium facessebant, sustulerunt, atque ita se putarunt omni molestia liberare. Hanc ipsorum culpam tacui, quæ & magna est, & antiquis scriptoribus periculosa, si quis quæcunq; non intelligit, in illis delet. Quanto modestius me, liberaliusq; gesserim, dicere non oportet: nam me, fidemq; meam laudare mihi nunc propositum non est. Quòd putant literas illas seiungi non oportere, non reprehendo: intelligo enim ipsas Tribum significare posse. Si negant ueteres in titulis, monimentisq; non patris solùm nomen, sed aui etiam ponere solitos, facilè redargui possunt: ex Ciceronis enim libris, & aliorum*

rum optimorum autorum hoc intelligitur. Qui Romæ priſcas inſcriptiones curioſius legerunt, paßim hoc animaduertere potuerunt. poſſemus infinita exempla afferre, ſed non erimus nunc pluribus citandis teſtibus, quàm oporteat, ambitioſi. In magno illo uolumine, quod Epigrammata antiquæ urbis inſcribitur, multis locis hoc obſeruari poteſt: Sed maximè pagina C X X I I. *nec non pagina* C X X X X V I: *in quibus plurima uirorum nomina ſcripta ſunt, quæ cuncta aui quoque nomen retinent, & notis his ſemper ſignata, quibus ea tunc ſignari conſuetudo fuerat.*

Ibidem.

Ad ex Kal. Mart. *Locus Varronis reſtitutus magno auxilo eſt ad docendum, immutari debere ordinem priorum harum uocum, & pro ad ex kal. legi debere* E X A D K A L. *quemadmodum Paulus quoque emendat. Illum autem iampridem nos caſtigauimus, ſtatimq; ſuſpicati ſumus, hanc eſſe huius loci germanam lectionem. Cùm Romæ,* X X X. *ferè menſes ſunt, fuiſſem, ſæpe, multumq; cum Marcello Ceruino, qui poſtea in ampliſsimum ordinem à Paulo* I I I. Pont. Max. *cooptatus eſt, de ſtudijs literarum locutus ſum: cumq; ſemel ſermo incidiſſet de uetuſtis exemplaribus, dixi Florentiæ priſcum codicem Terentij Varronis inueniri, librorum quos ſcripſit de agricultura: magno ſtatim deſiderio ille affectus eſt librum hunc uidendi, à meq; diligenter petijt, cùm Florentiam rediſſem, darem ſaltem operam, ut cum impreſſo aliquo conferrem, & ad ſe cuncta accuratè adnotata mitterem. Non potui hoc amiciſsimo, & optimo uiro denegare. Cumq; in antiquo docuiſſem menda quædam reperiri, uoluit ille notari à me locos, quos putarem caſtigatius illic legi, in impreßis autem deprauatius, in*

quo

quo ei quoq; morem gessi. Hunc autem in primis notaui, quē ibi sincerè legi, in impressis uerò mendosissimè iudicabam. Volui autem codicem illum summo studio à me, cum antiquo collatum communem illi esse cum Angelo Colotio, sancto, ac docto uiro. Citaui igitur huius rei optimos, ac locupletissimos testes. Sed aliud etiam auxilium habebam, non minoris momenti, quo locum hunc Cælij ita castigandum esse animaduerteram. nam eodem illo in Lapide Colotiano, de quo suprà mentionem feci, ita legitur, EX A. D. V. K. DEC. AD PR. K. IAN. SEXT. *Vtinam integer esset, magnam utilitatem studiosis literarum afferret: est enim Ciceronis temporibus exaratus. Vt ut autem est, & ut à me exscribi potuit, hic eum adponemus, nam huic præcipuè loco accommodatus est, in quo etiam bis sunt literæ illæ, quæ in illo lapide sæpe leguntur, id est.* V. F. *Quin autem* VERBA FECRRVNT, *significent, dubitari non potest: id enim Cicero infinitis locis declarat: apertè autem in* X. *Philipp.* 792. *Quod Pansa* COS. *uerba fecit de literis: & quæ sequuntur.*

C.IVLIVS CAESAR IIII.SINE CONLEGA DIC. IL. SESTIVS P.F.I
V.F.Q.FABIVS MAXIM. C.TREBONIVS C.F. M.CLAVDIVS M.F.LAP.
C.CANINIVS C.F. L.MVNATIVS PAVL.AEMILIV.
VLIVS CAESAR DICT.IV.M.AEMILIVS M.EQ. Q.AEMILIVS LEPID.M.LO
C.IVLIVS CAESAR V.M.ANTONIVS M.F. M.APPVLEIVS SEX.F.P.SI
VF. P.CORNELIVS P.F. C.SENTIVS SATVRN.Q.LV.
C.VIBIVS C.F.PANSA. A.HIRTIVS A.F. VF.M.VINVCIVS P.F.
C.IVLIVS CAESAR. Q.PELIVS.Q.F. P.CORNELIVS P.F. CN.C.
V.F. C.FVRNIVS C.F. C.IV
C.CARRINAS.C.F. P.VENTIDIVS.P.F. CL. L.DOMITIVS CN. F.P.CO.
MILIVS M.ANTONIVS V.F.L.TA
EX A.O.V.K.DEC.AD.PR.K.IAN.SEXT. M.DRVSVS L.F. L.
MVNATIVS L.F.M.AEMILIVS M.F. M.LICINIVS M.F.
NTONIVS P.SVLPICIVS CEN.LVSTR.N.F. TI.CLAVDIVS TI.F
ANTONIVS P.SERVILIVS.P.F. M.VALERIVS.M.F.
N.DOMITIVS M.F.C.ASINIVS CN.F.
VF.CORNELIVS.L.F. VF.P.CANIDIVS P.F. V.F.C.VALGIVS C.F.
C.CANINIVS

Ibidem.

S. C. A. Pridie Cal. Oct. in aede. *Medicaeus codex cùm suprà nihil ab impreßis hac parte discreparit, hìc ab illis diuersus est: neque enim habet tres illas priores literas, sed earum loco* I. V. *sic enim in eo scriptum est,* I. V. PR. CAL. OCT. *quam rem explicare, ut uerum fatear, non possum.*

Eadem Epistola.

Quo minus de R. P. quamprimum ad Senatum referri. *Ita in Medicaeo scriptum est.* quominus de Rep. Q. P. ad Senatum referri. *Hoc autem adnotaui, non quòd in impreßis ullum mendum sit: sed ut notae illae ex hoc loco percipiantur, nam maiorem partem huiuscemodi notis in* S. *Consultis, & huiuscemodi rebus usos fuisse ueteres, planum est.*

Ibidem.

De ea re ad Senatum, populumq; referri. *Medicaeus liber*. De ea re publica adhuc ordinem referri. *Arbitror legendum,* De ea re *ad hunc ordinem referri.*

Libro 8. Epistola 9.

Curionem prorsus non mediocriter obiurgatus hac repulsa se mutauit, *Medicaeus liber.* Curionem prorsus Curionem¦non mediocriter obiurgatus hac repulsa se mutauit. *Quare non assentior illis qui uoce hac* OBIVRGATVS *offensi, censent aliter legendum esse: nulla enim illius lectionis in antiquis codicibus uestigia inuenio.*

Libro 8. Epistola 11.

Et posset rem impedire, si ut numeraretur postularet. *Ad Atticum. de hoc ipso negotio agitur, & de Hirri uoce, qui & ipse affirmabat in potestate sua fuisse,*

fuisse, si uoluisset impedire, cuius uoluntas mirificè Ciceroni grata fuit: & cùm uideret incipere illum sibi placari, studiosius ei rei operam dedit, si posset illius gratiam diligentia amicorum sibi reconciliare. In Medicæo *nulla uarietas est: quod alij excogitarunt legi debere,* NVMERVS DARETVR, *non reprehendo, nec magnopere laudo: tota res melius perciperetur, si mos ille numerandi hostias cognitus esset, de quo hic & ad* Q. Fratrem *agitur.* Nam HOSTIBVS, *nullo pacto legendum censeo, & ijs argumentis ductus quæ à me olim adlata sunt, & autoritate priscorum codicum, qui duobus in locis ubi impreßi omnes corrupti erant, fideliter, ut puto ueram lectionem custodierunt. Vtinam autem tam facilè meam lectionem tueri poßem, quàm uulgatam refellere.*

Libro 8. Epistola 12.

Vix hoc erat Pola elocutus. *Hanc olim ipse lectionem adnotaui ex* Medicæo *libro, quam tunc non restitui: quia non incideram in locum illum ad* Q. Fratrem, *ubi de* Pola *accusatore mentio est, quod tamen non multò pòst feci.* Neque tamen *is sum, qui aut omnia legerim, aut quæcunq; legerim memoria firmiter teneam:* Vnum *intelligi potest, hanc sinceram lectionem (ut ipsi quoq; affirmant) in nullis à quibusdam inuentam esse uetustis codicibus: quos tamen, ut aiunt, & multos, & uetustißimos habuerunt: non enim testimonium citarent* Medicæi *codicis.* Hoc *autem ideo adnotaui, ut omnes intelligant, unum hunc & uetustate, & fidelitate longè omnibus alijs antecellere.*

Lib. 8. Epistola 15. ad finem.

Ipse catenatus. *Hunc totum locum peßimè acceptum olim*

olim restitui, ac declaraui, & nisi fallor neque ad sententiam, neque ad elegantiam uerborum aliquid desiderari poterat: fuere tamen, qui legi melius putarint, pro IPSE CATENATVS, PSECADE NATVS, *quorum acumen non contemno: maluissem tamen eos tantam ingenij aciem, ubi opus erat exercere: hoc enim ab illis excogitari nullo pacto hic necessarium fuit: ex uetere enim lectione egregius sensus ducitur, & illa nimis dura, & uiolenta est. Quod autem facere uoluit Cælius, si ita legeretur, non fecisset: studuit enim afferre antitheton superioribus illis uerbis,* VENERE PROGNATVS. *nec maius excogitare potuit, quàm appellare* Bellienum *ipsum, catenatum: quæ fortuna etiam in seruis deterrima est.* Nam *quòd ancilla natus esset, iam antè ostenderat, cùm eum uernam appellauerat, neque hoc conterere, ac deprimere conditionem illius erat. Dolet ac uehementer quidem dolet, mihi eam necessitatem impositam, ut ijs aduerser à quibus nulla in re dissentire uellem, id tamen feci quàm parcissimè potui.* Nam *quod in antiquis* CADENATVS *legitur, nullo discrimine ueteres librarij duabus illis literis utebantur, quod ex* Medicæo *facile colligitur: nam crebro* INQVID *scriptum est, & contra* ILLVD, ALIVT, ANIMATVERSVM, AT, *pro* AD, In *epist. Cælij,* Paucis *uerbis iterum, qui multos sæpe dies at te, cùm hic eras, non accedebam, nunc cotidie non esse te, at quem cursitem, discrucior.*

E' *libro ad* Varronem, Epistola 2.

Caninius idem & idem noster. *Hæc est Medicæi codicis cum alijs, quos uidi, manu scriptis lectio, iam tunc à nobis restituta: quam ueriorem credimus, quia eadem est in indice antè librum illum posito: unde facile existimari non*

potest, culpa librarij hoc commissum esse, cum duobus locis nulla uarietate eadem uerba scripta sint: nam quomodo locus ille de Diuinatione *similis pristinæ huius loci lectioni dici poßit cogitent doctiores.*

Eadem Epistola prope finem.

Nauare Reipub. *Priscam huius loci scripturam iam pridem notam fecimus, & quid turbatum in ea esset docuimus, ac penè inuiti, ac coacti: tamen quondam suspicionem nostram exposuimus, cui nihil nunc addimus, nisi quod locus est in proœmio secundi libri de* Diuinatione, *qui huic similem, uel eandem potius sententiam habet: illum igitur adscribam, uidetur autem mirificè hanc sententiam adiuuare.* In *libris enim sententiam dicebamus, concionabamur, philosophiam nobis pro reip. procuratione substitutam putabamus.* In *communi lectione manifestum uitium, quomodo enim rectè* nauare reip. *dictum esse poßit, nisi intelligatur opus, aut studium, non uideo: hoc autem nimis durum.*

Lib. 9. Epistola 3.

Etsi quid scriberem non habebam, tamen Caninio ad te eunti. *Ita olim emendauimus, & autoritate ueterum codicum moti, qui huius lectionis non parua uestigia retinent, & elegantiore hoc sermone delectati.* Medicæus *igitur liber, ut alios taceam,* tamen animo ad te eunti. *Quod si primam literam huius nominis illi uoci addas, & ex penultima duas facias, qui error procliuis est: prorsus* CANINIO *effeceris. Quòd si cui audax meum incœptum uidetur, cogitet eundem librarium eodem pacto non multò pòst in eodem nomine scribēdo peccasse: ubi enim in impreßis omnibus* Caninius *legitur, sed plus facio, quàm* Caninius *mandauit. in* Medicæo, ANI-

MVS MANDAVIT. *Quemadmodum olim feci de hac tenui animaduersione, nunc uerbum non fecissem, nisi Manutij uulgarem lectionem meæ, non insipienter excogitatæ præposuissent.*

Libro 9. Epistola 5.

Consilij nostri. *Hieronymi Ferrarij, magni ingenij, ac multarum literarum iuuenis, animaduersionem laudo, eiusq; sententiam, & ut amici hominis, & ueritatis defensoris libenter sequor, sane in Mediceo ita legitur.* Consilij nostri, nisi eos qui id secuti non sunt non pœniteret n.p.p. *Quare minus à uetere lectione discedit, qui eam quam Hieronymus excogitauit lectionem sequitur, quàm qui uulgatam lectionem retinere uellet: ex illa enim & non tollendum esset quod fecerant, & fortasse etiam plura: nam illud* quidem *non parum mihi quoq; ipsam turbare uidetur. in noua igitur (nouam appello, quæ nuper exorta est) & elegantior sensus est, & plura priscæ scripturæ uestigia.*

Libro 9. Epistola 6.

Ostiæ uideri commodius. *Ita olim ex uetustis libris scripsimus: Mediceus certè* O P T I A E *habet: quare mendum omnino in uulgata, & communi lectione esse arbitramur, cùm tantopere à uetere dissentiat. Qui nostram non probat, ipse meliorem ex antiquis uestigijs eruat.*

Libro 9. Epistola 7.

Quin æquis uiris. *Communem lectionem cùm liber editus est, secuti sumus, nam in omnibus impressis (exceptis Manutianis in quorum priore, ac posteriore editione mendosius adhuc* E Q V I S V E L I S *scriptum est)* A E Q V I S V I R I S *perperam legebatur: animaduertimus tamē non multò pòst in Mediceo codice* E Q V I S

VIRIS, *scriptum esse, longè diuerso prioris uocis significatu: & de tota re accuratius disseruimus in fine nostri libelli, ubi errata impressorum correximus,* Quare *in ea sententia perduramus, & hic omnino* EQVIS. VIRIS *legendum esse putamus, quemadmodum ad* Q. Fratrem *etiam & in oratione* VIII. *contra* Antonium. *Locus etiam ille in extremo* III. *libri de officijs, qui mendosè in cunctis impreßis legitur, in manu scriptis nonnullis integer est,* Cum *his uiris equisq́; ut dicitur, &c.* Quare *hoc exemplis quæ hanc lectionem confirmant, addere nunc libuit, quum olim relictum esset.* Quòd *si ullus mihi scrupulus restabat, statim euulsus est, quòd uidi* Iacobum Sadoletum *sanctißimum atque integerrimum uirum (quem honoris, & amplitudinis causa nomino) ita scripsisse, cùm hoc prouerbium in suis illis elegantißimis libris usurparet, quibus desiderium nobis lenire uoluit, quo conficiebamur libri Ciceronis* Hortensij *appellati, & quod cupijt mirificè consecutus est.* Quis *enim nunc librum Ciceronis magnopere desiderat? Cur autem autoritatem, & iudicium illius uiri in purgandis Ciceronis scriptis non sequar? qui non tantum menda tollere consueuit, sed totos etiam libros uetustate amissos nobis restituit.*

Libro 9. *Epistola* 10.

De P. Syllæ morte. *Trib. locis Syllæ huius sectoris à Cicerone mentio facta est, quamuis semper diuersis prænominibus ille distinctus sit, quod culpa librariorum factum puto: eundem omnino hominem in ijs omnibus locis affirmarim: nam, quin in epistolis ad Caßium idem, de quo nunc sermo est, intelligatur, dubium esse non potest: tempora enim conueniunt, & ijsdem penè uerbis tota res narratur: iam iocatus est de morte illius* Cicero *cum* Caßio,

quemad

quemadmodum nunc cum Dolabella facit. Tertius locus est, ubi auaritia illius accusatur in 11. libro de Officijs, sic enim inquit: De *hasta autem agebat, quam* L.*Sylla cum uibrasset, dictatore propinquo suo, idem sexto & trigesimo anno post à sceleratione hasta non recessit: nihil mirum igitur, si magno in odio erat apud omnes, cùm calamitatibus aliorum ciuium patrimonium suum constituere soleret, & in eodem nefario quæstu auidè pòst tot annos iterum uersaretur.*

Libro 9.Epistola 12.

Munusculum mittere uolui. *Officij mei quondam esse putaui ueterem huius loci scripturam notam facere, quod nunc repeto, quia alij in pluribus antiquißimis uocem, quam tunc diximus, in nostris melioribus non inueniri, inuenisse se affirmant, quibus fidem deesse non credimus, quemadmodum nos etiam hæc non fingimus. Mediceus certè codex ita legit,* munusculum mittere leui densæ crasso filo.*Nihil tamen ne nunc quidem immutamus. Eruditißimi illi, atque humanißimi uiri, de quibus antea locutus sum, qui plura manu scripta exemplaria huius mei laboris adiuuandi causa accuratè inspexerunt, affirmant se in nullo* VOLVI *inuenisse.*

Libro 9.Epistola 14.

Deinde multa de facto, ac de re gesta. *Interpretatur Græcam uocem* πρᾶξιν*, qua in epistolis ad Atticum in hac re exponenda non semel usus est: multis etiam alijs in locis eodem Latino uerbo Græcum expreßit. In Philip. prima: Erectus enim maximi, & pulcherrimi facti conscientiam. Ad Att.* ὢ πράξεως καλῆς μὲν, ἀτελοῦς δέ. *& si cùm commodè facere potest, Græco potius utitur. Recentiores interpretes Aristotelis in libris, quos confecit de uita,*

& moribus, actionem potius appellarent: putant enim distingui oportere apud Latinos *diuersas res diuersis nominibus, quemadmodum apud* Græcos *fit: illi enim habent* ποίησιν *&* πρᾶξιν, *posterioremq; semper seruarunt, ut actionem redderent: quod* Cicero, *quemadmodum apparet, neglexit: nam hîc non de manuum opere, sed de ciuili facinore agitur.*

Lib.9.Epistola 15.

Intellexi pergratam illi. *Locum quem in optimis ac uetustißimis codicibus lacerum comminutumq; esse docuimus, alij qui nullos locos iacere, ac desperatos esse patiuntur, quoquomodo potuerunt restituere: de quorum lectione sollicitus non fui, compertum habens, illam nouam commentitiamq; esse.*

Lib.9.Epistola 16.

Facetè dictorum famam. *Hic in patruo negotio dicere possum, quod fortißimus uir* Brasidas Lacedæmonius *multo maiore in re dixit: cùm enim traiecto clypeo spiculo transfixus in prælio fuisset, interrogatus postea, quomodo id factum esset, respondit,* Clypeus *me prodidit: idem ego dicere possum optimum, ac fidelißimum* Mediceum *librum me prodidisse: cuius enim ope tanquam scuto me tegere cõsueueram, id mihi uitio fuit. Cum* OFFENSIONEM, *non inuenissem in eo, cogitaui non incommodè* FAMAM *legi posse: quæ res diu me sollicitum habuit: tamen multis in locis inueniens* Ciceronem *ita locutum esse, cognoui erratum librarij, me quoque in errorem induxisse.* In Verr. III. 92. *offensionem negligentiæ uitare, atq; effugere non possum. In epist. ad Sulpitium* 48. *Sed tamen quoniam effugi eius offensionem, &c. Hæc exempla, quanquàm alia quoque sunt, me in margine mei exemplaris damnata*

mnata lectione, quam reposueram, adnotasse, testis erit mihi Prosperus Pacetus, doctus & officiosus iuuenis: qui mihi Ciceronis epistolarum uolumen nuper à Paulo impressum in Decimanum meum attulit, nonnullasq; horas mecum consumpsit, quibus & quid de hoc, & de nonnullis Ciceronis locis sentirem narraui.

Ibidem.

Cum uolumina iam confecerit, ἀποφθεγμάτων si quid. Scribi nolumus in nostris libris tres dictiones has VEL PER SE, quas anteà cuncti impreßi habebant, quia in antiquis libris non erant, nec idoneam sententiam habere uidebantur: quòd si quis illas amat, hunc intellectum ex illis eliciat necesse est, Cæsarem per se, & à nullo admonitum distinguere posse ueras facetias Ciceronis à falsis. Si autem recordabimur quod paulò antè de admirabili ipsius ingenio Cicero dixit, nullo pacto hæc necessaria existimabimus, sed potius omnem sententiam illa conturbare iudicabimus. Non laudamus igitur illos, qui has uoces in sedem ab ipsis improbè occupatam restituerunt: cùm in sermone de amicitia Cicero inquit, Multa breuiter & commodè dicta: intellexit ἀποφθέγματα: nam primo de Officijs Græcam etiam uocem adponens, ijsdem penè uerbis eam expreßit.

Libro 9. Epistola 16.

Etsi posuisti loco uersus Accianos. Ita olim emendauimus, cum in omnibus impreßis libris deprauatè POSVISTI IOCO legeretur: neque tamen ullum postea de hac castigatione uerbum fecimus. Quia tamen uidemus aliquos deprauatam potius lectionem, quàm integram sequi uelle, ideo nunc ipsam coacti ueram esse docebimus, ab autoritateq; ueterum codicum initium sumemus: nam

in Medicæo, & in alijs uetustioribus LOCO *legitur: præterea sententia elegantior est, & modus hic loquendi crebro à Cicerone usurpatus* POSVISTI LOCO, *ubi congruebant, & mirificè quadrabant: in epistolis ad* Q. *Fratrem. Quod & ampla erant, & loco posita*: Top. 343. *Concedunt tamen aliquid emptori, quod ornandi causa aptè, & loco positum uideatur.* Varro *de re* Rustica *lib.* I. *Quòd quæ suo quidq; loco sunt posita, ea minus loci occupant. Cùm idem significare uellet* Cicero II. *Tusc. inquit adiungere loco.* Philo, *& proprium numerum, & electa poëmata & loco adiungebat. Quod exemplum mirificè huic loco aptum est, quamuis uerbum in eo diuersum sit.*

Epistola Eadem.

Quod mihi bonam copiam iures. *Probo* Ferrarij *declarationem, diligentiamq; ipsius ualde amo, qui ex laceris, decurtatisq;* Terentij Varronis *commentarijs huius loci interpretationem sedulò eruerit: & ne ullus alicui scrupulus relinquatur, affirmo infinitis locis in* Medicæo *ubi* I, *esse debebat* EI, *scriptum esse: ut in epistola* D. Bruti, sine eiumentis, *ad* Lentulum, iei declarant. *paucis post uersibus.* eidem ille Plato. *& ad* Q. Valerium, Municipibus uolaterraneeis. *Id etiam* Latini *librarij in* Græcis *uocibus faciebant, ut sæpe non suis locis hanc diphthongum ponerent, ad* Gallum, *Quæ uidetur* λειτότητα *attulisse. ad* Trebatium, *Si tu statueris* πολειτεύεσθαι *non oportere. Quod in priscis etiam lapidibus non semel obseruaui. Quibus omnibus exemplis, & sexcentis alijs, si opus esset, planum fit, peruersionem hanc nullam uim habere ad labefactandam ueram lectionem.*

Ibidem.

Cum rem habebas, quæsticulis te faciebam attentio

tentiorem. *Hæc est Medicæi codicis lectio, quam uehementer probo: deq; ipsa olim accuratius disputaui. cùm rem habebas, cùm diues eras: quæsticulis, & lucellis te attentiorem faciebam: ut enim à lucro lucellum, ita à quæstu quæsticulus* ὑποκοριστικῶς. *Verbum præterea* ATTENTIOREM, *quod quasi patrimonij augendi rationem docet, & quo in hac re exprimenda optimi autores paßim utuntur, ualde ueterem scripturam confirmat. Terentius Adelphis: Attentiores sumus ad rem omnes, quàm sat est. Cicero ipse in Verrem: Qui in re aduentitia, & hæreditaria tam diligens, & attentus fuisset.*

Libro 9. Epistola 17.

Non modo me. *Hic quoq; locus à me ope Medicæi codicis iam tum purgatus fuit: cum in cunctis antea impreßis mendosè,* non modo non me, *legeretur.*

Eadem Epistola.

Et disce iam προλεγομένας quas quæris. *Vereor ne hic locus aliquid mendi contineat, quod tamen ubi sit indicare non possum: in tantis angustijs temporis, nihil melius mihi facere posse uideor, quàm ueterem scripturam notam facere, maioris ingenij, ac doctrinæ uiri totum hoc diligentius considerabũt. In Græcis autem, & Latinis uerbis uarietates aliquæ cernuntur: nam sunt etiam qui Græca uerba commutent, & neutro genere* προλεγόμενα *scribant qui etiam consequens Latinum uerbum, ita conformant, ut Græco respondeat.] Medicæus codex,* Et disceam, προλεγομένας quas quæris, & si sus Mineruam, sed quomodo uidero, si æstimationes tuas, *& quæ sequuntur.*

Libro 9. Epistola 20.

Cum in sumptus habebas. *Qui mendosißimus antea erat, hunc locum restituimus, quod ita in nostris priscis*

exemplaribus scriptum offendimus, quem tamen leuiter suspectum immeritò habuimus. Non ægrè ferimus, si aliquos huius laudis socios habemus, qui saltem nos amare deberent, quòd industriæ ipsorum locum inuenimus. Medicæus codex (illum autem antè oculos habemus, quo fidelius hoc opus nauemus) ut nunc animaduertimus IN SVMPTVM, *unitatis numero habet.*

Ibidem.

Ὀψιμαθεῖς autem homines. *Expreßit ut opinor Græcam uocem Horatius* Sat. x. *prioris sermonum libri, cum inquit,* O' *seri studiorum. Multa autem Græca uerba Horatius elegantißimè expreßit: cum enim plures sententias ab eius nationis philosophis, ac poëtis acciperet, consuetudinem quoq; sermonis studiosè imitatus est.*

Ibidem.

Nos iam, & artis tantum habemus. *Medicæus codex* nos iam ex artis. *Quare suspicati olim sumus legi posse* ET ARTIS: *quam castigationem, aut sequemur, aut abijciemus, prout illam ab eruditis aut laudari, aut damnari acceperimus. Hunc autem sensum eliciebamus:(dixerat enim antea se rationem uitæ mutasse, & cui ualde prius aduersatus erat,* Epicuro *in disciplinam se tradidisse) tantum in hoc studio profecimus: non enim usum tantum, & exercitationem habemus, sed iam tantum artis, ut: & quæ sequuntur. nec tamen huic ualde confidimus. Non latet autem nos genus quoddam possesßionum* Areas *esse, ex quo certi quæstus capiebantur, & quibus minimè noceri posset, ut* Cicero *quoque in admirabilibus illis disputationibus ostendit. Quòd si quis communem lectionem amabit,* ex areis habemus: *opinor interpretabitur, ex areis tantos fructus capimus, ut nos impensa non deterreat, sed poßimus*

cœnas

cœnas sumptuosas facere.

Lib.9.Epistola 21.

Sed potius ἀπόφθεγμα meum. *Medicæus liber* ΝΑΠΟΤΕΥΓΜΑ.*quare iã tũc* ἀποφθεγμα *cẽsuimus esse legendũ:ita autem ueterẽ hanc lectionem cõfirmauimus, ut miremur aliquos deteriorem meritoq; eiectã sequi maluisse.*

Lib.9.Epistola 22.

Penicillus. *Non uideo cur necesse sit receptam lectionem mutare: in nostris sane priscis exemplaribus eam inuenimus: potuit enim quemadmodum Sex. Pompeius Peniculus inquit, ita Cicero* ὑποκοριστικῶς *Penicillus dicere. Medicæus hic nulla in re ab impreßis discrepat, nisi quòd* PENUM *habet, non* PENEM: *quod an probari poßit, doctiores uidebunt.*

Eadem Epistola.

Cum nos te uolumus conuenire. *Quintilianus lib.*VIII.*(qui & ipse de hac re doctè,& accuratè disseruit) siue iunctura deformiter sonat,ut si cum hominibus notis loqui nos dicimus, nisi hoc ipsum* hominibus *medium sit, in præfatã uidemur incidere.*

Ibidem.

Non honestum uerbum est diuisor. *Medicæus codex* DIVISIOR, *quare* DIVISIO *legendum fortasse sit: accuratè tamen uidendum, quid sit obscœni in hoc uerbo* DIVISIO, *ita enim loquitur Cicero, ut significare uideatur, quamuis totum honestum sit, in eo tamen deformitatem aliquam latere. nam in dictione Intercapedine, si nominatiuo casu quis utatur, manifestum est: tunc enim Pedo dicetur, quod obscœnum est, quia rem fœdam significat: & si multi hunc locum ridicule interpretantur, & ut ego quid sentio, liberè exponam, arbitror, qui* DI-

VISIO *utitur in sermone pudorem uiolare, quod in ea uoce pronuntianda dicat diuisi, quod non aliter, ac* Pedo *obscenum est, quamuis diuersum flagitium denotet: qui enim* Diuisi *inquit, nefariam rem se fecisse ostendit.* Plautus *hoc uerbo eodem intellectu usus est:*

Pol *equidem dicam palàm, me non diuides.*

Vt *in uerbis etiam illis quæ honestiore significatu huic respondent, quibus usi sunt qui confecerunt epigrammata in custodem hortorum.*

Præcidére puer moneo. *& in alio,*

Furum scindere podices solebam.

Idcoq; *nisi fallimur,* Cicero *inquit, cui respondet intercapedo.* Nam *ut qui* INCERCAPEDO *dicit, extrema nominis illius parte peccat: ita qui* DIVISIO *priore. An non oportet uerbum* DIVISIO *frangere, ac dissecare? ut obscenitas in eo intelligatur, in* intercapedo *sane necesse est, deformitas enim in eo dissecto ac disiuncto est, sed in toto uerbo* DIVISIO *obscenum inest, quod rem nefariam alio occultiore significatu contineat. hæc autem uitia in oratione fiunt, cum aut coniungitur, quod separatum esse debet, aut quod coniunctum dissecatur.* Illis *quæ quondam excogitata à nobis sunt ad purgandam, & explicandam hanc epistolam necessaria (quæ doctrinæ, & elegantiæ plena est) hoc addere non inutile esse existimauimus.*

Libro 9. Epistola 24.

Rufum istum amicum tuum. *Hanc epistolam (nisi fallor) scripsit Cicero post Cæsaris necem: quod uerba quoq; hæc, quæ in ipsa posita sunt, declarant:* Nam & Aquini, & Fabrateriæ *consilia sunt inita de me.* De *eadem enim re* Cicero *in* Plilipp. *egit.*

Libro

Lib. 9. Epistola 26.

Habeo inquit, non habeor à Laide. *Sic omnes ueteres libri, non ut Manutij iterum iam impresserunt.* Habeo, inquit, Laida, non habeor à Laide. *Suspicari potius aliquis posset, ne semel quidem Laidis nomen ponendum esse, ne dum bis colocetur: nam in Græco Aristippi dicto, quod à nobis apud Athenæum inuentum est, nusquam est, & hæ uoces, quanto magis breues, concisæq; sunt, tanto magis elegantes, & acutæ uidentur. Quod ex plurimis ueterum apophthegmatibus facile intelligi potest: sunt enim illa pronuntiata mira breuitate. Demetrius etiam ille Phalereus hoc apertè docet: ipsius enim uerba sunt in commentario:* περὶ ἑρμηνείας: Ἔστι δὲ ἀποφθεγματικὸν ἡ βραχύτης, *præterea Cicero in Lælio, tùm naturam apophthegmatis exprimeret, inquit: Multa breuiter, & commodè dicta memoriæ mandabam. Et hæc fortasse causa est, cur Cicero existimarit, melius hanc sententiam Græcè dici posse, quàm Latinè, quòd breuius, concisiusq; eo sermone enuntietur: nisi potius quia non eandem uim apud Latinos homines habet* HABEO, *quam apud Græcos* ἔχω: & HABEOR, *quàm* ἔχομαι: *doctiores hoc iudicabunt: Clemens etiam ipse in II. Stromate uocem hanc Aristippi, non tam presse tamen concinneq; eam protulit, hæc ipsius uerba sunt.* ταύτῃ δῆλον οὖν τῇ δόξῃ καὶ ἀρίστιππος ὁ κυρηναῖος προσέβαλλεν τοῦ τὴν ἀλήθειαν αὐχοῦντος σοφιστοῦ ὀνειδιζόμενος οὖν ἐπὶ τῷ συνεχῶς ὁμιλεῖν τῇ ἑταίρᾳ τῇ κορινθίᾳ ἔχω γὰρ ἔλεγεν λαΐδα καὶ οὐκ ἔχομαι ὑπ᾽ αὐτῆς. *Sententia igitur hic contentus fuit uerba non ualde eleganter composuit.*

Ibidem.

Et gemitum, & in risus maximos transfero. *Hæc*

nostra

nostra est in cunctis à nobis antiquis codicibus inuenta lectio: alij & gemitum etiam emendant, quos nec reprehendo, nec laudo, locus sanè obscurus est. Quare cum antè de omni hac parte accuratè disseruerim, uerbum de ea amplius non faciam.

Ibidem.

Cenam te quærere à mane dixeris. *Ita sanè olim imprimi iußimus, quam lectionem alij postea probarunt, ac receperunt: ueruntamen cum accuratius de hac re cogitaremus, animaduertimus omnibus in locis ubi* A' MANE *est, sequi statim* AD NOCTEM, *aut* AD VESPERVM, *quemadmodum* Plautus *sæpe locutus est: quod scrupulum mihi iniecit an cum id seruatum hic non sit, mendum insit: & num prior lectio accommodatior sit. Hirtius tamen libro dixit: Præsertim cum milites à mane diei ieiunij sub armis stetissent defatigati.*

E' *Libro ad* Plancum, *Epistola 1.*

Et abfui proficiscens in Græciam. *Vnum est, quod quamuis parui omnino ponderis fortasse multis uideatur, cùm plurimis in locis inuenerim, hic potißimum adnotare uolui, in* Medicæo *codice* A F V I, *scriptum est: quod semper ille seruat: cùm* F *sequitur, ut posteriorem præpositionis literam abijciat: cuius rei Grammatici, si cum causa factum est, rationem inuenient: ego tamen hanc animaduersionem spernere nolui ad* Appium, *Vt cùm tam longè afuturus essem. ad* Trebatium, *Sin frustra diutius afueris. ad eundem: Eram enim afuturus mense* Decembri. *ad* Cornificium, *si culpa à quibusdam afuisset. in epist.* Lentuli. *Tantum enim afuit. & alijs omnibus in locis. In* Pandectis *etiam* Florentinis *idem semper obseruatum est, quo libro nullus nec antiquior, nec integrior esse existimatur. Hoc tantum uariatum*

tum est hac parte, in antiquis quos uidi: nam non multò pòst uulgatam lectionem habent.

Libro 10. *Epistola* 3.

Quam mihi tecum statuo esse communem. *Medicæus liber.* statuo habere esse communem. *arbitror legendum est,* debere esse communem, *elegantius omnino, quod tamen doctiores iudicabunt.* Nunquàm *ferè tam deprauatum hunc codicem inueni, quin aliquid commodi ex eo capi posit, ad restituendos locos illos, qui integri falsò existimantur.*

Libro 10. *Epistola* 8.

Victoriam partiremur. *Cum docuissem in Mediceo, & alijs uetustis* PATIREMVR *scriptum esse, non uideo cur nonnulli me ex ingenio* PARTIREMVR *legere dicant: nam quod ijdem rationes quibus usus sum parum firmas appellant, non sunt fortasse tam inanes, quàm putant: non possunt autem hæc ostendi γεωμετρικῶς, & si argumentis (ut illi dicunt) usus non sum, sed potius autoritate priscorum codicum addam exemplum Ciceronis, quod aliquam uim habet ad hoc confirmandum.* In Philipp. *Partirenturq; inter se, qui Capitolium, qui* Hostia, *qui urbis portas occuparent.*

Libro 10. *Epistola* 11.

Vnam Lepidi, ipsius alteram exercitus. *Ita puto legi debere,* Vnam Lepidi *ipsius, alteram exercitus: nam elegantior multò hæc est lectio, & nullo periculo corrigi potest: nulla enim deprauatio in uerbis, in distinctione tantum peccatum fuerat.*

Libro 10. Ep*istola* 12.

Tua dignitas adferat. *In* Medic*æo* adfert *scriptum est:* AFFERT *igitur legi debet: contaminata ab imperito uera*

uera lectio fuit, qui dum credidit se emendare, corrupit: quod Paulus etiam animaduertit.

Eadem Epistola.

Brauia, fugacia, caduca. *Receptam iampridem lectionem retinendam censeo, & si fuit cum & ipse* FVCATA *legi posse existimarim, quod tamen nunc non ualde probo: hæc enim sententia est (ut opinor) huius loci, ut ostendat, inanem gloriam ὀλιγοχρόνιον esse, & paruo tempore perdurare: cùm enim suprà inquit, Atq; hæc omnia, quæ habent speciem gloriæ, intellexit res fucatas, & quæ splendidæ, ac honestæ uidentur, non tamen habent ueram ac solidam gloriam, neq; ueram dignitatem, quas omnes imbecillas rectè dixit, & facilè euolare è manibus. Si enim hîc* FVCATA *legeretur, cùm uerba illa, quæ habent inanem speciem gloriæ, nihil significent, nisi quæ fucata sunt (si quis μεταφορικῶς loqui uult) dixisset Cicero quæ fucata sunt, fucata sunt, quod probari nullo pacto potest.*

Libro 10. Epi*stola* 15.

Cunctatus non sum in cursu bonorum consiliorum: Lepidum adiuuandum putaui. *Interpunctione non suo loco collocatæ, ut puto, corrumpunt elegantissimam sententiã: ipse enim prorsus ita legendum existimo.* Quibus rebus ego cognitis cunctatus non sum: in cursu bonorum consiliorum lepidum adiuuandum putaui. *Quamuis omnia nunc plana & aperta esse opiner, præclareq; intelligi, ac probari etiam iudicium meum, tamen sensum meæ lectionis breuiter exponam:* Quibus rebus *cognitis, summam celeritatem adhibui, putauiq; officium meum esse* Lepidum *adiuuare, dum bona ac reip. utilia consilia animo uersaret: quod non sæpe ille faciebat:* Nam *si legemus quemadmodum antè in cunctis impressis erat,*

Cuncta

Cunctatus non ſum in curſu bonorum conſiliorum: *aut nullus, aut durus, & inſulſus prorſus ex hac lectione ſenſus elicietur.*

Lib. 10. *Epiſtola* 16.

Tum erant grauiſsimis uerbis, ac ſententijs. *Ita hunc locum emẽdauimus, cùm in omnibus impreßis,* Sententijs plenæ *legeretur: id autem fecimus, ſecuti fidem priſcorum codicum, in quibus postremæ uocis ueſtigiũ nullum reperitur: & Quintiliani autoritatem, qui affirmat, Ciceronem ita ſemper hoc uerbo uſum eſſe, ut diceret, Plenum uini, & non Vino, ut poſteriores fecerunt: non dixiſſet igitur Plenæ uerbis, ac ſententijs Cicero. Quemadmodum autem ſine ea uoce ſenſus manere poßit, obſcurum non eſt. Quod in Catone maiore Cicero inquit, Haud magna cum re, ſed fide plenus, non eſt ſeptimus caſus* FIDE, *neq; contra teſtimonium Quintiliani hoc facit: ſed ita ab eo dictum eſt, ut in epiſtola quæ hanc ſequitur à Planco dictum fuit, quo obſide fide illius ac ſocietatis. Quod nos olim accuratè adnotauimus, nullam huius loci mentionem feciſſemus, niſi Manutij in poſteriore, quemadmodum in priore ſua editione fecerant, Verbis, ac ſententijs plenæ, legerent.*

Lib. 10. *Epiſtola* 17.

Quod me iuuare poſſet in caſtris. *Non receperunt hanc à me reſtitutam lectionem Manutij, quæ mihi ualdè probatur: aperui anteà unde mendum, quod impreſſos codices occupauerat, ortum eſſe poſſet: in antiquis enim libris* IVARE *ſemper ſcriptum eſt: ut in loco, de quo paulò antè egimus:* In curſu bonorum conſiliorum Lepidum adiuandum putaui.

Ibidem.

De tribus fratribus Segauiano probauit. *Vereor*

sanè, ne aliqua macula hunc locum fœdauerit: sed cùm ita in cunctis manu scriptis legatur, & negotium de quo agitur obscurum sit, periculosum esse puto aliquid immutare.

Libro 10. *Epistola* 18.

Ventidijq́; mulionis castra despicio. *De admirabili huius fortuna plurimi ueteres autores locuti sunt: nota sunt omnibus quæ* Gellius, *quæ* Dion, *quæ alij quoq; tradidere: cùm infimo loco natus esset, consecutum fuisse summos honores: & gentem, cui nulli anteà* Romani Impp. *pares fuerant, ipsum profligasse, ac tribus maximis prælijs uicisse. Quemadmodum necesse erat, hæc res inusitata, ac noua inuidiam illi faciebat: & non sine stomacho, quibus cognita erat obscuritas parentum ipsius, uidebant eum in maximis honoris, ac dignitatis gradibus collocatum.* Plures *in illum uersus facti sunt, quorum nonnullos etiam* A. Gellius *adponit, qui grauiter eum perstringerent.* Puto *etiam elegantißimum epigramma, quod post lusus in* Priapum Vergilij *nomine scribitur, eundem accusare: quamuis enim nomen eius in quem factum est, positum non sit, si quis tamen acutè perspiciet, uidebit omnia illa mirificè* Ventidio *huic conuenire. intelligo epigramma cuius initium est,*

Sabius ille. quod imitatione nobilißimi illius Iambi Catulli *factum est.*

Phaselus ille, quem uidetis hospites.

elegantis enim ingenij uir, quicunq; ille fuit, uerbis penè Catulli *ei ignobilitatem generis, & sordidißimam artem obiecit. Quòd Sabinum ipsum appellat, existimo à regione, in qua ortus erat, ita appellatum fuisse; nam* Gellius Picentem *illum tradit, qui populi uicini Sabinis sunt.* Neq; *repugnat, ut arbitror, quòd testes adducit, qui epigramma confecit Galliæ Cisalpinæ ciuitates sordium istius, & uilißimæ artis*

artis quam tractauerat: quamuis enim in Sabinis ortus esset, in Gallia Cisalpina artem mulionicam exercere potuit: aut si non in illis locis exercere, illac saltem sæpe iter facere, ut incolæ eorum locorum ipsum hunc quæstum facientem uidere potuerint. Gellius tradit, ipsum curandis mulis uictitasse: nam quæ in fine epigrãmatis exponuntur, de altißimo dignitatis gradu ab ipso occupato, respondent felicitati istius, & mirè quadrant ijs, quæ ab alijs de ipso tradita sunt. Sunt maculæ plures in epigrammate, quarum nonnullæ facilè tolli possunt, aliæ ægrè ut puto, sed omnia doctiores, acutioresq; uiri accuratius considerabunt. Postquàm autem mentio semel elegantißimi carminis facta est, non malum erit, locum in eo deprauatum restituere: omnem enim occasionem studiosos adiuuandi arripiendam puto. In Iambo igitur cuius initium est,

Quid hoc negotij est: ita hic uersiculus legitur,

Vuæq; quales flaua non legit Crete.

legi autem debet,

Vuæq; quales flaua legit Arete.

Hanc ueriorem esse lectionem dicimus, nam in manu scriptis libris eam inuenimus, & habemus etiam non parua argumenta, quibus confirmetur: quemadmodum enim si ita legamus, omnia conueniunt, ita si modo repositam sequamur, nonnulla parum respondent. nomen in primis quod ad CRETE *adiunctum est, non benè quadrat prouinciæ, mulieri autem aptißimum est: neq; quamuis nunc Cretense uinum in honore sit, quæ optimum uinum fundunt uites, eædem uuas ῥωξίμους, ita enim appellant Græci edules, gignunt. Sed ijs argumentationibus relictis concinnior est hæc sententia, & poëtæ familiarior. Arete enim uxor Alcinoi Phæacum regis fuit, cuius horti nobiles erant,*

& ab omnibus poëtis decantati, nam in iisdem his lusibusq; duo illi uersiculi leguntur,

Si quot habes uersus, tot haberes poma Priape,
Esses antiquo ditior Alcinoo.

Acuti ingenij, ac politæ eruditionis uir, hæc olim epigrammata castigauit, ac multa ex ipsis menda sustulit: hunc tamen locum, dum corrigere uoluit, nisi fallor, deprauauit.

Libro 10. *Epistola* 18.

Itaq; ad XII. cal. Iun. *Medicæus codex* A. D. XII. K. Iun. *Quemadmodum in lapide Colotiano legi antè ostendimus:* EX. A. D. V. K. DEC. *id est, ante diem* XII. K. Iun. *Quam interpretationem harum literarum Paulus quoq; probat. Ex his locis intelligi facilè potest integritas, ac fides Medicæi codicis.*

Libro 10. *Epistola* 23.

Quos legatos fide Lepidi missos. *Anteà Lepidi dimissos. Quis non uideat, qui attentè legat, ita scribendum esse, mendumq; ortum, quod negligenter librarius postremam syllabam Lepidi bis scripserit. Exponit Plancus, cur tantopere sibi Antonius, ac Lepidus infensi sint, & in alijs rebus narrat sibi illos ualde iratos, quòd Antonij legatos ad se missos Lepidi fide, nedum audire uoluerit, in conspectum suum uenire prohibuit. Lepidi autẽ fide: quia fidem suam Lepidus interposuerat, à Planco illos uiolatum non iri. Legatos missos, ut paulò pòst inquit, C. Catienum missum ab Antonio ad eum cum literis.*

Lib. 10. *Epistola* 30.

Decimoseptimo K. Mai. *Medicæus codex in hoc loco.* Galba Ciceroni Sal. XVII. K. Mai, *In indice:* Galba Ciceroni Sal. ad XVII. K. Mai. *paruo omnino*

mnino discrimine, sed quod adnotari debuit.

Eadem Epistola.

Amplius passus * ultra aciem. In Mediceo, & in alij uetustis libris numerus deficit: alij reposuerunt quingentos, qui nullum locum lacerum uideri uolunt: nobis diuersum studium, atq; illis esse, iam omnibus manifestum esse potuit: magnopere nos laboramus, nequid commentitium ac nouum in his epistolis legatur: illi non sine causa omnia integra uideri uolunt, quasi non multis in locis, & apud Græcos, & apud Latinos autores, & numeri, & notæ ponderum defecerint: melius autem nobiscum ageretur, si ut sunt manci illi, & laceri à typographis traderentur. In apophthegmatibus Plutarchi, quis non uidet, qui subtiliter illum locum animaduertit, notas defecisse, quæ pondus significarent: uerba sunt ex epistola Alexandri magni ad Leonidam pædagogum, ἀπέςαλκά σοι τάλαντα λιβανωτοῦ καὶ κασίας. hic enim prorsus pondus esse debebat, in ipsius uita idem autor cum pondus ponere nollet, aliter locutus est, ἀπεςάλκαμέν σοι λιβανωτὸν ἄφθονον καὶ σμύρναν. misimus inquit tibi magnam uim & uberem copiam thuris, & myrrhæ. Sexcenta alia exempla huius erroris afferre possemus.

Libro 10. Epistola 31.

Quæ res quanti æstimem. Culpa librariorum primæ uoces disiunctæ in nostris sunt, quod nisi quæres legi debere uidissem, nunquam receptam lectionem, quæ commodum habet sensum reiecissem, ut hanc non bene sibi hærentem reponerem. Eadem locutio est in epist. ad Catonem. Quæres fortasse quid sit quod ego hoc, nescio quid gratulationis, & honoris, à Senatu, tanti æstimem.

Lib. 10. Epistola 32.

Varo procons. *In Medicæo sunt hæc uerba,& in cunctis quos uidi manu scriptis: hoc autẽ adnotaui, quia nonnulli tradunt se uetustissimũ codicem habere, in quo nõ legantur.*

Eadem Epistola.

C. R. natus sum. *Ita in Medicæo hic locus scriptus est. Ingeniosus, & eruditus iuuenis Hieronymus Corrigiensis suspectum hunc locum, ut audio, habet, neq; ut ego arbitror, sine causa. cùm alijs in locis, in quibus Cicero induxit aliquos quiritantes, & hanc uocem edentes,* NATVS *non ediderit: Cum tamen in nostris, ut omnes uidere iam possunt, non contemnendis, ut in impressis legatur, uidendum est an ideo se natum Fatidius ciuem Rom. diceret, ut magis Galbam absterreret: quod maiore scelere, ei qui ciuis Rom. natus esset, manus afferretur, quàm illi qui factus: nam plurimis, uarijsq; de causis ciues Rom. ficbant, ut omnibus planum est: & in oratione pro L. Balbo diligentius de hac re disputatur. Domitius etiam Cos. Nouocomensem pulsauit, beneficio C. Cæsaris ciuem Rom. factum, ut ostenderet, quòd à malo autore factus esset, illum ciuem Rom. non esse, & in beneficijs Cæsaris nullam uim esse.*

Eadem Epistola.

Denarios quingenos. *Codex uetustus qui quingentos habet, mendosus est, & coniectura, quam nonnulli sequuntur, inanis: qualis enim grandis illa pecunia sit, tamen non sine magna mercede legiones à Senatu defecissent, & imperatorem suum prodidissent. Quàm apertè autem decepti sint, hic locus è libro* XVI. *ad Att. ostendit, de Octauiano puero sermo est. Veteranos quiqui Casilini, & Calatiæ, perduxit ad suam sententiam, nec mirum, quingenos denarios dat.*

Libro

Libro 10. Epistola 33.

Habere equitum *. *Nihil addimus ad ea, quæ olim hoc in loco à nobis disputata sunt, præsertim cùm non multò antè de simili loco diligenter disseruerimus.*

Libro 10. Epistola 34.

Imp. iterum. *Cur nonnulli hanc castigationem tantopere criminentur, non uideo: si castigatio appellari potest, & non potius antiqua, & syncera lectio, fideliter in Medicæo codice quatuor locis conseruata, & nunc in suam sedem in omnibus libris restituta. quemadmodum enim hic ante epistolas ipsas bis* IMP. ITER. *legitur, ita etiam in indice libri bis, ubi & tituli, & initia epistolarum adnotantur. Cur igitur credendum est non negligentem omnino librarium in eadem uoce semper peccasse, & eodem etiam pacto peccasse? In quibusdam manu scriptis libris* TER *legi, me nunquam latuit, quin explicaui unde istud ortum esset accurate. An alij hoc usurparint ante Rempub. ab Augusto oppressam: ut quoties Impp. appellati sint, ob rem bene gestam, toties in titulis, monumentisq; id notari uoluerint, mihi compertum non est. Vsurpasse Lepidum quamuis nullum aliud testimonium habeam, quàm priscorum codicum, affirmarem: nam in* S. C. *quod de ipso factum est, & à Cicerone in oratione 5. contra Antonium positum, uidi antiquos libros, qui eundem hunc titulum seruarent. Quòd si argumentis in huiuscemodi rebus locus est, quamuis à nullis anteà hoc Imperatoribus usurpatum esset, non mirarer Lepidum leuissimum, ac uentosissimum hominem, hoc primùm usurpasse: ab aliquo enim hæc consuetudo fluxerit, necesse est.*

Eadem Epistola.

Ab confluente Rhodano. *Tantæ apud me autori-*

tatis est, ac meritò quidem Medicæus codex, ut scripturam eius nunquam penitus negligam, quamuis in ea, quam hîc habet macularum aliquid omnino sit. Sic autem in illo legitur Ab confluente, ab Rhodano. *ut fortasse posteriores duæ uoces ambæ uacent: & illud ab* Rhodano *declaratio sit priorũ uocum: nam si tertia syllaba ex eo tollenda est, ut in impreßis nunc est,* RHODANI *fortasse melius legeretur, sic enim* Tacit. lib. 17. *locutus est:* Confluentes Padi & Aduiæ fluminum XVI. *inde millium spatio distantes petebant. Nihil certi habemus, & tamen hanc tenuem, & fortasse inanem animaduersionem adnotasse quid obfuit?*

E Libro ad M. Brutum, Epistola 8.

Si autem hoc tempore. *Qui dum liber ederetur purgari non potuit locus, quomodo restitui deberet in castigationibus nostris perscriptum est: quem tamen nonnulli uideri uolunt ope se aliorum librorum castigasse, cùm pusilla tantum in re, ac fortasse sine causa, à me dissentiant, temporis causa sæpe etiam Cicero dixit, ut ad* Q. Fratrem 270. *Si temporis causa constituerentur, leuis. Et in* Verrem, 102. *Fingi à me totum temporis causa putatote.*

Libro 11. Epistola 13.

Iam non ago tibi gratias. *Post hanc* D. Bruti *epistolam alia eiusdem erat, quæ uetustate, aut negligentia librariorum periit. eius autem initium fuit,* Parmenses *miserrimos. Cognouimus hoc ex indice libri, de quo sæpe anteà mentionem fecimus: post titulum enim & initium huius,* Iam non ago tibi gratias, *ita in eo scriptum est:* D. Brutus COS. DESIG. M. Ciceroni S. D. Parmenses *miserrimos. in libro autem ipso, ubi esse debuit, nullum uestigium illius apparet. Credimus omnino hanc* D. Bruti *epistolam amissam esse, neq; temerè initium illius in indice*

Medic

Medicæi libri scriptum fuisse. Id etiam res ipsa declarat: scimus enim Parmenses ab Antonijs his temporibus magnis incommodis affectos esse.In Philipp. XII. Quæq; esset facturus in hac urbe, nisi eum hinc ipse Iupiter ab his mœnibus repulisset,declarauit in Parmensium calamitate. Et non multò pòst: Refugit animus P. C.atq; reformidat dicere, quæ L. Antonius in Parmensium liberis, & coniugibus effecerit. Sed etiam Asinius in epistola ad Ciceronem scripsit, se audisse Parmam direptam:quod tamen potuit falsum esse, quemadmodum nonnulla alia, quæ rumor ad illum pertulerat.

Libro II.*Epistola* 20.

Video facultatem fore,ex agris Silani,& agro Campano. *Hæc est Medicæi codicis, & aliorum etiam manu scriptorum lectio: nam in impreßis,* ex agris Syllanis, *legitur. Accuratè animaduertendum, utrà lectio melior sit. Non me fugit,de agris Syllanis in Senatu sæpe actum esse, & qui eos poßidebant, magna inuidia eos tenuisse: nescio tamen, an his temporibus cogitauerint eos ueteribus possessoribus eripere:& quicquid de illis agendum fuit,uerisimile est multò antè constitutum fuisse. Quare cum meliores libri* SILANI *habeant, uidendum est, an intelligat Brutus Silanum illum Lepidi legatum: qui cùm ab eo cum legionibus in Italiam missus esset,& ipse,& Culleò alter legatus, ad Antonium ierant, de quo in epistola sua ad Ciceronem Lepidus queritur, Silanus & Culleo ab eo discesserunt:nam ita eo loco scriptum est, non Syllanus, ut in impreßis codicibus: uerisimile enim est, ob id factum hostem illum appellatum, & bonis multatum. Priuati autem homines nonnulli magnas sæpe possessiones habebant: dabat enim Senatus agros eorum,qui An-*

tonium secuti essent, & à Repu.*desciuissent, ijs qui* Remp. *& senatus autoritatem defendissent.* Res *tamen obscura, & de qua nihil certi tradi poßit.*

Libro 11.*Epistola* 28.

Patriæ amicitiam. *Si amicitiam appellauit amorem, ut nos credimus,* Matius*(nam Græci quoque* φιλίαν *sæpe* τὴν φίλησιν *uocant) non uideo cur prisca lectio reijci debeat.* Quòd *ita olim scripsimus, dedimus id uetustati, ac fidelitati librorum, cum quibus postea minoris autoritatis codices consentire cognouimus, uel potius in nullo aliter reperimus. Sed magnum negotium est, receptam aliquam opinionem, nisi prorsus absurda sit, ex animis hominum euellere.*

Eadem Epistola.

Dignissimo Cæsari petenti. *Medicæus liber* Cæsare repetenti:*quod* Pauli *lectionem adiuuat, ut tantum à librario peccatum sit, quòd extremam prioris uocis syllabam iterum scripsit: multæ huiuscemodi maculæ in antiquis, & in impreßis libris inueniuntur. Simile huic erratum erat, de quo antea locuti sumus, quod in cunctis libris* fide Lepidi dimissos, *legebatur: cum* Lepidi missos, *legi debeat. apud* Tacit. *lib.* IIII.*(uolo enim à me quoq; aliquid opis capere studiosos literarum) eodem modo peccatum fuit:* Circumgredi terga hostium iubet, qui iam acie compositi pelluntur: turmas sociales, equitesq; subsidio missos: *legi enim debet,* pellunt turmas sociales. *ut* Matius *inquit, dignißimo Cæsare, adulescenti. ita etiam* Cicero *ad* Alienum *procons. eius filios dignißimos illo patre dixit.*

È *libro ad* C. *Caßium*, *Epistola* 2.

Ad quem paratus uenerat. *Ita in manu scriptis legimus:*

legimus: arbitramur tamen AT QVAM *legendum esse, unius tantum literæ immutatione: nam* D, *pro* T, *in antiquis libris frequenter ponitur, ut in C. Matij epistola hæc ipsa dictio bis eodem pacto scripta est, Ad ludos, quos Cæsaris uictoriæ Cæsar adolescens fecit, curaui, ad id. & quæ sequuntur. cùm utroq; in loco* AT, *intelligi debeat. nam quòd nonnulli putant per* QVAM, *cædem intelligi, hanc ipsorum interpretationem non probamus: in uilla enim Metelli Antonius orationem commentatus erat, non cædem, & in dicendo se exercuerat, ut qui cogitaret Ciceronem accusare, & contra eum in Senatu accuratè dicere. Hoc aperte ostendit Cicero in 2. Philipp. cum inquit: Hæc ut colligeres, homo amentissimè, tot dies in aliena uilla declamasti. Ideo autem nunc inquit illum paratum uenisse, quia commentatus erat: addit igitur, Itaq; omnibus est uisus uomere suo more, non dicere. Huic similis est locus ille ad Att. At quàm iratus uenit? Nec non ille in 11. Philipp. At quàm multos dies in ea uilla turpissimè es perbacchatus?*

Ibidem.

Itaque omnibus est uisus uomere suo more, non dicere. *Multa à Cicerone dicta sunt in Antonij ebrietatem, quæ omnibus nota, & manifesta sunt: sed nihil acerbius, quodq; eum magis multis modis uulneraret, quàm quod in XII. Philip. de illo loquens, inquit, Cuius acerbitas morum, immanitasq; naturæ, ne uino quidem permixta temperari solet: ut cùm multis detrimentis illum affecerit uinum, quemadmodum omnes facit, qui copiosius bibant: quod bonum in se illud habet, propter sæuissimum ingenium Antonij nullum ei commodum afferre potuerit: uicit enim diritas illius, & feritas morum uini ipsius uim.*

uim. Omnes autem autores tradunt quod Cicero hic significat uinum lenire mores, & omnem ingenij asperitatem tollere, unde sapiens uir Zeno, ille sectæ Stoicæ princeps, aiebat uinum in se efficere, quod aqua in lupinis: quæ cùm amara sint, macerata dulcia redduntur. Hoc intellexit Vergilius, cum inquit mitem Bacchum, mitem uindemiam: & Catullus mitem uuam. accepta autem omnia sunt ab Homero, qui primus uitem ἡμερίδα appellauit, ut gratißimam stirpem, quemadmodum dignitas illius poscebat, ornaret: animaduersum enim hoc est à doctißimis hominibus, qui affirmant, Homerum amore fructus illius captum, summis laudibus eam extulisse. Plutarchus in elegantißimo sermone, quem appellauit ἐρωτικὸν inquit, οὐδ' ἦν ὅμηρος ἡμερίδα σεμνύνων προσεῖπεν. Ita autem ipsam appellauit quinto libro Odysseæ, ubi agit de antro Calypsonis:

Ἡ δ' αὐτοῦ τετάνυστο περὶ σπείους γλαφυροῖο
Ἡμερὶς ἡβώωσα, τεθήλει δὲ σταφυλῇσι.

Sed alio etiam in loco de hac uoce Homeri Plutarchus egerat: uerùm ille ita deprauatus est, ut omnes lateat. In commentario igitur, quo præparat adulescentes ad lectionem poëtarum, cùm docuisset Lycurgum stultè fecisse, qui cùm uideret uinum lædere, uites inciderat, cùm potius fontes admouere debuisset: temperamẽtum enim hoc pellere omne detrimentum poterat, & multas utilitates eius retinere, inquit, Neq; igitur nos poëticam amputemus ἡμερίδα μουσῶν, neq; ipsam penitus extinguamus, sed ea remedia adhibeamus, quibus incommoda quæ afferre solet ijs, qui imparati ad eam accedunt, euitemus, & fructus ipsius retineamus. Vocauit autem poëticam doctißimus uir, Musarum uitem, propter suauitatem: pendet enim totus sermo à superiore

illo exemplo Lycurgi, qui pessimo consilio uites sustulerat. Multi autem erant, qui Lycurgum imitati, poëticam omnem eijcerent, atq; delerent: quos non minus quàm Lycurgum stolidè facere ostēdit Plutarchus. In impressis codicibus μερίδα *legitur, quasi particulam, cùm manu scripti, qui melioris notæ sunt,* ἡμερίδα *retineant. dictio autem hæc deprauata corrumpit omnem sententiam, quæ elegantissima est, & summo artificio expressa.*

Libro 12. Epistola 12.

Habeo paululum moræ. *Mediceus liber*, Habui pollulum moræ. *Pollulum autem pro paululum, in quo duo animaduertenda sunt, &* O *pro* AV *positum, & paulum per duo* ll *scribi sæpe solitum. Nam idem liber in epistolarum titulis, quæ sunt ad Paulum cos.* PAVLLO *scriptum habet, quod in alijs etiam priscis monimentis adnotatum est. Quibus argumentis confirmari potest, Pollam in epistola Ciceronis ad D. Brutum non aliam esse à Paula Valeria, de qua Cælius in epistola sua locutus est, ut ab alijs accuratè animaduersum est.*

Libro 12. Epistola 13.

Non subita nec inconuenientia. *Non uidebar mihi peccasse, qui recepta lectione conseruata, fidelissimi codicis scripturam (præsertim cum in alijs etiam minoris autoritatis libris eam inuenerim) notam esse uoluissem, deq; ea non negligenter disseruissem: non desunt tamen qui reprehendant.*

Eadem Epistola.

Castra habet posita ϖάλτῳ. *Locum hunc, qui multis seculis iacuerat, ope meliorum codicum restitui: qui non uestigium aliquod sinceræ lectionis ut sæpe, retinebant, sed ipsam incorruptã, integramq; conseruarant,* ΠΑΛΤΩΙ *enim*

enim in illis est. Sunt tamen qui παλτοῖ malint, qua autem ratione hic πάλτῳ dictum esset, exposui. Quantum ego existimo cum ι quod nunc subscribunt in illo exemplari, ut in Medicæo codice ultimum esset Græcæ uocis, & à librarijs in penultima litera peccatum esset, quòd paruam illam pro magna fecissent, crediderunt nonnulli παλτοῖ scriptum fuisse: in Medicæo tamen nihil maculæ.

Ibidem.

Et uolo bene sperare. *Arbitror legendum esse* TE VOLO, *non ut alij, qui cùm anteà in impreßis libris,* Et uolo uos bene sperare, *legeretur, maluerunt hanc delere, quæ penè in antiquis libris conseruatur, & illam retinere, cuius in eisdem exemplaribus uestigium nullum, qui etiam* IGITUR *addiderunt.*

Ibidem.

Cui Lucilius præerat. *Dion huius præfecti claßis Dolabellæ non meminit. Appianus lib.* IIII. *τῶ ἐμφυλίων L. Figuli mentionem fecit, qui mercede classem conducebat Dolabellæ: inquit enim καὶ ναυτικὸν ἀγείρων ἤδη μισθῷ διὰ λουκίου φίγλου παρά τε ῥοδίων καὶ παμφυλίων, καὶ σκιλικίας. Videndum igitur accuratè, an L. Lucilius Figulus appellatus sit: non facilè enim credo in cunctis, & impreßis, & manu scriptis Ciceronis libris mendum esse, neq; satis mihi uidetur illo pronomine tantum significari potuisse.*

Ibidem.

Cypro à crommyu acride. *Quibus argumentis, autoritatibusq; censuerimus ita legendum esse, explicauimus anteà diligenter. Qui Acamantide magis probant, non uerè iudicant: satis certum huius rei signum est, quòd quid Acamantide sit ignorant: nemo enim unquàm ueterum autorum Acamantida promontorium esse dixit, quod illi credunt.*

credunt. Acamas promontorium est, à quo, ut tradit Plinius, *tota insula quandoq; Acamantis appellata fuit.* Strabo lib. XIIII. pag. 98. ὁ δ' ἀκάμας ἐστὶν ἄκρα δύο μαστοὺς ἔχουσα, καὶ ὕλην πολλήν. *Si legeretur igitur Acamantide cum ante Cypro dixerit, inanis, ac nimis otiosus sermo esset.*

Libro 12. Epistola 14.

Multo parcius scripsi. mirari noli. *Nonnulli hic plura uerba inculcant, quæ tradunt in manu scripto codice se inuenisse. de quorum fide non dubito: uidendum tamen est, an nouæ sint, & ab aliquo adpositæ, quod quidem ego facilè credo, nam duriusculus in illis sermo est, neq; satis concinnus.* Existimarunt *fortasse imperiti aliqui homines elegantem locutionem,* MIRARI NOLI, *sine illis mancam esse: ideoq; quod deesse crediderunt, restituere.* Mirari *autem noli, arbitror hic dictum, ut in epistola ad* Sulpitium, Noli *quærere.* Nihil *tamen de hac re statuimus.* Quid *suspicaremur solum enunciare uoluimus: multæ huiuscemodi maculæ sunt in impressis libris, quorum maior pars ab aliquo manu scripto fluxit.* Accepi *postea à doctis uiris qui summo studio has epistolas cum manu scriptis sex septem'ue exemplaribus contulerunt, in nullo eorum aliter* atque *in* Medicæo *legi.*

Eadem Epistola.

Sed πατρίδ' ἐμὴν μᾶλλον φιλῶν. Non *sunt hæc Græca uerba à* Lentulo *ipso composita, sed sumpta è* Tragœdia: *priscis autem temporibus illa propter sententiæ grauitatem ualdè celebrantur, nam à* Plutarcho *etiam in commentario, quo præcepta dat ad* Remp. *administrandam utilia, recitantur:* εἰ γὰρ εὐγενὴς καὶ φρονήματος μεγάλου τὸ ἀναφωνῆσαι, φιλῶ τέκν' ἀλλὰ πατρίδ' ἐμὴν μᾶλλον φιλῶ, πῶς οὐκ &c. *Nec tamen autor eorum adducitur.* Ego

sanè

ſanè uerſiculos ipſos in his,quæ conſeruatæ ſunt,Tragœdijs me legiſſe non memini. Huiuſmodi ſanè multas grandes, generoſasq; ſententias pronuntiari facit Euripides *à* Praxithea *Erechthei regis uxore,quæ libens, uolensq; filiam ſuam pro ſalute* Athenarum *morti obtulit. Cùm autem* Tragœdia *ipſa,in qua erant,perierit, leguntur apud* Lycurgum *acerbum illum accuſatorem in oratione quam ſcripſit contra* Leocratem,*quamuis in uerſiculis ipſis,qui plurimi ſunt* Praxithea *oſtendat, ſe unam tantum filiam ad ſupplicium tradere,* Cicero *autem in prima quæſtione* Tuſculana,*& in oratione quoq; pro* P. *Seſtio narret plures* Erechthei *regis filias cupidè mortẽ pro uita ciuiũ oppetiſſe.*

Libro 12.Epiſtola 17.

In iſta ſolitudine.*Ita iampridem caſtigauimus,in noſtrisq; libris ſcribi iuſsimus, ſecuti* Medicæi *codicis, & aliorum manu ſcriptorum autoritatem, nec non rationem ipſam: nihil enim certius hac lectione,nihil clarius eſſe poteſt:& hoc eſt cur in explicationibus noſtris eam ſilentio præterijmus:neq; enim confirmatione egebat, quam tamen alij ſibi poſtea uendicarunt.*

Libro 12.Epiſtola 25.

Vt Minerua noſtra cuſtos urbis. *Libro* 11. *de legibus, de* Pallade *hac cuſtode urbis egit: Ita autem illam appellauit,opinor,ut memoria ſuorum beneficiorum ſemper recens eſſet, qui ope huius ſapientiſsimæ* Deæ *patriam conſeruarat. Nominabantur autem* Dij *à priſcis illis quemadmodum à nobis etiam in noſtra religione, uel à munere aliquo,quo putarentur iuuare mortales:uel à locis,in quibus templa illis erecta eſſent, & ubi præſentiores eſſe conſueuerant.* Cicero *Mineruam ſuam Cuſtodem urbis appellauit.* Ciſalpinæ Galliæ *Populi Mineruam quam & ipſi ualde*

ualde colebant, Memorem appellabant, quòd uota precesq; mortalium audire, nec obliuisci soleret. Templum autẽ illi in agro Placentino ædificauerant, putabantq; eam morbos curare. Infra Cabardiacũ, non longè à Trebia, lapides plures uisuntur, in quibus uota huic Deæ soluta incisa sunt. È remotis etiam locis ad opẽ illius confugiebant, nec tantum uicinæ gẽtes præsidio ipsius fidebant, quod ex epigrammatibus illis intelligitur: unius lapidis inscriptionem ponemus.

MINERVAE
MEMORI
COELIA IVLIANA
INDVLGENTIA
MEDICINARVM
EIVS INFIRMITATE
GRAVI LIBERATA
D. P.

Sed etiam alterius, quæ ostendit eandem illam Cabardiacensem appellatam, quam mulier quæ uoti compos facta erat, dedicauerat.

MINERVAE
CABARDIACENSI
MARIA. C. MARI
VMBONIS F.
V. S. L. M.

Vt autem hæc Minerua à sede Cabardiacensis appellabatur, ita Diana quædam Limnatis dicebatur, de qua potißimum nunc mentionem facimus: ubi enim de ipsa agitur in IIII. lib. historiæ Taciti, scripturæ peruersio est: uolumus autem eam tollere, Audiste dehinc Lacedæmoniorum, & Messeniorum legationes, de iure templi Dianæ Linenitidis: legendum enim est Limnatidis, priscum sanè illud

V exempl

exemplar, unde exſcripti ſunt primi quinq; libri, quod in Medicæa bibliotheca ſeruatur, Liminatidis habet. Quamuis autem à diligente, & erudito uiro libri editi ſint, mendum tamen hoc cauere ille non potuit: manu enim ipſius in margine ueteris codicis ἄρτεμις λιμνῆτις, *ſcriptum eſt, quam putauit ueram eſſe lectionem. Quantopere autem deceptus ſit oſtendunt Græci autores. Pauſanias in Meſſeniacis 89.* ἔστιν ἐπὶ τοῖς ὅροις τῆς μεσσηνίας ἱερὸν ἀρτέμιδος καλουμένης λιμνάτιδος. *Item 109.* ἔστι δὲ ἐν τῇ μεσογαίῳ κώμη καλάμαι καὶ λίμναι χωρίον: ἐν δὲ αὐτῷ λιμνάτιδος ἱερὸν ἀρτέμιδος. *Sed etiam Strabo libro VIII. pag. 158. ſuperiores duas, & nonnullas alias uoti ſolutiones è uetuſtis lapidibus acceptas dedit mihi Hieronymus Fondulus excellentis ingenij, & multarum literarum uir, qui paucis his menſibus morte obita magnum ſui deſiderium amicis reliquit.*

Eadem Epiſtola.

Quem ego ructantem, ac nauſeantem conieci in Cæſaris Octauiani plagas. *Quamuis ex recepta hac lectione commodus ſenſus eliciatur, conſilium tamen non fuit ueterem præterire, quæ diuerſa eſt:* CONFECI *enim in Medicæo legitur, & in alio quoq; ſatis probato, non* CONIECI. *Quòd niſi poſtrema dictio eo caſu poſita impediret, hanc ueriorem putarem. doctiores uidebunt, an tolerari poßit, & num alijs etiam in locis probi autores ita locuti ſint: nam uis illius uerbi* CONFECI, *præclarè hic conuenit, niſi fallor, ut de Aruſpicum reſponſis inquit: Haud poteſt grauioribus à me uerbis uulnerari, quàm eſt ſtatim in facto ipſo à P. Seruilio confectus. Sed infinita exempla huius locutionis eſſe poſſent, Illud autem* CONFICERE IN PLAGAS, *dictum uidetur, ut inſuere*

ſuere in culleum, & ut in epiſtola Aſinij deprenſus in ludū: ita enim arbitror locum illum legi debere, non DEPRESSVS, *quemadmodum aliàs oſtendimus, nam ſic ferè in Mediceo, & uerbum ipſum* DEPRENDO, *& quæ ab eo deriuantur, ſcribuntur. Quintilianus quoq; libro* I X. *oſtendit, utroq; modo ſine culpa dici poſſe, cùm inquit: Vtrum uolet, ſumat compoſitio, Vituiſſe, uel uitaſſe: Deprehendere, uel deprendere: ut Vementer quoq;, & aliæ etiam huiuſcemodi dictiones, eruditiores de tota re nunc ſtatuent. Senſus autem huius loci facit, ut recorder alium item deprauatum in Epitome primi libri* δειπνοσοφιστῶν *Athenei: ille tamen, quemadmodum puto, ſatis tutò emendari poteſt. Priſcum autem quendam Macedonum morem exponit: qui, ut ad fortitudinem iuuenes excitarent, non patiebantur in conuiuijs accumbere, qui extra plagas aprum non confeciſſet: ſed in menſa, donec hoc præſtaſſent, ſedere uolebant: id enim multò minus in ſe dignitatis habebat. Quàm deprauata autem apud eum autorem uerba ſint, quæ hanc ſententiam exprimere debebant, facilè animaduerti poteſt, ut non ſine cauſſa in impreßis libris ad locum tot maculis inquinatum mendi nota adpoſita fuerit: ita autem totus legi debet,* ἡγήσανδρος δὲ φησὶ οὔτε ἔθος εἶναι ἐν μακεδονίᾳ κατακλίνεσθαί τινα ἐν δείπνῳ εἰ μήτις ἔξω λίνων ὗν κεντήσειεν. ἕως δ' τότε καθήμενοι ἐδείπνουν. *Addit idem quemadmodum Caſſander annorum triginta quinq; adhuc iuxta patrem ipſe ſederet, quòd nunquam certamen conficere potuiſſet, quamuis & uir fortis, & bonus uenator eſſet.*

Eadem Epiſtola.

Quam quidem nos damus operam, ut rectam teneamus. *Alludit ad ſententiam illam Græci poetæ, quam*

ad Q. Fratrem scribens tetigit: eiusq; quam hic Latinis uerbis exprimit Græca uerba posuit, uel potius initium ipsius ὀρθὰν τὰν ναῦν. De illa autem nos in eo loco copiosius disseruimus.

Lib. 12. Epistola 27.

Senatus sæpius pro dignitate tua appellaretur, *Diximus olim Mediceum, & alios manu scriptos habere* APPELLARET, *quam lectionem si tunc non contempsimus, nunc multò magis probamus: uidetur enim hic Cicero dixisse, Senatus appellaret: ut in epist. ad Tironem: nobis inter has turbas Senatus tamen frequens flagitauit triumphum. statuant nunc eruditi.*

E' Libro ad C. Memmium, Epistola 8.

Cuius ex filia. *Si aliqua in re, quæ inscitiam literarum, ingenijq; tarditatem argueret reprehenderer, æquo animo paterer, uel potius gratias agerem: nihil enim tam cupio, quàm doceri, & de sententijs illis, quibus anteà multum tribuerim, si falsæ sunt depelli. Cùm autem in rebus, quæ ad uitam, moresq; pertinent iniustè accusor, ferre non possum: non sum adeo angusto, & ieiuno animo Paule, ut mihi aliorum industria inuentas res uendicem ipse potius. siquando aliquid labore, ac diligentia mea è tenebris eruo, alijs deferre consueui: cuius rei mihi multi testes esse possunt: neq; enim in obscuris locis uiximus, & multorum etiam doctorum, clarorumq; uirorum amicitia floremus. Non uideo cur quæ à te, ut ais excogitata sunt, mihi quoq; in mentem uenire non potuerint. Ipse sanè arbitror, siquid eruditum & acutum unquam inueni, ab alijs prius id, meliusq; excogitatum fuisse. Quòd me cupidè dicis librum tuum reprehendere, falleris: nunquam enim istius laudis magnopere auidus fui, neq; uerò esse debui.*

Odios

Odiosum genus hoc est scribendi mi Paule, nec potest ita tractari, ut non uoluntas alicuius offendatur: neq; ego hoc non uidebam, sed mos gerendus fuit amicis. puto etiam me apud alios offendisse, postquàm tu, contra quem dicere nunquam cogitaui, tam grauiter tibi læsus uideris. Falsum etiam illud est, me de te male existimasse, quem ne notum quidem habebam: quòd tua sanè culpa factum non est: omnia enim fecisti, ut ab omnibus cognoscaris: neq; ego tam negligens fui, ut non edito tuo libro, de doctrina, & ingenio tuo percunctatus sim: culpa illius fuit, qui interrogatus ea mihi confirmauit, quæ ipse falsò credebat. postquàm te cognoui, ac de ingenio, & eruditione tua multa à melioribus autoribus accepi, de te mehercule semper bene existimaui, & mirificè amare cœpi, cuius rei argumentum esse potest, quòd cùm audissem te Ciceronis epistolarum libros imprimere, dixi me libenter tibi, si id scissem, nonnulla traditurum fuisse, quæ uidebar mihi non insulsè post primam illam editionem animaduertisse: quod statim tibi per uiros honestissimos, amicissimosq; tuos significatum est. Et nunc quoque à te prouocatus, ac scriptis lacessitus, non possum tibi non amicus esse, semperq; ero, dum te tanto studio scripta antiquorum multis modis deprauata castigare, & castigata ad communem fructum edere cognouero, quamuis mihi placatus non sis. Quòd si animum tuum, tam infensum mihi, aut leui, aut nulla de causa scissem, operam dedissem, ut tibi satisfacerem: neq; enim mihi unquam cum literatis & ingeniosis hominibus inimicitias esse gerendas putaui: sed eos & amandos, & omni officio colendos perpetuo duxi. Nam quòd quereris me nonnulla potius Germanis accepta referre, hoc me penitus omni culpa liberat, docetq;, nunquam dissimulasse,

 à quib

à quibus adiutus sim. cur enim potius Germanis quàm Italis hominibus? qui mecum nulla re, neq; publicè, neq; priuatim coniuncti sunt. Amo sanè nationem illam, ut non minus belli artibus quàm pacis studijs claram: nec tamen Italos homines odio prosequi debeo. omnibus deniq; me magno beneficio obstrictum fatebor, quicunq; hanc partem literarum impigrè adiuuerint. Hic potißimum purgare nos uoluimus, quia hoc in loco acerbißimè nos accusaueras.

Libro 13. *Epistola* 9.

P. Rupilius P. F. men. *In uetustis libris ita scriptum offendimus. quam lectionem uariare, cùm nihil certi haberemus, consilium non fuit: qua in sententia permanemus, præsertim cum alios in hac re ualde inconstantes uideamus.*

Lib. 13. *Epistola* 15.

Perustum, etiam num. *Quidam lectionem quam anteà amarant sine causa damnant, eam nos quoq; in Medicæo inuenimus, ideoq; tunc recepimus: Sic enim in illo est,* etiam hominem perustum, etiam num gloria. *nam alijs quoq; locis animaduerti in illo exemplari hanc uocem ita scriptam esse, ut in prima epistola ad Brutum huius libri,* quo etiam nunc maximè delectamur. *Ipsi quàm deprauati sint libri, quibus magnam fidem habent, nolentes ostendunt.*

Lib. 13. *Epistola* 21.

Vir cum bonus, tum perhumanus, & in omni officij genere diligendus. *Rectum non puto, receptam lectionem cum antiqua consentientem immutare, quæ præsertim egregium sensum habeat: neq; enim semper eodem pacto loquitur Cicero, & frustra tam eloquens habitus esset si elocutionem uariare non potuisset. In omni igitur*

offic

officij genere diligendus, qui ita se gerit in omni officij genere, ut meritò amari diligiq; poßit, qui cumulatè omnibus officijs satisfacit: non pauci enim in hoc, aut illo officio laudari, in aliquo tamen (non enim perfecti & absoluti sumus) non ualde commendari possunt: ex ijs erat Auianus, qui uno tenore in omnibus officijs responderet.

Lib. 13. Epistola 24.

Vnisq; se literis meis. *Ita olim ope nostrorum antiquorum codicum hunc locum castigauimus, nonnulli tamen affirmant, se nunc cum in omnibus impreßis anteà* isq; se literis, *legeretur,* unisq; se literis, *emendasse: in nostro autem libello de hac, ut plana, certaq; animaduersione non disputaramus.*

Lib. 13. Epistola 27.

Et ut uos soletis in formulis. *Anteà in omnibus impreßis legebatur,* & ut uos in uestris formulis. *corruptus est hac parte Mediceus codex: ita tamen corruptus, ut arbitrer ex ipso elegantiorem uulgata lectionem elici posse, quam ipse sanè probaui: an peccauerim nunc eruditi cognita illa animaduertent,* & ut uoletis in formulis, *eius igitur autoritatem secutus, tollendam censui dictionem* VESTRIS, *&* *ex* VOLETIS, *uos* SOLETIS, *feci. Sic etiam cum Trebatio, qui & ipse iurisconsultus erat, locutus est.* Hoc *(quemadmodum uos scribere soletis in uestris libris) idem Q. Cornelio uidebatur.*

Lib. 13. Epistola 41.

Omnino ostenderunt Bulliones. *Impreßi ante meum* BELLIONES, *mendosè habebant, meus* BULLIONES, *ut in antiquis libris rectè. Si literam* V, *pro* Y, *frequenter ponebant ueteres, ut nonnulli exemplis quoq; confirmant, non uideo cur priscam scripturam damnent,*

& ueram lectionem uelint esse BYLLIONES. *Si Græci suo sermone Bylliones pronuntiabant, nihil absurdum, ac nouum Rom. homines faciebant, cùm Bulliones dicebant: erat enim hæc ipsorum in Græcis nominibus consuetudo, ut Y, in V, uerterent. Eadem ratione Plinius eosdem populos Bullidenses appellauit. In priscis Terentij Varronis exemplaribus, Subaris & Subaritanus ager pro Sybaris & Sybaritanus scriptum est, in pandectis quoq; Florentinis Berutus pro Berytus semper.*

E` Libro ad Terentiam uxorem.

In hoc libro hoc imprimis adnotandum existimo, nullo certo ordine epistolas quas continet, collocatas esse, quod ignoratum magnopere improuidum lectorem perturbare posset: & quantum ego perspexi, tria sunt tempora quibus ad Terentiam epistolas scripsit Cicero: de his loquor, quæ nunc inueniuntur: cùm in exilium pulsus est: cùm in Prouinciam Ciliciam Procos. missus, cùm bellum ciuile inter Cæsarem Pompeiumq; exortum, ac gestum est: nam post aduersum in Pharsalia prælium, cùm in Italiam redijsset, non multò pòst uxori nuntium remisit: primas quattuor sine dubitatione scripsit, cùm à Clodio è patria eiectus est.

Libro 14. Epistola 2.

In nouis Tribb. pleb. intelligo spem te habere. *Auxilio huius maximè loci & alterius, qui in sequente epistola, huic par est, emendatur locus inquinatißimus in epistola ad Q. Fratrem, qui in cunctis, & impreßis, & manu scriptis codicibus eodem pacto deprauatus est. Deuotius autem Trib. pl. est ille quidem in me officiosißimus Sestius, & spero, &c. Sic enim legē lum est, De nouis autem Tribb. pleb. est ille quidem in me officiosißimus Sestius. Quamuis*

con

coniectura tantum ac iudicio ductus ita legendum esse uiderim: non arbitror propter claritatem quam res habet, me temerarium iudicatum iri, qui omnino affirmem ita legi debere.

Libro 14. *Epistola* 5.

Si tu, & Tullia lux nostra. *Quo tempore scripta sit, patet.*

Libro 14. *Epistola* 6.

Nec sæpe est. *Noluisse intelligi à quo scripta epistola esset, si fortè in alienas manus uenisset, multis modis cognosci potest: de hoc olim accuratè disseruimus, titulumq́; ipsius inuentum in optimis libris notum esse uoluimus. Quod nunc etiam obseruatur ab ijs, qui ad eos scribunt, quibus periculum crearent, si literas ad eos mitti, & eos rescribere intelligeretur. Tempus quo scripta sit, non affirmarim: arbitror cùm in castris Pompeianis esset, uel paulò antè quàm ex Italia discederet, ad Pompeium nauigans. Quod agit de pecunia, & prædiorum uenditione, tradit Plutarchus iratum fuisse Terentiæ Ciceronem, quòd belli tempore commoda illius neglexisset, neque ei suppeditasset, quæ ad consilium, iterq́; illud necessaria erant, ut ex Italia discesserit in magnis angustijs existens, ac penè sine uiatico.*

Libro 14. *Epistola* 7.

Omnes molestias. *Manifestò scripta epistola cùm iam nauim conscendisset, in Pompeiana castra nauigans.*

Tres pusillæ quæ sequuntur epistolæ nulla certa indicia habent, quibus temporibus scriptæ sint: arbitramur tamen cùm Brundisij esset Ciceronem eas scripsisse. In prima agit de Cæsaris literis de quibus etiam ad Atticum scribens illis uerbis (nisi fallimur) egit. Non meo uitio fit

hoc quidem tempore (antè enim est peccatum) ut me ista epistola nihil consoletur. & in Oratione pro Q. *Ligario: Qui ad me ex* Aegypto *literas misit, ut essem idem qui fuissem.* Q*uamuis penultima huius libri epistola agat de Cæsaris literis sibi redditis, & non antea* Romam *allatis: quas sanè esse credimus illas, quas in oratione pro* Ligario *intellexit, ut eæ fortasse de quibus* Terentia, & Atticus *scripserant, diuersæ ab illis fuerint, nam multis modis priores has* Cicero *suspectas habebat, & à Cæsare non esse iudicabat: de illis autem, quas accepit ipse uereri non uidetur, ne fictæ sint.* In *secunda de ualetudine* Tulliæ, *de qua etiam ad* Att. *Tulliæ meæ morbus, & imbecillitas corporis me exanimat.* In *tertia iubet* Terentiam *cum* Attico *loqui, ab eo enim intellecturam esse quid fieri uelit. Scribebat autem de omnibus rebus ad* Pomponium, *ut cognosci potest ex epistolis, quæ sunt in* x I. *lib. ad* Atticum *ipsum missis.*

Lib. 14. *Epistola* II.

Tullia nostra uenit. *Post uictoriam Cæsaris in* Pharsalia *scripta, cùm discessisset à* Pompeianis, & Brundisij *esset: quod multis coiecturis intelligi potest: & quantum ego suspicor, post illam quæ sequitur data: ea enim scripta esse uidetur, cùm paucos dies in* Italia *fuisset: gratulata enim erat illi* Terentia *de reditu in* Italiam, & *salute ipsius è tot, tantisq; periculis. Cui illa epistola* Cicero *respondit.* Tulliam *ad eum, cùm* Brundisij *esset, uenisse, multi autores tradunt, & ipse quoq; ostendit: quod causa inimicitiarum, ac diuortij illi cum uxore fuit: neque enim uiaticum ei dedit, neque comites præbuit, quos ætas illius, ac dignitas patris poscere uidebatur. Omne autem illud tempus* Cicero *ibi mansit, quod in* Alexandria, &

Asia

Asia Cæsar consumpsit, quod longum fuisse ex historia illarum rerum intelligitur, & à Plutarcho etiam apertè narratur.

Libro 14. Epistola 13.

Quod scripsi ad te. *Incertum tempus quo scripta sit, & sanè nonnullis locis obscurior epistola: quamuis suspicer cum Brundisij esset: nam in epistola quadam ad Att. de quo hic etiam agit, inquit: Placet mihi igitur, & idem etiam tibi nuntium remitti: non tamen affirmarim idem negotium in hac, & in illa tractari.*

Libro 14. Epistola 14.

Vestrum iam consilium est. *Importunè in hunc locum inculcata hæc epistola est. Quis enim non uidet illam scriptam initio belli ciuilis inter Pompeium, & Cæsarem?*

Libro 14. Epistola 15.

Constitueramus. *Hæc post pugnam Pharsalicam scripta est, cùm Brundisij esset, quòd significatur primis uerbis: dixerat enim antea, Nobis erat in animo Ciceronem ad Cæsarem mittere. Præterea quod inquit, Tulliam adhuc mecum teneo.*

Libro 14. Epistola 16.

Et si eiusmodi tempora. *Non possum facilè constituere, quo tempore hæc epistola scripta sit, utrum'ne post uictoriam Cæsaris cùm Brundisij sederet, an multo tempore anteà cùm exularet. Verba illa, ut ij uoluerunt, qui me de mea sententia detruserunt, aperire uidentur tempus, quo scripta sit: nam alijs in locis reprehendit consilium suum, qui ijs paruerit qui in uita eum retinere uoluerunt, cùm ipse sibi manus afferre cogitaret, postquam patria pulsus est. Quamuis accommodari etiam posśint tempori, quod Brundisij mansit, ut scilicet queratur de illis*

qui

qui inuitum eum coëgerunt partes Pompeianas relinquere: docet enim se suprà magnis iniurijs compulsum id consilium cepisse, quod non facilè explicari posset. In epist. ad Att. inquit, Quæ me causæ mouerint, quàm acerbæ, quàm graues, quàm nouæ & quæ sequuntur: ut hoc uerius esse putem.

Libro 14. Epistola 17.

Siquid haberem. *Constat scriptam fuisse, cùm Brundisij esset: nam ad Atticum etiam tunc scribens, inquit:*
463. *Quantis curis afficiar, & si profectò uides, tamen cognosces ex Lepta, & Trebatio.*

Libro 14. Epistola 18.

Considerandum uobis. *Scripta initio belli ciuilis, quare & ipsa huc importunè inculcata. Vnum admonere uolo, inscriptiones harum epistolarum, quæ & elegantissimæ sunt, & amoris, ac suauitatis plenissimæ, quales in meo libro sunt, tales in Mediceo inueniri: id enim summa diligentia custodiuimus. Idem etiam in epistolis, quæ ad Tironem scriptæ sunt obseruauimus, nam illarum quoq; inscriptiones, & suauißimæ, & ardentißimæ sunt.*

Libro 14. Epistola 19.

In maximis meis doloribus. *Scripta ut arbitror cum Brundisij esset, post deuictum Pompeium: id mihi significant uerba illa, Quòd me propius uultis accedere. nam ad Att. etiam scribens, eodem tempore, inquit, Quòd scribis placere, ut propius accedam. in hac etiam epistola narrat se expectare à Pomponio literas, quid enim de hac re ille sentiret, scire uolebat.*

Libro 14. Epistola 20.

In Tusculanum nos uenturos. *Hæc quoque non seruato ordine hic collata est, tempus etiam incertum, quo*

scripta

scripta sit: fortasse cùm è prouincia rediit: potuit etiam cum ad urbem appropinquaret, post reditum Cæsaris in Italiã: nam non ante Brundisio discessit, quàm illum bello Alexandrino confecto & Pharnace superato, uictorem Tarentum nauibus appulisse audiuit. De duabus quæ sequuntur, nihil certi tradi potest, suspicor tamen scriptas esse à Cicerone cùm Brundisij maneret.

Libro 14. Epistola 22.

Redditæ mihi iam tandem. *Dubitari non potest, quin hæ literæ & inferiores post reditum ipsius in Italiam scriptæ sint, relictis partibus Pompeianis, cùm iam multum tempus Brundisij mansisset. Quod autem se adhuc non statuisse inquit, utrum illi obuiam procedat, an illic eum expectet: quid postea fecit, narrat Plutarchus in uita ipsius:* καταοχὼν δ' εἰς Βρεντέσιον ἐνταῦθα διέτριβε. καίσαρα περιμένων βραδύνοντα διὰ τὰς ἐν ἀσίᾳ καὶ περὶ αἴγυπτον ἀσχολίας ἐπεὶ δ' εἰς τάραντα καθωρμισμένος ἀπηγγέλλετο καὶ πεζῇ περιιὼν ἐκεῖθεν εἰς Βρεντέσιον, ὥρμησεν πρὸς αὐτόν.

È libro ad Senatum, Epistola 1.

À Tarcondimoto. *Nec à uetustis codicibus discedo (nam in Medicæo, cui multũ tribuo, nulla uarietas) nec receptam lectionem muto, res ipsa liberq; meus testantur, nec ullo modo reprehendi debeo, si in manu scripto Dione, ostendi* TARCONDOMOTVM *legi: cui enim hæc pusilla in re diligentia mea obesse potest? Idem tamen in melioribus postea codicibus Dionis* TARCONDIMOTVM *scriptum esse obseruaui.*

Eadem Epistola.

Quicq; nostram consuetudinem. *Probo lectionem Corrigiensis, ingeniumq; ac diligentiam ipsius laudo, qui*

MANSV

MANSVETVDINEM *potius, quàm* CONSVETVDINEM *legendum putet.*

Eadem Epistola.

Pœna afficeret eos, quos necesse esset, cæteros metu liberaret. *Quomodo regnare oporteret, præclarè intelligebat Cicero: sciebátq; inutile esse, quemadmodum nõ grauiter animaduertere in eos, qui in uitam principis conspirassent, ita etiam eos, qui non ualdè illi culpæ affines essent, in diuturniore metu continere: homines enim propter metum sæpe fortia, & calida consilia in animo uersant: ac desperatione suadente, ea tentant, quæ nisi omnem spem suæ salutis abiecissent, nunquam attingerent. Est igitur consilium Ciceronis, Ariobarzani ipsi, & ijs, qui in eum leuiter peccassent, salutare: nam eos tantum necandos censet, quos necesse esset, reliquis autem ignoscendum: ac non solùm ignoscendum, sed etiam omnem timorem illis eripiendum. Plato in epistola sua ostendit, Dionysium Syracusarum tyrannum à nullo doctum, ut ualdè regnandi peritum hoc pulchrè tenuisse. cùm enim & se, & alios læsisset, animaduertissetq; ipsos propter has iniurias malè affectos esse, ueritus, ne metu inducti, audax aliquod facinus aggrederentur, conabatur blandis uerbis, & omni genere comitatis omnem metum ex animis ipsorum pellere, ipsumq; in primis Platonem bene sperare iubebat. Verba Platonis hæc sunt, quæ quia elegantißima sunt, & huic loco ualdè accõmodata, libenter adposuimus,* ὁ δὲ αἰσθανόμενος πάντας ἡμᾶς οὕτω διατεθέντας φοβούμενος μὴ μεῖζον ἐκ τῶν φόβων γένοιτό τι φιλοφρόνως παντας ἀνελάμβανε καὶ δὴ καὶ αὐτὸν ἐμὲ παρεμυθεῖτο καὶ θαῤῥεῖν διεκελεύετο.

Libro 15. Epistola 2.

Vt intelligeretis ex ijs, quæ penè acciderunt. Medic

Medicæus codex VT *non habet, quod culpa librarij factum procul dubio arbitrarer, nisi in simili sententia, & elocutione hoc idem non multò pòst commisisset: nam in altera epistola ad Catonem sic locus ille in eo libro scriptus est: Cuius etiam interitum facilè intelligerem, mihi quantum tribueres Milonis causa in senatu defendenda approbaris, Ac ne nunc quidem affirmarim mendo hos locos uacare: est enim durus sermo, & auribus meis nouus: hoc tamen propter libri ipsius autoritatem adnotare uolui, si fortè elocutio uera, & recta (quod non puto) esset diligentia mea, si non doctrina, æquis probisq; uiris ingrata non erit.*

Libro 15. Epistola 3.

Tum præsenti magnitudine. *Ego ex illis sum, qui cum* PRAESENTIA *in Medicæo scriptum inuenissem, uitiosum locum putaui, minus tamen quàm in impressis inquinatum. Quòd* PRAESTANTI, *aut* PRAESENTI MAGNITVDINE *animi rectè dici posse nonnulli negant, seipsos quoq; reprehendunt, qui in priore sua editione* PRAESENTI MAGNITVDINE *scripserunt: nam quòd multos accusant, qui ex* PRAESENTE PRAESTANTEM *faciunt: me laudent necesse est, qui contrà ex* PRAESTANTI PRAESENTI *feci. Si uetus autem scriptura, elocutioq; recta, & integra esse ab eruditis uiris, & non dura, & aspera iudicabitur, ego illam ualde amabo, quippe quam in libris ijs, quibus multum tribuo inuenerim.*

Libro 15. Epistola 4.

Et omnino ijs, qui nouari aliquid uolebant. ET TOTO IIS, *antea legebatur, non in impressis tantùm, sed etiam manu scriptis codicibus, unum excipio,*

qui

qui ET SOCIIS, *habebat. Locum uitium habere suspicati sumus,& OMNINO non incommodè legi posse iudicauimus: arbitrati locum quondam ita scriptum fuisse,* ET OIO, *ex qua scriptura postea ab imperitis librarijs* ET TOTO *factum sit. Decepti'ne tunc simus, eruditi iudicabunt: nos quidem, nisi aliud contra nos excogitatur, in sententia permanemus. Nam quòd quidam uulgatam lectionem, à se quoque olim damnatam, tuentur, utunturq; ad eam probandam loco Ciceronis ad Atticum: uerum id esse crederem, si hîc ut alibi fecit, & quod totum est, dixisset. Semper enim inueni ita Ciceronem locutum esse, cùm hoc significare uult, ut præter exemplum ab illis adductum, hoc ad* Q. *Fratrem apertè ostendit,* 290. *Totum in eo est (quod mihi erit curæ) tectorium ut concinnum sit. nam* ET TOTO, *hac sententia nimis durum est, & nisi ualde fallor, probari nullo pacto potest.*

Eadem Epistola.

Quas is consul in urbe gessisset. *Antiqui mei uulgatam, receptamq; lectionem habent: alius codex (ut quidam tradunt)* quas consul in urbe gessisset. *Verius tutiusq; de tota hac re statui posset, si uir, de quo loquitur, & negotium etiam ipsum, de quo agit, intelligeretur. Quis enim scit an intelligat* P. *Lentulum, qui cum Ciceronis causam* COS. *enixè adiuuisset, posteaq; fortasse ob res foris gestas supplicationes sibi decerni postulasset, aduersum habuerit Catonem, qui in ea re disputanda uocem illam coniecerit, Se decreturum fuisse, si referretur ob eas res, quas idem* COS. *in urbe gessisset.* Nam ita etiam *Cato præclarum de Cicerone iudicium fecerit: cùm censueritres illas, quæ pro salute ipsius sine armis gestæ essent, dignas esse supplicatione, ac præponendas ijs, quas*

in impe

in imperio cum exercitu idem ille, qui ei quondam saluti fuerat, pro Rep. *gessisset.* Neq; *tamen hoc, quod à nobis cogitatum est, uerum esse affirmamus, sed huiuscemodi aliquid, quod idoneum sensum habeat, conseruata recepta lectione, intelligi commodè posse, iudicamus.*

Libro 15. Epi*stola* 16.

Cum hæc tertia iam epistola ante operis sit. Q*uod ita olim scripsimus, dedimus id antiquorum codicum autoritati, in quibus ita scriptum offendimus. uetustam lectionem quibus potuimus argumentis confirmauimus, quam qui non probat, receptam sequatur.*

I*bidem.*

Quod uel ijs ipsa occurrunt. *Locum inquinatissimum ita purgari posse censuimus, non insulsè (ut opinor) neque ineleganter: alij studiosos in ijsdem uolutari sordibus uoluerunt.* M*agnas labes in antiquis scriptoribus factas esse, quòd ab imperitis librarijs quandoque ex duabus una dictio facta sit, aut contrà, ex una duæ, fatebuntur.* Q*uod si quis hic quoque factum esse concedit, nullus labor est reliqua restituere.* I*nfinitis locis in* M*edicæo codice duarum uocalium, quas appellant, altera absorpta est, ad* P*ætum:* S*alis enim satis est, sannonum parum. ad eundem;* T*unuculo apparatu significas* B*album fuisse contentum, pro* SANNIONVM, & TENVICVLO. *possemus infinita alia exempla afferre, & hoc frequentius.* E*st, cùm eædem literæ sunt, ut in epistola* Q. C*iceronis.* R*es est aut* T*ribunicis, aut priuatis consilijs munienda, pro* T*ribunicijs.* N*am de* G*ermanorum fide bene existimo: uideo enim illos epistolarum antiquos codices habuisse, multa'que adnotasse, quæ ficta non esse & commentitia ausim affirmare.* D*e sententia horum uerborum*

X non

non laborabo: puto enim me affatim ostendisse citatis testimonijs magnorum uirorum, decretisq; illorum explicatis, si ita legatur, omnia opinionibus illius familiæ respondere.

Ibidem.

Quidem in culina. *Quid de his uerbis sentiremus, anteà locuti sumus: operam dederunt alij, ut ex hoc tam deprauato loco commodus aliquis sensus eliceretur, in quo mihi laborandum esse non putaui, in tanta enim caligine, ac tenebris, me lucem aliquam dispicere posse non speraui. Illorum lectionem, ut acutè excogitatam, non reprehendo: ut ueram, germanamq; laudare, nullo modo possum: nam uerba etiam illa, quæ adiunguntur,* pudet enim seruire, *non ualde mihi uidentur sententiæ, quam excogitarunt, conuenire.*

Libro 15. Epistola 19.

ἡδονὴν uero & ἀταραξίαν. *Ita accuratè de hoc loco disseruimus, ut aliquid nunc addere superuacaneum existimemus.* Medicæus *ueræ lectionis uestigia, & ipse retinet: habet enim* A I A X I A N *ut si secundæ literæ apicem addas,* ἀταξίαν *facias, quod in alijs etiam manu scriptis inuenitur. Animaduertimus autem librarium, qui eum codicem scripsit, in hoc sæpe peccasse, & ut imperitum* Græci *sermonis* I *pro* T *crebro sumpsisse, ut paulò suprà,* I O K A A O N. *& ad* Fabium Γ Ε Λ Ω Ι Α Κ Α Ρ Δ Ω Ν Ι Ω Ν. *In cunctis autem media syllaba deficit. Præclara etiam uox* Epicuri *à* Clemente *in* V I. *commentario de uera philosophia adducitur: qua docuit ille non paruum iustitiæ fructum esse, quòd ea reddit animum omni perturbatione uacuum: in ea autem explicanda ille hoc nomine usus est.* δικαιοσύνης καρπὸς μέγιστος ἀταραξία. *Sed altera*

etiam

etiam eiusdem à Plutarcho in commentario aduersus Colotem Epicureum: qui dignitatem huius securitatis mirum in modum celebrauerat, Plutarchi ipsius uerba sunt: ἀλλὰ τίνες εἰσὶν οἱ ταῦτα συγχέοντες καὶ ἄρδην ἀναιροῦντες οὐχ οἱ τῆς ἀταραξίας στέφανον ἀσύμβλητον ταῖς μεγάλαις ἡγεμονίαις λέγοντες.

Hanc, & superiorem illam, de incursione simulacrorum, castigationem, quae non paruam doctrinam continent, & ab eo qui Epicuri sententiarum rudis sit, intelligi non possunt, exposui nuper Francisco Medici optimo ac nobilissimo iuueni, ut quid de hac omni re sentiret, intelligerem: non quò Epicureus ille sit: est enim omni liberali doctrina eruditissimus: Sed quum omnes Peripateticorum sententias cognitas habere uoluerit: non spreuit etiam huius familiae decreta, in primisq; Romanum poëtam qui inuenta Epicuri politissimè expreßit, amauit: eamq; operam, in eo posuit, quae & illi necessaria erat, & omnibus ipsius studiosis grata esse debebit. Ita autem loquor, quia spero illum cum per grauiora studia, quibus deditus est, ei licuerit, non passurum tot, tamq; utiles suos labores frustra ab alijs desiderari. Vt autem omnes intelligant, me non sine causa de illius doctrina, & sedulitate tam egregiè sentire, locum è multis ab ipso felicissimè restitutis, qui nunc mihi succurrit exponam. In II. libro Lucretius, ubi docet corpora indiuidua, cùm multitudine infinita sint, figuris esse finita: narratq; quod incommodum sequeretur, si formae illorum sine fine essent: quod Democritus, & Leucippus uoluerant, inquit (ut Francisci opera cognoscimus)

Aurea pauonum ridenti imbuta lepôre
Secla, nouo rerum superata colore, iacerent.

Qui uersus, quàm deformati antea in omnibus libris essent; & quàm planam, elegantemq́; nunc sententiam habeant, omnibus notum esse potest. Præsidio autem ille antiquorum codicum, adhibito etiam iudicio, quo plurimum ualet, omnes illinc maculas deleuit. Hanc libenter *ipsius hic castigationem adiunxi, quia non paruo ornamento huic meo libello fore putaui. Consultus igitur ille à me super duobus his locis iudicium meum probauit, & hanc dixit se ueram esse illorum lectionem arbitrari.*

Eadem Epistola.

Nam habet damnatos, quos pro illo nobis restituat. *Ita in manu scriptis legitur, quam lectionem Paulus quoque posteriore sua editione sequitur, & illius sensum declarat, cùm in priore* DOMI NOTOS, *legisset, culpa impressorum, ut arbitror cùm* DOMINATOS *scribi uellet. Quòd si prisca exemplaria* DOMINATOS *haberent, non insulsus fortasse sensus ex illa scriptura duci posset, ut appellasset domi natos paratos, qui in manu eius semper essent, quorum magna copia nunquàm illum deficeret* (RESTITVAT, *autem supponat significaret, & in eius locum substituat*) *hic enim est significatus illius elegantißimæ uocis, crebro à Cicerone usurpatæ, nec tamen hanc receptæ lectioni præponendam censemus.* Potiusq́; *è genere illarum castigationum esse censemus, quæ subtiliter magis, quàm uerè excogitantur.*

Libro 15. Epistola 20.

Aliquantulum olim addidisti. *In Medicæo nulla uarietas.*

È Libro ad Tironem, Epistola 6.

Ius enim tibi dandum non fuerat, cum κακοςόμαχος.

μαχος. Celsus quoque libro 11. cap. 24. inter ea quæ aliena stomacho sunt, iurulenta ponit. meritò igitur culpauit Asclaponem medicum Cicero: si enim firmo stomacho iurulenta non conueniunt, quanto magis infirmum affectumq́; Tironis ius quod ei dederat, lædere potuit. κακοςόμαχον appellauit, qui stomacho laboraret. Idem medicinæ candidißimus autor, cum inquit, at imbecillis stomacho, quo in numero magna pars urbanorum, omnesq́; penè cupidi literarum sunt, κακοςομάχοις intellexit.

Ibidem.

Quod dixisses daret medico. ipsi puto aliquid dandum esse. *Hæc uerba (nisi fallor) perperam distincta sunt: & ut arbitror, ita interpungi debent,* Quod dixisses, daret medico ipsi puto aliquid dandum esse. *ut certiorem faciat Cicero Tironem se ad Curium scripsisse, ut ei daret, numeraretq́; pecuniam, quam dixisset, ac poposcisset, ut illa ipse in sumptum uti posset. Admonet tamen Tironem, ut antè omnia medico ipsi partem aliquam illius pecuniæ soluat, quo studiosior, ac diligentior ille sit. neque enim uerisimile est, iubere Ciceronem mercedem aliquam Curio dari, qui ciuis Romanus erat, & locuples homo, & Ciceronis in primus familiaris, quemadmodum ex epistolis ipsius intelligi potest, quæ sunt in libro ad Marium, necnon ex epistola Curij ad Ciceronem: quicquid enim ille pro salute, & commodis Tironis faciebat, officij gratia faciebat & iure amicitiæ, qua cum patrono ipsius arctè coniunctus erat. Hanc etiam suspitionem confirmant uerba illa, quæ sunt in tertia ab hac epistola. Curio misi, ut medico honos haberetur, & tibi daret quod opus esset: me cui iußisset curaturum. Ostendunt enim uoluisse Ciceronem in potestate Tironis nummos esse, quamuis hîc ei mandet,*

quod prætermitti non potuit, ut medico statim mercedem dissoluat.

Libro 16. Epistola 10.

Posteaquàm Senatus COSS. Prætt. Tribb. pl. & nobis, qui Procoss. sumus. *Præsidio huius loci emendatur alter in Oratione, pro Deiotaro rege: qui cùm eandem sententiam haberet, negligentia librariorum corruptus fuerat, uel potius uitio ueteris illius scripturæ aliquantulum perturbatus: Cùm audisset senatus consentientis autoritate arma sumpta* COSS. *Prætt. Tribb. nobis imperatoribus remp. defendendam datam. ita enim legendum est, non* NOVIS. *ut nunc in omnibus impreßis mendosè legitur. Notum autem iam omnibus est, ueteres librarios nullo penè discrimine illis literis usos esse, quæ etiam scriptura in lapidibus antiquis reperitur: Erat enim tunc Cicero cum imperio, & habebat fasces laureatos, quare & illum, & reliquos omnes, qui cum imperio essent, uoluit Senatus prouidere publicæ saluti. In* II. *Philipp. Tum contra te dedit arma hic ordo* COSS. *reliquisq; imperijs & potestatibus. Cæsar etiã in primo comment. cum de hoc S.C. loqueretur, inquit: Dent operam* COSS. *Prætt. Tribb. pl. quiq; cum imperio sunt ad urbem, nequid resp. detrimenti capiat. Romæ de hac re hac animaduersione cum eruditis uiris locuti sumus.*

Eadem Epistola.

Sed mirus inuaserat furor, non solùm improbos. *Admonuimus olim Medicæum codicem, & alium item bonum* IMPROBIS *habere, tertio multitudinis casu: & paulò pòst eadem ratione* HIS: *nec tamen tanti mihi fuit autoritas illorum, ut ita scriberem, quamuis non sine causa id factum esse existimarim: animaduertimus postea optimos*

mos

mos autores ita locutos esse. quare ueterem omnino lectionem, recipiendam censemus. citatur testimonium Accij Meleagro, à Nonio Marcello in *Vastities. Quæ uastitudo hæc, aut unde inuasit mihi? Item Terentij Varronis è* IIII. *libro de uita populi* R. 1413. *Tanta porrò inuasit cupiditas honorum plerisq;, ut uel cœlum ruere, dummodo magistratus adipiscantur, exoptent. Alijs etiam in locis apud eundem, nisi memoria me decipit, ueteres scriptores ita locuti esse reperiũntur, & (ut arbitror) exempla passim occurrerent, nisi omnia, quæ contra certas quasdam ipsorum regulas facerent, à recentioribus grammaticis temerè deleta essent.*

Lib.16.Epistola 12.

Nostra ad diem dictam fient. *Modus loquendi sumptus à* Græcis: *illi enim* ἐς ῥητὴν ἡμέραν. *Vtuntur eo sæpe* Romanarum *rerum* Græci *scriptores*, Plutarchus, Dion, *Appianus*: Terentius, *Ad præstitutam diem*, inquit: *quemadmodum etiam sæpe* Cicero, *qui Ad præfinitam quoque dixit*. Plutar. in *Cæsare*, ἂν ἐν ἡμέρᾳ ῥητῇ, μὴ κατάθηται τὰ ὅπλα. Appianus in *Lybicis*, de Scipione, *qui primus Africanus est appellatus*, σικελῶν δ' αὖ τριακοσίους καταγράψας εὐδαίμονας, ἐκέλευσεν ἥκειν ἐς ἡμέραν ῥητήν. Dion libro XXXXVII. de Dolabella *post* Treboniȷ *cædem*. καὶ ταῖς γε σύνουσιν οἱ ῥητὴν ἡμέραν ἐς ἔκλειψιν τῆς φιλίας αὐτοῦ προεῖπον. *Et militibus certam diem præfinierunt, intra quam illis fraudi non esset, si à* Dolabella *discessissent.*

Libro 16.Epistola 18.

Quoquidem comitatu ἀφωμίλησα, satis scis. *Locus obscurus, & fortasse deprauatus, nullam in priscis exemplaribus uarietatem inueni: nam quod paulò antè dixit, doctrinam*

nam fidelem, non incommodè dici posse, & esse translationem quæ ferri poßit. ipse ea usus est, cum de Oratore inquit, & habeas qui docere fideliter poßis.

Libro 16. Epistola 19.

Helico nequissimus. *Sic omnes quos uidi manuscripti, Medicæus in primis: impreßi enim* HELLVO, *Ex uetere scriptura libenter legerem* SALACO *nequißimus: qua Græca uoce usus est in epistolis ad Gallum, Cognosti meam causam, & istius Salaconis iniquitatem. & in epistolis ad Att. Declaratio huius uocis qua naturam ipsius Græci interpretantur, mirè quadrat huic sententiæ Ciceronis: ait enim Salaconas dici* θρυπνομένους, *qui delicatè uiuunt,* καὶ οὗ μὴ δεῖ δαπανῶντας. *& qui sumptum faciunt, ubi minimè oportet: Cicero enim inquit,* HS. CIↃ. *dabat nullo aprico loco, nullo emissario, nulla maceria, nulla casa: grandem igitur pecuniam pendebat, ubi non decebat, & in rebus quæ nihil haberent commoditatis, aut oblectationis. Arist. libro II. rhet. ubi de morib. diuitum disserit, & in quibus ferè peccent, ostendit, inquit:* τρυφεροὶ δὲ καὶ σαλάκωνες, *quo etiam in loco aperit, cur illi his uitijs obnoxij sint. Mirè igitur exprimit Græca uox huiuscemodi ingenium, quale in eo quem acerbè accusat, Cicero describit. s. autem ultima erat litera antecedentis dictionis, quæ cum geminata esse deberet (consequens enim uox ab eadem litera incipiebat) negligentia librarij relicta est, maculæ plurimæ huiuscemodi sunt. Par huic est, & eodem pacto conformata, quæ fœdauit locum Taciti in primo libro, ea autem tanti incommodi fuit ut persuaserit docto, & diligenti uiro locum illum stel..la, ut desperatum notare. sic autem legēdus totus est: Atq; idem cum Valerius Messalinus huius signum aureum in æde Martis ultoris, Cæicina Se-*

uerus

uerus aram ultioni statuendam censuissent, prohibuit: ob externas ea uictorias sacrari dictitans, domestica mala tristitia operienda. Potuit etiam hæc in Cicerone peruersio nasci, quòd superioribus temporibus mala quædam consuetudo erat libros corrigendi: non pauci enim fuerunt, neque hi omnino imperiti, nec parum in hoc munere iactati homines, qui cuncta, quæ statim non intelligebant, tollerent: à quibus multæ, quæ nunc in bonis autoribus maculæ sunt, fluxerunt. Ostendimus aliàs, non pauca in Lucretio quondam ab eo, qui corrigere uoluit, deprauata fuisse: idem etiam de Catullo dicimus: cum enim ille uetustate ex maiore parte dilapsus esset, non pauca præterea uulnera ab his sinistris correctoribus accepit. De una ipsius plaga nunc mentionem faciam, quæ ab eo imposita est, qui rariorem uocem ignorabat, & malo consilio usus eam deleuit, ac communem peruulgatamq; reposuit: illum autem nomine etiam appellare possem, quod tamen non faciam, parcamq; dignitati hominis. Versiculi Catulli sunt in carmine de Atti.

Ait hæc minax Cybele: religatq; iuga manu
Ferus se ipse adhortatus rapidum incitat animum.

Non solum autem manu scripti codices, sed nonnulli etiam formis excusi primis illis annis, quibus hæc ratio scribendi libros inuenta est, habent,

Ferus sese adhortatus lis, rapidum incitat animum.

quæ uera, ac germana lectio est: LIS autem Græcis leo: quod qui ignorant, parum in lectione Græcorum poetarum uersati sunt, qui ea uoce frequenter utuntur. Theocritus certe in idillio, quem appellauit Hylam, ter ipsa usus est. Libenter autem usurpare poëtas peregrina uerba, & ea etiam ratione solere fabulas suas ornare, quis nescit?

Hanc quondam, cum Romæ *essem, castigationem exposui Francisco Mario Molsæ, maximi ingenij, ac eruditionis uiro, ut eius iudicio potißimum uterer in eo poëta expurgando, quem ille plurimum amat, ac politißimis suis uersibus diuinitus exprimit.*

Ibidem.

De crabra quid agatur. *In oratione contra Rullum: Ego Tusculanis pro aqua crabra uectigal pendam, quia à municipio fundum accepi: Si à Sylla mihi datus esset Rulli lege non penderem. Quamuis in impreßis mendosè* CREBRA. *Frontinus quoque sæpe huius aquæ mentionem facit.*

Libro 16. Epistola 22.

Cum uillico loquentem. *Quod in priscis alijs monimentis adnotaui, in Mediceo hic obseruatum est,* VILICO *scribi consuetudinem fuisse per unum l, tantum, quod quamuis omnino non magni momenti sit, tamen quia admirabile est, cum à uilla deducatur, præterire nolui. libri M. Varronis de Re rustica pleni sunt huius nominis, nusquam autem non sic scriptum in perantiquo illo, qui est in Diui Marci bibliotheca, inueni. In Pandectis Florentinis quoties hoc nomen est, toties ita scriptum est. Romæ etiam uetere in lapide ita scriptum est* DOCIMO VILICO. *Rei paruæ doctißimum, & optimum uirum testem dabimus, Ludouicum Fabrum Fanensem, qui cùm hoc adnotaui præsens aderat: utebar enim iudicio illius summè officiosi hominis, in huiuscemodi rebus, quarum ille peritißimus est, perscrutandis. Sed aiunt etiam Capuæ in sacello Diui Benedicti hanc inscriptionem inueniri:*

EVTYCHVS VILICVS
A. PLVMBO EVAGOGVS. A. FLAM.
FECERVNT SIBI ET SVIS.

Lib.16.Epistola 25.

De publicis omnia mihi certa. *Antiqui codices cum recepta lectione consentiunt: cogitandum tamen an legi debeat* INCERTA*: rogat enim Tironem, ut scribat, quæ statim exponit, ut qui nihil certi de illis rebus haberet.*

Ibidem.

Ego uix teneor, quin accurram: sed si. *Hæc est Medicæi codicis lectio, non sine aliqua macula, ut existimare facile possemus. non displicet Pauli coniectura: nam & peruersio parua est, si ita legi debet, & idoneum sensum habet: iubet enim Tironem tacere, quod antè dixerat, se uix teneri, quin accurrat. Eodem modo locutus est in epistolis ad Att. nec tamen notam ibi posuit, aut sibilo hoc significauit, sed uerbo expreßit quid eum facere uellet libro 11. non libet fugere: aueo pugnare: magna sunt hominum studia: sed nihil affirmo, tu hoc silebis.*

Ibidem.

Puto utrunque ad aquas, sed quod egerint. *In nostrum impressum codicem Medicæi lectionem transtulimus: quæ tamen culpa impressorum aliquantulum perturbata est: seiungere enim debebant hæc uerba ab inferioribus ut distincta essent, quemadmodum res ipsæ distinctæ sunt: Quod si hoc seruassent, nihil ut arbitror desideraretur, intelligi sanè debet uerbum, quo illa regerentur, non tamen poni. uel*, nondum scio, *uel*, ad me scribe: *aut aliquid, quod sententiam illam expleat, ut in epistola ante hanc in illo loco, Antonius de lege quid egerit.*

Ad

Ad aquas *autem cum dicebant, quamuis nihil adderent, aquas tamen calidas,* Baiasq; *intelligebant.*

Libro 16.*Epistola* 68.

Mirificam mihi. *Hæc* Q.*Ciceronis epistola acerba, & aspera est, sic autem illum solitum scribere* Marcus *ostendit, cum ei præciperet, quomodo se in Asia* Procos. *gerere deberet, in primisq; hortaretur, ut se in scribendo maledictis abstineret.* Inuehitur *in Consules designatos, eosq; magna uerborum contumelia perstringit. Arbitror autem intelligere eum* Hirtium, *ac Pansam: multis hoc coniecturis ductus credo. se autem conscium esse dicit multis illorum sceleribus ac libidinibus, quibus ita dediti erant, ut in maximis periculis uix sibi a luxuria temperare possent: ipse enim una cum illis in* Gallia Imp.*Cæsare militauerat.*

Ibidem.

Quos ille latro. *Antonium intelligit, contra quem illi bellum gesturi erant:existimat enim* Quintus Antonium *nisi copijs suis,uiribusq; confisus fuerit,alia uia illos agressurum esse: & omnia facturum, ut illos sibi placet, & in sententiam suam trad[u]cat, putat eum id facilè consecuturum similitudine uitæ & societate uitiorum.*

Ibidem.

Quib. alteri Cæsenam, alteri Cossutianarum tabernarum. *Omnibus iniquus erat Quintus, & nemini parcebat, dummodo iræ suæ, ac furori obtemperaret.* De *ambobus illis* C O S S. D E S S. *pessime sentiebat: uerumtamen quantum suspicari possumus, alterum illorum ignauiorem, inertioremq; altero existimabat: nam quem aliquid consilij habere putabat, uix dignum esse dicebat, cui Cæsena committeretur. Alterum, qui nullius consilij esset, sed penitus infirmi ingenij, ac intemperantissimæ*

naturæ,

naturæ, uix rectè posse iudicabat curare fundamenta Cosſutianarum tabernarum. Alij hunc locum procul dubio corruptum esse dixerunt, quibus non accedo: inuenio enim uulgatam hanc lectionem nulla mendi suspitione in optimis, & antiquißimis libris. Quæ mens eum impulerit, ut poneret Cæsenam pro ignobili, & obscuro oppido, non facilè enuntiarim: neque æquum esse puto de huiuscemodi rebus quid sentias respondere cogi. Furore animi, & magna asperitate uerborum illum in epistolis semper usum, prodente M. Fratre, liquidò possumus affirmare.

τέλος σὺν θεῷ.

SEB. GRYPHIVS EX-
CVDEBAT LV-
GDVNI,
ANNO
M. D. LII.

Sicre

